

LECA MORARIU

IRACLIE ȘI CIPRIAN PORUMBESCU

VOLUMUL II

Editura LIDANA
Suceava, 2015

LECA MORARIU

**IRACLIE ȘI CIPRIAN
PORUMBESCU**

VOLUMUL II

**Ediție îngrijită, prefăcută, adnotată, glosar și
catalog al creației lui Ciprian Porumbescu
de Vasile VASILE**

Editura LIDANA
Suceava, 2015

**Cartea se tipărește cu sprijinul
CONSILIULUI JUDEȚEAN SUCEAVA
prin
CENTRULUI CULTURAL BUCOVINA –
Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale**

Inițiator-responsabil proiect editorial:
Dr. CONSTANȚA CRISTESCU
- Consultant artistic muzicolog -

Consiliul Județean Suceava:

Președinte: Ioan Cătălin Nechifor

Vicepreședinți: Ilie Niță, Alexandru Rădulescu

Centrul Cultural Bucovina:

Manager: Viorel Varvaroi

Director **Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale:**

Călin Brăteanu

Contabil șef: Ramona Medeleanu

Responsabil achiziții servicii editoriale: Carmen Chirap

Culegere text, tehnoredactare: Adriana Brăescu

Culegere partituri: Alexandru Iorga

Corectura: Vasile Vasile

Corectura finală, finisaj tehnic: Constanța Cristescu

ISBN 978-606-744-030-0

CUPRINS

XI. ANII DE ȘCOALĂ AI LUI CIPRIAN	9
XI.1. Zburdălnicii și amintiri de la Ilișești - la bunici - școala primară	9
XI.2. Ciprian - elev la liceu, la Suceava.....	17
XI.3. Ucenicia muzicală la Suceava - Ștefan Nosieviciu.....	20
XI.4. Eșecuri școlare și succese artistice.....	24
NOTE BIBLIOGRAFICE	38
XII. STUPCA ȘI MIRAJUL ADOLESCENȚEI VIITORULUI ARTIST ...	47
XII.1. Căsuța de la Stupca și nostalgiile lui Ciprian	48
XII.2. Vioara minunată - Cremoneza lui Ciprian.....	52
XII.3. Magnetismul muzicii	56
XII.4. Stupcanul Iraclie – om de omenie și speranță al românilor bucovineni (credit și îndemn)	61
NOTE BIBLIOGRAFICE	79
XIII. SERBAREA DE LA PUTNA ȘI DUHUL RĂSCOLITOR AL LUI ȘTEFAN CEL MARE – 1871 – „AM CÂNTAT DACIEI ÎNTREGI” .	90
XIII.1. 15 August 1871 – „hramul” întregului neam românesc	92
XIII.2. „Am cântat Daciei întregi”	102
XIII.3. Ecourile Putnei în creația și în activitatea lui Iraclie și a lui Ciprian.....	108
NOTE BIBLIOGRAFICE	116
XIV. STUDENT LA TEOLOGIE, LA CERNĂUȚI	125
XIV.1. Profilul artistic și moral al studentului Ciprian.....	128
XIV.2. Spontaneitate creatoare	138
NOTE BIBLIOGRAFICE	151
XV. BUCURII ȘI DURERI ÎN CASA PORUMBEȘTILOR	157
NOTE BIBLIOGRAFICE	172
XVI. SOCIETATEA STUDENȚEASCĂ ARBOROASA.....	177
XVI.1. Scopul și organizarea societății studențești.....	177

XVI.2. Mediul prielnic al <i>Arboroasei</i> pentru activitatea creatoare a lui Ciprian (<i>Cisla</i>).....	188
XVI.3. 1876 - an prolific în creația lui Ciprian.....	218
XV.4. Activitatea lui Ciprian în cadrul, <i>Arboroasei</i>	231
XVI.4.1. Simpatie și încredere pentru Ciprian.....	238
XVI.4.2. Răsunătoarele ședințe social-culturale ale <i>Arboroasei</i>	246
XVI.4.3. Prestigiul meritat al <i>Arboroasei</i>	279
NOTE BIBLIOGRAFICE	284
XVII. ÎNSCENAREA ȘI PROCESUL MEMBRILOR ARBOROASEI...	304
XVII.1. Falsele acuzații și arestarea arboroșenilor	304
XVII.2. Arestarea lui Ciprian.....	311
XVII.3. Mizeriile temniței austriece	315
XVII.4. Activitatea creatoare în temniță a lui Ciprian și a unor confrăți ..	318
XVII.5. Presa locală și străină dă alarma	323
XVII.6. În sfârșit, aprigul și nedreptul proces!	326
XVII.7. Urmările procesului <i>Arboroasei</i> și <i>Junimea</i>	340
XVII.8. Ecouri și recunoștințe pentru arboroșeni	348
NOTE BIBLIOGRAFICE	361
XVIII. <i>ALTARUL MĂNĂȘTIRII PUTNA</i> (1877).....	373
NOTE BIBLIOGRAFICE	382
XIX. <i>BERTA - ZORII IUBIRII NESTĂVILITE</i>	383
XIX.1. Vacanță lungă la Stupca.....	383
XIX.2. De la <i>Nocturna</i> la <i>Tempi passati</i>	395
XIX.3. Visul Vienei	398
NOTE BIBLIOGRAFICE	399
XX. ÎNVĂȚĂTORUL CIPRIAN PORUMBESCU	402
XX.1. Elaborări didactice, teoretice și practice	409
XX.2. Cântece pentru copii.....	415
XX.3. Alte creații ale lui Ciprian	420

NOTE BIBLIOGRAFICE	432
XXI. DIN NOU LA CERNĂUȚI - STUDENT LA FILOSOFIE -	
<i>TAGEBUCHUL CERNĂUȚEAN</i>	437
XXI.1. Preocupările lui Ciprian pentru muzica religioasă bucovineană...	439
XXI.2. Renașterea societății <i>Arboroasa</i> , sub numele <i>Junimea</i>	444
XXI.3. <i>Tagebuchul</i> cernăuțean - oglindă a vieții tânărului student; începutul uceniciei și prieteniei cu Eusebie Mandicevschi.....	447
XXI.4. <i>Muzica antică a romanilor</i>	510
XXI.5. <i>Tatăl nostru</i> și <i>Adusu-mi-am aminte</i>	529
XXI.6. Altă vacanță lungă la Stupca – atracția Vienei	537
NOTE BIBLIOGRAFICE	540

LISTA ABREVIERILOR

- a - anul;
a. c. = anul curent
Acad, rom. = Academia Română
Anuarul = *Anuarul Reuniunii din Sibiu pe anul 1907-1908*;
Arb. = *Arboroasa*
art./ artic.= articol
aud. = audient
audit. = auditor (audient)
broș. = broșura
Buc = București
Calend. - *Calendarul „Amicul Poporului*, Sibiu, 1884
cf. = conform
C. G. - Ciprian Golembiovski
Chr. - Hristos
cl. = clasa
c. l. - celelalte
c. n. - curs nou – stil nou;
Consemnațiunea... = *Consemnațiune asupra compozițiunilor muzicale ale lui Ciprian Porumbescu*, realizată de Heraclius Porumbescu, la 19 ianuarie 1884
Coro 2 - do (coro secundo) = al doilea cor
C. P. = Ciprian Porumbescu
c. r. - cezaro – regal
cuv. - cuvinte
cuv. și muz. = cuvinte și muzica;
c. v. - curs vechi;
d. a. = după amiază
d. d. - dumnealor
DD = domni
DD-lor = Domnilor
DD-Sale - domniilor sale
d. e. - de exemplu
dl = domnul
d. p. = de pildă
ed. = ediție, edare = editare
Ed. Sbiera = I. G. Sbiera - Aron Pumnul - *Voci asupra vieții și însemnătății lui*, Cernăuți, 1889
Ed. tip. = ediție tipărită

Esc. = Excelență
Foaia sof. sau societății - Foaia societății pentru literatura și cultura română în Bucovina, Cernăuți, 1932
 Fr. v. a. = franci valuta austriacă
Gaz. Trans. = Gazeta Transilvaniei
 gr. or. = greco ortodox
 Il = Ilișești
 i. r. - imperial regal -
 Iraclie P. = Iraclie Porumbescu
 Ir. P. = Iraclie Porumbescu
 k. k. = kaiserlich - koniglich - chezaro (cezaro) - crăiesc
 M. R. - Mărioara Rațiu-Porumbescu
 ms - manuscris
 mse = manuscrise
 msul - manuscrisul
 nota edit = nota editorului
 nr. - număr
 On. - Onor
 p., pg., pag. = pagina
 pp - pagini succesive
Părți... = Părți din istoria românilor bucovineni, Cernăuți, 1893-1894;
P. T. = pleno titula - Onorate, Prea stimate
Rev. Buc. = Revista Bucovinei
 sc. = scilicet = adică
Sc. 1. Ir. P. = Scrierile lui Iraclie Porumbescu
 sec. - secol
 s. / subl. edit. - sublinierea editorului
Skizzen... = Constantin Morariu - Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänien in der Bukovina, Resicza-Wien, 1888-1891, (titlul se transcrie în text conform ortografiei autorului)
 Soc. - societate
Soc. C. P. = Societatea Ciprian Porumbescu din Suceava
 s. orig. - sublinierea originalului
 st. n. - stil nou
 stud. jur. = student în științe juridice
 st. v. = stil vechi
 subl. autor = sublinierea autorului

subl. edit = sublinierea editorului

ș. a. = și altele

ș. u. - și următoarele

Tag., Tg., Tgb., Tagebuch = carnet de însemnări zilnice (memorii)

v = vezi

Leca Morariu avea intenția realizării unor anexe ale cărții, rezervate unor documente integrale, scrisori originale, articole, partituri etc, din care extrage aprecierile capitolelor, ele fiind văzute de el însuși în fondul Muzeului Ciprian Porumbescu sau în alte fonduri, oricum văzute de el. Păstrez aceste trimiteri utile cercetătorilor care ar avea îndoieli asupra unor aserțiuni sau ar dori să aprofundeze unele aspecte (nota edit).

Cartografierea computerizată a exemplelor muzicale: Alexandru Iorga

XI. ANII DE ȘCOALĂ AI LUI CIPRIAN

(Drumul contorsionat al studiilor lui Iraclie va fi repetat și de odrasla sa - Ciprian - și el începe la Șipot, bucurându-se de îndrumarea inițială întru ale muzicii a ilustrului muzician al vremii, Carol Miculi, așa cum am văzut în capitolul precedent. În semn de omagiu și de pomenire pentru muzician i s-a ridicat troița din curtea bisericii Sf. Dumitru din Stupca).

Troiță ridicată întru pomenirea lui Carol Miculi

https://ro.wikipedia.org/wiki/File:Biserica_Sf._Dumitru_din_Stupca_20.jpg

XI.1. Zburdălnicii și amintiri de la Ilișești - la bunici - școala primară

Știm cu cât amar l-au jelit părinții (pe cel mai recent dintre pruncii mutați în cimitir - **Emilian**). Tata, chiar și în versuri nemțești¹ - tălmăcite de noi așa:

Copil iubit, cum ne-ntrebai, cu bucurie,
Că ce ți-am hărăzit de ziua ta, noi ție?
E astăzi! Vai! Și ce-ți putem aduce
Decât doar lacrimi – la-a ta cruce...

Lacrimi fură atunci destule. Și dacă duiosul Ciprian va plânge atât de nestăpânit chiar numai la temporara-i despărțire de o tanti și de un unchiu², cu atât mai aprig s-a zbuciumat sufletelel micului violonist (de aproape 7 ani), atunci!

Și aceasta, de repetate ori, când, la diverse aniversări, pe mormințelul³ din marginea țințirului șipotean, se aprindea câte-o luminiță...

Ba chiar, în aceeași vară, și numai la două săptămâni în urmă, îndoliați Iraclie și Emilia, împreună cu Ciprianelul lor și cu Ștefănelul cel de 4 ani, se aflau iarăși lângă proaspăta gropiță a lui Emilian, culcându-l în pătisor de lut pe cruțul Tit (de poate un an vârstă), mort⁴ în 12 august 1860.

Dar **raiul de la Șipotul Sucevei** - și din casa părintească - de care Ciprian, ca nu orice copil, a fost toată viața lui - toată puțina lui viață... - atât de duios legat, trebui fatal, să fie tulburat!

În 1860, copilul de 7 ani vârstă, putea⁵ acu de un an (din 1859), să fie elev de școală primară, precum realmente, era (din 1859) elevul tatălui său, și nu elev al școlii primare oficiale, care în comuna huțanească⁶, deci oarecum ruteană, era ucraineană.

Pregătit astfel (să zicem **pentru clasa I primară**) de părintele Iraclie, micul Ciprian trece, „în toamna anului 1860” (N. Petra-Petrescu), la școala primară română⁷ din Ilișești, comună frunțașă⁸ din județul Suceava, cu biserica ctitoria fostului mare medelnicer Ionașcu Isăcescu⁹, zidită la 1714 - comună care însă, din 1787, fusese colonizată, de astuta administrație austriacă, cu șvabi (nemți), încât populația i-a ajuns să fie la câte pe câte, jumătate românească, jumătate nemțească.

În această vatră, oricum mai... românească decât bietul Șipot, ajunge deci Ciprianul nostru, probabil, la începutul lui septembrie¹⁰ 1860 și intrând, probabil, în clasa a 2-a (1860-1861), fiindcă din **singurul lui certificat de școală primară**¹¹, datat: **Ilischeshtie, am 30. August 1862**, îl vedem după clasa a 3-a (sept. 1861-iulie 1862) gata terminate.

La Ilișești descindea Ciprian, fiindcă acolo se afla cam ca acasă, locuind la bunicul său după mamă, brigadierul superior (k. k. Forster) Ștefan Klodnicki¹².

Bunicul după mamă al lui Ciprian - brigadierul superior Ștefan Klodnicki la care a locuit Ciprian în anii claselor primare, la Ilișești, 1860-1863

Iar această descălecare la Ilișești fu să însemne un pas înainte și în muzica lui Ciprian. Întâi, că învățătorul de la Școala primară evanghelică, deci germană, a Ilișeștilor, **Simon Meier**¹³ știa și câtă violină știau îndeobște învățătorii din Bucovina. Deci, Simon Meier, în puținul timp cât a mai avut el să rămână la Ilișești (mutat fiind, prea curând, în altă comună), ajunge să-1 introducă sau să-1 perfecționeze pe Ciprian în practica viorii, după ce **Carol Miculi** îl inițiasse în elementara teorie muzicală. Iar pentru un elev ca acesta, cu ceea ce moștenise din fire, asemenea începuturi puteau fi definitiv determinante! Apoi, Ilișeștii marelui folclorist Simion Florea Marian¹⁴ erau, totuși, o sănătoasă băteliste a cântecului popular românesc.

Ba, Ștefan Pavelescu¹⁵ ne servea inedita informație: „în Ilișești, împrietenindu-se cu Iermolai Ghiuță (decedat mai anii trecuți), mergeau amândoi la scripcarul Urdu, unde Ciprian sorbea melodiile populare.” Și adaugă Șt. Pavelescu: „Informația aceasta am primit-o de la directorul școlii, Trifan Falat-Florea din Ilișești”. Așadar, ucenicul, la al cărui botez în muzică asistase nașul închinător cântecului popular francez, polonez și român, Carol

Miculi, ajunge din nou să se impregneze de genul cântecului înspre care îl îmbiau cele mai subtile fibre ale ființei sale.

Potretul lui Carol Miculi (1821-1897)

La Ilișesti, Ciprian se afla în joacă și cu copilele pastorului evanghelic Traugott¹⁶ Gorgon și va fi ascultat, poate și audițiile de pian realizate de acest adept al muzicii clasice.

Dar, până una-alta, o nouă mărturie pentru pasiunea elevului de școală primară, Ciprian, de a se înfrăți în cântec! Scrisoarea¹⁷ profesorului Filaret Doboș, scrisoare care și de altcum ni-i bine venită pentru evocarea elevului Ciprian Porumbescu. Așadar, din câte i le povestise lui Filaret Doboș mama sa, Glicheria¹⁸ „Dânsa îmi spunea anume că într-o bună zi s-au trezit în clasă, **în școala primară din Ilișești**, întemeiată tocmai atunci - prin 1854¹⁹ - de preotul Dimitrie Bucevski²⁰, cu un băiețuș frumos, cu ochii mari, fruntea lată sub părul negru, pieptănat în sus. Era îmbrăcat în haine nemțești, ceea ce a stârnit curiozitatea tuturor copiilor să afle cine este! Își închipuiau ei că trebuie să fie un băiat de domn de undeva, din alt sat. Printre școlari se afla și Simion Florea Marian²¹, băiatul lui Grigoraș al popii, gospodar din Ilișești.

Învățătorul Cernăuțanu, primul dascăl al școlii nou deschise, i-a lămurit pe copii că noul lor coleg este Ciprian Porumbescu, băiatul preotului din comuna vecină, Stupca²². Le-a atras atenția să-l aibă drag ca și cum ar fi din satul lor. Ciprian s-a făcut în scurtă vreme iubit prin cântecul lui, care-i fermeca pe ceilalți copii în toate pauzele²³ timpului de învățământ. Când uita cumva să cânte, toți îl înconjurau și-l rugau să mai cânte una. Și cânta cu scripca de te tăia la inimă” - spunea mama.

CERNĂUȚI		IULIE - OCTOMVRE 1943	
An. XVIII	FĂT-FRUMOS		Nr. 4-5
ARTĂ LITERATURĂ	Director: Leca MORARIU Secretar de redacție: Octavia Lupu - Morariu	ȘTIINȚĂ VIAȚĂ SOCIALĂ	

Copilandrul C. Porumbescu
(După o fotografie inedită)

Redacția și administrația: Cernăuți, str. Munteniei 14

Caract. Bibliografia C.P.

Fotografie reprezentând pe copilandrul Ciprian, publicată în *Făt Frumos*, în anul 1943, cu însemnările lui Leca Morariu

Alte știri despre elevul Ciprian la școala de la Ilișești ne-au venit de la profesorul Dionis Sorocean, frate al biografului lui Ep. A. Bucevski, Eusebie Sorocean²⁴. Deci, un memoriu adresat nouă pe la 1950. Știri care ne vorbesc despre vivacitatea fizică și despre dezghețatul temperament al celui ce era să fie și un abil gimnast și un ghidușnic înscenator de farse vesele.

Deci, spusele lui Dionis Sorocean: „Regretata maică-mea, Veronica Fevronia²⁵, văduvă după parohul Gheorghe Sorocean, născută la Ilișești, ca fiică a parohului de acolo, Dimitrie Bucevski, 1-a cunoscut bine pe Ciprian. La dorința mea, mi-a comunicat câteva date din viața lui. Îmi povestea cam astfel: „Ciprian era, în copilăria sa, o fire zglobie. N-avea astâmpăr nici o clipă. Locuia la moșul său, festerul Clodnitchi din Ilișești. Avea acolo o bunică, de care își făcea adesea haz. Noi eram mai multe copile de intelectuali, care umblam la școala din sat. Umbla și Ciprian la acea școală din Ilișești. Noi ne adunam, mergând unele la altele, de plecam împreună la școală. Era Ghentia lui Ionică Bucevski, sora ei, Panoria, o copilă a lui Blându, sora mea, Eufrosina²⁶. Și eu. Școala era departe. Învățător era Cernăuțan. Casa lui Clodnitchi era în apropierea casei noastre. Ciprian ne pândea când era timpul să plecăm la școală. Se agăța pe garduri, mergea pe șarampoi ca o țarcă, sărea apoi jos și nu-1 mai vedeam. Deodată ieșea ca din pământ. Se arăta înaintea noastră, ne trântea jos în omăt rând pe rând și fugea apoi de nu-1 mai vedeam. Când, aproape de școală, se ivea iarăși pentru a ne amenința că ne va bate țol dacă vom spune învățătorului. În școală era sfânt. Nici noi, la rândul nostru, nu eram sfinte. Făceam la bulgări de omăt și-l bombardam mereu. Astfel scăpa și el de a fi pedepsit în școală de către învățător”.

Alt episod: Tatăl nostru, parohul din Ilișești, Dimitrie Bucevski, fiind un gospodar excelent, avea o grădină exemplară, bine cultivată de un grădinar român din sat. Avea în grădină flori, tufe și pomi de soi. Într-o zi frumoasă de vară - era sâmbătă, înainte de serinda (vecernie), tata se plimba cu plăcere prin grădină, admirând plantațiile, îndeosebi niște zarzări care începeau a se coace. Fiind vacanța cea mare, erau acasă și frații noștri, Epaminonda și Dionisie. Și, de-a valma cu Ciprian, băieții, tustrei, pe când tata făcea vecernia la biserică, s-au apucat de unicul zarzări de 1-au despuiat de toate fructele. Cele coapte le-au mâncat dumnealor, iar cele verzi ni le-au dat... mie și surorii mele, Frozinchi.

Tata da de pacoste! Chiu și vai!... Atunci, frățiorul Dionisie, că zarzările sunt la Frozinca! Papară ca aceea ce-a mâncat biata Frozinca! Și poate că n-o pătea așa de rău de-ar fi avut curajul să spună ca băieții le-au mâncat pe cele coapte, iar noi ne-am ales numai cu cele verzi...

C. Põrumbescu, copil

după o fotografie inedită

Fotografie reprezentând pe Ciprian copil, publicată de revista *Făt Frumos*

Așa, la Ilișești! Iar „vilegiatura” șipoteană a familiei Porumbescu e în timpul acesta intens înviorată de jovial- seninul Miculi și de magistralul lui pian. Prima-i scrisoare către Iracție - foarte probabil din toamna anului 1861 - menționează atâtea împreună-trăiri cu amfitrionii Iracție-Emilia. (Ihr freundliches Entgegenkommen und unsere gemeinschaftlichen Spaziergangt). Și atâtea orientare în lumea Șipotului („der Isworer-Wtg, u. Dari, u. Mariuka, u. Breasa”).

Deci, în vacanțe, la Șipot, alte surprize, alte evenimente! Miculi își continuă descălecatelile estivale nu numai cu al său fidel comiliton - pianul -, ci și cu alt credincios soț, elevul său, **Gustav Lange**. Scrisoarea lui Miculi din 20 prier 1862 zice precis: „Probabil că anul acesta voi veni fără de companie.

Langulenii pleacă în Olanda”. Așadar, până aci (1860 sau 1861), Miculi trecuse pe la Șipot și cu Gustav Lange și anexele lui (soția lui?). Astfel s-ar lămuri și prezența fotografiei lui G. Lange în familia Porumbescu. Și de pe atunci, poate, violonistul Ciprian va fi tresărit de avânturile acordurilor figurate ce pregătesc efuziuni ca acestea:

din *Serenada* lui Franz Schubert – *Leise flehen meine Lieder* – prezentată pianistic de Gustav Lange...

Și poate că în timp ce discul lunii alunecă pe vârfuri de cetini, se ridică peste măgurile Șipotului, feeria sunetelor ce stingea în altele asemănătoare.

Al doilea pian concertant de care putea fi profund răscolit copilul Ciprian, acesta al lui Gustav Lange! Ba poate chiar și-al treilea după cel al pianistului pastor Gorgon de la Ilișești.

Iar poezia firii de la Șipotul-Sucevii care, cu Drumul Izvorului și cu Valea Cobilioarei 1-a vrăjit covârșitor pe Carol Miculi, putea să-1 îmbie la reverie pe fragedul visător Ciprian și cu impresionanta cascadă a Sucevii, de 4 m înălțime.

La Ilișești apoi le va fi cunoscut și pe copilele pastorului, căci prietenele sale de hârjoană și bușeli prin omăt, Veronica, Fevronia și Frozinca Bucevschi, locuiau „în hotar cu casa pastorului evanghelic”²⁷. Printre aceste fete se afla și aceea care pentru Ciprian Porumbescu era să devină unica lui Bertha!

Oricum, **anul școlar 1861-1862**, Ciprian (de 8-9 ani vârstă) îl face tot la școala lui Dimitrie Cernăuțan de la Ilișești, isprăvind clasa a 3-a primară cu următorul certificat:

3.Kl.²⁸

Schulzeugniss

Zhl.6.²⁹

Kiprian Golembioski³⁰ von Schipot in der Bucowina gebürtig 8 Jahre alt gr. or. Religion, Schüler der dritten Klasse hat im zweitem Semester des Schuljahres 1862 dem öffentlichen Schulunterrichte sehr fleissig beigewohnt,

sich im Sitten sehr gut verhalten, und bei guten Fähigkeiten und sehr guten Verwendung.

Die vorgeschriebenen Gegenstände folgender massen erlernt :

Die Religionslehre.....sehr gut

Die Romanische-Sprache.....sehr gut

Die Deutsche Sprache.....sehr gut

Das Rechnen sehr gut

Das Schreiben.....sehr gut

Dieser Schüler verdient daher in die erste Klasse mit Vorzug gesetzt zu werden.

Dimitrie Bucevski

Sigilul- parohial

Ilişeschtie am 30 august 862.

Dimitrie Cernăuţeanu

Lehrer³¹.

XI.2.

Ciprian - elev la liceu, la Suceava

Certificatul acesta, eliberat la o dată, se pare, excepţională!³², era - se vede - anume ticluit aşa ca titularul lui, imediat „să fie promovat în clasa întâia” de liceu!

Cum însă admiterea în liceu era condiţionată de vârsta de 10 ani³³, avântul candidatului de liceu - grăbit parcă dintr-un presentiment al întregii lui vieţi pripite... - fu redus la... isprăvirea clasei a patra primare în faimoasa k. k. *Normal-Hauptschule* de la Suceava - fie ca „pregătit de domnul învăţător de pe atunci, Dem. Cernăuţan, a rămas şi în continuare la Ilişeşti, sau fie că a trecut chiar la Suceava (1862-1863), unde depuse³⁴ şi examenul din a 4-a clasă normală la Şcoala capitală din Suceava”.

Continuarea şcoalei lui Ciprian o ştim din conştiinciosul raport *Ciprian Porumbescu, elev al „gimnaziului” superior greco-oriental din Suceava*, semnat de Victor Morariu în revista *Făt Frumos*, An. VIII, 1933, pp. 102-105.

Data precisă a intrării lui Ciprian în liceu e anul şcolar 1863-1864, deci, să zicem 31 august (1 sept.) 1863. Anexa manuscrisă a lui V. Morariu ca şi de data aceasta brudiul înstrăinat de casa părintească trebuie să se simtă iar oarecum ca acasă, locuind la Josef Mally, deci, evident, unchiul Josef Mally³⁵, cel amintit nu o dată (în scrisori) de Porumbiştiia Iraclie şi Ciprian.

Dar cât de smuls de la caldă vatră părintească se afla acest blajin-duios copil o ştim dintr-acea scrisoare a lui Ciprian către fratele său Ştefan. Ceea ce-i alina dorul de casă era şi-n această înstrăinare muzica. Orga din biserica romano-catolică în care Ciprian lesne putea intra, însoţit de unchiul Mally, sau de tanti Olimpia!

ca copil mic de trei până la patru ani, el vădă o deosebită dragoste pentru muzică, cântând orice cântec, pe care-l auzia. Un liutar sîsece a cântat odată la casa părinților săi la o clacă de tors. Ciprian, cum l-a auzit, nu s'a mai putut desliși de dănsul, ci meren l-a asenlat cu toată luarea aminte și s'a tot uitat la la degetele, la la areușul lui, și de atunci a cerut necontenit dela tatăl său și dela maica sa să-i cumpere o *vioară* sau *scripet*. Părinții i-au împlinit dorința și micul Ciprian nu mai contenta a trage zi după zi cu areușul pe vioară și a cânta și din gură „*Măi ciobane dela oi*” și fel de fel de cânteece ce le auzia dela alții.

În anul 1860, pe cînd Ciprian era de șase ani și deprinsese acuma dela tatăl său a serie și a ceti, a venit în casa părinților săi din Șipot vestitul măiestru de muzică Carol Micu, care era un cunoscut bun al părintelui Iraclie. După ce a înțeles acel măiestru marea dragoste a lui Ciprian pentru muzică, el singur cu mîna lui i-a scris copilului notele și l-a învățat în patru zile să cânte din gură lucruri destul de grele cu acuriteț deplină.

2. Ciprian la școala populară.

În comuna luțanească Șipot e numai școala rutenă, și de aceea în toamna anului 1860 Ciprian fu dus la școala populară română din Iliești, unde sedea în gazdă la moșul său după mamă, care era acolo forestier. La școala evanghelică a neuitilor din Iliești se afla pe atunci învățătorul Simon Meier, care știa a cânta din vioară după note și pe care părintele Iraclie l-a luat să-l învețe și pe micul Ciprian. Dar Meier în scurtă

vreme fu strămutat din Iliești și Ciprian, rămîind fără învățător, învăța mai departe singur sau, mai bine zis, repetă ceea ce învățase mai înainte.

3. Ciprian la gimnaziul din Suceavă.

În anul 1863 Ciprian nu numai sfârși cele trei clase ale școlii populare române din Iliești, ci, fiind bine pregătit de vrednicul învățător Dimitrie Cernăuțan, el facu ispitirea și pentru clasa a patra a școlii populare din Suceavă, și în toamna aceluiași an intră în gimnaziul de acolo. Pe atunci nu se afla în toată Suceava nici un învățător de vioară afară de bătrînul organist Valentin dela biserica nemțescă, și Ciprian, cerînd necontenit un învățător, tatăl său îl luă pe acel bătrîn, care fi dete lecții cîteva luni. Mai pe urmă însă veni la judecătoria din Suceava asenlatul Schlötzer ce știa a cânta bine din vioară. El l-a auzit odată pe Ciprian cîntînd la gazda lui și cunoscîndu-i talentul, i-a plăcut și l-a pofit să vie totdeauna la dănsul și să cânte amîndoi împreună, cînd vor avea vreme. Dar bunătatea lui Schlötzer nu ținu decît numai trei luni, căci o boală de piept îi scurtă firul vieții și Ciprian îl plînsese ca pe un adevărat prieten. El rămase acum iarăși fără învățător și asupra lui mai veni și o boală grea de gât, din pricina căreia a trebuit să lipsiască timp mult îndelungat dela școală, așa că gimnaziul l-a sfârșit abia în anul 1873.

De pe cînd Ciprian era în gimnaziu, numai atîta mi aduc aminte că amîndoi erau la gazdă în valea despre miazănoapte dela biserica Mirăuților, eu în casa

„*de mîi cum?*”

File din monografia lui Constantin Morariu referitoare la elevul Ciprian, cu adnotări ale lui Leca Morariu

Și, oricât de bătrîn - ba chiar greu de ureche - ar fi fost organistul **Anton³⁶ Valentin**, el fu angajat ca profesor violonistului nostru. Iar această stăruire de a căuta în orice loc și cât mai curînd pe cineva de la care ar mai putea deprinde una-alta din meșterea sunetelor e, și dînsa, cât se poate de elocventă.

Ba, de la „organistul-pianist Anton Valentin³⁷”, care a fost și violistul cutărui cvartet de coarde cu Leon Goian³⁸, violonistul Ciprian a putut, desigur, să învețe destule! Și nu ne miră că această instrucție a durat „cîteva luni”. Cîteva luni - până ce alt norocel muzical îi surăde lui Ciprian; „pe timpul acesta!”

Casa_din_Str._Prunului_din Suceava <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3b/nr.1.jpg>

Și tot de la același Petra-Petrescu mai aflăm cu privire la seria Carol Miculi - Simon Meier - Anton Valentin și **C. Schlötzer** că pe timpul acesta veni un a(u)scultant la pretura din Suceava, un tânăr demn, violonist bun, anume Schlötzer³⁹. Acesta, aflându-se în vizită la familia unde era încuartirat Ciprian, auzi pe băiat cântând pe vioară. El cunoscuse talentul lui, îi plăcu de el și-l invită să vină la dânsul totdeauna și să cânte împreună când vor fi amândoi liberi”.

Așadar, bunul violonist C. Schlötzer tresărind de talentul lui Ciprian! Și - în sfârșit cineva - ultimul din șirul pedagogicesc al viorii, cineva care putea să dirijeze și mai rațional dibuirile și realizările pasionatului, înverșunatului nostru zicător din vioară!

Dar această fericită șansă „ținu numai trei luni” (N. Petra-Petrescu): „Bunătațea nobilului tânăr - durere - ținu numai trei luni. O boală nemiloasă, de piept, îi ciunti firul vieții. Mai mult îl plânse elevul său, care învățase a-l iubi și stima într-un mod extraordinar!” Cel mai merituos certificat acesta nu numai pentru violonistul, dar și pentru omul C. Schlötzer, ca emulul său, Ciprian Porumbescu, „învățase a-l iubi și stima într-un mod extraordinar!” Dar, cu... alfabetul muzical învățat de la C. Miculi, și cu primele orientări în adevăratul mecanism al violinei, deprinse, poate, la Simon Meier și cu mult-puținul adăugat de la moșul Anton Valentin timp de „câteva luni”. Și cu cele văzute și auzite în fața vioarei lui C. Schlötzer în alte „trei luni”, geniul lui Ciprian

Porumbescu asimilase destul pentru ca să devină propriul său profesor. La Valentin nu s-a mai întors (Petra-Petrescu). Poate că nici nu mai avea la ce...

XI.3.

Ucenicia muzicală la Suceava - Ștefan Nosieviciu

La Suceava, ca și pe aiurea, elevii melomani își aveau, afară de corul oficial, menit pentru duminicile și sărbătorile liceului, și micile lor nuclee corale, destinate cutărei cântări sub o anumită ferestuiie sau unei seri de chiar nu prea iertată de exuberantă veselie. Și Gassauer – (*op. cit.*, p. 5 și 13) amintește de aceste coruri, semnalând spontana, drastica intervenție a unui astfel de cor la o agapă colegială a profesorilor⁴⁰.

Îndemn ca și cei câțiva colegi instrumentiști să se asocieze la fel, c-o vioară-două, cu un flaut, c-o ghitară, ba chiar și cu un violoncel bombănit a contrabas. Tot Gassauer e cel ce menționează asemenea ansambluri instrumentale: „căci elevii își aveau și orchestrele lor. Renumită era, bunăoară, orchestra compusă din liceeni și condusă de conducătorul de șosele, cehul Eduard Rasek, sau cea dirijată de Ciprian Porumbescu”. Cel ce trebuia să ajungă un Ciprian Porumbescu își aflase făgașul și „în duete, terțete și quartete”, ceea ce-l îndreptățește să pornească cu tot elanul înainte.

Și apoi, la liceul sucevean profesor de cântare era nu te-miri-cine, ci **Ștefan Nosieviciu**, reală personalitate muzicală. **Ștefan Nosieviciu** (1833-1869), român cu tot numele său, încât semna „în scris sau tipar” ostentativ cu acel *u* la capătul numelui⁴¹, **profesor titrat de matematică și fizică**⁴² la liceul Sucevii și titrat de la mama și pentru muzică! E sufletul și vice-președintele și dirijorul artistic al societății *Suczawer Gesang*, (*Societatea de cântare de la Suceava*), înființată în 20 nov. 1867 Organizează romantice excursii concertante la... minunata⁴³ mănăstire Dragomirna (2/6 1868) a mitropolitului Anastasie Crimca și la poalele glorioasei Cetăți (27/7, 1869) de la Suceava⁴⁴ și „la ruinele Baia (sau la Cetatea Neamțului)”, altădată „în bătaia luminii de lună plină”... Și s-a afirmat ca autentic și trainic compozitor chiar dacă ar fi să considerăm numai cele 2 coruri bărbățești publicate: *Tătarul* (pe textul lui Alecsandri), în *Foaea Soțietății...* IV, 1868, pp. 240-242 și (postum, Șt. Nosieviciu murind în 12 nov. 1869), *Drum bun*⁴⁵ (pe textul *Marșul ostașilor români în Basarabia* din *Vivandiera* lui Alecsandri) - în *Foaea Soțietății...*, V, 1869, pp. 215-218.

De altfel, compoziția *Tătarul* e preludiată (*Foaea Soț.*, pp. 235-239) de-o minuțioasă analiză psihologică a poeziei lui Alecsandri, analiza prin care compozitorul lămurește și rostul muzicii sale” (V. Morariu, p. 26). Dar la Gassauer (*op. cit.*) mai sunt semnalate și alte cinci compoziții ale lui Șt. Nosieviciu, anume: *Sub o culme...*, 7. Pe album (cu text de Alecsandri) 7 și 9, *Cântecul Margaretei* (evident pe textul lui Alecsandri, *Cântecul Margaritei*), 12, *Iată ziua cea de dor* (serenada), 12 și *Părintescul ajutor*, 12.

Iar în programul pentru „prima audiție muzicală” (Gassauer, p. 6), dată de Șt. Nosieviciu cu *Suczawaer Gesangverein*, „în păduricea de lângă mănăstirea Mitocul Dragomirnei” (Gassauer, p. 6) la 2 iunie 1868, și e evident vorba de 2 iunie (st.v., adică Duminica Mare), când în acea „pădurice” de sub chiar zidurile Dragomirnei, până astăzi încă, se sărbătorește, cu aspect de quasi bălci, hramul mănăstirii Dragomirna, citim la nr. 8 (Gassauer, p. 7): „*Sub o culme*, după melodii naționale de Nosieviciu”. Cum noi, acest glorios solo al basistului Mihai Ferlievici îl cunoaștem de la... flautistul Constantin Morariu⁴⁶, iată-l aci, pentru a ne convinge că în adevăr Ștefan Nosieviciu nu e străin de procedeul atâtor muzicieni de elită de... a-și altoi inspirațiile pe motive ale cântecului popular! Exemplul care urmează este grăitor. Deci, *Sub o culme*:

Sub o culme – „melodie națională” atribuită lui Ștefan Nosievici

Iar continuarea textului⁴⁷ - cele două cuvînțele, în spirit atât de nosievician - „de cetate”, le avem după cântarea aceluiași C. Morariu.

Iar același zelos colaborator al nostru Ioan Vicoveanu ne informa⁴⁸ că pe ici pe colo versificația (ținută, de altfel în atmosferă și chiar și limbă ardeleană). *Subt o culme de cetate* e a ardeleanului Ioan Buteanu⁴⁹.

Ștefan Nosieviciu - autodidact în muzică și care, după îndeobște-semețul Leon Goian, mai „zdrângănia (klimperte) numai la ghtară” (Gassauer, p. 14), dar cu mai multă muzicalitate decât mulți muzicieni și titrați și profesioniști... - rămâne deci trainic în muzica românească.

Iar un August Karnet, „profesor de muzică... și celebru muzician absolvent al Conservatorului vienez” (Gassauer, p. 18) a avut pentru Ștefan Nosieviciu următoarea apreciere: „Ștefan Nosieviciu era, ce-i drept, autodidact, dar și un talent de muzician fin, ceea ce reiese mai ales din compoziția sa, cea mai bună, *Tătarul*, cor bărbătesc, compus cu multă măiestrie, ca un titrat. Interesantul cor înfățișează și momente dramatice și gradări; este, așadar, și din punct de vedere psihologic foarte bine prins.

Cu conștiință împăcată îl putem pune pe Nosievici, cu operele sale în șirul celor mai buni compozitori de coruri române” (Gassauer, p. 12).

Iată, aşadar, Cine trebuia să fie - din clasa I-a 1863-1864, până la finea semestrului I din clasa a VI-a 1868-1869⁵⁰ profesorul de cântare al elevului Ciprian Porumbescu -, elev „mijlociu”⁵¹, care, la acelaşi Nosieviciu, profesor şi de matematică, obţine medii bune şi la matematică (cel puţin pe clasele I-III), încât V. Morariu, desigur nu greşeşte dacă ajunge la presupunerea: „Dar Nosieviciu preda şi matematicile – şi s-ar putea ca mediile bune la materia aceasta să fi fost influenţate de simpatia profesorului pentru bunul cântăreţ”⁵².

Iar noi ne aducem aminte că... istoria se repetă, cu similarul caz, relatat de C. Morariu în scrisoarea-i⁵³ către Iraclie din 26/6 nou 1884 şi în comemorativa-i popularizantă evocare *Ciprian Porumbescu...*, 1908, p. 5: „Nu pot uita, ce glas îngeresc avea Ştefan, pe când eram amândoi în clasa a doua⁵⁴ a gimnaziului din Suceava. Noi şcolarii de pe atunci cântam în cor la biserica *Sfântului Ioan cel Nou* din Suceava şi îmi aduc foarte bine aminte, că profesorul nostru de cântare, răposatul Ştefan Nosievici, îl avea aşa de drag pe Ştefan Porumbescu pentru glasul lui, încât îl golia ca pe un copil”.

Dar la Suceava, Ciprian se putea întâlni şi cu atâţia colegi descălecaţi de la curatele vetre ale satului românesc. Bunăoară, în anul şcolar 1866-67 intră în clasa I-a de liceu Constantin Morariu, odraslă de sătean fruntaş⁵⁵ din Mitocul-Dragomirnei.

Cântec popular din Mitocul Dragomirnei, „auzit de Alex. Gh. Morariu”, publicat de Leca Morariu în broșura *Pentru cântecul popular*, 1933

Ce-i drept, Ciprian, în 1866-67 era acu pe clasa a IV-a și pe mitocănașul nostru, doar cu mai micul Ștefan Golembiovski de l-am văzut coleg de clasă. Vor fi fost ei însă și alți opincărași de măsura școlară a lui Ciprian Golembiovski, pentru ca întâmplător să-i mai amintească una-alta din cea mai autentică melopee folclorică...

Iar amintirile⁵⁶ lui C. Morariu pentru **liceistul Ciprian**, „De pe când Ciprian era în gimnaziu, numai atâta îmi aduc aminte că amândoi eram la gazdă în valea despre miazănoapte de la biserica Mirăuților, eu în casa unui neamț, iară el în altă casă învecinată de peste uliță și știu că, nu odată, zile întregi, de dimineată până seara, îl auzeam cântând din vioară. Ah, vioara aceea, așa de fermecată de degetele iscusite ale măiestrului, mi-a fost dat s-o aud mai târziu trei ani de-a rândul, cât am petrecut cu Ciprian în seminar, și ea m-a însuflețit atât de mult, încât n-o pot uita niciodată, căci ca dânsa n-am mai auzit și cu bună samă nu voi auzi alta atât de măiastră, mai ales în cântarea Doinei și a cântecelor noastre populare.” (sublinierile autorului)

Găzduiau în valea despre miazănoapte de la biserica Mirăuților. Suntem deci cam pe la anul 1869, când – o știm dintr-alte confesiuni⁵⁷ ale lui C. Morariu, prima gazdă suceveană a lui C. Morariu, unchiul său, profesorul de teologie Constantin Morariu „Andrievici” (senior 1835-1875), „fiind numit profesor de teologie morală la Institutul teologic” de la Cernăuți, C. Morariu (junior) începe colindul pe la cele gazde. În citata anexă a lui Victor Morariu îl aflăm pe elevul de clasa a VI-a (1868-69) Ciprian, locuind în strada Șipotului, nr. 361, la pălărierul (Hutmacher) Franz Zierhofer, ceea ce s-ar cam racorda cu mărturia lui C. Morariu.

Placă memorială amplasată pe peretele casei din Str. Prunului, în 1953
[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons nr.1.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/nr.1.jpg)

Dar la Suceava mai era una ca nu-prea-altele! Meșterul **Grigore Vindireu**, cu banda lui! Cât de lesne se putea să-l savureze și elevii de liceu înțelegem din următoarea mărturie a lui C. Morariu: „Fiind vorba de prilejuri festive, nu pot să nu amintesc de balul ce noi, septimanii, l-am aranjat în sala hotelului *Langer*, sub conducerea profesorilor. Jucasem eu mult în seara aceea, dar când am auzit întâiași dată pianisima introducere la melodiile cotilionului, executată de orchestra neuitatului kir Grigore, care pare că și acum o aud, ca un plâns duios din depărtare, m-au umplut lacrimile și am trebuit să mă retrag într-o odaie laterală, ca să nu mă vadă. Jucat-am apoi și cotilionul acela și drept amintirea cea mai plăcută mi-au rămas melodiile lui, care le-au deprins de la mine și copiii mei”...⁵⁸.

XI.4.

Eșecuri școlare și succese artistice

Așadar, multă și variată muzică răsună în Suceava din timpul liceanului Ciprian Porumbescu. Și nu-i mirare că dânsul **ajunge să-și organizeze un cvintet instrumental!** Fapt pe care-l știm documentar din articolul lui Al. Lupu, *Un portret inedit al lui C. Porumbescu*, apărut în *Junimea literară*, An. XIII, 1924, pp. 485-486. Ni se prezintă aici, după o fotografie format visite, descoperită de Victor Morariu în 1923 la medicul dr. Arthur Kreutz din Suceava, în grup: Ciprian (la aripa stângă) cu vioara⁵⁹, Michael Kipper (la mijloc) cu flautul⁶⁰, Elias Pollak (în flancul drept, violonist secund), Gheorghe Hnidei (cu ghitara) și Eduard Kreutz (violoncelist)⁶¹. Cercetările lui Victor Morariu îl arată în această fotografie pe Ciprian și Gh. Hnidei în clasa a VI-a, iar pe ceilalți trei pe clasa a V-a, în anul școlar 1869-70!?

Cvintetul organizat și condus de Ciprian la Suceava

Dar Ciprian fu în clasa a VI-a în 1868-69! Dacă ar fi totuși anul 1869-70, atunci Ciprian ar fi fost (prima dată!) în clasa a VII-a, în care însă mersu-i școlar înregistrează calamitate și dezastru! Adică, mai pronunțată poticnire a elevului nostru începuse acum în semestrul 2 din clasa a VI-a, unde la elină fusese clasificat cu „*nicht genugend*” (insuficient) și abia la examenul de după vacanțe (*Nachtrag*), obține media de trecere: *genugend* (suficient), iar la conduită, notele degradate *entsprechend* (corespunzător) în sem. I și *minder entsprechend wegen Mangel an Pflichtigefühl* (mai puțin corespunzător, pentru lipsa de simț al datoriei), iar la silința numai *gering* (mică).

Apogeul insuccesului e în clasa a VII-a (1869-70); în semestrul I, cu *nesuficient* la elină și la geografie - istorie, cu medii prevestitoare de catastrofa la conduita (*entsprechend*) și sânguința (*gering*) și cu 127 ore absente și dese întârzieri; iar pe semestrul II și mai și: 149 ore absente, în parte nemotivate⁶², mai multe întârzieri și – „*begab sich am 30 Juni zur Herstellung seiner angegriffenen Gesundheit nach Hause*” (a plecat la 30 iunie acasă pentru refacerea sănătății sale atacate)! N. Petra-Petrescu (p. 59) amintește de „o boală cronică de gât”.

La *Nachtrag*-ul (examenul după vacanțe) din 30 sept., trei *nesuficienți* (la matematică, științele naturale și filosofie) și la celelalte materii; *hat sich der Prufung nicht unterzogen* (nu s-a supus examenului)! Deci - repetent de clasa a VII-a! Aceste marginalii școlare pentru timpul când prinde să activeze cvintuorul instrumental dirijat de elevul Ciprian. De altfel, Victor Morariu îl amintește (*Făc Frumos*, 1933, pp. 103-104) ca „dirijor de cvintet instrumental și de cor”.

Alte substanțiale știri din citata de mai înainte *Junime literară* (1924, p. 486) pentru acest nucleu instrumental: „Făceau muzică ușoară. Erau adese la serenade pe sub cele ferești⁶³. Nedespărțit de ei era vestitul Moș Grigori Vindireu” (comunicare a lui V. Morariu după profesorul de cântare Severin Procopovici și medicul dr. Arthur Kreutz).

Iar sora lui Ciprian Porumbescu, Maria Rațiu-Porumbescu (de la Câmpina, jud. Prahova), la 20 ian. 1925, spunea: „Fotografia fratelui meu m-a impresionat foarte mult. Am și eu una, și încă bine conservată. Cred ca toți sunt morți acum: dr. Kipper, Poliak, George Hnidei, Kreutz și... Ciprian, care a aranjat și condus cvintetul acesta, în etate de 15 sau 16 ani. De multe ori, ca copilă de pension, am asistat la repetițiile și producțiunile lor. Chipul lui în grupul acesta e atât de blând și atât de mult al lui! Tata adora fotografia aceasta și i-a scos într-o fotografie specială capul. O am și fotografia aceasta unde încă era plin de viață și de sănătate, neatins de grozava boala și neatins de iubirea (Bertha), care și ea trebuia să-i devină fatală...”

Frumos – buclatul cap cu ochi de visător – izolat din grupul celor cinci instrumentiști ni s-a și păstrat și l-ar înfățișa pe tânărul Ciprian Porumbescu la vârsta de 17 ani și jumătate – fiindcă pe reversul fotografiei-grup (cu firma imprimată pe carton: FRIEDRICH SCHMAK Fotograf CZERNOWITZ)

citim⁶⁴: „Am 12-ten März 1871” - ceea ce-ar arăta că muzicanții noștri au binevoit să se fotografieze când Ciprian (în anul școlar 1870-1871) repeta clasa a VII-a.

Altă serie de prețioase știri asupra anilor de liceu ai lui Ciprian Porumbescu sunt cele apărute în ziarul cernăuțean *Czernowitzer Morgenblatt* nr. 4.555 de duminică 29 oct. 1993, sub titlul *Der einzig überlebende*⁶⁵ *schüler Ciprian Porumbescu's erzählt* (= Singur-supraviețuitorul elev al lui C. P. relatează). Acest singur supraviețuitor elev al violonistului Ciprian, e muzicantul sucevean **Josef Fischhof** – iar comunicările lui (asupra cărora ne atrăgea atenția Octavia Lupu-Morariu, în articolul *Mărturii despre liceanul Ciprian Porumbescu*, în *Făt Frumos*, An IX, 1934, pp. 137-138) sunt următoarele:

„Ich dürfte ein Knabe von 10-12 Jahren gewesen sein, als mich mein Vater zu Porumbescu brachte, mit der Bitte, mir Violinunterricht zu erteilen. Porumbescu war damals Schüler des *Suceavaer Gymnsiums*, dessen höhere Jahrgänge er besuchte; wenn ich den Vergleich mit meinem Alter austelle, so muss dies um das Jahr 1870 gewesen sein.

Ich zeigte schon um jene Zeit eine ausgesprochene Vorliebe für die Musik und meine Eltern, in Erkennung dieser Eigenschaft, wollen mich unbedingt Musik lernen lassen. Um jene Zeit gab es aber kein Musiklehrer in Suceava, ein Umstand, unter dem übrigens auch Porumbescu zu leiden hatte, dessen beide Lehrer, der Organist Valentin und Auskultant Schlötzer, bald nacheinander gestorben waren.

Porumbescu war bereits damals unter der Bürgerschaft der Stadt Suceva als guter Musiker bekannt, besonders Dank des Umstandes, dass er mit der von ihm geleiteten Gymnasiumkapelle öfters zu musizieren pflegte. Der sympatische, bescheidene, junge Mensch, dessen Finger der Geige solch süsse Klänge entlocken konnten, war allseits beliebt.

Der junge Meister, der in der heutigen Kuthgasse⁶⁶ wohnte, übernahm es nach einer kurzen Prüfung, mir Violinunterricht zu erteilen.

Wenn es sonst direkt sprichwörtlich ist, dass grosse Musiker als Lehrer nervös, barsch und ungedulding sind, so muss von den jungen Porumbescu gerade das Gegenteil gesagt werden.

Mit unendlicher Geduld weihte er mich in die Geheimnisse des Getgenspiels ein und liess über sich, ohne mit einer wimper zu zucken alle jene Misstöne ergehen, die nur ein Anfänger hervorbringen kann; kein Meister ist noch vom Himmel gefallen....

Niemals während des zweijährigen Unterrichtes bekam ich ein böses Wort von Porumbescu zu hören.... Ich erinnere mich noch sehr deutlich, dass ich niemals Porumbescus Zimmer betrat, wo er mir Unterricht zu erteilen pflegte, ohne eine Art heiliger Scheu zu empfinden, trotz seines freudlichen Wesens und des nicht allzugrossen Alterunterschiedes von zirka 7 Jahren. War es Feingefühl eines Kindes, welches künftige Grösse und schlummerndes

Genie herasfühlte und vorausahnte?

Oft traf ich bei Porumbescu Gäste. Schulkollegen, Freunde und Bekannte. Nür allzu häufig waren bei ihm die Mitglieder der von ihm geleiteten Gymnasiastenskapelle zu treffen, welche dort probten. Dieser Kapelle gehörten unter anderen auch die beiden Suceavaer jungen Leute Pollak und Kreutz an.

Manchmal pflegte zu Porumbescu der damals in der Bukowina berühmt gewesene rumäische Primas („Lautar“) Grigori Vindiereu zu kommen, der um jene Zeit die ganze Bukowina durch die Zauberkänge seiner Geige entzückte⁶⁷.

Vindiereu, der keine Ahnung von Musiknoten hatte, lies sich des öftern von Porumbescu Volkslieder und auch Kompositionen vorspielen, spielte sie mit und erlernte sie auf dieser Weise.

So bekam ich viel Musik zu hören, und oft, wenn Porumbescu auf seiner Geige phantasierte, dürfte ich, ohne es zu wissen, bei der Entstehung einer seiner späteren Kompositionen anwesend gewesen sein.

Porumbescu pflegte mit viel Pietät von seinen früheren Lehrern Valentin und Schlötzer zu sprechen; ersterer hatte überhaupt viel Einfluss auf das bis damals recht bescheidene Musikleben⁶⁸ der Stadt. Er gehörte zu den Gründern des Musikvereines, deren⁶⁹ erster Direktor⁷⁰ er wurde.

Porumbescus Gabe, der Geige Zaubertöne zu entlocken, war gewaltig. Obwohl nur ein Kind um jene Zeit, glaube ich mir dennoch diesses Urteil erlauben zu können....

Wenn der Meister an schönen Sommerabenden bei offenen Fenstern zu spielen pflegte, dann sammelten sich die Menschen vor dem Hua in Massen an, um den Wunderklängen zu lauschen.

So verging die Zeit und ich machte sichtliche Fortschritte. Aber nur allzu rasch fanden die Dinge ein Ende.

Porumbescu, der eine Zeit lang kränklich gewesen war, absolvierte das Gymnasium und verliess Suczawa, um am Czernowitzer Seminar weiter zu studieren. Damit fand mein Unterricht bei ihm ein Ende.

Ich habe damals bitterlich geweint, als ich zum letzten Malde Unterricht nehmen kam und Porumbescu, durch meine Tränen gerührt, hat mir dummen Jungen tröstend über die Wangen gestrichen.

So verlies Porumbescu Suczawa, in allen Kreisen lebhaftes Bedauern über seine Abreise auslösend.

Einige Jahre vergingen, ich wurde grösser und mit der robusten Natur der Jugend, hatte ich auch allmählich an meinen Lehrer Porumbescu vergessen.

Da geschah atwas, was in mir wieder die schönen und dabei die wehmütigen Erinnerungen, die Lehrzeit, wachrief. Porumbescu wurde zusammen mit einigen anderen Studenten wegen der von ihnen entfaltenen rumänisch-nationalen Tätigkeit in Haft genommen und im Czernowitzer Gefängnis eingekerkert.

Ich war um jene Zeit ein Jungling von etwa 17 Jahren und die Nachricht von der Verhaftung Porumbescu, der in der Gemeinde Stupca (Bezirk Suczawa)

festgenommen wurde, drang alsbald auch zu mir. Wie mit einem Schlage wurden in mir die Erinnerungen an den Unterricht bei Porumbescu wieder wach und mein Jünglingsherz began von neuem heiss für den geliebten Meister zu schlagen. Die Sehnsucht nach dem geliebten Lehrer wurde in mir so stark dass ich mit allen Mitteln danach trachtete nach Czernowitz zu kommen, wo Porumbescu in Haft sass.

Eine Reise nach Czernowitz war aber in den 70-er Jahren des vorigen Jahrhunderts keine leichte Sache und es bedurfte vieler Diplomatie, ehe ich es durchsetzte, dass mich meine Eltern aus Anlass einer Geschäftsreise nach Czernowitz mitnahmen. Dort angekommen, benützte ich einen freien Moment, als meine Eltern gerade beschäftigt waren, um zu entfliehen und mich in der fremden Stadt bis zum Gefängnis durchzufragen. Nach vielem Fragen endlich dort angelangt, wagte ich natürlich nicht, hiheinzugehen, um den Meister einen Besuch abzustatten; aber es bedeutete für mich dennoch viel, ungezähltemal an dem Hause vorbeigehen zu können und zu den Fenstern hinauf schauen zu dürfen hinter denen Porumbescu in sicherem Gewahrsam sass. Schliesslich musste ich fortgehen und nur schwer konnte ich meinen Eltern den Grund meines langen Fernseins erklären. Als Porumbescu nach einiger Zeit das Gefängnis verliess, empfand ich lebhaftes Refriedigung darüber.

Ich verlor ihn dann wieder aus den Augen und erst einige Jahre spatter, al ser nach seinem allzu frühen Hinscheider im Jahre 1883 in der Gemeinde Stupca zur ewigen Ruhe bestattet wurde, hörte ich wieder von ihm, leider aus einem traurigen Anlasse.

„Să fi fost un băiat de 10-12 ani când tată-meu mă duse la Porumbescu, cu rugămintea de a-mi da lecții de vioară. Porumbescu era pe atunci elev al liceului din Suceava, unde urma clasele superioare; dacă fac comparație cu vârsta mea, trebuie să fi fost pe la anul 1870.

Eu manifestam acum de pe atunci o pronunțată predilecție pentru muzică și părinții mei, sesizându-se de aceasta calitate, voiau neapărat să mă lase a învăța muzica. Pe timpul acela, însă, la Suceava nu se afla un profesor de muzică, împrejurare în urma căreia avusese de suferit și Porumbescu, ai cărui ambii profesori, organistul Valentin și auscultantul Schlotzer, au murit unul după altul.

Ciprian era chiar de pe atunci cunoscut orășenilor Sucevei ca reputat muzician, mai ales grație faptului că mereu făcea muzica cu mica orchestră a gimnaziștilor, condusă de dânsul. Simpaticul, modestul tânăr ale cărui degete știau să vrăjească sunete atât de dulci, era unanim agreat. Tânărul maestru, care locuia la actuala Strada a Cutului, 71, după un scurt examen, accepta să mă instruiască în vioară.

Dacă, de altfel, e aproape de-a dreptul proverbial că marii muzicieni, ca profesori sunt nervoși, repeziți și impacientați, atunci despre „tânărul Porumbescu trebuie spus tocmai contrariul. Cu nespusă răbdare mă introduse în tainele cântatului din vioară, suportând, fără de-a clipi dintr-o geană, toate acele

stridențe pe care numai un începător le poate realiza; ca deh! nici un maestru n-a căzut cu hârzobul din cer.

Niciodată în timpul meditațiilor de doi ani n-am auzit o vorbuliță aspră din partea lui Porumbescu... Îmi amintesc încă foarte aievea că niciodată nu călcam pragul odăiței lui Porumbescu în care îmi dădea lecțiile, fără sentimentul unei sfinte sfiei, cu toată jovialitatea lui și cu toată nu prea marea diferență de vârstă, de cam 7 ani. Au doară să fi fost sensibilitatea copilului care adulmeca și presimte viitoarea glorie și încă dormitânda genialitate?

Adesea aflam la Porumbescu oaspeți. Colegi de școală, amici și cunoștințe. Prea adesea se aflau la el membrii micii orchestre de liceeni, dirijată de dânsul, care își făceau acolo repetițiile.

Orchestra acestora îi aparțineau, între alții, și tinerii suceveni Pollak și Kreutz.

Uneori venea la Porumbescu vătaful de lăutari **Grigori Vindireu**, vestit pe atunci în Bucovina, care pe timpul acela încânta întreaga Bucovină cu vraja viorii sale.

Vindireu, care habar n-avea de notele muzicale, asculta de multe ori cântece populare, dar și compoziții de-ale lui Porumbescu, le cânta și dânsul și le învăța în acest chip.

Astfel am audiat și eu multă muzică și adesea, când Porumbescu se da de-a reveriilor pe vioara sa, voi fi asistat, pe neștiute, la izvodirea uneia din compozițiile lui de mai târziu.

Schiță în creion după o fotografie de epocă a lui Grigore Vindireu

Porumbescu vorbea cu multă pietate de foștii săi profesori, Valentin și Schlötzer; primul avuse în general mare influență asupra vieții muzicale a orașului, care până atunci fusese destul de modestă. Dânsul fusese printre întemeietorii *Societății filarmonice*, al cărei prim director fu tot el. Darul lui Porumbescu de a vrăji din vioară sunete fermecate era covârșitor. Deși numai copil pe acea vreme, cred că totuși îmi pot permite această părere.

Când în frumoasele amurguri de vară maestrul cânta cu ferestrele deschise, atunci lumea se aduna pâlcuri-pâlcuri în fața casei, rămânând vrăjită de minunea sunetelor. Așa trecu vremea și eu făceam vădite progrese. Dar prea de tot cum lucrurile se isprăviră.

După ce câțva timp Porumbescu fusese bolnav, termină liceul și părăsi Suceava, pentru a-și continua studiile la seminarul cernăuțean. Astfel, învățământul meu la dânsul s-a încheiat.

Amarnic am plâns atunci când m-am dus ca să iau ultima lecție și Porumbescu, mișcat de lacrimile mele, m-a dezmiardat, prosticelul de mine, pe față. Astfel părăsi Porumbescu Suceava, trezind în toate cercurile, cu plecarea sa, regrete. Trecură câțiva ani, m-am făcut mare și, cu robusta fire a tinereții, am mai uitat de profesorul meu Porumbescu.

Atunci se întâmplă ceva ce-mi trezi din nou frumoasele și duioasele amintiri din timpul învățaturii. Porumbescu fu ridicat, împreună cu alți câțiva studenți, pentru acțiunea lor patriotică și închis în temnița cernăuțeană. Eram pe-atunci un copil andru de 17 ani, iar știrea despre arestarea lui Ciprian, care fuse ridicat din comuna Stupca (judetul Suceava), străbătu până la mine. Dintr-odată amintirile lecțiilor mele de la P. se treziră din nou și tânăra mea inimă prinse iarăși a bate fierbinte pentru iubitul maestru. Dorul de adoratul profesor crescua atât de puternic încât năzuia cu toate mijloacele să ajung la Cernăuți, unde Porumbescu stătea închis.

O călătorie la Cernăuți însă, în anii '70 ai veacului trecut (e vorba despre secolul al XIX-lea – nota editorului), nu era lucru ușor și a trebuit multă diplomatie până să izbutesc ca părinții să mă ia la Cernăuți cu ocazia unei călătorii de afaceri. Ajuns acolo, am folosit un moment liber, când părinții mei tocmai erau ocupați, ca să mă strecur și să răzbat în străinul oraș, cu întrebățul, până la penitenciar. Ajuns în fine acolo după multă întrebare, se-nțelege că n-am cutezat să intru pentru a-i face maestrului o vizită; dar a fost totuși lucru mare pentru mine ca să pot trece de nenumărate ori prin fața clădirii și să am ocazia de a-mi ridica ochii la ferestrele în dosul cărora stătea sub riguroasă pază Porumbescu. În cele din urmă, a trebuit să plec și numai anevoie le putui explica părinților mei motivul îndelungatei mele absențe. Când, după câțva timp, Porumbescu părăsi temnița, am simțit o vioaie mulțumire pentru acest fapt. Apoi, iarăși îl pierdui din vedere și abia câțiva ani în urmă, când după mult prematuru-i deces, în anul 1883, fu astrucat în comuna Stupca la loc de veșnică odihnă, am auzit iarăși despre el, din nenorocire la acest mult prea trist prilej”.

Mărturii - aceste confesiuni ale lui J. Fischhof - foarte elocvente pentru omul Ciprian Porumbescu, despre care C. Morariu⁷¹ a zis: „Cu chipul său falnic și cu firea sa foarte simpatcă, Ciprian îl magnetiza pe oricine, astfel încât puterii lui atractive nu-i putea rezista nimeni. Pe dânsul îl caracteriza cu deosebire simțirea adâncă și dragostea fierbinte pentru tot ce e bine, frumos și nobil. Era blând, plăcut la vorbă, foarte onest, de o rară bunătate de inimă, duios chiar și atunci când părea a fi revoltat, mai pe scurt, abunda de așa o noblețe sufletească încât te pătrundea un fel de jale când gândeai că un om ca acesta e osândit să trăiască în lumea aceasta.

Nu e dar mirare că Ciprian răspândea în jurul său, ca floarea cea mai plăcut mirositoare, numai parfumul binelui, frumosului și a tot ce e măreț și nobil.

Nu e mirare că, în orice societate, el era matca pe lângă care se adunau toți și toate ca albinele. Puterea aceasta de cucerire o recunosc și mărturisesc toți particularii români și străini cu care el a venit în atingere... Cine l-a cunoscut pe Ciprian și i-a savurat cântecele din vioară prin care, vrând-nevrând, îți storcea lacrimi; cine-și amintește cum el înveselea viața tuturor celor dimprejurul său, acela cu bună seama nu-l poate uita niciodată și își simțește sufletul legat de ființa lui ca de ceva sfânt”.

Alt merit al acestor note luate de la Josef Fischhof - câteva precizări! Că violonistul Ciprian, care „vorbea cu multă pietate de foștii săi profesori, Valentin și Schlotzer”, se bucura de faima unui „bun muzician”, fiind angajat ca profesor de vioară. Evident că excepționalele lui aptitudini native îl săltaseră foarte curând sus-sus și, mai ales, îl scafandrizaseră profund-adânc!... Și îndeosebi aceasta informație, că din vioara lui Ciprian melodiile populare gâlgâiau atât de primordial-abundent încât până și un Grigori Vindireu le cerea (*liess sich...von Porumbescu Volkslieder... vorspielen*), le asculta, le executa împreună cu Ciprian și „*erlernte sie auf diese Weise*” (= le învăța în acest fel)!

Și e locul să ne fie aminte de repetatele rezerve ale Marioarei Rațiu-Porumbescu, **că nu de la un Grigori Vindireu a cunoscut Ciprian cântecul popular!...** (sublinierea edit.).

Iar faptul că-n ratatul an școlar 1869-70, pe clasa a VII-a, Ciprian întrerupe școala și pleacă acasă pentru ca să-și refacă sănătatea atacată, coincide cu mărturia lui J. Fischhof că profesorul său fusese câțva timp bolnav.

Iar din notele redacționale ale lui *Czernowitzer Morgenblatt* rămâne să mai reținem că informatorul Josef Fischhof se obârșește din imigrata familie („*der hier eingesessenen Familie B. entstammt*) suceveană Barber”)⁷².

Câteva note acum din **mersul general al liceanului Ciprian**, după raportul lui Victor Morariu din *Făt Frumos*, 1933, precum și după alte două-trei izvoare.

Am mai spus că, din simpatie pentru calitățile lui muzicale, Ștefan Nosieviciu se pare că l-a preferat pe Ciprian⁷³ - ca și pe fratele lui, Ștefan Golembiovski și pe C. Morariu. „Totuși – continuă Victor Morariu - în clasele

V și VI nu mai e decât *genügend*⁷⁴ la același Nosieviciu! Iar apoi, la matematică, dr. Blasius Knauer, cel de altfel atât de elogiat de C. Morariu⁷⁵. Ciprian „cade repetent, de la *genügend* la *lobenswert*, iar în sem. I al clasei a VIII-a⁷⁶, la profesorul Karl von Mohr, chiar la *vorzüglich*”. Și, subliniază Victor Morariu: „Cazul acesta de ridicare eroică din cădere e tipic, repetându-se și la alte materii”. Iar noi adăugăm: eroice avânturi care denotă că acest elev, ca nealții, era în stare să atingă și culmile dacă erau date anumite condiții: buna dispoziție... „inspirația”!...

Bizară - și caracteristică mai mult pentru cel ce-o semna decât pentru acest excepțional cap de elev poate chiar de pe atunci bântuit de frământul imaginației - nota la latină pe sem. I din clasa a III-a: „*Gut in Schrifte..., im mündl, dürftig ausreichend, weil er nie gewohnt, die Gendaken zusammen zu halten*”⁷⁷.

Pe clasa a IV-a, semestrul I, grav incident al lui Ciprian cu catehetul Ioan Beldeanu - și *nicht entsprechend la conduită, iar în catalog, mențiunea: im Grunde Konferenz-Protokolls 3 Nov. 1866, imfolge erwiesener und eingestanderener groben Verletzung des dem Katecheten Beldeanu schuldigen Achtung*⁷⁸. Victor Morariu, judecând prin prisma propriilor sale experiențe... vrea să gloseze: „Tipicul conflict, la vârsta critică, cu catehetul”⁷⁹.

Noi înclinăm să reflectăm: altă manifestare, deși poate cam improprie, a curajului civic!... Dar Emanoil Iliuț ne comunica următoarele⁸⁰: Catehetul I. Beldean îi pusese elevului de clasa a IV-a, C. Golembiovski, o notă rea. Și, același profesor de religie și de română anunța direcțiunea liceului că în seara de 31 oct. 1866 elevii Ciprian Golembiovski din cl. a IV-a, Ignaz Steidler din cl. V-a și Josef Maly din cl. a II-a i-au spart geamurile! Corpul didactic - convocat în ședință. Director (Jos. Marek) dispune ca Scheidler să relateze despre decursul infracțiunii. Acesta declară că Golembiovski l-a îndemnat pe el și pe Maly ca să răzbune nota rea pusă lui Golembiovski... „Porumbescu i-a îmbărbătat în seara pomenită cu cuvintele: **Haideți conjuraților**”! citim la Em. Iliuț (iar nouă ne dă-n gând: ca-n orice adevărată conjurație din eroica istorie antică!...)

Dar Porumbescu „declară că planul a plecat de la Steidler, care l-a sfătuit să se răzbune în felul acesta” (Em. Iliuț). Părerile profesorilor sunt împărțite. Unii, între care și Beldean, pledează chiar pentru eliminarea celor doi capi ai „conjuraților”; alții, între care și Nosieviciu⁸¹ „sânt de părere că fapta este o copilărie care ar trebui pedepsită cu vârguța” ... Discuție pedagogicească... Iar directorul încheie și profesorii aprobă că eliminarea... atinge greu pe părinți..., nu pe elevi; bătaia... e un lucru riscat. Deci... să fie chemați tații celor trei și să le propunem să dea (ei) fiecăruia din vinovați o corecție în prezența cel puțin a profesorului Beldean”.

Și astfel, părintele Iraclie, cândva și dânsul căpetenie de răzvrătiți, ajunge să-și țurnuiască... revoluționara odraslă în fața unor simandicoase fețe pedagogice... Iar I. Beldean nu și-o mai fi pus mintea cu acea căpetenie a

conjurației, fiindcă pe clasa a IV-a, Ciprian se urca, la religie, de la *genügend* (în sem. I), la *befriedigend* (în sem. 2), iar la română de la *befriedigend* (sem. 1), iar la română de la *genügend* (sem. I), la *lobenswert* (sem. 2).

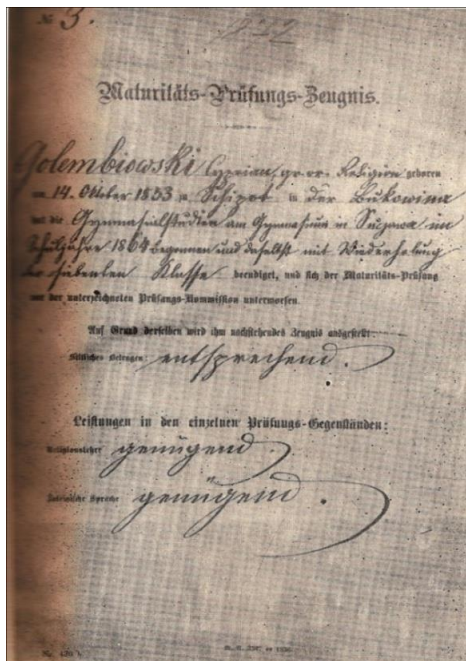
Reținem apoi și noi amănuntul că în clasa a IV-a Ciprian înscrie și italiana - „preludiu la *Souvenir de Nervi*, zice Victor Morariu⁸² - materie, se vede, facultativă, fiind numai în sem. I clasificat cu *befriedigend*, iar în sem. 2 notat cu *ausgeblieben* (absentat).

Marea poticnire din clasa a VII-a am văzut-o!

Iar clasa a VIII-a, terminată cu alt dezastru: *nichtgenügend* până și la religie (dar nu la I. Beldeanu, ci la Nestor Vorobchevici), *nichtgenugend* - la elină și - recordul insucceselor - *ganzungenügend* la româna aceluiași Nestor Vorobchevici!! Certificat menit să ne facă a medita riguros asupra problemei dacă școala oficială e chemată să cântărească realele valori spirituale... - ca și asupra faptului, cât de capricioasă poate fi și suverana nepăsare a unui neobișnuit dotat temperament față de rigorile noastre cele de toate zilele!...

Cum mai zicea Victor Morariu: „Frământat de vânturile adolescenței și de patima artei, nu mai poate face față... exigentelor școlare!”...⁸³

Poticnit în cursul anului școlar, octavanul Ciprian nu se poate prezenta imediat (în iulie 1872) la bacalaureat, ci se pare că abia în urma unui examen *Nachtrag* - numai în termenul de primăvară, la 15 martie 1873 (în vârstă de 19 ani și jumătate) reușește să-și cucerească acel **Maturitäts - Zeugnis (Certificat de maturitate)**.

Fotocopie după diploma de maturitate a lui Ciprian Porumbescu

care-i deschide drumul la universitate, din clasa a VI-a până-ntr-a VIII-a elevii trebuind să-și declare viitoarea carieră. La *künftiger Beruf* (viitoarea profesiune) a lui Ciprian citim, pe clasa a VI-a, *Medizin*; pe-a VII-a (1869-70) *Technik*; pe-a VII-a (1870-71), *unbestimmt* (deci nehotărât!), iar pe-a VIII-a *Technik*.

Și opinează Victor Morariu: „Dar e mai presus de orice îndoială că fie cu medicina, sau cu tehnica, Ciprian..., având în vedere Viena, visa la Conservatorul de muzică, de care nu era să aibă parte în așa măsura cum dorea și cum ar fi meritat!”⁸⁴.

Curios că-n catalogul de clasa a VII-a și a VIII-a mai citim: *Muttersorache: polnisch* (limba maternă: polonă). Ne întrebăm: „Manevră oportunistă față de directorul liceului Johann Limberger, aprig românofag”⁸⁵.

Și-i liniștim pe cei ce ar fi putut crede că Klodnițchenii ar fi fost, Doamne ferește, chiar ucraineni ucraineni, nu numai poloni, întrucât parohul sucevean Klodnicki a fost greco-catolic (ca o parte din ucraineni), nu romano-catolic (ca polonii)!

Din nou alte informații prețioase pentru liceistul Ciprian. Să ne amintim de un mare eveniment din viața lui: Prin „iunie 1866”⁸⁶, violonistul Ciprian, deci, să zicem, elevul de clasa a III-a (1865-66), **ajunge în posesiunea prețioasei sale cremoneze**, acea cu certificatul de naștere: „Fecit Cremonae Nicola(us) Amati 1626!...”, mireasa lui! Singura lui mireasă!... (Scena dobândirii de către Ciprian a cremonezei sale va face obiectul unor pagini din următorul capitol (nota editorului).

Din ziua Anului Nou 1871, prima autogramă (păstrată) a lui Ciprian Porumbescu: o scrisoare către părinții săi⁸⁷.

Scrisoare caracteristică prin originalul ei dezghin, așa cum el se va manifesta și-ntr-alte exuberante firești ale Porumbescului nostru! Așadar, în elanul atmosferei de epirevelion, dar și-n copilăreasca iminentei plecări acasă, în raiul de la Stupca - debordantul spiritual temperament al lui Ciprian, după fi-te ce frază, ca un chiot de euforică veselie, îi tot articulează salutul Anului Nou 1871. Ba șugubeața modelare a numelui Sandicu, frățiorul său cel mai mic⁸⁸, în „Srandicu” e de aceeași proveniență a revelionisticei șăgălnicii - date fiind cunoștințele de polonă și ruteană ale lui C. Porumbescu. Și iată scrisoarea în originalul ei și cu traducerea de rigoare în note⁸⁹;

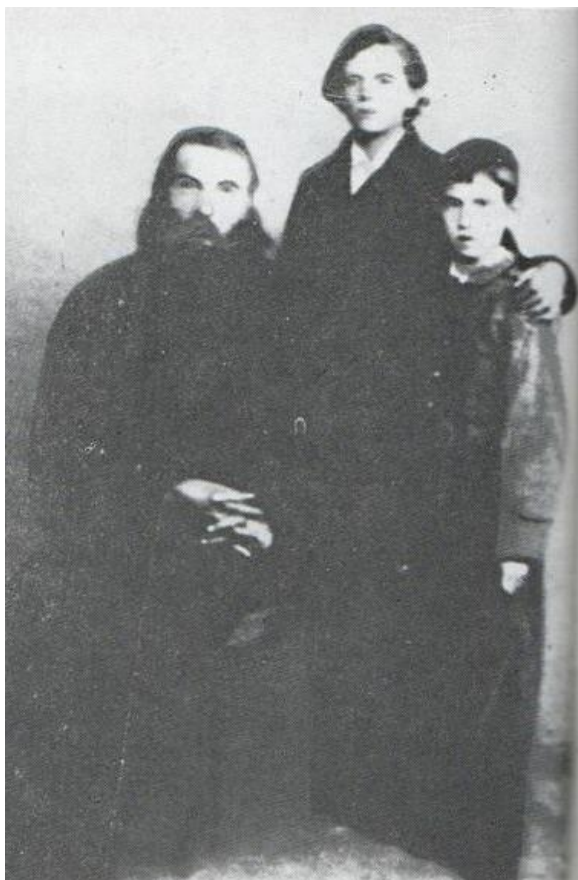
„Theureste Eltern! 1871,

Wir dind Gott-Lob gesund, 1871. Was machen die Eltern und die Geschwister ?1871. Ich schiecke den (= dem) Srandicu 3 Semel (îndreaptă: Semmel!) 1871. Mittwoch um 11 Uhr können wir nach Hause⁹⁰ fahren. 1871. Bei una härt man nichts neues. 1871. Gestern war ein sehr schöner Sylvesterabend in der dcutschen Kirhc; alle Bänke waren gestopft. 1871. Wir haben Galushti⁹¹ und Erdäpfel erhalten1871.

Wir küssen Ihnen vielmals die Hände und verbleiben

Ihre sie⁹² stets hebenden Söhne

Cypr. Ștefan IV cl. 1871”.

Irachie cu cei doi fii ai săi, școlari: Ciprian și Ștefan

Ca informație în această cea mai veche scrisoare păstrată a lui Ciprian, noutatea, de altfel destul de plauzibilă între atâta nemeșug străin..., că aceste odrăsluțe porumbescene asistă la revelionul din biserica „nemțească” (romano-catolică)! Iar Ștefan, în 1870-71 e pe cl. a IV-a de liceu.

Alt amănunt⁹³ e demn de reținut pentru elevul și românul Ciprian (cel cu revelionul din... biserica papistașă): Când *Astra Bucovinei*, acea minunată⁹⁴ *Soțietate pentru literatura și cultura română din Cernăuți* întemeiază *Fundăciunea Pumnuleană*, menită pentru ajutorarea tinerilor în studiile lor de specialitate, pe lista de subscripție a profesorului - catehet Constantin Morariu-„Andrieviciu” - e și studintele⁹⁵ „din a V-a clasă gimnasială” (deci, pe anul 1867-68), Golembiovski (Porumbescu) Ciprian”, cu vajnica sumă de 2 florini, adică suma îndoită față de cea (de 1 florin) a... herostaticului catehet „Nistor Vorobcheviciu”⁹⁶, acela care 1-a blagoslovit pe Ciprian, în clasa a VII-a, cu *nichtgenugend* la religie și *ganzungenügend* la română... Știa Irachie să-și

îndrepte căsașii pe fâgașul prețuirii și sprijinirii culturii precum el însuși o făcea mereu⁹⁷.

De pildă... la 1871, când (în august) părintele Iraclie se înființează cu septimanul - bine reușit la școală⁹⁸ - Ciprian, la marele sobor panromânesc de la Putna. Iar Ciprian, după ce, de-a valma cu celălalt tineret școlar (seminariști din Cernăuți și liceenii români de la Suceava și Cernăuți) va fi dat ajutor la atâtea preparative ale serbării și după ce și-a dat concursul în marele ansamblu coral de studenți și elevi al serbării, la memorabila *Hora mare* din acea duminică de 15/27 august, când taraful lui Grigori Vindireu, „vreo treizeci de lăutari îmbrăcați în antirie”, ziceau mai cu foc hora, îi ia starostelui kir Grigori vioara din mână și prinde a o duce el însuși hora până la capăt... Iar apoi, grăbind înspre părintele Iraclie, rostește acele memorabile cuvinte: „**Tată... am cântat Daciei întregi!**” De câte sfinte emoții o fi fremătat tânărul Porumbescu pentru ca să se avânte atunci înspre arcușul și vioara lui Grigore Vindireu și pentru ca în urmă să zvâcnească-n acele cuvinte de foc. **Motto al întregii lui vieți și creații: „Tată, ... am cântat Daciei întregi!”** Cuvinte rostite în preajma supremei Glorii Moldave a lui Ștefan Voievod - și-n atât de apropiata colaborare cu... EMINESCU!

Nu uităm că în anul 1870, copilul cel mai mare și de nădejde al părintelui Iraclie, Ciprian, elev pe clasa a 7-a la liceul Suceava, din pricina „sănătății sale atacate”, îl petrece, în semestrul II, acasă⁹⁹ la Stupca. „*Begab sich zur Herstellung seiner angegriffenem Gesundheit nach Hause*”¹⁰⁰ – zice nota oficială.

Norocelul bietului copilandru, atât de neobișnuit de intens legat de viața în familie, de viața în plină natură rustică - unde se putea înfrăți și cu moșneanul pământului românesc: țaranul!! Dar, într-un fel, și norocel al familiei, al duioasei lui mame, Emilia, al iubitorului de cântec Iraclie, al frăținilor săi - pentru că la această dată, adolescentul Ciprian (de 17ani), era acum un pui și jumătate de muzician.

C. Morariu¹⁰¹ amintește astfel perioada: „De pe când eram în gimnaziu... îmi aduc aminte că amândoi eram la gazdă în valea despre miazănoapte de la biserica Mirăuților, eu în casa unui neamț, iar el în altă casă învecinată de peste uliță și știu că nu odată, zile întregi de dimineață până seara îl auzeam cântând din vioară.”

Pe clasa a 6-a de liceu (1869-1870), violonistul Ciprian își avea ansamblul instrumental de cameră (2 viori, flaut, ghitară și violoncel – vezi fotografia publicată în *Junimea literară* 1924) cu care se preta „adese la serenade pe sub cele ferești”¹⁰² – ansamblu pentru care, evident, Ciprian era mereu nevoit să fie și **compozitorul ad-hoc al pieselor executate**.

Iar amintirile violonistului profesionist **Josef Fischhof**¹⁰³ elev la **vioară al liceistului Ciprian Porumbescu**, ni-l evocă pe elevul din cursul liceal superior Ciprian, în strada Cutului din Suceava¹⁰⁴, arătând că: chilia lui Ciprian¹⁰⁵ „era prea adese loc de întâlnire și de repetiție al amintitei capele

instrumentale. Dar uneori îi era musafir și Grigori Vindireu, celebrul meșter și lăutar între lăutari, de vioara căruia răsună nu numai Bucovina ci și Țara de Sus a Moldovei”. Și: „Vindireu care habar n-avea de portativul muzical, asculta adese cum Porumbescu zicea cântece populare și diverse compozițiuni chiar - le cânta după dânsul și le învăța în chipul acesta”. Apoi: „Uneori, în prezența lui Moș Grigori Vindireu, Ciprian P. se pierdea în adevărate reverii și fantezii pe vioara sa și cei de față; fără s-o știe și asistau la nașterea viitoarelor compozițiuni porumbescene. Iar darul lui Porumbescu, de-a fermeca din vioară adevărate sunete de vrajă, era covârșitor”¹⁰⁶. „Când în frumoasele amurguri de vară, măestrul („Der Meister”) cânta la ferestrele deschise, atunci lumea se aduna pâlcuri, pâlcuri în fața casei și rămânea vrăjită de minunatele sunete” (um den Wu derklungen zu lauschen”).

Rememorând anii de școlar ai lui Ciprian, Constantin Morariu amintește preocuparea constantă a colegului și vecinului de gazde și-l putea asculta zilnic cântând din vioară și că violonistul Ciprian își avea ansamblul său cameral, iar violonistul Josef Fischhof, elev la vioară al liceanului Ciprian Porumbescu, îl evocă pe Grigori Vindireu, asculta cântece populare interpretate de Porumbescu pe care le învăța și le ducea mai departe.

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1 - Cf. *Album...*, I, p. 186.
- 2 - Cf. *Făt Frumos*, An. XIX. 1944, pp. 69-72.
- 3 - Care se vedea și-n 1933, alături de celelalte două ale copiilor lui Iraclie: boiăneanul Tit (+1860) și Aurelia (moartă, la 11 zile, în 1864), morminte trainice, de material tare și bine conservate.
- 4 - Cf. *Făt Frumos*, An XVII, 1942, p. 125.
- 5 - Obligatorietatea școlară începea în Austria la vârsta de 6 ani.
- 6 - Marea monografie austriacă, publicată la jubileul de 50 de ani de domnie a lui Franz Josef, *Die Bukowina*, Cernăuți 1899, p. 241, arată la Șipot, pentru 1890, 2826 locuitori huțani.
- 7 - Școală înființată chiar pe-atunci de vrednicul preot Dimitrie (Dumitrache) Bucevski, tatăl pictorului Epaminonda B. (cf. Corneliu Gheorghian - *Bucovina în pictură (Epaminonda A. Bucevski)*, București, 1935, p. 9) „ca paroh m-am folosit de orice ocazie de-a convinge pe sățeni de necesitatea (înființării) unei școli în sat. În sfârșit am izbutit a-i hotărî pe sățeni la acest lucru și, pentru a le înlesni chestiunea școlii, am pus la dispoziție, fără plată, timp de 2 ani casa mea... pentru a instala școala. Dovedesc aceasta cu recunoștință înaltei administrații a Bucovinei, anexată... Sunt mai departe liniștit în conștiința mea, nu numai că am supravegheat-o, dar că m-am și silit să devină o școală model.”
- 8 - În 1890 - de 3. 502 locuitori, după aceeași jubiliară monografie *Die Bukowina*, 1899, p. 216.
- 9 - Iar această terminațiune în – ul (Pumnul, Popescul – în *Bucovina de ieri*) – așa cum ne-o atest(ează) și vechea pisanie din leatul 7212 a mănăstirii lui Ionașcu Isăcescul (vezi Dr. E. Kozak - *Die Inschriften aus der Bukowina*, Viena, 1903, p. 40), nu e de la Aron Pumnul încoace, ci strămoșească – străveche. O aflăm și-n timpul lui Ștefan cel Mare – cf. Dr. Grigore Nandriș.
- 10 - Anul școlar începând, pe vremuri, în Austria, la 1 septembrie și durând până la 15 iulie (anul următor).
- 11 - Vezi articolul nostru: *Ciprian Porumbescu școala primară*, în ziarul: *Glasul Bucovinei*, An XIV, nr. 3640, din 7 nov. 1931, articol în a cărui parte I trebuie rectificată grava greșeală de tipar: 1863, în loc de, corect (vezi partea a II-a a articolului): 1862.
- 12 - Ștefan Klodnitchi a ajuns vârsta de 73 ani. Dintr-o scrisoare a multiplului nostru prea amabil informator, Emanoil Iliuț, datată Suceava, 5/7 V, 1950, reproducem: „Zilele acestea, dl. Falat Florea, fost director la Ilișești, fost inspector școlar al jud. Suceava, un om și jumătate, mi-a adus inscripția de pe mormântul lui Șt. Kl., din cimitirul de la Ilișești. În cinci rânduri se poate încă citi pe lespedea care acoperă acest mormânt: „Hier ruht: Ștefan Klodnicki, K. K. Forsterjgeb. 1791 - gest. 1867. ...Foarte aproape de mormântul lui St. Kl. se

găsește și lespede de pe mormântul soției sale, dar inscripția nu se poate descifra” – declară d. Falat”.

13 - La Dr. Val. Branisce - *Ciprian Porumbescu...* 1908, p. 31, eroarea: Simeon Meier!

14 - Simion Florea Marian (1847-1907), care alături de Artur Gorovei (1864-1951) și Tudor Pamfile (1883-1921) constituie marea triadă din prima etapă a folcloristicii românești.

15 - *Viața lui Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1940, p. 12.

16 - Numele mic, Traugott, ni-l comunică tot eminentul C. Emanoil Iliuț.

17 - Scrisoare, datată Cluj, 24 dec. 1950 și primită de la Filaret Doboș (+1951), colaborator la *Junimea literară*, An I, 1904, An II, 1905 și An III, 1906, cu versuri semnate Filuț și An VII, 1910, cu versuri semnate F. Doboș și An IX, 1912, cu articolul *Din „archiva” Sucevei*. Mai apoi, F. Doboș s-a scufundat în vâltoarele politicii... Iar scrisoarea în chestiune îi fu sugerată lui F. D. de către devotatul nostru (al lui C. Porumbescu) magistrat, Vasile Hrinco.

18 - „Glicheria născută Forgaci, mătușă a poetului și compozitorului Adrian Forgaci”, completează F. Doboș într-a 2-a scrisoare către noi, de la Cluj, 18 ian. 1951. „Vin a-ți comunica ceva ce mi-a povestit mama mea”, zice F. Doboș în scrisoarea-i din 24 dec. 1950. Iar pentru poetul și compozitorul Adrian Forgaci (1875 - 1905), cf. G. Loghin.

19 - Dar, în scrisoarea-i din 18 ian. 1951, F. Doboș zice (rectificând pe nevrute): „școala nou înființată în Ilișești de preotul Dimitrache Bucevski, pe la anii 1860-61”. Data exactă pentru înființarea școalei primare de la Ilișești e 1859 - cf. Corneliu Gheorghian - *Bucovina în pictura...*, 1935, p. 9.

20 - Același care, alături de învățătorul Dimitrie Cernăuțianu semnează certificatul (din 30/8 1862) al elevului de cl. a 3-a primară, Ciprian; Portretul lui („de un pictor necunoscut”) la Corneliu Gheorghian - *Bucovina în pictura...*, p. 6.

21 - În scrisoarea-i din 18/1 1951, F. Doboș glăsuiește: „Colegi cu Ciprian în școala primară din Ilișești, prin anii 1860-1865 (nu știu anume în care an), au fost între alții S. Fl. Marian și mama mea Glicheria” ...

22 - Nu! Abia din primăvara anului 1865 părintele Iraclie păstorește la Stupca.

23 - = Recreațiile.

24 - Eusebie Sorocean - *Pictorul academic Epaminonda Bucevski*, Cernăuți, 1920.

25 - Născută la 20/8 1847 - + la 6 oct. 1932 (Corneliu Gheorghian - *Bucovina în pictura...*, p. 9).

26 - Eufrosina Grigorovici, de mai târziu (notează Dionis Sorocean).

27 - La citatul Corneliu Gheorghian - *Bucovina în pictura*, 1935, p. 18, citim că „frumoasa livadă de 2 fâlcii” a parohului Dimitrie Bucevski „se afla în hotar cu casa pastorului evanghelic”.

28 - = 3. Klasse= clasa a 3-a.

29 - = 6. = Zahl 6 = număr 6.

30 - Golembioski fără de y înaintea pocitorului - ski, acest fel de scriere (Buceschi Vasiloschi)) fiind considerat în Bucovina ca mai puțin... slav, decât cel cu apendicele -vschi

31 - Clasa a 3-a

Certificat școlar

Numărul 6

Chiprian Golembioschi, născut la Șipot în Bucovina, de 8 ani, religie gr. or., elev de clasa a treia, a asistat într-al doilea semestru al anului școlar 1862 foarte asiduă la învățământ, s-a purtat la conduită foarte bine și, la bunele-i aptitudini și foarte buna lor practică, a învățat obiectele de rigoare în modul următor:

Religia -	foarte bine
Limba romanică (= română) -	foarte bine
Limba germană -	foarte bine
Matematica -	foarte bine
Scrierea -	foarte bine

Acest elev merită, așadar, să fie promovat în clasa întâia cu distincție. Ilișești, la 30 august 862

Dimitrie Bucevski
paroh

Dimitrie Cernăuțean
învățător

Certificatul este formulat în limba germană - traducerea aparține lui Leca Morariu (nota edit.).

32 - Data de 30 august (st. n.) a fost, în 1862, o sâmbătă.

33 - După o comunicare a lui Victor Morariu, directorul liceului, Josef Marek, era foarte exigent în respectarea acestor dispoziții. Josef Marek o fi fost cel ce numai în baza certificatului de botez i-o fi trecut anul nașterii lui Ciprian cu: 1853.

34 - Germanul: „eine Prüfung ablegen!”

35 - Căsătorit cu Olimpia, a patra dintre cele 5 fiice ale parohului Julian Klodnicki, fratele amintitului „Forster” Stefan Klondicki.

36 - Numele Anton ni-l comunică Dr. Rudolf Gassauer - *Suceava muzicală dc altădată*, Suceava, 1938, p. 6 și 16.

37 - Cf. Dr. Rudolf Gassauer - *Op. cit.*, p. 6.

38 - *Idem*, p. 16.

39 - La Șt. Pavelescu – *Viața lui Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1940, p. 13 citim numele: C. Schlötzer”.

40 – La o asemenea ocazie s-a revelat „puternicul și profundul bas al elevului Mihai Ferlievici”, basistul pomenit și de C. Morariu în amintirile sale (mai ales ca solist al compoziției *Sub o culme de cetate...*) Iar Gassauer, p. 15, cuvintează: Cu acest prilej (menționata agapă profesorală) l-a impresionat pe director (Dr. Josef Marek) puternicul și profundul bas al elevului Mihai Ferlievici în așa măsură încât a consimțit, chiar în acel moment, ca acest elev să fie cooptat în corul Societății de cântare” (*Societatea extrașcolară – Suczawer Gesangverein*, înființată la 20 XI 1867 de prof. Șt. Nosieviciu). Chipul

proeminentului Mihai Ferlievici se vede în grupul studenților teologi, dirijat de Isidor Vorobchievici (1874-1875); Cf. și Ilie Dugan – *Arboroasa...*, București, 1930, p. 15.

41 - Cf. Programa concertului din 2/ 6 1868 (la Gassauer – *Suceava muzicală...*, 1938, p. 7 și 9) și contribuțiile lui muzicale din *Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina*, An IV, 1868, p. 239 și 240 și An V, 1869, p. 215: „cântau bieții robi ai Austriei fel și chip ca să se dezbrace de murdăria slavisto-austriacă, semnând ba Andrieviciu, Ivanoviciu, Mitrofanoviciu, ba Grigoroviță, Mitrofanoviță...” (v. *Foaia Societății*, I, 1865 și II, 1866 etc.)

42 - La liceul din Cernăuți (1868) predă chiar și ruteana.

43 - Cf. Leca Morariu - *Țara Scaunelor de Domnie*, București, 1941, p. 415 și Cernăuți, 1941, pp. 6-7.

44 - *Idem*, p. 422, respectiv 16-17

45 - Cu generosul îndemn:

„Hai cu Domnul Sfântul,
Haideți peste Prut,
Să păzim pământul
Care l-am avut...”

Marșul Drum bun... „astăzi îl cântă tot românul; melodia a ajuns populară, dar câți știm numele compozitorului”? - se-ntreabă Victor Morariu în broșura *Foaia Societății pentru literatură și cultura română în Bucovina...*, Cernăuți, 1932, p. 26.

46 - Vezi-i chipul în fotografia Corului dirijat de Isid. Vorobchevici (1874-1875) deci și la Ilie Dugan - *Op. cit.*, 1930, p. 15.

47 - Cine ni-l va da restul?!

48 - La 12 aug. 1955, reproducându-ne-o din cartea lui Ioan Dariu - *Carte de cântece diverse*, Brașov, 1901, astfel:

Subt o culme de cetate
Plâng străin în străinătate.
Și-n obida mea cea mare
Vai! vai! strig soartei barbare:
Saltă și te-nsuflește
Servilismul părăsește,
Măi, române, măi!

II

Prea tirană tu ești soarte,
Ne-ndurată-n fapte foarte;
Căci româna națiune
O duseși la periciune.
Nu privi la apăsare,
Ci scapă de subjugare,
Măi, Române, măi!

III

Unde-s cei români eroi
Care-au luptat pentru noi?
Apărând sfânta dreptate
Patria și libertate!
Nu dormi, ci te pornește,
Luptă-te eroicește,

Măi, Române, măi!

IV

Ei au fost și au trecut.
Când cu triumfe au căzut
În câmpul de bătlie
Să ne scape de urgie!
Vezi ce bravi bărbați avurăm
Când domnia o ținurăm,

Măi, Române, măi!

V

Sculați dar și vă mișcați,
Întunerecul lăsați!
Într-un suflet v-animați,
Ce-ați pierdut să câștigați!
Lucră dară bărbătește,
În cultură propășește

Măi, Române, măi!

49 - Se vede că nu Ioan Buteanu, prefectul eroic - martir din 1848, ci profesorul și publicistul Ioan Buteanu (1848-1914); Vasile D. Nicolescu trimite și la *Manuscrisul Ucenescu - Cânturi*, lucrarea tipărită sub îngrijirea sa, de Editura Muzicală, 1979, pp. 119-120 (nota editorului).

50 - Victor Morariu în amintita *Anexă* - ms. Muzeul *Ciprian Porumbescu* Suceava.

51 - Victor Morariu în citatul *Făt Frumos*, 1933, p. 103.

52 - *Făt Frumos*, 1933, p. 103.

53 - Cf. *Album II*, pp. 80-81.

54 - Deci, pe la 1867-1868.

55 - Fiu al cantorului bisericesc Gheorghe Morariu (1818-1892), cântăreț nu numai cu slujba, ci și cu harul moștenit și cu pasiunea înnăscută. Mitropolitul Silvestru, știut cântăreț și el (ba chiar autor al manuscrisului *Psaltichia bisericească așezată în note muzicale*, Viena, 1879), și l-a dorit adesea colaborator la actele sfinte. Iar subsemnatul (moșul vizitându-ne la Cernăuți), deși numai copil de 4-5 ani atunci, ... - îl aud și astăzi cât de duios-plângător cântă *Despărțirea celui dus* (= mort): „Arde luminița-n masă/ Dusu-s-a puiul de-acasă”. Încât noi copiii, mereu-mereu îi tot ceream *cântecul ceala, cu luminița-n masă...*

56 - În citata broșură - *Ciprian Porumbescu...*, Suceava, 1908, pp. 7-8.

57 - Cf. *Făt Frumos*, An. III, 1928, p. 71.

58 - *Făt Frumos*, An. III, 1928, p. 72.

59 - Aflându-ne în anul 1870-71 Ciprian ar avea acum cremoneza agonisită de păr. Iraclie în iunie 1866.

60 - Flautul Kind fiind pe atunci un instrument *en vogue*. Legenda, chiar și pe Iraclie ar vrea să-l știe flautist. Alt elev sucevean, cu flautul, e amintit de C. Morariu, el însuși ajuns în felul său flautist; cf.: „Atât de dragă mi-a fost și-mi este muzica! Eram pare-mi-se în clasa a doua ori a treia gimnazială când mi-am cumpărat o piculină și, fiindcă nu-l aveam pe nimeni să mă povățuiască, am început a cânta pe mâna stângă. Mai târziu colegul meu, flautistul Hlauschke, mi-a dăruit un flaut vechiu, dorind să cântăm împreună duete, eu însă nu mă puteam folosi de clape. În 1874, pe când eram în seminariul din Cernăuți, unchiul Costachi mi-a procurat din Viena un flaut anume pentru stângaci și am învățat cu Ciprian Porumbescu a cânta și mai bine pe note, dar la dexteritate n-am ajuns”. Alt coleg - de teologie - flautistul Eusebie Constantinovici (vezi-1 în grupul teologilor din 1874-1875 și la Dugan Ilie - *Arboroasa*, 1930, p. 15 - unde însă trebuie rectificat numele Eusebie, în loc de Enachie) e amintit de C. Morariu (*Ciprian Porumbescu...* 1908, p. 8) în duet cu vioara lui C. Porumbescu. Flautistul orchestrei lui C. Porumbescu de la *Romania Jună* va fi apoi Vasile Halip.

61 - Mort în campania din Bosnia - cf. Dr. Arthur Kreutz - *Din istoria regimentului 41 de infanterie*, Cernăuți; în: *Făt Frumos*, An. VIII, 1933, pp. 29-30.

62 - „Cele nemotivate le motivăm noi astăzi, postum, prin preocupările muzicale” – zicea Victor Morariu; în: *Făt Frumos*, 1933, p. 104.

63 - Adică nu muzica de cameră, cu nume ca Joseph și Michael Haydn, Mozart, Beethoven, Franz Schubert, Robert Schumann, Johannes Brahms...

64 - Alte însemnări pe reversul fotografiei-grup: *Kreutz gestorben Ende September 1878 im bosnischen Feldzuge, zu Serajewo* (= „Kreutz mort la finea lui sept. 1878 în Campania din Bosnia, la Sarajewo”). Și dedesubt (de altă mână): „*Cyprian, gestorben am 6 Juni 1883*”.

65 - Și ne amintim că alt elev sucevean al lui Ciprian Porumbescu (care, de la Suceava, în 10 iulie 1883) îl condolează pe Iraclie Porumbescu, la moartea lui Ciprian, a fost un Joseph Hurtig (cf. *Album II*, pg. 46).

66 - Octavia Lupu-Morariu (în *Făt Frumos*, 1934, p. 137) ne lămurește că *Strada Cutului* e strada *Junimii literare*, din anii 1905-IV-1907.

67 - Iar aice, intercalată nota redacțională: „Herr Fischhof kann sich hier wieder nicht enthalten, eine Erinnerungskursion in die gute alte Zeit zu unternehmen und davon zu erzählen, wie der Primos Vindireu, nach jeder durchgespielten Nacht, die ihm zugeworfenen Dukaten in Töpfen wegzutragen pflegte” (= D -I F. nu se poate reține să întreprindă o excursie memorialistică în bunele vremuri de altădată și să ne povestească despre meșterul Vindireu cum, după fiecare noapte de răscântec, căra la ducați cu oala, din cei aruncați lui”).

68 - Așadar Josef Fischhof nu știe nimic despre activitatea lui Ștefan Nosieviciu!

69 - Citește: *dessen!*

70 - = Director de muzică (?).

71 - C. Morariu - *Ciprian Porumbescu*, Cernăuți, 1926, p. 3.

72 - Evreu bogat.

73 - Vezi subcap. *Ciprian elev la liceu, la Suceava* din prezenta lucrare.

74 - Scara notelor (începând de la nota cea mai favorabilă: 1) fiind pe atunci aceasta: *Sittliches Betragen* (= conduita)

1. *musterhaft* - (exemplară)
2. *lobenswert* - (lăudabilă)
3. *entsprechend* - (corespunzătoare)
4. *minder entsprechend* (= mai puțin) corespunzătoare
5. *nicht entsprechend* - (= necorespunzătoare)

Fleiss (= sârguința)

1. *ausdauernd* - (perseverentă);
2. *Befriedigend* - (mulțumitoare)
3. *hinreichend* - (la limită)
4. *ungleichmätissig* - (inegală)
5. *gering* - (mică)

Fortgang (= Progresul)

1. *vorzüglich* - (eminent)
2. *lobenswert* - (lăudabil)
3. *befriedigend* - (mulțumitor)
4. *genügend* - (= suficient)
5. *nicht-genügend* - (insuficient)
6. *ganz ungenügend* (= de tot insuficient).

Plus adaosul: *Besonders hervorragende Leistungen im Fortgange werdes mit ausgczeichnet bemerkkl* (Relizări de tot eminente la progres se înseamnă cu excelent). Nota *ausgezeichnet* o citim de pilda în certificatul lui Constantin Morariu de pe clasa a II-a, semestrul 2 (1868), la amintitul Dr. Blasius Knauer, C. Morariu fiind un foarte pasionat botanist.

75 - Cf. revista *Făt Frumos*, 1928, pp. 73-74.

76 - În *Făt Frumos*, 1928, p. 103 – greșala de tipar VII, în loc de VIII – corect!

77 - „Bine în scris, la oral abia suficient, pentru că nu e deloc deprins de a-și domina gândirea”.

78 - „Pe baza procesului verbal al conferinței din 3 nov. 1866, în urma gravei jigniri a considerației datorite catehetului Beldeanu”.

79 - Vezi revista *Făt Frumos*, 1933, An. VIII, p. 103.

80 - Prea amabilul nostru colaborator Emanoil Iliuț (Suceava), în scrisoarea-i din 7 iunie, 1948.

81 - Iarăși Nosieviciul nostru!

- 82 - Cf. *Făt-Frumos*, An. VIII, 1933, 105.
 83 - *Ibidem*.
 84 - *Ibidem*.
 85 - Cf. Constantin Morariu, în: *Făt Frumos*, 1928, pp. 75-76.
 86 - Cf. *Album*, I, p. 244.
 87 - Publicată în articolul nostru - *Scrisorile lui C. Porumbescu*; în: *Fond și formă*, Râmnicu Vâlcea, fascic. 2, An II, 1944, pp. 1-2 (6).
 88 - Născut în 25 a III-a, 1868.
 89 - În românește:

„Prea scumpi părinți, 1871.

Noi suntem, har Domnului, sănătoși. 1871. Ce fac părinții și frații? 1871. Lui Srandicu îi trimit 3 pițuște. 1871. Miercuri la ora 11 putem pleca acasă. 1871. La noi nu se aude nimic nou. 1871. Ieri a fost frumos revelion în biserica nemțească; toate băncile erau bucșite, 1871. Noi am căpătat găluște și cartofi, 1871.

Va sărutăm de multe ori mâinile și rămânem ai D-voastre pururi iubitori fii Cipr(ian), Ștefan, clasa a IV-a 1871.

Frățânii ni-i sărutăm din inimă. 1871”

90 - Pentru acest foarte râvnit *nach Hause* (acasă, acasă la Stupca, la pădurea, la câmpia Stupcii, la raiul casei părintești) sunt atât de elocvente evocările...

91 - Deci, găluște, sărmăluțe.

92 - Citește; Euch!

93 - Asupra căruia ne atrage atenția Victor Morariu în broșura sa *Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina...*, Cernăuți, 1932, p. 16.

94 - Înființată (1862), cinci ani mai curând ca Academia Română de la București (1867) și numai un an după *Astra Transilvaniei* (1861). Cf. Leca Morariu - *Astra Bucovinei*, Cernăuți, 1941.

95 Cf. *Foaia Soțietății...*, An. IV, 1868, p. 262.

96 - *Idem*, p. 290.

97 - Cf. chetele lui pentru *Fundațiunea Pumnuleană (Foaia Soț., IV, 1868, p.140)*, sau ceea ce citim în: *Foaia Soț., III, 1867, p. 306*. „Asupra scrisorii d-lui I. Golembiovski, prin care cede (cedează) Soțietății jumătate din taxele parohiale, așa numite mariași și relutul pentru zilele de lucru ce i se cuvenia(u) de la comunele rurale Șipot, Isvor, Sulița și Cârlibaba. Comitetul decide a-1 înștiința despre primirea acestei cesiuni și a-i răspica mulțămita sa în scris, iar pe de altă parte a face pașii cuviincioși la guvernul țării pentru câștigarea acelor bani”.

98 - Fiind clasificat al 5-lea între 18 elevi și cu „certificatul... cel mai bun pe care 1-a obținut (V. Morariu) în toată învățătura sa liceală; numai la latină, simpla notă de trecere *genügend!*”

99 - N. Petra-Petrescu (*Calendarul Amicul Poporului pe 1884* și fascicula autonomă, p. 3) amintește de: „o boală cronică de gât”. La fel Dr. Valeriu Branisce, p. 37 - un „morb cronic de gât”.

100 - Cf. Victor Morariu - *Ciprian Porumbescu, elev al „gimnaziului superior greco-oriental” din Suceava*; în: *Făt Frumos* VIII 1933 p. 104. Adică: „Pleacă acasă întru restaurarea sănătății sale atacate.”

101 - Constantin Morariu - *Ciprian Porumbescu...*, Suceava, 1908, pp. 7-8.

102 - Cf. Al. Lupu - *Un portret inedit al lui C. Porumbescu*; în: *Junimea literară*, An XIII, 1924, pp. 485-486.

103 - Cf. *Czernowitzer Morgenblatt*, Nr. 4.555, din 29 Oct. 1933: *Der einzig überlebende Schüler Ciprian Porumbescu erzählt*.

104 - Deci altă gază decât cea amintită de C. Morariu „în valea despre miază-noapte de la biserica Mirăușilor.”

105 - Citat după Octavia Lupu-Morariu - *Mărturii despre liceanul Ciprian Porumbescu* în: *Făt Frumos*, An. IX, 1934, pp. 137-138.

106 - Porumbescu „*Gabe, der Geige Zaubertöne zu entlocken, wer dewaltig*”.

XII. STUPCA ȘI MIRAJUL ADOLESCENȚEI VIITORULUI ARTIST

Dar suntem în **1864**, ultimul an șipotean al lui Iraclie Porumbescu. În primăvara anului **1865** dânsul **se va muta la Stupca**, oricât soarta parcă voia să-l ținutiască în Șipotul celor aproape 12 ani¹ ai săi petrecuți acolo, scriindu-i numele Golembiovschi și-n țintirimul Șipotului. Întâi, în vara anului 1860, pe cele două cruciți ale copiilor Emilian și Tit, iar apoi, în 1864, pe mormințelul prea fragedei pruncuțe Aurelia, născută la 13, sau poate la 30 august și moartă la 10 sept. al aceluiași an 1864².

Placă de marmură de pe peretele bisericii Sf. Dumitru din Stupca, care afirmă că preotul Iraclie Porumbescu a slujit în Parohia Stupca între 1863-1884;
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0d/jpg>

Vrednic întru cele spirituale, șipoteanul Iraclie Porumbescu fu la fel de vrednic și întru cele ale vieții practice de toate zilele. Din scrisoarea (datată: 18 oct. 1931) a acelei Mărioara Rațiu-Porumbescu (1860-1932), soră a lui Ciprian Porumbescu, gata oricând de-a răspunde la întrebările puse dânselor de noi – porumbescologii - îl vedem pe părintele Iraclie ...de tot bine înstărit: „La Șipote le mergea foarte bine părinților. Aveau stâna lor, cu sute de oi, 10 sau 12 vaci și boi, 8 cai, din cari 5 erau faco (= suri), aproape albi. Părinții mei se plimbau

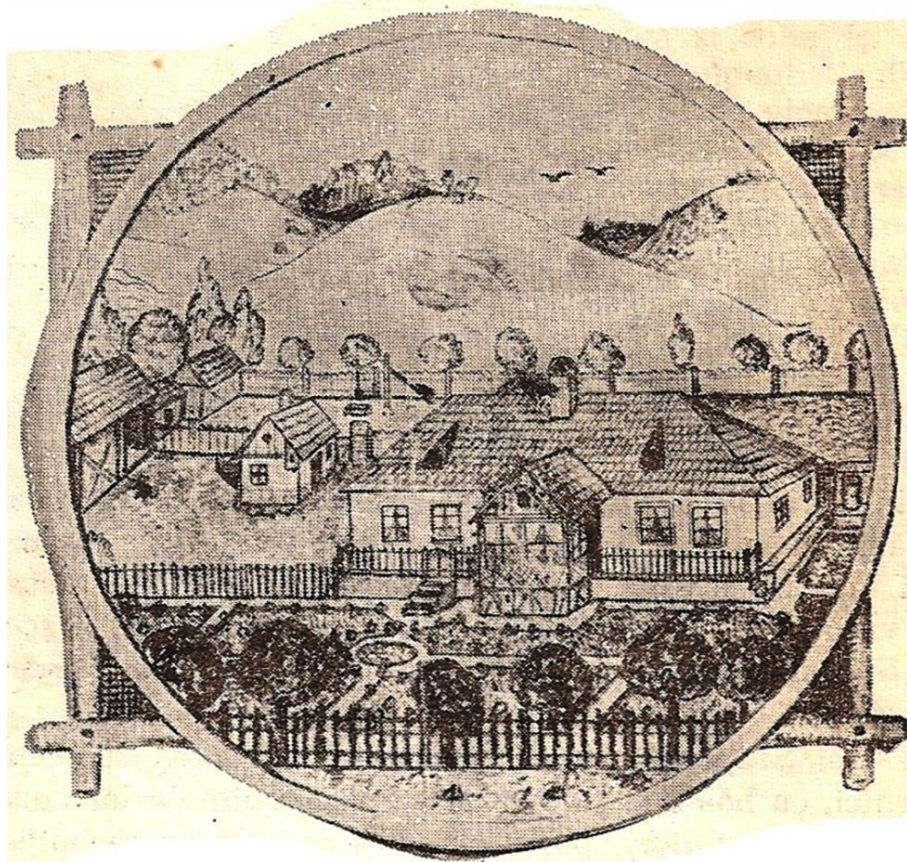
totdeauna cu 4 cai”- adică adevărat boierește, cu doi cai la oiște, și doi înaintași³.

Încât coborâtul familiei Porumbescu din munte la Stupca s-o fi petrecut cu mult durăt de cară încoace și-ncolo.

XII.1.

Căsuța de la Stupca și nostalgiile lui Ciprian

Iar **așezarea la Stupca** s-a săvârșit cu experiența unei gospodării de aproape 15 ani de zile și cu întregul dichis reclamat de un om destul de umblat pe lume și pe la cele aristocratice. Precum, în istoriografia Ciprian Porumbescu ne atestă: casa de la Stupca, în care, la 25 mai (6 iunie), 1883 s-a stins Ciprian Porumbescu (după un desen de Louis Hartel)⁴!

Casa părintească de la Stupca, după desenul lui Louis Hartel

Anume: casă gospodărească, la poalele a două îmbucături de deluțuri cari mai apără câte-un pâlc de pădurice. Împrejmuirea, foarte îngrijită, în față chiar cu cochete, transvizibile ostrețe, cari îmbie privirea și dincolo de gard. Arbuștii tușinați, rotunziți din foarfeci grădinărești. Peluze simetric tăiate; la mijlocul lor un rondou. Casa însăși, destul de încăpătoare, cu cele 4 ferestre-n față și 2 pe lături. La fațadă, cerdac cu scăriță în dreptul primei fereste din aripa dreaptă, iar la mijloc, antretul-pavilion - pavilionul descris, se vede, de aceeași Mariorică, în scrisoarea-i, datată, Cluj 21 Sept. 1931: adecă: „Pavilionul – raiul căsuței noastre din Stupca! Aici sunt amintirile cele mai frumoase și, acum, grozav de triste! Aci petrecea Ciprian. Era din antreu un pavilion turcesc: canapele jur-împrejur și totul în flori! Tatăl meu comanda cele mai splendide glastre de porțelan cu flori alese: azalee, pelargonii, mușcate, crizanteme... În mijloc o masă rotundă. Aici scria, citea Ciprian. Oricine venea, aici era primit! Aici se aranjau jocuri sociale. A fost un sanctuar al nostru! O, Doamne! Mi le răscolești cu întrebările d-tale. Unde sunt timpurile cele? Soarele intra prin fereste mari în pavilion... Ce crimă s-a făcut că s-a dărâmat căsuța noastră⁵ din Stupca. De exemplu, în scrisoarea-i, datată Câmpina, 15 iulie st. v. 1913, vorbind, întâi, de tatăl ei: „O natură plină de spirit și poetică care rareori se găsește; iubea florile și copiii⁶ până la pasiune. Dealuțu⁷ care l-ați văzut, din grădina Stupcii, a fost înconjurat de cei mai scumpi trandafiri și-n vârf, un tei, cu o harfă eolică (*Äeolsharfe*), înconjurată cu 12 clopote de sticlă, care răsunau în acoarde. Grădina și viața în Stupca a fost un rai dumnezeiesc. Iubirea pentru frumosul vieții i-a fost întipărită până-n adâncul vieții...”

Casa memorială „Ciprian Porumbescu” din Stupca

https://ro.wikipedia.org/wiki/Ciprian_Porumbescu#/media/File:.jpg

Apoi, în scrisoarea din martie 1923, vorbind iarăși de tatăl ei: „Cu toate că era fiu de țăran, avea în sine ceva aristocratic; știa să fie și una⁸ și alta... Iubea copiii foarte mult. Duminecile, tot venind, împrăștia la copii, ca să vadă cum zburda și prindeau banii; îi făcea haz mare. Copiii, florile și muzica! Trandafiri și iasomie. În Stupca am avut un deal de 250 trandafiri, de la alb-roz până la roșu, aproape negru. Obiceiuri ideale, frumoase, estetice în toate!”

Grădina și căsuța de la Stupca sânt deci, nu odată obiectivul nostalgiilor lui Ciprian Porumbescu.

În scrisoarea-i de la Cernăuți, nedată, dar probabil⁹ din vara lui 1879, cătră a sa „*gerstenzuckereüsses Mariechen*”¹⁰, scrisoare exuberant-glumeață și ținută și-n stil de nemțească glumeață, de pare c-ar fi ecoul-epilog al unui chef bachic - citim: „u... mir scheint du- bist sehr im Garten beschäftigt. Ei, im garten muss es juetzt so schön sein- war ich gestern u. heute beim Flondor im Garten, bin ich auf einmal so fhrühjahrsmässig ge’rembenet”¹¹ worden dass hab’ich angefangen”¹² dichterlich zu deklamieren u. schaut’ mich mein Schüler ganz verwunderbar an und fraget: - Ei, Herr Golenbiovschi, was stimmt sie(= Sie) denn so weich? – Schau’ich ihn u. denk’ich mir: - Du kleiner Dreckfink, du kleiner, was weisst du von weich u. von stimmen

Von Herzen die glimmen

Von Frühjahrsgetschwitsoher

Und Frühjahrsgequitscher u. s. w.- mir scheint’es ich war wieder poetisch...das ist schrecklich...”¹³

Într-altă scrisoare a lui Ciprian P., cătră surioara sa, dată Viena 14 decembrie. 1897, mărturia: „Auch für das Bouqueterl”¹⁴ danke ich dir Wirst du mir glauben, dass ich noch dass vorige Bouquet im Glas habe, u. dass es noch ziemlich schön ist?

Die armen Blümlein halten sich so lang als möglich, als wenn sie wüssten dass ich solche Sehnsucht nach der Heimath empfinde; da erzählen sie mir täglich von der Schönheit unseres Dörfleins, von der Pracht unseres Gärtchens und der Lieblichkeit unseres Häuschens wehmuthsvoll blicke ich sie dann an, rieche u. küsse sie u. sende tausend Grüsse meinen Lieben zu”¹⁵.

Din acești an 1879 și o mențiune a „pavilionului”! În același ms. *Taghebuch*, p. 150, la ziua de luni 25 august, sosindu-i amicii: „Der gute Bucher mit dem junghen Comoroșan”¹⁶: Zisul carnet, înregistrează: „Es freute mich ungemein; die gutten Burschen sind zu Fuss aus Komanestie”¹⁷ gekommen. Wir spielten Kegel - nachmittag Preferance. Abends plauschten wir gemüthlich im pavillon”¹⁸.

Și iar casa și grădina de la Stupca, în scrisoarea lui Ciprian (cătră tata și sora), dată, Nervi, 25 nov. 1882 - casă și grădină, amintite pentru intuirea comparației cu pensionul său *Victoria* de la Nervi: „Otelul e foarte elegant și frumos.

O să-l descriu puțin.

Fațada lui principală e în fața sudului, spre mare. Închipuți-vă casa noastră din Stupca - înaintea (h)otelului e un parc mititel, foarte frumos, de fel de fel de plante tropice, cari de prezent sunt pline de flori roze, Rhododendron, mirte, alămâi¹⁹ etc. etc. Nici nu le cunosc (pe) toate. În parc scaune și mese. Acesta-i parcul, cam așa cum e și grădina noastră înaintea casei; cam cum e Rosariu(l)²⁰ e, aice, o terasă artificială, cu scaune și bănci...”

Încât, atașamentul, **dorul de așa casă părintească - și de Stupca sa** - își găsește mereu expresie în vibrațiile lui Ciprian P.; ca să mai atestăm: din scrisoarea-i²¹ către fratele său, Ștefan, din Nervi, 29 nov. 1882: „Ich hieng mit zo viel Innigkeit u. Liebe an meine Heimat, an meinen Vaterhause, dass mir eine Entfernung von demselben, wenn ich auch nur aufkurze Zeit, stets schwer fiel u. wie oft musste ich da nicht, selbst als alter Enel schon, die dummen Zählen unterdrücken. Dass mir diese Heinat, dieses Vaterhaus, dh. die Nähe der Geliebten, nur noch theurer wurde, versteht sich wohl von selbst. Und wie weit bin ich mit meinen Hang, mit meinen Trieb in Vaterhaus zu bleiben u. zu leben gekommen? Wie habe ich gewusst mir die Liebe u. Zuneigung zu meiner Haimat u. meinen Vaterhausse zu bewahren?...weit verschlungen, in der Fremde, nuss ich mir mein Brod erwerben... weit, verschlagen von meinen theuren Hein, unter fremden Menschen, unter fremder Zone”²².

Apoi, în scrisoarea-i către tatăl său, datată Nervi, 19 faur. 1883: „O, nu vă puteți închipui cât îmi e dor să mă duc odată acasă! Să șed în căsuță caldă lângă sobă, să văz prin fereastră cum cade zăpada și să mă visez la mândra Italie...”

La epistola aceasta numai puteți răspunde, căci cred că ziua aceea când o veți primi, mă aflu deja pe tren, în drum spre Stupca - Stupca!... Al Dv. devotat fiu care nu mai poate aștepta să-și vadă casa părintească”.

Și-n scrisoarea către părintele său, din Nervi 13 faur 1883: „O, și așa mi-i dor de casă, că nu mai pot răbda; toate nopțile vă visez pe toți, și, dimineața, mă cuprinde totdeauna un dor nespus”.

Câtă dreptate avea Mărioara Rațiu - Porumbescu zicând că: „Nu trebuia casa aceea (de la Stupca) dărmată, tot așa ca și casa de la Ipotești, a lui Eminescu”...

În atâta florăret din jurul casei lui Iraclie, nu putea lipsi și harnicul zbor al albinăretului – simbolică îngânare se pare că atâtor oaspeți cari se-ndulceau de larga ospitalitate a familiei Porumbescu.

XII.2.

Vioara minunată - Cremoneza lui Ciprian

Și acum **istoria minunii de vioară a lui Ciprian Porumbescu**, relatată de prozatorul Porumbescu – tatăl, destul de plastic pentru ca să fie prezentată cât mai din plin.

„Era în iunie 1866”- pornește povestea - mă aflu la Stupca paroh și era foamete; bieții oameni și mai bieții copii umblau leșinați de foame... Așa era în întreaga Bucovină, însă și mai rău în părțile ei sudice despre Moldova, în care parte se află și Stupca, căci²³ și Moldova era într-acei ani pălită de una și aceeași²⁴ soarte, ca și Bucovina”. Urmează un elogiu pentru știm bine reputatul boier stupcan Alecu Popovici: „Onoare și binecuvântare memoriei de atunci răposatul proprietar al Stupcei, Alecu de Popovici, recte Niculiță, care cu generoasa soția sa, Elena, născută Contesa Logotheti,... deși ale lor hambare deveniseră deșerte în urma nefaștilor doi ani posteriori²⁵ cumpărarea pâine - era corețul²⁶ de păpușoi patrusprezece florini - și dădură sătenilor săraci de trei ori pe săptămână, iar copiilor, în toată ziua, masă liberă în curtea lor!”

În așa urgie de timp, părintele Iraclie se pomenește la poartă cu un cârd de inși: oameni și femei și copii. Și, real amănunt, atât de aidoma prins de precisul ochiu scriitoricesc: Veteranul grupului, „cărunt și gârbov,... dându-și vechea pălărie unuia din cei mai tineri să i-o țină”(„să i-o țină” - în semn de cuviință către cinstita față a preotului...), „întră în ogradă”, în mâna stângă c-o vioară! Nu e însă un oarecare milogitor, care ar cerși milostenie, cum i se părușe părintelui paroh....

„- Mulțumesc²⁷ domnule²⁸ părinte, ... de-a-ți Dumnezeu mărire și sănătate!”...-va stăruia dânsul - „dar acum a dat Dumnezeu vremi grele peste creștini, nu-i câștig nici într-un fel; ni-i de a nu²⁹ ne scăpa zilele din astă grea cumpănă... mi-au spus scripcarii de aici că Sânția Ta ai un băiat ce cântă în vioară...”

Și: „(ridicând vioara sa spre mine):

- cumpără-o, mă rog, că vremile ei s-au trecut – pentru mine - cum s-a trecut și vremea mea... Din mână cinstită mi-a venit scripca asta, în mână cinstită să ajungă! Cumpără-o, că-i de soi(u), e scripcă domnească”.

Cum de era scripcă „de soi” și „scripcă domnească”, urmează să povestească acum acel „cărunt și gârbov” moș (de cam 64-65 ani) care-i Stănică, fiul lăutarului Trifu, „meșter vestit” pe vremuri - încât ar intra și dânsul în galeria de trubaduri populari înșirată de M. Gr. Poslușnicu³⁰.

„În Moldova noastră era rău” - pornește a povesti acest Stănică al Trifului: „un Ipsilant făcuse răsmireță mare, avea să între Turcul în țară și boierii fugiră cari încotro, lăsându-și casele și moșiile...”. Mulți dintre dâșii pribegiră și-n Bucovina.

Și: „se opriră mai mulți din acei boieri bejenari și la stăpânul nostru, coconul Canta, colea la Horodniceni³¹, că eu acolo-s făcut”³² continuă horodniceanul Stănică, iarăși atât de real popular! Într-o bună zi, meșter Trifu numai ce se pomenește chemat la curtea lui Conu Canta, cu Stănică și „cu scripcile”. Boierii, în cerdac, „pe lângă o masă, la vin și la ciubuce, iar cocoanele de-o parte la sfat”³³.

„- Ai venit, Trifu? ..., ia zi-ne una, dar știi, de cele din călcâiul inimii...

Trifu zice o *chindie* și „una *de-a(le) codrului*”. „*Zicala*” plăcu. Boierii le aruncă la iermelici”, numai „unul din boieri și încă tânăr, se plimba prin cerdac cu capul plecat... se vedea că-i tare supărat.”

Vine însă și rândul lui Stănică să-i zică una-alta:

„- Măi Stănică, ian trage tu hora ceea... ce plăcu așa de tare boierului Căănău” - îl îndeamnă stăpânul casei. Îi zice din scripcuță și... povestașul episodului nostru și-i zice „încă hăt binișor”, încât „nici sfârșind-o bine”, din cerdac îi zburară la iermelici și și bravale³⁴.

Boierii ciocnesc păharele și închină, iar tânărul boier supărat coboară scările și - drept la lăutărelul Stănică - Stănică al Trifului (care, bag-seamă, și dânsul și-o fi reclamând un locușor între meșterii populari din pomelnicul lui M. Gr. Poslușnicu): îi ia vioara din mână, se uită la ea, se uită țintă la copilandrul executant, îl netezește „pe cap și pe obraz” și-l întreabă „cu glas moale”:

„- Nu știi tu cântecul *Sărmană turturea*?”

E vorba deci de *Amărâtă turturea* a lui Ienăchiță Văcărescu:

Amărâtă turturea	Și când șede câte-odată	Unde vede vânătorul
Când rămâne singurea	Tot pe ramură uscată	Acolo o duce dorul,
Căci soția și-au răpus	Umblă prin dumbrav-adâncă	Ca s-o vază, s-o lovească
Jalea ei nu e de spus	Nici nu bea, nici nu mănâncă	Să nu se mai pedepsească

- în versiunea³⁵ lui Ienăchiță Văcărescu...

Răspunsul:

„- Știu, cocoane!”

Și:

„- Ia, zi-mi-l din scripcă și gură!

- Aveam glas bun... și... îmi umbla arcușul...

Cântai cântecul turturicii și din gură și din scripcă, ținându-mi tatăl meu hangul, dar de cu tăcâm așa de lin și de potrivit, că-l azeai parcă numai colea, pre zori de ziuă, prin somn.. Ah, tineretelor, tineretelor unde sunteți! Raiul v-a făcut, raiul v-a luat! - Așa... iar acolo, în cântec, la *Of, sărmana turturea, cum și-au pierdut soția!* boierul cel tânăr și supărat... se repezi în casă și... veni cu o scripcă în mână... și, ștergându-și ochii cu batista îmi zise:

- Ține copile, ți-o dăruiesc; să tot cânți pe ea cântecul turturelei, cum l-ai cântat acum... O, căci turturică mi-a fost și am pierdut-o! - Scripca ceea, iată-o, aceasta-i!”

Iraclie P. mai adaugă: „Ciprian, fiul meu, carele se afla pe atunci în clasele gimnaziale inferioare³⁶, avea vioară, și încă bună.

Totuși părintele lui Ciprian cumpără vioara, care (la sugestia melomanului Leon Goian), reparată de luthierul de la Lemberg, Martin Richter, își vâdi pe fundu-i, eticheta „galbăn-întunecată ca culoarea fundului” și abia lizibilă: Fecit Cremonae Nicolaus³⁷ Amati 1626.

E vioara pe care Ciprian Porumbescu „cântă... în nefericita-i închisoare, când un hoț, din cei închiși cu dânsul într-o celulă, auzindu-l, erupse în plâns”, e violina pe care „cântă el, la Nervi, în Italia, *Doina*, Mării Mediterane, ca ea să o ducă, cum zise el, Oceanului...”; e violina pe care „o numi el, bietul, până în ultimele oare ale vieții sale: mireasa mea” - încheie Iraclie Porumbescu.

Vioara lui Ciprian Porumbescu

Așadar, **casa parohială de la Stupca** putea răsună de multă și variată muzică. Puteau văcuî căsenii destul de senin, de fericiți chiar dinspre partea copiilor. **Mărioara**, de 15 anișori acum și de pe acuma chiar **partenera la pian a violonistului Ciprian**, e și dânsa elevă, distinsă elevă, pe clasa a IV-a a Institutului particular *Bohmann* de la Cernăuți, cum o vădește *Zeugniss-ul* din 15 iulie 1875.

Dar, iarăși situația ni-i ilustrată precis, documentar, cu scrisoarea³⁸ lui Ciprian Porumbescu, datată: Stupka 17 september 1875, către un Theurster Onkell și o Vielgeliebte Tante!

Preascumpul unchi e Adolf Striegel, baron von Lindenau, iar multiubitul tantișor e Fani (Ștefania), sora cea mai mică a mamei lui Ciprian, trecuți în Țară, la Iași.

Scrisoarea vine din ziua plecării musafirilor ieșeni, de la Stupca la Iași, după o mai îndelungată petrecere a dumnealor la Stupca, împreună-petrecere, în euforică ambianță stupcană, fu atât de intim-cordială, încât Ciprian mărturisește: „Dei Ihrem Abschiede enthiclt ich mich zu weinen, ich schämte

mich der Thränen, doch kindlich muss ich Ihnen gestehen, dass ich hierauf wie ein Kind weinte³⁹.

Iar, în strofele - preludiu la această scrisoare, amănuntele:

„Die Blümlein im Barten, alle sie neigen

Zur Erden traurig die Kopfchen

.....

Die Geige, mein einziges, theuerstes Gut.

Die sonst so lustig geklungen,

Verstimmt ist sic heute und. tonlos sie ruht...

*Seiten sind alle verklungen.*⁴⁰

Și, apoi, în restul scrisorii: „Den Tag lieber lese ich und spiele mit der Marika, wie uns immer an unsere Theueren Zuhörer erinner?? - Peste zi citesc și cânt cu Marica, amintindu-ne mereu de scumpul nostru auditoriu” sau frățiorul lui Ciprian, Ștefan, numai cu trei ani mai mic decât Ciprian, despre a cărui iscusită cântare ne informează același Constantin Morariu⁴¹.

Dar cine nu se afla cântând în această casă unanim-cântătoare? Tata Iraclie, chiar izvoditor de cântece; mama Emilia, pe care tânărul Iraclie doar cântând o cunoscuse – secerând” și cântând „un cântec către steluța de seară”.

Toți, de-a valma, trebuie că se întreceau în savuratul florilor și în fredonatul cântului! Toți împreună - așa cum, la 1 septembrie st. n. 1875, îi constatăm întrolocăți în foaia, încadrată în chenar sărbătorească – ornamental și intitulată: *Spre Souvenire la 1 septembrie 1850-1875*. Foaie gratulatorie **pentru părinții Irachie și Emilia la aniversara nunții lor de argint**⁴² - operă a duos-devotatului Ciprian, în execuția-i „tehnică” și în alcătuirea ad - hoc a stihurilor, oricât de stângace (actualizate ca fonetică și ortografie):

Două decenii și jumătate

Timp glorios, fericit și plăcut,

Plin de-armonie și fidelitate

Ca o zi dulce azi au trecut.

Două decenii și jumătate,

De la momentul din Volovăț

Și până astăzi în felicitare,

În dulce-unire sunteți însoțiți.

Iată, părinților, cursul acesta

Cum strălucește cu luciu îngeresc,

Priviți-l și salte-vă inima-n bucurie,

Căci toți vă admiră, toți vă iubesc.

Astăzi e ziua că Vi se-nvoiește

Ca odinioară cununa de miri,

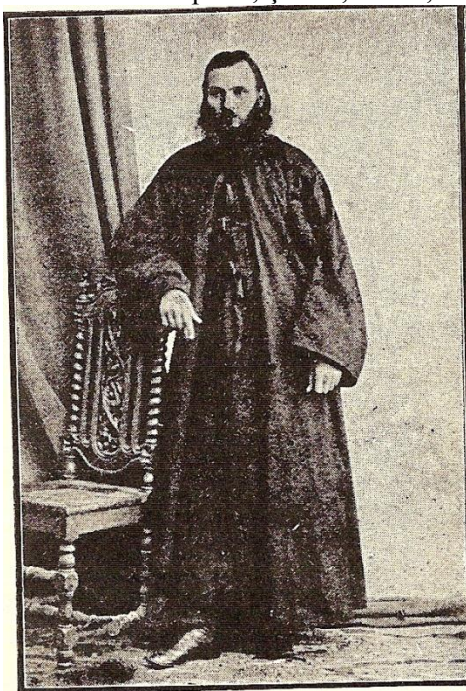
Azi e momentul de unde vor crește

Iarăși decenii de fericiri.

Domnul puternic și Crucea preasfântă,

Ce v-ați ales-o patron socotitor

V-a dus ferice la ziua prezintă,
Vă vor conduce și-n viitor(iu).
Noi, fericiții copii cântăm imnuri,
Imnuri de glorie și mulțămire,
Țara, năciunea, vă aduc daruri,
Azi aduc daruri de mulțămire.
Iraclie și Emilia eterna-nsoțire
Astăzi de noi s-a încununat,
Spre sănătate și dulce unire,
Spre trai ferice și-ndelungat.
Urmează apoi semnăturile: Ciprian, Ștefan, Marie, Alesandru.

Fotografia tânărului preot Iraclie, din fondul Muzeului *Porumbescu*

XII.3.

Magnetismul muzicii

(Născut pentru muzică și pentru poezie, Ciprian găsește la Supca mediul cel mai prielnic pentru creație și nu trebuie să mire pe nimeni propensiunea lui pentru muzica bisericească ținând seama de mediul familial la care se va adăuga opțiunea pentru studiile teologice, precum și deficitul mare de piese de cult a căror necesitate era puternic resimțită de dirijor. El nu va rămâne numai la obiecțiile formulate într-un amplu studiu ci va elabora mai multe piese

religioase. Multe dintre aceste lucrări sunt din perioada studenției la Teologie, la Cernăuți, dar ele țin de Stupca, unde tânărul student își petrecea vacanțele. De aceea le vom întâlni în ambele capitole).

Între cele **cinci liturghii** de C. Porumbescu, N. Petra-Petrescu menționează două din 1875: „o liturghie tradițională (a Sfântului Ioan) subscrisă de însuși componistul cu data 1 ian. 1875” și „o liturghie (a Sf. Ioan), în *C dur*, scrisă și subscrisă cu data 30 nov 1875”⁴³. Fie chiar 1 ian. st. v. (13 ian. st. n.) putem admite că Ciprian o compusese în 1874. Precum, desigur, pentru „orchestra” sa suceveană fusese nevoit să compună una-alta...

Dar minunat de vibrândă și de sufletească lui vioară, ca și împreună-viețuitoarea sa cu atâta sete de viață câtă colcăia în soții săi de carte, izvodea și celălalt soi de cântece: muzică profană.

Și iată că una din cele dintâi (de prin 1874) ajunge chiar să fie tipărită - prima lui tipăritură muzicală. E „romanța” vrednică înăugurătoare a elegiilor de iubire datorite lui Ciprian Porumbescu: (*Du bist wie eine Blume... Resignation, Nocturne, Ich liebte Dich...*). Deci: *O DORINȚĂ, CUVÂNTE DE M. CUGLER, MUSICA pentru o voce cu acompaniare de Piano DE C. GOLEMBIOWSCHI. Preț 1 franc. CERNĂUȚI, în ediciunea proprie. W. Benicke sc. Leipzig - C. G. 1 - în paginile 2 și 3 - în care se repetă sigla ediției C. G. 1, iar în pagina 2 și tipografia: Imprimerie de W. Benicke o dată de prin 1874, fiindcă la 14 ianuarie 1875 (stil vechi) Matilda Cugler, după ce a „lipsit din Iași” când Ciprian „i-a fost trimis” compoziția, îi mulțumește „deși târziu” ... cu următoarea scrisoare:*

„Onorate Domnule,

Am lipsit din Iași în vremea când mi-ați trimis frumoasa Dv. compoziție. Deși târziu îndeplinesc cu atât mai multă plăcere îndatorirea de-a vă mulțumi pentru trimiterea cântecului.

Compoziția Dv. este, după părerea mea, plină de gust și scrisă c-un adânc simțământ muzical iară plăcerea care mi-a făcut-o execuțiunea acestei piese nu se poate descrie în cuvinte.

Încă odată vă mulțumesc și rămân asigurându-vă de stima mea”.

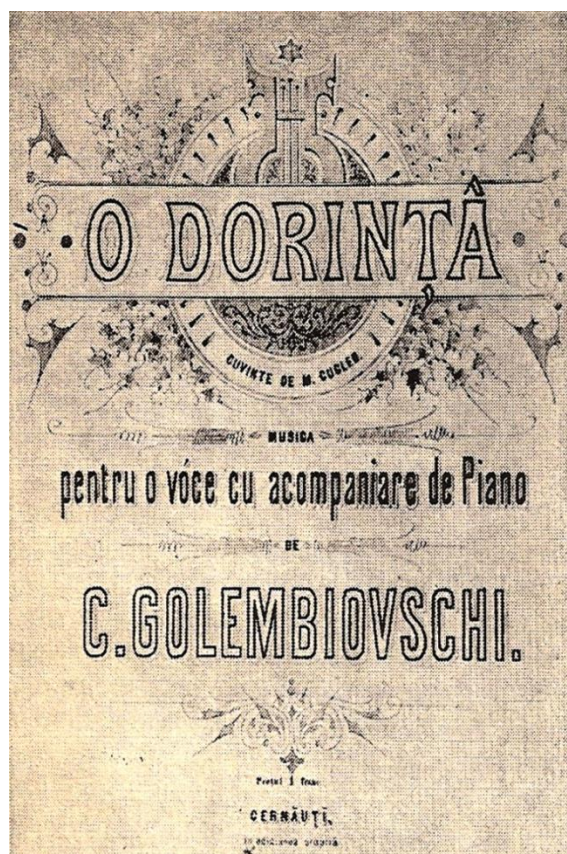
În josul scrisorii mâna lui Iraclie a adăugat: „aceștia (- acesteia) i-a dedicat C. o arie *Dorința* (tipărită), textul de dânsa”⁴⁴.

Și iată o secvență din aceasta *DORINȚĂ* tipărită:

Andante-Larghetto

Aș do-ri să-ți spun o-da-tă Cît - de mult eu

te iu-besc Și - cum nu - mai la ti - ne Zi și noap - te tot gin-desc. etc

Coperta piesei lui Ciprian Porumbescu - *O dorință* - pe versuri de Matilda Cugler

Și chiar în această primă tipăritură muzicală a lui C. Porumbescu, o *pasionetă*⁴⁵ din *Grupetul*. Deci:

Tot atât de timpurie poate fi gluma muzicală *Vecina* (voce și pian) pe textul unui A. Russu, zglobiu și desigur pe unanimul plac al colegilor lui Ciprian, încât o privea pe *Germănică*, deci Nemțoiuța, bună de-a deveni un „înger de nevastă”:

„Iată, vară-i la fereastră / *Germănică mea!* / O, ce înger de nevastă / Va mai fi din ea! / Ea e-o blândă turturică, / Albă, sprintenea, / Ca o rază belă, mica, / Dulce, tinerea!”.

Fetița Berta Gorgon <https://www.google.ro/search?q=berta+gorgon>

Gluma la care cei în cauză țin atâta încât Ciprian o transpune și-n cuator vocal. (În paranteză: *De vecină*, cu Ilișeștii ei, față de Stupca, *Berta*, îi era lui Ciprian *vecina* - de *Germănică*, *Germănica*, încât se poate ca chiar și la aceasta dată Berta să fi început a-i fi lui Ciprian ceea ce pe totdeauna i-a fost)... Gluma care, în versiunea pentru voce și pian se răsfață în următorul chip:

Allegretto

etc

Zicem tot atât de timpuriu, fiindcă manuscrisul pentru voce și pian (pp. 1-3) în p. 4 are următoarea schiță (fără titlu, fără text) de factura lirică - și cu data de 14 Janner 75 (deci 14 ianuarie 1875):

Simplă *schită*⁴⁶, fugar notată (încât noi i-am pus măsura de 3/4), dar, ca de atâtea ori la orice „mărunție” a lui Ciprian Porumbescu, vrednică de *toată atenția!* Și finalul ei (*Schluss* - adaugă C. P.) e, evident, nu definitiv încheiat. Iar în josul acestei schițe altă instantanee încondeiere (a unui dans popular), căruia îi lipsește cheia *sol*, măsura 2/4 și armura lui *sol minor*, deci doi bemoli.

Cam astfel s-ar prezenta compozițiile - cele *știute!* ale lui Ciprian, care coboară până la anul 1874 din biata lui viață.

(Stupca va deveni pentru muzician locul cel mai iubit din lume și ea va fi nemurită și pentru aceasta, dar și pentru că aici își doarme somnul de veci creatorul *Tricolorului*, al *Baladei* și al operetei *Crai Nou*. Este chiar semnificativ faptul că numele vechi al comunei va fi luat de cel al muzicianului, cel mai ilustru „cetățean de onoare al Stupcăi”.

La Stupca trebuie înregistrată și refacerea legăturilor lui Iraclie cu Hurmuzachi și aspirațiile sale de a deveni apărătorul drepturilor românilor din Bucovina – aspecte ce vor fi urmărite în paginile următoare).

XII.4.

Stupcanul Iraclie – om de omenie și speranță al românilor bucovineni (credit și îndemn)

Știm din mărturiile multiformei personalități a lui Ciprian Porumbescu că tatucul său profesa și **îndeletnicirea apicolă**. În menționatul *Carnet – Manuscris* (din 1873) al lui Ciprian, *Tagebuch der wichtigsten Ereignisse...* citim următoarele: La ziua de Vineri 18 Iulie⁴⁷: „Nach der Iause⁴⁸ schrieb ich mit Marika⁴⁹ das *Tagebuch*. Auch einen Schwarm haben wir heute gefangen. Zu Hause ist's recht lieb u.recht schön, nur der Vater ist etwas brummig u.immer düsterer Laune”⁵⁰ În acești Ms. apoi, Miercuri 23 Iulie⁵¹: „Nachmittag fieng der Vater einen Schwarm”⁵². Iar, Joi, 29 Iulie, după același *Tagebuch*⁵³: „Der Vater einen fängt mit grosser Noth einen Schwarm”⁵⁴. Și ni-i aminte că: în scrisoarea către a sa „carissima sorella”, de la Nervi, 12 Ian. 1883, Ciprian P., e încântat de mierea⁵⁵ primită de acasă.

Dar, suntem, cu Iraclie Porumbescu, abia la anul 1865. Și vor mai curge anii, până ce căsuța și grădina parohială de la Stupca să fie ahtiată de sensibilitatea unui Ciprian Porumbescu. Din contra, după cum înțelegem dintr-o scrisoare⁵⁶ a lui Mihai Călinescu (1837-1912) către Iraclie P. (datată: Cernăuți, 11 Nov. 1866). Iraclie P., descălecat la Stupca, se bate cu gândul de-a dobândi **o parohie înspre... „malul Prutului și poalele Țeținei”**⁵⁷ - deci înspre Cernăuți - capitala! - tuturor pricopsiților... M. Călinescu îl informează precis chiar și despre partea materială a prezumtivei parohii: „sânt 24 de fâlci de pământ; ce-a fost mai mult, adecă până la 15 fâlci, s-a hotărât pentru cooperatoriul”⁵⁸. Congrua, după inventura cea mai nouă, făcută mi se pare anțărți, este 434 sau 443 de fr. Banii de cva(r)tiră⁵⁹ sânt peste 200 fr., însă am

auzit că s-au pus toate la cale pentru zidirea casei parohiale, care se va și începe, cum mi s'a zis primăvara viitoare. Și-l mai îndeamnă M. Călinescu: „poți să competești și, cum se pare mie⁶⁰, și poate neci nu degeaba” – și: „Acum n-am ce să-ți mai spun, decât ca să dai cât mai curând peticiunea, ca să nu treacă terminibrul⁶¹ și ca să te pot felicita⁶² cum⁶³ (cât) mai iute ca parohul preaonorătății mele⁶⁴ și al familiei mele; poți fi secur că vei avea mult venit de la astfel de parohieni”.

Din fericire însă - din fericire pentru altoirea omului și artistului Ciprian Porumbescu cu etosul rustic românesc - înfăptuirea acestei competări nu s-a realizat!

Familia Porumbescu rămâne la Stupca tuturor îmbucurărilor și înviforărilor pe cari era să le încerce aici. Și chiar din acest an, 1866, o cruntă băntuire a sorții! O citim chiar din următoarele cuvinte ale aceleiași scrisori a lui M. Călinescu: „Năntea(!) de toate îți răspic⁶⁵ cea mai mare sâncere (!) compătimirea(!) cu nenorocirea, ce-a lovit pre Sântia Ta și familia-ți. D-zeu e bun și vă va mângâia și vă va rădica din patul durerii, dacă nu v-au rădicat până acum”.

La 1866, nenorocirea care-a lovit în familia Porumbescu, fu cea relatată de Mărioara Rațiu-Porumbescu, în amintita scrisoare din 19 Prier st. n. 1923 - fiind vorba de **năprasnica moarte a frățiorului ei, Alexandru**, cel născut la Șipot, în 11 Sept.1862 - adică, chiar cuvintele Mărioarei: „Alexandru, Aleco, cel brunet⁶⁶, mort la Stupca, în etate de 5 ani⁶⁷. Moarte teribilă: a fost opărit de o servitoare cu apă fierbinte, sigur, fără voia ei.

Băiețelul era foarte neastâmpărat. Se ținea de șorțul maicii mele, în cămășuță scurtă și subțire; ... servitoarea, nemțoaică, trece cu oala de lut, mare, plină cu apă clocotită. Băiatul dă să treacă pe partea opusă..., se ciocnește de oala subțire... Oala se sparge și tot uncropul se varsă pe copil... Sărmanii părinți, gata să-și piardă mințile. Tata a pus patru cai la trăsură. Cu capul gol, în picioare, mâna caili, în galop, la Humor, după medic. Fu în zadar... Copilul a murit în chinuri cumplite. În două ceasuri fu mort!... Servitoarea a fugit în pădure. Mulți ani nu s-a arătat în Stupca”.

Nenorocire confirmată și-n actele oficiale! În registrul morților din Stupca⁶⁸ pe 1866, la nr. crt. 33, citim că Alexandru Golembiovski a murit la 9 August „de spasme interne” și s-a înmormântat la 11 August.

Este însă cineva care, și el are grijă ca părintele Iraclie Stupcanul să nu se prea irosească în răsfațul florăriilor și-al prisăcăritului și al celorlalte... sumbre necazuri ale vieții... E plâpândul și, pe cât de firavul, pe atât de dinamicul și neastâmpăratul⁶⁹ **Alecu Hurmuzachi**.

Cu data: Cernăuți, 10 Mai st. n. 1866, Alecu H. îl invită pe Iraclie P. să devină corespondentul regulat al proaspăt-apărutei foi *Albina* de la Viena, scriindu-i: „Cunoști acum desigur *Albina*, întemeiată de Mocionești la Viena, inspirată și povățuită de cel mai brav și energic român, V. Babeșiu. Dorința lor, ca și a acestuia este, de a face din *Albina* o foaie mare, generală, cumpenitoare

și solidă în toată privirea. Spre aceasta însă le trebuie, afară de concursul material, anume acel înțelesual⁷⁰ și moral al tuturor românilor capaci⁷¹ și bine cugetători, conlucrători anume și corespondinți⁷² le trebuie. S-au adresat în astă privire și către mine, poftindu-mă să aflu și să-i câștig vr-o câțiva corespondinți solizi și de încredere, care să le „comunique toate întâmplările de interes public sau național și să dezbătă oricare interes ce ne poate privi”⁷³. Aici s-au și aflat 2-3 bărbați din cei mai demni, carii au luat astă patriotică îndatorire asupra-le. Se-nțelege că pe D-ta nu te-am uitat nici la astă ocaziune. Așadară, eu, și din partea mea și din aceea a amicilor de aici, te rog și te invit să binevoiești și D-ta a (nu) te subtrage acestei îndatoriri⁷⁴ și a primi de a fi corespundinte regulat la *Albina*. Regulat, zic, că adevă măcar pe aproape⁷⁵ să poată ști când vor putea aștepta o corespondință de la D-ta Ce socoți, de vr-o 2 ori măcar pe lună, mult ar fi de le-ai trimite câte una? Babeșiu ar dori ca „în toată săptămâna odată măcar”⁷⁶ să primească de la corespondinți câte o scrisoare. Asta e, astă dată să nu te dai înapoi și să faci cauzei comune acest sacrificiu. Fă-mi amicia de a-mi trimite cât mai curând răspunsul D-tale otărăturiu⁷⁷ ca să-i pot da știre îndată. De vei voi le poți trimite chiar de-a dreptul și o corespondință; materie de vorbit, de scris, vei afla destulă... Te salut cu toată amicia și-ți aștept răspunsul afirmativ, dar totodată te rog, că de vei fi promis, apoi să și ții”.

E vorba, așadară, de *Albina*, apărută la Viena, în ziua Sfintei Învieri, în duminica Paștelor ortodoxe, la 27 Martie st. v. 1866, ieșind de 3 ori pe săptămână și, trecută apoi (cu data de 16 Iulie 1869) la Pesta, unde-și continuă apariția de 2 ori și, de la 1876, de 3 ori pe săptămână - iar existența, până-n 31 Dec.1876⁷⁸ Mocioneștii, menționați de Alecu Hurmuzachi sunt cei ce semnează (cf. N. Hodoș și Al. Sadi-Ionescu = *Op. cit.*, 15) articolul-program: Andreu, Georgiu, Antoniu și Dr. Alexandru Mocioni. Și importantă rămâne această informație a lui Alecu Hurmuzachi, că sufletul *Albinei* fu, din capul locului (1866) V. Babeș⁷⁹, așadar nu abia din 20 Oct. 1869, când îl știm editor (în locul bucovineanului Vasile Mitrofanovici) pe Vicențiu Babeș - acest Alecu Hurmuzachi al Banatului și-al Ardealului!

Iar această invitare de-a colabora la *Albina* lui V. Babeș, avu din partea lui Iraclie P. rezultat pozitiv - cum arată faptele. Întâi broșura⁸⁰ lui Iraclie P. - *Sfat cu sătenii despre autonomia și congresul bisericesc în Bucovina*, broșură de 16 pagini (retipărită din *Albina* în Pesta) - la 1870⁸¹; apoi dovezile despre colaborarea lui Iraclie P. la *Albina* cari se strevăd în cele două inedite scrisori ale lui Vicențiu Babeș către Iraclie Porumbescu. Adevă, în scrisoarea datată „Pesta în 8/20 Faur(u) 1870”: „Am onoare a vă trămite, după cum ați binevoit(u) a comanda, în 200 esemplare, cârticica *Sfatul cu sătenii...* Culegătorul a primit cu mare mulțumită - precum mai nainte, așa și astă dată florinul(u) ce i-ați destinat(u)”- și finalul: „Credeam(u) că este bine a bombarda nemțismul(u) brutal(u) de la Gimnaziul Sucevei. Nulla dies sine linea! Până vom reuza a romaniza acest gimnaziu fundat(u) ca românesc(u)!”

Iar, în scrisoarea lui V. Babeș din „Pesta în 12/24 Aprilie 1871”, mărturiile: „Revenind ieri, dup-o absență de 9 zile... - aflai(u) între altele 79 de epistole și ale D-Voastre 2, iar astăzi primii pe a 3-a. Să nu vă îndoiiți că cu cea mai viuă plăcere primim toate comunicațiunile ce ne faceți și vom publica prea bucuros și biografia neuitaverului nostru mare bărbat(u)⁸² întocmai precum doriți; însă - rugăm(u) unu pic(u) de răbdare... Epistola dulcelui meu reposat(u) amic(u)⁸³ ce-mi comunicați, vi-o retrimite aici cu cuvenita pietate. Mult(u) ne-ați deobliga... d(e)acă toți articolii cu cari ne onorați, ni-ați scrie numai pe jumătate de margine... mai deoparte d(e)acă... citatele ni le-ați face cât mai corecte.

Astfel(iu) în articolul(u) de față partea II se citează un(u) n-ru al(u) *Bucovinei*⁸⁴ ce nu putem(u) să descifrăm(u), d(e)acă este 12 sau 15 sau 18? Este în nota în care se reproduc(u) în limba germană cuvintele lui Cronel. În aceasta privință fac(u) rugarea ca măcar printr-o carte de corespondință⁸⁵ să ni spuneți îndată acel(u) n-ru din Bucovina. Credem(u) că va putea sosi aici încă la timp(u)”.

Dar îndemnul lui Alecu Hurmuzuchi de-a nu neglija și cele ale condeului nu se mărginește numai la *Albina*. „mi-ai promis a aduna și balade pentru Alecsandri? Făcut-ai ceva?” - întreabă dânsul acum, la (10 Mai) 1866 - când tocmai apărea ediția a doua din baladele lui Alecsandri: *Poezii populare ale Românilor*, București, 1866.

Iar pentru vrednicia boierului de la Stupca Alecu Popovici, cel, nu odată simpatic înghirlandat în viața Porumbesților, e de reținut încheierea scrisorii lui Alecu Hurmuzachi: „Spune complimentele mele D-lor⁸⁶ Popovici și Doamnelor”.

În vara anului 1866 urmează acel fericit eveniment care-i aduce violonistului Ciprian P., neprețuita sa, definitivă vioară: scripcă „de soi(u)”, deci vioară de rasă, „scripcă domnească”. Întâmplarea o știm din schița – iarăși vioaie ca toate memorialisticele lui Iraclie - *Istoria violinei lui Ciprian Porumbescu fost profesor de muzică la Brașov și compozitor român, decedat la 1883*⁸⁷ - schiță apărută în *Românul* lui C. A. Rosetti, unde la 1890 (p. 1198, 1202, 1206 și 1215) apar, de Iraclie P. și *Amintiri despre Vasile Alecsandri*⁸⁸. Știm dintr-o scrisoare⁸⁹ a lui Iraclie către C. Morariu, datată 20/ 6n. 1890, că până la data de 20 Iunie st. n. 1890, schițele *Istoria violinei lui C. P.*, apoi *Un episod din 1848* și *Vasile Mălinescu*, fostul pe urmă Agă al Iașilor erau gata publicate.

Adecă, Iraclie, depănându-și acolo impresiile cele de la un *Zece Mai*, sărbătorit, cu bucovineană vibrație, la București, relatează: „...dară la Academie⁹⁰ am avut o surprindere pe cât de mare pe atât de tot mișcătoare de biata mea inimă, măcar că nu-s savant și membru al ei! Era chiar o ședință a Comitetului și ușa salonului ședinței deschisă, așa că eu, intrat într-o odaie dintre acel salon și dintre bibliotecă, fui văzut de membrii Comitetului. **Se sculă întâi Kogălniceanu și veni la mine.** Părintele P. poate să fie?!⁹¹ Îmi strigă

numele tare; se sculară deodată alți trei și veniră la mine. Kog(ălniceanu) le spuse cine-s și ce le-am fost în timpurile grele, când el și alții, proscriși de Mihalachi Sturdza se aflau (1848) în Cernăuți. Cei trei îmi dederă mâna pe rând numindu-se pe nume: Sion, poetul⁹² Dumitru Sturdza, fostul Ministru și Negoescu, interpelatoriul⁹³, cu pomenirea de bieții arboroseni. O, ce moment mare pentru mine! Mă ținură la vorbă preste o jumătate de oară, pomenindu-mi de bietul Ciprian, de cele am scris despre violina lui în *Românul*, de episoadele cu vlădica Iustin și Mălinescu...”

Alt strămur, pe altă coardă – cea politică! - venit lui Iraclie P în 1866, din partea neostoitului Argus al înverșunării naționaliste din Bucovina românească, deci din partea lui Alecu Hurmuzachi, în scrisoarea datată Cernauca, 14 Dec. stil nou 1866.

Scrisoarea face întâi dovada că Alecu Hurmuzachi intervenise pentru Iraclie P. și-n chestiunea unei nefericite clironomii⁹⁴. E amintit apoi, cu aluzii cari pot fi descifrate cândva, și Schönbach, funestul trabant al episcopului Hacman - diapazonul fiind cam cel de obicei în viața politică: „D-lor-sale le trebuie ciocoi și instruminte⁹⁵, între noi vorbind, și de aceea totdeauna au sprijinit și s-au împăcat mai mult cu alegerea oamenilor, carii nu ai nici tărie de suflet, nici convingere neclintită, nici simț și zel național-român. Hoc veritas est.”

Dar tenorul scrisorii e înverșunarea lui Al. Hurmuzachi **împotriva dualismului austro-ungar**, care se clocea atunci. Insuccesul Austriei în războiul ei cu Prusia (1866), acceleră nașterea monstrului cu două capete: Austro-Ungaria! (sublinierile autorului). Iar scrisul lui Alecu Hurmuzachi cuvântează: „Vei fi aflat că s-au încercat a se face o adresă din partea dietei, și dar a Bucovinei, prin care să ne dăm votul în favoarea dualismului unguresc, carele e **moarte, omor și ucidere pentru 3 milioane de români!** Dualismul, pe care nici croații, nici ardelenii, nici chiar cehii și nici polonii nu-l vreau și nu-l aplaudă, să fie dorit din partea noastră! Noi anume să dorim fraților noștri sugrumare și ucidere din partea maghiarilor, care nici ar pute(a) face aminterea, decât a estermina toate naționalitățile străine - și anume pe cea română. Nu am p(i)eri atunci și noi bucovinenii cu atâta mai repede? Din ce interes și din care punct⁹⁶ de vedere poate dori Bucovina dualismul? Ca să fim despărțiți de ceilalți români întru toate, cum eram mai-nainte și acum încă și mai rău? Nu e aceasta un lucru de tot de răs, o batjocură și o ticăloșie. Aș înțelege, ca un deputat de la Hadicfalva⁹⁷ să o fi făcut și tot, numai dacă ar reprezenta în dietă numai satul său și nu țara. Și-apoi, ce minune, n-am știut că tocmai Suceava și voi, cei mai români, sânteți dualiști! Dă-mi voie, frățică, să râd! Destul că și dl Sienbach, și dl Lupu⁹⁸, și dl. x, y, z, tot români țaпени⁹⁹, sinceri și statornici au voit să sprijine (!) pe bieții unguri și pe Deak¹⁰⁰, și, cum îmi cam pare, să tragă și o căutătură grațioasă a lui Belcredi¹⁰¹. Să le fie de bine!”

Interesul - în adevăr vioid al lui Iraclie și pentru cele politice - îl cetim în acest timp (1867) și dintr-o scrisoare¹⁰² către dânsul, a profesorului universitar

de teologie Isidor Onciul (1834-1897). Scrisoarea e datată numai ca: „Cernăuți la 28 Faur” - iar anul (se vede 1867) îl derivăm din fraza: „Pare că de la începutul lui 867 nu e acasă D-zeul cel bătrân! Suntem, părinte, noi biserica ocârmuitoare, opăriți și vestejiți ca o coadă verde de ceapă ce o bagi într-o oală de uncrop. Iraclie P. va fi fost întrebat din timp, despre noile **viitoare alegeri dietale**, și, după cuvenită sondare, prin „Orest¹⁰³ și Sbiera” - răspunsul lui Isidor Onciul fu: „Alegerea nouă nu va fi degrabă, ci după cum se zice tocma(i) pe la primăvară; e așadară de așteptat mai ales pentru înverșunarea, dezgustarea, teama etc. etc., ce domnește acum în ținuturile acele, căci de am începe acum, numai cât ne-am strica treaba, respectivul fiă (= fie) însă singur activ, și-și pregătească¹⁰⁴ - în momentul trebuinței îi vom fi de ajutor(iu)”.

Scrisoarea abundă de altfel în diverse aluzii la incidentele politice, aluzii date și pe coarda umoristico-ironică. Așa, cu privire la același piron al lui Pepelea din viața publică a Bucovinei românești, Anton Schönbach: „*der schöne Bach Humoras ist aus dem Landtag ausgeronnen*”¹⁰⁵. La fel, acest epilog al alegerilor consumate: „Nu știu cum judecați D-niavoastră despre urmările faimoasei alegeri de acolo; aice însă sună vorba¹⁰⁶ urât; se zice adecă cum că, de nu mai mulți, dar desigur unul din apostolii cei vrednici ai interesului bisericesc se vor decora cu nabedernici, însă de cei cu zurgălăi în mănăstirea de lângă Seminariul episcopesc; în întâmplarea cea mai rea¹⁰⁷ însă se vor face episcopi titulari la vr-una din cele monastiri de la țară pe vr-o 6-7 săptămâni, totodată vor fi însemnați și la guvern pentru avansări viitoare la parohii, protopopiaturi, adaosuri personale etc.

Ședința aceea în care într-un chip solemn s-au recunoscut patriotismul, abnegarea de sine, neinteresarea etc. ai (sic!) D-nilor corifei ai alegătorilor din (H)Umor, au fost într-un adevăr memoraveră! Ne-am căpătat cu toții partea; alții nemijlocit, alții mijlocit, însă poate și aceasta e bună. Nu ți-o descriu ci îți voi trimite mâne poimâne protocolul¹⁰⁸. Pare-că însă și-au întors ceriul harul său de la robii săi; încă nu înceată bine capul de-a cânta de o palmă și iată-o și cealaltă, lichilichi când de-o parte, când de alta, a unuia și altuia. Și domnului și domnișoarei, după cum se zăce în povestea despre gratularea țăranilor la boeriu...” etc. Și, îngroșând-o bine vâna ironică: „Astăzi, iar! Nu știu, să-ți spun, au ba! Se aleseră deputați pentru Reich(s)raht¹⁰⁹. Și, ce să vezi, meritatul nostru arhimandrit carele se luptă 6 ani¹¹⁰ pentru țară și biserică, căzu victimă intrigilor tot ale partidei nouă moldovenesti¹¹¹ și în locu-i se alese nătângul de Andrieviciu¹¹², un nime, fără titulă, nefiind măcar neci căprariu vicariu, nu încă general vicariu¹¹³, ca pâr. arhimandrit. În deșert bietul se sacrifică pe sine, votând în contra lui Schönbach, în zădar se dejosi a lingări pe la armeni și evrei ca să-l aleagă, ba în urmă și la apostolații de moldoveni, că dacă nu-l aleg pre el, să nu-l aleagă nici pe Andrieviciu; toate fură în deșert - el căzu, fie-i țărâna ușoară după cum au și meritat. Așijderea și Esc. sa¹¹⁴ se pune la mijloc azi, chemându-l pe Andrieviciu la sine înainte de ședință și-i zise să se lapede dinainte de a fi ales la Reichsrath că nu e de dânsul, însă se vede că nu vru să-l

înțeleagă, căci tot fu ales. Așijderea și după alegere-i zise tot Esc. Sa că e timp să se mulțamească, însă ce fu rezultatul: trista esperiință¹¹⁵, că beserica are un fiu neascultătoriu mai mult. Apoi, de aceste, câte și mai câte supărări peste supărări”.

Așadar, ironia vioiului Isidor Onciul! Reptilicul Teofil Bendela, luptător (în poartă cu k. k. guvernul!), de 6 ani, „pentru țară și biserică”! Știm prea bine, din povestea lui Iraclie cu Boianul - cum anume! Iar dinamicul Silvestru Morariu, același, care într-o altercație cu altă similară „Excelență” fu în stare să-i trântescă ușa-n nas d-lui guvernor al Bucovinei¹¹⁶, Freiherr Felix Pino von Friedensthal¹¹⁷ acest Samuil Morariu, numai „nătângul de Andrieviciu” - și Samuil Morariu, care la 1867 avea acum 16 opere tipărite¹¹⁸, „un nime”!...

În timpul acesta părintele Iraclie va fi participat și dânsul¹¹⁹ la: *Sărbătoriala strămutare a raclei cu osămintele sântului marelui martir Ioan Nou de-n Suceavă în secriul nou, făcut cu cheltuiala mai multor creștini evlavioși de-n Moldova, săvârșită în 2/14 Iunie 1867!* Citarăm titlul broșurii (de 14 pagini), tipărită (chirilicește) la Cernăuți 1867 - operă¹²⁰ a lui Constantin Morariu-Andrievici (1835-1875), pe atunci profesor la liceul din Suceava.

În vara lui 1867, o dragă surpriză părintelui Iraclie - vizita unui vechiu amic din vremea studenției: **fruntașul ardelean Ioan Popescu**, stabilit apoi la Bârlad. Faptul îl știm din scrisoarea lui I. Popescu, adresată lui Iraclie din „Bârlad 1871, Martiu l-a, st. v.” - în care citim: „De mai multe ori de la ultima noastră întrevedere, fusesem decis(u) a-ți scrie, ... a-ți comunica sentimentele sufletului meu asupra zilelor(u) - de mult(u) trecute - și mai de aproape asupra scumpelor(u) momente ce m-a învrednicit(u) Dumnezeu să mai petrec(u) cu D-ta, la Stupca... pare că prin o fatalitate oarecare precum în cei 18 ani pene (până) la 1876, când(u) ne am mai vreditu după atâta amar(u) de timp(u), așa în acești trei ani din urma, nu întieleg(u) cum, nu m-am putut(u) rezolva¹²¹ a-ți scrie odată măcar, nici măcar spre a-ți da un(u) compt(u) despre călătoria mea din acel(u) ultim an(u) 1867. Culpabile lussare!”

Conjecturăm - la, ca și sigur! Zilele „de mult trecute” - „în cei 18 ani până la 1867”, sunt cele din 1849, când fostul conducător de gloate al anului 1848, urgisit de unguri, se refugiase în Bucovina. Iar informațiile ce le avem asupra acestui inimos fiu al Ardealului, pot fi, mai ales, cele din *Enciclopedia Cugetarea*¹²² și din *Dicționarul Enciclopedic Cartea Românească*¹²³.

De altfel, **vizita lui Ioan Popescu la Stupca** ni-i confirmă precis cu data: 29 Iulie 1867 și printr-o fotografie¹²⁴ a lui I. Popescu, care, în verso-ul ei, mărturisește cu autograma: „Ioane Popescu - Preaiubitului și neuitatului său Amicu Iraclie Porumbescu. 1867, Iuliu 29, Stupca”. Chipu-i îl vedește om arătos. Față ovală, părul dat, peste cap. Privirea ținută, cu ochii pozitivi ai omului de acțiune. Mustața coborâtă înspre barba destul de abundentă, care streșinește cravata-flutură. Maioreșciana, dar și Kogălniceana redignotă a epocii (pe opt nasturi), cade pân de-o palmă deasupra genunchilor peste pantalonii de culoare

deschisă - fotografiatul stând în picioare, cu brațul stâng pe speteaza unui fotoliu.

Și câte n-or fi avut de tăinuit cei doi comilitoni de patruzecioptism asupra celor trecute, și câte idealuri de croit în semnul viitoarelor biruinți românești!...

Dar, printre prietenii spirituali ai lui Iraclie P. (un Alecu Hurmuzachi, un Isidor Onciul), mentori întru cele de interes obștesc, iată-l și pe unul săritor întru grijile materiale. E **Oreste Renney** cel de bună aducere-aminte.

O scrisoare a lui Renney din 30 oct. 1867, aducându-i părintelui Iraclie „uă veste foarte îmbucurătoare”; că - grație atâtor intervenții ale lui Reney prin cele k. k. biurocratice spelunci, părintelui Iraclie îi „cade la buzunar(iu)” sumușoara de 825 „fr. v. a.”¹²⁵ și documentare pentru devotamentul și energia lui Renney sunt mărturisirile: „Scrisoarea-ți în cauza congruei mi-au zăcut ca un alp pe inimă¹²⁶ și n-am dat pace, până n-am reușit. Am umblat la Domnii refiriți¹²⁷ de vro 10 ori, mai întâi cu delicateță și cruțare, văzând eu însă că degeaba, am început a pufni, a răcni și trăsni, și iată am scos-o de la *Buchhalterie*¹²⁸ între celelalte servicii pe cari le face părintelui Iraclie, acest brav și, se resimte din scrisu-i, și jovial amic, e că stă să plece la Stupca (numai) sănătatea nu-l iartă deocamdată) „pe spatele și spinarea lui Bocănețu¹²⁹”, în calitate de membru (?) într-o „comisie” oarecare. Iar adaosul: „Îmi pare foarte rău că n-am putut fi în august la Stupca”, se referă, poate, la tragedia bietului Alexandrel, înmormănat la 11 august 1867.

Caracteristice apoi pentru năravurile epocii, dar și pentru aceeași curajoasă devoțiune a bravului Oreste Renney sunt apoi scăpările din condei: „Frate, tare ți-e răi Consiatorialnicei¹³⁰ și: „Ei, mai sunt și alții, avem noi încă mijloace și pentru Domni și Domniile-lor, n-ave(a) teamă... *Audaces fortuna inviat* și mare frică trag ei de cei îndrăzneți, dacă acești¹³¹ au nenorocire(a) a fi laici¹³² și nu popi, cari trebuie să tacă și să lingă mâna bătândă¹³³. Aighidi!”

Și iar politică militantă - și chiar **campanie electorală** pe capul pașnicului părinte Iraclie! Știm că la 20 faur. 1867, profesorul Isidor Onciul îl informa pe Iraclie: „Alegerea nouă nu va fi degrabă, ci, după cum se zice, tocma(i) pe la primăvară”, dar din scrisorile autumnale (octomvre-noiembrie 1868) ale lui Alecu Hurmuzachi către Iraclie Porumbescu înțelegem că nici în toamna anului 1868 încă nu se puteau număra bobocii deputăției! Așadar, patru scrisori ale neobositului **Alecu Hurmuzachi**, stimulându-l pe Iraclie la necurmată pentru cauza electorală românească, documente tot atâta de prețioase pentru ferventul naționalism al lui Alecu H. cât și pentru devotamentul, în același sens, al lui Iraclie. Le spicuim la rând.

Din scrisoarea cu data Cernăuți 11/23 oct. 1868, Alecu cere lista alegătorilor din colegiul Humorului ca și cea din colegiul Sucevei, unde dânsul (Alecu) fusese „săptămâna trecută”¹³⁴ și i s-a promis asemenea listă, dar: „până acuma încă nu-mi sosi; cred însă a face mai bine, adresându-mă la sănția-ta, cunoscându-ți de mult activitatea și zelul care te distruge”.

Ca tehnică electorală, Alecu optimează că eficiența în alegeri trebuie s-o dețină mai ales cei din partea locului; localnicii („numai cei de loc ar putea face ceva”) și c-ar trebui evitată „împrăștierea voturilor”: „Ar fi bine dar a-și concentra străduințele spre a susține pe un singur candidat, spre a (nu) cădea, prin împrăștierea voturilor, pradă neamicilor.

Și apoi accentele de aprig românism: „Știm bine că și-n altă privire ai rămas neschimbat, păstrându-ți simțul viu și cald pentru tot ce atinge și privește cauza comună, căreia trebuie să fie închinată toate cugetările, toate lovirile¹³⁵ inimii noastre, iau voie a-ți vorbi îndată de interesul public, care în momentul de față ar trebui să ne ocupe pe toți deopotrivă...

De n-ar fi speranță nicidecum a răuși¹³⁶ cu un preut demn, atunci de mii de ori un sătean român, dar bun și onest... decât un străin de orice liftă. Lucră frate, cât poți și mai mult decât poți, fie-ți milă de cauza comună - fă-te apostol neadormit, cu limbă de foc, fă-te sântul spirit în chip de porumb, aprinde inimile, mișcă sufletele cele adormite..., fă ca să-ți dăm cununa de bun cetățean, să ne mai bucurăm, văzând că te-ai arătat, te-ai adevărit iar ca-n tinerețile noastre ca un voinic, care știe repurta succes în luptă!”

Și iar o notă bună pentru bravul Alecu Popovici al Stupcii: „Alaltăieri avui mulțumirea de a vorbi și cu D-l Alecu Popovici la care, ca totdeauna, și astă dată am aflat cel mai călduros și patriotic cel și dară și plecare¹³⁷ de a întrerupe și domnului toată influența ce spre a servi cauza națională și-n acest caz.”

Binevoiește, te rog, a spune D-sale și tuturor fraților D-sale multe, multe compleminte (= complimente) din parte-mi.

Dorința noastră nu poate fi alta decât aceea, ca să-ntâmpinăm, să depărtăm rușinea, umilirea și nefericirea ca chiar din acel ținut să mai iasă ca deputat iarăși un străin, ca să mai întră (= intre)în dieta țării încă un adversar(iu) mai mult al națiunii și al bisericii noastre... Așadar pentru numele lui Dumnezeu, de puteți, faceți, faceți numaidecât ca să se aleagă numai un român... sperăm... că toate interesele particulare, toate ambițiunile și rivalitățile egoiste vor amuți față cu interes (= interesul) public și superior.

Din scrisoarea nedată, dar care se vede a veni dinaintea¹³⁸ celeia, din 2 Nov.1868: revelatoarea știre că lui Alecu Hurmuzachi i se sugerează idea de a candida el însuși modest, generos, Alecu declină propunerea, nu fără rezonabilă motivare: „Nefiind destul de ambițios, nu pot voi a se face și cătră alții multă vorbă despre astă propunere, pe care încă veți compeni-o bine, și care poate încă și atunci ar rămânea numai iluzie...”

Acum să-ți mai spun: Știi că ambițiunea mea este numai aceea de a-mi face, la ocaziune, după slabele și acum și mai slăbitele mele puteri, datoria; mai departe nu se-ntinde. Merge însă pân-acolo a nu fi compromis fără nevoie și fără a fi ascurat rezultatul și folosul cauzei în toată privirea”.

Altă pricină a ezitării lui: concentrarea voturilor asupra unui candidat, de preferință ținutaș (aparținând chiar ariei electorale): „al doilea mai e și aceea, de

a lucra cât mai mult spre concentrarea voturilor și aceasta va fi poate mai lesne, dacă va fi vorba de un ținutaș; de ați pute(a) îndupleca pe un domn Popovici, Alecu sau Iorgu, știu că ar fi bine!”

Încolo, aceleași pasionate imprecări și conjurări: „Te jur, amice și frate, fă, fă să nu fie împrăștiare de voturi, să fie unire, înțelegere asupra candidatului; fă, frate, să ne dai un bun, un sincer român... Te salut cât mai amical și te rog ca tot în rugăciuni și liturgii să petreci aceste zile – citește rugăciunea de Dumineca mare”.

Nu e apoi uitat meschinul Schönbach: „Știu totodată că chiar astăzi Schönbach ruga pe cineva mult a-i susține alegerea, deși are¹³⁹ de secur a se duce de aici, dar i-ar fi o satisfacere a 3-a alegerea (= alegere). Auzit-ai ambițiunea ticăloasă ca aceasta! Pentru asta e menit ținutul Humorului?”

Și foarte caracteristic adausul: „De n-aș fi atât de slab, aș veni la Humor, numai și numai ca să vă rog să ne dați un bun român”.

Din scrisoarea de la 2 Nov. 1868 înțelegem că între timp, Iraclie i-a și răspuns lui Alecu, care-i mulțumește oricât: „de-nstristătoriu au fost răspunsul D-Tale”... Și continuă: „Am văzut totuși ceva mângâietor(iu) în el, aceea adevărat că D-Ta ai știut a-ți păstra activitatea și zelul, care te distingeau totdeauna, și pe care le dezvolți și le probezi și în cazul de față în serviciul cauzei bune și comune. De atunci am mai scris... și la Dnii..., rugându-i a-și întruni puterile, a le încorda cât mai mult și mai tare, spre a feri de la acel ținut și de la țară rușinea de a se alege un străin”. Și iar odioasa nouă candidatură a ... acanthiosului Schönbach: „Mă mir cum mai au curagiul unii a propune candidatura lui Schönbach, când e un fapt constatat că el au cerut un post de *Bezirksrichter* la Boemia sau nu știu unde, care cerere, recomandată de Hacman, au trecut prin guvern la Ministeriu, unde se află acum.

Avem toată speranța că va fi împlinită și D-lui înaintat-afară din țară. Înșeală dar pe bietul popor acei, care-l îndeamnă spre astă alegere”.

Și iar, aceeași pasionată sollicitudine pentru nerisipă în voturi și alegerea unui român: „...ca să nu urmeze răsipire de voturi, ba chiar poate și combătare(a)¹⁴⁰ candidaților naționali între sine dacă se vor pune de aceștia mai mulți decât unul... Ce mare și multă mulțămire vă va datori toată țara, poporul și clerul anume, dacă ați izbuti... a alege un deputat național... Cât de trist ar fi, trebuie să o mai spun odată, că de nu va fi cu puțință altfel(iu), atunci un țaran român onest trebuie preferit oricărui străin de orice categorie”.

Și iar imprecățiile elanului național și nădejdi în Alecu Popovici și frații săi: „Fii bun amice, ostenește puține zile în via Domnului și a năciunii (= națiunii), și anume, anume, sfătuiește-te cu bunii și stimații DD. Popovici, care desigur că vor binevoi a întrebuința influința (= influența) și autoritatea DD-lor-Sale spre triumful bunei cauze!...”

Din scrisoarea de la 9 Nov. 1868 - și cât de elocventă și de onorabilă pentru ardoarea lui Alecu Hurmuzachi este această atât de asiduă¹⁴¹ mitraliere cu îndemnurile scrisorilor propagandiste - la atât de grăbite intervale: 23 Oct., 2

Nov. și 9 Nov.! Întâi, mulțumită și elogiul părintelui Iraclie pentru informații și activitate: „Îți mulțănesc prea multa amabilitate ce avuși de a-mi scrie iarăși¹⁴², dând o nouă probă de activitatea și neobosirea, care au fost purure(a) între numărul celorlalte demne și frumoase calități ale D-tale”.

Altă recunoștință cumnatului lui Iraclie - „căruia trebuie să-i fac complimentul meu, nu numai pentru că scrie atât de bine, ci și pentru că și judecă atât de bine și înțelept persoanele și toată starea lucrurilor. Aceea ce spune despre noul candidat B. este prea întemeiat... Nu mă sfiesc a o spune că și acesta, ca și d-a Pitei, iarăși candidat, tot nu alta caută decât a-și pune o scară la perele lor¹⁴³, cum zici. Acești domni c. r. deregători¹⁴⁴ nu pot fi candidații noștri, că rareori deregătorii sânt oameni de tot independinți” (= independenți). Ocazie simpatică formularea acestui destul de veridic dicton, de-a sublinia pentru bravul nostru Oreste Renei: „Altă ceva au fost la Reni, care și acum au aprobat că mai întâi este român”.

Și, iarăși, pentru devotamentul lui Alecu Hurmuzachi ca și pentru cel al lui Iraclie Porumbescu, mărturia: „Frate dragă, neastâmpărat cum sânt, mă otărisem¹⁴⁵ în fine a veni însumi la Humor pentru poimâne, ca să văd, să mă bucur cum veți lucra și veți osteni în numele Domnului; am închiriat chiar trăsătură. Astăzi însă a dat o ploaie cumplită, care-mi atacă nevrele¹⁴⁶ și nu-mi permite nicidecum a mă espune influinței (= expune influenței) sale; voi fi dar în depărtare și mai neliniștit. Nu-mi rămâne dar decât a spera în - ce și cine? -, în îngerul păzitor(iu) al alegerilor, în zelul patrioților, în stăruințele D-Tale!”

Și, pentru culturalitatea bucovineană, merită reținut un cuvânt bun pentru I. G. Sbiera, care deși c. r. deregător, s-a vădit mereu român țănoș¹⁴⁷: „Aș mai ști un candidat prea bun, cât se poate de bun, și acesta ar fi prof. Ion Sbiera¹⁴⁸, între noi vorbind; dar unde e speranța a-l scoate?” Nu uităm că I. G. Sbiera candidase „în anul 1867 pentru dieta Bucovinei, în al doilea răstimp legislativ”¹⁴⁹ și „abia la a treia votare” fu înfrânt de contracandidatul polon „care, în prima legislatură, fusese ales prin ingerințele cunoscute guvernamentale”, iar acum, la 1867, „puse toate uneltirile în mișcare” și, mai ales, i-l contracandidase pe un țăran fruntaș din chiar ținutul Sucevii, unde se dădea campania.

Iar cântecul de lebadă și testamentul politic al marelui român Alecu Hurmuzachi, ultimul cuvânt în această cea din urmă scrisoare a lui către Iraclie Porumbescu ce ni s-a păstrat: „Momentul au ajuns a se uni despre unul, că doi sau trei etc. tot nu aveți de ales; judecați dar și priveghiați! Fiți buni, fraților, dați-ne un Român, Român!”(sublinierile aparțin documentelor).

Dar documentele mereu ni-l vădesc pe Iraclie Porumbescu în plină vâltoare a vieții publice românești. O scrisoare¹⁵⁰ a amintitului profesor Constantin Morariu-Andrievici¹⁵¹, acum profesor de teologie morală la Institutul de Teologie din Cernăuți! Datată: Cernăuți în 4/16 Aprilie 1870, scrisoarea e adresată lui Iraclie ca unul „dintre bărbații care, după starea, inteligența și simțământul lor, se ocupă cu mult interes de afacerile bisericii

noastre de aceea, mai ales de realizarea autonomiei ei”. Se spune apoi, că-n Iulie 1869, Consistoriul „în armonie cu episcopul” înaintase Ministerului un proiect de lege pentru „exercitarea autonomiei bisericești” printr-un congres de preuți pentru cele dogmatice-rituale și prin alt congres (mixt: de preuți și mireni) pentru cele economice și pentru alegerea episcopului, dar că Ministerul a dat rezoluția că alegerea episcopului și administrarea *fondului religionar* rămâne în competiția Ministerului! Mai mult! Hăinia guvernului de la Viena s-a și dat la treabă, publicând „un statut pentru administrarea bunurilor fondului religionariu”.

Încât acțiunea de dezmoștenire a autohtonilor e gata pornită: „Administratori străini de toată categoria, s-au și numit. Salare bune pentru organele ce concurg după acest statut, la administrarea fondului religionariu... se iau tot din fond - sume cari întrec 50.000 fl. pe an. Consiliul scolastic provincial a pretins dintru început 15.000 și acum voiește să ceară 25.000 în tot anul pentru susținerea școalelor neconfesionale¹⁵², din Bucovina. Alți bărbați străini, cu înrăurintă, cearcă a se declara (= declara) fondul nostru religionar(iu) drept fond comun pentru toate confesiunile, pentru cult, școale și alte scopuri umanitare!!

Și, oțerirea ferventului Constantin Ne-Andrievici va izbucni: „Iată-ne dară într-un stat constituțional(e), aproape a fi despoiați de averea noastră bisericească!!”¹⁵³... Situația a produs „în toate posturile societății de aceea și la toți bărbații, de orice opiniune politică ar fi ei, mare senzațiune și multă indignare”. Apoi: „Această procedură nemaiauzită în sature (= state) constituționale și între popoare civilizate, din partea străinilor și ministerului” determină îndemnul „la convocarea unei adunări numeroase în orașul Cernăuți care să fie compusă din preuți, boiari, din altă inteligență¹⁵⁴ și țărani”. Încheierea: „Să fim deștepți, prevăzători, prudenți, dară energici și curagioși, ca nu cumva blăstămul ceriului și al viitorimii să cadă asupra noastră!” Și: „toți preuții... au susținut cu multă tărie de cuvânt că este mai mult decât necesar a se face, prin o manifestare eclatantă din partea diecezanilor, provocare la Consistoriu și presiune asupra lui¹⁵⁵ în favoarea cooperării energice pentru câștigarea esercițiului autonomiei bisericești, căci numai atunci(a), prin concursul credincioșilor săi, scaunul bisericesc se va simți tare și puternic în chestiune aceasta și va putea pași înaintea străinilor și a ministeriului cu energia și autoritatea ce-i dă înalta lui pusăciune¹⁵⁶, în biserica ortodoxă”.

Și deci: **părintele Iraclie să-și dea concursul „la realizarea acestei întruniri publice”** - adevă, evident, a acelei faimoase „mari adunări populare” din 1870, de la Cernăuți, despre care Dr. Vasile Găină¹⁵⁷ ne informează că: „se ținu, după cum fu proiectată, în 11/23 iunie și avu reușită splendidă. Peste 3000 de participanți din țara (= Bucovina) întreagă se *pronunțară* unanim pentru reformele proiectate, adevă autonomia bisericii cu for reprezentativ, compus din preoți și laici. La fel ne relatează I. G. Sbiera¹⁵⁸: „Impunătoare fu această

adunare poporană; ea se manifestă cu toată energia, dară și cu multă prudență și cu mare cumpătate; de aceea și produse efectul dorit.”

Între entuziaștii participanți, nu se poate să nu fi fost de față și părintele Iraclie Porumbescu de la Stupca, aruncând, cu vocea lui de stentor când un *pereat*, când un trăiască, și sfârșind apoi, de-a valma cu toată această valahicească bucovinine.

Într-un *Deșteaptă-te, române*, dârdâitor de k. k. geamuri! - el, care în ultima pagină a lungii și inimoasei scrisori primite de la profesorul Constantin Morariu, își autografa ahtul, cu: „A, pentru această idee stăruiesc mulți acum, mai mult de 20 de ani. Și câte suferiseră și sufăr încă și astăzi¹⁵⁹ căci într-acolo aspirară, la¹⁶⁰ în fine tocmai acum s-a venit¹⁶¹. Dar bine și așa; de n-ar fi numai și această întreprindere contrariată... Doamne-ajută!”

Iar între hârtiile rămase de la Iraclie Porumbescu, și-o scrisoare ce ne poate folosi în lămurirea **mecanismului electoral al Dietei bucovinene**, scrisoare pedant caligrafiată a celui ce semnează totuși, el însuși, Anton Kovaly, datată: Carapciu pe Ceremuș, la 30 mai 1870. Cuprinde mulțumita ex-deputatului A. Kovaly pentru votul de satisfacție și recunoștință, exprimat lui, la cei 9 ani de deputăție dietală, de către centrele, și în parte, și județele Suceava, Siret, Rădăuți și Câmpulung (inclusiv preoțime, fruntașii localităților, profesori, primari comunali și gospodari țărani). În așa fel, încât această manifestare de încredere - „Colbat meinen festen Entschluss mich für die Zukunft von der Landtagsbahn zurückzuziehen wankend gemacht”¹⁶². Apoi solemnă asigurare onorifică pentru Bucovina militantă în semnul adevărului național: „dase ich kein edleres, kein heligeres Gefühl als das der Nationalität kenne, u. Dass ich Bukovina als mein zweites Vaterland anerkennend, für dessen gerecht e Sache bis zum letzten Hauche meines Lebens mit gewohnten Sifer zu kämpfen bemüht sein werde”¹⁶³.

Nu uităm că suntem la 1870, anul când copilul cel mai mare și mai de nădejde al părintelui Iraclie, Ciprian, elev pe clasa a 7-a la liceul Suceava, din pricina „sănătății sale atacate”, îl petrece, în semestrul II, acasă la Stupca¹⁶⁴. „Begab sich zur Herstellung seiner angegriffenen Gesundheit nach Hause”¹⁶⁵ – zice nota oficială. Norocelul bietului copilandru, atât de neobișnuit de intens legat de viața în familie, de viața în plină natură rustică, unde se putea înfrăți și cu moșneanul pământului românesc: țăranul!

Dar, într-un fel, și norocel al familiei, al duioasei lui mame, Emilia, al iubitorului de cântec Iraclie, al frăților săi, pentru că la această dată, adolescentul Ciprian (de 17 ani), era acum un pui și jumătate de muzician. C. Morariu¹⁶⁶ și-l amintește astfel: „De pe când eram în gimnaziu... îmi aduc aminte că amândoi, eram la gazdă în valea despre miazănoapte de la biserica Mirăuților, eu în casa unui neamț, iară el în altă casă învecinată de peste uliță și știu că nu odată, zile întregi de dimineață până seara îl auzeam cântând din vioară”. Pe clasa a 6-a de liceu (1869-1870), violonistul Ciprian își avea ansamblul instrumental de cameră (2 viori, flaut, gitară și violoncel - vezi

fotografia publicată în *Junimea literară*, 1924, cu care se preta „adese la serenade pe sub cele ferești”¹⁶⁷, ansamblu pentru care, evident, Ciprian era mereu nevoit să fie și compozitorul ad-hoc al pieselor executate.

Iar amintirile violonistului profesionist Josef Fischof¹⁶⁸ elev la vioară al liceistului Ciprian Porumbescu, ni-l evocă pe elevul din cursul liceal superior Ciprian, în strada Cutului din Suceava¹⁶⁹), arătând că: chilia lui Ciprian¹⁷⁰ „era prea adese loc de întâlnire și de repetiție al amintitei capele instrumentale”.

Dar uneori îi era musafir și Grigori Vindereu, celebrul meșter și lăutar între lăutari, de vioara căruia răsună nu numai Bucovina ci și Țara de Sus a Moldovei. Și: „Vindereu care habar n-avea de portativul muzical, asculta adese cum Porumbescu zicea cântece populare și diverse compozițiuni chiar, - le cânta după dânsul și le învăța în chipul acesta”. Apoi: „Uneori, în prezența lui Moș Grigori Vindereu, Ciprian P. se pierdea în adevărate reverii și fantezii pe vioara sa, și cei de față; fără s-o știe, asistau la nașterea viitoarelor compozițiuni porumbescene. Iar darul lui Porumbescu, de-a fermeca din vioară adevărate sunete de vrajă, era covârșitor”¹⁷¹. „Când în frumoasele amurguri de vară, măiestrul („Der Meister”) cânta cu ferestrele deschise, atunci lumea se aduna pâlcuri, pâlcuri în fața casei și rămânea vrăjită de minunatele sunete” („um den wunderklängen zu lauschen”).

Asemenea zicător din vioară - cât de binevenit trebuie să fi fost, bolnăviorul de el, și-n romanticul sălaș porumbesc de la Stupca, răsunător de-un atât de neaoș-românesc cântec ca acesta.

Frunză verde de piper

Răz și Liz (cântec popular)

Frunză ver - de de pi - per

frunză verde de pi - per

Hai - de pui - -cân deal la peri

haide puicân de - al la peri

2. Să te-treb ce-ai făcut eri ? Am dat apă la neferi. 3. Am dat apă de spălat, Buze dulci de sărutat	4. Și la mine n-ai gândit De păcat nu te-ai ferit ? 5. Decît sfîntă cu-n mișel Mai bine cu-n voinicel. 6. Voinicul are noroc Și cu dînsul treci prin foc.

Așadar, cântecul popular *Frunză verde de piper*, așa cum îl aflăm (cu impresionantul-i text, de asemenea popular) în cărțuia lui Ciprian *Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români compuse și dedicate Junimei academice române* de Ciprian Golembiovski-Porumbescu, candidat de profesură și elev la Conservatoriul de Muzică din Viena, Viena, 1880. Editura proprie.

De la începutul anului 1871 ne vine scrisoarea amintitului Ioan Popescu, datată „Barladu 1871, martiu l-a” - pentru a vădi, iar și alte preocupări amicului bârlădean și pentru că avea nevoie de anumite cărți. „Primind scrisoarea”¹⁷² - îi răspunde I. Popescu - am dorinț(a) a te satisface numaidecât(u)... Pe de o parte am căutat(u) aici în loc(u), pe la amici, pe la mine printre cărți; găsiu două din cele ce ceri:

1. *Apărarea dreptului și adevărului și*

2. *Necesitatea clerului în societate*, pe care și le ai espedii cătră D-ta de a dreptul(u), negăsind ocaziune privată.

Pentru celelalte am scris(u) la Iași¹⁷³ mult(u) cred(u) a fi îndatorit(u), a le găsi – poate¹⁷⁴ pre toate. Primind sciinția de acolo voi(u) face a ti espedi îndată. Iar ceea ce nu se va găsi la Iași, voi(u) căuta a căpăta însuși de la autorul(u) de la Argeș(iu) unde este ca episcop(u)...”

Ba, foarte serviabil, amicul bârlădean îi mai trimite și alte tipărituri cari - ca și cele amintite adineaori - se vor putea identifica desigur: „Îți mai trāmit(u) două bucăți necerute: *Restaurarea ultimelor retăciri si Apologia de codem.*”

Și; „Îți mai tramit(u) nisce foi din *Semănătorul(u)* nostru de la Bârlad(u), ca sa vezi în cele din 1870, dimpreună cu din broș(i)ura ceva din activitatea noastră de pe aici, quorum para magna fui, precum și două numere din 1871, cu necrologul scumpului nostru tată Dr. Costin... Lămurim că: „*Semănătorul(u)*, foaia septemnară”, a apărut la Bârlad din 27 sept. 1870 - 26 mai 1874 și din 23 mai - 19 sept. 1876. Între redactorii foii a fost și I. Pop Florentin (până-n 17 oct. 1870) și I. Popescu, al nostru, de la care emana pentru autorii Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu - *Publicațiunile periodice românești*, București, 1913) că dānsul „a fost și director mai mulți ani”¹⁷⁵ la „*Semănătorul(u)*”.

Iar „tata Dr. Costin” e, cum citim din continuarea scrisorii, atunci decedatul medic¹⁷⁶. Dr. Costin, părinte spiritual al bârlădenilor, cu citorirea bibliotecii sale: „Biblioteca Dr. Costin este donată *Societății pentru inventiatura Poporului Român*, Secțiunea Bârladului, căreia am onoare a fi presedinte acest(u) an(u), ca sa fondeze o bibliotecă publică. Prin urmare nu poți aștepta nimica de acolo”. Înțelegem că din Biblioteca publică, abia în curs de organizare, nu i se pot face împrumuturi părintelui Iraclie.

Cum apoi Ioan Popescu fu un important animator¹⁷⁷ cultural-social al Bârladului, ni-s bine venite-n această scrisoare a sa și pasagiile cari îl caracterizează. Adecă: „Unul(u) din adevăruri, căci sum forte ocupat(u), si ocupat(u) cu lucruri ce singur(u) mi am făcut(u): fiind cel(u) mai mare neamic(u) al(u) indiferentismului, în cele publice - nu pot(u) a nu lua parte la

feluri de fel(i)uri; am un(u) suflet(u) neastemperat(u). Nu că fac(u) niscai treburi mari - nu, pentru singura cauza că n-am putere a face tot(u) ce de altfel(iu) ași pute, la multe din cele ce mi a dat(u) natura, ni a negat(u) cercustarile espedientii relativ: Sum unu feliu de Pliribus intentus, minor ad singula sensus¹⁷⁸ ca să nu zic(u) mai rău. „Da, desigur, un foarte mare neamic al indiferentismului, în cele publice, un suflet neastâmpărat acest conducător de gloate de la 1858 și întemeietor al Școalei Normale de la Bârlad și director al periodicului *Semănătorul(u)* și promotor al clasei de meseriași români! Cordiala lui descindere la Stupca (1867), care se vede a fi fost nu numai efemeră, pentru că în scrisoarea-i de 1871, îi aminte și de iubita familie Porumbescu, fiindu-i grijă și de sănătatea copiilor¹⁷⁹ - și neuitând chiar și de același vrednic Alecu Popovici, ca și celelalte legături cu părintele Iraclie au pentru tatăl lui Ciprian P. semnificația unui de tot remarcabil daco-românism.

Iar cu începutul anului 1871 asistăm la **debutul publicistic în broșuri autonome al lui Iraclie Porumbescu**. Într-o scrisoare (nemțească), datată Berhomet, 10/3 1871. A. Wassilko, care e, evident, baronul Alexandru Wasilko¹⁸⁰, îi mulțumește lui Iraclie pentru cele două exemplare „a excelent-redactatei lui broșuri („*zwei Exemplare Ihner vortefflich verfassten Brochure*”), primite atunci. Broșura trata, cum înțelegem, despre autonomia bisericii ortodoxe din Bucovina, căci, în aceeași frază de mulțumită, A. Vasilcu promitea să facă tot posibilul „în chestiunile autonomiei venerabilei noastre biserici”.

Dar, firește, k. k baronul Wasilka nu uita să și-l afirme baronescul „dar”, „însă”- rezervele: că orice strâmtă concepție a chestiunii trebuie amovată și tendința trebuie să fie de-a realiza o constituție bisericească neantagonistă față de spiritul vremii („*eine dem Zeiteiste nicht widersprechende Kirchnveriasung*”).

Întrebarea-i ce broșură în acest sens o avea Iraclie Porumbescu la 1971? Extras din vreun ziar? Din care? De unde? Răspunsul nu poate fi decât așa cum îl cetim în Nota lui Leonida Bodnărescu din *Scr.1. Ir. P.* p. 194. Consemnarea scrierilor lui Iraclie, cari se vor tipări în partea a II-a adică: *Sfat cu sătenii despre autonomia și congresul bisericesc în Bucovina*, broșură de 17 pe retipărită din *Albina*, în Pesta. Iar Constantin Morariu (în *Skizzen* - p. 297 și-n *Părți din istoria românilor din Bucovina*¹⁸¹, ne dă și anul apariției acestui articol și extras 1871!!

Și iată-ne cu **părintele Iraclie Porumbescu, pe la sfârșitul acestuiași an 1871 în plină campanie electorală** pentru a câta „legislatură” a Dietei bucovinene? Ni s-a păstrat apelul propagandistic al parohului Iraclie, datat, Stupca în 21 Noiembrie/ 7 Decemvre 1871, tipărit în chirilice pe 2 pagini și care (cu corecturile greșelilor de tipar, îndreptate de însuși Iraclie Porumbescu) spune:

„Fraților „Alegători” din Ținutul Solcii și al Gura Humorului!

Ca alegătoriu, ce-s ales și eu în satul în care trăiesc, vă rog să-mi dați voie să vă grăiesc vro două trei cuvinte, ca frate către frați, carii suntem de o

lege, de o nație și de un pământ, pe care ne-am născut, trăim și ne hrănim, și pe care s-au născut, au trăit și s-au hrănit părinții, moșii și strămoșii noștri. Avem în câteva zile să alegem un deputat pentru ținutul nostru al Solcii și Gura Humorului la Dieta țării noastre Bucovina. Acest deputat pre carele este ca să-l alegem, are să fiă tălmaciul credincios și adevărat al trebuințelor, lipselor și durerilor noastre. Împărăția vrea să știe de la deputații noștri, ce ni trebuie și ce ne doare pre noi bucovinenii; iară nu ce doare pre străini cari ar vre să ne ia pre noi numai de un sârsan¹⁸² de căptușală pentru dâșii cari au alte trebuințe și alte pofte, decât cum sunt ale noastre.

Străinul nu-i pentru noi „sânge”, da-i „apă”; și dacă vă spune și poate vă și giură că nu-i așa cum zic eu; apoi socotiți singuri voi fraților, de poate să fie aceea așa cum vă spune și se giură el, dacu (= dacă) el nu-i născut cu voi, n-au crescut cu voi, nu-i de o lege și de o nație; cu un cuvânt, dacă nu-i el de o mamă cu voi!

Are străinul inima voastră, ca să-l doară necazurile voastre ca pre voi înșivă? Are el acele trebuințe, ce le aveți voi? Dus-au și duce-sa năcazul vostru cu voi într-una? El vă vorbește frumos și dulce: căci de n-ar vorbi așa, știe că vă place: pentru că de nu vă v-ar fâgădui el acele, ce știe din auz că vă trebuie; apoi nu-i el așa de prost, să mai gândească, că vă va plăcea și le-ți alege, căci cel ce vre să prindă pasărea, de n-a șuiera ca și dânsa, geaba-i n-o mai prinde! V-a spune cineva din cei străini: „iată, ca și preutul din Stupca vă șuieră așa, ca să vă prindă. Cred că v-or spune însă cu un „șuer” din hărtită; că n-am nevoie, n-am pentru ce și n-am trebuință să vă înșel; ci-mi poruncește *inima*, inima de frate adevărat și priincios, ca să vă spun așijderea tot aceea, ce inima îmi spune. Pentru că-s născut cu voi ca și voi, din țărani din Sucevița; îs crescut cu voi, trăiesc cu voi și mănânc și eu și copiii mei pâine cu voi. Deci, de veți ave voi pâine bună, voi(u) mânca și eu și copiii mei bună; pentru că noi bucovinenii nu mergem în țări străine să căutăm pâine. Iar de veți ave voi pâine re(a), și eu și copiii mei tot acea pâine re(a), ce voi o veți mânca-o, om mânca-o și noi.

Așa dară, de v-aș înșela eu cu cele ce să vorbesc, m-aș înșela pre mine sângur și pre copiii mei; și aceasta știu că nu veți crede, că ași pute eu să vreu. Ca unul ce sunt născut din țărani ca voi și mai sânt și preut de legea voastră, vă vorbesc. Deci de v-aș înșăla eu, vai și amar de sufletul meu; dar amar și vai nu numai de mine, ci și de copiii mei! Căci am cu voi să trăiesc și să mă întâlnesc; și apoi voi(u) trebui să-mi dau sama înaintea voastră, de vă v-am vorbit eu acum bine, sau rău.

Nu așa însă și străinul, care-i astăzi aice, și mâne, poimâne, cine știe unde, însă cât va fi aice, vre cu căptușala din voi și noi, să-și încălzească pre ai săi, care-s pentru noi străini. Ai noștri suntem noi și numai noi. Dacă de vom vre ne încălzim prin noi, cu bună samă pre noi înșine om încălzi. Asta-i așa, și mâine nu poate zice ba!

O, și nouă tare ni trebuie căldură: că Doamne, frigu-ni-i! De aceea fraților, nu vă grăiesc eu aceste, pentru că doară să mă alegeți pre mine. Nu

pentru că de aş voi eu aceasta, aţi mai gândi poate ceva ci eu vă sfătuiesc, vă rog în însul bine al vostru: alegeţi un bărbat de legea şi de naţia voastră cea românească! De n-aveţi încredere, ori de nu ştiţi pre unul, carele ar fi învăţat; apoi alegeţi pre un ţăran ca şi voi, numai să fie cinstit şi cu credinţă cătră voi ţărani, ce sunteţi şi cătră legea şi naţia noastră.

Pentru Dumnezeu, alegeţi aşa, că mare primăjită şi pagubă puteţi ave voi legea şi naţia noastră, în Bucovina, de-ţi alege un străin, şi vorbească-vă el, măcar cât de frumos, şi făgăduiască-vă el ori şi ce.

Prea luminatul împărat ne ştie şi ne ţâne pre noi românii şi pre legea noastră destul de bună şi credincioşi. El ni vrea nouă bine şi de aceea vrea ca un tată ca se ştie adevărul, ce ni trebuieşte noaă şi ce ne doare. Spune-ţi dară vă rog, şi voi aşijderea adevărul, spuneţi-i prin gura voastră simplă şi ţărănească! Nu-i înşălaţi nici pre împăratul prin guri străine şi nici pre voi înşivă.

Dreptatea voastră în Bucovina este¹⁸³ sfântă şi mare; iară milostivul împărat bun¹⁸⁴ şi drept: vă va înţelege şi prin a voastră gură ţărănească, ce i-ţi spune şi credeţi-mă, că mai de grabă vă va crede pre voi înşivă, ce i-ţi spune că vă doare, decât pre străin. Căci Măria-sa, şi El ştie, că străinului nu poate să-i fie aşa de bine cunoscut, ce vă doare, de cât cum vi-i cunoscut voaă înşivă!

Alegeţi dară, fraţilor alegători, pre unul din voi pentru însuşi binele vostru, alegeţi vă rog, pre unul din voi, de legea şi naţia voastră!

Dumnezeu să ne ajute!

Stupca, în 21 noemvre/7 decemvre 1871. Iraclie, paroh din Stupca”.

Atâta în volanta tipărită!

Iar jos, adaosul scris de Părintele Iraclie: „şi.... au ales pre Schonbach...”!

L-au ales pe Schonbach pentru a dovedi din nou cât de mult „Prealuminatul împărat” ne voia nouă bine şi cât de mult voia să ştie ce ne trebuieşte şi ce ne doare!

Iar pentru zbuciumul politic al preotului şi românului Iraclie Porumbescu rămâne alt titlu de glorie că dânsul, biet preot de comună rurală, n-a pregetat să înfrunte politiceşte şi urgia ranchiunosului episcop Hackmann şi hăinia perfidei stăpâniri „împărăteşti”! Exact aşa cum i se cuvenea celui ce numai peste cinci ani trebuia să fie tatăl arboroşeanului Ciprian Porumbescu!

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 - Rectifică la St. Pavelescu - *Viața lui Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1940, p. 13: „părintele Iraclie Porumbescu - după 13 ani de păstorie în Șipotele Sucevei... și doi ani în comuna Boian..., e transferat ca paroh în frunțașă comună Stupca...”

2 - Cf. *Făt-Frumos*, An. XVII, 1942, p. 125.

3 - Cf. și *Revista Bucovinei*, An. IV, 1945, nr. 1-2, p. 40.

4 - Vezi în: Mihai Gr. Poslușnicu - *Ciprian Porumbescu, Vi(e)ața și opera sa muzicală*, București 1926, p. 60; *Revista: Făt-Frumos* An. III, 1928, p. 131; Leca Morariu - *La semicentenarul C. Porumbescu*, Suceava, 1933, p. 21; Leca Morariu - *Muzeul Porumbescu*, București, 1934, p. 6; și Ștefan Pavelescu - *Viața lui Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1940, p. 14.

5 - Regretabilul fapt menționat de Mărioara Rațiu-Porumbescu în scrisoarea-i către C. Morariu, datată Cluj, 6 sept. 1924, adică: „Mă supără grozav că părintele Mironovici a dăruit casa din Stupca - acolo unde am petrecut zilele cele mai frumoase și mai sfâșietoare ale vieții mele. N-am avut mijloace s-o răscumpăr... Acolo și-a dat sârmanul frate sufletul, acolo, de unde au izvorât melodiile și compozițiile lui cele mai frumoase. Nu trebuia casa ceea dăruită, tot așa ca și casa de la Ipotești, a lui Eminescu”(sublinierile scrisorii).

6 - De aceea se vede amintita lui joacă cu noi copiii, de-a beleacă, teleacă tacă-băietacă...

7 - Fapt amintit și de dr. Livia Cionca, nepoată de fiică a lui Iraclie Porumbescu (în scrisoarea-i către noi, datată: Cluj, 30 mai 1952), care zice: „Moșul avea pasiune pentru flori... Înapoia casei avea o movilă cu trandafiri și, la fiecare, pusese un clopoțel, astfel că-n bătaia vântului se alcătuiau fel de fel de melodii...”

8 - Fapt perfect confirmat în: *Amintirile lui N. I. Huțuleac despre Iraclie Porumbescu*, publicate în: *Făt-Frumos*, An. VI, 1932, pp. 141-144.

9 - Zicem probabil din 1879, fiindcă îl menționează pe elevul său, Flondor – iar din importantisimul manuscris (de 176 pagini). Tagebuch der wichtigsten Ereignisse, Erlebnisse u. Sonstiger Alotria, auf gez eichnet seit dem 18 Jänner(= Jänner) 1879 von Golembiowski u. k. Schorsch (u. k. Schorsch, ulterior, cu drept cuvânt, tăiat cu cerneală, fiindcă acest comilon de cameră și de allotrii (ștângării) al lui Ciprian n-a aruncat la însemnări în acest carnet sau jurnal de zi, decât de la p. 10 până la p. 26 - știm că, din 28/VI-15/VII 1879, Ciprian Porumbescu îl meditează pe copilul de boier Otto Flondor, cel din scrisoarea către Măriuța cea dulce ca zahărul de orz.

10 - Măriuță „dulce ca zahărul de orz”

11 - Ne întrebăm: cuvânt, existent aievea (poate în gergul șvăbesc de la Ilișești)? Sau, poate, existent în langajul familiar-umoristic al familiei Porumbescu - așa cum se poate ca o familie să-și aibă un anumit vocabular al său specific (bunăoară umoristic etc.)?!

12 - Iar atmosfera hilariantă e susținută, în continuare și cu alte posibilități estropiate întru umoristicizarea limbii, ca d. p.: înfracțiunea sintactică „*dass hab 'ich anhefangen*” în loc de „*dass ich angefangen habe; spoi „dichterlich*“, pentru „*wie ein Dichter*” sau *dichtermässig; verwandert; „fraget*”, pentru *fragt; „Frühjahrsgequitscher*” - creație spontană, ca atâtea alte spontanee (în limbă și-n muzică!) ale debordantei personalități Ciprian Porumbescu.

13 - „Și-mi pare că ești foarte ocupată la grădină. Ehei, în grădină trebuie să fie acum atât de frumos - fost-am ieri și azi în grădină la Flondor, până ce dintr-o dată fui atât de primăvăratec emoționat (aiurit), c-am prins să declamez poeticește iar elevul meu mă privi cu mare mirătură, făcându-se a-ntreba: - Irra, domnu Golembiovski, da ce emoție vă covârșește așa năvalnic? - Mă uit la el și mă gândesc:

- Mă bunghiuc, mă flecușteț (mă papă-lăptișor), ce mai știi și tu

de-al emoției fior,

De-a inimii zvâcnire,

De-a primăverii clipire,

De-al ei colcăț și de-a ei țivlire etc.

- Și parcă iar, vai mie, o detei iar pe poezie - teribil.

14 - Buchet de flori la - 14 decemvre!

15 - „Și pentru buchețel îți mulțumesc. M-ai crede că-l mai am încă în pahar buchețelul anterior și că mai e destul de frumos. Sărmanele floricelele să țin cât se poate de mult, ca și când ar ști că mi-i atât de dor de casă; și dânsle îmi povestesc zi de zi despre frumuseța sătucului nostru, despre splendoarea grădiniței noastre, despre draga noastră căsuță - le privesc atunci cu duioșie, le savurez parfumul, sărutându-le. Și trimit mii de saluturi iubiților mei”.

16 - „Bunul Bucher cu tânărul Comoroșan” - iar tânărul Comoroșan pare a fi fost cu adevărat bravul dr. Ambros Comoroșan, de mai târziu, avocatul, ferventul luptător și apărător al limbii românești în contra nemțismului austriac.

17 - Comăneștii vornicului Simeon Tăutu, cu ctitoria lui din 1722 - cf. Leca Morariu - *La Comănești*, Cernăuți, 1925.

18 - M-am bucurat nespus; bravii băieți veniră pe jos de la Comănești. Jucărăm popici - după amiazi préférence (joc de cărți). Seara, taifas cordial în pavilion”.

19 - Alămâi, cu a protetic al idiomului bucovinean.

20 - Rozariul - dealul cu 250 trandafiri, amintit (1923) de Mărioara Rațiu-Porumbescu, movila cu trandafiri, amintită (1952) de fiica Mărioarei, dr. Livia Cionca.

21- Din care cităm în Leca Morariu - *La semicentenarul C. Porumbescu*, Suceava, 1933, pp. 8-9.

22 - „Cu atât de adâncă iubire eram atașat de vatra mea, de casa mea părintească, încât o depărtare de ea, fie și pe puțină vreme, totdeauna îmi venea greu și de câte ori, chiar că cogeamite coblizan, n-am trebuit să-mi suprim idioatele de lacrimi. Că această patrie, această casă părintească, adevă

apropierea iubitorilor mei, a devenit încă și mai scumpă, se înțelege doar de la sine. Și unde am ajuns cu afecțiunea mea, cu impulsul meu de a rămânea și a ființa în casa părintească? Cum am știut să-mi păstrez iubirea și atașamentul față de patria mea și casa mea părintească... Vânzolit departe, pe străine meleaguri, trebuie să-mi agonisesc pâinea... departe, smuls de la scumpul meu cămin, între oameni străini, sub zodie străină!... (sublinierile editorului).

23 - Cacofonia enclitică,...

24 - Decalc după germanul „ein = und derselbe”! Gata intrat în docila noastră românească, mai ales de pe urma faptului că atâta româtime habar n-are de nemțească! ...

25 - Mai curând: „doi ani anteriori!”

26 - Măsură populară în Bucovina, corețul (aproximativ=100 kgr.).

27 - Mai în notă ar fi: „Mulțămesc”.

28 - Bucovinește, „domnule părinte”, așa cum îl aflăm până și-n poveștile populare ale lui I. Gr. Sbiera, p.112, 149 și 154.

29 - Deci: „de-a nu ne scăpa zilele” în înțelesul: de-a nu ni le perde; sau autenticul text poate c-ar renunța la negația nu?

30 - Mihail Gr. Poslușnicu - *Istoria muziceii la Români*, București... „pp. 576-628.

31 - Comună rurală în Bucovina.

32 - Că doar nu era să spună: că eu la Horodniceni sânt născut!!

33 - Deci, cucoanele „la sfat” atunci! Astăzi ar sta la...ciubuce”!...

34 - = Strigăte de: bravo, brava.

35 - În povestioara noastră fiind - se vede - cazul alteia din multele variante ale *Amărâtei turturele*.

36 - Precis, în 1865-1866, Ciprian era abia pe clasa a III-a de liceu.

37 - În adevăr, etichetele marelui măestru italian Nicola Amati (1596-1684), „cel mai important” din familia luthierilor Amati (Hugo Riemann - *Muzik-Lexikon*, Ed.a 7-a, Leipzig 1909, p. 29), îi zice, latinește: „Nicolaus Amati... fecit” - vezi facsimilul unei astfel de etichete la Carl Schroeder, *Handbuch des Violoncellspiels*, Ed. a 3-a, Berlin, (1920), p. 14.

38 - În revista *Făt Frumos*, An. XIX, 1944, pp. 69-72.

39 - „La plecarea Dvs. m-am stăpânit să nu plâng; îmi era rușine de lacrimi, dar ca un copil trebuie să vă mărturisesc că, pe urmă, am plâns ca un țânc brudiu”.

40 - Traducere liberă: „Floricelele-n grădina își apleacă în pământ, întristate, căpușoarele... Vioara, singurul meu prea scump odor, care de altfel răsuna atât de vesel, e astăzi discordată și tace mută... Coardele-i amuțiră toate”!

41 - Cf. revista *Făt Frumos*, An. III, 1928, p. 75: „Amintiri plăcute mi-au rămas și de la ceilalți profesori..., de la **matematicianul Nosieviciu care, ca profesor și de cântare, ne iubea** așa de mult pe mine și pe colegul meu Ștefan, fratele colegului meu seminarial de mai târziu, Ciprian Porumbescu, pentru vocea noastră de sopran”.

42 - Data de 20 august 1850 (la L. Bodnărescu - *Scrierile lui Iraclie Porumbescu...*, p. 8), (st. v.) coincide exact cu 1 septembrie (st. n.).

43 - În ineditul manuscris (de 8 pagini și ceva), primit în 16 nov. 1935 de la pianista Otilia Peyersfeld (Suceava) – *Consemnațiune asupra compozițiunilor musicale ale lui Ciprian Porumbescu, ms. semnat de Heraklius Porumbescu la Stupca, 19. Jänner 1884* – citim (p. 1): O liturgie (a Sft. Ion în *A dur*); O liturgie tradițională a Sft. Ion; O liturgie a Sft. Ion în *C dur*; O liturgie a Sft. Grigorie; O liturgie a Sft. Vasile”; Așadar aici *liturghiile* nu sunt date, ca la N. Petra-Petrescu! - *Op. cit.*, p. 73.

44 - Cf. articolul nostru *Matilda Cugler cătră C. Porumbescu*; în: *Glasul Bucovinei*, An. XIV, 1931, nr. 3, p. 642, din 5 nov. - unde însă trebuie rectificat că textul acestei *Dorințe* nu e *Cât te-am iubit*, care-i altă poezie de Matilda C, de asemenea îmbrăcată în muzică de Ciprian (vezi-o în colecția muzicală *Făt Frumuș*, nr. 4, Cernăuți, 1936).

45 - *Pasionetă* în sensul *stilisticii* lui Leca Morariu, adică: *expresie* predilectă, la care autorul mereu revine (nota Octaviei Lupu Morariu).

46 - Știm din spusele lui C. Morariu că Ciprian Porumbescu – „mereu și totdeauna, la cursuri, la masă, la ședințe, pe drum, în trăsură, era plin de *do* și de *do sol*, *mi si do sol* – și – odată - și scotea din buzunar caietele de-și însemna motivul prins din zbor”.

47 - M-sul *Tagebuch* ..., pg. 117.

48 - Cafeaua cu lapte a regimului culinar austriac - zisă *Iause*.

49 - Și Mărioara își avea *Tagebuchul* dânzei, redactat de asemenea în nemțește - azi pierdut, dar pe care noi l-am avut cândva (1939) în mână - și-n care morocănoasa indispoziție a tatei era adesea încondeiată.

50 - = „După cafea îmi scrisei *Carnetul* și eu și Marica. Și-un roi(u) prinserăm astăzi. Acasă e de-al binelea drăguț și frumos, numai tata e ursuz și mereu în dispoziție sumbră”.

51 - M-sul *Tagebuch*...,p. 123.

52 = „După amiazi tata prinse un roi(u)”.

53 - M-sul *Tagebuch*...,p. 124.

54 = „Tata prinde cu anevoie un roi(u).”

55 - Cităm: „da kom(m)t der Cameriere, bringt mir meine heisse Milch, die ich mit Leberthran trinke, anche due pache-von meiner süssen, theuren Heimath. Habe Milch u. Leberthran gelassen u. habe mich an das öffnen der beiden Kistem genommen. Richtig! Das Gelée, welches ich erwartete u. der Honig, den ich nicht erwartetete - die Freud! Die Brieflein, die Blümlein dazu...” (= „Când odată camerierul intră, îmi aduce obișnuitul lapte fierbinte pe care-l iau cu seu de ficat și încă două pachete - din dulcea, scumpa mea patrie. Lăsați la o parte și lapte și seu de ficat și m-am dat la deschisul celor două lădițe. În adevăr! Pelteaua care-o așteptam și mierea care n-o așteptam! Bucurie ca aceea! Scrisoruștele floricelele pe deasupra....”).

56 - Vezi-o-n *Anexă*....

- 57 - Deal în nord-vestul Cernăuțiului, cu ruinele unei cetăți.
- 58 - = preotului - ajutor.
- 59 - *Quartiergeld*! Ajutor la spesele chiriei.
- 60 - Sic! = cum mi se pare mie!
- 61 - = terminul.
- 62 - = felicită.
- 63 - Cf. germ.: „*wie am ehesten*”!
- 64 - Preaonorătatea Voastră, Preavenerabilitatea Voastră, Preacucernicia Voastră etc. - titulaturi uzitate în oficialitatea bucovineană de pe vremuri - șarjate aici de M. Călinescu.
- 65 - Alt deochiat bucovinism, pentru: îți exprim.
- 66 - În deosebire de alt frățior Alexandru al Mărioarei - acesta născut la Stupca: Alecuțu, Sănducu, „blond; părul ca aurul”.
- 67 - Recte, în etate de 4 ani!
- 68 - Păstrat în Arhivele Statului Suceava - după comunicarea (din 1 Iulie 1952) a aceluiași semper-grijuliu d. inspector Emanuil Iliuț, care a avut amabilitatea de a ne copia datele necesare pentru acest Alexandru al lui Iraclie Porumbescu.
- 69 - Cf. scrisoarea-i de la Cernăuți, din 9 Nov.st. n. 1868, către Iraclie: „Frate dragă, neastâmpărat cum sânt, mă otărisem (= hotărâsem) în fine a veni însumi la Humor pentru poimâne, ca să văd, să mă bucur cum veți lucra și veți osteni în numele Domnului; am închiriat chiar trăsură. Astăzi însă a dat o ploaie cumplită, care-mi atacă nervele și nu-mi permite nici cum a mă espune influinței sale...”
- 70 - Pocitanie lexică rătăcită, totuși, și-n româneasca – de altfel cuminte - a lui Alecu Hurmuzachi .
- 71 - Altă buruiană lexică în limba lui Alecu Hurmuzachi!
- 72 - = corespondenți!
- 73 - Pasagiul subliniat, cuprins între cuvintele *comunica* și *privi*, prezentat în ghilimele, ca ipsissima verba ale redacției *Albina*.
- 74 - germanism! Cf.: sich dieser Verpflichtung unterziehen = a-și lua angajamentul.
- 75 - = aproximativ!
- 76 - Iarăși, citat între ghilimele, deci chiar cuvintele lui Vicen. Babeș.
- 77 - Și Iraclie Porumbescu va încerca incidental această - chipurile - mai puțin străină variantă („otărârea”, „otărâtoriu”) - mai jos a „hotări”!
- 78 - Cf. Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu - *Publicațiunile periodice românești*, București, 1913, pp. 13-15.
- 79 - Cf. Dr. Diaconovich - *Enciclopedia Română*, Sibiu, I, 1898, p. 342: „Cu ziua Paștilor din 1866 s-a întemeiat jurnalul *Albina*, ca organ al partidului național, punându-se sub conducerea particulară a lui B(abeșiu), însă după activitate abia trei ani, *Albina* a fost oprită de-a intra în Ungaria, Banat și Ardeal. Atunci B. a dus foaia la Pesta”...

80 - Cf. C. Morariu, ... *Skizzen über die Rumänen der Bucovina*, p. 297 și idem - *Părți din istoria Românilor bucovineni*, p. 219, apoi Leonida Bodnărescu în: *Scr. 1. Ir. P.*, p. 194 - broșură rămasă inaccesibilă.

81 - Dacă descifrăm bine data scrisorii lui Vicențiu Babeș către Iraclie P., cu: „Pesta în 8/20 Faur(u) 1870”, atunci filada lui Iraclie P. - *Sfat cu sătenii* a apărut, nu în 1871 (C. Morariu și L. Bodnărescu, citați adineaori), ci-n 1870.

82 - Evident, Alecu Hurmuzachi, mort în 8/20 Martie 1871, la Napoli.

83 - = Alecu Hurmuzachi ; Cine va fi harnic să ni-l dezgroape, din *Albina*, acest necrolog?.

84 - Clasicul ziar - revistă al Hurmuzăchenilor.

85 - Cf. *Korrespondenzkarte* = cartă poștală; Iar această scrupulozitate a preciziei îl onorează pe redactorul Vicențiu Babeș.

86 - În scrisoarea nedată a lui Alecu Hurmuzachi către Iraclie P. sunt amintiți: Alecu și Iorgu Popovici. Apoi: În scris. lui Al Hurmuzachi către Iraclie, datată Cernauca, 14 dec, st. nou 1866: „te rog să spui complementele mele D-lor și Doamnelor Popovici”. În scrisoarea aceluiași către același din 23 Oct. st. n. citim: „Binevoiește te rog a spune D-Sale (= Alecu Popovici) și tuturor fraților S-Sale multe, multe complimente”. Iar în scrisoarea lui Al. H. adresată lui Iraclie P. , în 2 Nov. st. nou 1868: „sfătuiește-te cu bunii și stimații DD. Popovici, cari desigur că vor întrebuița influința și autoritatea DD-lor Sale spre triumful bunei cauze”.

87 - Vezi-o în *Scr. 1. Ir. P.*, pp. 75-179.

88 - Cf. Il.Chendi și E. Carcalechi - V. Alecsandri - *Scrisori*, I, București, 1914, p. XXX.

89 - Publicată în articolul nostru: *Scrisoarea unui imp. reg. redentist și a unui om de inimă*; în: *Glasul Bucovinei*, An VII, 1924, Nr. 1588, din 10/7 și Nr. 1589, din 11/7.

90 - Academia Română.

91 - Cf.: „*Kann es sein!*”.

92 - Pe Gheorghe Sion Iraclie P. trebuie să-l cunoască din 1848, din pribegia lui bucovineană!

93 - Cine ne va lămurii de ce interpelare e vorba?

94 - Cf.: „Îți spun curat că el, după multă vorbă, mi-au spus că s-ar putea face astfeli(u) ca toate 3 părțile, adecă și el, să aveți o parte sau părticică la acea nefericită clironomie.”

95 - instrumente!

96 - punct = punct!

97 - Sat (colonie) unguresc în mijlocul Bucovinei!

98 - Să fie merituosul român, avocat Dr. Matei Lupu, care editează la Suceava, foarte importantul periodic *Revista politică*, apărută din 3/15 Mai 1886 până-n 1 Aprilie 1891 (v. Nerva Hodoș - Al. Sadi-Ionescu - *Publicațiunile periodice românești*, 1913, p. 585).

99 - Teapăn în sensul de zdravăn, voinic, tare. Cf. I. G. Sbiera - *Povești populare românești*, Cernăuți, 1886, p. 225: „tocmai când era târgul mai ț(e)apăn”.

100 - Ferencz Deak (1803-1876) - important om de stat al Ungariei și principal autor al Constituției dualiste austro-ungare.

101 - Contele Richard Belcredi (născ. 1823), om de stat al Austriei. Exponent al absolutismului.

102 - Cf. Anexă.

103 - Orest trebuie că e bravul nostru Orest Renei.

104 - De întregit, se vede: să-și pregătească terenul.

105 - = Frumosul părau al Humorului s-a scurs afară din dietă.

106 - Sună vorba! - Lautet das Wort!!

107 - Patentisim germanism, oarecum surprinzător la Isidor Onciul! Cf.: *Im schlimmsten Fall!!*

108 - Germ. *Protokoll* = proces verbal.

109 - Reichsrath-ul = parlamentul vienez - în deosebire de Landtag-ul Bucovinei = Dieta Țării.

110 - De ce „6 ani”?

111 - Calificativul *moldovenesc* anticipează în Bucovina adese pe cel de *românesc*.

112 - Samuil Morariu, schimosit austriacește Andrievici (mai apoi, marele mitropolit Silvestru).

113 - Cf. *Enciclopedia Română* I 1848, p. 448 - la 1857, T. Bendela devenise „arhimandrit diecezan și vicar general al episcopiei”.

114 - La 1867 „Excelența Sa” = guvernatorul Bucovinei, fu Franz Myrbach R.v. Rheinfeld, guvernator între 1865 și 1870 (după informația primită în 11/V 1950 de la Dr Teodor Bălan.

115 - = experiență.

116 - Faptul e precis relatat în cartea lui Constantin Morariu (și de prețioase informații istorice) *Flagelul raționalismului* 1926, pp. 146-147 - adică: „Este fapt că președintele țării Pino s-a prezentat în reședința metropolitană, îmbrăcat pline parade, înaintea lui Silvestru și i-a zis: «Vin în numele întregului minister(iu) să vă provoc ca să vă depuneți dignitatea». Silvestru i-a răspuns, din început calm: de la d-ta, ca simplu servitor al Statului, întregul minister(iu) poate cere așa ceva, deoarece pentru D-ta este de ajuns numai coala albastră (Așa erau demiși din serviciu dizgrățiații); (apoi, iritându-se, a continuat): De la mine însă, ca principe bisericesc, care stau aici pe temeiul așezămintelor canonice ale bisericii mele... - și, nesfârșind propoziția, i-a trântit musafirului său ușa sub nas...”

117 - F. Pino von Friedenthal, guvernor, întâi, între 1870-1874 și. a 2-a oară, între 1887-1890: Informația Dr. T. Bălan, din 11/V 1950).

118 - Între care și merituoasele *Cuvântări bisericești*, 1860; Vezi-le la C. Morariu - *Skizzen...*, pp. 249-280 și *Părți...*, pp. 197-199, apoi Dr. Vasile Găină

- *Arhiepiscopul și Mitropolitul Dr. Silvestru Morariu-Andrievici*, Cernăuți, 1907, pp. 33-35.

119 - De n-o fi fost chiar printre cei șapte preuți (*Sărbătoriala strămutare...*, p. 4) asociați serviciului divin.

120 - Cf. Simeon Fl. Marian - *Sântul Ioan cel Nou de la Suceava*, București, 1895, pp. 125-126 și Dimitrie Dan - *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1875) - la desrobirea Bucovinei* (15/XI 1918), Cernăuți, 1925, p. 20.

121 - Ardelenism?

122 - Adică: „Popescu, Ioan, prof .n. 1830 în Coaș (Satu Mare),+ 11 Iul. 1901, în Bârlad. Studii: șc .pr. în Baia Mare, gimnaziul la Baia Mare și Blaj. Conducător de gloate la 1848, în timpul revoluției. Urmărit de unguri, fugi în Bucovina, de unde veni la Bârlad ca ad-tor al unei moșii, timp de 2 ani. În sept.1851 ajunsese dascăl al școlii primare din Bârlad. După 9 ani trecu ca prof. de latină și română la gimnaziu, iar de la 1865-92 la liceul de acolo. Fondator, prof. și dir. al școlii normale din Bârlad (de la 1870). Secretar al Comitetului Unirii Principatelor (1856-57, 58). Comisar pentru executarea plebiscitului din jud. Tutova (1864-66). Lt. Col. în garda civică (1877-80); Președ. al Soc. pt. *Învățătura Poporului român*, de la 1870. Adevărata sa activitate s-a manifestat în stăruința pentru înființarea de meseriași români, a căror industrie a fost admirată mai la toate Expozițiile Naționale și la cea din Paris (1889) și pentru înființarea de școli publice. Membru al mai multor societăți de cultură românească din Transilvania. Deputat în 1881 și 1895”- *Enciclopedia Cugetarea*, p. 676.

123 - Unde, în plus față de cele din *Enciclopedia Cugetarea*, aflăm că I. Popescu a fost „peste 20 de ani” directorul Școalei normale din Bârlad. Și: „Amestecat în luptele politice încă din epoca unirii Principatelor, a avut mai târziu o activitate importantă, fiind de câteva ori ales deputat. Membru corespondent al Academiei Române (1877). A publicat: *Școala populară* - 1875; *Carte de lectură* - 1879; *Psihologia empirică* - 1881; apud: *Dicționarul Enciclopedic Cartea Românească*, p. 1818).

124 - = Fotografie de format-visite și care pe cartonul ei poartă firma brașoveană: „Fotografie von Samuel Herter, Johannis Neu-Gasse, nr. 643 în Kronstadt”.

125 - = franci valută austriacă.

126 - = Și-o dă chiar nemțească sadea, biet k. k. Renney, cu alpul ăsta! Cf. *Lag mir wie ein Alp am Herzen*.

127 - = referenți

128 - = germ. *Buchhalterei* = registratură

129 - = Stupcan și după nume, ca și ilustrul său tiz, distinsul profesor bucovinean, Dr. Alexandru Bocănețu.

130 - Consistorialnicii

131 - = Inadvertență care pare că trebuie îndreptată: și pentru Domniile-lor = aceștia.

132 - = profani, mireni

133 - În subsol, adaosul-rectificare: „m-am himeit; citește: tac și ling.”

134 - Precum e elocvent și faptul că de la Suceava, Alecu H. se bătea cu gândul să dea și pe la Humor, el, plâpândul, pe care nici doi ani și jumătate nu-l mai despărțeau de izbăvire (+20 Martie 1871) – pentru că mai citim în această scrisoare: „De la Suceavă aș fi venit însumi, între noi vorbind, pe la D-Voastră și pe la Humor, dar au dat timp rău, ploaie și m-am îmbolnăvit, încât, întorcându-mă am trebuit să șed la pat 4 zile”.

135 - bătăile inimii.

136 - reuși

137 - Cf. Germ.: *die Neigung*!

138 - Această (nedată) menționând că odiosul Schönbach „are de secur a se duce de aici, dar i-ar fi o satisfacere a 3-a alegere”, iar scris... din 2 Nov. informând, precis că acel Schönbach „a cerut un post... la Boemia..., care cerere, recomandată de Hacman, au trecut prin guvern la Minister(iu), unde se află acum”.

139 - Cuvintele de la are până la alegere (subliniate de noi) sunt citate de Alecu Hurmuzachi între ghilimele.

140 - = combaterea.

141 - Apreciind și faptul că Alecu Hurmuzachi era un continuu tonifiant și pentru ceilalți protagoniști electorali din provincie.

142 - Așadar reciprocă asiduă corespondență.

143 - Locuție împrumutată din care limbă?

144 - Deci: k. k. *Beamte*-ri!

145 - Și iarăși rumânizarea fonetică „otăresc” = hotărăsc! Cf. și *Album II*, p.78.

146 - = nervele = *die Nerven*.

147 - Cf. I. G. Sbiera - *Familiea Sbiera*... passim.

148 - Sbina - nu *Sbiera* - scrie Alecu H., așa cum îl rosteau, de obicei, bucovinenii.

149 - *A-l scoate reușit în alegeri*, de deochiat ce e în ochii guvernului!

150 - Cf. Anexă și Leca Morariu - *Zbucium pentru biserica arboroseană la 1870*. Râmnicu-Vâlcea, 1945, fascic. 40 din *Buletinul Institutul Arboreasa*, An VIII.

151 - Constantin Morariu, poreclit austriacește Andrievici, a trăit numai între 1835 și 1875 și fost profesor de teologie între 1869 și 1875. Decedat (după C. Morariu, junior, în *Biografia lui Constantin Morariu-Andrievici*, Gherla, 1889, p. 41) la 29 Martie/ 10 Aprilie 1875, iar, după epitaful său din cimitirul Horecei, la 22 Martie, acest C. Morariu, senior deci, n-a mai apucat data de 30 Aug. 1875, când strămoșescul Institut de Teologie, după 48 ani de înflorire, fu înglobat atunci - createi Universității Cernăuțene, ca Facultate de Teologie (cf.

C. Morariu,... - *Skizzen...*, p. 108). La bibliografia publicisticii lui (cf. C. Morariu,... *Skizzen...* p. 294 și *Idem - Părți...* p. 232; și, cu vigilență critică, D. Dan - *Rolul preoșimii bucovinene...*, p. 20) trebuie adausă: citata broșură *Sărbătoriala strămutare...* (v. p. 249); merită apoi amintit interesul lui pentru cântecul popular (v. rev. *Fond și Formă*, An II, 1944, pp. 7-9). Iar la 1866, C. Morariu-Andrievici fu acela care îl comemora, în Suceava, pe Aron Pumnul (v. I. G. Sbiera - *Aron Pumnul...* 1889, pp. 24-26).

152 - Deci un orthodox - român!

153 - Cele două semne de exclamare sunt chiar ale lui C. Morariu-Andrievici.

154 - = Intelectuali.

155 - Deci: „și presiune asupra lui”!

156 - = poziție, situație.

157 - Dr. Vasile Găină - *Arhiepiscopul și Mitropolitul Dr. Silvestru Morariu-Andrievici*, Cernăuți, 1907, p. 12.

158 - I. G. Sbiera - *Familia Sbiera...*, p. 1899, p. 225.

159 - Sufăr desigur și urgia cărții negre a stăpânirii austriecești!

160 - la ceea ce; cf. Germ wozu!

161 - Cf.: *Wezu man, endlich, eret jetzt gelange iet!*

162 - A făcut să șovăiască chiar și ferma mea hotărâre de-a mă retrage pe viitor din cariera dietală.

163 - Că știu să prețuiesc bine-întemeiatele drepturi ale românilor bucovineni, că nu cunosc un sentiment mai nobil, mai sfânt decât cel de naționalitate și că, recunoscând Bucovina ei dreaptă, până la cea din urmă suflare a vieții mele cu același zel.

164 - N. Petra-Petrescu - *Calendarul Amicul Poporului pe 1884*, 59 și fascicula autonomă, p. 3) smintește de: „o boală cronică de gât”; La fel Dr. Valeriu Branisce - p. 37: un „morb cronic de gât”.

165 - Cf. Victor Morariu - *Ciprian Porumbescu, elev al „gimnaziului superior greco-oriental” din Suceava*; în: *Făt-frumos*, VIII, 1993, p. 104 - adevă: „Plecă acasă întru restaurarea sănătății sale atacate”.

166 - Constantin Morariu - *Ciprian Porumbescu...*, Suceava, 1908, pp. 7-8.

167 - Al. Lupu - *Un portret inedit al lui C. Porumbescu*; în: *Junimea literară*, An XIII, 1924, pp. 485-486.

168 - Cf. „Czernowitzer Morgenblatt”, nr. 4555 din 29 oct.1933: *Der einzig überlebende Schüler Ciprian Porumbescu erzählt*.

169 - Deci altă gazdă decât cea amintită de C. Morariu: „În valea despre miază-noapte de la biserica Mirăuților”.

170 - Citat după Octavian Lupu-Morariu - *Mărturii despre liceanul Ciprian Porumbescu*; în *Făt-frumos*, An IX, 1934, pp. 137-138.

171 - „*Porumbescu Gabe, der Geige Zaubertöne zu entlocken, war gewaltig.*“

172 - În ortografia sa, ardeleanul I. Popescu, ardelean cum se vede și-n limbă (și cam departe de cumintele Alecu Hurmuzachi), ar fi trebuit să scrie, mai grijuliu: „scrisórea”.

173 - Mai jos: Jassi! Cu doi ss!

174 - iarăși, inconsecvența ortografică: „póte”, dar: „tòte”!

175 - Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu - *Publicațiunile periodice românești*, București, 1913, p. 667.

176 - Cu ale cărui medicamente se vindeca atunci o „epidemie în copii foarte periculoasă de gât(u)”.

177 - Cf. Pasagiul: „ca să vezi... ceva din activitatea noastră de pe aici quorum pars magna fui”.

178 - Vers care s-ar tălmăci cam așa: „Aplecat cătră mai multe lucruri, (dar) mai nevolnic în dovedirea (realizarea) unuia singur. „Iar parada latinească e cam pe placul profesorului de latină Ioan Popescu! Cf. și: „Culpabile lansare”; „și Apologia de codem”; „quorum para magna fui”.

179 - Cf. „Eu și ai mei bine, dorind(u) a auzi bine și despre D-voastre. Pe aici umbla o epidemie în copii forte periculósa de gātu, dér se cureza cu success(su) cu nisce medicamente de rep. (reposatul) Dr. Costin. Închisesem plicul(u) când mi-am adus(u) aminte ca este bine să-ți trămitu *Semănătorul(u)* nr. 8 1870, în care e publicat medicamentul(u); este bine a se ave de Doamne fereșce. Cu a doua ocasiune ți-l(u) voi(u) tramite. Închei(u) salutându-te si respective salutându-vă pre toți, voi(u) să zic(u) toată iubita d-ta Familie. Aréta complementele mele respectuoase si d-lui... Popovici. La revedere prin scrisére câț(u) mai curèndu. Ca un frate Popescu”.

180 - Teodor Bălan - *Procesul Arboreasei (1875-1878)*, Cernăuți 1937, p. 74: Alexander Freiherr v. Wassilko

181 - Cu ce îndreptat de mâna lui Iraclie P. În loc de greșeala tipărită: dă și.

182 - Iarăși cuvânt lexic răruț însemnând: lucru necesar(iu) - (ciucure, canaf...)

183 - Este adăugat de scrisul lui Ir. P., în fraza tipărită: „Dreptatea voastră-i în Bucovina sfântă”.

184 - Bun îndreptat de mâna lui Iraclie P. În loc de versiunea tipărită: „*bună-i și drept*”.

XIII.

SERBAREA DE LA PUTNA ȘI DUHUL RĂSCOLITOR AL LUI ȘTEFAN CEL MARE – 1871 – „AM CÂNTAT DACIEI ÎNTREGI”

„Când am scris primele linii în privința serbării de la Putna, am spus că frecările din viața politică și spirituală la români nu-și au cauza lor pe atât în interese personale (precum o susțin unii), ci mai mult în profunda sciziune dintre direcțiunile pe care au apucat unii de-o parte, alții pe de alta; că, pentru a nu se perpetua, moșteni și mări acest rău, generațiunea tânără are trebuință de o singură direcțiune spirituală, și că încercarea de-a organiza viața viitorului va putea fi făcută de către junimea română cu ocaziunea foarte nimerită a serbării de la Putna”.

Alihai Eminescu - Manuscrisul 2257 - Biblioteca Academiei Române

(Pe fundalul stabilirii Porumbestilor la Stupca - localitate înscrisă în harta spiritualității românești prin Ciprian Porumbescu -, al evoluției sale intelectuale și muzicale, al reliefării meritelor sociale și politice ale stupcanului Iraclie, se înscrie evenimentul care-l va proiecta pe tânărul muzician în constelația lui Eminescu, Slavici, Xenopol, el – preluând parcă simbolic vioara din mâna lăutarului Grigore Vindereu - conducând marea horă a neamului românesc, căpătând dreptul să se considere mândru că a cântat Daciei întregi).

Și acum, marele panromânescul eveniment al anului 1871! **Dacoromânescul sobor de la Lăcașul de veșnică stăpânire al lui Ștefan cel Mare: Serbarea de la Mănăstirea Putna!** Înflorită din mintea și inima studenților români de la Viena.

Fie că inițiatorul ei fu Eminescu¹, sau mai ales inimosul ardelean Aurel A. Mureșianu², serbarea inaugurată la mănăstirea Putna, în ziua hramului *Adormirea Maicii Domnului*, la 15/27 August 1871, fu cu adevărat prima mare **închinare a românilor de pretutindeni la mormântul celui mai mare Domn Român** (sublinierea îngrijitorului).

Serbarea, pretextând comemorarea a 400 ani de la târnosirea Mănăstirii Putna, trebuia să se săvârșească în 1870. A împiedicat-o izbucnirea războiului franco-prusian (1870-77 - fiindcă mulți dintre studenții români (cei de pe la Paris, Berlin, Lipsca, Liege etc.) n-ar mai fi putut participa la serbare. Altă piedică - foarte prozaică: sumele adunate pentru serbare, pierdute din imprudența cutărei bănci și firește nu lipsiră nici șicanele perfidului guvern austriac! Dar nici un obstacol nu mai putea opri elanul...”.

„La 1866 se unise Italia, iar la 1870 s-a unit Germania; era apropiat gândul că, mai curând ori mai târziu se va face și unirea tuturor românilor într-un singur stat” - mărturisește... până și Slavici³, văzând adevăratul strămur și rost și ideal al întregii serbări.

Când(u) fu câștigată și entuziasta adeziune a două vajnice fețe bisericești - Samuil Morariu-Andrievici⁴ și arhimandritul Arcadie Ciupercovici⁵, egumenul Putnei, și când „căpitanul districtului” se înimeri a fi bravul Român Crește Renei⁶ - toate obstacolele erau desființate. Junimea română, tineretul universitar, în frunte cu președintele ei, Ioan Slavici și cu secretarul Mihai

Eminescu, în colaborare cu devotații lor colegi bucovineni Ioan Cocinschi, Pamfil Dan („un om de diamant”⁷), Gribovski, Elie Luția, Ioan Luția, Vasile Morariu, Petru Pitei și Teodor V. Ștefanelli⁸, la care se adaugă pictorul Epaminonda Anibal Bucevski și pe rând, cohorta celorlalți, adică: brașovenii Sterie Ciurcu și Teodor Nica, bucureștenii Gh. Dem Theodorescu, Ioan Brătescu și Grigore Tocilescu, ieșenii⁹ - Maroneanu, C. Istrati, C. Rescu, G. Irimescu și A. D. Xenopol (aceasta sosit de la Berlin tot peste Iașul¹⁰ familiei sale) - și ceilalți nemişcați de cronicarii Serbării, izbândeau cu spor îndoit.

Entuziasmul era mare. Iar preparativele - ca la un hram al întreg Neamului. Și nu numai ca la un hram sufletească!

XIII.1.

15 August 1871 – „hramul” întregului neam românesc

Încăperile mănăstirii fiind prea reduse, s-a durat, în lemn, un enorm portic (galerie), „o hală festivă” („festhalle”)¹¹ „pe un tăpșan din fața mănăstirii”; „și el trebuia să fie bine acoperit și destul de mare, ca să se poată întinde în el mese pentru două mii de tacâmuri” - ne relatează cronicarul Slavici¹². Fastul exterior se execută în parte, și „după planurile făcute de pictorul Bucevski”, adică de marele¹³ Epaminonda A. Bucevski - ne comunică Slavici¹⁴. Pentru arcurile de bineventare de la intrarea în mănăstire și pentru pavoazarea curții mănăstirești erau proiectate „vreo 200 steaguri”; pentru iluminare „cel puțin 500 lampioane de hârtie, 5000 de candelă și 100 știubeie de rășină, care aveau să fie aprinse pe culmile dealurilor de dimprejur”¹⁵.

Întru și mai răsunătoare sporire a paradei „trebuia să adunăm cât mai multe treacuri să descărcăm salve în seara sosirii oaspeților¹⁶ și „în timpul ceremoniei religioase”¹⁷. Se improvizează „câteva cuptoare”¹⁸ „pentru ca pâinea să fie din belșug. Și mereu după același Slavici: Măcelarul fu învoit să aducă 20 de vite și să taie dintr-însele cât o fi nevoie”¹⁹. „Pentru gătitul bucatelor” se zidiră „mai multe vetre”. „Două cazane de tocană” aveau să forfotească pentru norod. Un bou întreg se va pârjoli „la frigare de cinci metri”. Întru pitoreasca uimire a romanticului Eminescu²⁰ „cât zor, câtă voie bună în tineretul”²¹ care da ajutor în toate preparativele acestea: seminariștii (studenții în teologie) de la Cernăuți și elevii de pe la „cele două gimnazii din Bucovina”²² liceul de la Cernăuți și cel de la Suceava. Iar printre elevii Sucevei, ni-i aminte că se afla și Ciprian Porumbescu. Informatorul pentru acest fapt ni-l Dr. Valentin Brănescu²³ la care citim: „Între acești tineri era și Ciprian Porumbescu, care aproape două săptămâni n-a făcut deosebire între zi și noapte, dând mână de ajutor unde trebuia”.

Și iarăși Slavici²⁴: „Și zece vieți dac-aș trăi, tot n-aș uita niciodată zelul neobosit, îndelunga răbdare și spiritul de disciplină al acestor muncitori, care adeseori se mulțumeau cu mămăligă goală, căci pâinea eram nevoiți să

cumpărăm de la Rădăuți și adeseori ne lipseau banii. ”Și, același²⁵: „Pe când unii purtau socotelile ori scriau în biroul comitetului, alții făceau muncă de salahori, iar alții cutrierau satele, ca să aranjeze căruțe pentru ziua de 14 (26) august, ori să adune velințe, cearșafuri și perini pentru așternuturi, farfurii, tacâmuri și fețe de masă pentru banchetul festiv, și până în ziua de astăzi mi-a rămas inexplicabilă încrederea cu care Românii din Bucovina ne-au încredințat avutul lor.”

Alt tablou apoi, fixat de Slavici²⁶ din această harnică forfotă românească: „pe când dulgherii lucrau ciocănind la porticul festiv și la arcurile de triumf, iar zidarii se certau cu salahorii la cuptoarele de pâ(i)ne și la vetre, oamenii plătiți cu ziua cărau cetină pentru decorațiuni și știube(i)e pline de rășină pentru iluminățiune, unii dintre băieți lucrau la ghirlande și la lampioane, alții turnau seul topit în paharele de candelă și așezau fitilurile în paharele pline, iar alții descărcau proviziuni și fel de fel de lucruri adunate mai ales de pe la preoți” Și-i momentul să ne fie aminte de evocările preotesei Eufrosina Petrescu, născută Popescul, înșirate în revista *Făt-Frumos*²⁷: Eminescu, descinzând, împreună cu Vasilică Morariu, la Crasna, cu un „cogeamite car mare, cu saci” de făină și cerându-i cucoanei Frozinca să le facă „v-o doi cozonaci pentru Putna.” Și mărturia Eufrosinei Petrescu: „Peste două zile au plecat apoi și cozonacii mei la Putna. Și eu după dâșzii. Doamne, iacă am azi 70 și atâția de ani, dar așa rai n-am mai trăit! Vorbirile cele minunate, norodul cel românesc, din toate părțile... Ai fi dat și cămeșa de pe tine pentru năciune. Și stam eu așa deoparte de priveam la frăția ceea, masă mare, ca la nunțile bătrânești. Și on lângă om, supt o șandrama mare și lungă și largă”.

Pentru partea muzicală fu angajat vestitul taraf al meșterului Grigori Vindireu de la Suceava - cunoștință a noastră... adică a lui Ciprian Porumbescu și din strada Cutului „vreo treizeci de lăutari îmbrăcați în antirie”²⁸, așa cum îi știm din stampa lui Franz Xaver Knapp²⁹ și chiar din portul³⁰ lui Kir Grigori³¹ și al maistrului său Nicolai Picu (1789-1864).

Taraf de lăutari din secolul al XIX-lea

N-a lipsit apoi nici cuvenitul ansamblu coral „corul studenților români, teologi și elevi de liceu” zice Th. Bălan³² - încât printre acești elevi de liceu, a trebuit să fie și „septimanul”³³ Ciprian Porumbescu. Și zice Slavici:³⁴ „Cu mulți ochi s-au umbrat de lacrimi când corul a intonat imnul”: *Etern, Atotputernic, O Creator sublim*.

Deci, așa zisul imn religios de Alecsandri, pus în muzică³⁵ de Alexandru Flechtenmacher (1822 sau 1823-1898), cum înțelegem de la Th. Bălan³⁶. Alt imn ad-hoc și ad-illud al lui Alecsandri, pe compoziția lui Flechtenmacher, executat de același cor, „în surdina” (citim la Th. Bălan³⁷), în simbolică surdina, ne dă nouă-n gând și de grija stăpânirii austriecești... fu *Imn lui Ștefan cel Mare*, cu strofa:

În timpul vitejiilor	O! Mare umbră-eroică
Cuprins de-un sacru dor	Privește visul tău:
Visai unirea Daciei	Uniți suntem în cugete
Cu-o turmă și-un păstor	Uniți în Dumnezeu!

Pregătiri care, favorite și de-o vreme minunată³⁸ trebuiau să dea un desăvârșit succes. Serbările începură sâmbătă 14(26) august seara³⁹, odată cu sosirea „oaspeților”. Dar aceștia veneau rând pe rând, care cum se-ntâmpla, care cu trenul, până la Hadikfalva (Dorneștii noștri), care cu trăsura, fiind mereu întâmpinați la „arcul de triumf” de la hotarul satului Putna, de către membrii comitetului organizator și conduși pe la sălașurile menite lor: „la arhondaricul și chiliile mănăstirești, pe la casele sătenilor Putnei și într-un vast dormitor improvizat”⁴⁰, „când bubuitul treascurilor ne-a vestit că primele căruțe au sosit la arcul de triumf, Eminescu și eu... ne-am urcat pe deal, ca să vedem în toată liniștea desfășurarea acestei prime faze a serbării...

Treascurile bubuiau, steagurile fâlfâiau, vestitul taraf de la Suceava, vre-o treizeci de lăutari îmbrăcați în antirie, cânta marșul lui Mihai Viteazul⁴¹ transparente erau luminate, lămpioanele și miile de candelă ardeau, mulțimea izbucnea la sosirea fiecărei trăsuri în urale și ni se cuvenea, lui Eminescu și mie, să ne bucurăm în toată liniștea de priveliștea aceasta” - mai zice Slavici⁴².

Printre musafirii sosiți, ca somități ale zilei sunt amintiți: delegații trimiși de Mitropolia Moldovei, **arhieriei Filaret Scriban și Iosif Bobulescu**, cu suita lor, veniți cu iluzia că vor participa la celebrarea slujbei religioase, dar zice Slavici⁴³ despre episcopul Hachman; „S-a cerut pe cale telegrafică voie de la Mitropolitul (sic!) Hacman, și noi nu eram de vină, dacă Rusneacul a zis: nu!; apoi delegația Moldovei: Mihail Kogălniceanu⁴⁴ Hristodul⁴⁵ Cerchez (primar al Iașilor) și Alecsandri, care însă, informat că - din prea exagerată circumspecție⁴⁶ - „unii dintre fruntașii Bucovinenilor stăruie și acum în hotărârea lor de a nu lua parte la serbare”⁴⁷ de la Hadic (Dornești), și-a continuat drumul înspre Cernăuții Hurmuzăchenilor săi.

Th. Bălan⁴⁸ amintește apoi, „convoiul nesfârșit de oaspeți sosiți din Ardeal, Banat și din România liberă”, înșirând alte 11 nume, între cari (însă) și I.G. Sbiera de la Cernăuți. Între cei doar pe jumătate numiți va fi fost și pictorul Carol Popp de Szatmary (1813-1888), întrucât Th. Bălan⁴⁹ pomenește că G. Szatmary „a pictat un tablou de pe care s-a făcut o copie litografică”, (după *Federațiunea*, din 8/28 sept. 1871, p. 372). Și poate că și alt pictor, Petru Verussi (1847-1886), o fi fost acolo de față, deoarece (după aceeași *Federațiune*)⁵⁰ îl arată aducând „fotografii pentru a picta aceeași scenă” - scena cu solemna ducere la Mormântul lui Ștefan cel Mare a urnei, a celor două epitafuri-învelitori, a poporului cu chipul lui Ștefan cel Mare și a celorlalte obiecte-danii.

Și mai erau de față câți alții, neamintiți de cronicarii Soborului putnean din 1871! Ca bunăoară, profesorul de la Tecuci, Grigori Crețu, care, după serbare, în modestul și piosul său pelerinaj la Voroneț, era să devină fericitul descoperitor și salvator al monumentalului Codice voronețean⁵¹. Sau, iarăși prezent la Sărbătoarea lui Ștefan Voievod: Părintele Iraclie Porumbescu și fiușul său Ciprian!...

Iar **serbarea**⁵² **la care asistă ambii noștri Porumbești**, începu, propriu-zis, în ziua de **14/26 August**. Studenții Sterie N. Ciurcu, Ioan Luția și G. Dem. Teodorescu, cu largi eșarfe tricore pe piept, îi întâmpină pe oaspeți chiar la gara Hadicului.

Pe frontispiciul porticului - stema României libere! Pe ambele laturi stemele celorlalte provincii românești - toate datorite trudei lui Ep. Bucevski.

De la portic până-n poarta mănăstirii, tot o alee de brădet. În mijlocul aleii, arcul triumfal îmbrăcat în ghirlande de cetină și cu închinarea, în litere de aur: „Memoriei lui Ștefan cel Mare”, de dedesuptul căreia, Cerbul Moldovei. În poarta mănăstirii două mari stindarde tricore. Seara, aleea și toată preajma, feeric iluminată.

Pe la ceasurile 10 din noapte, 21 salve de săcălușuri bubuie în culmile dealurilor, iar clopotele, toate de-a valma și pe-ntrecutele cu bătrânul Buga⁵³ vestesc că soborul preoților și monarhilor a intrat în biserică și serviciul divin a început.

Tainic amestec de umbră și lumină, cu strecurări de pași și de șoapte cari îți furișă senzații de Denie și Sfântă Înviere...

A doua zi, duminică în 15/27 august, „între orele 8 și 9 dimineață, trei rânduri de salve” chemă lumea la portic. Membrii comitetului organizator, deci poate și Eminescu, în ținută de rigoare, cu largi eșarfe tricore. Președintele Ioan Slavici bineventează publicul.

Și alaiul festiv pornește agale înspre biserică. În frunte, studențimea organizatoare. Mormântul Sărbătoritului, tot o ghirlandă și o făclie, străjuit de garda de onoare a patru membri din comitet. Egumenul Arcadie Ciupercovici⁵⁴, predică ad-hoc, desigur în duh creștin și chiar românesc.

După sfânta liturghie, asistența se întoarce la portic, unde, acoperite cu zăbranic de doliu, așteaptă **daniile prinosite din toate unghiurile românimii:** adică: urna de argint⁵⁵ ctitorită din ofrandele românești sosite de pretutindeni, de către studenții vienezi, ei înșiși exponenți ai mai tuturor olaturilor românești; un predistal de marmoră neagră pentru această urnă⁵⁶, o învelitoare-epitaf de catifea - dar din partea doamnelor române din România (București) la executarea căreia a colaborat: pictorul⁵⁷ N. Grigorescu (1838-1907)⁵⁸; altă⁵⁹ învelitoare-epitaf, danie din partea doamnelor române din Bucovina; un steag-prapor⁶⁰, cu chipul lui Ștefan cel Mare, executat de pictorul Epaminonda A. Bucevski, cel care ulterior va semna portretul voievodului în mărime naturală, la comanda episcopului Melchisedec Ștefănescu al Romanului.

Tabloul lui Ștefan cel Mare realizat de pictorul Epaminonda Bucevski, aflat în prezent în Muzeul de istorie al municipiului Roman, având ca sură de inspirație miniatura din *Tetraevangheliarul* de la Humor.

Miniatura din *Tetraevangeliiarul* de la Humor, considerată cea mai apropiată reprezentare a domnitorului Ștefan cel Mare

Steagul-prapor cu figura voievodului a constituit un dar din partea Olteniei, oferit de d-na general Alexandrina Haralambie, născută Magheru, din Craiova; o flamură (steag) a/l femeilor române din Moldova, prin colecta foi ieșene *Curierul de Iași*⁶¹ o „flamură” a orașului Vaslui; o flamură a Școalei de Bele Arte din Iași; o flamură a junilor din Crișana⁶² și scrinul de sticlă așezat apoi „în jurul mormântului lui Ștefan cel Mare”⁶³.

Giulgiul e deci solemn ridicat de pe toate aceste ofrande (urnă, acopereminte, steaguri...) și-n cucernice tropare și cădelnițări se desfășoară slujba sfințirii lor.

Și acum - un moment culminant al serbării: Studentul ieșean Alex. D. Xenopol (de 24 ani atunci și, de pe atunci „cu mustața rasă”⁶⁴, își rostește cuvântul festiv, trecut prin cenzura⁶⁵ lui T. Maiorescu, Iacob Negruzzi și Vasile Pogor.

Cuvântarea festivă⁶⁶, de abstractă (și de întinsă, sigur) care-l prevestea mai mult pe autorul filosoficeștilor serii istorice, deci pe filosoful istoric **A. D. Xenopol**⁶⁷ decât pe autorul pitoreștii *Istoriei a Românilor din Dacia Traiană*. Deci reflexii ale cugetătorului ca: „Avem acea putere, avem acea încredere, pentru că sufletul acestei părți a omenirii ce se numește poporul român încă nu și-a revărsat în lume comoara cuprinsului său sufletesc... Căci asta e legea cea mare a naturii, care domnește atât în neamurile de plante și vietoare cât și în neamurile omenești: că fiecare are dreptul la trei și dezvăluire cât timp nu e desfășurat toată puterea de întindere cu care e înzestrat de vecinicul izvor⁶⁸ al naturii. Odată însă ce aceasta s-a împlinit, atunci trebuie să se stingă pentru totdeauna, lăsând locul liber pentru alte ființi. Fiindcă noi românii încă nu am

desfășurat tot cuprinsul nostru sufletesc, avem dreptul de a trăi și putem spera în viitor.

Dară nu credem că această lege ne asigură atât de puternic un viitor de propășire încât fără de nici o muncă, fără de nici o silință am putea ajunge la el. Nu doară că împlinirea însăși a legilor mersului omenirii ar atârna de la voința oamenilor, căci precum e cu neputință a se clătina măcar câtuși de puțin acel al lucrurilor omenești” (pp. 6-7) - sau: „Deci împlinirea legii naturii că un popor are puțință de a trăi și a se dezvolta până ce a revărsat în lume tot cuprinsul său sufletesc, atârna de condiția neapărată a luptei necurmăte a elementului bun în contra celui rău... Pentru aceasta însă, o înțelegere și o lucrare comună a elementului bun este condiția neapărată a reușitei. Nu mulțimea puterilor, ci îndreptarea lor spre același țel și opintirea lor împreună hotărăște mărimea izbândirilor” etc. (p. 11) - sau: „Adevărurile fundamentale însă rămân aceleași pentru toate timpurile, întrucât se reproduc împrejurări asemănătoare.

Când o putere mai mică luptă pentru bine în contra unui rău aceleași adevăruri vor trebui aplicate pentru a reuși, fie lupta pe câmpul de război sau în câmpurile minților” (10).

Deși, cu asemenea reflexiuni, cuvântătorul ajungea în Ștefan cel Mare și-n Eminescu! „Când Ștefan cel Mare își apăra țara, el își punea speranța mai nainte de toate în propriile sale puteri, căci în curând se încredințase cât de puțin tare e acela ce-și sprijină viața pe puterea și ajutorurile altora. Acest caracter de neatârnare să-l introducem în spiritul nostru. Să fie ceva prin lucrarea noastră și nu numai prin ajutorul lucrărilor altora. Să nu așteptăm pururea lucrări gata de la alte popoare: să nu introducem în poporul nostru, pentru a mulțami trebuințele lui, așezăminte streine ieșite din munca și osteneala altor popoare, ci să căutăm a scoate din crierii noștri însuși cele de trebuință pentru propășirea poporului, precum scotea Ștefan cel Mare din mușchii poporului român însuși puterea pentru apărarea lui” (19). Adevărat preludiv (din 1871) la clasică invenție a lui Eminescu⁶⁹ din 1881: „La noi lucrurile se traduc din franțuzește într-o noapte și sânt votate a doua zi cu drumul de fier”.

Din partea unei asemenea inteligențe speculative, până și problema frontierelor artificiale dintre români („marginile măiestrite” - le zice oratorul) e considerată cu un raționament desigur disproporțional față de ritmul general al palpitățiilor panromânești din acel fericit velet 1871. „Lăsați marginile măiestrite ce șirul istoriei ște-au rădăcat între noi! Istoria le va desface cu încetul, precum a și început și să nu grăbim nimica în astă privință” - glăsuia cuvântătorul (14). Ci totuși, imediat, dorita întorsătură, ahtiată de caldele bătaii de inimă ale celor prezenți (și iarăși, nu fără de poticnelile rezervelor raționiste!): „Deși unirea politică este țelul ultim a oricărui neam și singurul mijloc de a desvăli tot cuprinsul sufletesc al său, să nu credem niciodată că aci este totul, și mai cu samă nu că aci e începutul” (14).

Dar în întreaga osatură rigidă a cuvântării lui Xenopol și printre cele cumpeniri ale cugetătorului (nu odată, controversabile) intervin, din fericire, și accentele cari puteau spori vibrațiile românești ale celor obosiți de cam lunga citanie savantă... Bunăoară: „Dar să nu credem... că numai trecutul ne atrage aice... Nu! Venim aice și pentru viitorul după care năzuiește orice suflet mai nobil al poporului nostru” (4) Sau: „Pe mormântul lui Ștefan cel Mare, pe astă amintire comună tuturor, venim noi deci astăzi cu credința în un (într-un) viitor comun. Acest țel de care atârână tot lanțul speranțelor noastre, trebuie să avem inima de a-l spune în fața lumii, fără sfială, fără încălcire, cu deplină încredere în dreptate și adevăr-în mersul lucrurilor lumești. Căci fire-ar cu puțință că acest

popor ce atâta a luptat, apoi atât a suferit, astăzi când își ia avântul pe calea propășirii, să fie strivit la pasul cel dintâi?” (6).

Simpatică și nota demofilă: „Să ne silim cu toții întrucât e cu putință și să ne înțelegem asupra mijloacelor pentru cultivarea țaranului - temeliei națiunii, pentru ca elementul bun, atât de mănos răspândit în el, să poată ieși la lumină” (16).

Precum, cam deșăntată intervenția - la mormântul lui Ștefan cel Mare - pentru efemerii gazetărești ca: „Să căutăm de înălțarea și întinderea teatrului național care este până acum în mare parte mai mult un institut de înjosire decât de înălțare morală” (16)!

Istoricul A. D. Xenopol

Totuși, generala atmosferă prea era sărbătorească decât ca și această - cam felurită cuvântare să nu fi fost din plin primită de acel însemnat norod românesc...

Mai ales, când imediat peste ea, se rezervă imnul lui Alecsandri și Flechtenmacher „și mulți ochi s-au umplut de lacrimi, când corul a intonat imnul”:

Etern, Atotputernic, O Creator sublim,
Tu, ce dai lumii viață și omului cuvânt,
În Tine crede, speră întreaga Românie...
Glorie Ție-n ceruri, glorie pe pământ!...

Pentru studenți, câte unul din fiecare provincie românească⁷⁰ - iarăși înalt simbol - rămaseră în preajma lucrurilor astfel sfințite, gardă pân-a doua zi, când ele trebuiau duse cu alai la mormântul Sfântului Sărbătorit.

La amiazi „masă mare, ca la nunțile bătrânești” (Eufrosina Petrescu), în portic, la care avea să prezinte Mihail Kogălnicean, dar la sugestia cumintelui prefect Oreste Renei, prezintă studentul Slavici, avându-i alături pe Kogălnicean și pe Renei.

Gest, foarte cuviincios apoi, că la cele vreo 1600 tacâmuri, servesc chiar studenții înșiși. Până ce capul mesei, deci k. k. teteristul vienez închină pentru „pentru împăratul și pentru prosperitatea monarhiei”⁷¹.

Comisarul Rennei răspunde, închinând „pentru prosperitatea poporului român” ... și glăsuiește bietul Slavici: „Tot atât de sincer (ca mine, Slavici) a fost comisarul până când a ridicat paharul pentru prosperitatea poporului român” - nedându-și seama că adevărată sinceritate, de altă nuanță... era de partea așa-zisului comisar!...

Și acum mărturia lui Slavici - bravo ei! Bravo, că vine să ne trădeze și adevăratele zvâcniri românești, răscolite de întregul cadru al aceluia 27 august 1871: minunata zi de plin-pânguită vară, și mai albă prin seninul port țărănesc, și mai sfântită prin evocarea măreției lui Ștefan Voievod...

Mărturia: „Sinceri au fost și ceilalți vorbitori, ba unii chiar de tot sinceri, ceea ce m-a silit să-i rog a fi mai scurți la vorbă. E învederat că nu ne întruniserăm să vorbim despre partea răpită din Moldova, ori fâșia ruptă din trupul sângerând al României, și azi toată lumea îmi va da dreptate și va recunoaște că bine am făcut, dacă nu am lăsat să vorbească pe cei ce nu voiau să se supună cenzurii ori spuneau vorbind și ceea ce nu era scris în textul pe care mi-l prezentaseră. Atunci se supăraseră mulți, dar a trecut și supărarea aceasta după masă, când s-a întins hora mare pe iarba din fața porticului festiv”⁷².

Ioan Slavici – președintele Comitetului de organizare a manifestărilor de la Putna – 1871.

Mărturie care aşadar răsvedi că serbarea de la Putna aşa chiar sub stăpânire străină, îşi atinsese scopul... Ca să ne aducem aminte de spusele martorei Eufrosina Petrescu: „Doamne, iacă am azi 70 şi atâţia de ani, dar aşa rai n-am trăit! Vorbirile cele minunate, norodul cel românesc, din toate părţile... „Ai fi dat şi cămeşa de pe tine pentru năciune”. Th. Bălan ne aminteşte şi numele a trei şi a altor cuvântători: Bosie, Lupaşcu, Silaghi „şi alţii”⁷³. Dar printre aceşti purtători de cuvânt, apăru şi unul cu - cu găleata de apă. Profesorul I. G. Sbiera, ca din partea Academiei Române, de altfel brav şi tanţoş român, care însă, acum, parcă venise cu toată rezerva cumiţilor conducători de la Cernăuţi şi care⁷⁴ în alocuţia sa a realizat miracolul de-a nu articula nici o singură dată numele Ştefan cel Mare!! Câteva generalizări; că: „românii, de oriunde ar fi ei născuţi, au conştiinţa individualităţii sale(lor) naţionale, pentru că au cunoştinţa trecutului lor, pentru că au început a preţui, a venera chiar, pe bărbaţi”⁷⁵, pre eroii lor...” Şi: „Cine are cunoştinţa şi conştiinţa trecutului şi marilor idei şi rezultate ce-i compun gloria lui, acela nu poate renunţa nici la viitor(iu), acela nu poate să îmble după rezultate şi mai strălucite, după glorii şi mai mari”.

Apoi, felicitări şi... „complimente faţă de *Junimea academică*, speranţa noastră, viitoru(l) nostru”. Şi chiar şi-n această încheiere, numele *Sfânt* e ocolit: „Să trăiască aşadară *Junimea română* care ne-a adunat la sacrul mormânt al marelui erou şi Domn, spre a învăţa de aici, ce şi cum trebuie să facem şi să ne purtăm în viitor(iu)”. Atât! Un fel de record al cumineniei... austriece!

Nu-i prea de-a mirării că, după aşa academică voroavă, se ridicară oratori cari să nu uite a aminti „despre partea răpită din Moldova ori despre făşia ruptă din trupul sângărând al României”!

XIII.2.

„Am cântat Daciei întregi”

Şi bine-ngriji Pronia că, tot atunci, în crucea amiezii, coboară asupra înfierbântatului pământ şi înfierbântatului norod o „ploaie răcoritoare” - care „ţinu cam o oră, dar apoi să făcu iarăşi timp minunat de frumos”⁷⁶. Ploaia n-a împiedicat nici ospătarea imensei mulţimi a poporului” (Ştefanelli - *ibidem*), nici „**hora mare care se încinse după masă**”, cu multă valahicească vârtute. Izbânditorul orator festiv, Alexandru Xenopol - precum ca să-şi dovedească demofilia, nu numai teoretică... fu primul care înşfacă de-o aripă un bujor de putneancă şi se aruncă în horă. Pilda lui fu scânteie şi pentru focul celorlalţi... doriţi de a-şi mai desmorţi picioarele: „Cu toate că iarba era încă udă şi ici-colea mici băltoace, **hora se învărtea cu mult foc şi când domnii luară la joc şi pe fetele şi nevestele din popor...** se auzeau aplauze, de clocoteau codrii, la

ale căror poale se desfășura acest încântător tablou de înfrățire între inteligență⁷⁷ și popor”- încheie (*ibidem*) Ștefanelli.

Cânta meșterul Grigori Vindireu cu taraful lui, „cânta ca pe vremea gloriei românești”- zice istoriograful lui C. Porumbescu, Dr. Valeriu Branisce⁷⁸ când, „un tânăr plăpând și înalt și cu foc nemărginit în privirea-i visătoare”, se repede asupra lui kir Grigori, îi ia vioara din mâini și prinde dânsul a-i zice hora! **Trebuia să fie cineva**, ca să poată zice hora după un kir Grigori și ca pentru soții de cântare ai lui kir Grigori; și trebuia să fie cineva acel copilandru de mai 18 ani, căruia marele vataf Grigori îi încredința vioara tocmai la așa prăznuire! Da! Se cunoșteau amândoi din chiar Suceava lui Ștefan cel Mare - Voievod! Când apoi, hora însăși, se oprea locului, din senin - răsăritul, spontan - improvizatul capelmaistru grăbește înspre părintele Iraclie Porumbescu și, nimbând de extaz, îi zice! **Tată..., am cântat Daciei întregi!**⁷⁹.

Așa s-a petrecut **Hora Mare de la Putna anului 1871**, iar ecourile ei vor răsună apoi, pe totdeauna, în capodoperele lui Ciprian Porumbescu, cantatele: *Tabăra Română din Dumbrava Roșie* (de V. Alecsandri) și *Altarul Mănăstirii Putna* (pe textul lui Alecsandri).

Danțul și veselie puteau acum continua până-n umbrele amurgului și-ale nopții. Luni 16/28 august, continuarea serbării. După serviciul divin (în biserică), slujitorii altarului și toată lumea se-napoiază la portic, pentru festiva transportare a darurilor (sfînțite ieri) la mormântul lui Ștefan. Aice - gând fericit (nu cumva sugerat de M. Kogălniceanu?): Egumenul A. Ciupercovici citește, iarăși cam lungul, dar palpitantul cuvânt de pomenire vechiului Ștefan Voievod cel Mare, atribuit (de N. Iorga) prea vrednicului egumen al Putnei și apoi (până la moarte-i) al Mănăstirii *Sf. Precista* de la Roman⁸⁰. Vartolomei Măzăreanu (1720-1804 sau 1805)⁸¹, cuvânt care însă e dovedit de Ovid Densusianu⁸² ca „o plăsmuire din întâia jumătate a veacului trecut „Plăsmuire”, în care, după același O Densusianu, multe părți sunt traduse sau alcătuite după oratorul francez Espirit Pleohier (1632-1710) și-n care se mai vede că ascunsul autor îl cunoștea și pe marele Jacques Benigne Bossuet (1627-1704). T. V. Ștefanelli spune lămurit că: „egumenul mănăstirii avea să citească vechiul și frumosul necrolog privitor la Ștefan cel Mare, alcătuit de Vartolomei Măzăreanu”⁸³, totuși, la Th. Bălan citim numai: „egumenul Ciupercovici dădu citire cuvântării de înmormântare”⁸⁴!!!

Necrologul lui Ștefan cel Mare apăruse acu la 1840, în revista lui M. Kogălniceanu⁸⁵ *Arhiva românească*, Tom. I, pp. 37-71. Și ziceam că citirea lui la acest prea binevenit prilej, fu cu gând fericit - pentru atâtea pasagii de elan și căldură care au fost lipsind în doctul cuvânt al lui A. D. Xenopol. Plănuind-neplănuind, cuvântul anonimului închinător al lui Ștefan Voievod după un Motto ca:

Omul ca iarba
Zilele lui,

Roua dimineții
Floarea câmpului,

își înstruna bătrâneasca voroavă cu învăluire de ritoricesc meșteșug ca acesta⁸⁶: „Întru acest chip Prorocul și Împăratul David, uitându-se la nestatornicia vieții noastre, îngreunat de ani, în puțină rămășița zilelor sale, în mulțimea supărărilor sale și a scârbelor, plângea ticăloșia firii omenești; și acu un fum, ce suflarea vântului îl împrăștie, acu ca o umbră, ce se întinde, fuge și de soare se gonește, mai apoi cu florile, care dimineța se deschid, pe amiazăzi slăbesc și se pleacă, și în apusul soarelui se vestejesc, se usucă și cad, întru durerea sa o asemănă; și văzând adesele ale lucrurilor prefaceri și primineli, iuțile și oțărâtele ale întâmplărilor lovituri, bucuriile cu suspinuri amestecate, puterile slăbiciunii supuse, veseliile cu scârbe sfârșite, suirile și pogorările, și necontenitele învârtituri ale vieții, mai apoi pământul cu gura deschisă, ca pe toți, fără alegere să ne înghită, de orbirea noastră cea întunecată minunându-se, că trăim ca cum n-am fi să murim, strigă: omul ca iarba...? (p. 5).

Și, trecând de-a dreptul la Ștefan Voievod „Au doară socotiți, o auzitorilor, că am venit aici să plâng pe vre-un om lumesc, ca în toată viața după măriri deșarte s-au zăbovit, poftind mai ales o umbră de slavă decât adevărată mântuire să dobândească? Vai mie! Când dinaintea acestui sfânt altar, unde se ridică jertfa cea fără de prihană în lăcașul Lui Dumnezeu, aș îndrăzni deșertările lumești să laud, și mincinoasele măriri acestui trecător veac, cu credința lui Hristos să le alăturez! Nu este nicidecum acesta scopul meu, ci, depărtând de la mine toată minciuna, pe tine, cerescule adevăr, întru ajutorul meu te chem! Tu, la lauda prea înălțatului, prealuminatului, prea viteazului Domn Ștefan Voievod, graiurile mele să cumpănești și, pecetea ta însemnate, să le adeverești. Pentru ca aceasta nu numai lauda unui mort, ci și pildă de îndreptare celor vii să fie! (7-8). Sau: „Oare ce socotiți că după biruința că după biruința aceasta au făcut? Au urmat acelor cari zic - Eu izbândii, cu puterea mea am biruit, sabia mea pe vrășmași au răsturnat să strige în bencheturi și să chinuiască? N-au făcut așa Ștefan Voievod; că îndată alergă cu mâinile întinse la altarul lui Dumnezeu, îngenunche și zice: Tu ai biruit, Doamne, a Ta este izbânda, eu sunt o nimica înaintea Ta! - Căci că în zadar se ostenește cel ce priveghează, dacă nu păzește Domnul cetatea. Veniți acum, o voi, cari vă lăudați în puterea brațului vostru, și vedeți cum viteazul acesta este mai groaznic cu rugăciunea în gură „decât voi cu sabia în mână”.

Și dramatice apostrofe, ca: „Și ce trebuiesc cuvinte? Însuși întâmplările au dovedit! Pe voi, locuri roșite de sângele vrăjmașilor, vă chem martori! Voi spuneți mărimea sufletului său! Voi ale lui biruința, voi a lui vrednicie arătați!” (13)

Citania acestei avântate voroave - totuși pagină literară - fu deci desigur un vrednic preambul solemnului alai care trebuia să urmeze acum! Th. Bălan ne prezintă acum precis cortegiul care pornește să depună pe lespezile bisericii, fețele bisericesti (preoți și monahi) ducând la cărți și icoane sfinte, cele două steaguri de la Iași, al moldovencelor și al Institutului de Arte Frumoase, celelalte două steaguri, depărtând pe umere simbolica urnă, care scânteie pe luciul de abanos al marmorei-piedestal, ceilalți membri ai Comitetului, în două

șire din marginea drumului, respectând simbolicul vid din marginea drumului, cele două acoperiminte epitafuri, purtate de pe la colțuri de câte două fete în haine albe, stindardul oltean cu chipul bucovinean al lui Ștefan cel Mare, oficialitatea și duiumul publicului.

Carol Popp de Szatmary și chiar și Petru Verussi aveau ce-și dori pentru pânzele lor! Și dangătul tuturor clopotelor de-a valma nu-și mai stăpânea tânguirea.

Ai fi zis că, dornică de această simbolică pogrebanie a dragului, doritului, așteptatului său Învietor din moarte...⁸⁷.

Cu duioasă smerenie, daniile obștii românești fură dăruite veșmântului lui Ștefan Voievod, așezându-se fiecare la locușoru-i cuvenit. „Patruzeci de salve” bubuiră atunci în dealurile putnene, vestind depunerea darurilor pe MORMÂNT...

Cât de lesne, apoi, prohodul *Veșnica pomenire* prăbuși asistența adânc în genunchi! Dar, ca și când această generală învălmășeală de cântec și de clopot, de lacrimi și suspine n-ar fi fost de-ajuns – colonelul Boteanu din armata României libere, colonelul Boteanu⁸⁸, „care se întorcea din Franța, unde luase parte la război, în mare ținută, păși înaintea mormântului”.

Mormântul lui Ștefan cel Mare din Mănăstirea Putna

Iar când apoi își plecă genunchii înaintea mormântului, când își descinse centironul de aur de la brâu și-l depuse pe mormânt, rostind cu adâncă emoție cuvintele: „în numele oștirii române îl depune, în semn de admirare și pioasă venerațiune pe mormântul marelui căpitan și cîrmuitor de lupte”⁸⁹, „sărutând în același timp lespedea mormântului”⁹⁰ și „atuncea parcă trecu un fior prin cei de

față”⁹¹. Și dacă martorul Eminescu a zis apoi că „acesta a fost cel mai sublim și mișcător moment al întregii serbări”⁹² atunci așa a fost...!

Corul din nou intonă în surdină”⁹³ ca numai pentru inimile zborotinde ale celor de față, nu deci și pentru cele k. k. urechi - *Imnul închinat lui Ștefan cel Mare* de Vasile Alecsandri-Alexandru Flechtenmacher, cu strofa-apogeu citată mai sus.

În timpul vitejiilor,
Cuprins de-un sacru dor,
Visai unirea Daciei
Cu-o turmă și-n păstor...

Pe urmă, alt praznic, altă masă mare: „pentru popor”⁹⁴, cum zice Th. Bălan⁹⁵.

„Cu deosebită plăcere se uita Eminescu la acest pitoresc tablou”⁹⁶.

„Și tot aici membrii comitetului serviră masa”. Și iar cuvântări! Până ce Slavici, președintele, încheie seria oratorilor, declarând serbarea terminată și fiind probabil bun-bucuros că dânsul, oarecum responsabil pentru câte se vorbesc, e mântuit de efuziile celor cu desbăirări de inimă și cu mâncărici de limbă...

Luni după amiază, trăsurile și căruțele cu oaspeți, „petrecuți cu aceeași pompă ca la sosire”, începură să duruie îndărăt înspre gara Hadicului și-n-spre sălașul fiecăruia în parte; iar seara, cei vreo 35 studenți, cu membrii comitetului lor și cu G. Dem. Teodorescu și Gr. Tocilescu își inaugurară, în trapeza mănăstirii (mutându-se apoi în turnul mănăstirii) mult-doritul **(prim) congres studențesc**. Când în toiul cuvântărilor își făcu apariția căpitanul-prefect Renney, tinerii oratori se pomeniră cu limbile clei. Dar blând-binevoitor Oreste Renei (și dânsul fericit - se vede - de normala decurgere a serbării), se vădi iarăși atât de român, zicându-le „textual”, cum nici un slujitor al altarului nu le-ar fi putut spune mai cu tâlc: „Deși nu sunt preot, binecuvântează lucrările D-lor Voastre și vă las să discutați în toată libertatea”⁹⁷.

Discuția continuă și marți în 17/29 august. Mai mult exerciții retorice, încât Eminescu își cam pierduse răbdarea, și formulări de deziderate – dorinți. Tot marți, descurcăturile financiare (cu brutarii, măcelarii, căruțașii). Apoi, fiindcă și părintele egumen Arcadie putea să se afle în duși buni (povestește acum Ștefanelli): „am fost invitați în beciul mănăstiresc, vechi ca și mănăstirea, să gustăm vinurile mănăstirii și să facem un mic dejun. Era Eminescu de față. Își poate fiecare închipui cât de impresionați eram când ne văzurăm în pivnița aceasta, sub niște bolți minunate și atât de bine conservate, ca și când ar fi fost nu de mult zidite. Am dejunat cu toții și egumenul mănăstirii, Arcadie Ciupercovici, ne-a dat să gustăm din toate butoaiele ce era acolo, pînă ne-a oprit la un minunat vin de Nicorești. Am petrecut mult timp acolo, pînă am fost poftiți la masă la egumen. Aici a urmat apoi toast după toast, recapitulându-se cursul serbării și impresiile câștigate de fiecare”⁹⁸.

Ar fi putut deci dumnealor verifica realitatea „pivniței cu vinurile mănăstirești” de care vorbește povestitorul Iraclie, în atât de plastica sa schiță umoristică *Un episod hazliu din mănăstirea Putna*, „cea plină de buți și antaluri”⁹⁹.

Și dacă, apoi, Eminescu, retras „într-o odaie laterală” și „sorbind din cafeaua neagră și fumând din tutunul bun” ce i „se puse la dispoziție”, îi declară lui Ștefanelli că serbarea, în total considerată, a reușit foarte bine și că comitetul are cauză să se mândrească cu acest rezultat¹⁰⁰, atunci desigur, ca și în altă împrejurare, că acesta rămâne adevărul asupra memorabilei serbări din 1871!

Miercuri, 18/30 august! Lăcașul de veci al lui Ștefan Voievod se cufundă iar în senina-i pace de mai toate zilele! Pleacă și studenții de la Putna!

XIII.3.

Ecourile Putnei în creația și în activitatea lui Iraclie și a lui Ciprian

Părintele Iraclie trebuie să se fi aflat și el acum la datoriile lui de la Stupca, împreună cu spontanul capelmaistru din 27 august: Tatăl, cu noi răscoliri poate, ale amintirilor sale din copilărie și copilăndrie, care vor gâlgâi în schița *Un episod hazliu din mănăstirea Putna* - și cu reflexiuni care se vor închea în broșura lui *Kloster Putna in der Bukowina*, 1895, iar *Fiul*, cu sfinte emoții care se vor întrupa în poema muzicală *Altarul Mănăstirii Putna* și-n... „Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare,/ Seamăn pe lume nu are/ Decât numai mândrul Soare!”, din *Tabăra Română*....

E textul pe care Ciprian Porumbescu îl va îmbrățișa în superba sa cantată *Tabăra Română*.

Și-n adevăr, cam concomitent cu serbarea putneană, părintele Iraclie încearcă sentimente de legitimă și generoasă oțărare românească cu privire la maștera soartă a Bucovinei robite. Dovadă ecourile care străfulgeră din scrisoarea adresată lui, de marele **Costachi Negri** (1812-1876), cu data *Ocna, 12 februarie 1812*, scrisoarea în care C. Negri îi servește lui Iraclie informații bibliografice pentru trecutul Bucovinei.

Dar să recapitulăm!

Apropierea lui Iraclie față de C. Negri o știm de pe la 1848-1849¹⁰¹. În schița sa *Un episod din 1848*, Iraclie mărturisea: „Marele bărbat Costache Negri, cu nobilul său caracter, mă lua cu sine la toate plimbările sale. O ce vorbe auzeam din gura lui! În anul 1872 îmi mai scrise o epistolă - ultima¹⁰² în viața sa - de la moșia sa Târgu-Ocna lângă Adjud”. În articolul *Amintiri despre Vasile Alecsandri*, citeam: „Costachi Negri – acest știut mare și nobil suflet de om, de patriot și de român -, era cu multă afecțiune cătră mine. Ultima scrisoare ce-mi scrise, e din anul 1872, și, pentru interesul ei obștesc, se publică într-o gazetă din București.”

În aceleași *Amintiri despre Vasile Alecsandri*, C. Negri, evocat printre alți refugiați ai anului 1848 „la moșia bătrânului Hurmuzachi” întorcându-se „din parcul curții, ori de pe fânețe, ținându-se câte șase inși de-a brațeta, Alecsandri și C. Negri totdeauna în mijloc, cântând cu toții: *Allons enfants de la patrie, Le jour de gloire est arrivé...*” Și’n același *Episod din 1848*, cu memorabila fugă a episcopului Iustin Crivăț, din Moldova urgiilor lui Vodă M. Sturza, în Bucovina, când fugarul sosi ca vai de el, mai gol și desculț, iar povestașul nostru va glăsu: „Eu văzând că încălțăminte nu scoate nimeni..., mă desculțai de cismele mele și le oferii părintelui episcop:

– Dumnezeu să-ți răsplătească, fiule - zise atunci arhiereul, iar Negri mă cuprinse și mă sărută” – vădindu-se, și astfel, „cu multă afecțiune” cătră studentul în teologie Iraclie. Și’n afară de aceste menționări - un fapt cam

părăginit de uitare: articolul lui Iraclie Porumbescu, *O întâmplare din viața lui Costachi Negri*, apărut¹⁰³ în *Gazeta Bucovinei* An. III, Nr. 101.

Și, acum, scrisoarea¹⁰⁴ lui C. Negri! Plicul, cu ștampilele poștale (Târgu) Ocna (timbrul poștal lipsă!), Adjud 5/3, Itzkany 7/3 72, Suczawa 8/3 72 și Illischesctie, 8/3, poartă adresa:

„Onorat Sfinției Sale părintelui Iraclie Porumbescu paroh la Stupca poșta Ilieșești Bucovina”.

Scrisoarea: ¹⁰⁵

Plecăciune¹⁰⁶ multă Sfinției Voastre!

Sosind de la Iași de vreo două zile, v-am găsit scrisoarea ajunsă în lipsa mea acasă, și rugându-vă să iertați întârzierea răspunsului, iată că mă grăbesc acum a vi-l trimite.

Dar mai întâi să spun Sfinției Voastre despre mulțumirea ce am simțit, că mi-ați dat prilejul de înnoire a suvenirelor de la 48 și 49, pe când împreună ne aflam cu toții, căutând a așterne o temelie solidă pentru viitorul comunei noastre patrie.¹⁰⁷ Ace(a) epocă au fost bogată în simțiri naționale și, deși nu au produs toate rondurile dorite de noi, totuși ei îi datorim ceea ce suntem astăzi, adică cu mult mai bine decât înaintea ei.

Mă bucur asemenea văzând că sfinția voastră urmați a vă ocupa și acum, ca și atunci¹⁰⁸, despre ale Țării. Cât pentru cele ce îmi cereți, vă răspund că tractatul dintre Petru Rareș și Soliman se află, mi se pare în Colson, fără a fi bine dovedit izvorul de unde îl trage.

Protestul lui Grigore Ghica, pe cât știu eu, au fost la Mitropolie până după pacea de la Adrianopol, unde atunci s'ar fi luat cu alte însemnate documente de cătră ruși¹⁰⁹ - și nu i-au rămas decât frumoasa-i pomenire. Convenția pentru darea Bucovinei veți găsi-o în partea 4-lea¹¹⁰ al *Uricariului* lui Codrescu, precum și alte 5-6 bucăți atingătoare de trădarea și despărțirea Bucovinei de la 1775 până la 1792. Cred că veți afla la frații Hurmuzake această carte, iar, în caz contrar, vă rog scrie-mi și mă voi sârgui a vă procura din vre-o librărie¹¹¹ de la Iași, căci nu o am.

Dorind Sfinției Voastre izbândă în ce ați întreprins, am onoare(a) a vă rămânea vechiu prietin și devotat serv

Ocna 17 Februar 1872

C. Negre¹¹²

Așadar, cu această scrisoare-răspuns, C. Negre, urându-i mult mai tânărului său amic din 1848-1849 izbândă în ce a întreprins, îi servește informații:

1) despre un tratat al lui Petru Rareș cu sultanul Soliman, referindu-se la merituosul secretar al Consulatului francez din București (de pe la 1835-1840) Felix Colson¹¹³;

2) despre faptele istorice în legătură cu răpirea Bucovinei: „Protestul lui Grigore Ghica”, „Conversația pentru darea Bucovinei” și „alte 5-6 bucăți atingătoare de trădarea Bucovinei de la 1775 până la 1792” - referindu-se la

prețioasa colecție de documente *Uricariul* (apărut 1852-1895, în 25 volume) a lui Teodor Codrescu (1819-1894).

Ei bine! Chestiuni istorice ca acestea sunt încondeiate de Iraclie Porumbescu în curajoasa, românească sa filipică *Ceva din trecutul și prezentul Bucovinei*, apărută probabil în *Gazeta Transilvaniei* și-n două broșurele-extrase: prima¹¹⁴ la Cernăuți 1889, iar a doua¹¹⁵, în Tipografia A. Mureșianu, Brașov, cu litera din *Gazeta Transilvaniei* de atunci.

În acest istoric rechizitoriu, unde Iraclie, referindu-se și la Colson, va stabili că prin cedarea Bucovinei, Turcia „în contra tratatelor își va posvoli¹¹⁶ strâmbătățiri și apucături arbitrare asupra celor, pe care avea să-i ocrotească” și că „a frânt îndatoririle ce le-a luat asupra sa”. De asemenea, autorul menționează și voievodalele tratate „de învoială” dintre moldoveni și turci și, așadar, și acel tratat încheiat „întâiași dată, la anul 1512, sub stăpânirea lui Bogdan-Vodă, fiul și urmașul lui Ștefan cel Mare, care tratat de învoială, la anul 1530, sub domnia lui Vodă Petru Rareș, 1-a acceptat și întărit și sultanul Baiazid I”¹¹⁷ ... Dar C. Negri vorbea de un tratat între Petru Rareș și Soliman, cu Baiazid...

Cât despre raptul Austriei față de Moldova, Iraclie Porumbescu (după cel va fi folosit și *Uricariul* lui T. Codrescu), diplomatic¹¹⁸, nu poate decât să precizeze că funestul act (care a determinat calvarul Bucovinei de 143 ani și 203 zile) a început la fatala dată, ținută între cifrele 5 și 7: la 7 mai 1775 (= 7/5 1775), zicând: „Din momentul acela, în care Bucovina, prin tratatul din 7 mai 1775 fu unită cu Coroana noastră, începu a respira țara, sub binecuvântările unui regim blând, de dușmăniile ce o turburaseră până atunci necurmat”¹¹⁹ ... și: „Se știe că Bucovina a dat-o Turcia Austriei prin convențiune sau uric de învoială între ambele părți, încheiată la 5 mai 1775. Această danie, iscălită și de Turcia și de Austria, cuprinde în sine, că Turcia dă, și Austria primește Bucovina pe temelia, sau în stare de *status quo*...” etc.

Chestiuni istorice care coincid cu lămuririle date lui Iraclie de C. Negri, la 1872 și care denotă că acum, pe la 1872, părintele Iraclie își aduna materialul pentru diatriba sa din 1889-1891 *Ceva din trecutul și prezentul Bucovinei*.

Iar altă **prelungită adiere a serbării de la Putna** - și, parcă un fel de paternală consolare pentru ratatul abiturient (elev de cl. a VIII-a) și victima a cumplitului pedagog Nestor (si Nistor) Vorobchieviei - darul pe care chiar la capătul anului școlar 1871-1872 părintele Iraclie i-l face fiului său, Ciprian, cartea, chiar atunci apărută, V. Alecsandri – 1497 *Dumbrava Roșie*, Iași, Tipografia națională 1872, poem istoric dedicat amicului meu, C. Negre/, Iraclie scriind dedicația: „Fiului meu, Ciprian, Ir. Golembiowski”¹²⁰ și cartea, cu alt vechi autograf al lui Ciprian (autograf în care citim și cultul pentru documentul prețios și filiala afecțiune a fiului): „De suvenire de la părintele meu Iraclie, Ciprian Golembiowski 1872, august”¹²¹.

E chiar textul primordial, pe care Ciprian Porumbescu își va broda superba sa cantată pentru cor bărbătesc, *Tabăra română*, ce va face obiectul unor viitoare pagini.

De altfel, în august 1872 Ciprian era acum după terminarea clasei a 8-a de liceu și înaintea bacalaureatului său (din 15 martie 1873) și fusese desigur, de-atâtea ori nevoit să facă și pe compozitorul ca unul ce (pe clasa a 6-a de liceu) își avusese ansamblul său instrumental, cu alde Michael Kipper, Elias Pollak, Eduard Kreutz și Gheorghe Hnidei.

Din anul 1872, altă urmă de publicistică a lui Iraclie Porumbescu. Scrisoarea unei redacții, datată: *Czernowitz 24/11 1872*, în care un *Friedrich* cu numele ilizibil, îi trimite părintelui Iraclie (în conformitate cu dorința lui) o anumită anexă și-l înștiințează că *excelenta lui schiță istorică*¹²² încă n-a apărut „pentru că deocamdată locul primului și celui de-al doilea articol¹²³ îl ocupă discuția unor chestiuni de prim-plan și lucrarea d-tale nu se prea pretează ca foileton; e prea importantă decât să fie pusă *sub linie*. Aceasta e și opinia comitetului redacțional, zice, sau poate, o scaldă... semnatarul Friedrich continuând cu: „Binevoiți, așadar, a vă isprăvi prețioasa D-Voastră lucrare și dânsa va apare la prima ocazie potrivită”. Încheierea scrisorii: mulțumită pentru azeziunea lui Iraclie față de această foaie, se pare reglementată, sancționată de autorități, ba chiar amenințată cu proces¹²⁴.

Iar noi, întru și mai vrednica cinstire a bunului român Iraclie Porumbescu, ne cam dăm seama de ce fel de *Schiță istorică* putea fi cazul la 1872, după acea scrisoare a lui C. Negri, bogat-pânguită în îndemnuri întru lămurirea robirii austriecești a Bucovinei!...

Din anul care i-a adus părintelui Iraclie bucuria bacalaureatului lui Ciprian, o scrisoare a lui A. Popovici - desigur marele proprietar stupcan Alecu Popovici - de la Voslau, lângă Viena¹²⁵, datată 21(?) / 7 1873. Și nici nu ne prea miră că o scrie nemțește, când, și din pricina calapodării ei nemțești, dar și din pricina pumnulizării ei, româneasca intelectualului bucovinean (a celui nu prea dedat cu scrisul clasicilor români și cu eterna Academie lingvistică a săteanului moldovean) de pe vremuri, se prezenta față de gata formata nemțească, atât, atât de stângace!

Alecu Popovici se află deci la Voslau pentru o expoziție, care însă suferă de pe urma unor inundații¹²⁶ și (întru consolarea unor viitoare, oricât de îndepărtate expoziții românești) de pe urma faptului că „o seamă de pavilioane, prea ușor construite, se prăbușiră și că chiar vitrine cu scumpe prețioase se avariară”.

Cât pentru niscăi informații politico-administrative și o specială recomandare pentru viciul român Alecu Popovici că are interes și pentru d-alde-astea, nu numai pentru holdele de soi și vitele de rasă... caracteristică rămâne remarca boierului bucovinean: „avem cu toții experiența că noi, cei din provincie, suntem de obicei mult mai bine și mai siguri informați, decât acei domni care se adapă din prima sursă”.

Totuși „două importante comunicări” i s-au făcut, adică: „Bendela devine desigur episcop” și „cel mai târziu până-n toamnă, Congresul nostru bisericesc va fi convocat”¹²⁷. Dar, tot pățit, A. Popovici e destul de priceput, ca să declare: „Prea adeseori am fost păcălit; personalitățile competente sunt prea experți mincinoși, decât ca să jur orbește pe spusele lor”.

Și câte griji nu curg pe capul părintelui Iraclie, om de ispravă, oriunde l-ai fi pus! Până și directorul liceului sucevean, Johann Limberger, „pedant ucigaș de spirit și înverșunat românofag”, cum sarcastic ni l-a prezentat Constantin Morariu în memoriile sale, apela la serviciile lui¹²⁸, dar Victor Morariu¹²⁹ spune că același director îi solicită la 25 ianuarie 1874, concursul, rugându-l să accepte de a figura în comitetul balului care, ca și în anteriorii trei ani, urma să aibă loc în timpul acelui carnaval, adică la 12 faur, în folosul elevilor sărmani.

Din aceștia timp, remarcabila scrisoare (datată: Câmpulung, 13 noiembrie 1874) a unui **glumici care semnează Albin**, remarcabilă prin tonul ei umoristic¹³⁰ (Spune-mi cu cine te-nsoțești, și ți-oi spune cine ești!) ca și prin faptul că se încheie cu rugămintea insistentă de a interveni pe lângă „domnul de Popovici Gheorghe” („Herren von Popowicz Georg”), deci acel Iorgu Popovici, amintit de Alecu Hurmuzachi¹³¹. Și-i importantă prin semnalarea acelor amintiri moldovite ale lui Iraclie Porumbescu. De unde le știa - cu toată nerevederea de 19 ani (din cam 1855!) jupânul Albin? Din citite, când *O răzbunare minunată* apare abia în *Gazeta Transilvaniei* din 1890? Nu! Ci din povestite! Din meșterul povestit al lui Iraclie, așa cum știa dânsul să-și depene jitiile vieții sale, cu tot dichisul lor mimico-dramatic!

Și ni-i aminte de mărturia lui Constantin Morariu, în scrisoarea-i către Iraclie Porumbescu, din Cernăuți, 21 octombrie 1891, unde citim: „fiecare cuvânt din *Descrierea desmormântării lui Ștefan cel Mare...* este un glonte ce-ți lovește inima de trebuie să plângi precum am plâns eu atuncea, când ați istorisit acea dezsmormântare pe cerdacul locuinței noastre, în prezența cumnatului și cumnatei¹³² din Crasna”. Povestindu-le și repovestindu-le schițele sale memorialistice, Iraclie Porumbescu le-a dat acea atât de vie și viabilă formă, care mereu ni le impune întregii noastre atenții.

Și, mereu preocupat de publicistică, de strămutarea altora întru cele de interes obștesc-cultural. Dovadă scrisoarea, semnată la Sucevița în luna lui august” 1875 de un *Ghedeon*, față bisericească¹³³ și *cumătru* al lui Iraclie Porumbescu. Mai mult, cumătrul Ghedeon e cel ce, în 1850, l-a cununat pe Iraclie; iar părintele Iraclie, acum (1875) - distins gest! - la aniversarea nunții de argint, n-a uitat de cel ce-a colaborat la încheierea fericitei sale căsătorii. Căci mărturisește scrisul părintelui Ghedeon: „Nainte de toate-mi exprim(u) mulțămirea și îndestularea mea, că, la serbare(a) cununiei argintei¹³⁴, ca zilei demne de amintire cum și a momentului în care primii¹³⁵ D-ta taina cununiei ți-adusei aminte că eu am fost acela carele o am săvârșit și că o reduci toată

norocirea în viața căsătorală cu preastima(ta-)ți soție la binecuvântarea primită prin mine”.

Cum, după *Extrasul*¹³⁶ din *Condica cununărilor* de la parohia Volovăț (Bucovina), știm că preotul oficiant la cununia lui Iraclie fusese parohul Gheorghe Constantinovici de Grecul, presupunem că acesta, în cele din urmă, se călugări, luându-și numele *Ghedeon*.

Dar din partea părintelui Ghedeon mai cunoaștem o scrisoare către Iraclie Porumbescu. Nedată și în chirilică. Deci anterioară celei din august 1875, această, să zicem „literară” drept mulțumită „pentru împărtășire(a) foilor interesa(n)te”, deci pentru oarecari periodice (ziare, reviste), părintele Ghedeon mărturisește: „m-am aflat nevoit să-ți înșir aici câteva cugetări de principii generale de înțelepciune, extrase din scrisorile mai multor bărbați luminați și cercăți”, adică patru pagini (format mare) de dictoane, ca acestea: „Tot ce scrie este amăgitor, este sub bănuială”¹³⁷, „îndecomun”¹³⁸, nouă ne place a ne privi totdeauna din partea cea bună, dar p(u)blicul nu este așa lesne trecător cu vederea”; „Însușește-ți acea nobilă modestie care să se cutremure de defăimări și imputări”; „Este mai mică nenorocire a nu dobândi ceea ce am dorit, decât a dobândi ceea ce n-ar fi trebuit să dobândim”.

Iar în P. S. (postscriptum), culegătorul acestui vademecum pentru viață, mai mărturisește: „Aceste și alte asemenea cugetări de principii generale le procetesc cel puțin odată sau (de) două (ori) în an(u) spre îndreptare(a) mea pentru viață și mă face că mai scap uneori de supărări ne-trebuitoare”.

(Deja steaua ivită în constelația Porumbestilor și în climatul de luptă pentru unitate națională, a putut fi remarcată în climatul patriotic al serbărilor de la Putna, din 1871 și destinul ei a fost deja anticipat mai ales în ultimele pagini. În trunchiul vigurosului stejar Iraclie crește cea mai prolifică ramură ce aspira tot mai sus, spre înălțimile albastre ale cerului. Trăsnetul o va lovi în timpul celei mai frumoase veri, dar stejarul va continua să-i perpetueze creația, încercând să-și proteguiască în continuare cea mai frumoasă și mai îndrăgită parte a trunchiului său lovită de sinistru. Aici trebuie căutată explicația revenirii asupra lui Iraclie după ce steaua fiului său va fi apus înainte de vreme, viața lui înregistrând momente paralele, cel mai spectaculos rămânând cel din 1871, moment de mare încărcătură patriotică pentru tineretul românesc studios al vremii, pentru viitorii intelectuali de marcă ai țării, pentru tânărul preot, de 48 de ani, Iraclie dar mai ales pentru odrasla sa, mesagerul tinerilor de optsprezece ani de a împlini visul unității naționale.

Cel mai răsunător ecou al excepționalei manifestări cultural-patriotice de la Putna va fi nu numai pentru Ciprian Porumbescu *Altarul Mănăstirii Putna*, căreia autorul prezentei monografii i-a destinat un capitol special.

Și ce concluzie mai firească s-ar putea formula față de acest important eveniment, cu rol deosebit în consolidarea statului național – eveniment în care este implicat, alături de cei peste 3.000 de tineri români ai timpului, viitori intelectuali, cu toată ființa și priceperea sa, la vârsta de 18 ani neîmpliniți,

Ciprian Porumbescu – decât cea eminesciană, care pare a fi rostită astăzi și pe care, cu siguranță, Leca Morariu ar aplauda-o):

„Se va ridica simțul național, aproape adormit până acum și va lua alt avânt, iar studenții ce-au sosit din toate părțile și-au făcut cunoștință și legături de prietenie între dâșii... vor fi propagatorii cei mai zeloși ai ideii că, lucrând uniți și conduși de același ideal, vor contribui la deșteptarea și mărirea neamului lor. Această convingere va mări puterea lor de rezistență și îi va oțeli în lupta pentru lege și țară”.

Iracleie Porumbescu la vârsta tinereții

În camera mormintelor se afla locul de veci al lui Ștefan cel Mare și Sfânt acoperit cu un baldachin din marmură albă, cu o inscripție încrustată care ne spune că viteazul domnitor este ctitorul și ziditorul sfântului locaș, alături de soția sa Maria, fiica lui Radu Voievod. Pe mormântul marelui Ștefan se afla urna de argint depusă cu prilejul serbării din 1871.

(Ulterior istoricii și artiștii suceveni vor reconstitui sala tronului din interiorul Cetății de Scaun a Sucevei, care te întâmpină la intrarea în Muzeul de Istorie din Suceava)

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 - Categoricala aserțiune a d-lui Theodor Bălan - *Serbarea de la Putna*, 1871, Cernăuți 1932,7): „nu se poate admite că Eminescu a fost inițiatorul serbării de la Putna”, după cum susține și Dl Leca Morar în *Junimea Literară*, 1923, pp. 456-7 e șubredă! Anume! Când Th. Bălan argumentează: „De altfel însuși Eminescu neagă paternitatea ideii serbării în scrisoarea-răspuns ce a adresat-o lui Dumitru Brătianu la 3 (15) august, 1871. Aici Eminescu zice că nu are nici meritul ideii, nici cel al realizării” - atunci d-nia sa neglijează faptul că, în chiar citata *Junime literară*, 1923, p. 457, Leca Morariu, referindu-se direct și la acea renegare a paternității în chestiune, față de Dumitru Brătianu, sublinia din T. V. Ștefanelli - *Amintiri despre Eminescu*, 1914, p. 105) lămurirea: „Eminescu mi-a spus singur, că el a clocit această idee și când l-am întrebat de ce retace aceasta și nu spune ca să știe toți, nu numai cunoscuții săi cei mai de aproape, mi-a răspuns că nu ar fi recomandabil să știe guvernul austriac că românii din România, adică supuși străini au propus aranjarea acestei serbări...”! Th. Bălan - *Serbarea de la Putna*, 1871, pp. 6-7), după Slavici (*Amintiri*, 1924, 48), l-ar vrea pe studentul C. Aronovici din Botoșani, cf. Aurel A. Mureșianu - *Eminescu, Aurel Mureșianu și Serbarea de la Putna*, p. 19 Nota 4) urzitor al ideii: Sobor național la Mormântul lui Ștefan cel Mare.

2 - Cf. Aurel A. Mureșianu (pe care, cu altă operă, Th. Bălan nu-l citează decât „A. A. M”), în foarte documentatul studiu *Eminescu, Aurel Mureșianu și Serbarea de la Putna*, Cernăuți, 1935, unde (p. 9) ni se semnalează ciornele (4 la nr.) lui Aurel Mureșianu pentru serbarea de la Putna adică, un concept cuprinzând „cel dintâi proiect de program al serbării de la Putna” și alte 3 concepte, cu „apelul pentru Serbarea Putna apărut în foile românești în primăvara anului 1870, apel care a fost iscălit între alții, în calitate de secretar și de Mihai Eminescu”. Ba, Aurel A. Mureșianu arată că (*idem* 6) Aurel Mureșianu, harnic publicist politic, „a publicat în ziarele vieneze și în revista *Die Reform*, care erau foarte citite în cercurile politice și diplomatice, o mulțime de articole, însă toate anonim” și continuă Aurel A. Mureșianu (p 6): „cauza principală a anonimatului lui Aurel Mureșianu a fost întâi de toate situația critică a părintelui său care figurase ca acuzat principal în faimosul proces pentru Pronunciamentul din 3/15 mai 1868 și nu scăpase de închisoare decât prin grația împăratului. Iacob Mureșianu devenise odios ungarilor pentru lupta dârză și neînfrică pe care o purtase mai ales de la 1849 încoace, ca proprietar și redactor al *Gazetei Transilvaniei*..”

3 - I. Slavici – *Amintiri*, 1934, p. 115

4 - Cf. Slavici - *Amintiri*, p. 59: „N-aveam nici o daravere cu guvernul Bucovinei; nu eu aveam să mă duc să-i dau, ci el avea să vie să-mi ceară explicațiuni, dacă avea nevoie de ele. Acest fel de-a vedea era neobicinuit în Bucovina și a încălzit pe mulți dintre bucovineni și mai ales pe întru fericire pomenitul S. Andreievici-Morariu, atunci preot și membru în consistoriu,

suspendat în urma conflictelor, pe care le avuse cu mitropolitul Hacman. Sub ocrotirea lui, am ajuns în cele din urmă să construim comitetul, în care au intrat mai mulți dintre colegii noștri din Bucovina, între care, cei mai zeloși, Pamfile Dan, Vasile Morariu, fiul mentorului nostru, I. Luția, Griboschi și Cocinschi”. Cf. Th. Bălan - *Serbarea de la Putna*, p. 38. Pentru numele complet Ioan Cocinschi cf. Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 25. celelalte nume, sunt: Luția și Morariu.

5 - Cf. Slavici - *Amintiri*, p. 60: „părintele arhimandrit Arcadie Ciupercovici, egumenul mănăstirii Putna, era unul dintre cei mai călduroși sprijinitori ai noștri și, astfel și povățuitorul nostru firesc în executarea lucrărilor de pregătire”. Cf. Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 39.

6 - Cf. Slavici - *Amintiri...*, p. 63: „Căpitanul, dl. Renei, Român și el, ținea în toată sinceritatea să nu ne facă greutăți, dar avea ordine și se plângea că-i facem noi greutăți prin împotrivirea noastră”. Cf. Și T. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p.17, 41 și 50-51, încât, plastic și drastic, Th. Bălan putea încheia (pg. 50: „Ne pare rău că nu am putut găsi și raportul lui Renney (cătră guvernorul Bucovinei), pentru a vedea în ce fel a dovedit, că la Putna n-a fost niciun oaspe și nu s-a întâmpnat nimic”.

7 - *Idem*, p. 96.

8 - Deși aceasta mărturisește (*Amintiri despre Eminescu*, p. 109): „Eu am sosit la Putna cu trei zile înainte de serbare. Eminescu sosise cu câteva zile înaintea mea, avea acu cunoștință locală și mă informa despre toate”.

9 - Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 42 și 91

10 - *Idem*, pp. 89-90.

11 - *Idem*, p. 20 și 79

12 - Ioan Slavici - *Amintiri*, 1924, p. 61

13 - Cf. Leca Morariu - *Epaminonda Bucevschi, gloria picturii arborosene*, Cernăuți 1943.

14 - Ioan Slavici - *Amintiri*, 1924, p. 61.

15 - *Idem*, p. 61.

16 - Pe la bisericile bucovinene, obiceiul bubuitului din săcălușuri, de Paști și de alte zile mari, e foarte curent.

17 - Ioan Slavici - *Op. cit.*, p. 61.

18 - *Ibidem*.

19 - *Ibidem*.

20 - T. V. Ștefanelli - *Amintiri despre Eminescu*, 1914, p. 117.

21 - Cf. Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 38; Pentru Samuil Morariu-Andrieuici, mărturisește: „la îndemnul său au fost recrutați seminariștii din Cernăuți, apoi elevii români ai celor două licee, din Cernăuți și Suceava. Acești băieți, ajunși la Putna ajutau la de toate, mâncau ce aveau, dormeau unde puteau, dar tot timpul erau veseli, bucuroși că au fost învredniciți să ia parte activă la o serbare națională.”

22 - Ioan Slavici - *Op. cit.*, *loc. cit.*

- 23 - D. Valeriu Branisce - *Ciprian Porumbescu...*, Lugoj, 1908, p. 41
- 24 - Ioan Slavici - *Op. cit., loc cit.*
- 25 - *Idem*, p. 62.
- 26 - *Ibidem*.
- 27- Articolul *Eminescu la Crasna* (în Bucovina). În ajunul serbării de la Putna (1871); în: *Făt-Frumos*, An IV, 1929, pp. 11-12.
- 28 - Ioan Slavici - *Amintiri*, p. 67.
- 29 - Cf. Leca Morariu - *Ce-a fost odată...*, Ed. I-a Cernăuți 1922, pp. 70-71, Ed. I, București 1926, p. 58.
- 30 - Cf. Leca Morariu - *Ce-a fost odată*, Ed. I. p. 75 și 79. În ed. II, clișeele nu contează, fiind reproduse spălăcit direct după ed. I-a!
- 31 - Căruia, nu înțelegem de ce, Th. Bălan, referindu-se de-a dreptul la Leca Morariu, îi zice: „badea Grigori”! (*Serbarea de la Putna...*, p. 46).
- 32 - Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 45.
- 33 - Elevul de clasa a 7-a.
- 34 - Ioan Slavici - *Amintiri*, pp. 66-67.
- 35 - Pentru îmbrăcarea în muzică a imnului lui Alecsandri fusese solicitat și Eduard Caudella - ne spune Slavici (*Amintiri*, p. 56) : „Am rugat pe Vasile Alecsandri să ne dea un imn ocazional, iar pe Flechtenmacher și pe Caudella să ne facă câte o compozițiune pentru acest imn”.
- 36 - Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 45.
- 37 - *Idem*, p. 47.
- 38 - T. V. Ștefanelli - *Amintiri despre Eminescu*, 1914, p. 115: „Sosi memorabila zi a serbării, o zi minunată, care a favorizat ceremonia deschiderii serbării”.
- 39 - Cf. Slavici, *Amintiri...*, p. 66 și Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 43.
- 40 - Slavici - *Amintiri...*, p. 66.
- 41 - Cine-l mai știe? Am mai întrebat-o.
- 42 - Slavici - *Op. cit.*, p. 67.
- 43 - *Idem*, p. 69.
- 44 - Kogălnicean moldovenește - nu: Kogălniceanu, munteneste, semna al adeseori - cf. Leca Morariu - Ean și Eanu; în revista *Bucovinei*, An III, 1944, nr. 2, pp. 93-94.
- 45 - Cf. Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 43 și 90.
- 46 - Și ni-i aminte că la anumit moment, lucrările pregătitoare fuseseră complet sistate din ordinul străineii stăpâniri austriece. Mărturia lui Slavici (*Amintiri*, p. 63): „În mijlocul acestei lucrări febrile ne-am pomenit cu o ceată de jandarmi, al căreia comandant ne-a invitat să încetăm lucrările. Deoarece jandarmii primiseră ordinul de a sta în permanență la Putna și a aresta pe orișicine, care ar fi voind să lucreze mai departe..., totuși, norocul băieților că prefectul județului Rădăuți era tot același bun Român Oreste Renei!...”
- 47 - Slavici - *Amintiri...*, p. 68.

48 - Th. Bălan - *Op. cit.*, p. 43.

49 - Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 48.

50 - *Ibidem*.

51 - Vezi: I. G. Sbiera - *Codicele voronețian*, Cernăuți, 1885, pp. 265-265, unde mai citim: „La această serbare (*Serbarea de la Putna...*) a fost reprezentată și România întreagă, cu deosebire în număr foarte mare: România Moldavă. Între oaspeții din România a fost și Gr. Crețul, pe atunci profesor tânăr în Huși...”

52 - Prezentată acum de noi și după Ion Grămadă: *România Jună..*1912; T. V. Ștefanelli - *Amintiri despre Eminescu*, 1914; I. Slavici, *Amintiri*, 1924; Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, 1932.

53 - Clopotul Buga, danie a lui însuși Ștefan cel Mare.

54 - Ciupercă din strămoși și „Ciupercovici” din harul bunăvoinței „imperial-regale”, egumen plin de râvnă creștină și română deocamdată și încă nu mitropolit, slăbuț de inger și sluj-tremurător de varga stăpânirii austriece.

55 - Cu inscripția: „*Eroului, Învingătorului, Apărătorului Existenței Române. Scutului Creștinătății. Lui Ștefan cel Mare și Bun Junimea Română Academică MDCCCLXX*” Vezi: I. Grămadă... *România Jună* din Viena, 1912.

56 - Slavici - *Amintiri...*, p. 67: „Urna votivă a fost așezată la căpătâiul mormântului pe un pedestal de marmoră neagră” și Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 47 („urna sprijinită pe un pedestal negru”).

57 - Al patrulea pictor român, munteanul N. Grigorescu, în jurul Marelui Strămoș, la 1871, e alături de ardeleanul Carol Popp de Szatmary, alături de celălalt muntean, Petru Verussi (în opera căruia e citat și: Ștefan Voievod cel Mare, București 1879 - Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea* p. 895) și de moldoveanul-bucovinean Ep. A. Bucevschi.

58 - Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 29, după *Românul*, din 14 Iulie 1871:

59 - Cf. pentru cele două învălitori - T. V. Ștefanelli - *Amintiri despre Eminescu*, 1914, p. 115): „urna de catifea roșie și alta albastră, cu măiestre cusături de aur”. Și Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 45): „cele două învelitoare de catifea roșie și albastră” - culorile roșu-albastru constituind atunci fondul pentru stema oficială a Bucovinei - cf. și Slavici - *Amintiri*, p. 49): „câte un epitaf, lucrat în fir pe catifea.”

60 - Vezi în *Făt-Frumos*.

61 - Vezi I. Grămadă - *România jună...*, p. 41.

62 - Impresionant din cât de diverse colțuri românești soseau aceste danii (ca și sumele în numerar intrate la Soc. *România jună*): general-românească închinare manifestată Marelui Străbun de la Putna.

63 - Vezi lista darurilor prinosite în 27 aug.1871 la Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, pp. 98-99.

64 - T. V. Ștefanelli - *Amintiri despre Eminescu*, 1914, p. 110.

65 - Cf. Slavici - *Amintiri*, p. 69 și I. Grămadă - *România jună...*, p. 40 și 140.

66 Publicată (după Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 45) în: *Convorbiri literare*, 1871-1872, p. 166-192 și-n *Telegraful român*, 1871, nr. 70 - 71, apoi în Extrasul (din care cităm): Cuvântare festivă rostită la serbarea națională pe mormântul lui Ștefan cel(u) Mare în 15(27) august(u) 1871 de A. D. Xenopol, Iassi, 1871, Tipografia Societății *Junimea*.

67 - Cf. Octav Botez - *Alexandru Xenopol, gânditor*, Iași, 1925 (Extras din *Viața Românească*, An. CVII, 1925, vol. 61, pp. 410-420): „Teoria istoriei cu care Xenopol a încheiat prodigioasa sa activitate... l-a preocupat de la început, deși supt o formă nesistematică și fragmentară” (p. 3) - ca și autoconfesiunea lui Xenopol: „Teoria istoriei este crescută împreună cu mine, din cele dintâi clipe, când mintea mea începu să înțeleagă rostul cugetării” etc... Cf. și Octav Botez - *Ideea de serie și istorie*; în: *Viața Românească*, An. XVIII 1925, vol. 64, pp. 223-238.

68 - Cu toată cenzura ilustrei triade junimiste (sau chiar în perfect ritm cu dânsa!) textul lui Xenopol scutit de anumite asperități formale ca de aproape permanent această moldovenească uniformă a articolului pronominal: „greșelile întâmplătoare a vieții omenești”. 3; „Oamenii cei mari a unui popor” 5; „vecinicul izvor a naturii” 7; „în multe părți a istoriei noastre” 9; dar: „dinaintea faptelor de viteaz ale lui Ștefan cel Mare” 12; sau falsul acord al pronumelui identității: 2 din crierii noștri însuși” 19; „prin însuși a noastră osteneală” 20; sau sintaxa improprie: „care susțin și înalță pe popoare” 4 (în loc de: popoarele); sau greoaia topică: „Aceste fiind bunuri ce omul, poporul, poate a și le agonisi” 8 (în loc de: și le poate agonisi); „oglinzile curate ce pot a-l răsfrânge” 18 (în loc de: ce-l pot răsfrânge); Expresii improprii, ca: „în latul ocean” 21 (în loc de în largul ocean), sau invocativul (cu iz de adunare politică): „Onorată adunare”, 3, 4, 10, 12, 16! Ca să le trecem sub tăcere alte infrafracțiuni și exigențe stilistice (cari depășesc nivelul junimist!) ca d. p: cacofonia) „să propășească cât timp are” 8); absența prepoziției ample înainte de articolul indefinit un, o (cf. Leca Morariu - *Craiul viu corectiv stilistic*, Focșani 1940 („în o comoară” 3, „în o umbră”, 11 (într-o comoară), prin o luptă 10 (printr-o luptă). Afișarea mai puțin românescului clișeu: propășire (progres), înrăurire (influență); a „rezice” (a repeta), a spune din nou etc.

69 - În articolul *Clasele superioare*.

70 - Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 46.

71 - Slavici - *Amintiri...*, p. 69.

72 - *Idem*, p. 70.

73 - Th. Bălan - *Op. cit.*, p., 46.

74 - Vezi-i vorvoava în: *Familie Sbiera...*, pp. 250-259.

75 - Cf. Germanul *Manner*!

76 - T. V. Ștefanelli - *Amintiri despre Eminescu...*, p. 117.

77 - „Inteligență” (după germanul *Intelligenz*) însemna, în Bucovina și Ardeal: Intelectuali. Primul biograf al lui C. Porumbescu. N. Petra-Petrescu, *Ciprian Porumbescu, compozitor român*; în: *Amicul Poporului, Călimdar pe anul bisect 1884*, Sibiu și broșură autonomă) menționează-n această memorabilă horă „până și preoți și călugări”!

78 - Dr. Valeriu Branisce - *Ciprian Porumbescu*, Lugoj, 1908, p. 43

79 - N. Petra-Petrescu - *Op. cit.*, p. 62 și 6.

80 - Cf. Nec. Stețcu - *Vartolomei Măzăreanu, egumenul Mănăstirii „Precista” din Roman* în: *Făt-Frumos*, An. XVII 1941, nr. 6, pp 179-180.

81 - Pentru anul nașterii și 1805 al morții cf. rev. *Altarul Banatului*, An. II 1945, p. 155 - pentru anul morții 1804. cf. N. Stețcu în rev. *Făt-Frumos*, XVI, 1941, p. 100.

82 - În: *Viața Nouă*, An V, 1909, pp. 278-285 - cf. Sextil Pușcariu - *Istoria literaturii române*, Epoca veche, Ed. a II-a, Sibiu, 1930, p. 241.

83 - T. V. Ștefanelli - *Amintiri despre Eminescu...*, p. 121.

84 - Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 47.

85 - Care, redactor la *Arhiva românească*, chiar așa, M. Kogălniceanu semnează cf. Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu - *Publicațiunile periodice românești*, București, 1913, p. 58.

86 - Cităm după ediția – *Cuvânt de pomenire vechiului Ștefan Voievod cel Mare, Domnul Moldovei*, făcut pre la 1762 de Vartolomei(u) Măzăreanu..., București, 1904.

87 - Th. Bălan - *Serbarea de la Putna...*, p. 47.

88 - „*Maiorul*” îi zice Slavici (*Amintiri...*, p. 67), precum episcopului Hacman îi zice (p. 69) „*Metropolitul Hacman*”!

89 - Ștefanelli - *Op cit.* p. 116.

90 - Th. Bălan - *Op. cit.* p. 47.

91 - T. V. Ștefanelli - *Op. cit.* p. 116.

92 - *Ibidem*.

93 - T. V. Ștefanelli - *Op. cit.*, p. 117.

94 - *Ibidem*.

95 - Relatările lui Ștefanelli, Slavici și Th. Bălan referitoare la desfășurarea amănuntelor întregii serbări nu prea coincid în „cronologia” lor.

96 - T. V. Ștefanelli - *Op. cit.*, p. 117.

97 - Th. Bălan - *Op. cit.*, p. 54.

98 - T. V. Ștefanelli - *Op. cit.*, pp. 121-122.

99 - *Scr. I. Ir.*, pp. 140-141

100 - T. V. Ștefanelli - *Op. cit.*, p. 122.

101 - Costachi Negri se afla, printre refugiații anului 1848, în Bucovina, „cu două surori ale sale, ambele călugărițe” - *Scr. I. Ir. P.*, p. 120.

102 - Mai fuseseră deci și alte asemenea scrisori!

103 - După Leonida Bodnărescu - *Autorii români bucovineni*, Cernăuți 1903, p. 46; articol rămas nouă inaccesibil.

104 - În ortografia actualizată.

105 - În josul scrisorii: „Sfinției Sale Părintelui paro(c)h Iraclie Porumbescu”

106 - Salut pumnulist, uzitat în Bucovina de pe vremuri; (salut practicat și în timpurile noastre în lumea monahală și clericală – nota editorului).

107 - Genetivul în g: patrie – patrii, așa cum – în conformitate cu mania epocii – îl are și Eminescu, cf. Buletinul *Mihai Eminescu*, An. IX, 1938, pp. 22 - 25, An XIV, 1943, 6 și XV 1944, 16.

108 - Așadar: Iraclie Porumbescu, mereu la fel de activ!

109 - În rev. *Fond și Formă*, An II, 1944, 13. - aflându-ne sub cizma cenzurii, ocoleam cuvântul ruși cu – binemeritul echivalent – **inamici**.

110 - C. Negri aparține deci ariei de limbă în care masculinul al doilea a propagat și la feminin; cf.: „la al cincile lună” Herodot, 225; „la a șaselea și a șaptelea săptămână...”, la a optulea, iar la a nouălea” *Eminescu, Literat. pop.* ed. Murărașu p. 436; „L’a zecelea săptămână”, Eminescu cu *ibidem*, 497; „la al doilea poartă”, rev. *Șezătoarea*, II, p. 119; „la al treilea poartă” *Șezăt.* II, 119.

111 - Pumnulism!

112 - Pentru primordialul nume „*Negre*” (nu: „*Negri*”!) cf. pg. 70.

113 - Felix Colson, care sub domnia munteană a lui Alexandru Ghica pleacă în Occident ca să protesteze contra abuzurilor rusești. Colson, autorul unor opere precum: *Coup d’oeil sur l’état de populations chrétiennes de la Turquie d’Europe 1839; de l’état présent et de l’avenir des principautés de Moldavie et de Valachie 1839, 192; Precis des droits des Moldaves et des Valaques 1839;* și, apoi: *Nationalité et régénération des paysans moldo-valaques*, 1862.

114 - Cu titlul exact și complet: *Ceva despre trecutul și prezentul Bucovinei*, Cernăuți, Editura autorului, Tipografia arhiepiscopală, 1889, 14 pag. și abia în p. 14 semnătura: Iraclie Porumbescu, paro(c)h.

115 - Cu titlul exact și complet: *Ceva despre trecutul și prezentul Bucovinei*. (cärticica a II-a) de Iraclie Porumbescu, Tipografia A. Mureșianu, Brașov, 25 pagini. La C. Morariu (*Skizzen...*, p. 297 și *Părți...*, p. 220) fascicula aceasta e arătată ca apărută în 1891. Totuși, referindu-se la broșura I, apărută la 1889, în broșura a 2-a (*Scr. 1. Iraclie Porumbescu*) citim: „într-o broșurică tipărită și publicată anul trecut” (p. 185) și: „Am zis în broșurica noastră de an”.

116 - Își permise.

117 - *Scr. 1. Iraclie Porumbescu...*, p. 186.

118 - Și, diplomația bietului răzvrătit ... cu lacătul pe buze..., trebuia, fatal, să ajungă și până la fraze ca: „Este știut că de pe înaltul tron împărătesc al Austriei numai dreptul și adevărul se vorbește...”. Dar, în același răsuflet, această diplomație în doi peri, continuă: „și de aceea temeinicia celor zise mai sus, nici puternicul ministru de stat *Șmerling* nu o a putut atinge și slăbi, care ministru, se știe prea bine, că a fost și contralist și germanizator cu trup și suflet, prin urmare, că nu se poate nicidecum presupune că pentru noi românii bucovineni și țara noastră cea mică și negermană și-ar fi negat *Șmerling*

principiile și intențiunile sale și ne-ar fi părtășit (= părtenit) în contra acelor principii și intențiuni” (Scr. 1. *Iraclie Porumbescu...*, pp. 181-182).

119 - Scr. 1. *Iraclie Porumbescu...*, p. 181.

120 - Chiar așa, cât mai Golembiowsk este semnată: „Golembiowski”! (?)

121 - Exemplar văzut în 22/IV 1952 la dl. Ciprian Rațiu (București), nepot de soră a lui Ciprian Porumbescu.

122 - *Ihre vorziigliche geschichtliche Skizze*.

123 - *Scilicet*: articole ale lui Iraclie Porumbescu.

124 - Cu privire la binevoitoarea Dvs. adeziune față de persoana mea și față de foaie, cu ocazia vizitei făcute nouă de către autorități, vă exprim toată gratitudinea mea. Cred că d-lor au cea mai serioasă intenție să ne administreze o lecție, dar că d-lor n-o să prea reușească să pertracteze prezumtivul proces cu rezultatul dorit”.

125 - Cf. *Enciclopedia Română*, Sibiu, Tom. III, 1904, p. 1216.

126 - Cf.: „și... bărbați care din întâmplare nu prea dispuneau de mult timp, trebuiră să-și ia soțiile în brațe, ca să le treacă apa” și: „eu însumi am văzut băieți și chiar adulți descălțându-și încălțămintele și trecând astfel băltoacele”.

127 - În adevăr, Teofil Bendela devine, pe ziua de 13 noiembrie 1873, arhiepiscop și mitropolit” (v. *Enciclopedia Română*, Sibiu, Tom. I, 1898, p. 448).

128 - Cf. C. Morariu - *Cursul vieții mele. Amintiri din timpul studiilor gimnaziale*; în: *Făt-Frumos*, An. III, 1928, pp. 71-76: „era un pedant nesuferit, un adevărat ucigaș de spirit, și pe elevii români îi prigonea sistematic”.

129 - Cf. articolul Ciprian Porumbescu, elev al „gimnaziului superior greco-oriental din Suceava”, în: *Făt-Frumos*, An. VIII, 1933, p. 104.

130 - Savuroasă, chiar calamburoasa alocuție: *Lieber alter Jungel*, care textual, ar fi: *Dragă vechi tinerel, dragă flăcăuan cam nu de azi - de ieri*, iar ca înțeles: *Dragă vechi fârtate...*

131 - Amintit în subcapitolul: XII-4 - Stupcanul Iraclie - omul de omenie și speranță al românilor bucovineni (credit și îndemn)

132 - Această *cumnată din Crasna* (cu soțul ei, preotul Samuil Petrescu, fost Piotrovski) e informatoarea Eufrosina Petrescu din articolul *Eminescu la Crasna (în Bucovina)*. Iar tatăl preotului Samuil Piotrovski, protopopul Gheorghe Piotrovski cu soția sa, Maria, avură norocul de a fi portretizați de marele Epaminonda Bucevski (v. Corneliu Gheorghian, *Portretele siretene de pictorul Bucevski*. în: *Făt-Frumos*, An XIII, 1938, p. 23, 27.

133 - Și, poate chiar priorul mănăstirii Sucevița, întrucât glăsuiește despre cutare scrisoare rătăcită: „de nu cumva din cei mulți (o)aspeți ce mă cercetează, o au strâns în buzunariul său”.

134 - În loc de: „cununiei argintii”! Greșeală de limbă care nu ne mai surprinde în atât de bizara românească a acestui, totuși oarecum mai cărturarizat intelectual bucovinean!

135 - Ținând să-și vârsteze limba cu - chipurile - mai literaricescul *perfect simplu* (în loc de cel, în Bucovina endemic: *perfectul compus!*), părintele Ghedeon o scrântește, scriind „primii” în loc de: „primiși”!

136 - Pus nouă la dispoziție de bravul Ioan Vicoveanu, în 12 iulie, 1949.

137 - *Unter Verdacht!*

138 - „în general” – bucovinism.

XIV.

STUDENT LA TEOLOGIE, LA CERNĂUȚI

Ni s-au păstrat documentele oficiale asupra studiilor universitare ale lui C. Porumbescu. Le perindăm pe măsura exigențelor în depănarea acestei monografii.

Deci, **la Institutul teologic și la Facultatea teologică de la Cernăuți:**

1) *ANMELDUNGSBUCH*¹ *des Studierenden Cyprian Golembiowski aus Stupca in der Bukowina inscribirt in der theologischen Fakultät der K. K. UNIVERSITÄT zu CZERNOWITZ den 14-ten October 1875* - semnat în pagina 1: Kaiseritz, Quästor;

2) *Absolutorium*² *Wir, Rector der K. K. Universität zu Czernowitz und Decan der gr. orient. theologischen Fakultät...* - semnat la 26 iulie 1877 de rectorul Zieglauer³ și Decanul Isidor Onciul.

Așadar - documentar⁴ - **Ciprian Porumbescu urmează în 1873-1874 anul I la Institutul de teologie din Cernăuți**, iar în 1874-1875 anul II la același institut.

La inaugurarea Universității cernăuțene, în 1875, autohtonul *Institut de teologie*, după 48 ani de activare și după ce titrase 496 de candidați - între care și unii din Ardeal și din România⁵ - devine *Facultate de teologie* a Universității.

Ciprian e deci student universitar în teologie pe anul III, în 1875-1876 și, pe anul IV în 1876-1877, urmând acum și cursurile de limba și literatura română ale lui I. G. Sbiera (între care, în martie - iulie 1876 și cursul *Despre colinde românești*).

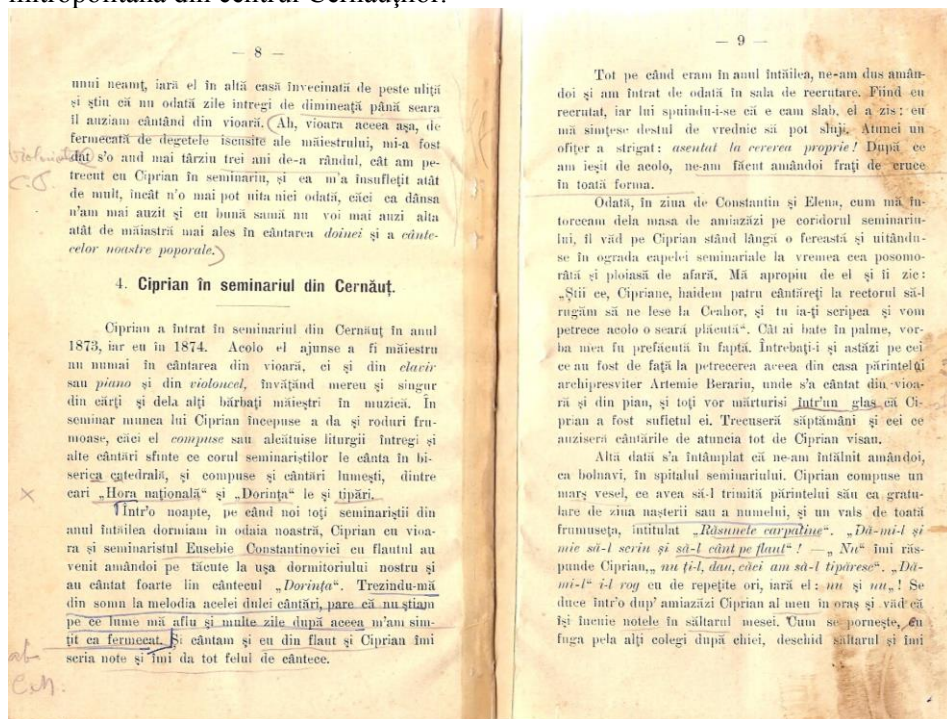
După amintitul *Anmeldungsbuch*, durata semestrelor la Facultatea de teologie a Universității a fost, în 1875-1876: semestrul de iarnă - de la 1 octombrie 1875 până la 29 februarie 1876, iar sem. de vară - din 14 martie 1876 până-n 31 iulie 1876. Apoi, cam la fel în 1876-1877: sem. I - de la 1 octombrie 1876 - până la 28 februarie 1877, iar sem. II - de la 1 martie la 31 iulie 1877. Nu uităm că C. Morariu pornește la Institutul de teologie în 31 august (vechi)⁶ = 12 septembrie (nou) 1874.

Așadar, prin septembrie⁷ 1873, Ciprian e la Institutul teologic de la Cernăuți. Răspântie importantă și-n evoluția lui muzicală, orașul fiind încă pe atunci un centru de intensă viață muzicală, iar dânsul aflându-se oră de oră între colegii pentru care **cântarea și muzica era chestiune oarecum profesională...**

Și iarăși aceeași pasiune aviditate de-a învăța muzica, muzica, muzica, după cum ne este învederat: „Ciprian cunoștea deja clavierul care-l deprinsese acasă cu sora sa Maria⁸. În Cernăuți dori să învețe cu de-a dînsul și acest instrument. Tatăl său, cu învoirea rectorului de pe atunci, Filipovici⁹, angaja un maestru de piano, la care studia două oare pe săptămână¹⁰”.

Și muzică și cântare și cu colegii de seminar... Dacă aproape zi de zi trebuiau să tot cânte în celebra *Capelă a seminarului* de la Cernăuți, celebră

prin unica, tainic-prelungita ei rezonanță¹¹ acustică, sau în vasta *catedrală* mitropolitană din centrul Cernăuților.

Pagini din monografia lui Constantin Morariu referitoare la seminaristul Ciprian, cu adnotări ale lui Leca Morariu

Într-un inedit manuscris (evidentă ciornă aruncată, cu multe ștersături și tăieturi pe 8 pagini - coala) și care prezenta o severă (exagerată) **critică a cântării din catedrala Cernăuților** dar și o curajoasă hotărâre spre laicizarea muzicii noastre bisericești, C. Porumbescu fiind în muzică ceea ce în pictura noastră ecleziastică fu Epaminonda Bucevschi (1843-1890), un Octav Smigelsky (1866-1912) și chiar un N. Grigorescu (1838-1907).

Cyprian Golembiovski semnează, la 15 nov. 1878 următoarele lipsa de legătură dintre muzica religioasă catolică și protestantă de care nu au auzit cântăreții din catedrala cernăuțeană, pentru care n-au existat un „Dufay¹², Okeghem¹³, Josquin¹⁴, Orlando Lasso¹⁵, Fink¹⁶, Stolzer¹⁷, Palestrina¹⁸, „un wie sie alle, die edlen und veredelnde Meister der Tonkunst heissen, nicht existirt. Vergebens haben für unsere Kathedrale Handel (1685-1759), Bach (1685-1750), Gluck (1714-1757), Haydn (1732-1809), Mozart (1756-1791), Beethoven (1770-1827)¹⁹ gelebt und gearbeitet. Hier ist die Musik auf dem Standpunkte einer sich geistlos forterbender Praxis verbleiben und trotz aller

Sirenen und honigfliessenden Harfen will sie nicht gedeihen. In unserer Kathedrale hat die Musik aufgehört wissen schaft, Kunst zu sein. Hier ist die Kirchenmusik und der Ritualgesang nach byzantinischem Muster, ungefähr auf dem Standpunkte geblieben den er zur Zeit der Christianisirung der Völker einnahm... Unsere Kirche hält, wie sich Thibaut²⁰, über die rusische, ausdrückt, fast eisern sowiet es in einer bewegten welt möglich ist, am Alten.

Während im Abendlande durch die Orgel und die meisterhaften Komponierer berühmter Musiker eine Welt von Tönen und Klangwirkungen in den geheiligten Hallen vibriert u.der freie musikalische Gedanke sich hoch in die Lüfte zu dem Throne Gottes,Gnade flehend oder lobpreisend erhebt - wird in unserer Kathedrale von meist, in der Musik fast vollständig Ignoranten, ein Gezetter, Gejammer und Gejole angehoben,als ob sie sich verschworen hätten, konsequent jeden Besucher der Kirche auf Niemer-wiedersehen hinaus zu kreischen...

Es ist wol²¹ wahr, dass die Kirchenmusik eine...²² Sache sei, die...²³ Neuerungen und spontane Abweichungen vom religiösen Style nicht zullase. Doch frage ich dann; darf kein Produkt menschlichen Geisten, ohne gerade vom heiligen Geiste inspirirt zu sein, sich zu der Höhe eines Gott würdigen Dienstes emporschwingen? Muss den in unserer Kirchenmusik jenes verwitterte, von ängstlicher Skrupulosität angekränkelte Kolorit des alterthumlichen Baroken vorherrschen, um jede Blüte des hellen, warmen Tages, über Nacht vernichtend, verwelken zu lassen? Ist dann das Natürliche, das was jeder nüchternen Vernunft a priori einleuchtet, so diabolisch, dass es auch selbst in der Kirchenmusik, in dieser freien, göttlichen Kunst, verspönnnt wäre? O ! Nein – ganz bestimmt nich – den müssten Rafael u. Canova, Mozart & Haydn bis an des Ende der welten im Fegefeuer braten, weil sie in ihren Schöpfungen, ihren genialen Eingenbungen folgend, die Natur ablauschten Natürliches schufen²⁴.

XIV.1.

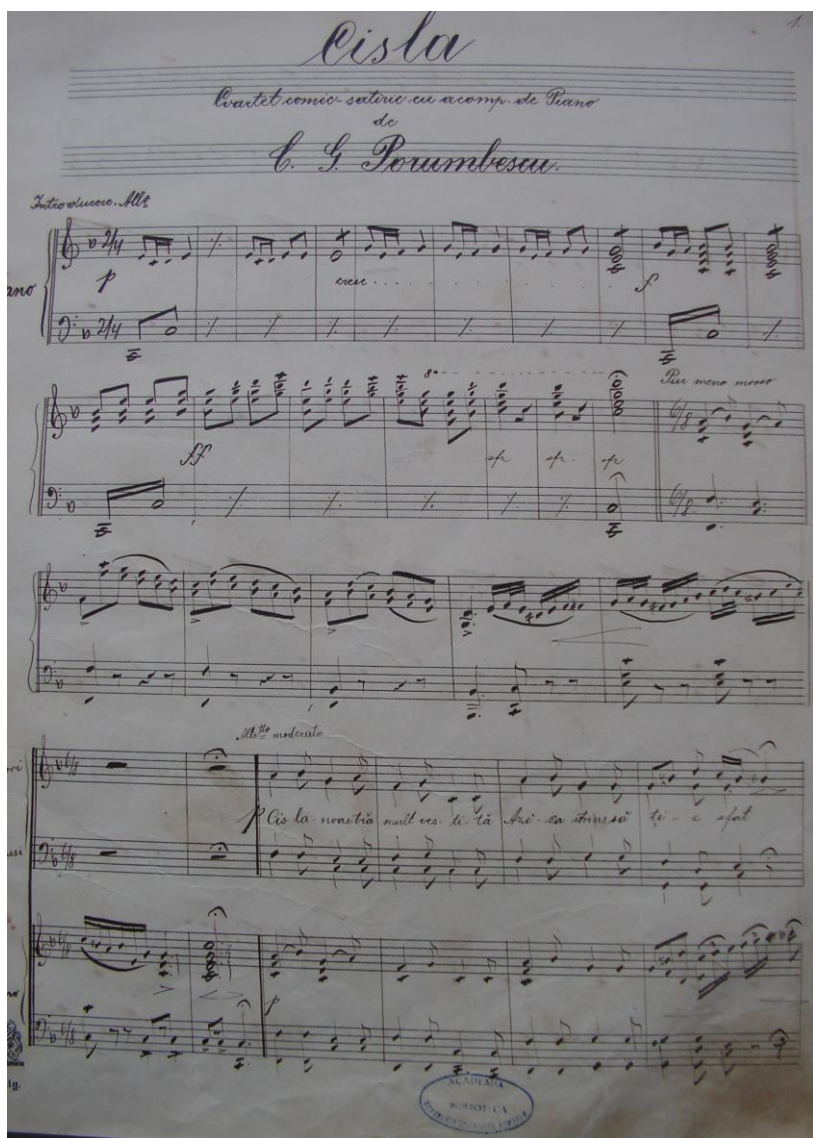
Profilul artistic și moral al studentului Ciprian

Ciprian student la Teologie

Ciprian se perfecționase deja în violină și violoncello foarte bine. Sujetele de predilecțiune îi erau doinele și cântecele populare române.

De pe timpul când se afla în seminar avem să înregistrăm și următoarea întâmplare: Un coleg și amic al său căzu în alienațiune (se smintise de fire) și pătimea sărmanul deja de mai multe zile. având trebuința chiar și de pază. Într-una de zile, Ciprian luă vioara, merse la ușa bolnavului și intona o doină, mai întâi pianissimo, trecând pe încetul la mai *forte*. Bolnavul asculta din cameră câteva minute în tăcere și atențiune; deodată striga: *Ciprian!*, alergă la ușă, o deschise cu putere și căzu, înduișat, pe grumazii amicului său. Câteva zile după acest incident, fostul bolnav merse la colegi - sănătos. Tot ca student, la prima întrunire și petrecere socială publică a societății academice române *Arboroasa*, a(l) cărei membru era și el, entuziasma întregul public cu glumeața sa *Cisla*, text și muzica corală de dânsul”.

Copie după *Cisla* a lui N. I. Firu – Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Muzică – Ms. 1661

Amintirile lui C. Morariu despre seminaristul Ciprian: „Ciprian a intrat în seminarul din Cernăuți în anul 1873, iar eu în 1874. Acolo el ajunsese a fi măiestru nu numai în **cântarea din vioară, ci și din clavier sau piano și din violoncel**”. Apoi: „Într-o noapte, pe când noi toți seminaristii din anul întâilea dormeam în odaia noastră, Ciprian cu vioara și seminaristul Eusebie sau Dionisul Constantinovici²⁵ au venit amândoi, pe tăcute, la ușa dormitorului

nostru și au cântat foarte din cântecul *Dorința*. Trezindu-mă din somn la melodia acelei dulci cântări, parcă nu știam pe ce lume mă aflu, multe zile după aceea m-am simțit ca fermecat și cântam și eu din flaut și Ciprian îmi scrie note și îmi da tot felul de cântece”²⁶.

Corul teologilor cernăuțeni condus de Isidor Vorobchievici
Ciprian este în ultimul rând în dreapta dirijorului, cu flautul

Și acum informația lui C. Morariu despre împreună-prezentarea cu **Ciprian la recrutare** (în 1875): „Tot pe când eram în anu întâilea ne-am dus amândoi și am intrat deodată în sala de recrutare, fiind eu recrutat, iar lui spuindu-i-se că e cam slab, el a zis:

- «Eu mă simțesc destul de vrednic să pot sluji».

Atunci un ofițer a strigat:

- «Asentat, la cererea proprie».

După ce am ieșit de acolo, ne-am făcut amândoi frați de cruce în toată forma”²⁷.

Și se continuă cu amintirile despre studentul Ciprian, cheag al veselei vieții sociale - societare: „Odată, în ziua de Constantin și Elena, cum mă întorceam de la masa de amiază, pe coridorul seminarului îl văd pe Ciprian stând lângă fereastră și uitându-se în ograda capelei seminariale la vremea cea posomorâtă și ploioasă de afară. Mă apropiu de el și îi zic: Știi ce, Cipriane, haidem patru cântăreți la rectorul, să-l rugăm să ne lese la Ceahor²⁸ și tu ia-ți scripca și vom petrece acolo o seară plăcută. Cât ai bate din palme vorba mea fu prefăcută în faptă. Întrebați-i și astăzi pe cei ce au fost de față la petrecerea

aceea din casa părintelui archipresviter Artenie Berariu, unde s-a cântat din vioară și pian, și toți vor mărturisi într-un glas că Ciprian a fost sufletul ei. Trecuseră săptămâni, și cei ce auziseră cântările de atunci tot de Ciprian visau”.

Fapte confirmate de același C. Morariu în scrisoarea-i din 30 nov. 1893 către Iraclie Porumbescu, unde citim: „Drept că eu multe le-am istorisit băieților mei despre scumpul Ciprian. Le-am istorisit (...) de-o serenadă ce ne-a făcut-o iubitul, împreună cu Dionisie Constantinovici nouă, alumnilor din anul întâilea”²⁹, am umblat mai mult de-o săptămână ca electrizat de fiorul sfânt produs în sufletul meu prin farmecul nespus de dulce al ma(i)estrului; le-am spus cum adese l-am surprins pe scumpul nostru în muzeul său³⁰, uitându-se pe fereastră, cu violina în mână, cântând arii duioase și plângând”³¹. Le-am istorisit cum, la o petrecere la Ceahor de ziua patronului meu și al logodnicei mele, iubitul nostru a robît cu violina sa întreaga societate, arobit-o în adevăratul sens al cuvântului (sublinierea lui Leca Morariu), căci nu voi uita și nu pot uita cum părintele Artemie, răposata leliță, Iulția³², răposata Ilenuța Grigorovici din Bosanci, fosta soție a amicului meu, Pridie³³, îl admirau pe Ciprian ca pe un semizeu și cum se învâteau pe lângă el ca sateliții împrejurul unui soare. Bine că muzica, atunci când o auzi prin somn, are mai mare farmec, decât când o auzi treaz, când i-am auzit pe cei ce au participat la petrecerea pomenită din Ceahor, două săptămâni, cântând un vals pe care Ciprian îl executase la acea ocaziune, mereu cu cuvintele: Ciprian, Ciprian Po...rumbescu, Po...rumbescu, Po...rumbescu, Po... etc etc. Am văzut deci că acele persoane, deși treze, au fost înlănțuite de același farmec sfânt de care eu am fost înlănțuit prin somn. Explicarea? Cui i-ar mai trebui aici explicare? L-am auzit pe artistul Micheru³⁴ din București. Violina lui m-a lăsat rece. I-am auzit pe atâția artiști de violină aici în Cernăuți. De ce numai Ciprian îmi umplea cu armoniile lui pieptul de suspine, îmi producea lacrimi în ochi și mă robea într-atâta, încât adesea îmi venea, așa plângând, să-l cuprind de grumaz și să-l sărut până mi-a țâșni sângele din buze ? și de ce, cum am spus, am văzut același efect produs și la alte persoane? Mie unuia, deși nu-s tocmai cel mai mare cunoscător al artei muzicale, nu-mi trebuie explicare!!!”

Binevenita întregire la aceste confesiuni sunt amintirile lui A(lec)u Berariu³⁵, din care spicuim următoarele: „Pe când era Porumbescu teolog la Cernăuți, petrecea adesea în casa părinților mei, la Ceahor. Nu venea singur, ci însoțit de mai mulți tineri parcă anume aleși ca să facă muzică instrumentală și vocală. Ciprian Porumbescu cu vioara, Constantin Morariu la flaut, Isidor Ieșan cu ghitara, mama mea Iuliana la pian. Apoi doinele și romanțele cântate cu voci admirabile de George Popescu³⁶, Iancu Cocinschi, Morariu și Ieșan, în îmbinare cu glasurile îngerești ale mătușilor mele, copile tinere, te înălțau sufletește până la slavă. Iar de producție literară se îngrijea mai ales Truță Ștefanelli, fostul membru al Academiei Române. Uneori era de față la aceste petreceri și bunicul meu, mitropolitul Silvestru Morariu, el însuși un mare cântăreț, care venea ca la

neamuri; îi citeai din faţă bucuria ce-o simţea văzând un tineret atât de entuziast şi iubitor de artă şi frumos.

Dintre aceşti tineri, unii au ajuns să fie fala neamului românesc, ca însuşi Porumbescu, preotul Constantin Morariu, Truţă Ştefanelli³⁷, iar alţii au ocupat stări sociale şi conducătoare, pentru români o raritate pe acele vremuri, ca Vasile Morariu, Aftanasie Pridie şi alţii. Şi așa, cu lectură, cu muzică cu discursuri, şi toate înflăcărare, la o masă bogată, răsăreau multe idei şi ne însufleţeau sentimente calde, ce ne apropiau de idealul nostru naţional întregirea neamului”. Iar ... *multele idei şi... caldele sentimente* din aceste... arboreşene soboruri le înţelegem de pildă din spusele lui Ştefanelli (articolul *Ceva despre Bucovina* din *Calendariul* pe 1876), unde, vizându-se perfida manie austriacă de a schimonosi numele băştinaşilor bucovineni cu apendicele - *vici*, -*schî* şi -*uc*³⁸ ni se spune: „Astfel de codiţe, triste urmări ale unei epoci de funcţionalizare, le vedem şi astăzi păstrate la o mulţime de nume de români ai căror străbuni nici nu visau la astfel(iu) de botejune”; şi unde, pentru a vestezi meschina statistică austriacă, ostilă elementului român din Bucovina, Ştefanelli se referă la statisticele aceluia D. F. Ficker distins musafir al lui Iraclie în 1853, la Şipot, care acuma, împreună cu opera sa - Dr. Ficker, *Hundert Jahre, 1775-1875*, Wien, 1875, e recomandat așa (p. 93): „bărbat de ştiinţă... care cunoaşte Bucovina foarte bine, deoarece a trăit în ea un timp îndelungat”, şi a cărui *broşură* o „recomandăm... celor ce vor să aibă o cunoştinţă despre starea actuală a Bucovinei”. Şi *calde sentimente* ca cele cu care Ştefanelli, în articolul despre *Imnul festiv al Arboroasei* va caracteriza societatea *Arboroasa* (în *Calendariul* din 1877, p. 112) drept „o şcoală pentru a se dezvolta şi pe terenul naţional”.

Vacanţele mari, **teologul Ciprian le petrece, natural, în raiul părintesc de la Stupca**, şi, să zicem, de pe la finea lor, o plastică mărturie, chiar a lui, despre această caldă viaţă în familie. Scrisoare³⁹, adresată unchiului său Adolf Striegel, baron de Lindenau şi tantei Fani Striegel, soră a mamei lui Ciprian, Emilia, la o plecare a lor de la Stupca la Iaşi. Şi s-ar putea ca această scrisoare să vină de după o descindere a lui Ciprian la Iaşi, fiindcă pasagiul: „Rog binevoii a vă informa la Lewandovschi despre notele mele” - parc-ar da de-nţeles că anumite piese muzicale ale lui Ciprian ar fi rămas la acel Lewandovschi.

Scrisoarea – fireşte-n nemţeşte – se inaugurează cu 6 strofe, preţioase mărturii nu numai pentru meşteşugul iscusitelor stihuri ale lui Ciprian P. Semnalate de noi nu odată⁴⁰ şi pe care noi o presupuneam a fi a lui C. Porumbescu, este a lui Victor Umlauff - vezi-i originalul nemţesc şi traducerea lui I. (T.!) V. Stefaniu (Tudor V. Stefanelli) în *Convorbiri literare* An. VI, 1872-1873, pp. 467-468), interesează şi pentru alte amănunte din viaţa lui Ciprian: Florile împătimitului grădinar Iraclie („*Die Blümlein im Garten*”) şi vioara - „*Die Geige, mein einziges, theuerstes Gut*” („vioara, unicul şi cel mai scump al meu odor”). Scrisoarea mai e apoi foarte elocventă pentru

sensibilitatea artistică a tânărului (de 22 ani), că chiar numai un rămas bun, spus unui unchi și unei tanti, îl face să se prăpădească de plâns, ca un copil („dass ich bitter, wie ein kind, weinte”).

Ba confesiunea rămâne prea documentară pentru procesul creației lui C. P., decât să nu fie subliniată; adevă: „*Ein unbestimmtes Et (was ergrief)*”⁴¹ mir mein Herz, mein Gemüth...ich senk (hin?)..., verbarg mein thränen befeuchtetes⁴² Antlitz in den Kiss(en). Um mein Herz zu erleichtern, setzte ich mich hin und verfasste das obige Gedicht” (Un ce nelămurit îmi covârși inima, sufletul... căzui grămadă..., îngropându-mi în perini fața scăldată în lacrimi. Ca să-mi ogoiesc inima, mă apucau de alcătuit poezioara asta”).

Precum, iarăși, trebuie reținut că exuberantul nerv umoristic al lui C.P., care, ca aluzii (pentru noi indescifrabile) inventează la perifraze ca acestea: „Die Fantische Sippschaft brutet die Eier welche der Alte gelegt hat glücklich aus, wobei der grosse Geometer Gustel mit seinem berühmten Reisszeug die Nester abmisst” (= Brejii de Fanteni, sunt fericiți că-și scot puii din ouăle pe care le-a ouat bătrânul Fanta⁴³, marele geometru Gostel, cu celebrul său compas, le măsoară cuiburile”), ajunge până la recordul de creație polisintetică germană a unui cuvânt, scandat pe 21 de silabe! Adevă: ”seiner hochüberzie herischenregen schirmhuthalten denauf wanderschaftgehenden Personage” („a acestui în călătorii-prealblimbăreț de pardesui și pălărie și umbrelă-purtăreț personagiu”).

Pentru mama lui Ciprian, cea crescută la secere⁴⁴ e caracteristică știrea că de la Gura Humorului se-ntoarce la Stupca chiar pe jos și noaptea, străbate pădurea. Iar unanim-simpatizantul unchiu Josef Mally⁴⁵ (???), funcționar la Gura Humorului, pare să fi știut ce-i vinișorul bun, cu care baronul Adolf Striegel de la Iași, se mai abătea pe la Stupca, devreme ce jumătățica (și nu numai jumătățica, ci chiar treisfertuța) lui Mally, tanti Olimpia⁴⁶, după ce - se pare - îi sechestraseră ghetele, ca să nu poată da năvală la vinul debarcat la Stupca, aflând că, în sfârșit, capul relelor, Adolf Striegel a plecat cu Fanișorul său, îi dă cizmulile de zile mari lui Mally, iar bietul Stan Pățitul de Mally - nu-i rămâne decât să bodrogănească:

- Deh! Acuma mi le dai, când vinu-i gata-dus!

Cam așa ne dă de-nțeleș gluma lui Ciprian, c-ar fi devenit cazul... Și zburdălnicia lui Ciprian e atât de avană, încât fraza: „Der Vater ist bei mässiger Temperatur in gutem Wetter” s-ar putea, Doamne-ferește, descamburiza și așa: „Der Vater ist, bei mässigem Wetter, in guter Temperatur”!... Restul de lămuriri, în notele din subsol.

Și acum scrisoarea. Îi respectăm ortografia și-i completăm doar interpuncția.

Stupca 17 September 1875.

Theuerster Onkel, Vielgeliebte Tante,

Mein Herz durchzucht Wehmutsgefang

Mein auge erglänzt von Thränen

Es ist mir so düster, so wehe und bang
 Es fasst mich ein namenlos Grämen.
 Der Himmel so trübe, so welkenbehängt
 Durch Regen gibt Kund er sich heute
 Auch ihn, den sonst heiteren, blauen umfängt
 Ein schmerzliches Wehegeläute.
 Die Blümlein im Garten alle sie neigen
 Zur Erde traurig die Köpfchen
 Es scheint als sollten sie schweres erleiden
 Denn jedes birgt Perlen von Thränchen.
 Die Geige, mein einziges, theurstes Gut,
 Die sonst so lustig geklungen
 Verstimmt ist sie heute und tonlos sie ruht...
 Die Saiten sind alle verklungen.
 Und ängstlich erfrag-ich mein Aug und mein Herz,
 Ich frage den Himmel, die Blumen,
 Ich frage die Geige, warum so voll Schmerz
 Sie heute ach! Heute verstummen.
 Und wehmutsvoll seufzen sie leidesumstrikt
 Als sie mein Fragen vernommen:
 Die Theuren die uns so lange beglückt
 Haben heut-von uns Abschied genommen!...

Stupca am Tage der Abreise de Onkels nach Iassy.

Noch jetzt klingen diese Verslein in meinen Chren und mit Bangigkeit
 erinnere ich mich der Tage die wir so selig, so voller Freuden und
 Annehmlichkeiten im engen Kreise der Familie durchlebten.

„Glück und Glass

Wie leicht bricht das“...wenn’s nicht so wäre und ich nicht wüsste dass
 dieses Sprichwort Wahrheit ist und daher kein dummer Kerl es gemacht hat,
 würde ich vielleicht auch jetzt im ”Salon” auf dem Divan hingekauert sitzen und
 weinen, wie ich es that als Sie von uns wegfuhr. Bei Ihrem Abschiede
 enthielt ich mich zu weinen, ich schämte mich der Thränen, doch kindlich muss
 ich Ihnen gestehen, dass ich hierauf bitter wie ein Kind weinte. Und warum
 weint ich? Wusste ich doch, dass Sie nicht auf immer von uns schieden, dass
 wir uns noch sehen würden... Ja! ich wusste es und dennoch (= dennoch) konnte
 ich nicht anders...Ein unbestimmtes Et (war esgrief) mir mein Herz, mein
 Gemüht... ich sank h(in)... verbarg mein thränenbefeuchtetes Antlitz in den Kiss
 (en). Um mein Herz zu erleichtern, setzte ich mich hin und verfasste das oblige
 Gedicht, das mir zur Erinnerung an Ihre Anwesenheit bleiben sollte. Doch die
 Zeit gleicht alles aus; sie verwischt die Narben unserer äusseren und inneren
 Wunden, sie macht uns gegen das, was wir früher nur mir (= mit) tiefsten
 Mitgefühl arblikten, gleichgültig. Und so bin ich denn auch schon getröstet und

hoffe, nur noch die angenehmsten Erinnerungen an Sie in meinem Herzen zu verwahren.

Unsere Lebensweise hat sether sich um keinen Gram gebessert, womöglich ist sie nur noch monotoner geworden. Den Tag über lese ich und spiele mit der Marika⁴⁷ wobei wir uns immer an unsere theuern Zuhörer erinnern. Dann und wann besucht uns der Dobosch⁴⁸ dessen Besuche so wie Blitze aus heiterem Himmel eintreffen. Ich sende eine copia malefica seiner hochüberzie herischenregen schirmhut halten den auf wanderschaftgehenden Personage, die Ihnen vielleicht ein Lächeln abzwängen wird. Die Mutter ist seit vorigen Sonntag etwas unpässlich, - sie hat sich bei der Rückreise aus (Gu)ra (Hum)ora, wo sie durch den Wald in der Nacht zu Fuss...(den) Fuss bei einem unvorsichtigen Falle verletzt. (Der) Fuss ist geschwollen, daher sie schön liegen oder vielmehr sitzen nuss. - Onkel Mall hat uns noch nicht besucht. Als die Tant (Tante) Olimpie erfuhr, dass Sie schon weggefahren sind, hat sie ihn die Stiefleten zurückgegeben unf ich denk mir wie er sagt: !Na jetzt gibst-s mir, wann der Wein schon weg ist – (taci sărace baci, dacă vrei să mai trăiești...) ⁴⁹ Der Vater ist, bei mässiger Temperatur in gutem Wetter... Freilich gibt-s dann und wann ein kleines Regenwetter, aber es schlegt (schlägt) nicht ein... Die Fantische Sippschaft brütet die Eier welche der Alte gelegt hat glücklich aus, wobei der grosse geometer Gustel, mit seinem berühmten Reisszeug, die Nester abmisst...

In zwei Wochen⁵⁰ fahre ich nach Czernowitz und bitte Sie uns bis dahin zu schreiben. Bitte sich gütigst auch beim Lewandoschi wegen meinen Noten umzuschauen. Indem ich Ihnen die Hände Küsse, verleib Ihr Cyprian Alecu⁵¹ und Otticu küsse recht herzlich. Nächstens werde auch ihm schreiben.

Meine Empfelungen an die Sofie.

Traducerea integrală:

Stupca 17 septemvre 1875
Prea scumpe unchiule,
Prea iubită mătușică,
Cântec de jale-acum pieptu-mi străbate
Și ochiu-mi în lacrimi se-neacă
Atât mi-i de jale și-atât de dor,
Amară restriște mă seacă...
Și cerul nourat, mohorât,
Cu ploaie răspunde-se astăzi;
Și dânsul cel de-alt cum albastru, senin
Cuprins de jale și chin.
Iar dragile flori din grădină
Cu toate-și apleacă-ntristatele frunți
Se pare că toate îndură-un alean,
Căci toate perlează de lacrimi.
Vioara-mi, unicu-mi și prea scump odor,

Atât de zglobie-altădată,
Doar fără de coarde și mută de stă
În tristu-i ungher aruncată.
Uitat îmi întreb și suflet și ochiu
Și cer, și noroc, și floare...
De ce, ah! De ce-au amuțit
Și ce, astăzi îi tot doare.
Și trist e suspinul lor îndurerat
Răspuns întrebărilor mele:
Prea scumpii... cei care ne-au fermecat
Plecat-au azi...

Stupca, în ziua când unchiul a plecat la Iași.

”Prea scumpii cei care ne-au fermecat

Rămas bun, vai, spusu-ne-au astăzi...”

Încă și acuma-mi răsună-n urechi aceste biete versuri și, cu duioșie-mi amintesc zilele pe cari, așa de fericiți, așa de plini de bucurie și de plăceri le-am trăit în intimul cerc al familiei.

„Sticlă fragilă,

Și tu, fericire,

La fel, volatila”...

De n-ar fi așa și n-aș ști că această zicală adevăr grăiește și că deci nu un prosticel a născocit-o, atunci poate-că și acuma încă aș ședea ciuchit pe divanul din „salon” plângând, așa cum am făcut-o când ați plecat de la noi. La plecarea d-voastre m-am reținut de-a plânge, îmi era rușine de lacrimi, dar sincer trebuie să vă mărturisesc că apoi m-am prăpădit de plâns ca un copil. Și de ce plânsei? Știam doar că nu vă despărțiți de noi pe totdeauna, că ne vom mai revedea... Da! Știam și totuși n-am putut altfel... Un ce(va) neterminat îmi năpădi inima, sufletul... Mă prăbușii..., îmi ascunsei în perină fața scăldată în lacrimi...

Ca să-mi ușurez inima, mă apucau și compusei stihuirea de mai sus, care să-mi rămână amintire de absența d-voastre. Dar timpul nivelează totul; el șterge cicatricile rănilor noastre externe și interne, făcându-ne indiferenți față de ceea ce înainte priveam numai cu adâncă compasiune. Și astfel sunt acum consolată și sper să-mi păstrez în inimă numai amintirile cele mai plăcute pentru d-voastră.

Traiul nostru nu s-a îmbunătățit de-atunci nici cu un gram, ba poate c-a devenit și mai monoton. Ziua citesc, sau cânt cu Marica, amintindu-ne mereu de scumpul nostru auditoriu. Când și când ne calcă Doboș, a cărui vizită fulgeră așa ca trăznetul din senin. Vă trimit o copie răutăcioasă a acestui prea-în-călătorii - plimbăreț-de-pardesiul și umbrelă și pălărie - purtăreț personagiu, bag-seamă vă va stoarce un zâmbet. Mama, de duminica trecută, ceva suferindă, când, la înapoierea-i de la Gura Humorului, noaptea, pe jos, prin pădure..., și-a stâlcit piciorul cu o nenorocită de căzătură. Piciorul e umflat, drept care dânsa trebuie să stea mereu culcată ori cel puțin să șează. Unchiul

Mally încă nu ne-a vizitat. Tanti Olimpia, aflând c-ați plecat, i-a restituit ghetele și mă gândesc cum dânsul o fi spus:

Deh! Mi le dai acuma când, când vinu-i dus! (Taci sărace, baci, dacă vrei să mai trăiești!) Tata, la temperatură moderată, e în duși buni... Firește că, din când în când, mai dă câte-o ploiță, dar fără de trăsnete... Brejii de Fanteni scot cu succes pui din ouăle ouate de bătrânul, vreme ce marele geometru Gustel tot măsoară cu vestitul lui perghel (compas) cuibarele...

În două săptămâni plec la Cernăuți și rog să ne mai scrieți pân' atunci. Rog binevoii a cerceta și la Lewandoschi pentru notele mele.

Sărutându-vă mâinile, rămân al d-voastră Ciprian.

Pe Alecu și Otticu îi sărut cordial. În curând îi scriu și lui.

Salutările mele Sofiei.

Și acum, **continuarea celor trăite de C. Morariu în jurul lui Ciprian:**
„Altă dată s-a întâmplat că ne-am întâlnit amândoi ca bolnavi, în spitalul seminarului. Ciprian compuse un marș vesel ce avea să-l trimită părintelui său, ca gratulare de ziua nașterii sau a numelui și un vals de toată frumusețea, intitulat *Răsunete carpatine*:

« - Dă-mi-l și mie să-l scriu și să-l cânt la flaut”!

- «Nu», îmi răspunde Ciprian, nu ți-l dau căci am să-l tipăresc.

« - Dă-mi-l», îl rog eu de repetate ori,

iar el: «Nu și nu! »

Se duce, într-o după amiază Ciprian al meu în oraș și văd că își încuie notele în sertarul mesei. Cum pornește, eu fuga pe la alți colegi, după chei; deschid sertarul și îmi scriu tot valsul, apoi iară îl încui și mă pun la cântat. Când Ciprian m-a aflat cântând, mi-a zis numai:

« - Apoi, vezi, măi, vezi cum ești tu!» și nu s-a supărat pe mine preabunul și blândul și neuitatul, dar nici n-a tipărit valsul acela de care nimic nu aflu pomenit în scrierea lui Petra-Petrescu, precum nu se pomeneste acolo nimic nici de valsul *Un vis de fericire*.⁵²

Și iar poposim în depănarea acestei evocări - pentru a sublinia faptul că, fatal, atâtea piese ale lui Ciprian Porumbescu par pierdute, precum, în schimb, piese neamintite de nici o bibliografie apar... pentru ca să înmulțească numărul creațiilor lui. De exemplu: elegiile de iubire *Resignation*⁵³ și *Nocturne*⁵⁴, apoi acel *Hristos au înviat!* descoperit la Cluj⁵⁵, sau acea *Polka schnell Zwerch übricht den Berch* fostă până-n 1936 în posesiunea D-nei *Bertha Rossignon* și recent descoperită, duioasa evocare *Dulce Bucovina*⁵⁶ (pian solo). Și, de reținut e declarația lui Ciprian: „Am să-l tipăresc”. Așadar, voința de-a publica, conștiința că are ce publica!... Precum chiar începe să publice în timpul acesta: *O dorință; O horă națională română*...

În continuare, C. Morariu (*ibidem*) cuvântează: Într-o zi din săptămâna Patimilor⁵⁷ a anului 1876, unchiul meu, Silvestru Morariu⁵⁸, pe atunci arhimandrit de scaun, mă cheamă în cancelaria sa și, cum deschid ușa, el cu o hârtie de note în mână, îmi zise: Secundează-mă! Începem amândoi a cânta un

Hristos a înviat, compus de dânsul și, la urmă mă întrebă: - E frumos? – Frumos – răspund eu, iar el îmi zice: „Apoi, dă-l lui Ciprian să-l puie în cvartet și în ziua de Paști să-l cântați în biserică!”

Ciprian a îndeplinit și dorința arhimandritului, dar tot atunci a compus el și *Hristos a înviat*, cel festiv sau sărbătoresc și cel triumfal, pe care astăzi îl cântă toate corurile de flăcăi și fete din satele noastre⁵⁹.

În ziua Învierii, cântând corul seminariștilor acele două piese întâiași dată⁶⁰, în catedrală, unchiul arhimandrit, care miruia poporul după slujbă, nu se mai sătura de-a tot zice către coriștii ce erau aproape de el: Cântați, domnilor, cântați, că tare-i frumos!”

Așadar, precisa datare a doi *Hristos a înviat*, de Ciprian Porumbescu – cel festiv, sărbătoresc, solemn⁶¹ și cel cu adevărat triumfal⁶², inaugurat ca de-o biruitoare trâmbiță de arhanghel, cu vesel strigăt e biruință – până astăzi, cel mai adecvat, mai impresionant *Hristos a înviat* al literaturii noastre religioase.

XIV.2.

Spontaneitate creatoare

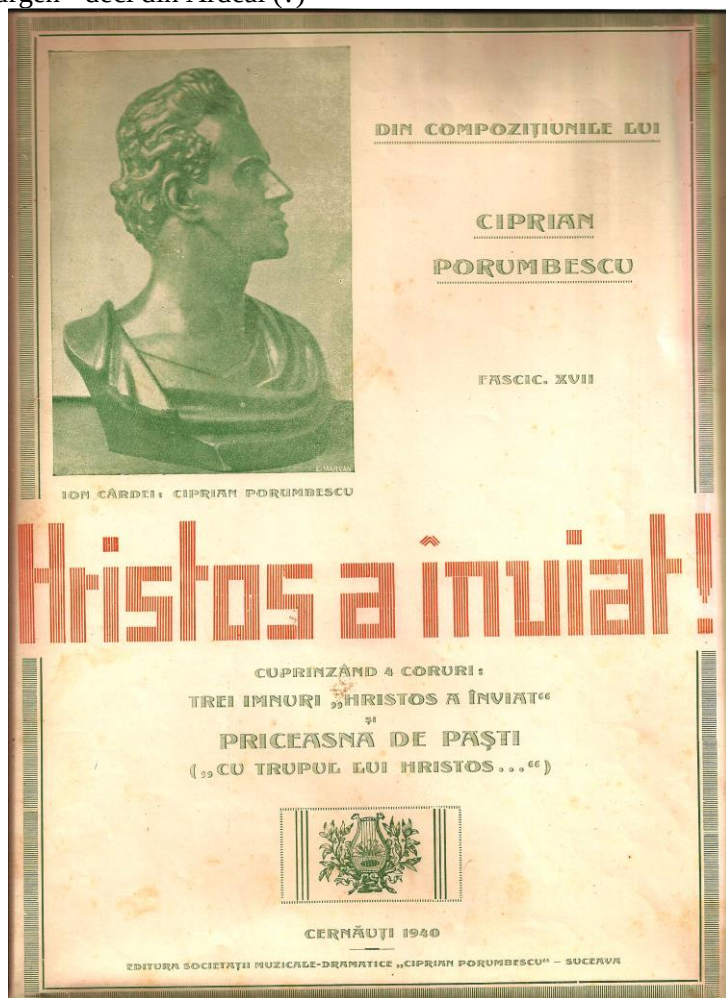
Și poate că, totuși, sub sugestia acelui *Hristos au înviat*, al lui Silvestru Morariu, C. Porumbescu compune următorul *Hristos a înviat* (p. cor mixt!) în stil bisericesc:

The image shows a musical score for the hymn "Hristos a înviat" by Ciprian Porumbescu. It consists of two systems of music, each with a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment (bass clef). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The lyrics are in Romanian.

First system lyrics: Chri-stos a învi - at din morți, cu moar - tea pe - moar - te că - l -

Second system lyrics: când și - ce - lor din mor-mân - turi vi - ață - le-a dă - ru - it

Textul, și el, cât mai „bisericesc”! Trilingv! Deci și grecesc. N. Petra-Petrescu menționează un: „(C)hristos anesti ec necron, în A-moll” acesta însă e în gamă majoră. Dar C. Porumbescu a fost intens – ispitit de imul Învierii. În manuscrisele sale mai e schițat un amplu *Hristos a înviat*, ca să-i zicem concertant; și altul, de-a-binelea elaborat, cu *titlul Hristos a înviat* aus Siebenbürgen - deci din Ardeal (?)

Hristos a înviat în trei versiuni și *Priceasna de Paști*

Și iar, amintirile lui C. Morariu despre Ciprian în seminarul cernăuțean: „Ca **cântări bisericești** îmi vor rămâne pururea neuitate mai ales melodiile lui Ciprian din liturghia Sfântului Grigorie: *Acum puterile îngerești*⁶³, *Cu credință, gustați* și din heruvicele din săptămâna Patimilor, *Cinei Tale cei din taină* și *Să tacă tot trupul*. Pare că și acum aud melodiile acestea răspândindu-se prin

bolțile catedralei din Cernăuți ca niște imnuri tainice de îngeri, ce numai decât trebuie să se înalțe la cer către izvorul luminii și al vieții.

Dintre multele „cântări bisericești îmi vor rămâne pururea neuitate mai ales melodiile lui Ciprian din liturgia Sfântului Grigorie: *Acum puterile îngerești*⁶⁴, *Cu credință, gustați și din heruvicile din Săptămâna Patimilor - Cinei Tale cei de taină și Să tacă tot trupul*⁶⁵. Pare că și acum aud melodiile acestea răspândindu-se prin bolțile catedralei din Cernăuți - ca niște imnuri tainice de îngeri”⁶⁶.

Deci piesele menționate și-n biografia lui N. Petra-Petrescu, unde citim: O liturghie a S-tului Grigorie), constatătoare din 3 bucăți:

a) *Acum puerile...*;

b) *Cu credință...*;

c) priceasna *Gustați*.”

Iar, pentru heruvicile admirate de C. Morariu, la Petra-Petrescu: „(C)heruvicul pentru Joia Mare: *Cinei Tale cei de taină și (C)heruvicul Sâmbetei mari: Să tacă tot trupul*”.

Din partea lui Ioan Vicoveanu, entuziast și devotat și unic depozitar al operei lui Ciprian Porumbescu, aice, următoarele precizări! Scrisoarea-i din 4 Oct. 1955: „Liturghia Sf. Vasile e ca și Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, numai răspunsurile cele mari (*Heruvicul, Ca pre Împăratul, Pre Tatăl, Cu vrednicie, Sfânt, Sfânt, Sfânt, Pre Tine Te lăudăm*) se cântă mai pe larg și, în loc de axionul duminical (*Cuvine-se cu adevărat*) se cântă *De Tine se bucură toată făptura*.

Și același I. Vicoveanu, în scrisoarea-i din 13 Sept. 1955: „În colecția mea posed:

a) La liturgia Sf. Grigorie: *Acum puterile cerești...*, *Că iată Împăratul Împăraților...*, *Iată jertfa tainei săvârșită...*, - după îngenuchere: *Cu credință...*; Priceasna: *Gustați și vedeți...*;

b) În loc de heruvic, în Joia-Mare: *Cinei Tale cei de taină...*; *Că nu voi spune taina Ta...* și *Ci ca tâlharul mărturisindu-mă...*;

c) În loc de heruvic, în Sâmbăta-Mare: *Să tacă tot trupul...*, *Că Împăratul Împăraților...*, *Și merg înainte cetele...*;

d) La Paști: *Învierea Ta, Hristoase Mântuitorule*.”

Iar amintitul (pag. 49 Nota 265) pripit ms. al lui Ciprian P. (în care textul e numai fragmentar arătat) ne dă următorul început pentru *Acum puterile cerești*:

Acum puterile cerești

Și iar amintiri ale lui C. Morariu despre muzica lui Ciprian: „Odată, seara, înainte de zi – *Întâi Mai*, fără să știe cineva, Ciprian a compus cântecul poetului Lepădat:

Triumfând sosește iară
Drăgălașa primăvară.

A doua zi dimineată ne cheamă pe toți coriștii la un loc, învățăm repede cântecul, apoi ne duce la rectorul seminarului Filipovici și-l cântăm în tindă, la ușa lui, ca gratulare de *Întâi Mai*. Sfârșind cântarea, rectorul deschide ușa, cu ochii plini de lacrimi, îl cuprinde pe Ciprian, îl sărută și îi zice: - Îți mulțămesc, dragul meu, căci știu că bucuria aceasta d-ta mi-ai făcut-o”.

Deci, geneza acestuilalt imn, iarăși real-porumbesc (de spontană sinceră melodie, închinat dragii lui învieri a Firii⁶⁷: *Sosirea primăverii*⁶⁸, C. Morariu ne comunică pentru text: „cântecul poetului Lepădat”⁶⁹ – deci Ion Al. Lapedatu (1844-1878). Și precizăm că acest primăvăratec *1 Mai* muzical a fost: 1 Mai stil vechiu (?) = 13 Mai nou al anului 1876, fiindcă într-unul din cele 2 m-se păstrate, cel scris de chiar mâna lui Ciprian, citim (la Tenori, Bas I și Bas II – La Tenor II, jumătatea de pagină, cu data nu ni s-a păstrat), deci de 3 ori, data: „25/4 76”.

Și iar evocările lui C. Morariu pentru seminaristul Ciprian: „Lucru mare și cam rar la alți oameni era la Ciprian, dragostea lui fierbinte și simțirea adâncă pentru tot ce e bine, frumos și nobil. Cu deosebire dezvoltată, aș putea zice prea dezvoltată îi era simțirea. Nu odată l-am surprins în odaia lui cântând din vioara și plângând.

«- *Ce ți-i, sărace Cipriane, de ce plângi?*» și el îmi răspundea:

- «*Ia, mă bat gândurile și simțirile, bată-le-ar pustia să le bată!*».

Nu e dar mirare, că un suflet așa de simțitor și iubitor ca al lui să nu fi răspândit în jurul său ca floarea cea mai plăcut mirositoare, numai parfumul binelui, frumosului și a tot ce e măreț și nobil. Nu e mirare că în orice societate se ivea, el era ca matca, împrejurul căreia se adunau albinele. Dacă mai spun încă și că **Ciprian știa să cânte din vioară toate doinele și cântecele noastre populare ca nimeni altul**, căci în tot timpul vacanțelor le învăța de la numeroșii lăutari și zicători din gură din Stupca; dară mai spun că el strângea astfel cântece din toate țările române și mai adaug că el avea mare plăcere și pentru haz, făurind atât cuvintele hazlii, cum bunăoară *Cisla*, dar mai ales *Că-i domn cu guler și cu frac, Cu castor papuci de lac și Bate fierul pân-ce-i cald*, la auzul cărora nici omul cel mai serios nu se poate ține de râs - apoi cred că am spus tot ce trebuie...”

Și iată iar două necunoscute piese de C. Porumbescu, două „cântece hazlii”, cu caracter satiric și pline de umor: Unul e cel amintit de N. Petra-Petrescu (pp. 37-38) *Merge unu-ntr-un hotel*, celălalt - piesa rămasă cu totul tot neștiută *Bate fierul pân-ce-i cald*. Primul îl posed am și-n transcripția lui Victor Morariu (1881-1946), care-l știa din tradiția familiei C. Morariu. Chiar așa, simplu monofonic, cum se află, dar cu fericita, ingenioasa invenție melodică, cu insinuanta ei scădere la tonalitate minoră în pasagiul „dar vine la plătit” - această jucărioară a veselei vieți studențești de nuanță teutonică merită reținută.

Așadar, pentru reconstituirea cupletului *Merge unu-ntr-un hotel* ne servesc următoarele: Pe versul manuscrisului lui Ciprian P., cu tenorul II din piesa *Patria Română*, o foarte fugară schiță (cu creionul) a lui Ciprian P., schiță în care noi, cunoscând empiric melodia zisului cuplet și având-o și-n ureche și-n foarte improvizată⁷⁰ schiță a lui Victor Morariu, descoperim melodia cântată. Ciprian o pornește⁷¹ dintru-ntâi în măsura de 3/4, adică:

dar apoi o nimereste - așa cum reclamă caracterul și ritmul firesc - la măsura de 2/4:

Victor Morariu o pornește cu 2/4, dându-i și cuvenita anacruză:

Și astfel, din ambele versiuni⁷² se cristalizează următorul rezultat! Zicem se *cristalizează*, fiindcă și versiunea - V. Morariu e pasibilă de retușări: d. p., în pasajul „și de ce, de ce, de ce?” - la Victor Morariu 3 optimi punctate plus câte o șaisprezecime, iar la Ciprian P. (așa cum o cântam pe vremuri!), optime punctată plus șaisprezecime și 2 pătrimi punctate plus câte o optime. Deci: *Intră unu-ntr-un hotel*:

In - tră u-nu - n - tr-un ho - tel Stri - gă chel - ner auf der
Stell Mîn - că bea ca-un grof bo - gat Și fu - mea - ză ca un mag -
nat. Dar cînd vi - ne la plă - tit El pe u - șă o-a tu -
lit Și de ce, de ce, de ce? că-i - domn cu gu - ler -
și cu frac, cu - cas-tor, pa - puci - de - lac De - și-n pun gă-i -
su - flă vînt El îi - domn pe-a - cest - pă - mînt.

Iar textul piesei în chestiune ni-i transmis integral într-un manuscris (pe cât de caligrafic, pe atât de semianalfabetic!) cu titlul: „*Îi domn și Criza de bani*, două cuplete aranjate de Ciprian Golembiovski”. Analfabetismul acestui *text-program* (bănuim!) îl evidențiem cu atât mai ușor că ne mai stă la îndemână și-un fragment (jumătate foiță) din textul autograf al lui Ciprian, cu titlu *Ii Domn* și cu strofele 1, 4, 5, 7, 8, 10 și 11 din cele 13 strofe (când mai bine, când mai puțin reușite) ale întregului. Dar textul lui Ciprian reprodus aidoma - să zicem - utilizabil, ar fi acesta:

1 - *Merge unu-ntr-un hotel*,
*Strigă: — Kellner, auf der Stell!*⁷³
Mîncă bea, ca-un grof bogat
Și fumează ca un magnat.

*Iar când vine la plătit,
El afară o-a tulit!
Și de ce, de ce, de ce?
Că-i domn cu guler și cu frac,
Cu castor, papuci⁷⁴ de lac,
Deși-n pungă-i suflă vânt,
El îi domn pe-acest pământ!*

*2 - Suflă iarna-un viscol rău
De-ți cauți iuti cojocul tău,
Vezi un domn, de îngâmfat,
Face Fenster promenad⁷⁵,
Numa-n bluză de satin!
De fudul! Un paladin!
Și de ce, de ce, de ce?
Că-i domn cu guler și cu frac.*

*3 - De-mprumuți altuia bani,
Nu-i mai vezi în zeci de ani.
Ba se ține de-atacat⁷⁶,
De-i ceri înapoi îndat;
De-l pâraști la tribunal
El câștigă, zău, formal⁷⁷.
Și de ce, de ce, de ce?...*

*4 - De se-ntâmplă-un post vacant.
Ah! Atunci un complasant,
Pentru că-i un protégé,
Iacă-i comisar în spé!
Tu ai merite, el nu,
Dar postu' tot nu-l capeți tu!
Și de ce, de ce, de ce?...*

*5 - De-ai fost la un birt vestit
Cu nuș-care, de-ai chilit
Și ați tras, hăț, binișor,
Pierzi îndat al tău decor:
De-a și pica el mort de bat,
Tot tu, nu el te-a îmbătat!
Dar de ce, de ce, de ce?...*

*6 - Pleci de-aici pân-la Lujeni⁷⁸
Tu și-un domn, cu Eisenbahn,*

Conductorul, vei vedea,
Deschizându-ți o cupea,
Ție-ți zice: „Marsch daher!”⁷⁹
Lui: „Ich bitte gnäd'ger Herr”!⁸⁰
Și de ce, de ce, de ce?...

7 - Altu-un mare amplotiat
La câșălării de stat,
Dă emisuri⁸¹ ca-un tatar,
Încă cere biruri mari,
Deși mulți se plâng că-i greu,
El își merge drumul său...
Și de ce, de ce, de ce?...

8 - Mulți țărani îs ascultați⁸²,
De tot chin îs apărați⁸³
Altul, de când e făcut.
El în veci nu s-a bătut.
Țăranul merge chiar în foc,
Iar ista bea la poloboc
Și de ce, de ce, de ce?...”

Autograful lui Ciprian P. vădește jos, în colțul din dreapta, pentru ultima strofă, acest semn al eliziunii V = aviz parcă, pentru sineși, că are de revenit asupra acestei prea necizelate⁸⁴ strofe. Și ne putem imagina ce frenetice aplauze vor fi secundat la *Arboroasa*, în *școală* „pentru a se dezvolta și pe terenul patriotic cultural” (e vorba eminentului protagonist patriotic - cultural Teodor V. Ștefanelli în asemenea generoasă zgâlțâitură!

9 - „De te-au pus un rău păcat
Să gândești la însurat,
Și-ai ales pe gustul tău –
N-a fi-a ta! Ești nătărău!
Vine altul mult mai prost!
Pe ista-l vrea astăzi de-a rost!”
Și de ce, de ce, de ce?...

10 - Ești de exemplu la un bal,
Angajezi la joc, formal;
Ea-ți răspunde nesmintit:
„0 entschuld'gen! Ich bin müd!”⁸⁵
Vine altul, târâit,
Cu-ista joacă - acu nu-i müd”
Și de ce, de ce, de ce?...

11 - *Și de-ai fost cumva-nvitat
La o soară de sat*⁸⁶,
Vezi că pe altu-l fac baron!
Pe tin-te bagă-ntr-un cotlon!
*Deși-ai studii și maniri*⁸⁷,
*Nu ești ca dânsul cavalir*⁸⁷!
Și de ce, de ce, de ce?...

În strofa a 12-a, o șarjă pentru casa societății *Arboroasa*, care ca mai
fiece casierie a unei veritabile societăți studențești, trebuie să se cam afle în
jenă cu încasările.

Deci:
12 - *L-Arboroasa s-au înscris
Oareșicare din Timiș*,⁸⁹
El îi membru fondator
În prezent și-n viitor!
*Dar taxa*⁹⁰ - *asta-i bagatel!*
N-o mai plătește nici de fel!
Și de ce, de ce, de ce?...

13 - *Și așa, trăit, muncit,
Mori, c-așa e sorocit!*
*Vezi, atunci, lumea de-aci,
Cum te știe prețui:*
*Lui îi cântă Stadtmusik*⁹¹,
Ție, nici un cucurig!
Și de ce, de ce, de ce?...

Iar din restul unui manuscris, „pe un sfert de filă veche, ruptă”,
neobositul cercetător Vasile Hrinco ne comunica (în 1953) - printre strofele (în
parte fragmentare) 2, 3, 6, 10 și 13 - și aceasta *inedită strofă*, înlocuită (?), se
vede, cu strofele 6 și 8:

*La asentare ești chemat,
Să slujești la împărat –
Tu și-un domn sunteți chemați
Sub măsura drept să stați;
Ție-ti zice: - Marsch daher!*
*Lui: - Ich bitte...*⁹²

Celălalt *cuplet* din manuscrisul - program, complet neștiut, nementionat
de nici un bibliograf al lui Porumbescu - *Criza de bani* - are și meritul de-a fi,
în oarecare măsură, și-o oglindă socială a epocii arboroșene, prezentând (bine-
nțeles cu hiperbola umorului) câte-un accent de xenofobie anti-nemțească, sau
șarjând excesul de toaletă al exponentelor sexului gingaș. Dar săgețile hăzosului
autor nu cruță nici alte... lipsuri..., ca de pildă: îndoielnica educație a

domnișoarelor de prin cel *convicte*⁹³ (institute de educație) și nesațul vânătorii de zestre al chiar colegilor din „sfânta” teologie!

Și ni-i aminte că la percheziția făcută cu ocazia arestării celor *cinci arboroșeni* „să se fi aflat la un teolog o listă a tuturor fetelor de măritat din Țară și cu date exacte asupra vârstei și zestrei lor...”⁹⁴ La urmă, luată în furculiță și lista de... concurenți ai lui Ciprian (în muzică), printre care firește în mod amiabil și ca... reclamă, e atins și „cuconașul Emilian” de la *Costâna* - poate acel Emilian Țurcan relevat de C. Morariu⁹⁵.

Și iat-o deci: *Criza de bani*

„1 - *Să vă cânt ca vocea lină
De ce-acu de zece ani,
Preste biata Bucovină
A căzut criza de bani!* – bis

5 - *Pudruite și sfecelite*⁹⁶
*Cu pudră de cinghiscan,
Decoltate de un metru,
Iată dar criza de bani!* – bis

2 - *Unde mergi acu pe stradă
Întâlnești numai târtani
Ce ne-nșală și ne prada,
Iată dar criza de bani!* – bis

6 - *Demoazele prin convicturi
Studiază zece ani,
Iar când ies nu știu neci buche
Iată dar criza de bani!* – bis

3 - *Șvăbălăi din toată lumea
S-a(u) înmulțit ca guzani,
Ce deșartă fondul nostru,
Iată dar criza de bani!* – bis

7 - *Teologii de acuma
Îngâmfați-s ca curcani.
La peșit cer mii și sute,
Iată dar criza de bani!* – bis

4 - *Damele își poartă multe
Ciobotele-n gaetani,
Și frizura ca un munte,
Iată dar criza de bani!* – bis

8 - *Muzicanți la noi în țară
S-au înmulțit ca ciobotari,
Dacă chiar și N. N.
Iată dar criza de bani!* – bis

9 - *În Costina, de exemplu,
Cuconașul Emilian
Joacă rol de artist marc,
Iată dar criza de bani! bis”*

Ca să constituim acum cadrele - oricât de largi, de generale - pentru **cronologizarea compozițiilor lui Ciprian Porumbescu**, urmărim - pe cât e posibil (adică pe cât ne-o destăinuiesc manuscrisele lui sau pe cât ni se servesc informații din afara manuscriselor) - datele pieselor lui muzicale.

Din februarie 1875 vine manuscrisul „*Gaițele (Cafe-Schwestern) Polka (schnell), Componiert u. allen Kafeschwestern ehrfurchisvoll gewidmet v. C. Golembiovski*”, de 1 pagină și 1/2 coală mare, cu precizarea finală: „*Czernowitz, 26 Februar 11 Uhr v. M. 1875*”.

Partitura originală a piesei *Cafe-Schwester*, datată 26 februarie 1975 –
Biblioteca Academiei Române - Cabinetul de Muzică.

Dar *Surate de cafea* - un fel de *Gaițe*⁹⁷, dar totuși respectuos (*ehrfurchisvoll!*) regardate de sprintarul compozitor - *Polcă* (în ritm de galop) compusă și dedicată cu respectuoasă stimă tuturor „gaițelor” din jurul cafelelor de C. G. - Cernăuți, la 26 faur, ora 11 a. m. 1875”. Iar acel „ora 11 a. m.” parcă ar vrea să traducă facilitatea acestei compoziții, scuturată din mână până la ora 11 înainte de prânz. Și de ce *polcă*? Fiindcă venea din plină epocă a polcilor, galopului, gavotei, cadrilului, valsului! ilustrată de cei mai importanți reprezentanți: Joseph Labitzki (1802-1881), Johann Strauss tatăl (1804-1849) și fiul (1825-1899), Anton Walerstein (1813-1892), Jacob Dont (1815-1855), Philipp Fahrback-tatăl (1815-1885) și fiul (1840-1894), Jean Kafka (1819-1896), Guilaumme Kule (născ. 1823) și firește, compozitori români și „români”, neputându-se nici ei sustrage acest general talaz de muzică dansantă. Așadar: I. Engel, „maitre de chapelle en chef de toutes les musiques militaires en Valachie”, Wenzel Ignace Medek, Grigore ventura (1840-1909), Ioan Ivanovici (1848-1905), C. Cirillo, Antonio Cirillo, Carol Decker, Louis Wiest (1819-1889), J. N. Jacobitz, Isidor Voroebchievici (1836-1903), Eduard Caudella (1841-1924), Tudor cavaleriu de Flondor (1862-1923), etc.

În atâta roire a *polcelor* (și nu numai auzite, dar poate și *palpabil* trăite, prin cele sindrofii familiale și-n sala de dans), pututu-s-ar fi ca Ciprian, temperament atât de sociabil, să n-ajungă a le și compune?!

Polca *Cafe-Schwestern* - neamintit în bibliografia lui N. Petra-Petrescu și-n cea a lui C. Morariu⁹⁸, ci abia în cea a lui M. Gr. Poslușnicu⁹⁹ - are calitatea că înșiră iscusit 4 sprintene teme, în trei tonalități (ca și când, patru ar fi fiind gaițele (coțofenele !) încinse la pălăvrăgeala cafeluței) - iar limbuția dumialor parcă s-ar auzi în cele arpegii de șaisprezecimi...

Și iar, în contrapagina manuscrisului *Cafe-Schwestern* - surpriză! Schița (aruncată din creion) a unei lirice porniri pentru un drag și nedespărțit trifoliu. Îi înțelegem noima din textul celor (cam) 13 șire de „versuri”, improvizate sub de asemenea improvizata schiță muzicală, și prin faptul că penultimelor 7 măsuri ale portativului autorul le-a supus textul: „O D-ne susți(n)e și protege trifoliul meu.”

Textul ar fi acesta:

Cunosc un trifoliu mic

Doi frați ș-o sorioară (șir șters apoi cu creionul)

Iar când va pica vreodat

O fo(ai)e scumpă

Pe acest pământ

Pe care l-am plantat

Chiar Domnul sănt

De-o maică e el crescut

(Șir tăiat) În Dumnezeu

Tată scump

De-a fi tot ferice (șir tăiat) De un tată e el scutit

Pân'la finit sfârșit (șir tăiat) De orice rău

Simțesc ei toți

Pentru alde noi, *trifoliul* e: Mărioara, Ștefan, Ciprian!

Pentru alde noi trifoliul e: Mărioara, Ștefan, Ciprian ! Suntem deci – după tragica moarte a lui Alecuțu (Sănducu) cel blond, „copilul fără mamă”, mort în 12 Iunie 1877. Și cine știe ori de evocarea treifoliului rămas în viață nu e un ecou de pe urma tragediei familiare din Iunie 1877!

Iar prețioasei schițe muzicale (care de neiertat ar fi să se piardă, îi completăm toaleta publicistică (măsura de $\frac{3}{4}$ și evidențierea celorlalte) și-o dăm în vileag așa cum se prezintă (în muzică și'n text neterminată!...).

Lento

Cronologic, în 1875, ajungem la corul bărbătesc *Liturghia Sfântului Vasilie*, cuprinzând în m-sul lui Ciprian: *Cu vrednicie și cu dreptate...*, *Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot*; doi *Amin* și *Pre Tine Te lăudăm*. La tenor I și bas II, Ciprian ne-a pus data: „5. Marz 1875.” La tenor II, mucalita datare: „Această liturghie fu compusă de mine, Golembiovschi, scripcariu și băsariu și cântăreț (= cântăreț) vestit din țara rămlenească pe timpul sedelnicii (? = sederii) mele în seminariul episcopesc din Cernăuți, în 5 Marie 1875.

Buna-dispoziție, gata-gata s-o dea pe coarda hazului se mai vede și-n subtitlurile partiturilor. La tenor I: *Liturgia sfântului Vasilie alcătuită și bine potrivită de C. Golembiovschi. (De cântat lin și cu luare aminte)*; la bariton: „De cântat încet¹⁰⁰ și cu frica lui D-zeu”; la Bas II: „Bassu să cânte frumos și să eae samă să nu grișască.”

N. Petra – Petrescu menționează: „O liturgia (a Sf. Vasile) pentru Postul mare, în G-moll.”. Manuscrisul nostru o prezintă însă, cu 3 bemoli (în Mi bemol major și-n do minor) astfel:

În ineditul manuscris (de 8 pagini și ceva), primit în 16 nov. 1935 de la pianista Otilia Peyersfeld (Suceava) – *Consemnațiune asupra compozițiunilor musicale ale lui Ciprian Porumbescu*, ms. semnat de Heraklius Porumbescu la *Stupca 19. Jänner 1884* – citim (p. 1): O liturgie (a Sft. Ion în *A dur*); O liturgie tradițională a Sft. Ion; O liturgie a Sft. Ion în *C dur*; O liturgie a Sft. Grigorie; O liturgie a Sft. Vasile”.

Așadar aici *liturgiile* nu sunt date, ca la N. Petra-Petrescu!

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1 - Caiet de cursuri;
- 2 - Diplomă de terminare a studiilor;
- 3 - Ferdinand Zieglauer von Blumfeld (1829-?);
- 4 - Citatul *Absolutorium*;
- 5 - Cf. C. Morariu - *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bukovina*, Resicza-Wien, 1888-1891, pp. 150-151.
- 6 - Cf. C. Morariu; în: *Făt Frumos*, An III, 1928, p. 122 și IV, 1929, p. 171.
- 7 - Amintitul *Absolutoriu* nu dă precizări de lună și de zi.
- 8 - „Cu soru-sa” = simultan, nu *de la* soră-sa, ca profesoară (Mărioara fiind cu șapte ani mai mică decât Ciprian). Și-n orice caz, Porumbăștii aveau acum, la Stupca, un pian.

Pianul familiei Porumbescu, aflat în prezent în Muzeul Ciprian Porumbescu

9 - Ilie Filipovici, citim la T. Bălan. *Procesul Arboreasei...* 1937, iar C. Morariu, în ineditul ms. *Cursul vieții mele*, p. 34, îi zice: „Ruteanul Filipowicz”.

10 - N. Petra-Petrescu.

11 - Rar de izbutită realizare tehnică (arhitectonică) acel prelungit descrescendo al sunetului lansat în bolta acelei „Capele”.

12 - Și Ciprian înșiră o serie de proeminenți compozitori de muzică religioasă, începând cu Guillaume Dufay (1400-1478), cu care începe cultul din plin al cvartetului vocal.

13 - Jean de Okeghem (cam 1430-1495).

14 - Josquin Despres (cam 1450-1521).

15 - Orlando di Lasso (1532-1594), care însă a creat și muzica profană. Poate cel mai productiv între compozitorii tuturor timpurilor, realizând peste 2.000 de opere.

16 - Corect: „Finck”! Heinrich Finck (+1527).

17 - Thomas Stölzer (ante 1450-1526).

18 - Giovanni Pierluigi da Palestrina (1526-1594) cel mai mare compozitor al Bisericii catolice.

19 - Și pe acești corifei, C. Porumbescu îi înșiră, oarecum, cronologic.

20 - Anton Friederich Justus Thibaut, prof. de drept la Heidelberg, a trăit între 1774 și 1840. Cu opera la *Über Reinheit der Tonkunst*, 1825, a deșteptat un puternic interes pentru muzica mai veche, în special pentru cea religioasă.

21 - În pripa scrisului: *wol*, în loc de ortografic: *wohl*!

22 - Cuvânt nedescifrat.

23 - Cuvânt nedescifrat.

24 - Pentru aceștia (adică pentru cântăreții din catedrala cernăuțeană), n-au existat „un Dufay, Okegem, Orlando Lasso, Finck, Stölzer, Palestrina și cum se mai cheamă toți nobilii și innobilatorii maeștri ai artei muzicale. În zadar au viețuit și muncit un Haendel, Bach, Gluck, Haydn, Mozart, Beethoven pentru catedrala noastră. Aici muzica a încremenit în stadiul unei simple practice, care vegetează mecanic și, cu toate sirenele lui și harpele cele dulci ca mierea, nu vrea să prospere. În catedrala noastră muzica a încetat a fi știință, artă. Aici muzica bisericească și cântarea rituală a rămas cam în stadiul pe care l-a avut pe timpul încreștinării noroadelor... Biserica noastră reține, cum se exprima Thibaut despre cea rusă, aproape ținută în fier, întrucât aceasta e posibil într-o lume mereu evoluândă, de stadiul arhaic.

Pe când în Occident, prin orgă și magistralele compoziții ale unor celebri muzicieni o întreagă lume de sunete și de efecte sonore vibrează în sfintele bolți și ideea muzicală se înalță în văzduh, catedrala noastră, de cele mai multe ori se articulează de către niște aproape complet ignoranți într-ale muzicii, o behăială, văicăreală și hăuleală, ca și când cu toții s-ar fi conjurat a-l izgoni consecvent cu strigătele lor pe fiecare vizitator al bisericii afară până la o revedere pe niciodată...

.....
E desigur adevărat că muzica bisericească e un lucru (cuvinte indescifrabile) care nu permite inovații și devieri spontane de la stilul religios.

Dar atunci întrebând: nu-i permis unui produs al spiritului omenesc; fără ca dansul să fie inspirat de Duhul sfânt, să se avânte până la înălțimea unui serviciu vrednic de dumnezeire? E oare nevoie ca biserica noastră să domine acel muced colorit de vechime al unei întimorate, morbinde scrupulozități de anacronică ciudățenie pentru ca să ofilească orice floare din senina, calda lumină a zilei, nimicind-o într-o singură noapte? E oare natural, cel care a priori convinge orice minte trează, atât de diavolicesc, încât chiar și în muzica bisericească, în această suverană artă divină, ar fi urgisit, repudiat?

O! Nu - desigur nu - căci atunci Rafael, Canova, Mozart și Haydn ar trebui să se pârzolească în focul Gheenei până la capătul lumii, fiindcă, urmând genialelor lor intuiții au ascultat în creațiile lor natura, au creat opere firești”.

25 - Vezi-i chipul în fotografia Corul dirijat de Isid. Vorobchevici (1874-1874) și deci și la Ilie Dugan - *Op. cit.*, 1930, 15.

26 - C. Morariu - *Op. cit.*, p. 76.

27 - C. Morariu scăpă la prima prezentare, în 1874 (ca „abiturient) nerecrutat, numai datorită unei voite extenuări fizice; v. *Făt Frumos*, An III, 1928, p. 10.

28 - Pe C. Morariu îl aștepta la Ceahor ... Ilenuța Popescu, logodnica sa.

29 - Constantin Morariu era mai mic cu un an decât Ciprian Porumbescu.

30 - Cameră de studiu;

31 - Expresii ale romanticului tânăr muzician.

32 - Iulia, soția lui Artemie Berariu, mama poetului Constantin (Stănică) Berariu, fiică a mitropolitului Silvestru Morariu.

33 - Ceahoreanul Atanasie Pridie, ajuns apoi înalt magistrat.

34 - Toma Micheru (1858-1892), violonist, cu studii muzicale la München (v. *Enciclopedia Cugetarea*),

35 - Preotul Alecu Berariu, alt fiu al lui Artenie Berariu. Scrie: *Ciprian Porumbescu. Dulci amintiri în: Glasul Bucovinei*, An. XIV, nr. 3, p. 451, din 1 martie 1931.

36 - Din 17 nov. 1876 până-n 17 faur 1877 președinte al *Arboroasei* - Cf. celui de al doilea *Raport anual al Arboroasei* (17 nov. nou 1876 - finea lui oct. 1877), p. 15.

37 - Merituosul publicist Teodor V. Ștefanelli (1849-1920), care din chiar timpul acesta își întrerupe scrisul, bunăoară în cernăuțeanul *Calendariu*, anul 1875, pp. 111-141, cu *nuvela Un amor* (cu toate poticnirile ei stilistice, *nuvelă*, prin eminenta ei calitate: *surpriza!*); apoi cu românescul, curajosul articol *Ceva despre Bucovina*, anul 1876, pp. 82-94, și cu bolintineasca versificație *Pe patul morții*, pp. 95-96 și cu articolul *Soțietatea academică Arboroasa* (inclusiv *imnul festiv - În țara mândră-a fașilor*), anul 1877, pp. 111-113. Toată această publicistică e semnată numai cu inițialele T. V. St.

38 - Însuși T. V. Ștefanelli, dintru început *Ștefaniuc*, deveni apoi *Ștefaniu*, *Ștefănescu* și *Ștefanelli*!

39 - Publicată de noi și-n *Făt-frumos* An. XIX ,1944, Nr. 4-6, Râmnicu Vâlcea, pp. 69-72)

40 - Cf. *Făt-frumos*, An XIII 1943, 153; Iar poema *Der Bukowiner-Wald*, publicată în *Făt-frumos*, 1943, pp 37-39

41 - Scrisoarea e puțin deteriorată.

42 - *tränen befeuchtetes*.

43 - Fanta - *Privatförster* (brigadier silvic particular pe moșia boierului Alecu Popovici de la Stupca. „Adolf Fanta e înmormântat în Stupca. Băiat învățat; Dr în filosofie; mare filosof. Toată familia s-a pierdut” scria Maria Rațiu-Porumbescu, la 21 sept. 1931, precizând: „Am copilărit cu toții în Stupca”.

44 - Cf. schița lui Iraclie, *Emilia*

45 - Josef Mally, căsătorit cu Olimpia Klodnițchi (fiică a preotului Julian Klodnițchi și deci verișoară a mamei lui Ciprian, funcționar la Gura Humorului. „Uncheșul Mally a fost foarte mult iubit de noi, mai cu seamă de Ciprian” – zicea Mărioara Rațiu – Porumbescu în scrisoarea-i din 30 august 1931, către L. M.

46 - În notele la fotografia de grup din 1877 citim. Olimpia Mali, născ. Klodnițchi.

47 - Vioară (Ciprian) și pian (Marica)

48 - Să fie oare același Doboș (ahotnic căutător de logodnică) din scrisoarea lui Ciprian către părinții săi, datată Cernăuți 1 Faur 1876?).

49 - Poate chiar cuvinte - în românește gângăvite – ale sub-papucitului Mally.

50 - Data scrisorii (17/9), fiind desigur în stil nou (Vineri, 17 sept.) - „*in zwei Wochen*” va fi Vineri, 1 ocr 1875.

51 - Adolf și Fani Striegel, fiind „plecați în România” (stabiliți în țară), copiii lor Alexandru și Eugen, și-au schimbat în urmă numele în Alexandrescu (după 2 scrisori ale Mărioarei Rațiu - Porumbescu către L. M., din 8 și din 22 Sept. 1931. Pe Eugen Otto îl amintesc adese scrisorile porumbescene.

52 - C. Morariu - *Op. cit.*, p. 79.

53 - Cernăuți, 1943, Editura Societății „Ciprian Porumbescu”, Suceava, fascic. XVIII. Vezi precizările noastre din *Făt Frumos*, An. XI, 1936, pp. 272-273.

54 - Cernăuți, 1943 (Colecția *Armonia*, fascicola 7). Vezi precizările noastre din *Făt Frumos*, An. XII, 1937, pp. 92-93.

55 - Publicat în Editura Societății „C. Porumbescu”, Suceava, fascic. XVII, Cernăuți, 1940.

56 - Descoperită în albumul pianistei Olimpia Gheorghian (căsătorită Dr. Teofil Lupu) cu titlul: *Dulce Bucovină, piesă Națională pentru Piano-Forte de*

C. Porumbescu – în același album fiind copiat, de aceeași mână (nu a lui C. Porumbescu) și valsul lui C. P., *Camelli*.

57 - În 10-13 aprilie (st. n) 1876 (desigur nu-n Vinerea și Sâmbăta Patimilor: 14 și 15 aprilie.

58 - Viitorul mitropolit al Bucovinei.

59 - Satele Bucovinei.

60 - Deci, la 16 aprilie (st. nou) 1876.

61 - Publicat în Editura Soc. C. Porumbescu, Suceava, fascic. XVII, Cernăuți, 1940.

62 – Publicat în aceeași fasciculă (1940).

63 - Într-un ms., destul de pripit scris, al lui C. Porumbescu citim: „Acum puterile cerești (nu: îngerești!) împreună cu noi nevăzut slujesc”. La fel (*Acum puterile cerești*) în scrisoarea lui Ioan Vicoveanu din 13 Sept. 1955.

64 - Sunt menționate numai cele mai importante părți din această liturghie.

65 - C. Morariu - *Op. cit., loc. cit.*

66 - Corelând titlurile amintite de cei doi porumbescologi, constatăm că ele sunt aceleași.

67 - Ca și: *Cântec de Mai (A sosit și Maiul dulce)*, *Cântecul primăverii (Ceriul limpede zâmbește*, publicat de Ciprian ca op. 6 – deci după valsul *Camelii* op. 5 la I. E. Tieranu, Oravița). *Luna Mai (Prin cea luncă sunătoare a lui Alecsandri)* - și chiar și *Frühlingsnacht-ul* Josef Freih von Eichendorff (precum ca s-o știe și fascicola VI din Editura Soc. Ciprian Porumbescu, Suceava 1911 !

68 - Publicată în Editura Soc. C. Porumbescu, Suceava, fascic. I, 1910.

69 - Ceea ce fascic. din 1910 nu ne spune

70 - Într-un portativ, aruncat din creion, pe-un cvart de coală albă!

71 - Cheia și tonalitatea (*Sol major*) i-o fixăm noi.

72 - (Leca Morariu presupune eventuale modificări ale piesei și în urma executării ei de către societatea *Arboroasa* - nota edit.).

73 - „Chelner, imediat prezent!” La V. Morariu: „*Kellner, la Befehl!*” - „Chelner, la ordin”.

74 - Ciprian Porumbescu vorbește româneasca bucovineană; deci, *papuci* - ghete, pantofi.

75 - Promenadă prin fața ferestrei adoratei...

76 - Se consideră ofensat.

77 - *Formal*, în sens bucovinean = în toată forma, sub toate aspectele.

78 - Românește se pronunță *Lujeni*, comună în jud. Cernăuți, cu importantul monument istoric: Biserica lui Teodor Vitolt din 1452-60.

79 – „Marș încoace!”

80 – „Poftiți, slăvite Domn!”

81 - Ordonanțe;

82 - Recrutați.

83 - Poate: *Tot de chin îs apăsați*; sau *De tot chinu-s apăsați*.

84 - Pe vremuri - poate de pe urma sfetnicilor de la *Arboroasa* și *Junimea*, noi, cu mult elan cântam strofa aceasta așa:

La armată, decurmat,

Tot țăranu-i asentat!

Țărănașul intră-n foc -

Domnul - lângă, poloboc!

Că așa-i dânsul făcut:

Nu se vâără la bătut.

Și de ce, de ce, de ce...?

85 - „O, scuzați! Sunt obosită!”;

86 - *De stat* = solemnă, pompoasă, în sensul germanului *Staatsbesuch* – vizită protocolară, oficială ceremonioasă;

87 - Germ. *Manieren* = *conduită impecabilă*;

88 - Germ. *Kavalier*.

89 - Cele două anuare ale *Arboroasei* nu ni-l divulgă *cine-i*, dar îl bănuim prezent printre participanții la recitalul acestui cuplet; Nume, pentru Bucovina, exotic e doar al membrului ordinar Basiliu Rocneanu, „stud. Fil.”), căruia T. Bălan, *Procesul Arboroasei...* 1937, p. 35, îi zice: Vasile Roneanu - dar îi pune semn de întrebare) poate să fi fost și „Domn cu guler și cu frac...”.

90 - Cotizația de membru.

91 - Muzica orașului.

92 - Întregește (după strofa 6!): *Ich bitte gnad`ger Herr!*

93 - Ca de pildă Institutul d-nei Bohmann, în care, chiar la data aceasta se află Măriorica lui Ciprian!

94 - Ilie Dugan – *Arboroasa*, 1930, p. 23.

95 - Cf. C. Morariu - *O amintire din viața lui Ciprian Porumbescu*, în *Junimea literară*, XII, 1923, p. 33.

96 - Poate: roșii (fardate) ca sfecla...

97 - În sensul piesei lui Alexandru Kirițescu.

98 - C. Morariu, *Ciprian Porumbescu*, Cernăuți, 1926.

99 - Mihail Gr. Poslușnicu - *Ciprian Porumbescu, Vi(e)ața și opera sa muzicală*, București, 1926, p. 60.

100 - Mișcarea e dată cu *Largo*.

XV.

BUCURII ȘI DURERI ÎN CASA PORUMBEȘTILOR

Dar o fi timpul ca să ne mai uităm și prin sălașul familiei Porumbescu, prin căsuța de la Stupca, împânzită în aromitorul zumzet al albinelor și în mireasma sutelor de trandafiri și de flori... Patriarhala, ospitaliera casă în care musafirii roiau atrași și de vraja cântului studentului Ciprian, în sveltețea celor 22 de ani, câți avea acum, întru duioasa bucurie a mamei Emilia și a părintelui Iraclie, oarecare temeinic-afirmat nume de muzician.

Iar din toamna anului 1873 părintele Iraclie are noi griji familiale. **Băiatul Ștefan calcă mereu cu stângul.** Un *Abgange – Gymnazial – Zeugnis*¹, deci certificat de părăsire a liceului, eliberat la 5 III 1873, îl arată elev de cl. a 5-a eliminat din semestrul (neterminat!) I al anului școlar 1873, „pentru atât de neregulată frecvență”, încât fu șters din cataloage. Totuși notele îl califică bine, în afară de științele naturale, unde obține numai nesuficient.

Iar bacalureatul Ciprian trece ca student la acel *Institut teologic de la Cernăuți*, care, odată cu... jubiliara înființare a *Universității cernăuțene* (1875) era să fie ridicat la *Facultate de teologie*. Datarea în toamna anului 1873 ne era până acum arătată numai de biografii lui C. Porumbescu², ea ni-i confirmată însă documentar de *Absolutoriul* elibetrat lui Ciprian de către Universitatea Cernăuți în 26 iulie 1877, în care se arată că în anii de studiu 1873/ 1874 și 1874/ 1875 studentul Cyprian Golembiovski urmase cursuri de teologie la Institutul teologic din Cernăuți.

Și câte griji nu curg pe capul părintelui Iraclie, om de ispravă, oriunde l-ai fi pus! Până și directorul liceului sucevean, Johann Limberger, sarcastic prezentat de Constantin Morariu în memoriile sale³, apela la serviciile lui, dar Victor Morariu⁴ spune că același director îi solicită la 25 ianuarie 1874, concursul, rugându-l să accepte de a figura în comitetul balului care, ca și în anteriorii trei ani, urma să aibă loc în timpul acelui carnaval, adică la 12 faur, în folosul elevilor sărmani.

Din aceștia timp, remarcabila scrisoare (datată: Câmpulung 13 noiembrie 1874) a unui glumici care semnează **Albin**, remarcabilă prin tonul ei umoristic⁵ (Spune-mi cu cine te-nsoțești, și ți-oi spune cine ești!) ca și prin faptul că vizează amintirile moldovițene ale lui Iraclie (deci schița *O război minunată*). Cuprinsul scrisorii: după 19 ani de nevedere, Iraclie îl vizitează pe amicul său Albin, la Câmpulung, tocmai când dânsul a plecat cu copiii săi de la Vatra Moldoviței – „teatrul amintirilor tale mai benigne”⁶ – „Pech” – ghinion! – că tocmai atunci trebuie să te aducă naiba la Câmpulung, pentru ca la 19 ani de ne-vedere, să nu ne baș-revedem⁷ Arhighinion – se consolează Albinul nostru, care însă nu ni se poate repeta, pentru că în alți 19 ani nu ne-am mai putut vizita

– cel puțin, nu în actuala formă, ci, în baza metempsicozei, poate ca ministru și dobitoc, ceea ce cam pune la îndoială posibilitatea că revederea ne-ar fi prea plăcută!⁸

Și: „Dacă ne-am mai întâlni, ca ministru și Bou (alege ce-ți convine) totuși s-ar mai putea afla niscăi comune puncte de contact și-un taifas prietenesc ar fi posibil, dacă însă d. p. te-ai întâlni, tu, ca arhiepiscop (se-nțelege romano-catolic) cu mine, ca Bismark, atunci tot hazul ne-ar fi stricat. Grăbește-te, deci, să mă vizitezi, încă în calitate de mic arendaș al Fondului religionar gr. or., alias popă, pe mine... (indescifrabil)

Scrisoarea se încheie cu rugămintea insistentă de a interveni pe lângă „domnul de Popovici Gheorghe” („Herren von Popowicz Georg”), deci acel Iorgu Popovici, amintit de Alecu Hurmuzachi⁹.

Și-i importantă prin semnalarea acelor amintiri moldovițene ale lui Iraclie Porumbescu. De unde le știa - cu toată nerevederea de 19 ani (din cam 1851!) acest Albin? Din citite, când *O răzbunare minunată* apare abia în *Gazeta Transilvaniei* din 1890? Nu! Ci din povestite! Din meșterul povestit al lui Iraclie, așa cum știa dânsul să-și depene jitiile vieții sale, cu tot dichisul lor mimico-dramatic!

Și ni-i aminte de mărturia lui Constantin Morariu, în scrisoarea-i către Iraclie Porumbescu, din Cernăuți, 21 octombrie 1891, unde citim: „fiecare cuvânt din *Descrierea des-mormintării lui Ștefan cel Mare...* este un glonte ce-ți lovește inima de trebuie să plîngi precum am plâns eu atuncea, când ați istorisit acea dez-mormântare pe cerdacul locuinței noastre, în prezența cumnatului și cumnatei¹⁰ din Crasna”. Povestindu-le și repovestindu-le schițele sale memorialistice, Iraclie Porumbescu le-a dat acea atît de vie și viabilă formă, care mereu ni le impune întregii noastre atenții.

Și, mereu **preocupat de publicistică**, de strămutarea altora întru cele de interes obștesc-cultural. Dovadă scrisoarea, semnată la Sucevița, „în luna lui august” 1875 de un *Ghedeon*, față bisericească¹¹ și *cumătru* al lui Iraclie Porumbescu.

Mai mult, cumătrul Ghedeon e cel ce, în 1850, l-a cununat pe Iraclie; iar părintele Iraclie, acum (1875) - distins gest!- la aniversarea nunții de argint, n-a uitat de cel ce-a colaborat la închegarea fericitei sale căsătorii. Căci mărturisește scrisul părintelui Ghedeon: „Nainte de toate-mi exprimau mulțămirea și îndestularea mea, că, la serbare(a) cununiei argintei¹², ca zilei demne de amintire cum și a momentului în care primii¹³ D-ta taina cununiei ți-adusei¹⁴ aminte că eu am fost acela carele o am săvârșit și că o reduci toată norocirea în viața căsătorală cu preastima(ta-)ți soție la binecuvîntarea primită prin mine”.

Vrednică de atenție e această mostră de ... viață românească bucovineană.. și prin următorul pasagiu destul de sibilic, care vizează anumite împrejurări din Biserica ortodoxă a Bucovinei. Mitropolitul Teofil Bandella murise la 21 iulie 1875, la Franzenbad (Boemia). Sedisvacanța care urmă până

la numirea noului mitropolit, Teofil Blajevici¹⁵, fu condusă de Teoctist Blajevici. Pentru caractreizarea acestei răspântii avem următoarele, destul de nebuloase, mărturii ale lui Ghedeon Costantinovici (?)... „presupunem că pe când purtai condeiul pentru exprimarea fericirii ce te însuflețea în ziua cea memorabilă, mai cugetai și aceasta: «Mulțumescu-ți, Doamne, că nu sunt astăzi concandat (concandidat) pentru scaunul mitropolitan, că ei¹⁶ în scurt timp vor fi atât de frumos caractreizați, încât pre lâng acele multe și nenumărate blame să mai fie clerul nostru cu (o) mie de procente mai sus¹⁷ blamat în fața lumii întregi. Condolez pe frații și contrarii mei pre care pre(a) bine-i cunosc din fiecare firul (a) lui Osten¹⁸ – condolez, zic, că pe când mă caracterizează pre mine¹⁹, se caracterizează însuși (înșiși!), pre sine însuși (înșiși!), dară numai spre dauna lor».

Și rămâne chestiune a viitoarelor cercetări - poate - să evidențieze cum anume fură „caractreizați” deci dezavuați, acei concurenți la vacantul scaun mitropolitan în paginile lui Osten.

Iar în P. S.²⁰ culegătorul acestui vademecum pentru viață, mai mărturisește: „Aceste și alte asemenea cugetări de principii generale le procetesc cel puțin odată sau (de) două (ori) în an(u) spre îndreptare(a) mea pentru viață și mă face că mai scap uneori de supărări netrebuitoare”.

Cum, după *Extrasul*²¹ din *Condica cununărilor de la parohia Volovăț (Bucovina)*, știm că **preotul oficiant la cununia lui Iraclie fusese parohul Gheorghe Constantinovici de Grecul**, presupunem că acesta, în cele din urmă, se călugări, luându-și numele Ghedeon.

„Dar din partea părintelui Ghedeon, mai cunoaștem o scrisoare către Iraclie Porumbescu. Nedată și în chirilică²². Aceasta, să zicem literară”.

Drept mulțumită „pentru împărțășire(a) foilor interesa(n)te”, deci pentru oarecari periodice²³ părintele Ghedeon mărturisește: „m-am aflat nevoit să-ți înșir aici câteva cugetări de principii generale de înțelepciune, extrase din scrisorile mai multor bărbați luminați și cercați”, adică patru pagini (format mare) de dictoane, ca acestea: „Tot ce scrie este amăgitor, este sub bănuială”. Îndecomun, nouă ne place a ne privi totdeauna din partea cea bună, dar p(u)blicul nu este așa lesne trecător cu vederea”; Însușește-ți acea nobilă modestie care să se cutremure de defăimări și imputări”; Este mai mica nenorocirea a nu dobândi ceea ce am dorit, decât a dobândi ceea ce. n-ar fi trebuit să dobândim” Iar în P. S. (post-scriptum), culegătorul acestui vademecum pentru viață, mai mărturisește: „Aceste și alte asemenea cugetări de principii generale le procetesc cel puțin odată sau (de) două (ori) în an spre îndreptare(a) mea pentru viață și mă face că mai scap uneori de supărări netrebuitoare”.

Și tot scrisul ăsta rămâne documentar pentru șchiopenia bietului jargon (- românesc din biata, austriacizata de Bucovină, lămurind, iarăși, de ce o seamă de condeiieri bucovineni o mai dau și prin nemțească, de câte ori au de spus te-miri-ce!...

Prima lui compoziție tipărită, elegia *O dorință* (pentru voce și pian), pe textul Matildei Cugler, „Aș dori să-ți spun odată: Cât de mult eu te iubesc”, era la 14 ianuarie 1875 chiar gata răspândită²⁴.

Poeta mulțumea lui Ciprian, cu data Iași, în 14/1 1875, scriindu-i cuvintele de caldă apreciere la adresa compozitorului care a scris piesa „cu un adânc simțământ muzical”, executarea ei neputându-se „descrie cu cuvinte”²⁵.

(Ciprian prinde curaj și ia avânt întru ale izvodirii muzicale. Aceasta se desprinde și dintr-o scrisoare în nemțește adresată părinților săi, trimisă din Cernăuți, la 31 ianuarie 1875)²⁶:

„Die hiesige Feuerwehr heuer ihr 25 jähriges Jubiläum. Der Herr Mustaza ist. glaupe ich, Vorstand dieser Feierlichkeit. Es wird grossartig sein. Man hat mir geraten, einen *Juläume - Marsch* zu diesem Zwecke zu componiren, Ich werde dies auch thun und würde mich glücklich schätzen wenn dieser Marsch von dem p.t. Fierlienkeirs - oder Fest - Comite angenommen werden möchte” - „Pompierii de aici își serbează anul acesta jubileul de 25 ani. Președinte al acestei sărbătoriri e, cred, dl Mustață. O să fie grandios. Mi s-a dat sfatul să compun un **Marș jubiliar** în acest scop. Am s-o fac și m-aș simți fericit dacă acest marș ar fi acceptat de onor Comitet festiv sau al festivității”.

Nu știm de 1-a realizat acest **Marș jubiliar**, dar manuscrisele sale muzicale ne vădesc piese similare: **Schützen-Galopp**, componirt und der zu Stupka, am 7-ten November 1875 veranstalte en Jagdgesellschaft achtungswoll gewidmet von C. Golembiowski: deci un Galop al țințășilor (vânătorilor), compus și dedicat cu distinsa stimă prea onoratei companii cinegetice, întrunite la Stupca, pe ziua de 1 noiembrie 1875.

Și, între atâtea dintre compozițiile lui nedatate, mapa muzicală a lui Ciprian mai răspunde **pentru anul 1875 și cu următoarele creații muzicale**:

- schița unei *Romanțe* (romanța îi zicem noi - după factura acestei piese rămase fără titlu), în *Fa major*, aruncată, în p. 4 din piesa, pentru canto și pian²⁷,

- *Vecina* (cu text de un A. Russu), încât, poate, și acest zglobiu cântec, *Vecina*, e de antedatat lui 14 ianuarie 1875, datată: 14 Jänner 75;

- *Polca Cafe-Schwestern*²⁸,

- *Polka (schnell)*, pentru pian, cu subtitlul quasi-umoristic: Componiert u. Alien Kafeschwestern ehurfurchiswoll gewidmet v. C. Golembioivski²⁹, cu data: Czernowitz, Februar 11 Uhr V. M. 1875³⁰;

- *Liturg(h)ia Sfântului Vasilie*, cor bărbătesc în *Mi bemol major*³¹ (cuprinzând: *Cu vrednicie și dreptate...*, *Sfânt, Sfânt este Domnul*; doi *Amin* și *Pre Tine Te lăudăm*) din 5 martie 1875;

- *Quintet-ul (Cvintuorul)* pentru violina I și II, violă, flaut și violoncel din 22-25 octombrie 1875;

- *Polka française Auf Flocken-Schwingen (Pe aripi de fulgi)*, notată numai pentru vioară, la 27 decembrie '875.

Și, poate și *Imnul festiv la inaugurarea Societății Arboroasa*, cor bărbătesc (pe textul lui T. V. Ștefaniuc, devenit apoi Ștefaniu și Ștefănescu, într-un manuscris, și apoi Ștefanelli: „*În Țara veche-a Fagilor/ În sfântul ei pământ*”), vine din 1875, Societatea Arboroasa fiind înființată la 10/22 decembrie 1875³².

Dar, oricâtă teologie învățase C. Porumbescu acum un an de zile, iată că studentul din anul II al Institutului teologic e mereu ispitit de surata Polyhymnia!³³

Avusese dreptate Victor Morariu (v. p. 11) încă pentru liceistul Ciprian că „mai presus de orice îndoială ... Ciprian, având în vedere Viena, **visa la Conservatorul de muzică** ... Și deci, la 22 oct. nou 1874 dânsul semna următoarea cerere”³⁴, adresată Astei bucovinene:

„Prea onoratului Comitet

al Societății pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina,

Pătruns de dorința cea mai profundă de a-și oferi țării puterile sale, își permite cu respect subsemnatul de a ruga onorata Societate pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina, ca să-i conceadă prea grațios un stipendiu vacant pentru studierea științelor juridice; rezămându-și el rugămintea sa pe următoarele momente.

1. Este el un fiu al națiunii române indigene născut în Șipot precum se adeverește prin mărturia de botez sub lit. A.;

2. Este el după cât i-au permis referințele versat în cunoștința limbii române; precum se demonstrează prin calificarea sa în testimoniul de maturitate; ceea ce se adeverește încă și din acel moment... (când) frecvența studiile teologice, care încă se predau în limba națională română;

3. A absolvit el cu succes favoritoriu studiile gimnaziale în Suceava pre(cum) e evident din testimoniul de maturitate.

Nefiindu-i însă onoratei Societăți posibil de a-i oferi subsemnatului un stipendiu pentru jurisprudența, apoi își permite el de a ruga **unul dintre stipendiile nou create pentru arte și anume pentru arta muzicală la Conservatoriul din Viena**, fiind că lui i-a succes prin un studiu diliginte, exercițiu îndelungat și capacitate înăscută de a-și câștiga o cunoștință și rutină îndestulătoare în acest ram al științelor estetice.

Pe aceste momente și mai mult încă pe o bunăvoință a onoratei Societăți probată și cunoscută în privința subvenționării junilor lipsiți bazându-se, își permite cu respect subsemnatul de a prevedea unui succes favoritoriu al rugăminții sale.

Cernăuți, în 10/22 octombrie 1874.

Ciprian Golembiovski, auzitoriu de teologie”

Cererea poartă sigla prezentării: „pr. 10/22 opt. 74 Nr. 72 și aduce următorul răspuns - negativ! - semnat de S(ilvestru) Morariu-Andr(ievici) și M. Călinescu - adică:

„N. 72. Domnului Ciprian Golembiovski, auzitoriu de teologie aicea,

Comitetul Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina considerând împrejurările mai nefavorabile ale altor petiții n-a putut cu toată bunăvoința ca să-ți acorde Domniei-Tale unul din cele două stipendii din *Fundațiunea Pumnuleană* asupra cărora se scrisese concursul.

Înștiințându-te despre aceasta, îți retrimitem D-tale alăturat alegetele petițiunii.

Comitetul Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina.

Cernăuți, întru 1/13 noemvre 1874.

S. Morariu - Andr(ievici)

M. Călinescu”

Iar noi rămâne să medităm - cu cât regret! - că „împrejurările mai nefavorabile ale altor petiții” n-au putut rezerva bieteii *Fundațiunii Pumnulene* onoarea de a-i fi oferit lui CIPRIAN PORUMBESCU bursa solicitată cu atîta „răspept” (respect) în luciferica-i ascensiune!!

Caracteristic pentru... cel ce se mai chema Golembiovschi... este cât de cu aplomb stăruie asupra faptului că e: „după cât i-au permis referințele, versat în cunoștința limbii române”!...

Dar pentru răstimpul acesta, foarte importanta mărturie a lui chiar însuși Ciprian! **Scrisoarea lui, adresată părinților săi, cu data: Cernăuți la 31 I 1875**³⁵.

Întâi știrea despre **sistematicul său studiu la pian**, care face ca orice altă distracție să-i fie de prisos.

Apoi informația că pentru jubileul de 25 ani al pompierilor cernăuțeni i s-a sugerat ideea **de a prezenta un *Marș jubiliar***, pe care e hotărât să-l compună³⁶. Vestea bună și din compartimentul obligațiilor școlare: A trecut examenul din pedagogie - și „iarăși cu eminentă” (dinstincție). „Dar menționatul *Absolutorium* ne lămurește că e vorba de cursul Pedagogia (pe semestrul I) la Johann Ștefanelli, deci la Ioan Ștefanelli, călugărit apoi (1880) în Juvenal Ștefanelli³⁷ (1834-1914). *Absolutoriul* universitar în adevăr confirmă rezultatul *Vorzugsklasse* (eminentă) la acest examen³⁸. Mai puțin bune știrile despre sănătate: Un „catar acut”! Totuși - o foarte caracteristică euforie sufletească la acest rar exemplar, dotat cu atîta bogăție a minții și a inimii...: „numai de atîta-mi dau seama, că mă simt foarte bine și mulțumit”. Iar Ciprian, cu tot lirismul său înclinat duioșiei și tristeții, fiind (ca și tata Iraclie întruparea simbolicului chip din poveste, care râde cu un ochi și plînge din celălalt) și-n atît de exuberant deslănțuitor de veselie, nu ne miră că-i invitat (nu numai la Cernaucă de Ceahor) și la Marginea lui Ion Darii, căpitanul de haiduci³⁹ și la Marginea bunicuței lui Ciprian, Varvara lui Constantin Crăciun.

Și mai confirmă această scrisoare a lui Ciprian încă o dată prezența, în 1875, la Cernăuți, **a elevei Mărioara Porumbescu**. Iar Sandicu e același frățior de 7 anișori.

Cât despre descinderea, în 1875, a împăratului Franz Josef la Cernăuți, cât pe ce să se realizeze, dacă muta oțerăre a românimii, inclusiv a Bucovinei, împotriva acelei sărbătoriri a 100 ani de Bucovină robită, zisă *Landesfeier*, n-ar

fi determinat curtea vieneză ca în fața delegației bucovineue (din care făcea parte și arhimandritul Ghedeon Constantinovici-Grecul, corespondent al lui Iraclie), să inventeze pretextul că: „în vederea situației financiare... neexistînd mijloacele pentru cheltuielile unei atari călătorii”, împăratul nu se poate deplasa înspre Bucovina! Alt glorios titlu arborosean al conștiinței române din Bucovina această oprire-n loc a bietului împărat de-a călca în ocina lui Ștefan Vodă!... Iar pentru înverșunarea de atunci a Bucovinei rămîne documentară mărturia înfocatei Sofia Ștefanovici, „*Landesfeier*”-ul din 1875.

Și iată conținutul integral al scrisorii în cauză:

Cernowitz, 31 I 75

Theuereste Eltern,

Ich bin zufällig so glücklich bei einem Vermögen von 5 Kr. zu sein. Ich gebrauche sie Ich genrauche sie daher zu dem Zwecke, Ihnen theuerste Eltern zu schreiben... Ich kann meiner Freude nicht genug frien Lauf lassen, dass es mir möglich geworden ist Ihrem Wunsche, der die Nichtvernachlässigung meiner Schulangelegenheiten bezweckt, nachgekommen zu sein. Gestern haben wie die Prüfung aus der Pädagogie gehabt. Ich habe wieder Emenenz⁴⁰. Und so wären wir mit den Winterprüfungen fertig.

Die anderen, im 2-ten Semester, werden auch hoffe ich, gut ausfallen.

Ich bin, bis auf einen tüchtigen Kathar, gesund. Seit ich Klavier spiele scheint mir jedes Bedürfniss nach einem Vergnügen überflüssig geworden sein⁴¹. Täglich gehe ich zur Madame Prokopowicz⁴² und finde meine beste Unterhaltung wenn ich- stundenlang Fingerübungen spiele. Wo ich früher, wenigstens dann und wann meinen Tabak hatte, finde ich jetzt eine Luxussache mir einem solchen zu jaufen. Früher habe ich dann und wann ein Bier getrunken finde jetzt finde ich das Wasser besser als alles. Soll ich diese meine Einschränkung eine natürliche nennen oder ist sie die Folge einer mir unbekannten inneren Ursache, dsa weiss ich nicht, nur dessen bin ich mir bewusst, dass ich mich recht wohl und zufrieden fühle.

Auf den 6 Feber bin ich auf einen Chram... nach Mardzina geladen, wohin ich aber nicht fahren werde.

Bei der Marika war ich schon lange nicht. Vielleicht werde ich heute gehen.

Mit unserea Zwistigkeiten⁴³ hier im Seminar hat es noch kein Ende genommen. Der Rector⁴⁴ hat mir fast 2 Stunden darüber gesprochen und hat mir gerathen zu schweigen und mich zu machen als wenn ich nichts hören würde. Ich thue es auch und scheere mich nicht mehr um diese bulesken und plumpen Sekaturen.

Die hiesige Feuerwehr feiert heuer ihr 25 jähriges Jubiläum. Der Herr Mustatza ist, glaube ich. Vorstand dieser Feierlichkeit. Es wird grossartig sein. Man hat mir gerathen, Jubiläums March zu diesem Zwecke zu componiren. Ich werde dies auch thun und würde mich glücklich schätzen wenn dieser Marsch von dem p. t. Feierlichkeite oder Fest-Comité angenommen werdden möchte.

Ein Ball soll auch jetzt irgend wann von Seiten der Aristokraten gegeben werden, zu dem nur die dea äussersten Spitzen geladen werden. Von den übrigen Spitzen ist nur der einzige Pitey geladen.

Der Kaiser kommt also sicher mit dem Kronprinzen heuer zur Jubiläums – Feier.

Ist der Vater gesund denn ich habe heute Nachts einem umangenehmen Traum gehabt.

Ich küsse Ihnen theuerste Eltern und Tante⁴⁵ vielimal die Hände und verbleibe Ihr dankbarer Sohn.

Sandicu küsse recht herzlich.

Cyprian

Cernowitz, 31 I 75

„Prea scumpi părinți,

Sunt din întâmplare atât de fericii ca să mă aflu la o avere de 5 cruceri. Îi întrebunțez deci în scopul de a vă scrie, prea scumpi părinți.

Nu-mi pot îndestul da frâu liber bucuriei mele că mi-a fost posibil să vă împlinesc dorința care urmărește ca să nu-mi neglijez treburile mele școlare. Ieri am avut examenul din *Pedagogie*. Am iarăși distincție. Și astfel am terminat-o cu examenele, de iarnă.

Celelalte în semestrul 2 vor reuși, sper, și ele bine.

Sunt, în afară de un zdravăn catar, sănătos. De când cânt la pian, orice nevoie de distracție îmi pare de prisos. Zilnic mă duc la madam Procopovici și-mi aflu cea mai frumoasă petrecere făcând ore întregi exerciții de degetație. Pe când înainte vreme îmi aveam, cel puțin din când în când, țigărica mea, acum aflu că-i un lux să dau banii pe una ca asta. Înainte mai trăgeam ici-colo câte-o bere - acum apa îmi pare mai bună ca orice. Să spun că această renunțare a mea e firească sau este ea consecința unei cauze interne; nu știu, numai de edita îmi dan seama că mă simt cât se poate, de bine și de mulțumit.

Pe ziua de 6 faur sunt invitat la un hram, la Marginea, unde însă n-o să plec. La Marica n-am fost de mult. Poate că voi merge astăzi. Cu dihononia noastră de-aici din seminar încă nu s-a isprăvit. Rectorul mi-a vorbit aproape 2 ore despre asta, sfătuindu-mă să tac și să mă fac a nu auzi nimica. Chiar așa și fac și nu-mi bat capul cu aceste caraghioase și idioate sforări.

Pompierii de-aici își serbează anul acesta jubileul de 25 ani. Dl Mustață e, cred, președintele acestei serbări. O să fie minunat. Mi s-a dat sfatul să compun un marș jubiliar în acest scop. Am s-o fac și m-aș simți fericit dacă acest marș ar fi acceptat de onor. Comitet al serbării sau sărbătoririi.

Și un bal e vorba să se deie acumă cândva din partea aristocrației, la care vor fi invitate numai extremele somități. Dintre celelalte somități e numai Pitei invitat.

Împăratul vine, așadar, anul acesta sigur, cu prințul clironom la serbarea jubiliară.

Tata e sănătos, căci azi-noapte am avut un vis neplăcut?

Vă sărut de multe ori mîinile, prea scumpi părinți, și tantilui și rămân al
Dv. recunoscător,

Pe Sandicu îl sărut din inimă”

Cyprian⁴⁶

Iar de altfel, pentru traiul seminaristului Ciprian Porumbescu, mărturiile ar fi: Cele relatate de N. Petra-Petrescu (sigur, din spusele părintelui Iraclie) și cele trăite de C. Morariu și Alecu Berariu. Adică (depășindu-i chiar primii ani de seminar: 1873-1876)!

Petra-Petrescu - întîi relativ la sistematica inițiere a lui Ciprian în pian și-n general în muzică: „Sosind într-aceea examenele școlare, Ciprian întrerupe instrucțiunea de piano. Nu încetă însă, mai încolo, parte singur, din cărți⁴⁷, parte din conversare anume căutată cu bărbați competenți⁴⁸ din Cernăuți a studia arta muzicală, în specie a compoziției și armoniei. Dovadă că dânsul, acest studiu, și până a asculta mai târziu prelegerile de la Conservatorul din Viena, nu-l făcea mai superficial și că ce auzea de la bărbați de renume în arta muzicală își însușea cu scumpătate este că, fiind în seminar, compuse mai multe piese corale, bisericești și profane, care, primele (și liturgiile complete) le cînta corul seminarului în catedrala arhiepiscopală și le cîntă și astăzi. Iar din mai multe piese profane de pe acel timp, unele apărură și tipărite: aria *Dorința*, de M. Cugler și *Hora națională*, ambe(le) pentru piano, apoi cînturi studentice române, dintre care mai multe compuse și în text de Ciprian și cîntate și astăzi de studenții români, în fine un *Marș festiv*⁴⁹ pentru un întreg orșestru⁵⁰, compus tot pe cînd se afla în seminar, cu ocaziunea jubileului de 25 ani ai *Societății de tir* din Cernăuți. Pentru marșul acesta, Ciprian primi o adresă măgulitoare de la prezidiul societății.

Casa parohială de la Stupca putea răsuna de multa și variata muzică. Puteau văcuî căsenii destul de senin, de fericiți chiar dinspre partea copiilor. **Mărioara**, de 15 anișori acum și de pe acuma chiar **partenera la pian a violonistului Ciprian**, e și dânsa elevă, distinsă elevă, pe clasa a IV-a a Institutului particular *Bohmann* de la Cernăuți, cum o vădește *Zeugniss-ul* din 15 iulie 1875.

Mărioara Porumbescu

Dar, iarăși situația ni-i ilustrată precis, documentar, cu scrisoarea⁵¹ lui Ciprian Porumbescu, datată: Stupca 17 september 1875, către un *Theurster Onkell si o Vielgeliebte Tante!*⁵²

Scrisoarea vine din ziua plecării musafirilor ieșeni, de la Stupca la Iași, după o mai îndelungată petrecere a dumnealor la Stupca, împreună-petrecere, în euforică ambianță stupcană, fu atât de intim-cordială, încât Ciprian mărturisește: „Dei Ihrem Abschiede enthiclt ich mich zu weinen, ich schämte mich der Thränen, doch kindlich muss ich Ihnen gestehen, dass ich hierauf wie ein Kind weinte”⁵³. Iar, în strofele-preludiu la această scrisoare, amănuntele:

„Die Blumlein im Barten, alle sie neigen
Zur Erden traurig die Kopfchen

.....

Die Geige, mein einziges, theuerstes Gut.
Die sonst so lustig geklungen,
Verstimmt ist sic heute und. tonlos sie ruht...
Seiten sind alle verklungen.”⁵⁴

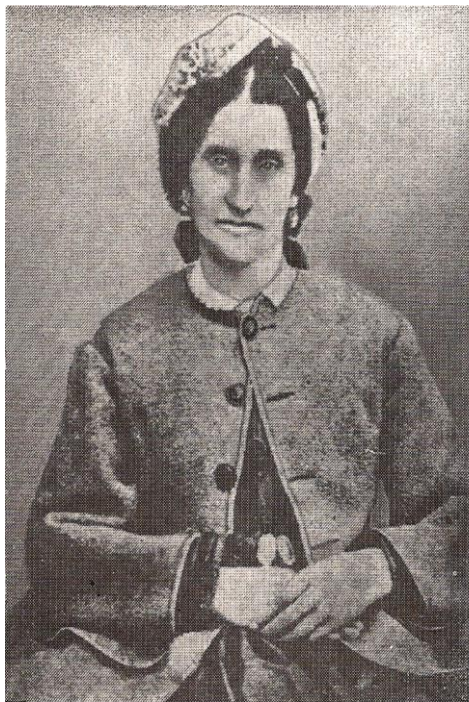
Și, apoi, în restul scrisorii: „Den Tag liber lese ich und spiele mit der Marika, wie urs immer au unsere Theueren Zuhorar criner?? - Peste zi citesc și

cânt cu Marica, amintindu-ne mereu de seumpul nostru auditoriu”. Dar cine nu se afla cântând în aceasta casă unanim - cântătoare? Tata Iraclie, chiar izvoditor de cântece; mama Emilia, pe care tânărul Iraclie doar cântând o cunoscuse - „secerând și cântând un cântec către steluța de seară”, sau frățiorul lui Ciprian, Ștefan, numai cu trei ani mai mic decât Ciprian, despre a cărui iscusită cântare ne informează același Constantin Morariu⁵⁵.

Toți, de-a valma, trebuie că se întreceau în savuratul florilor și în fredonatul cântului! Toți împreună - așa cum, la 1 septembrie st. n. 1875, îi constatăm întrolocați în foaia, încadrată în chenar sărbătoresc-ornamental și intitulată: *Spre Suvenire la 1 septemvrie 1850 - 1875*. Foaie gratulatorie pentru părinții Iraclie și Emilia la aniversara nunții lor de argint⁵⁶ - operă a duios-devotatului Ciprian, în execuția-i „tehnică” și în alcătuirea ad-hoc a stihurilor, oricât de stângace (actualizate ca fonetică și ortografie):

Două decenii și jumătate
Timp glorios, fericit și plăcut,
Plin de-armonie și fidelitate
Ca o zi dulce azi au trecut.
Două decenii și jumătate,
De la momentul din Volovăț
Și până astăzi în felicitare,
În dulce-unire sunteți însoțiți.
Iată, părinților, cursul acesta
Cum strălucește cu luciu îngeresc,
Priviți-l și salte-vă inima-n bucurie,
Căci toți vă admiră, toți vă iubesc.
Astăzi e ziua că Vi se-nvoiește
Ca odinioară cununa de miri,
Azi e momentul de-unde vor crește
Iarăși zecenii de fericiri.
Domnul puternic și Crucea preasfântă,
Ce v-ați ales-o patron scotitor
V-a dus ferice la ziua prezintă,
Vă vor conduce și-n viitoriu.
Noi, fericiții copii cântăm imnuri,
Imnuri de glorie și mulțămire,
Țara năciunea, vă aduc daruri,
Azi aduc daruri de mulțămire.
Iraclie și Emilia eterna-nsoțire
Astăzi de noi s-a-ncununat,
Spre sănătate și dulce-unire,
Spre trai ferice și-ndelungat.
Urmează apoi semnăturile: Ciprian, Ștefan, Marie, Alesandru.

Vine apoi anul 1876, cu celelalte triumfuri ale lui Ciprian, la *Arboroasa*. Corurile lui (bărbătești), *Primavara*⁵⁷ și hazlia șarjă contra organelor administrative din sătucenele bucovinene (primarul și adiații comunali) *Cisla*⁵⁸, executate în cutare șezătoare literară muzicală⁵⁹ a *Arboroasei*.

Emilia Klodnicki-Porumbescu (1826-1876) - mama muzicianului

Dar vine și **funestul August 1876!** În versuita felicitare din 1 sept. 1 875, pare-că simbolic se mai adunaseră odată, ca de bun-rămas! La 5 august 1876, **blânda Mamă, Emilia, se stinge - de-o maladie de piept**⁶⁰ **în vârstă de numai 50 de ani.** Și, vorbind acum cu documentul la mână, rectificăm toate informațiile de până acum, până și pe cele ale Mărioarei Rațiu-Porumbescu⁶¹.

Iar documentul care ne certifică **decesul soției lui Iraclie Porumbescu**, e chiar un „Testimoniu de repăusare” eliberat de parohul Stupcei, Onofrei Mironovici, în 3/15 dec. 1889, care o arată pe Emilia, răposată la 24 iulie stil vechiu (adecă exact la 5 august stil nou) 1876, „în vârstă de 50 ani, de apatică peptală” - și înmormântată la 26 iulie „prin protopresviteru de Androhovici”⁶², cu alți șapte preoți”.

Și acum, amintirile Mărioarei Rațiu despre acest crâncen doliu prăbușit asupra casei Porumbescu!

În scrisoarea din 19/4 1923: „Mama mea (e) născută la Voivodeasa (Furstenthal); fiica a treia a silvicultorului (Oberforster) Ștefan Klodnicki. Era naltă, zveltă, de-o înfățișare blajină; față lunguiată, un nas frumos, ochi căprii: privirea lui Ciprian, care îi semăna mult. De-o bunătate rară. Blândă n-am văzut odată să fie nemulțumită sau să arate că este supărată de ceva. Îl adora pe Ciprian; era favoritul ei. Când îl auzea cântând din vioară totdeauna i se umpleau ochii de lacrimi. Ciprian a îngrijit-o în boala ei; amândoi ședeam zi și noapte - Ciprian, jos, pe podelele goale și eu la picioarele ei.

A luat confesiunea ortodoxă, pe care o stima; în fiecare duminică se ducea la biserică. Iubită de tot satul; preoteasa noastră cea bună - așa o numeau gospodinele. Muncitoare ca o albină. De la 5 dimineața până noaptea târziu, în picioare.

Abnegată, modestă cu desăvârșire. Noi eram trei copii la școală; tata avea numai 29 florini lunar; numai prin munca și economia mamei noastre sfinte, am putut urma școala. Venea cu trăsura plină de-ale mâncării; strângea totul pentru copii. Mărioara, fetița ei, și Ciprian au fost iubiți ca ochii din cap. A murit la vârsta de 49 de ani, de pneumonie, la Stupca, anul 1875 (?) 5 august.

Și nu uităm, cum după mărturia⁶³ aceleiași Mărioare (scris. din 11/8 1925 către C. Morariu), mama lui Ciprian Porumbescu a murit, a adormit între flori. Cităm: „La 5 august anul acesta au fost 50 de ani de la moartea ei... În ziua de 5 august 1875⁶⁴ i-a fost rău - respirație grea.

A dorit s-o ducem în odaia mare, așa-zis salon. Era o zi de vară plină de soare - flori pretutindeni. Pe pridvor, cerdacul înaintea ferestrelor aveam oleandri mari, plini de flori roze; cum geamurile erau larg deschise, ramurile florilor intrau în odaie prin geam. La un moment ne cheamă s-o ridicăm și s-o ducem la fereastră unde era un fotoliu mare. Ciprian cu tata o iau supt brațe și o rădică; mergând până la fereastră. Zice: „Eu mă duc; rămâneți, copii, sănătoși!”

Tata o așează pe jâlt; ea își puse capul pe fereastră între frumusețea de flori - și adoarme! Lângă și între flori și copiii ei, Ciprian, Ștefan, Mărioara și Alecuțu⁶⁵ numai de 5 ani. O noapte atât de liniștită, pot să zic, numai o sfântă ca mama noastră putea să moară în felul acesta.

La înmormântare 12 gospodine îi încunjurară mormântul cu părul despletit **bocind cu cuvintele cele mai duioase**. Moartea mamei mele, a fost cea mai mare nenorocire pentru mine! Sărmanul Ciprian, prima zi n-a putut plânge deloc; era ca împietrit. Se speriasse tata și eu. Credeam că se pierde. Mama își iubea numai casa, soțul și copiii. Era un suflet rar. Ciprian avea natura ei”.

Iar în scrisoarea-i din 11/8 1925: „Prea scumpe și mult stimată Părinte, Pe lângă ultimele clipe ale neuitatului nostru Ciprian vo(i)esc să descriu, cât mai posibil, ultimul moment al vieții preaiubitei noastre mame. La 5 august anul acesta, au fost 50 de ani de la moartea ei. Ciprian a fost favoritul ei copil. Grozav îl iubea; când îl auzea cântând la vioară, totdeauna plângea. Când era așa grav bolnavă, numai pe el îl chema la patul ei. Ciprian dormea pe scândurile

goale noaptea... și veghea cu mine lângă iubita noastră, sfântă mamă! În ziua de 5 august 1875 i-a fost foarte rău; respirația grea; a dorit s-o ducem în odaia mare, așa-zis salon. Era o zi de vară plină de soare; flori pretutindeni - pe pridvorul (cerdacul) înaintea ferestrelor; aveam oleandri mari, plini de flori roz; cum geamurile erau larg deschise, ramurile florilor intrau în odaie prin geam. La un moment, ne cheamă s-o ridicăm și s-o ducem la fereastră, unde era un fotoliu mare. Ciprian cu tata o iau sub brațe și o ridică; mergând până la fereastră, zice:

- Eu mă duc; rămâneți, copii, sănătoși!

Tata o așează în jilț; ea își pune capul pe fereastră, între frumuseța de flori și - adoarme! Lângă și între flori și copiii ei: Ciprian, Ștefan, Mărioara și Alecuțu, numai de 5 ani.

O moarte atât de liniștită!... Pot să zic, numai o sfântă ca mama noastră putea să moară în felul acesta... Moartea mamei mele mi-a rămas adânc întipărită; nu o s-o uit niciodată!”

Și astfel, lângă crucea Alexandruțului celui mort atât de tragic, în 1866 și lângă crucea fetiței lui Iraclie, Eufrosina⁶⁶ cu mare sobor și jelanie, în troparele celor opt preoți și-n bocetele celor 12 gospodine cu părul despletit, și, mai ales, în palpitantele vibrări ale unor Suflete ca Ciprian și Iraclie, s-a astrucat veșniciei Emilia Golembiowski, născută Klodnițki, „suflet de înger” - cum îi zice Iraclie Porumbescu⁶⁷. Și ni-i aminte de spusele biografului lui C. Porumbescu, Dr. Valeriu Branisce (1908, p. 18): ... „cuvine-se să aducem... prinos de evlavie memoriei acelei mame care ne-a dat nouă pe Ciprian, înzestrându-l cu atâtea însușiri nobile sufletești”.

Potrivită, nepotrivită - în această poveste a familiei Porumbescu -, se nimerește acum vorba că o nenorocire nu vine niciodată singură! În adevăr **anul 1876 mai prăbușește apoi asupra familiei Porumbescu și năprasnicul sfârșit al Sănducului, Sandicu și Aleco**, îi mai zicea duiosul Ciprian Porumbescu în scrisorile sale din 1871, apoi 31/1 1875 și la 1/2 1876. Informatoare ni-i Mărioara, în aceeași din 19 prier 1923⁶⁸.

Adică: „Ultimul! Alecuțu-Sănducu, mezinul Alecuțu cel blond, cu părul ca aurul; ochii albaștri. Acesta a murit după moartea mamei. Iară, adorat de tata și noi toți. Mai mult eu l-am crescut. Tata numai în brațe și dezmierdări îl ținea: Era copil fără mamă! A ajuns vârsta de 6 ani⁶⁹ umbla la școală era foarte cuminte. În una din zile era vara, luna august⁷⁰ copilul se juca în frumoasa grădină din Stupca.

Luase un bețișor ascuțit în gură și se vede că fugea prin grădină... S-a împiedicat de o piatră și, căzând cu fața jos, bețișorul i-a intrat în gât, ca de 4 centimetri... Atâta se vedea sânge pe el. Eu, auzind copilul plângând, alerg în grădină, îl rădic de jos și-l aduc în casă. Îl spăl cu apă rece, îi dau lapte rece - gargară...

Vine tata din sat, unde fusese la o înmormântare. Trimite imediat după medicul Michael Kipper la Ilișești. Kipper era student în ultimul an al

medicinii era foarte apreciat în toată împrejurimea. Vine Kipper; se uită în gât: nu putea vedea nimic. A prescris o gargară răcoritoare.

Dar copilul era abătut și se vedea că avea dureri, căci plângea sărmanul. Noaptea a doua zi după întâmplarea aceasta, cam pe la două după miezul nopții, ne deșteptăm în plânsul copilului. Ce este? O hemoragie teribilă. Pe nas și pe gură ieșea sângele! Ce să faci? La țară, noaptea, fără medic! Sărmanul tata a alergat la curte, la Domnul Popovici... Oțet de vin, eter - tot ce pe atunci se putea afla și face! Toate fură în zadar... Sărmanul copil își făcea mereu cruce..., până ce și-a dat sufletelul îngeresc, până ce s-a stors ultima picătură de sânge!”

Mormintele familiei Porumbescu din cimitirul de la Stupca

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 - Certificatul e semnat de directorul Ștefan Wolf, cunoscut din biografia lui Eminescu – totuși, spre deosebire de deformările lui Cezar Petrescu (cf. artic. nostru *Pentru „Luceafărul” lui Cezar Petrescu*; în: *Buletinul „Mihai Eminescu”*, An VII, 1936, p. 134).

2 - N. Petra-Petrescu, în *Calendarul* citat din 1884, p. 59 și-n extrasul *Ciprian Porumbescu*, p. 3: „În toamna acestui an (= 1873), intră la teologie în seminariul gr. or din Cernăuți”; C. Morariu, în broș. *Din 1908*, p. 8: „Ciprian a intrat în seminariul din Cernăuți, la anul 1873, iar eu în 1874”; Dr. Valeriu Branișce (în monografia-i din 1908, p. 46: „În toamna anului 1873) intră Ciprian Porumbescu elev (= student) la Institutul teologic gr. or din Cernăuți”.

3 - C. Morariu, *Cursul vieții mele. Amintiri din timpul studiilor gimnaziale*. în: *Făt-Frumos*, An. III, 1928, pp. 71-76: „era un pedant nesuferit, un adevărat ucigaș de spirit, și pe elevii români îi prigonea sistematic”.

4 - Cf. articolul *Ciprian Porumbescu, elev al gimnaziului superior greco-oriental din Suceava*. în: *Făt-Frumos*, An. VIII, 1933, p. 104.

5 - Savuroasă, chiar calamburoasa alocuție: *Lieber alter Jungel* - care, textual, ar fi: *Dragă vechi tinerel, dragă flăcăuș cam nu de azi-de ieri*, iar ca înțeles: *Dragă vechi fătate...*

6 - „*dem Schauplatze Deiner besseren Erinnerungen*” – dacă am descifrat just acest *besseren* – în scriitura nu prea lizibilă a lui Albin.

7 - Cf. „*gerade de muss auch Dich der Teufel nach Kimpolungbringen, damit, wir uns nach 19 Jahren Nichtsenhaus, erst recht nicht sehen*”.

8 - Cf. „Wenn wir nur noch, nur ales Minister und Ochs(wähle) Dir was Du willst zusammenkommen, so liessen aich noch einige seelenverwandte Anknüp aber wen(n) s. B. Du als Erzbichoff (selbstverständlich r. k.) mit mir als Bismark zusammenkommst, so wäre alle Gemütlicheit (indescifrabil) Spute Dich alsonoch g. E. Religionsfonds Kleinpächter, allas Popa, mich den Kimpolunger” (- și iarăși cam indescifrabil, încât regretăm a nu putea cunoaște atribuțiile profesionale ale jovialului Albin...)

9 - Amintit în cap. *Și iarăși același Iraclie - omul de omenie și de speranțe al Românilor din Bucovina*.

10 - Această *cumnată din Crasna* (cu soțul ei, preotul Samuil Petrescu, fost Piotrovschi) e informatoarea Eufrosina Petrescu din articolul *Eminescu la Crasna (în Bucovina)*. Iar tatăl preotului Samuil Piotrovschi, protopopul Gheorghe Piotrovschi cu soția sa Maria, avură norocul de a fi portretizați de marele Epaminonda Bucevschi (v. Corneliu Gheorghian, *Portretele siretene de pictorul Bucevschi*. în: *Făt-Frumos*, An XIII, 1938, p. 23, 27.

11 - Și, poate chiar priorul mănăstirii Sucevița, întrucât giăsuiește despre cutare scrisoare rătăcită: „de nu cumva din cei mulți (o)aspeți ce mă cercetează, o au strâns în buzunariul său”.

12 - În loc de: „cununiei argintii”! Greșeală de limbă care nu ne mai surprinde în afît de bizara românească a acestui, totuși oarecum mai cărturarizat intelectual bucovinean!

13 - Ținând să-și vârsteze limba cu - chipurile - mai literaricescul *perfect simplu* (în loc de cel, în Bucovina endemic: *perfectul compus* !), părintele Ghedeon o scrîntește, scriind „primii” în loc de: „primiși”!

14 - = aduseși.

15 - Numit abia la 22 martie 1877.

16 - Scilicet: contracandidați, concurenți

17 - *höher*?

18 - Poate: „fiecare șir al lui *Osten* – al periodicului (?) *Der Osten*?

19 - Pe cine? Pe Irachie?

20 - Postscript.

21 - Pus nouă la dispoziție de bravul Ioan Vicoveanu, la 12 iulie 1949;

22 - Anterioară celei din august 1875.

23 - Ziare, reviste.

24 - Poate chiar și tipărită! Scrisoarea Matildei Cugler către C. Porumbescu (publicată de noi în *Glasul Bucovinei*, An XIV, 1931, nr. 3, 642, din 5 noiembrie, în care-i mulțumește pentru utilizarea textului ei), vine din 14 ianuarie 1875. În orice caz, *Anuarul Societății Arboroasa/ Raportul anual al / Societății academice Arboroasa / în/ Cernăuți/ de la 17 noiembrie 1876 (stil nou) până la finea lui octombrie 1877*, Cernăuți, 1877, înregistrează la p. 9 (și 14), dania lui Ciprian de 49 exemplare din *Dorința*:

25 - În forma ei integrală, scrisoarea a fost citată într-un capitol anterior, după articolul nostru - *Matilda Cugler către C. Porumbescu*; în: *Glasul Bucovinei*, An. XIV, 1931, nr. 3, p. 642 din 5 nov. - unde propuneam rectificarea: textul acestei *Dorințe* nu e *Cât te-am iubit*, care-i altă poezie de Matilda C, de asemenea îmbrăcată în muzică de Ciprian.

26 - Vezi: articolul *Scrisorile lui C. Porumbescu*; în: revista *Fond și Forma*, Râmnicu Vâlcea, An. II, nr. 2, p. 4.

27 - Transcrisă de C. Porumbescu și pentru cor bărbătesc.

28 - Pentru care traducerea cea mai adecvată ar fi *Gaițele* - avându-se în vedere comedia în 3 acte de Al. Kirițescu.

29 - „Compusă și, cu venerație, dedicată tuturor *Gaițelor*”.

30 - „... ora 11 a. m”.

31 - N. Petra-Petrescu (*Calendarul din 1884*, p. 73 și *Extrasul*, p. 17) amintește de-o *Liturghie a Sfântului Vasile în sol minor*!

32 - Cf. *Anuarul: Raportul anual / al / Societății academice ARBOROASA* în Cernăuți, De la înființarea ei 10/22 decembrie 1875 până la finea lui septembrie 1876, CERNĂUȚI, Tipografia văduvei lui G. Piotrovski, 1876.

33 - Știm din spusele lui C. Morariu că Ciprian Porumbescu - „mereu și totdeauna, la cursuri, la masă, la ședințe, pe drum, în trăsură, era plin de *do* și *do sol*, *mi si do sol* - și-odată-și scotea din buzunar caiețelul de-și însemna

motivul prins din zbor”.

34 - Scrisă parcă de mâna altcuiva - nu însă în ortografie pedant unitară (lipsa sedilelor!)

35 - Publicată în revista: *Fond și Formă*, Râmnicu Vâlcea, An. II, 1944, fascic. 2, pp. 3 - 4.

36 - N. Petra-Petrescu vorbește de un *Marș festiv* pentru un întreg „orșestru”... cu ocasiunea jubileului de 25 ani al *Societății de tir* din Cernăuți - adăugând că: „Pentru marșul acesta, teologul Ciprian primi o adresă măgulitoare de la presidiul societății”.

37 - Fost dintri-întîi Ioan Ștefaniuc (I. G. Sbiera în *Enciclopedia Română*, III, 1904, p. 1075).

38 - Din cele 16 examene, date de Ciprian Porumbescu, ca student al Institutului de teologie (1873-1875),13 sînt trecute (în acel *Absolutorium*) cu *Vorzugsklasse* și numai trei (la profesorii Constantin (?) Popovici, *Istorie bisericească* și același, *Dreptul bisericesc*, și la Isidor Onciul, *Archeologia biblică*) cu *Erste Klasse* (notă de trecere).

39 Cf. Loca Morariu - *Iraclie Porumbescu*, Cernăuți, 1938, pp. 3-4.

40 – *Em̃nenz!*

41 – Completează: „*geworden zu sein*”.

42 - Probabil acea doamnă cu nume grec din naștere: Caleroi Frangopolo, al cărei nume îl citim în manuscrisul lui Ciprian (ms. cuprinzînd două *Hore*): „Dedicațiune mult stimatei Domne Caleroi Procopoviciu, născută Frangopolo. *Doue Hore naționale române compuse pentru Piano de C. Golembiovski*”.

43 - Nu prea putem preciza ce anume certuri („intrigi burlesce și bătărane”) sunt în discuție.

44 - Rectorul Seminarului.

45 - Vreo soră de-a mamei Emilia.

46 - Scrisoarea este redactată în limba germană și e tradusă de Leca Morariu.

47 - Cf. cunoștințelor lui dovedite în m-sul cu critica primitivei și anchilozatei cântări bisericești din Catedrala Cernăuților (p. 34)! și cf. Scrisorii lui Isidor Vorobchievici (din 21/3 1885) către Iraclie, în care îi solicită restituirea **cărții împrumutate lui Ciprian, *Instrumentationskhre* de H. Berlioz.**

48 - De ex. Isidor Vorobchievici și Eusebie Mandicevski.

49 - *Marș festiv* care nu ni s-a păstrat. Dar dac-o fi cel amintit de Ciprian în scrisoarea-i către părinții săi, pentru jubileul de 25 ani al pompierilor?

50 „Orchestra” zice și C. Porumbescu în manuscrisul-i: *Altarul Monastirei Putna* de V. Alecsandri, „cor cu acompaniare de orchestra de C. Golembiovski”.

51 - În revista *Făt Frumos*, An. XIX, 1944, pp. 69-72.

52 - *Prea scumpul unchi* e Adolf Striegel, baron von Lindenau, iar mult-iubitul tantișor e Fani (Ștefania), sora cea mai mică a mamei lui Ciprian, trecuți în Țară, la Iași.

53 - „La plecarea Dvs. m-am stăpânit să nu plâng; îmi era rușine de lacrimi, dar ca un copil trebuie să vă mărturisesc că, pe urmă, am plâns ca un țănc brudiu”.

54 - Traducere liberă: „Floricelele-n grădină își apleacă în pământ, întristate, căpușoarele... Vioara, singurul meu prea scump odor, care de altfel răsună atât de vesel, e astăzi discordată și tace mută... Coardele-i amuțiră toate”!

55 - Cf. revista *Făt Frumos*, An. III, 1928, p. 75: „Amintiri plăcute mi-au rămas și de la ceilalți profesori..., de la **matematicianul Nosievici care**, ca profesor și de cântare, **ne iubea** așa de mult pe mine și pe colegul meu Ștefan, fratele colegului meu seminarial de mai târziu, **Ciprian Porumbescu, pentru vocea noastră de sopran**”.

56 - Data de 20 august 1850 (la L. Bodnărescu - *Scrierile lui Iraclie Porumbescu...*, p. 8), (st. v.) coincide exact cu 1 septembrie (st. n.).

57 - Cu care text?

58 - Publicată de Societatea *Ciprian Porumbescu*, Suceava în colecția *Din compozițiile lui Ciprian Porumbescu*, Fascicola XII, Craiova, 1936, (cu revizuirea prof. August Karnet).

59 - Cf. T. Bălan - *Procesul Arboroasei*, ... 1937, p 35.

60 - „De apatică peptala” (?) zice „Testimoniul de răpăusare” datat 3/15 decembrie 1889. „De pneumonie” - ne va scrie Mărioara Rațiu-Porumbescu în prier, 1923.

61 - De altfel, anul 1875 pentru moartea Emiliei Porumbescu e infirmat și prin:

1) Citata foaie-ms., închinată aniversării a 25-a a cununiei lui Iraclie cu Emilia;

2) O scrisoare a lui Ciprian către părinții săi, din 1 faur 1876 (publicată în revista *Fond și Formă* An. II, 1944, Râmnicu Vâlcea, nr. 2, pp. 4-6). Vezi și articolul nostru: *Cum a murit mama lui Ciprian Porumbescu*; în: *Glasul Bucovinei*, Cernăuți, An. XIV, nr. 3, 645 din 8 noiembrie 1931 (precizând, chiar atunci, că nu 1875 poate fi anul morții Emiliei Porumbescu). Dr. Valeriu Branisce (în monografia-i din 1908, p. 45) zicea: „La 5 august 1872 îi muri mama iubită, după un greu morb”. Aceeași dată (greșită!) la biograful Ștefan Pavelescu - *Viața lui Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1940, p. 20). Și, anul dat greșit (1875!) și de Mărioara Rațiu-Porumbescu, în două scrisori adresate porumbescologilor Constantin și Leca Morariu; adică:

1) Scrisoarea adresată nouă în 19 aprilie 1923;

2) Scrisoarea adresată lui C. Morariu în 18 august 1925.

62 - Austriacul de (= von), arătându-și și într-un asemenea nume cornițele!

63- Publicată de noi în articolul: *Cum a murit mama lui Ciprian Porumbescu*; în: *Glasul Bucovinei*, Cernăuți, An. XIV, nr. 3645, 1931.

64 - Anul 1875 e greșit, fiindcă:

1) versificația manuscrisă - *Spre suvenir la 1 Septembrie 1850-1875 - urare*, semnată de Ciprian, Ștefan, Maria și Alexandru, la aniversarea a 25 de ani de căsătorie a părinților lor - vine din 1 sept. 1875;

2) la 1 faur 1876, Ciprian le mai scria părinților săi de la Cernăuți - vezi-i scrisoarea publicată de noi în rev. *Fond și Formă*, Râmnicu Vâlca, An II, 1944, fascic. 2, pp. 4-6 și, precis la 22 oct. 1950: aceeași dr. Livia Cionca ne scria de la Cluj: „Am aflat certificatul de deces al bunicii Emilia: 1876, 24 iulie st. v, în vârstă de 50 de ani”.

65 - E vorba despre alt Alecu, decât cel născut în 11 septembrie 1862, la Șipot și mort în vârstă de 5 anișori, la Stupca, de moarte teribilă: opărit cu apă clocotită) informație din scrisoarea Mărioarei, de la 19/4 1923.

66 - Cf. citata scrisoare, din 19/4 1923, a Mărioarei Rațiu-Porumbescu: „Frații și surorile mele. Noi am fost 9 frați în totul: șase fii și trei fiice” înșirați apoi, oarecum cronologic, dar iarăși cu puțină eroare, în următoarea ordine: Emilian; Ciprian; „al treilea - Titu”; Ștefan (născut 1856 și înmormântat la Frătăuțul Nou); Maria (Mărioara noastră)] Alexandru (cel omorât cu apă clocotită); Amelia, care „a trăit numai trei săptămâni”: precis: din 13/8 până în 30/8 1864 - cf. *Făt Frumos*, 1942, p. 125; Eufrosina, născută în 28 septembrie 1866 și care a trăit numai trei zile”; și Alexandru Alecuțu-Sânducu mezinul, Alecuțu cel blond, cu părul ca aurul, ochi albaștri. Acesta a murit după moartea mamei... A ajuns la vârsta de 6 ani” - vrea să încheie Mărioara Rațiu-Porumbescu, dar noi știm din scrisoarea lui I. Vicoveanu că acest Alexandru s-a născut la 25/3 1868 și a murit de pe urma accidentului știut, în vârstașoara de 8 ani, la 12/6 1877... Și în scrisoarea lui Vicoveanu din 23-26/9 1953, acest Alexandra e arătat mort la 12 iunie 1877, *Porumbescu...*, p. 159.

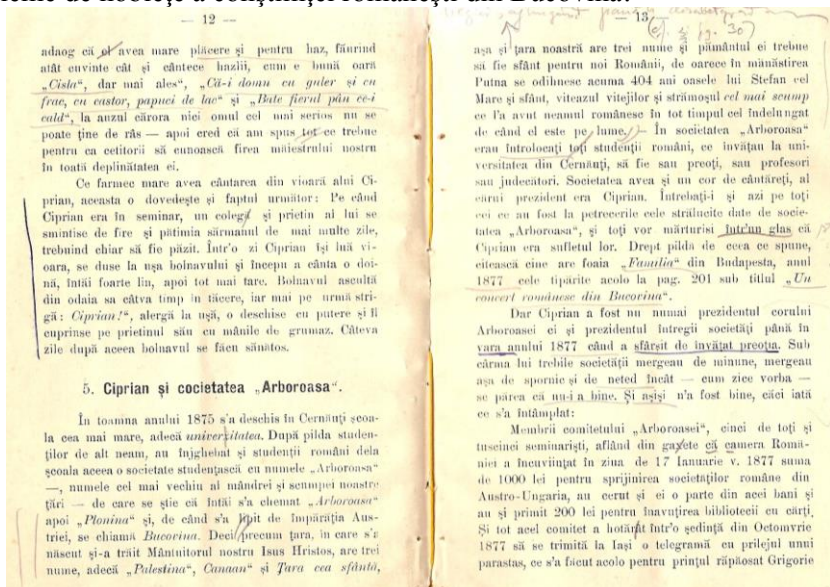
68 - Vezi: revista *Fond și Formă*, Râmnicu Vâlcea, An. II, 1944, p. 1, 2, 4 și 6.

69 - Recte: 8 ani

70 - După documente mai degrabă luna iunie.

XVI. SOCIETATEA STUDENȚEASCĂ ARBOROASA

Și iată-ne, odată cu luna primăverii, **mai, 1875, la prima înmugurire a acelei societăți Arborea**, care era să devină una din cele mai faimoase embleme de noblețe a conștiinței românești din Bucovina!

File din monografia lui Constantin Morariu referitoare la activitatea lui Ciprian în cadrul societății *Arborea*

Odată cu jubiliara inaugurare a Universității cernăuțene (în toamna anului 1875) ia ființă, la îndemnul emeritului membru al *României June* la Viena, Teodor V. Ștefanelli (1847-1921) și chiar după chipul și asemănarea *României June* - societatea academică (deci studențească) *Arborea*. Ciprian Porumbescu e, chiar din capul locului, membru și frenetic colaborator al *Arboresei*. „Ciprian, ca diligent al corului societății, era sufletul ședințelor sociale”, va afirma martorul Constantin Morariu.

XVI.1. Scopul și organizarea societății studențești

Un inedit manuscris de 3 pagini coală mare, semnat de: Morariu¹, Petru Piteiu și T.V. Ștefaniuc (Ștefanelli), zice (scrisul e al lui V. Morariu):

P. T².

„Fiecare națiune caută în timpul prezent să progreseze în orice privință, din care cauză se formează întruniri pentru atingerea scopurilor propuse³.

Ideea de naționalitate formează un factor de o gravă importanță în ziua de astăzi și fiecare națiune se grupează în jurul flamurei, care reprezintă aspirațiunile sale. Între aceste aspirațiuni formează cultivarea limbei materne primul pas pentru progres, căci fără limbă se pierde naționalitatea, a cărei expresiune vie este limba.

La românii din Bucovina s-a neglijat acest ram de progres foarte mult, astfel încât mulți români nu-și pot vorbi limba maternă, și dacă o vorbesc, le lipsesc termenii tehnici, expresiuni corecte, fluide și corespunzătoare ideilor ce au să se exprime.

Spre a împlini acesta lacuna, subsemnații, sfătuindu-se între sine au decis să formeze un club român pentru dezvoltarea în arta vorbirii românești și se adresează către acei domni, care se simt apelați a participa la acest club, invitându-i să-și declare intrarea în el.

Procedura internă a acestui club, precum și obiectele ce vor avea să se pertracteze⁴ la fiecare întrunire în mod oratoric și parlamentar de către respectivii referenți, se vor stabili la o întrunire, conchiemata spre acest scop de către cei subsemnați.

Cernăuți, mai 1875

Morariu

În pag. 3 a manuscrisului:

Numele participatorilor

1 - Petri Pitei

3 - T.V. Stefaniuc

2 - Kok⁵

4 - Morariu

- iar n-rele de ordine 5-13 (ale neparticipatorilor)! ramase albe!

Așa cum am văzut anterior, **teologul Ciprian petrecea vacanțele mari în raiul părintesc de la Stupca** și dintr-o scrisoare⁶ adresată unchiului său Adolf Striegel și soției sale, Fani, sora mamei lui Ciprian, reiese faptul că ar fi putut să fi rămas câteva piese muzicale ale lui Ciprian, care ar fi trebuit să alimenteze manifestările unui club patronat de cei trei Porumbești: Ciprian, Mărioara și Ștefan.

Iar dacă realizarea aceluia club (proiectat de acest trifoliu) n-ar fi reușit, ideea lui a persistat în altă fericită creație a lui T.V. Stefanelli, Societatea academică⁷ *Arboroasa*, a cărei înființare - știm documentar - se datorește lui Stefanelli. Într-o scrisoare din februarie 1912⁸, Teodor Ștefanelli mărturisea: „Societatea *Arboroasa* am înființat-o eu, în anul 1875; am alcătuit statutele⁹ și am stăruit să fie întărite¹⁰.

Eram atunci funcționar la tribunalul din Cernăuți și doream ca la nou înființata universitate studenții români să se închege într-o societate mare, ca să-și dezvolte sentimentele naționale, limba strămoșească și să devină un factor cultural, în viața publică (sublinierile edit.).

Principiul ce m-a călăuzit la alcătuirea statutelor și la formarea societății a fost ca tinerii studenți să fie feriți a aluneca pe calea atâtor societăți străine

care transplantau în Bucovina obiceiurile societăților germane din Viena, Göttingen, Jena...

Românii din Bucovina aveau alte nevoi și în sensul acesta trebuia să porceadă *Arboroasa*.

Ședințele social-literare erau publice, la care erau invitați oaspeți într-un local public. La aceste ședințe se declama, se cânta, se făcea muzica și se citeau producțiuni literare originale care aveau de scop să distreze participatorii.

În întâiul comitet am fost eu și răposatul Vasile Morariu membri extraordinari, membrii îndrumători¹¹ din rândul celor maturi, „ajutând tinerii studenți cu un sfat mai cumpănit și călăuzindu-i pe drumul reclamat de nevoile neamului românesc din Bucovina”¹².

Deci chiar doi inși dintre semnatarii din mai 1875 pentru acel Club român. „Am făcut un fel de școală cu tinerii și i-am călăuzit cum să porceadă ca să înflorească societatea”.

Imnul festiv al Arboroasei l-am alcătuit eu...”

Și cât de înrudit cu intențiile proiectatului Club din mai 1875 trebuia să fie programul *Arboroasei* reiese din Statutele ei, unde citim:

„**Scopul Societății** este: a) perfecționarea reciprocă a membrilor săi pe terenul literar-național” (p. 3) și: „În toată luna ține Societatea o ședință socială și una literară” (p. 9); iar din primul ei *Raport anual* (pe 10/22 dec. 1875-30/9 1876) se spune (p. 5):

„Scopul ei (al *Arboroasei*) este perfecționarea reciprocă a membrilor pe terenul național, literar și social, prin prelegeri literare, prin îndeletnicirea în arta oratorică, prin susținerea unui cabinet de lectură, fundarea unei biblioteci, prin aranjări de petreceri, serate muzicale și declamatorie...”

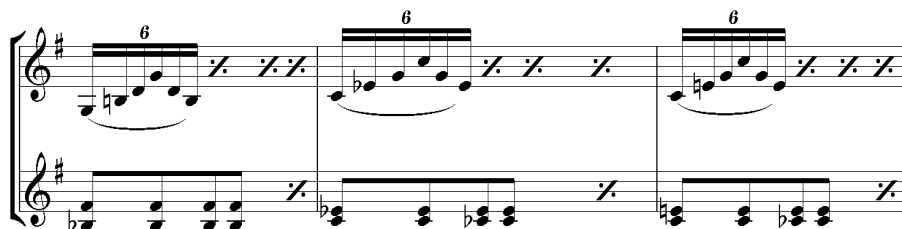
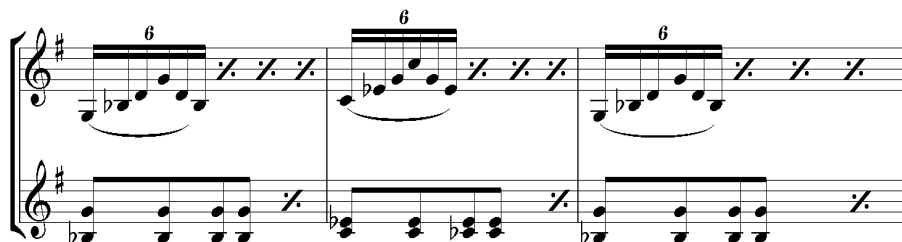
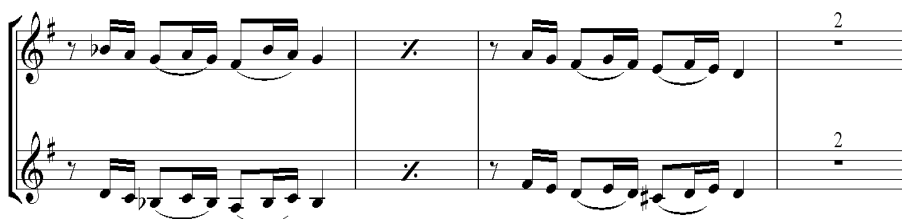
Așadar, în vreme ce **Ciprian Porumbescu da zor cu compozițiile**, T. V. Ștefanelli trudește întru înființarea *Arboroasei*.

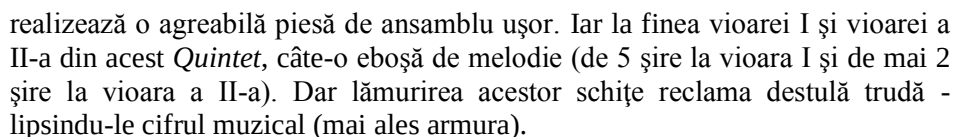
Și iată că-n octombrie 1875, Ciprian ne surprinde cu un **Quintet ("Chintuor")** pentru coarde cu flaut. Prezența flautului ne amintește de ansamblul lui sucevean! Manuscrisul ne dă următoarele date precise (dar oarecum nu prea consecutive): Violina I - semnată cu: „C. Golembiovschi 23/10”; Violina a II - a cu: „C. Golembiovschi 22/10 75”¹³; flautul e semnat (pripit și nu prea lizibil), fără dată, cu „Cyprian”; viola, cu: „C. Golembiovschi 23/10” (fără an) și violoncelul, cu: „C. Golembiovschi 25/10 75, im Spital”. Și ni-i aminte că C. Morariu l-a întâlnit pe Ciprian în „spitalul seminarului”, compunând¹⁴.

Iar *Chintuorul* acesta în *Andante-sostenuto* și destul de redus ca extensiune, e mai mult un solo de vioară, secondat de flaut și cu acompaniamentul celorlalte trei instrumente, între care violoncelul ține aproape numai loc de bas. Totuși, temele simpatic-melodice, ca de pildă, această inițială și oarecum (cu variațiuni) și finală,

potrivită în trecerea-i spre alt motiv, c-o antrenantă bordură (împletită de cele două viori) ca acestea:

Și, cronologic ajungem la manuscrisul din noiembrie 1875: **„Schützen-Galopp** komponirt und der zu Stupka am 7-ten November 1875 versammelten hochgeehrten Jagdgesellschaft achiungsvoll gewidmet von C. Golenbiovski - deci *Galopul țințașilor, compus și cu multă stimă dedicat preanoratei corporații cinegetice întrunite la Stupca în 7 noiembrie 1875 de C. Golembiovski. Galop! De ce galop?*

Fiindcă - am arătat-o - și acest gen e în gustul epocii.

Piesa e totodată mărturie că la această dată Ciprian se afla în plină feerie a toamnei, la Stupca - și pentru ca să să-ncânte de anotimpul favorit¹⁵ - și poate și de acele zile țesute cu fir de aur și de argint, cum le zice¹⁶ nesațul lui pentru poezia Firii.

Ca muzică, acest galop ne aduce în introducere o surpriză: exact melodia pe care noi, în anii copilăriei, o cântam pe textul cutărei piese teatrale:

„Azi e zi cu soare,
Azi e sărbătoare,
Hai să ne grăbim
Și să curățim
Grădina de spin,
Și țara de chin,
Ca până în zori
Să ne crească flori...”

Așadar, acest fraged ecou din începuturile teatrului nostru: *Cinel-Cinelul* lui V. Alecsandri¹⁷

Apoi - atenție! - la mâna stângă (căci piesa e pentru pian), în cele 4 măsuri, înainte de trecerea la sprintenul *Sol major* din măsura de 2/4, prelunga chemare a cornului de vânătoare, solo (fără acompaniament). Iurăș! Vânatul a-nceput! Și, sub sugestia altor similare vânătoarești rezonanțe muzicale compozitorul nostru parcă și dânsul încăleca în cavalcadele zvăpăiatelor vânători de categoria *parforce*... Până ce, în *Trio (Do major)*, măsurile 5-8, cu scurtele optimi arpegiate, adulfecăm tiptila apropiere a bieteii sălbăticiunii hăituite etc., etc... Căci C. Porumbescu, obișnuit are totdeauna de spus ceva, e cineva!

Știm că incidental Ciprian Porumbescu putea să fie și vânător, iar tehnica temeinicului vânat avea de la cine s-o învețe: de la familia brigadierului silvic Fanta, prieten al Porumbesților la Stupca.

Și acum înapoi la Cernăuți, la **inaugurarea festivă a Societății Arboreasa**, caldă, cuminte vatră românească, bine și temeinic chibzuită cu multă experiență din viața *României June* de la Viena, un rol aparte l-a avut Tudor V. Ștefanelli și cei din jurul lui.

Preludiul pentru înființarea Arboreasei fusese acesta. După inaugurarea cursurilor la nou - născuta Universitate cernăuțeană, studențimea se organiza în două societăți: una germană, cu numele *Dacia* (!!!) și alta... austriacă, internațională, *Akademische Lesehalle*. Încât... - după Th. Bălan - Tudor V. Ștefanelli „în toamna anului 1875 îi invita într-o seară pe studenții români la un restaurant, ulterior *Hotel Paris*, sugerându-le ideea înființării unei societăți studențești românești. Ideea fu primită cu mare bucurie și însuși T. V. Ștefanelli fu angajat să alcătuiască statutele¹⁸. Iar numele *Arboreasa* fu oarecum echivalentul mai românesc pentru slavul *Bucovina* și germanul *Buchenland*! Statutele fiind aprobate¹⁹ la prezidiul țării la 28 noiembrie 1875, iar primul *Raport anual* al *Arboreasei*, precizând: „De la înființarea ei, 10/22 decembrie 1875, până la finea lui septembrie 1876” - se vede că **Arboreasa s-a constituit miercuri, în 22 decembrie**²⁰ 1875. Primul comitet²¹ fu: Președinte Gherasim Buliga student, în litere; vice-președinte Ion Tapallă, student în teologie; secretar Georgiu Popescu, student în drept; controlor Zaharia Voronca (dârzul vice-președinte de mai apoi), student în teologie; casier Ilariu Onciul, student în drept - și membri îndrumători: Teodor V. Ștefanelli și Basiliu Morariu, ambii „jur(iști) abs(olvați)” = licențiați în drept. Iar „Comisiunea revăzătoare²²: Basiliu Morariu, Ion Grigoraș student în litere și Orest Popescu (martirul arboreșean apoi), student în teologie.

Până-n Crăciun, când studenții își luau care-ncotro drumul înspre căminul părintesc, mai era destul timp ca să se desfășoare și acea **inaugurare festivă a Arboreasei**, asupra căreia se pare că nu avem nici un reportaj publicistic (ziaristic).

Oricum însă, *Imnul* era al de C. Porumbescu și T. V. Ștefanelli și fu mai din vreme gata.

Ms. 6414 din Cabinetul de Muzică – Biblioteca Academiei Române, copie a Imnului la inaugurarea Societății Arboroasa, cu însemnările lui Leca Morariu

Deocamdată singurul document sigur de la inaugurarea festivă e *Imnul festiv* compus de C. Porumbescu pe următorul text al lui T.V. Ștefanelli:

1.
 În Țara veche-a-Fagilor,
 În sfântul ei pământ.
 Ce are-n sine oasele
 Lui Ștefan, Domnul sfânt,
 Un falnic glas ne zguduie
 Din somnul nostru greu:
 - Uniți să fim în cugete,
 Uniți în Dumnezeu!
2.
 Uniți răsună codrii vechi,
 Dumbrăvi și câmpi și văi,
 Uniți repetă maica-ncet
 La copilașii săi.
 Și Prutul vechiul el spumegă
 În sfânt limbagiul său:
 - Uniți să fiți în cugete,
 - Uniți în Dumnezeu!

3.

*În Putna, vechea martoră
De glorii din străbuni
Tresar chiar temeliile!
Ea face azi minuni,
Căci Ștefan strigă din mormânt
Azi la poporul său:
Lucrați uniți în cugete,
Uniți în Dumnezeu!*

4.

*Cu toții deci să ne unim
Căci timpul este greu,
Pe Arborea s-o scutim
De dușmani și de rău;
Pe flamura-i să fâlfâie
Deviza-n capul său:
- Uniți să fim în cugete,
Uniți în Dumnezeu!*

5.

*Iar tu, o geniu falnice,
Înalte Creator,
Să oțelești puterile
Să dai la lucru spor!
Româna viță, falnică
Fie-n pământul său.
Și noi, uniți în cugete,
Uniți în Dumnezeu!"*

Cele două vechi manuscrise ale acestui *Imn festiv* ni-l arată cu cuvintele de T. V. Ștefaniuc²³ și, așa cum îl aflăm în *fascicola* a III-a (1911) din Colecția Societății C. Porumbescu - Suceava, în măsura a 9-a și a 11-a, cu intervalul minor (deci nu așa cum se cânta la soc. *Junimea* din Cernăuți, piesa devenind *Imn festiv al Junimii*, precum societatea academică *Junimea* deveni urmașa directă a desființatei societăți *Arborea* (iar Ciprian Porumbescu deveni primul secretar de externe al *Junimii* prezidate de Dimitrie Onciul), deci cu intervalul *si bemol* și *la bemol*:

Imnul festiv din ediția societății C. Porumbescu de la Suceava respectă și-n final versiunea originalului, abătându-se de la actualizarea imnului, actualizare pe care o prezintă (cu destule greșeli în portativ și-n tezt) *fascicola* societății *Gaudeamus*, Cernăuți, 1928, 5, adică:

etc.

Fascicola societății C. Porumbescu adaugă manuscrisului decât puțină pieptănătură de armonizare:

Lento, ma energico

mf f

În ța - ra ve - che - a fa - gi - lor în sfin - tul ei pă - mânt ce

a - re'n si - ne oa - se - le lui Ște - fan, Domn cel sfinț Un fal - nic glas ne

sgu - du - ie din som - nul nos - tru greu u

U - niți să fim, u - niți

ff

niți să fim în cu - ge - te, u - niți în Dum - ne - zeu.

ff

3

Și încă o compoziție din 1875: *Auf Floken*²⁴-*Schiwigen. Polka francaise*, datată: 27. 12. 75. Ciprian Golembiovski²⁵. Titlul *Pe aripele fulgilor*, sugestiv-poetic, pare că-l vădește pe cineva care, ca Ciprian Porumbescu, privind lung-îngândurat pe fereastră afara... s-a dedat la contemplarea fulgilor de ningău, roind, când ca învălurare zvâcnită de spulberul vântului, când parcă bezmetici, urcându-se-n sus, în loc să cadă puzderie... Și poate că titlul ar reclama motive mai puțin vesele decât cele 4 infinite (în trei tonalități), monodic, pe numai 5 1/2 șire de portative.

În josul acestei compoziții și, la contrapagina manuscrisului alte 18 șire de melodie, concepută iarăși la vioară, cu însemnări care semnalează, se pare, partitura unui ansamblu instrumental; adică, *(In)tro(du)ion*²⁵, 2/4, 3/4, A, Viol(ina?), B, C, A-B, Alto (- *Allegro*?), 3/4, D, E, A-B und (= și) D - E, And (= *Andante*?) 3/4, 2/4, *Da Capo al S...*

Și acum, în continuare, la vesela, vioaia, voinica viață a *Arboroasei*!

De pe urma celor ședințe (*literare și sociale*) o lecuciță de ciorovăială. Mai ales pentru cele *sociale*, cu mult public extern, între care și reprezentantele sexului gingaș, și chiar și cu dans! Ciorovăiala și zborșeala din partea autorităților ierarhice: Consistoriul mitropolitan și rectorul seminarial cereau ca participarea studenților teologi la cele îndeletniciri societare să se îndeplinească „numai cât cu restrângere între marginile dictate de ordinea de casa a institutului seminarial precum și de cele ale obligamintelor stării clericale”, căci „altminter nu se va concede alumnilor participarea la aceste ședințe”²⁶.

Dar ciorovăială și-n alte direcții! Majoritatea prevalentă a *arboroșenilor* o constituia studenții în teologie; adică (după cele doua *Anuare*), în primul an societar (1875-1876): 7 inși, studenți în „filosofie”²⁷ (= litere și științe), 34 în teologie și 3 în drept; iar în 1876-1877; 9 studenți în filologie, 36 studenți în teologie și 6 studenți iuris (= drept). Poate și din aceste disproporții diverse antagonisme... Mai ales că sămănător de zăzanie se afla a fi ruteanul rector seminarial Ilie Philipowicz - cum arata C. Morariu²⁸: „Neunirea aceasta mâna apa pe moara potrivnicului nostru rector seminarial Filipovicz, din a cărui cancelarie, de câte ori îi duceam anunțul în scris pentru participarea noastră la vreo ședință a *Arboroasei*, niciodată nu ieșeam fără ca el să-mi fi zis: „ - Ce vă trebuie dv. societate la un loc cu *civiliztii*? Ei să-și aibă societatea lor și dv. a d-voastră, deosebit!” Ba faptele se cer lămurite de-a binelea și s-ar putea ca chiar acestea să fie acele *Zwistigkeiten hier im Seminar* amintite de Ciprian în scrisoarea-i către părinții săi, din 31 ian. 1875. Așadar, spusele lui C. Morariu în continuare: „În 1876 întrecându-i noi, teologii, la număr pe toți colegii de la celelalte facultăți, ne-am pus mai înainte la cale și **l-am ales președinte al Arboroasei pe Ciprian**. Colegii civilști (de la celelalte facultăți) au uneltit însă atâta prin consilierul de tribunal Vasile, fiul arhimandritului arhidiecezan Silvestru Morariu-Andrievici împotriva nou alesului comitet încât numitul arhimandrit mi-a spus mie, ca secretar al *Arboroasei*, că ne trimite interdictul Consistoriului de a mai participa ca membru la *Arboroasa* dacă noi, comitetul

cel nou ales, nu vom demisiona, ca să se aleagă alt comitet cu președinte *civilist* în frunte. Comunicându-i aceasta lui Ciprian, el m-a obligat să anunț demisia noului comitet pe tabla neagră de la Universitate și să fixez termenul pentru altă alegere, la care s-a ales comitetul dorit de studenții celorlalte facultăți.

La această nouă alegere, pe mine m-au ales iarăși secretar, cum am fost de la început, și pe **Ciprian I-au ales vice-președinte**.

El însă, ambițios cum era, s-a retras cu totul din societate, împreună cu toți colegii săi din anul al IV-lea, între care erau cei mai buni coriști, tenorul prim Calistrat Coca, tenoriștii²⁹ David și Țurcan și astfel *Arboroasa* o încheiase cu frumoasele conveniri și sindrofii sociale de mai înainte”.

Și: „astfel *Arboroasa* o încheiase cu frumoasele ei conveniri sociale de mai nainte” - glosează C. Morariu. Corul e dus acum de studentul în litere Ioan Dan. Până ce, „în urma unei rușinoase demisionări a președintelui civilist al *Arboroasei*, **Ciprian i-a luat locul (de președinte)** după vre-o patru luni, începând a face minuni în direcția înaintării *societății*. Ședințele noastre sociale nu mai erau simple conveniri studențești, ci manifestații ce grupau în jurul lor cel mai distins public al Cernăuților și al provinciei, cum dovedește corespondența din *Familia* 1877 p. 201³⁰, căreia redactorul Vulcan i-a dat titlul *Un concert românesc din Bucovina*.

Adică: în conformitate cu *Statutul* ei, *Arboroasa* trebuia să urmărească nu numai „dezvoltarea spiritului social” (p. 3) „prin arangieri de petreceri, serate și excursiuni împreunate cu producțiuni muzicale și declamațiuni” (p. 4), ci și „perfecționarea reciprocă a membrilor săi pe teren literar – național” (p. 3), chiar și „prin redactarea unei foi literare și susținerea unui cabinet de lectură” (p. 4).

Idealul unor asemenea tineri era, deci, ca „*Arboroasa* să devie o școală serioasă și preparatorie pentru viitoarea activitate a membrilor săi în cercul cel mare al familiei române” - cum, impresionat de matur cuvântează *Raportul anual de pe 1875*.

Iar schimbul de adrese între *Arboroasa* și oficialitatea ei ierarhica începe imediat după înființarea ei (în 10/22 dec. 1875) și anume acum, la 13/25 dec. 1875, când Consistoriul îi împărtășește rectorului Philipowicz³¹ învoirea ca alumnii și auzitorii teologi să poată fi membri ordinari ai *Arboroasei*.

Și acum - chiar aici - o vajnică precizare! Împotriva informației lui Th. Bălan (*Procesul Arboroasei...*, p. 33) că soc. *Arboroasa* a avut numai doi președinți: „Primul președinte a fost Gherasim Buliga, al doilea și ultimul Ciprian Porumbescu!” Nu! După primul *Raport anual* al *Arboroasei*, încheiat cu *octombrie 1876*, întâiul președinte fu, Gherasim Buliga. În cel de-al doilea *Raport anual*, pe 17 nov. nou 1876-31 octombrie 1877, sunt arătați (p. 15) ca președinți: Iancu Cocinschi, „stud. jur.”, de la 17 noiembrie 1876-17 februarie 1877, iar de la 17 februarie - (11) nov. 1877³² - Ciprian Golembiovski! Sedisvacanța de 2 săptămâni și jumătate, dintre 31 octombrie 1876 și 11 noiembrie 1876 e deci timpul (lămurit de C. Morariu) cu alegerea lui Ciprian ca

președinte și ceruta, impusa lui demisie - precum răstimpul 17 nov. 1876-17 faur 1877 e timpul mort al *Arboroasei*, văduvite de elanul lui Ciprian Porumbescu! Vreme în care secretarul *Arboroasei*, C. Morariu, are destul frământ³³ cu supăratul Ciprian Porumbescu: „I le povesteam lui Ciprian aceste uneltiri de dezbinare, îl rugam, îl conjuram să-și calce pe inimă și să nu părăsească societatea, dar în zadar”.

XVI.2. Mediul prielnic al *Arboroasei* pentru activitatea creatoare a lui Ciprian (*Cisla*)

În adevăr, pe cât știm, documentar, activitatea lui Ciprian Porumbescu în *Arboroasa* se situează în afară de regimul lui Iancu Cocinschi. Astfel, în primul *Raport anual* (până inclusiv 31 oct. 1876) citim (p. 5): „Ea (*Arboroasa*) a înființat un cor vocal sub dirijarea d-lui Golembiovski, stud. teol. care a făcut un progres foarte frumos și a animat în mod considerabil petrecerile sociale ce le-au aranjat societatea și la care au participat un public foarte numeros. Aceste petreceri au fost muzicale, declamatorie și onoratul public a rămas deplin satisfăcut”.

Alte ședințe din vremea președintelui Gherasim Buliga, încondeiate la Th. Bălan: „La 4 aprilie 1876, ora 6 seara, într-o sală a Universității, evident numai literară. Apoi o șezătoare literară (șezătoare!) la 28 aprilie 1876 în restaurantul *Augarten*, la ora 7 1/2 seara, poate nu numai literară”. Și iar șezătoria (?) literară (de la ce dată a anului 1876?) despre care raportează *Familia*, nr. 46 din 1876³⁴. Urmează apoi ședințele de sub președintele Ciprian.

Iar pentru sfârșitul președinției lui Ion Cocinschi și înflorirea *Arboroasei* sub Ciprian mai aflăm că: „Abia în urma unei rușinoase demisionări a președintelui *civilist* al *Arboroasei*, Ciprian i-a luat locul după vreo patru luni³⁵, începând a face minuni în direcția înaintării societății. Ședințele noastre sociale nu mai erau acum simple *conveniri* studențești, ci manifestații ce grupau în jurul lor cel mai distins public al Cernăuților și al provinciei, cum dovedește corespondența din *Familia*, 1877, p. 201, căreia redactorul Vulcan i-a dat titlul *Un concert românesc din Bucovina*³⁶”.

Avem de la începutul anului arboroșean, 1876, un foarte binevenit document ciprianist. Scrisoarea lui Ciprian³⁷ către părinții săi, din 1 faur 1876. Înțelegem că, bolnav fiind - evident *Halsschmerzen* (dureri de gât) dar mai ales semper-bolnav de dor de casa părintească - și chiar și acum, abia sosit de-acasă se gândește ca din 20 faur până-n 5 martie ar putea fi iar în draga-i Stupcă...

Ciprian și-a depășit vacanța și e întâmpinat la Cernăuți de colegii săi „cu anumită cordialitate”. În absență fu ales de arboroșeni dirijor al corului (*regens*

chori), funcțiune pe care, cu toată asigurarea că „în nici un caz” n-o va primi, știm că a... răs-acceptat-o...

Iar pasajul „Atmosfera generală e foarte favorabilă pentru mine parcă ar fi surdul ecou al unor anumite adversități dintre majoritatea teologică a arborosenilor și președintele „civilist”, Gherasim Buliga...

De la Hatna (Dărmănești) călătorește și cu părintele G. Popovici care, „galanton”, cum ar zice prozatorul Iraclie Porumbescu³⁸, bine a făcut c-a achitat trăsura de la gara Cernăuți până-n oraș și pentru studentul Ciprian, fiindcă... Ciprian avea apoi să se întâlnească adesea, în muzică și-ntr-alte cele... cu pianista *Teofila Papovici* (zisa „Boopis” pentru marii, frumoșii săi ochi)³⁹, fiică a acestui G. Popovici. Ciprian are interes (activ?) și pentru cernăuțeană *Societate de cântare (Gesangverein)* de atunci, care nu putea fi decât: *Musikverein-ul (Filarmonica)* și aici se va întâlni cu un *Onkel* (unchi), probabil Michael Klodnicki⁴⁰, Förster, fratele mamei lui Ciprian.

Din întâmplare și-n amestec cu acel Nestor Worobkiewicz de rea amintire pentru românismul bucovinean semnalarea unui folcloric ritual nupțial: usturoiul și banul de argint atârând de o cordicuță, până-n vârful nasului, la mireasa din fața altarului.

Frățiorul său, Ștefan, e, în chip pasager, pare că și dânsul, la Cernăuți. Dacă mai vine și Marica de la Stupca ar cam fi timpul din care datează fotografia *CABINET-PORTRAIT* cu Ciprian, Ștefan și Mărioara, executată în atelierul *S. Steiner Czernowitz*. Fotografie de care Mărioara Rațiu-Porumbescu ne zicea (în 9 oct. 1928): „eram de 14-15 ani” - deci cam pe la 1874-1875.

Trifoliul porumbescian: Mărioara, Ștefan, Ciprian – fotografie de epocă

Alt comentar în subsolul scrisorii pe care o dăm în original și în traducere românească:

Czernowitz 1 Feber 1876.

Theuerste Eltern!

Also jetzt bin ich wieder in meinem alten Schlösschen, in meinem alten Zimmer mit meinem alten Collegen zusammen. Die allgemeine Stimmung ist eine recht günstige für mich, denn alle freuten sich schon auf meine Zurückkunft und empfangen mich wirklich mit einer gewissen Herzlichkeit. Der Rektor hat von mir auch kein Zeugniß verlangt und so bin ich auch bei ihm schon entschuldigt.

Meine Reise hierher war ziemlich interessant, als ich mit dem Popovici aus Hatne und Geistlichen Abadzer aus Parhoutz (der mich kennt, ich aber nicht) in einem Coupé gekommen. Unterwegs erzählte Abadzer verschiedenes, unter anderem auch d(a)ss Roth wenigstens 2000 fl. Von demjenigen nehmen wird, dem er Bossancze gibt. Dann auch dass Nestor Worobkiewicz wegen verschieden Uebertritten als Cooperator nach Iacobeny strafweise transferirt wird.

Er soll seine Pfarrlinge auf höchst brutale Weise behandeln und schiendet sie draconisch. So z.B.soll er vor einer Traung 150 fl. Genommen haben und als das Brautpaar schon bei Trang war, soll er der Braut, angesichts des ganzen Volkes, zwei Ofrrfeigen gegeben haben, weil man ihr, wie dort übliche sitte, einen Kranz auf den Kopf setzte, von dem vorne, an einem Bandel, ein Knoblauch und eine Silermünze bis auf die Nase hänge. Und mit den Worten voi vreți să-mi împutiți beserica cu usturoi hat er sie weggejagt.

Hat der Vater ein gewisses Circulare bekommen, wo es heisst, dass die Geistlichen gegen das Schnapstrinken predigen und selbst keine Taufe, Traung etc. verrichten, bis man ih(n)en nicht ein halbes Oka Schnaps bringt und selbst bei Gelegenheit von Klakas den Leuten so viel Schnaps geben, bis sie sich besaufen etc. etc...

Popovicz war so galant für mich bis in die Stadt, da ich mit ihm fuhr, den Fiaker zu bezahlen, wiewol (wiwohl) ich mich dagegen sträubte.

Während meiner Abwesenheit hat man mich zum regens chori in der Arborosa gewählt, was ich aber auf keinen Fall annehmen werde.

Dobosch⁴¹ ist hier...Wiesst der liebe Himmel was der Mensch machen wird. Gestern ist er weggefahren, um morgen wieder zürückzukommen; woher weisst man nicht. Er war bei Huber, hat ihm aber das Mädchen durchaus nicht gefallen, weil es wie er sagt für ihn zu leicht ist. Auch in Ipotesti war er, Näheres darüber hat er mir nicht gesagt.

Heute geh-ich vielleicht⁴² in den Gesangsverein und werde mit dem Onkel zusammenkommen.

Stefan ist gesund; er war und ist auch jetzt bei mir. Morgen schike ich meine Leinwand und das seidene Tuch. Ebenso werd w ich auch etwas schreiben. Donnerstag gehe ich zu Wolan⁴³ um mich betreffs meiner zu

besprehen. Ich bin Gott Lob ganz gesund. Vom Halsschmerzen keine Spur. Am 20-ten d. M. ist Schluss des semesters⁴⁴ und dann haben wir bis zu 5 märz frei. Da könnte man, wenn man Geld hätte, wieder nach Hause⁴⁵ fahren.

Sonst ist hier nichts besonders Neues. Indem ich Ihnen, theuerste Eltern und Tanterle⁴⁶ una din surorile mamei emilia), vielmals die hände und Aleco und Marica herzlichst küsse, verbleibe Ihr dankbarer Sohn.

Cyprian.

Traducerea

Cernăuți, 1 faur 1876

Prea scumpi Părinți,

Așadar, sunt acum iarăși în vechiul meu casteluț, în vechea mea cameră la un loc cu vechii mei colegi. Atmosfera generală e foarte favorabilă pentru mine, **căci toți se bucură chiar (numai) de înapoierea mea și mă întâmpină, în adevăr cu anumită cordialitate.** Rectorul nici nu mi-a cerut un certificat și sunt astfel și la dânsul acu scuzat.

Călătoria mea încoace fu destul de interesantă, călătorind într-un compartiment împreună cu Popovici din Hatna și părintele Abager de la Pătrăuți (care mă știe, eu însă pe dânsul nu).

În timpul călătoriei, Abager povesti multe și mărunte, între altele că Roth va lua cel puțin 2 000 de florini de la acela căruia-i dă Bosanciul⁴⁷.

Apoi ca pentru diverse matrapazlăcuri, Nestor Worobkiewicz, ca sancțiune, e transferat la Iacobenii ca cooperat⁴⁸. Cică dânsul își tratează enoriașii în chip extrem de brutal, jupuin⁴⁹-i draconic.

Astfel, zice că de la o cununie să fi luat 150 de florini, și când perechea nupțială era acum la cununie, să fi tras miresei, în fața întregului norod, doua palme pentru că i se pusese, cum îi obiceiul în partea locului, în cap o cunună din care, atârna în față până-n vârful nasului, de-o cordeluță, un cățel de usturoi și un ban de argint și cu cuvintele „voi vreți să-mi împruți biserica cu usturoi”, i-a alungat.

Primit-a tata anumită circulară, în care se spune că preoții predică împotriva rachiului și ei înșiși nu săvârșesc un botez, o cununie etc. până nu li se aduce jumătate de oca de rachiu și chiar cu ocazia clăcilor⁴⁹ dau oamenilor la rachiu de se îmbată etc...

Popovici fu atât de galant de achită pentru mine trăsura până-n oraș, fiindcă plecai cu dânsul oricât am refuzat acest lucru. În absența mea m-au ales ca regens chori la *Arboroasa*, ceea ce nu voi accepta în nici un caz.

Doboș e aici... Dumnezeu știe ce-a mai face omul ista. Ieri era plecat. Pentru ca mâine să vină iarăși; încotro, nu se știe.

A fost și la Huber, dar nu i-a plăcut fata deloc, pentru că e, cum zice dânsul prea ușurică pentru el și la Ipotești a fost. Amănunte despre asta nu mi-a spus.

Astăzi merg poate la **Societatea de cântare** și m-oi întâlni cu unchiul.

Ștefan e sănătos: a fost și mai este și acuma la mine. Măine îmi trimit acasă cearșaful și batista de mătase. De asemenea, am să și scriu una-alta.

Joi mă duc la Wolan⁵⁰, ca să mă consult asupra-mi cu d-lui. Sunt, har Domnului, sănătos. Chiar și buzele mi s-au vindecat complet. De dureri de gât nici urmă. La 20 a acestei luni e încheierea semestrului și apoi suntem, până-ntr-a 5-a martie liberi.

Ai putea iarăși să pleci acasă⁵¹ dacă ai avea parale.

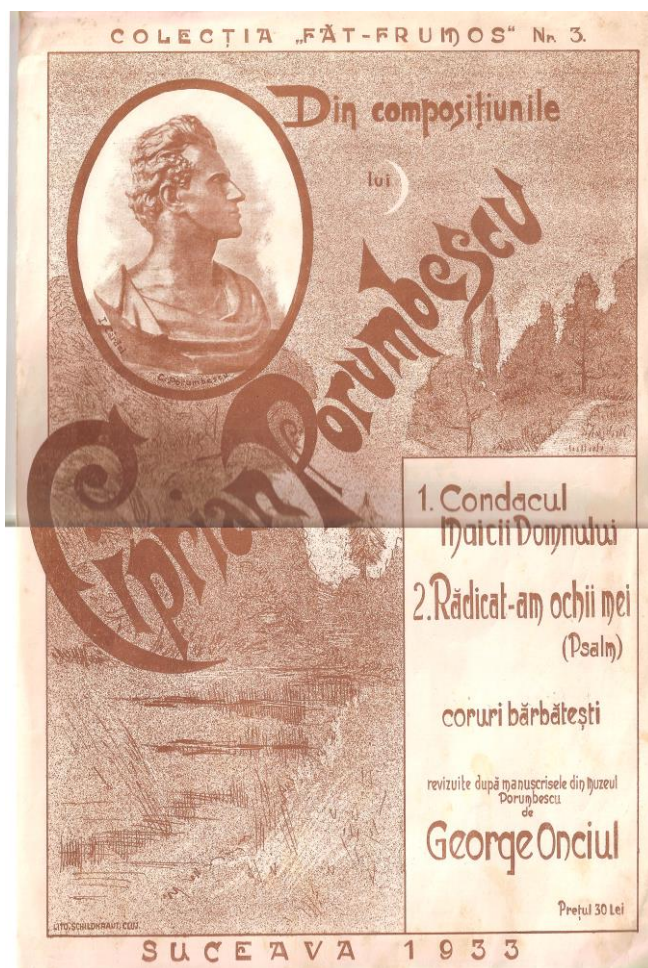
De altfel, aici nu prea e nici o noutate deosebită. Sărutându-vă, prea scumpi părinți și tantișorului⁵² de multe ori mâinile și sărutându-i din toată inima pe Aleco și Marica, rămân al D-voastră recunoscător fiu

Cyprian”

Între *Seminar* și *Arboroasa*: muzica lui Ciprian va continua să fie *religioasă și profană*.

Pe cât posibil, o urmărim mereu cronologic. Deci, corul bărbătesc **Condacul Maicei⁵³ Domnului** (*Apărătoarei Doamne*) publicat, dar revăzut de George Onciul⁵⁴, în colecția *Făt-Frumos* nr. 3 (Suceava, 1933) - e datat în manuscrisul lui C. Porumbescu: la tenor I cu „Cernăuți. 15 martie 1876”, iar la bas II, cu „18.15/3 76 V” ceea ce-ar putea să însemne, terminat la 18/3 și început la 15/3 1876.

Deci, data de la G. Onciul („Cernăuți, 17 martie 1876”) se cere rectificată. N. Petra-Petrescu o știa în *G dur (Sol major)*, dar manuscrisul nostru o arată în *Do major*, apoi în *La bemol major*, apoi în *Fa bemol major* și iarăși *La bemol major* și *Do major*.

Piesa e un exemplu plastic de triumfală laicizare a cântului religios - în perfectă consonanță cu principiul lui C. Porumbescu, fixat într-o preconizare ca aceasta: „E oare nevoie ca în biserica noastră... să ofilească orice, floare din senina, calda lumină a zilei...? (v. p. 35) și deci (măsurile 24-29):

Stă-pâ-ni-re Stă - pâ- ni - re

stă-pâ-ni-re Stă-pâ-ni - re etc

Iar simetrizarea din măsura 28 (simetrizare după măsura 26), la tenor I și bariton, stă-pâ-ni-re, binevenita invenție a lui G. Onciul.

De altfel, revăzutul lui George Onciul consistă în următoarele: modificări ale ductului armonic, în măsurile: 6 (adaosul unui *la* în timpul 3 și eliminarea lui *re* în timpul 4); 31 (înlocuirea lui *la* cu *sol* în timpul 3); 39 (în primii doi timpi, eliminarea lui *sol* în pătrimea punctată și a lui *fa* în optimea ei); 40 (amplificarea, cu *do*, în prima optime din timpul 4); iar în penultima măsură, 41, în loc de versiunea – Porumbescu...

mai pretențioasă variantă Onciul:

Iar neglijarea becarului lui Porumbescu, în măsura 36, în acea alergare către *Do major*, pare a fi o simplă scăpare din vedere.

Ușoare schimbări de repartizare a armoniei pe voci în măsurile 7, 10, 11 (aice, ca și-n 19, și o simplă intervenție de ortografie muzicală), 30 și 32, punctarea timpului 3, la ambii tenori din măsura 31. Lui George Onciul i se datorește apoi tot dichisul de indicații dinamice; de la C. Porumbescu numai aceste indicații: Inițialul *Încetîșor*; *f* (numai în partiția basului II) din măsura 39; Solo (Onciul scrie mai propriu: *Soli*) și *Tutti* (în partiția bas II) la locul lor; și *piu mosso* (în partiția tenor I, bas I și II), acolo unde G. Onciul scrie poco a poco *cres...cen...do...și piu mosso*, care, evident, nu poate fi neglijat!

Binevenită bătește (**debușeu și îndemn la creație**) muzicii sale, îi fu lui Ciprian Porumbescu ***Arboroasa***. Firește, mai puțin cu ședințele ei numai *literare*, ca bunăoară cea care pare să fi fost *prima*, în 4 aprilie 1876, într-o sală a Universității, când (probabil) Tudor Ștefanelli, membru extraordinar⁵⁵ în comitetul *Arboroasei* a conferențiat despre *Principiul naționalităților în secolul al XIX și starea culturii românilor din Bucovina* cât de temeinic-românește putea să cuvânteze atunci T. V. Ștefaniu despre cultura românilor din Bucovina înțelegem din temeinicul lui studiu, gata apărut atunci, în *Calendarul* de pe 1876: *Ceva despre Bucovina!*

Dar în ședințele *sociale* cine s-ar fi aflat mai la largul său decât Ciprian? N. Petra-Petrescu ne spunea precis că „la prima întrunire și petrecere socială publică” a *Arboroasei*, Ciprian entuziasma întregul public cu glumeața sa *Cisla*”⁵⁶.

După Th. Bălan, și prima ședință literară „ținută într-un local public” adică „în restaurantul *Augarten*”, așa cum am mai văzut și mai înainte, la 28 aprilie '76.

Se pare că atunci conferința fu: *Resturile antichităților române din Pompei descripțiune istorico-științifică de martor ocular*⁵⁷, ținută de dl. Gherasim Buliga⁵⁸ - iar corul, dirijat de Ciprian Porumbescu (după același Th. Bălan, p. 35): *Primăvara și Cîsla*.

Primăvara o fi *Sosirea primăverii*, inserată în paginile anterioare, pe textul lui Ion Lapedatu și publicată în fascicula I din Colecția Societății „Ciprian Porumbescu”, Suceava, 1910.

Sosirea primăverii e un fericit aliaj de splendida invenție melodică și de text onorabil - adecvat - ceea ce nu totdeauna⁵⁹ e cazul în compozițiile lui Ciprian Porumbescu. Da! Cu cele *trei* melodii ale sale, atât de profund-firești - te prinde mirarea că nu le-ai știut de la sine, le reții de la prima audiere, te obsedează, te urmăresc cu textul său cuminte-omenesc:

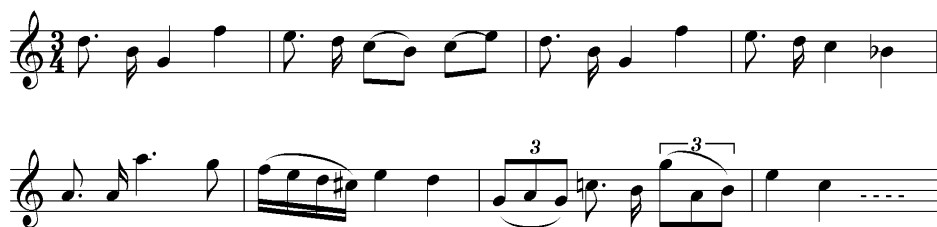
„Triumfând sosește iară
Drăgălașa primăvară
Și natura se-noiește
Tot în farmece zâmbește.
Și tresar dezamorțite
Mii de inimi fericite
Când acum din nou se scaldă
În lumina zilei, caldă.
Cu albina dimpreună
Omul plin de voie bună
Iese afară⁶⁰ la verdeață
De se bucură de viață.
Duce-m-aș și m-aș tot duce
Să văd soarele cum luce
Peste verzile coline
Peste lunci cu ape line.
S-aud pasărea cum cântă,
Când prin aer se avântă,
S-aud freamăt în pădure
Și în râuri dulci susure.
Că e timp de bucurie
Când în codri și câmpie
Sufletul de flori se-mbată,
Frunze verzi ochiul desfată”.

Sosirea primăverii de Ciprian Porumbescu, rămâne una din creațiile antologice în literatura corală românească.

Text și melodie reliefat și prin rutina (deși rutina mai mult nativă și nu îndoctrinită!) unui de tot excepțional creator de cântare corală. Adică, *prima* melodie, liric-deliberativă, cu dulci sinuozități melodice:

A doua melodie, sprintară și aproape un marș de înprimăvărată bucurie, iarăși scoasă în relief prin tenorul I *solo* și cu gâlgâitul, albul acompaniament de *tra-la-la-la-la* etc.; gălăgios cu gureșele șuvoaie de primăvară și alb (de-atâta *a a a*) ca alba floare de cireș... Deci, „Marșul” (deși în măsura de 3/4):

Și a treia melodie din *Sosirea primăverii*, *Meno mosso*, reclamă manuscrisul lui C. Porumbescu, iar fascicula I a Soc. C. Porumbescu, 1910 (pp. 14-15), în mod inadmisibil, neglijează această indicație - nostalgic dor de ducă (alecsandrist...), mai puțin alert (*meno mosso!*), dar iarăși și iarăși plasticizat cu alte surprize tehnice: solo al tenorului II, cu susur de cor mut (*Brummstimmen*, glăsuiește manuscrisul lui C. Porumbescu) - ai zice: zumzetul gângăniilor trezite la viață de razele soarelui...

Deci, melodia:

cu tainicul murmur al corului mut... Cu armonia ei, piesa capătă următoarea înfățișare:

Andantino con motto

Tri - um - fând so - seș - te ia - ră dră - gă - la - șa pri - mă - va - ră

și - na - tu - ra se 'no - e - ște tot - în far - me -

cc zim - beș - te în - lu - mi - na zi - lei cal - dc

Cu al - bi - na dim - pre - u - nă - o - mul plin de

Tra, la la la la tra, la la la la tra, la la la la

Tra, la la la la tra, la la la la tra, la la la la

Tra, la tra, la tra - la la la

4

vo - ie bu - nă ies a - fa - ră la ver-dea - ță

tra, la la la la ies a - fa - ră la ver-dea - ță

tra, la la la la ies a - fa - ră la ver-dea - ță

tra, la la la la ies a - fa - ră la ver-dea - ță

2

și se bu - cu-ră de viea - ță frun - ze verzi o- chiul des - fa - ță

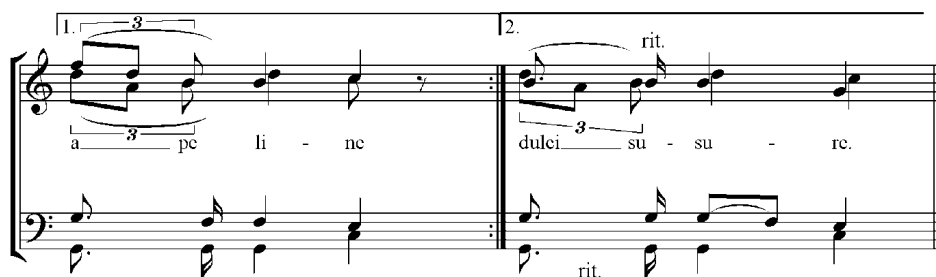
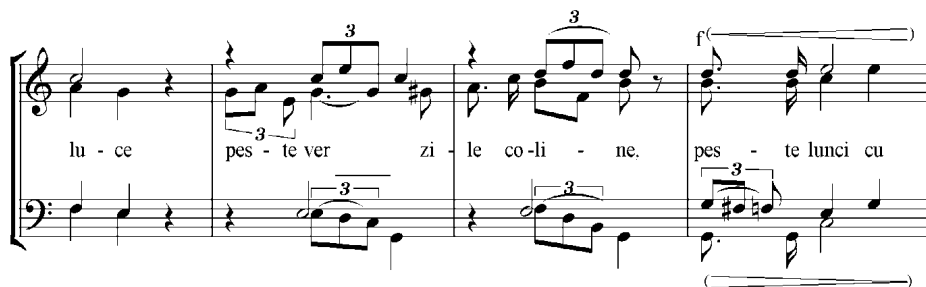
și se bu - cu-ră de viea - ță frun - ze verzi o- chiul des - fa - ță

și se bu - cu-ră de viea - ță frun - ze verzi o- chiul des - fa - ță

și se bu - cu-ră de viea - ță frun - ze verzi o- chiul des - fa - ță

Fine

Du - ce m'aș și m'aș tot du - ce să - vād soa - re-le cum

Finalul, același *vioi* imn (manuscrisul reclamă, la I: *Te (m) po* II!, închinat Primăverii, aceeași gălgăire a tinereții: „Că e timp de bucurie /Când în codri și câmpie - Sufletul de flori se-mbată...”

Iar portativul tipărit prezintă, față de manuscrisul original, schimbări, datorite - se vede - profesorului de muzică Alfred Schlüter⁶¹, ca acestea:

Întreg dichisul indicațiilor dinamice⁶², cele ale *ritmului* (*Andantino con moto* și *Meno mosso Tempo I*) și ale *timbrului* (*dolce*) sunt singurele în manuscrisul original, altă repartizare armonică pe voci, în măsurile 5, 7, 9, 10, 16, 17, 19, 27, 28 și 29 etc.

Alt duct armonic în măsurile: VI, timpul 3:

în loc de:

VIII (timpul I):

în loc de:

XIV, timpul 3

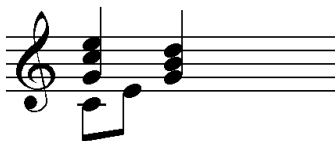
în loc de:

XVI, timpii 2 și 3

în loc de:

XX, timpul 1

în loc de:

Rectificarea:

în loc de:

în timpul 3 din măsura 19.

Și în măsura 6, timpii 2 și 3 – acest inadmisibil legato, care în strofa a II – a a textului, dă bizarul rezultat

scal-dă_

deci trioletă (dă-ă-ă!), în loc de mult mai firescul și esteticul:

scal - dă

sca-a-al-dă! al manuscrisului original.

Și acum **Cisla**, faimoasa *Cisla* executată în aceeași *șezătoare* din 28 aprilie 1876!

Cislă pe moldovenește⁶³, va să zică *sfat taifas*. În cazul nostru special, e vorba de o *cislă*, de un *sfat* al Consiliului comunal din cutare sătuc bucovinean, ședință în care asista *vornicul* (= primarul, sau cum, cu mehenghios subînțeles îi zic recent, sătenii bucovineni, *preamarele*) și cu *Ausschuss-ul* său, deci cu *adlații* (aghiotanții) săi de „consilieri” comunali, ziși *jurați* (*giurații*), iar în *Cisla* lui Ciprian numiți chiar *deputați*.

Oricum, ***Cisla*⁶⁴, prima piesă mare, de anvergură, a lui Ciprian Porumbescu**. Și, dacă vreți, **operetă rustică**.

De mirare ce năstrușnice ghidușii mai împuiau capul teologelui Ciprian! și admirabil și elocvent curajul, conștiința aceasta de-a ataca un subiect mai amplu, în muzică și-n text!

Textul, mai autentic, ni s-a păstrat și-ntr-un manuscris similar cu cel al cupletelor *Merge unu-ntr-un hotel* și *Criza de bani*; fapt binevenit pentru a-mi permite a rectifica și a completa textul din fascicola a XII-a, publicată de Soc. *Ciprian Porumbescu*, Suceava (1936) - *Cisla*, unde și indicațiile „peroratorilor” sunt mai neglijate. Așadar, ineditul nostru manuscris-program (și el pasibil de îndreptări, ca și cel pentru cele 2 cuplete) are cuvântul, precum l-om fi având și noi, care îl cunoaștem empiric... Iată-l, deși prin muzica lui Ciprian atât de

psihologic adecvata, textul sporește la înzecit efect, (ceea ce mereu vom sublinia prin note ad-hoc):

CISLA

(cuartet comic, cuvintele și muzica de Ciprian Porumbescu)

Corul deputaților:

„Cisla noastră, mult vestită,

Azi s-a strâns să ție sfat,

Pentru bine e-ngrijită⁶⁵,

Pentru drept și pentru sat:

Vornicul⁶⁶ vestitul țării

Și cu patru deputați

Noi suntem capul grămezii⁶⁷

Toți ni-s⁶⁸ nouă-ncredințați.”

răsunând armonic astfel:

Moderato

mf

Cis - la moa - stră mult ves - ti - tă azi s'a strâns să ți - e sfat,

mf

pen - tru bi - ne e'n - gri - ji - tă pen - tru drept și pen - tru sat.

f

Vor - ni - cul ves - ti - tul țā - rii și - cu pa - tru de - pu - tați

*Deci bădică, vornicele
Să ne spui ce-i nou prin sat⁶⁹,
Ce greutate sau ce jale
Avem noi de alinat.*

Deputatul I:⁷⁰
— *Tăceți, tăceți, ca să grăiască!*

Corul deputaților:
— *Badea vornic să trăiască!*

Vornicul:
*Blagocestivi consăteni.
Din Prostești și din Făleni,
Creștini buni și toți cu minte,
Ascultați a mele⁷¹ cuvinte!*

Corul deputaților:
Trăiască:

Vornicul:
Avem bani știți din⁷² grămadă...

Corul deputaților:
*De bani e vorba, de bani e vorba,
De bani e vorba! Să-l auzim!*

Și cât de... electrizați de mirificul cuvânt *bani* zvâcnesc - în muzica lui Ciprian - bădișorii de „deputați”, cu întreita, pripita (în optimi și șaisprezecimi) explozie: *De bani e vorba!*

Vornicul:
Strânși cu drept⁷³ dar mult⁷⁴ cu sfadă:

Patru sute de arginti,
Strânse cu sudori fierbinți!
Cum să-i punem la răcoare⁷⁵.
Să ne dea camătă a mare,
Camătă zău creștinească⁷⁶,
Dar de nu ... și evreiască!

Corul deputaților
„Trăiască!
Patru sute de arginți,
Strânse cu sudori fierbinți....
Să-i punem peste hotare,
Să ne dea camătă mare...
Hm, hm, hm, hm, hm, hm...

Deputatul II
Ascultați de mine.
Deputați ca mine,
Vornice-nțelepte
Ce faci toate drepte,
Sa vă sfătuiesc
Drept să vă grăiesc...”

Și iarăși cât de psihologic se agită⁷⁷ dintr-o dată corul deputaților (cu adevărat... deputățește), fiind vorba de *luate*⁷⁸:

Și cât de savuros-echivoc vine, la cuvintele jupânului vornic, docilul, slugărnicescul de „să trăiască”, de pare c-ar vrea să apună: „Trăiască până și... camăta evreiască...”

.....

Corul dep.:
„Sfat muieresc! Sfat muieresc!
Muierea-i dracu, ea te-nșală,
Nu voim nicidecum
Că-i sfat muieresc
Și vom fi înșelați,
Vom fi înșelați⁷⁹
Nu vrem să fim înșelați.
Că suntem domni deputați!

Vornicul⁸⁰
Vedeți, oameni buni, că-i greu
A fi Domn și cu dreptate...
Deci, ne-ajute Dumnezeu

A nu-ntra⁸¹, zău, în păcate!

Corul deputaților:

*E greu, e greu, e foarte greu!
Deci, ne ajute Dumnezeu,
Ca noi oameni slabi suntem
Numai plăcinte visăm...
Of, vai!*

Martin, deputatul al IV-lea⁸²

*Dați-mi voie, oameni buni,
Să vă dau un sfat, un sfat,
Cum îl știu eu din străbuni
Și cum eu l-am învățat.
Tată-meu, când avea bani.
Iartă-l, Doamne Sfinte,
Nu-i mai da pe la...
Ce ne scot din minte.
Îi plăcea a trăi bine
A mânca și-a bea domnește,
Deci, ascultați-mă pe mine,
Că vă grăiesc pe românește
Nu ne-om bate capul tare
Cum să-i pun eu la răcoare...
Hai să-i bem ca deputați
Ca români și-n Hristos frați!*

Corul deputaților:

*Să trăiești, bade Martine,
Că ne-ai sfătuit, zău, bine,
Sa trăiască satul nost,
Că, vai! Doamne-i prost.
Hai să-i bem! Hai să-i bem!
Hai să-i bem pân' ce-i avem
Tot voioși, Bucuroși!
Las' să știe satul nostru
Că suntem cu voie bună,
Că pușcăm cu bob în lună⁸³
Și suntem domni deputați.
Hai să-i bem, hai să-i bem,
Hai să-i bem pân' ce-i avem
Tot voioși, bucuroși.
Bucuroși! Uraa! Ura!"*

Finalul muzical are următoarea înfățișare:

hai să-i bem, hai să-i bem, hai să-i bem pân - ce-i a - vem tot vo - ioși

bu - cu - roși bu - cu - roși U - ra! U - ra!

Și acum, una-alta despre partea muzicală a *Cislei*. Manuscrisul original nu-l avem⁸⁴, iar *Cisla* din menționata fascicola XII, 1936, e „revăzută de profesorul de muzică August Karnet” laureat al clasei de pian de la Conservatorul din Viena și intens activ⁸⁵ la Societatea „Ciprian Porumbescu” din Suceava și chiar compozitor⁸⁶. Încât, desigur, în această prezentare a *Cislei* e și ceva dichis academic, dovadă chiar acest început, cu eleganta variație între măsura 1 și 3:

etc.

Și dovadă... subtilul general din compoziția lui Karnet, *Peste vârfuri* – sau felul cum (în fascicula V - *Potpourri de cântece naționale* - A Karnet a amplificat redacția din manuscrisul lui C. Porumbescu. Și, fiindcă nu posedăm manuscrisul original, avem datoria de a semnală toate devierile cunoscute nouă (din manuscrisele după care cântăram noi *Cisla*, pe vremuri. Așadar, în pag. 3 (a ediției tipărite) măsura 7 - în loc de:

pen - tru sat

, mai simplu:

Ibidem, măsura 10, în loc de:

vesti - tul țării

, versiunea:

. *Ibidem*, măsura 15, în loc de:

toți îs nouă'n

variațiunea:

; pag. 4, măsura I, în loc de:

a - li-nat

, mai simplu:

;

p.. 7, măs. 15 și 16, în loc de:

sântem domni deputați

variațiunea:

; p. 10, măs. 19 și 21, în loc de:

Nu ne-am bate

Cum să - i punem

, variațiunea:

; și ibid., măs. 24, în

de-pu-tați

loc de: , variațiunea:

, apoi, în pag. 10,

măs. 28-34 și-n pag. 11, măs. 2-7, în loc de înzorzonarea:

bade Martine că ne-ai sfă - tu - it de bi - ne să trăias - că

sa - tul nost că, vai, Doamne-i prost

mai simplu:

pag. 11, măs. 11 și 19 - în loc de:

hai să - i bem , mai simplu:

și aceeași p., măs. 23 - în loc de:

bucuroși

, versiunea:

și p. 11, măs. 26-28 - în loc de încărcătura:

sa-tul nostru că sântem cu voie bună

mai simplu:

și continuarea de pe p. 12, măs. 1-12:

Că pușcăm cu bob în lună și sântem Domni

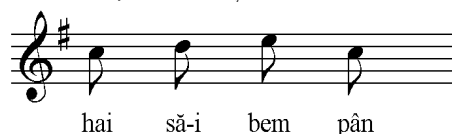
deputați Las' să știe satul nostru că sântem cu

mai simple versiuni:

iar finalul, măs. 15 și 23 - în loc de:

, versiunea:

Rămâne ca - din atâtea alte **manuscrise ale destul de difuzatei Cisle** - să se stabilească definitivul duct melodic al acestei foarte antrenante piese, de cea mai autentică veselie.

Partitura tenorilor (I și II), primită în 20 ianuarie 1956 de la muzicianul N. Oancea – Brașov⁸⁷ - specialist în *Cisla*, ca unul care a jucat-o chiar de trei ori: 1913, 1918 și cam 1920⁸⁸ - deși vedește abateri de la versiunea tipărită în 1936, nu e totuși prea îndepărtată de aceasta (din 1936).

Iar sub raport muzical nu pregetăm de a-i sublinia alte documentare aspecte. Gravele arii ale *Vornicului* (care se cer executate: *Grave* și *Pesante* și chiar *Foarte jalnic*⁸⁹ sunt în prevalență măsură, muzică de cea mai veritabilă calitate, distingându-se și prin cele mai autentice inflexiuni folclorice.

Cât alean țărănesc în această sătească jelanie (p. 7 din ediția tipărită),

și exact la fel - cine n-ar recunoaște răsunetul rusticului *bocet* în *re-ci-ta-ti-vul* ultimelor două măsuri din p. 9 a ed. tip.:

Și, iarăși, același ecou al melopeei populare, cu atât de caracteristicile și inimitabilele ei intervale muzicale - în intermezzo-ul deputatului Martin (p. 10 din ed. tip.) - mai ales în măsurile 5-6 și 15-18, adică:

Era deci, în notă, amintită *cronica* din *Familia*. 1880, nr. 20 asupra *Cislei* de la Oravița să cuvânteze, cu privire la chiar prezentarea *Cislei* de la 14 martie 1880: „Culmea petrecerii a fost însă *Cisla*... am avut rara plăcere a auzi... și o piesă mai mare muzicală, de un timbru adevărat românesc. Meritul d-lui Porumbescu este de a apuca cu istețime melodii românești și a le adapta la obiectul său”... Și, pentru a ilustra adevărata atmosferă străbătută de spiritul porumbesc, merită reținută și continuarea acestui judicios reportaj, adică: „Am dori cum că compozitorii români peste tot să studieze cât de mult cântecele populare românești și din toate ținuturile, căci numai așa pot conta la o valoare cât permanentă atât la noi cât la publicul străin care e răpit de melodia cântecelor noastre și bucuros s-ar apuca vreun *maestro* - precum a voit și Offenbach⁹⁰ într-un rând să le compileze într-o operetă sau operă românească, dar n-a aflat cine să-i dea materialul.

Să nu uităm de adevărul că, precum în literatura beletristică, literatura poporului trebuie să formeze fundamentul, ca să putem clădi un edificiu solid, întocmai așa este și la muzică pentru a se putea populariza (- populariza) și pentru ca să aibă o valoare intrinsecă. Trebuie ascultate și luate în ureche mai întâi doinele ciobanului român, și apoi *sonatele* lui Beethoven ori *operele* lui Wagner”.

Și la fel și inimosul⁹¹ *Răsunet la corespondința din Oravița*, datat Viena 23 martie⁹² și publicat în *Familia*, An. XVI, (?), 1880, nr. 22 din 16/28 martie, p. 136, cu următoarele considerații: „Ca odinioară Alecsandri, dânsul (C. P.) a început a studia cântecul popular, a aduna melodii naționale, hore și doine, pe a căror temelie a făcut *Cisla* și alte multe compoziții”...

Și nu ne mai prinde mirarea că *Reuniunea română de gimnastică și cântări* din Brașov - anticipând efectivă colaborare a lui Ciprian Porumbescu cu Brașovul - onorează cu un premiu⁹³ *Cisla* lui Ciprian!

Cu atâtea virtualități ale sale. *Cisla* lui C. Porumbescu s-a bucurat de următoarea impresionantă difuziune⁹⁴; adică s-a cântat odată chiar și de un cor mixt! sau s-a jucat după cum urmează:

- în 28 aprilie 1870 la *Arboroasa*⁹⁵ (premiera);
- în 24 aprilie 1877 - la aceeași *Arboroasa*;
- și, fapt elocvent pentru calitățile *Cislei*, cât de curând ajunge până și la *România Jună* de la Viena, la 31 dec. 1877!

În adevăr, reportajul *Serbarea ajunului anului 1877*, în Viena, semnat de Un oaspe, în *Familia*, An. XIII, 1877, pp. 21-23 arată interpretarea *Cislei*, „cuartet umoristico-satiric”, prin Dr. med. L. Hosanu (tenor I), Dr. med. O. Blasianu (tenor II), stud. fil. Calinciuc (bariton) și I. Muntean (faimosul profesor de filologie clasică), apoi Ironim Muntean. cand. Prof. (bas). Ba din aceasta cronică e de reținut și informația: „Voi trece cu vederea sujetul *Cislei*, căci, dacă-mi aduc bine aminte, acesta a fost descris deja în anul trecut într-un foileton al *Familiei*”.

În toamna lui 1878 la *România Jună*, Viena – cf. Andrei Bârseanu în *Gazeta Transilvaniei*, 1908, nr. 114, din 7 Iunie nou⁹⁶ și Ion Grămadă, *România Jună*, Arad, 1912, p. 72 continuă drumul *Cislei*. În 14 martie 1880 la Oravița, o găsim cu titlul: *Cisla séu adunarea betrânilor, satira, cvartetu și solo umoristicu* – Vezi: *Familia*, An. XV, 188 nr. 17 din 11/III și cronică din *Familia*, același an, nr. 20 din 21/III.

Următoarele prezențe ale *Cislei*: în 7 Nov. nou, la Făgăraș - vezi *Familia*, XXI, 1885, nr. 43, din 8 Nov. nou, în 24 Faur nou, 1886 la Ghioroc (prin corul plugarilor din Cuvin) – vezi *Familia*, XXII, 1886 nr. 4 din 25 Faur nou, în 20 Ianuarie n. 1887, la Beclean (printr-un cor mixt!) vezi *Familia*, XXIII, 1887, nr. 2, din 23 Ianuarie. În 6 Iunie 1887 la Ghioroc (iarăși plugarii din Cuvin) – v. *Familia*, 1887, nr. 20 din 20 Mai n., în 28 Faur nou 1889 la Cacova, lângă Oravița – vezi *Familia*, XXV, 1889, nr. 8, din 3 Martie nou și cronică nr. 10 din 17 Martie n., în 29 Sept. Nou 1889 la Vărădia - vezi *Familia*, XXV, nr 41, din 20 oct., nou⁹⁷.

Și lista localităților unde a poposit *Cisla* porumbesciană continuă: în 18 Ian. Nou 1890 la Grebenați⁹⁸ vezi: *Familia*, XXVI, 1890, nr. 4, din 31 ian., în 14 Faur nou 1890, la Ticvaniu Mare (*Cisla séu adunarea bătrânilor! Operetă comică* - vezi *Familia*, XXVI, 1890, nr. 5, din 16 Faur nou, în 20 Faur n. 1890, la Cacova⁹⁹ lângă Oravița – vezi *Familia*, XXVI, nr. 7, din 23 Faur; în

Dumineca Tomei (deci 20 Aprilie nou) 1890 - la Arad – vezi: *Familia*, XXVI, nr. 13, din 13 Aprilie nou; în 2 Iunie nou ("A 2-a zi de Rusalii") 1890 - la Caransebeș - vezi: *Familia*, XXVI, 1890, nr 20, din 1 Iunie nou; în 10 August – la Șeitin – *Familia*, XXVI, nr. 29, din 3 Aug. Nou; în 6 Iulie nou 1891 ("de Sânzieni" prin Soc. *Academia Ortodoxă*) - la Suceava – vezi: V. Morariu și Șt. Pavelescu, istoricul reuniunii *Ciprian Porumbescu*, p. 16; în 13 Ianuarie nou 1892 - la Zorlențu Mare – vezi *Familia*, XXVIII, 1892, nr. 1, din 17 Ian. Nou; în 7 Faur 1892 - la Oravița Română¹⁰⁰ (*Cisla séu adunarea bărbaților*) – vezi *Familia*, XXVIII, nr. 5, din 14 Faur; în 13 Faur 1892 - la Ciacova (Corul plugarilor) – vezi *Familia*, XXVIII, nr. 5, din 14 Faur nou; în 29 Ianuarie n. 1893 la Ghioroc¹⁰¹ – vezi: *Familia*, An. XXIX, 1893, nr. 5, din 12 Faur n.; în 14 Faur n. 1894 la B¹⁰²; apoi: Comloș - vezi: *Familia*, An XXX, 1894, nr. 6, din 18 Faur n.; în 18 Nov. 1894 la Maierale¹⁰³ Timișoarei (prin Corul Plugarilor de la Ciacova – cf. 1892) – vezi *Familia*, XXX, nr. 45, din 18 Nov. n.; în 26 Dec. 1894 - la Baziaș - vezi *Familia*, 30, nr. 50, din 23 Dec. N.; în 28 Ian. n. 1896 - la Oradea Mare – vezi *Familia*, XXXII, 1896, nr.?, p. 10 în cam. 1898, 1899 iarna - la Pătrăuți, pe Suceava (Bucovina); în 8 Oct. N. 1899 - la Lipova – vezi *Familia*, An XXXV, 1899, nr. 39, din 8 Oct. n.; în 21 Ianuarie n. 1900 - la Reșița Montană - vezi: *Familia*, An XXXVI, 1900, nr. 1, din 14 Ianuarie n.: „se va reprezenta *Cisla*, scenă comică...” iar dirijor fu muzicologul Iosif Velcean – cf. cronica din *Familia*, Nr. 4, de la 4 Faur n. 1900. Într-a „3-a zi de Paști” 1900, la Alba Iulia – este atestată de *Familia*, XXXVI, nr. 15, din 22 Aprilie n. 1900; în 6 Mai n. 1900 - la Avrigh¹⁰⁴ (*Cisla*, „operetă comică cu soli”) - vezi *Familia*, XXXVI, nr. 17, din 6 Mai 1900; în 12 Iulie n. 1900 la Orlat (și iarăși *Cisla*, operetă comică cu soli) vezi: *Familia*, XXXVI, nr. 26, din 8 Iulie nou 1900; în 12 Iulie¹⁰⁵ (de Sf. Petru și Pavel) 1900, la Miercurea (și mereu *Cisla*, operetă comică cu soli) vezi: *Familia*, XXXVI, nr. 26, din 8 Iulie 1900.

Și urmărirea circulației piesei cu soliști continuă: în 27 Ian. 1901 - la Blaj (*Cisla*, operetă: de Societatea Teologilor gr. cat. - vezi: *Anuarul V al Soc. pentru Crearea unui fond de Teatru Român*, p. 34); în 16 Aprilie 1901 - la Dobra Jud. Hunedoarei – *Cisla*, operetă comică - vezi: *Anuar. V, pentru crearea unui fond de T. R.* p. 42; în 28 August 1901 - la Ciclova Montană (*Cisla*, operetă comică) – vezi: *Anuar*, V...p. 50; în 1 Mai 1905 - la Nădlac (*Cisla*, operetă - exec. de Corul bisericesc!) – vezi: *Anuar*, IX...p. 64; în 25 Iulie 1905 - la Alba Iulia¹⁰⁶ (*Cisla*, operetă comică) – vezi: *Anuar*, IX, p 63; în 21 Sept. 1905 - la Dalboșeț (*Cisla*, operetă comică) vezi: *Anuar*, IX, p. 72; în martie 1913 - la Brașov, prin maestrul Nicolae Oancea. Vezi: scris din 20/I 1956; în Aprilie 1918 - la Chișinău, prin același entuziast Nicolae Oancea - scris. din 20/I 1956; în Iulie cam 1920 - la Brașov, de același N. Oancea („În toate trei cazurile am jucat-o ca teatru pe scenă, cu patru soliști, tenor I, II, bas I, II) și cor: 18 - 20 inși” - Scris. din 20/I 1956). În 6 Iulie 1922 este prezentată la Suceava - vezi: Victor Morariu și Șt. Pavelescu, *Istoricul... reun... Ciprian Porumbescu*, ... p. 80, iar în cam 1934, iarna, la Rădăuți, Bucovina - clasa VIII-

a de liceu”, cu preotul-profesor Cucinschi, activ în operetă; vre-o 14 inși în costume” - comunicat oral (2/2 1956) de dr. Valeriu Găină.

Așadar – **audiții-spectacole, la străbatere unui destul de incomplet material informativ** (colecțiile periodicelor consultate fiind destul de lacunare)! Și documentar: în 1889 – două sau trei audiții; în 1890 – 6 audiții; în 1852 – 3 audiții; în 1894 – 2 audiții; în cam 1899 – 2 audiții; în 1900 – 5 audiții; în 1901 – 3 audiții; în 1905 – 3 audiții!

Și acum – importantă descoperire din manuscrisele lui C. Porumbescu! În aceeași ședință socială din „28 Aprilie 1876” s-a cântat și corul ***Patria română!*** Căci în partitura bas II din *Patria română pentru coro secundo*¹⁰⁷ jos în colțul din dreapta, citim: „cântată în 28 Aprilie 1876 la ședința socială”!

Patria română ne-a dat-o – destul de îngrijit – fascicula a II-a „Din compozițiile lui C. Porumbescu”, tipărită (1910) de Soc. *Ciprian Porumbescu* de la Suceava¹⁰⁸ - neglijând să precizeze - ceea ce, cu chiar autograful lui C. Porumbescu, ne atestază un ms. (pe-o singură foaie mare longitudinală unde compozitorul scrie: („Cuv. de d'Albon”) - că simpaticul text e de acel *Eugen d'Albon*, pe care primul *Raport anual* al *Arboroasei* îl arată ca cititor la biblioteca *Arboroasei*, cu 1 op. în 2 tomuri, citându-l (p. 11) *Eugen d'Albon* și ca binefăcător al *Arboroasei*¹⁰⁹, zicându-i *Eugen B. d'Albon*, deci chiar *baron*. E desigur - adăugăm noi - și autorul nuveletei polițienești *Dama cea neagră*, semnată *E. d'Al.* în *Calendar(iu) pe anul bisect 1876*, Cernăuți (pp. 108-109)¹¹⁰.

Iar, ca s-o cunoaștem cum se cuvine, versificația acestui nu prea știut (!) scriitor bucovinean¹¹¹ *Eugeniu d'Albon*, iată și textul:

PATRIA ROMÂNĂ

„- Cunoașteți țara cea română;
Cunoașteți ceru-i azuriu,
Cu-ale ei văi, cu-ale ei dealuri,
Cu sfânt limbagiul dulce, viu?
O salutăm de mii de ori,
Suntem ai patriei feciori!
Cunoașteți țara cea română,
Cunoașteți munții vechi, Carpați;
Cu Molna, Prutul, păzitorii
Și-ai țării mândri, bravi bărbați?
- Cunoaștem¹¹² bravii ei bărbați,
Ei sunt ai noștri vrednici frați!
- Cunoașteți țara cea română,
În care zac atâți eroi?
De viță falnică, română,
Pământul care-l știți și voi?
- Îl știm, îl știm acel pământ,
El e român, român și sfânt!
Română e Patria noastră,

*Români suntem, Români uniți,
În Dumnezeu, în gând și-n cuget,
În tot spre tot suntem uniți!
Și Patria¹¹³ noi o iubim
Și pentru dânsa toți murim!”*

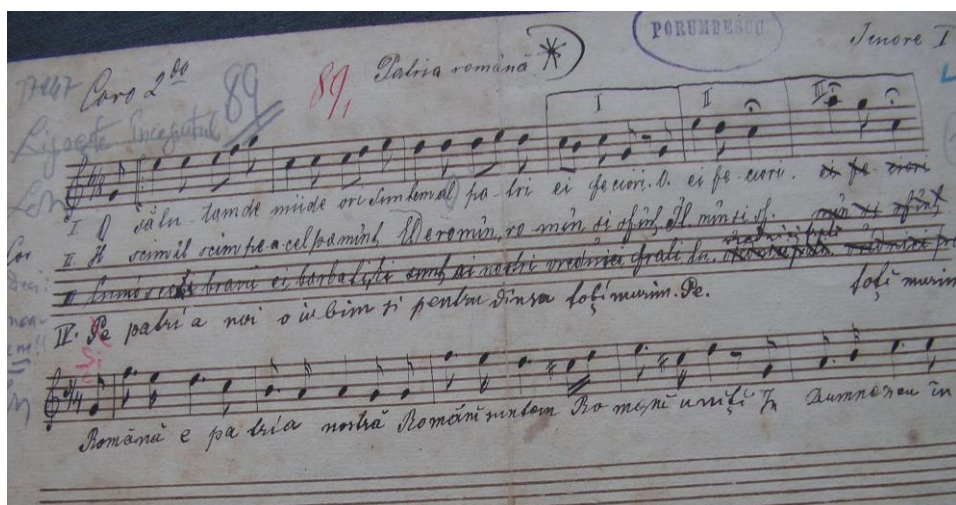
Prezentarea muzicală pentru *Patria română* o știm din, *să zicem*, două feluri de manuscrise. Dar să-l lămurim pe acest „*să zicem*” al nostru. Porumbescu și-a redactat acest imn de *generos patriotism* - ca executat alternativ - dramatic! - de două coruri față-n față¹¹⁴ - dispoziție arătată în manuscrisul cu:

1) faptul că, în prima serie de manuscrise (pe câte 1/2 de foaie mare¹¹⁵) ni se dau numai părțile interogative („*Cunoașteți țara?*”) și apoi și partea concludivă („*Română e Patria noastră*” ...) a piesei, iar într-alta serie de manuscrise (pe numai câte 1/2 de foaie). cu indicațiile *Coro 2 - do (Coro secondo!)* răspunsurile ad-hoc („*O salutăm...*”; *Cunoaștem...*; *Îl știm, îl știm...*);

2) Această notă autobiografică a lui C. Porumbescu, în contrapagina tenor I din *Coro secondo*: *Notă* - pentru *Patria Română*¹¹⁶: „După fiecare strofa ce cânta corul 1, intonează corul al 2-lea cu refrenul anumit. Strofa a IV-a cântă amândouă coruri și aice de abia să¹¹⁷ ia la refrain I-mo și III-o”.

3) Alt manuscris pe-o singura foaie mică, cu întreaga piesa, notează precis: „Corul I” - „Corul II”¹¹⁸, iar jos, în subsol: *Notă*: După fiecare strofă ce cântă corul I, urmează corul (al) II-lea. Strofa a 4-a o cântă ambele coruri”¹¹⁹.

Dintru-ntâi (manuscrisul cu „de d’Albon”); C. Porumbescu se pare că-și imaginase piesa executată, în partea primă (întrebările) numai cu *sol*i (cum scrie dânsul în anacruza din măsura 1, dar și-n cea din măsura a 5-a), și abia în *răspunsurile* date de întregul cor - dispoziție însemnata de el (în același ms.) cu *tutti*, de la *Allegretto* înainte. Versiunea tipărită (1910) cere abia de la anacruza măsurii a V-a executarea *sol*i și *tutti*... și ar fi trebuit s-o ducă până la anacruza măsurii a V-a... Oricum, variația cu *sol*i și *tutti* e binevenită și în notă, subtila rutină de dirijor a lui C. Porumbescu fiind înclinată acestei continue *variații tehnice*, cum ne amintim din *Triumfând sosește iară*.

Fragment din ştima tenorului I - coro secundo din piesa *Patria Română*-Ms. R. 7147 din fondul Cabinetului de Muzică - Biblioteca Academiei Române

Totuşi, fascicula II, 1910, cu *Patria Română* neglijează aceste importante dispoziţii tehnice (corul I şi corul II)!! Aşadar, la fine - strofa a IV-a, un impresionant, puternic cor plin, unic (poate *fortissimo*), care-şi trâmbiţă sfântul alean „Română e Patria noastră, români suntem, români uniţi”!... Bravo, şcoală de patriotism această *ARBOROASĂ*! şi parcă le şi vezi, în atâţia ochi din cele şedinţe sociale, licărind înrourarea lacrimilor...¹²⁰

Iar melodia, românească, din a IV-a strofă se-ncheie (vezi nota lui Porumbescu) cu I-a volta

şi, la repetare cu a III-a volta:

Neiertate, în această *Patrie Română*, tipărită la 1910, contrafacerile¹²¹ textului: Cunoaşteţi ceriul azuriu” în loc de Cunoaşteţi ceriu-i azuriu” - şi „Cu Molna, Prutul, păzitor” în loc de „Cu Molna, Prutul, păzitorii”.

Şi acum câteva încondeieri pentru prezentarea muzicală din 1910 – consideraţii care reclamă, pentru opera lui Porumbescu, un temeinic studiu special...

Întâi, în măsura a V-a, primul timp – becarul lui *do* din tenorul II (lipsă în ms.), perfect la locul lui! Şi, exact la fel, becarul lui *do* de la tenor II (absent în ms.!), în timpul III din măsura 11.

Mai mare amploare a acordului, în măsura a VIII-a, timpii 1 și 2 și $\frac{1}{2}$, prin adaosul lui *mi* (Bas - 17) și *la* (Bas II) și pentru continuarea acordului) în a II-a jumătate din timpul III - *re*, în loc de *fa* din ms. Altă mică amplificare: adaosul lui *fa* în ultima optime a trioletului timpului I din măsura a IX-a. De altfel, măsura XI, pornită, în ediția tipărită, așa ca-n ms. Cu „d’Albon” se prezintă cu altă armonizare, în care mai ales înlocuirea acordului:

cu:

ca punte la:

e meritorie.

În măsura XII, timpul 1 are o mai mare sonoritate cu opusul *la*, în loc de *mi* la Bas II. În *Allegretto*, cu mici oscilări, cam același duct armonic ca și-n ms. Admisibilă, ca paralelă la primele două optimi legate, din Basul II al măsurii XV, invenția primelor două optimi legate și la Bașii din măsura XVI. Mai sonor *solul* baritonului din timpii IV = VI, în măsura XVII, lăsat pe seama Basului II.

Și, cum ziceam, în depănarea cronologică a muzicii lui Ciprian urmează acum cântecul studentesc ***Sunt arboros*** - adică sunt membru devotat al *Arboroasei*¹²². Îl avem, firește, „revăzut”, în fascicula I - *Din compozițiunile lui Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1940.

Mai substanțială, compoziția, cu textul, care poate îi chiar al lui Ciprian Porumbescu: lălăială bachică, de factură burșicheză – germană, ce cade în registre destul de puțin spirituale, ca: „Iar pe mormânt să-mi puneți păharul ce-l iubesc” și „Udă-ți gâtlejul grabnic în lume cât trăiești”, sau:

„Și când murim atunci la bere o jurăm,

Că, fără vorbă multă, în bute ne-ngropăm.

Și-om bea și-n ceea lume gâtlejul vom da

Și-n iad atuncea dracii, de ciudă vor crăpa”.

Elucubrații, a căror teutonică proveniență se resimte pare că și-n ... nemțisemele textului: „Purtăm o viață dulce în vivat și în chiu” (= *Wir führen ein Leben* – în *vivatul* latino – german).

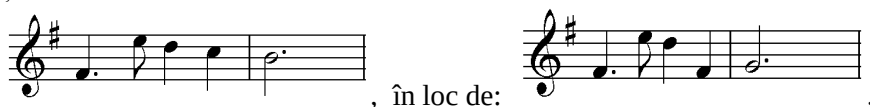
Prezentarea muzicală în fascicula din 1910 - față de singurul ms. transmis nouă - mai abundentă în armonizare ca-n manuscris, care e mai încărcat numai în primii doi timpi din măsura a II-a și a VI-a, cu sporul lui *re* (terță a lui *fa diez*) și *si* (sextă a celui de-al doilea *sol*).

Iar amplificările armonistice ale versiunii tipărite față de ms. sunt: în măsura 3, timpul 4 – plusul *do* la Bas II; în măsura 10 – plusul *sol* și *mi*, la timpii 1, 2 și 9 (în timpul 3 amplificarea e realizată cu abandonarea lui *si* de la Bas II; în măsura 13: timpii 2 și 3 – adaosul *mi*; în completa măsură 18, adaosul *do*, la Bas II. Mai vajnice sunt modificările (inovațiile) armonizării! Adică: în măsura 2, timpul 4 – adaosul *la* alături de *do* și *sol*; în măsura 4 – optimea timpului 2, timpul 4 – adaosul *la* alături de *do* și *sol*; în măsura 4 – optimea timpului 2, cu *do* – *la* – *fa*, în loc de *do* – *sol* – *do* al Porumbescului - și exact

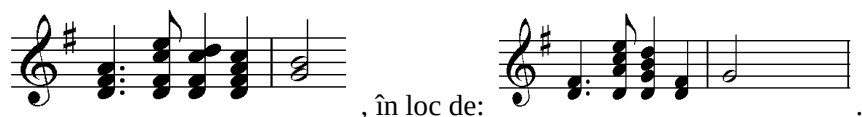
aceeași corectură în optimea timpului 2 din măsura 8; în timpul 4 din măsura 7, în loc de acordul lui Do major – *mi – do – sol*, schimbarea acordului la minor – *mi – do – la*, cu plusul *do – la* Bas II; în măsura 10, timpul 4 – plusul *la* și *mi*, ca punte la cele următoare; măsura 11, unde – pentru evitarea cvintelor paralele – inovația e și mai substanțială, anume:

și ultimele două măsuri, 20 și 21 – unde iarăși sunt evitate cvintele paralele, dar și ductul melodic e alterat în:

rezultatul fiind acesta:

În aceeași ședință socială din 28 aprilie, 1876 când s-au executat: **Sosirea primăverii** („Triumfând sosește iara” ...), **Cisla** și **Patria română**, secretarul **Arboroasei**, Gheorghe Popescu¹²³, tenor liric de binemeritată faimă, încântă auditoriul cu piesele: **Coroana Moldovei**¹²⁴ și, evident, hazliul (căci nota veselă știm că era în firea lui Gh. Popescu) *Ura, ura, foc să iasă!*

În revista *Familia*, An XXIX, nr. 8, din 21/II - 5 III 1893, p. 94 - *Concertul de la Coștei, din 13/ 15 Faur*, e amintită și piesa **Coroana Moldovei** de C. G. Porumbescu, neștiută a fi a lui. Iar în *Familia*, An XXX, nr.21, din 22/V - 2 VI 1894, pp. 247-250 e anunțat concertul de la (indescifrabil), jud. Caraș-Severin, din 21 V/ 2 VI, în program fiind piesa **Coroana Moldovei** (după notele din 1955, ale colaboratorului nostru, V. Hrincu). Ar fi deci **Coroana Moldovei**, altă neștiută compoziție a lui Porumbescu.

Dar în veselia acestui tineret „academic” - ceea ce va să zică *universitar* - oricât de neaoșă în semnul frăției românești, se afla a fi dânsa se resimțea destulă deșănțată copie a tradițiilor studentești germane, cu o debordantă veselie, cam de comandă și *inter pocula*. Dovadă, ceea ce mai aflăm de la Th. Bălan - *op. cit.*, p. 25, că „Dădură apoi examenul de primire, examen foarte hazliu, noii membri ai **Arboroasei**. A urmat *Imnul chinezesc*, cântat de toți membrii prezenți, care cântând, dansau cu sticlele în mână în jurul mesei”¹²⁵.

Ni-i aminte apoi că în tipul acesta (5 august 1876) familia Porumbescu e doborâtă de zdrobitorul doliu: moartea mamei Emilia. Elanul componistic al lui Ciprian pare că mai scade.

Abstracție făcând însă de asemenea indispensabile și, poate, regretabile apucături „academice”, *Arboroasa* stăruie totuși să fie o societate de pregătire a membrilor ei „în cercul cel mare al familiei române”.

XVI.3.

1876 - an prolific în creația lui Ciprian

Cât de insuficient suntem informați asupra altor cântecele (studentești) care au răsunat în cercurile *Arboroasei*, reiese din faptul că-n acest timp se ițește bachicul *Hai să ciocnim* – a cărui formă maturizată vom întâmpina-o apoi în porumbesca *Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români* de la Viena, 1880.

Textul e de același T. V. Stefaniu (Ștefanelli). Ne-o mărturisește și cărțulia din 1880, manuscrisul bas I (semnat Golembiovski) cu manuscrisul bas II de care vorbim imediat¹²⁶. Dar stăm să semnalăm acum chiar două manuscrise, variante ale formei definitive din 1880 – ceea ce denotă că izvodirea cântecelor studentești ciprianiste pornește - lucru firesc - chiar din epoca arboroseană.

Deci manuscrisele celorlalte două versiuni (altele decât cea tipărită în 1880) - și ambele păstrate trunchiate: dintr-unul, în 4/4 și *Sol major*, ni s-a transmis numai basul I și II; din celalt ms., în 2/4 și *Do major*, ni s-a păstrat numai tenorul II, datat fiind de mâna lui C. Porumbescu: ”4 iunie 1876”¹²⁷. Iar textele din cele trei variante – trei, avându-l în vedere și textul tipărit la 1880 – diferă și ele fiind de pildă:

Hai să ciocnim, pocalul să răsun
Și până-n fund, copii, să-l deșertăm,
Căci, dragii mei, Scriptura chiar ne-o spune
Că traiu-i scurt și-n Hades toți intrăm;
*Gâl, gâl, gâl, cim, cim, cim*¹²⁸,
Gâl, gâl, gâl, aleluia!
Și dragii mei, în lumea cealaltă
Nu mai chilim! Vin, bere nu aflăm!
Cu litru-n mâini Sân Petru nu ne-așteaptă
Și-ar fi păcat cu setea să luptăm;
Gâl, gâl, gâl, aleluia!
Și, dragii mei – of lume¹²⁹
Deci să ciocnim, birtașul cu plăcere
Ne toarnă dusch¹³⁰ cu amândouă mâni,
Hai să-necăm deci dar durerea-n bere
Și-n vin, copii, ca zeii cei păgâni.
Una dintre strofe promovează chiar ideea Unirii:
Dar când, copii, Unirea să rămâie

În veci la noi, c-atunci ne-am procopsi,

Dușmanii fug (o măsură pauză)!

Noi bând lucrăm și cupele-om goli.

Așadar, până la redacția din 1880, chiar și textul e în continuă prefacere.

Nu-i de-a mirării! Dacă - bunăoară - considerăm că majoritatea arboroșenilor erau studenți-teologi, deprinși a zice un cuviincios *Aleluia* în alte condiții!...

Concluzia? Vor mai fi fost ele și alte cântece studențești care, pornind de la *Arboroasa* se treziră și la *România Jună*!

Dar și melodia lui *Hai să ciocnim*, de la *Arboroasa* e alta decât cea din *Colecțiunea* anului 1880 - fapt care se vede chiar și din partitura tenorului II (cea a tenorului I nepăstrându-ni-se), adică aceasta:

1. Hai să ciocnim pa-ha-rul să vă su-ne Și pi-nă-n
2. Și dragii mei, în lu-mea ce-ea-lal-tă Nu mai chi-

fund co-pii să-l de-șer-tăm tra-la-la-la (
lim vin, be-re nu a-flăm tra-la-la-la etc.

Știna tenorului II din *Hai să ciocnim* – Ms. 7255 Cabinetul de Muzică – Biblioteca Academiei Române, datată în 1876

Și ce enormă evoluție de la această simplă, simplisimă repetare a melodiei pentru a 2-a și a 4-a strofă (din 1876) față de ingenioasa, spontană trecere în minor, din regretanta versiune a *Colecțiunii-1880*, adică, propriu-zis, trecerea din *Fa major* aproape în *fa minor*, cu:

Din epoca *Arboroasa* vine - se vede - și acest mărunțiș studentesc¹³¹, păstrat (ca muzică) numai în ultimele-i 4 măsuri și, complete, în textul strofelor 2 și 3; Cor bărbătesc, în *Do major* și 4/4, cu următorul sprinten final (singurul transmis nouă):

Dintre celelalte ușurele strofe cităm:

Arboroasa, scutul nostru,
Să-nvieze-n lucru mereu,
Iar noi toți, uniți în cuget,
Toți uniți în Dumnezeu!
Limba noastră prea iubită
De la Nistru la Carpați,
Fie-n veci de noi vorbită
Și ne ție ca pe frați!
Spirit curat, academic,
Să ne-nsfle ne-nterupt,
Să ne dea curagiu la toate,
La lucrat și la băut.
Deci cu bine, frați, la sticle
Și de bine le cinstiți,
Pentru nație, pentru țară
Și ca toți uniți să fiți!

Și ne întrebăm: din ce piesă închinată *Arboroasei* ne vine acest fragment? Poate din necunoscuta *Salutare Arboroasei* (cor bărbătesc de Porumbescu) amintit de revista *Familia*¹³², ca punct de program în concertul afișat pe ziua de 10/22 nov....la *Fabrikshof-ul* din Timișoara. Și, iar, după *Familia*¹³³, la același „*Fabrik*” din Timișoara, e anunțat, pe „azi sâmbătă”, un concert și cu *Salutare Arboroasei* de C. Porumbescu.

Cercetări la fața locului, în Banatul atâtor nuclee muzicale care au slăvit. cântarea lui C. Porumbescu încât băănățeanul Sabin V. Drăgoi e oarecum aferat de acest fapt¹³⁴, ar putea lămuri chestiunea.

Și acum iar cronologia compozițiilor lui C. Porumbescu din 1876, care din 1 oct. 1876 până-n 28 febr. 1877 e în semestrul 1, iar din 1 martie până-n 31 iulie 1877 va fi în semestrul 2 din anul IV de teologie.

Deducem din aceasta că este vorba, din textul pe care-l cunoaștem, de cântecul *Salutare Arboreasei*, care a circulat mult în programele artistice din Timișoara.

Din acest răstimp deci, ce muzică sigur datată ne-a mai dăruit C. Porumbescu?

Un manuscris descompletat (numai tenorul I și basul I), semnat la bas I cu autograma: „Compus în 13 octomvire 876 C. Golembiovski-Porumbescu” - (*Porumbescu*, adaos ulterior), iar la tenor I numai cu semnătura „Cyprian - ne dă cântarea bisericească: *Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh... Unule născut...*

Piesa vădește iar emancipare de tipicul muzical bisericesc și variație - prin schimbul măsurilor (4/4, 3/4 și iar 4/4), apoi prin *soli* și *tutti*. Și iată un exemplu din această inedită (cu câtă armonizare are în cele 2 voci ale sale):

Andante

Mă - ri - re - Ta - tă - lui și sfin - tu - lui Duh și - a -

cum și pu - ru - rea și - în ve - cii ve - ci - lor, A - min

U - nu - le nă - scut Fi - u - le și - cu - vin - te - a lui Dum - ne - zeu etc.

Apoi, compozitorul C. Porumbescu, vesel om „de societate” e iarăși luat în vârtejul *polcilor* și, la „*Czernowitz 20 Oktober 876*” își scrie (pe 2 pagini de coală mare); „*Cri-cri, Polka française pour le Piano par C. Golembiovski, Dedié(e) a ma soeur Marie*”, Francezul *cri* însemnând *strigăt, țipăt*, aceasta exuberantă *polcă* de nenumărate ori vrea să fie *țipat*, fiindcă pentru măsurile 2-5, apoi pentru măsurile 30 și 44, însemnate cu asteriscul x, nota vrea ca: *Von x...x werden die Takte mit Cri-Cri in Sechzehnteln ausgefüllt*¹³⁵.

Piesa, cu măsura 2/4, în *Sol major*, cu trecerea în *Do major* și revenire la *Sol major*, cuprinzând 4 părți: Un *Entrée*, alt motiv apoi, și *Trio (Do major)* și iar alt motiv - e una dintre acele zglopii *nucae* muzicale care i-ar fi putut ispiti pe Tiberiu Brediceanu și G(uilhelm) Șorban să generalizeze¹³⁶ atât de pe nedrept, că piesele lui Porumbescu sunt „toate în genul *muzicii ușoare*”!...

Urmează, în 1876, din partea compozitorului, acum de 23 ani - după *Cisla* - altă piesă de amploare. Manuscrisul disponibil (de 10 pagini de coli

mari) îi zice, într-o quasi franțuzească: **Potpouris (Pot-pourri) des (de) chansons nationales (nationaux) romins**¹³⁷ (roumains) *composée* (composé) *pour le Piano par C. Golembiovski* - iar semnătura sa din p. 10 e: Cyprian Golembiowski - și, mai jos, data: *Czernowitz 23 November 876*.

Avem acest florilegiu de cântece nu atât „naționale” cât prin excelență folcloric - populare - ceea ce e mai important în fascicula a X-a, *Potpourri de cântece naționale pentru pian*, Suceava, 1911 - revizuită de maestrul August Karnet. „Naționale” sunt, în aceasta înghirlandare, doar primele două: *Deșteaptă-te, române* și cunoscutul cântec „Du-te, du-te, n-ai mai fi, Dragă băiețele”.

Celelalte 9 motive sunt neaoș-populare și, între dânsule, cunoștințe ale noastre mai vechi, mărgăritarul de melodie *Frunză verde mărgărit*, mărgăritar degradat de prozaicul lui text lăutăresc și chiar țigănesc; apoi acel *Măi ciobane de la oi* al copilului Ciprian, aici dat oarecum pe *variații*:

Allegro

Dar acest merituos potpuriu e, se pare, real trăit de C. Porumbescu - cum înțelegem din următoarele, comunicate nouă de distinsul cărturar Dr. Alexandru Bocănețu: „Vă comunic unele lucruri auzite de la unii oameni vechi și bătrâni. Așa spun că boierul din Stupca, bunul român Alecu Popovici și frumoasa lui soție, contesa Elena Logotheti, îl prețuiau tare mult pe Ciprian și-l poșteau deseori la dânsii. Trimiteau un servitor care-i ducea încolo și-ncoace vioara învelită într-un șal de mătase dat de contesă. Apoi, după concertele de la curte, de câte ori se întorcea acasă, în serile calde de vară, se așeza în cerdacul casei și cânta pentru sătenii lui, care se adunau mulțime mare în jurul casei preoțești, balade, hore, dar mai ales minunate doine și, la sfârșit, vijeliosul imn național *Deșteaptă-te, Române*. Și se aduna satul întreg să asculte aceste concerte-gratuite! care țineau ceasuri întregi și se repetau aproape în fiecare săptămână”¹³⁸.

În fața unui asemenea auditoriu înțelegem că Porumbescu a putut dobândi destula rutină întru împletirea cununilor de cântece populare; precum iarăși pricepem de ce până și autohtonii profesioniști, smoliți și tuciurii cum se aflau, nimereau să deie pe la pragurile casei parohiale, ca să mai deprinză cutare *horă* nouă. *Hore* sunt două la aceasta cunună de cânt țărănesc; iar între aceste două, specială atenție se cuvine acesteia¹³⁹ care realizează mirifica sudura de bucurie și de tristețe, fiind, de-o parte, muzica de dans, deci, manifestare a *bucuriei*, iar în fond expresie a *tristeții*, minunat aliaj și exact ca-n *Hora Prahovei*!

Iată-o fragmentar:

Să nu uităm, deci, că la această dată (23/11 1876), XV, Porumbescu o cunoștea acum nestimată de melodie *Frunză verde mărgărit* - piesă pe care din mâna lui C. Porumbescu (în 6/8 și *la minor*), pentru cor mixt și pian, o aflăm cu titlul *Trandafirul* - manuscris ordonat, scris cu cerneală, având pe contrapagina finea piesei și numai începutul corului mixt cu pian, *Cât îi Țara românească*, cu: *Einleitung e Coda* (introducere și *Final*), în adaos și - bizar (poate scris ad-hoc, din amintite) iarăși alt manuscris al Porumbescului (aruncat din creion), în 3/8 și cu impropria armură *fa diez*, fără pian, e datată: „Brașov 25 mai 882”, iar titlul aici: „*Frunza verde mărgărint*” („mărgărint” cu n). Care e deci titlul? *Trandafirul* sau *Frunză verde mărgărit*?¹⁴⁰

Copie a melodiei *Frunză verde mărgărit* – Ms. 6351 –
Cabinetul de Muzică – Biblioteca Academiei Române

Mai importantă, în cazul dat, e cheștiunea textului! Importantă, fiindcă un text de Doamne-ajută știm că ar transfigura întregul cântec; și mai ales acesta ar merita-o!

Deocamdată ceea ce ne stă la dispoziție sunt următoarele două „variante”.

În potpuriul din 1876 - da! la *Frunză verde mărgărit*, ni-i dat și textul acesta¹⁴¹:

*Frunza verde mărgărit, of!
Teișorul a-nflorit
Florile s-au scuturat
Și iubitul m-a lăsat !
Inima mi s-a răcit of!
(C am iubit nefericit)¹⁴²
Și-oi să mor de aprig dor
După dragul puișor, of!
Frunza verde, măr domnesc, of!
Ori sa mor, ori să trăiesc,
Decât să mai pătimesc,
Mai bine să mă sfârșesc.*

II

*Pătimit-am tot mereu
Pentru dragul puiul meu...
Facă-și milă Domnul sânt,
Să mă ia de pe pământ!
Lumea mi s-a înnegrit,
Viața mea mi s-a urât,
Căci iubitul m-amăgit
Și amar m-a nebunit!"*

În ediția tipărită la 1911¹⁴³ (după care manuscris?? Taină!!!) textul apare într-o formă mai deocheată:

*Frunză verde mărgărit, of!
Teișorul s-a-nflorit!
Florile s-au scuturat
Și iubita m-a lăsat !
Inima mi s-a rănit¹⁴⁴ of!
C am iubit nefericit¹⁴⁵
Și-oi să mor de aprig dor
Și nesătul¹⁴⁶ de amor.*

II

*Pătimit-am tot mereu
Pentru dragul puiul meu...
Facă-și milă Domnul sânt,
Să mă ia de pe pământ!*

Ba, aici ne întâmpină și o strofă ca aceasta:

Frunza verde de dudău, of!

Astă boală ce-o zac eu

Nu e de la Dumnezeu¹⁴⁷,

Ci de la amorul meu¹⁴⁸.

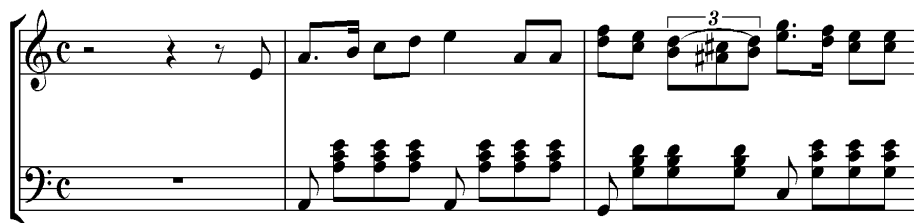
Și, dacă-i vorba pe alese, atunci tot pentru efuzia sentimentală din *Frunză verde mărăgărit* e mai potrivită pentru ființa feminină, tânguitoare după „iubitul care m-a lăsat”, din *Potpuriu*, decât pentru flăcăul (cu iubita care m-a-amăgit”) din textul publicat în 1911!

Iar partea muzicală, reprodusă (după care manuscris??) de maestrul pianist August Karnet, evident mult și magistral amplificată.

Introducerea, în manuscrisul din 1876: acordul preparator, apoi o măsură de 8 triolete în șaisprezecimi, altă măsură și intrarea în *Desteaptă-te, române*.

În ediția A. Karnet: *Introduction* - același acord inițial, același „tril” de triolete, dar apoi o întreagă cascadă, un întreg torent de triolete în aproape 5 măsuri complete, plus pregătirea cadenței și cadența însăși, care intră largă cu *Tempo și Maestoso* în *Imnul* cu versurile lui Andrei Mureșianu.

Imnul însuși, în manuscrisul din 1876 - golaș, de parcă s-ar sfii de niscai k. k. obaze:

iar la A. Karnet – în toată cuvenita polifonie pianistică:

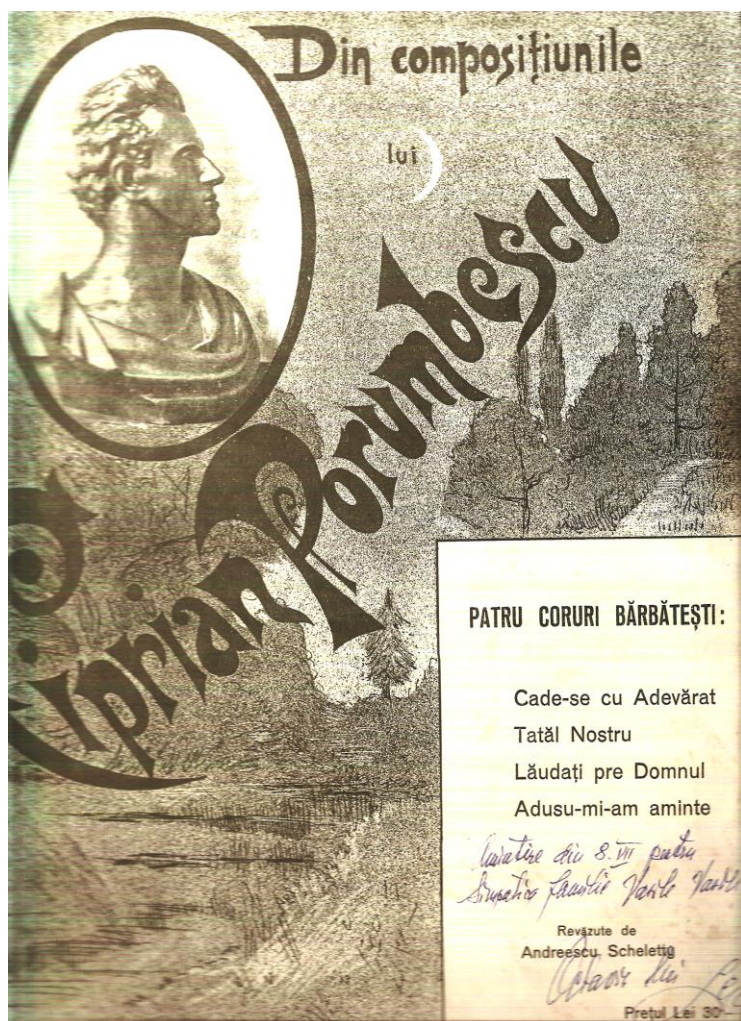
și la fel – ceea ce urmează în versiunea A. Karnet...

Tot din această perioadă, din 1876, încă două coruri religioase bisericești ale studentului C. Porumbescu:

Cade-se cu adevărat

Lăudați pre Domnul,

tipărite în fascicula *Patru coruri bărbățești*, (Editura familiei), Cluj, 1953, în revizuirea lui Mihai Andreescu-Scheletty.

Iar profesorul Romul Cionca, reprezentant al acelei „familii” editoare, îmi scria (cu data 6 noiembrie 1933) despre descoperirea acestor piese¹⁴⁹, semnalând... cum mai pot fi descoperite inedite de-ale prodigiosului Ciprian Porumbescu: *Cade-se cu adevărat* și *Lăudați pre Domnul* mi-au fost puse la dispoziție de dl. Bena, care le-a găsit la un anticar și, ca să ajungă în posesia lor, le-a cumpărat împreună cu un vraf de note fără valoare, numai ca să nu atragă atenția asupra valorii manuscrisului. Ambele sunt scrise pe o coală de hârtie de note și poartă adnotația: „Cernăuți în 5 dechemvre 816, Ciprian Golembiovski, student teolog, anul IV”¹⁵⁰.

Iar aceste două coruri - iarăși minunate realizări laicizante a cântării bisericești - deși până la formularea teoretică a principiilor lui C. Porumbescu din 1878 ar mai fi 2 ani de zile!

Și fiindcă C. Porumbescu nu e numai al *aliluiei*lor zbierate între „pocale”, ci și al duișiei românești, iat-o (cum - în plin *Do major* - intervine umbra *minorului*):

Și-n însoțitul *Sol major*, aceeași întoarcere în *minor*:

Iar porumbesciana surpriză și variație - în duetul de la *Piu mosso*:

Cealaltă piesă, salvată de A. Bena, *Lăudați pe Domnul*, în *Mi major*, ai zice un imn de primăvară, și *da capo al fine*, numai senina bucurie de a-L putea glorifica pre Cel Prea Înalt.

Altă compoziție din 1876 - în manuscrisul de 2 pagini mari: *La Frontiere!* Marș(u) compus pentru piano de C. Golembiovski - însemnat pe p. 3: „*Cernăuți în 1. Dechemvre 816*”¹⁵¹.

Ne-am întreba, de ce această entuziastă chemare *la frontiere*, fiindu-ne aminte că-n 1878 sta să urmeze manuscrisul: „*Retrocesiuni besarabice. Polca française*” compusă pentru piano de C. Porumbescu și datată, la fine, cu discretul: „24. 6. 78”.

Din timpul acesta o scrisoare a lui Ciprian către tată - despre: mărunte comisoane executate: Știrea că e ceva bolnav; prevestirea fatalei maladii porumbescene - „catar și tusă”! Ar avea poate nevoie de regim special, „de spital”, dar preferă să ajuneze „ca un călugăr de mănăstire”. Aceasta, pentru a nu fi îndatorat rectorului seminarial (ruteanul Filipovici!) „care apoi cu pasiune se făleşte cu asemenea gesturi”. Conduită de gentelman această mândrie a Porumbescului, care-și începe postul de pe acuma, ca și când nu l-ar aștepta studenția lui vieneză!

Apoi, aflându-ne în epoca marei sedisvacanțe, „de aproape 2 ani de zile¹⁵²”, la scaunul mitropoliei Cernăuți – căci mitropolitul Teofil Bendela murise¹⁵³ în 21 iulie 1875, iar succesorul său, Teoctist Blajevici fu numit mitropolit abia în 22 martie 1877¹⁵⁴ știrea (care nu s-a împlinit) că „Blazewicz, foarte sigur nu va ajunge Mitropolit”. Altă știre de reținut: moartea pictorului C. Arend, „maestrul Arend¹⁵⁵ pictor vienez, care zugrăvise iconostasul catedralei din Cernăuți, pe la 1863-1864 și rămase apoi la Cernăuți, ca pictor al Diecezei” - zice istoriograful lui Epaminonda Bucevshi, Corneliu Gheorghian¹⁵⁶.

C. Arend, distins măestru și om distins, în atâtea generoase gesturi ale sale față de mai tânărul Ep. Bucevshi, comunicate de același Corneliu Gheorghian¹⁵⁷

În cuprinsul bisericilor bucovinene ne-au rămas multe lucrări d-ale lui C. Arend (le menționează în parte C. Gheorghian), iar urmașul lui ca pictor diecezan fu Ep. A. Bucevshi. Pentru data morții lui, C. Arend era citată până acum¹⁵⁸ o scrisoare a protopopului Ioan Mandrilla din 7/19 dec 1876. În prezenta scrisoare a lui C. Porumbescu data aceasta mai coboară cu trei zile, la: 16 dec. 1876. De la frate-său, Ștefan, pădurarul își așteaptă iepurașul; altfel nu-i scrie. La Stupca gospodărește și o tanti, mama Emilia fiind dusă din 5 august 1876....Și , mai există și frățiorul „Aleco”, care se va săvârși atât de crunt în 12 iunie 1877. Ortografia (interpunctia și altele) – genial – neglijentă. Le respectăm pentru ilustrare – întocmai capriciile neglijențele!...

Și acum scrisoarea lui C. Porumbescu

Czernovitz, 16 Dez. 876

Theuerster vater!

Beiliegend schike (= schicke) ich Ihnen die Augengläser. Ihre letzte (letzte) Correspondenzkarte (= Correspondenzkarte) habe ich erhalten – konnte aber beim besten Willen die Gläser nicht früher schiken, denn damals wie ich die Lampe schikte waren sie noch nicht fertig. Sie kosten 2 f. 70. Von den 12 fl. blieben mir 1 f. 53 30 habe ich für Frachtbrief und Postporto behalten und zu dem Rest noch 1 f. 50 geliehen und sie ausgekauft.

Ist die Lampe unversehrt angekommen? Ich fürchtete sehr dass diese Leute den Koffer herumwerfen werden und dass etwas zerschlägt. Ich bin etwas krank. Habe starken Katharrh und huste. Jetzt¹⁵⁹ habe ich vom Dr Wolczynski¹⁶⁰ Pulver bekommen vielleicht (= vielleicht) wird's mir besser, Spitalskost habe ich bis nun zu noch keine gehabt und faste wie ein Klostermönch. Ich verlange sie auch nicht, da ich nicht will dann nachträglich vom Rektor hören (der damit gerne prahlt) dass er mir iegend welche Gnaden erweist.

Bei uns hat es seit gestern sehr stark geschneit. Dienstag ist den (dem) Professor Stefaniuk seine¹⁶¹ Frau gestorben. Hat dem Armen 7 Kinder zurückgelassen (zurückgelassen) davon das älteste ein Mädchen 14 Jahre und das jüngste 3 Wochen alt. Der Arme ist sehr gekränkt. Es war eine sehr schöne Leiche, ich aber war nicht, weil ich schwach war.

Die Frau des Albin Koczynski ist auch sterbenskrank. Hat Gedärmenentzündung und Leberverhärtung, Dimitrovicz hat die Wssersucht bekommen und¹⁶² mit derselben nach Watramoldavitza durchgegangen. Ein merkwürdiger Mensch. Hat seine Krankheit dem Dr Wolczynski zugeschrieben und sagt „mă duc să mă pun pe fumuri“¹⁶³. Sonst ist hier wenig Neues. Mit dem Onkel¹⁶⁴ war ich schon sehr lange nicht ebenso auch mit dem Sausischen¹⁶⁵.

Wie man allgemein spricht wird der Blazewicz ganz bestimmt nicht Metropolit und wird die Wahl zwischen Morariu¹⁶⁶ und Czuperkowicz¹⁶⁷ fallen. Der Maler Arendt ist auch gestorben.

Was macht Stefan? Er wird sicher böse sein dass ich nichts schreibe ebenso auch Kosub. Marika soll ihn fragen wo mein versprochener Has ist. Eher Schreibe ich nicht bis sie¹⁶⁸ nicht den Hasen schicken.

Was macht die Tante, Marika und Aleco? Ich lass sie alle herzlichgrüssen.

Und Ihnen lieber Vater vielmals die Hände küssend verbleibe
Ihr dankbarer Sohn.

Cyprian.

Traducerea:

Cernăuți, 16 decembrie 1876

Prea scumpe tată,

Anexat vă trimit ochelarii. Carta Dv. Poștală din urmă am primit-o – dar cu toată bunăvoința nu i-am putut trimite ochelarii mai curând, pentru că atunci, când am trimis lampa, încă nu erau gata. Costul lor 8 florini 70. Din cei 12 florini mi-au rămas 1 fl. 53 cruceri. 30 cr. am păstrat pentru foaia de drum a coletului și carta poștală și la rest am mai împrumutat 1 fl. 50 cr. de i-am scos (ochelarii).

Ajuns-a lampa nestricată? Îmi era foarte teamă, că oamenii ceia vor trânti lada și s-a sparge una-alta. Sunt puțin bolnav. Am un catar zdravăn și tușesc. Acum am căpătat de la domnul Volcinski prafuri; poate m-oi îndrepta. Dietă de spital încă n-am avut până acum și postesc ca un călugăr mănăstiresc. Nici n-o cer (dietă de bolnav), nevoind s-aud apoi ulterior din partea rectorului (cărui îi place apoi să se fâlească cu asemenea isprăvi), că-mi acordă o anumită grație.

La noi de ieri a nins grozav. Marți i-a murit profesorului Ștefaniuc soția. I-a lăsat bietului om 7 copii dintre cari, cea mai mare, o copilă de 14 ani și cel mai mic de trei săptămâni. Sărmanul e foarte amărât. A fost o înmormântare foarte frumoasă; însă n-am fost, pentru că eram slab.

Soția lui Albin Koczynski e și dânsa bolnavă de moarte, are inflamație de intestine și învârtoșire de ficat. Dimitrovici a făcut idropică și a plecat cu ea la Vatra Moldoviței. Om ciudat.

Îi atribuie boala doctorului Volcinski și zice: „Mă duc să mă pun pe fumuri”.

De altfel, pe aice puține noutăți. Cu unchiu n-am fost acu de foarte mult timp; la fel cu Sausenii. După cum se vorbește în general, Blajevici desigur nu

va ajunge mitropolit, ci alegerea va fi între Morariu și Ciupercovici. Pictorul Arendt a murit și el.

Ce face Ștefan? O fi desigur supărat că nu-i scriu nimic, la fel Cozub. Marica să-l întrebe unde-i iepurele meu făgăduit. Mai curând nu le scriu până ce dâșii nu-mi trimit iepurele.

Ce face tanti, Marica și Aleco? Îi salut pe toți cordial. Și d-voastră, dragă tată, sărutându-vă de multe ori mâinile rămâind recunoscătorul d-voastră fiu Ciprian¹⁶⁹.

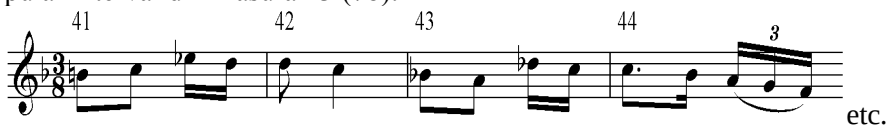
Încheierea compozițiilor din 1876 o constituie piesa cu titlul iarăși simili - francez: „*Un (= une) Pensé e fugitif (= fugitive) du (de) melancolies (mélancolie) compose (= composée) pour le violon avec accompagnement (accompagnement) de Piano par C. Golembiovski, Czernowitz, 28 Decembre 1876!*”.

Partitura pianului, în 2 pagini coală mare, se prezintă destul de promițătoare - și, deci, lipsa partiturii de vioară regretabilă!

Și tot din 1876 va fi datând a doua tipăritură muzicală a lui C. Porumbescu - menționată în *Raportul anual al Societății academice „ARBOROASA” în Cernăuți de la 17 noembrie 1876 (st. n.), până la finea lui octombrie 1877 CERNĂUȚI, Tipografia văduvei G. Piotrovski 1877*, astfel: Dl Ciprian Golembiovski a donat din compozițiile sale 150 exemplare **Hora națională** și 49 exemplare *Dorința* (p. 9) și: „Fond disponibil: *Hora națională*. și *Dorința* - opuri muzicale donate societății de dl. C. Porumbescu” - (realizând acelui *Fond* suma de 26 fl. 40 cr.)

Așadar o **HORĂ NAȚIONALĂ ROMÂNĂ/ PIANO/** de C. Golembiovski **CERNĂUȚI ÎN EDICIUNEA PROPRIA, C. G. 2 - Sus.** În stânga, închinarea: „**FECIORILOR ROMÂNI BUCOVINENI**” - de jur-împrejur chenar roș-galben-albastru! Sigla C. G. 2, repetată și-n cele două pagini 2 și 3 ale piesei - iar în p. 2 și tipografia: *Imprimerie de W. Benike à Leipzig.*

Ca și *Dorința* debutului publicistic în muzică - vrednică reușită! Cele trei motive atât de simile-populare încât te și întrebi care o mai fi aportul lui C. Porumbescu. Nedezmintitul parfum folcloric se resimte și-n acest specific popular interval din măsura 43 (78):

Felul cum e publicată pune și anumite întrebări. Oare la măsura 33 și 34 rămânem cu aceste paradoxuri (ale compoziției - ai zice hipermoderne, voit disonante) cu *do natural* în melodie și *do diez* în acompaniament? Și - la fel - cu *si natural* în melodie și *si bemol* în acompaniament la măsurile 41, 49, 76 și 84? Iar variația dintre figurația măsurii 41 și 76, cu *mi bemol*, față de măsura

49 și 84 cu *mi* natural – e chiar binevenită și denotă aceeași vigilență față de specificul folcloric¹⁷⁰.

Așadar în debutul sau publicistic, compozitorul C. Porumbescu se află călcând cu dreptul.

XV.4.

Activitatea lui Ciprian în cadrul, *Arboroasei*

Arboroasa stăruie să devină - așa cum îi era idealul, „o școală serioasă și preparatorie pentru viitoarea activitate a membrilor ei în cercul cel mare al familiei române”¹⁷¹.

Așa cum am văzut, președinții *Arboroasei* au fost Gherasim Buliga, Ciprian Porumbescu, Iancu Cocinschi și iar Ciprian Porumbescu! (Sub președinția lui Ciprian societatea intră într-un program cu serioase implicații culturale și patriotice).

În confortabila încăpere din palatul Reședinței mitropolitane „aripa dreapta, nr. 6”¹⁷², pusă gratuit la dispoziția *Arboroasei*, societatea începe a-și ctitori o **bibliotecă** în care, la finea anului 1876, se-nșiră 50 opere în 53 volume. Ni se dau și numele donatorilor, între care: un Kira Diujan (? - anagramă) cu 28 opere, Dr. Drăgescu¹⁷³, Dr. Silașa (Dr. Grigore Silași) cu 2 opere, Eugen d’Albon (scriitorul nostru!) cu 1 op. în 2 volume, Zacharie Voronca (martirul arboroșean), Tudor V. Ștefaniu (= Ștefanelli) și Ilarion Onciul (fratele lui D. Onciul) cu câte 1 op., iar Emil Luția cu o hartă¹⁷⁴.

Ba, la îndemâna alumnilor întru românism stătea **Cabinetul de lectură** cu 26 periodice românești, între care: *Albina* de la Pesta, *Buciumul român* de la Iași, *Convorbiri literare* de la Iași, *Curierul de Iași* (și-al lui Eminescu!) de la Iași, *Familia* minunatului ambasador al culturalității românești de pretutindeni, Iosif Vulcan, (de la Pesta), *Federațiunea* de la Pesta, *Gazeta Transilvaniei* de la Brașov, *Românul* (lui C. A. Rosetti!) de la București și *Telegraful român* de la Sibiu, iar în alte limbi, periodicele: *Le journal de Bucarest* de la București, *Neue flegende Blätter* de la Viena, *Osten* (cel știut și din vânzările lui Iraclie Porumbescu) de la Viena și *Tageblatt* de la Viena (cf. primului *Raport anual* al *Arboroasei*, pp. 8-11).

Areopagul întru cele literare îl constituia *Comisiunea literară*¹⁷⁵, în care, pentru primul an arboroșean îl aflăm și pe Constantin Morariu.

Iar **conferințele publice**, ținute în primul an, au fost cele anunțate mai înainte și cele ce urmează¹⁷⁶:

T. V. Ștefaniu – *Principiul naționalităților în secolul al XIX și starea culturii românilor din Bucovina*,

Ghersaim Bliga – *Resturile Resturile antichităților române din Pompei descrițiune istorico-științifică de martor ocular*,

Zacharie Voronca – *Formarea de staturi române în secolul al XII-lea*, studiu istoric;

Constantin Morariu – *Amorul ca patimă*, studiu psihologic – după Schiller;

Ștefan Tomovici – *Despre societăți în genere și despre cele naționale în special*;

Basiliu Rocneanu – *Ambițiunea ca sentiment nobil; ambițiunea individuală și ambițiunea națională*;

C. Morariu – *Epistole filosofice*, trad. din Schiller.

Din primul *Raport anual* (p. 7) mai aflăm „c-au citit la fiecare ședință¹⁷⁷, foaia umoristică litografică cu numele **Leușteanul**¹⁷⁸ Nu ne-a parvenit acest *Leuștean* și nici „foaia umoristică” din ședința social-literară de la 25 Aprilie 1877 *Cocoveica*¹⁷⁹ *Arboroasei*, amintită de Ilie Dugan¹⁸⁰ dar din celelalte similare „foi”, redactate de chiar Ciprian P., putem presupune ce minimă reală valoare reprezentau aceste *Kneipzeitungen* (instantanee pentru chefuri), cum le-ar zice jargonul burșichez, foi menite turbulentei, gălăgioasei veselii dintre păhare, foi care se aventurau în atât de dificilul domeniu umoristic și cari nu ajungeau decât să fie caraghioase și ridicole, ba chiar triviale și vulgare... Cum din păcate, era să fie cazul cu **Bondariul Junimei**.¹⁸¹

Dar, din asemenea jucării, se nascu, totuși - în 1904 -, vajnica revistă *Junimea literară*, Anul I nr. 1, din primul an de existență (1878) al *Junimii*, iar apoi, din partea aceluiași „Longin Hadraburcă”, devenit și „Lungânburtă”, care-i lungul C. Porumbescu, la *România jună*, foaia *Piperușă*¹⁸². *Arboroasa* are apoi și o bună gospodărie, dispunând la Banca din Gura Humorului de-un fond „neatacabil” de 700 florini¹⁸³.

Dar întru cunoașterea ambianței lui C. Porumbescu și chiar a lui, ceva atenție e față de foaia¹⁸⁴ *Bondariul Junimei* nr. 2, Anul I cu subtitlul: „Fóie fórté politicósă - fundósă și precopsósă pentru tóte interesele vajnice, ciobotaresci, croitoresci și dascalesci. Apare cu sfînțitu sórelui, și se citeșce numai în stadiul iluminării. Prețu-i târța, pârța mai nemică, de aceea se abonéză toți de mama focului. Pe manuscriptele ne-ntrebuințate se coc colacii pentru membrii fumători.

Redactor: Longin Handraburcă”

Longin Handraburcă – pseudonimul lui Ciprian: Longin, aluzie la... „*Dein bruder, der lange vom fernen Wien*”, iar *Handra* (burcă) cam aduce cu a umbla handra = a umbla de-a frunza frâsinelului, a umbla teleleu-tânase - precum cam prea mult umbla Ciprianul nostru în cele excesive cărări ale libertății academice, în vreme ce colegul său de muzică cernăuțeană, Eusebie Mandicevchi, cu totul alt temperament, se izolase din plin în imperiul sunetelor...

Titlul foi e elocvent: Vrând să fie umoristic, nu e nici măcar spiritual...

Bondariul Junimii, e scris cu mâna, deci (din fericire!) ne litografiat, ne multiplicat (cum, întru veselirea publicului prezent în cele ședințe sociale de la

Junimea se practica mai apoi, cu foile *Vulpoiul* și *Hacul*, „pe unu coală” de cam 22 ¼ X 31 ¼ cm.

Din *Bondarul Junimii* rețin atenția mai multe momente din viața *Arboroasei*:

Procesul *Arboroasei*, încheiat cu verdictul de achitare din 3 Faur nou 1878. Deci, la *Sciri locale*, pag 3, citim: „Președintele Tribunalului penal - dr. Dimitrie Bendela - auzind că s-a format o societate română nouă care neavând încă casă și masă, a rezervat în curțile sale 5 chilii¹⁸⁵ pentru comitetul societății;

Procurorul Mehoffer¹⁸⁶ și-a comandat 50 de conțuri (conțuri = ?) de hârtie”. Apoi, *idem*, la *Telegrame*, p 3: „Bucuresci, Ministerul de externe se adresează către Comitetul *Iunimei*¹⁸⁷, dacă va lua parte la festivitatea funebrală pentru Grigore Ghica („Comitetul încă n-a deliberat nemică în chestia asta, nesusindu-i încă timpul de a se retrage în chiliile D-lui Bendela”);

Și-n pagina 4: „Ofertă: Subsemnatul auzind de înființarea societății, *Iunimea* își ia onóra de a-i recomanda diversele sale fabricate de telegrame, epistole, adrese, etc., etc., toate după calup modern, elegant și cu eticheta *Detrunchiat* - garantăm totodată și pentru rezultatul cel mai bun - Vasile...¹⁸⁸ cafetier și droguer la Criminal¹⁸⁹ din Ocna”.

Așadar articularea fatalului și răsvânzolitul calificativ în actul de acuză și din procesul *Arboroasei*: *Detrunchiat*.

Și, iarăși, în pagina 4, la bibliografia „Grande nouveauté littéraire (= littéraire) et musicale sub nr 3: „*Marșul Arborósei* - marș funebral compus pentru două drâmbes cu acompaniare de fagot natural de Gavril Barabulă”.

Data apariției nr 2 se cam poate conjectura din cuprinsul lui, din aluziile la anumite evenimente; adică: cucerirea Bosniei și Herzegovinei de către Austria. Ca puncte de reper cronologic, reținem că însemnul „pacificării” luptelor interne – la 19 Aug. 1878, austriecii ocupă capitala Bosniei, Sarajevo, iar în 1879, o parte din Novibazar, fost „samgeac” (județ) turcesc al „vilaietului” (provinciei) Bosnia. Iar în *Bondarul* nostru citim în pag 2: „*Revista politicósă*” A.

Cronica intreană (*intreană* pentru *internă* ar fi un fel de îngânare pumnulistă sau sbieristă de a lui I. C. Sbiera) citim: „Ce se atinge de¹⁹⁰ bugetul anului venitoriu, putem fi cu totul linisțiți, ca (că) veniturile din Bosnia și Herzegovina sunt atât de enorme că neci nu se pot aduce la noi în țară și spre siguranță mai deplină le lăsăm sub scutul bosniacilor în Novobazar. Ce se atinge de starea trebilor indecomun¹⁹¹ în aceste două codițe nouă¹⁹², trebuie să constatăm că din zi în zi pe ce merge¹⁹³ se fac progresuri fulminante și se pot vede aceste chiar și fără microscop. O desteritate deosebită manifestează în priv. ac(e)asta secsu feminin și putem spera că numărul casuților militari¹⁹⁴ se va înlocui în 9 luni dublu pe atâta”.

Și iar ecouri bosniace – la *Sciri locale*, p. 3: „Corpurile¹⁹⁵ studinților (din) Austria și Alemania pórta colțuni rupți, în semn de doliu că s-a înființat o

societate națională nouă¹⁹⁶ și provocă pe toți naționaliștii la duel¹⁹⁷ cu Knakwürste¹⁹⁸.

Toți israeliții de aici l-au ales¹⁹⁹ într-o ședință plenară pe Hagi Loia de Rabi onorariu, puind posa (poza) lui asupra templului nou”. Așadar menționează efemerului fanatic șef al reacționarilor musulmani din Bosnia, personajul epocii²⁰⁰ desculț, scurtii pantalonași – „short”, zdrențuiți; la șold torba, în mână dreaptă bâta; bărbos, mustecios, pletos, purihos, fesu-n cap și descris în text cu „ochi rotători”. Și iar Bosnia, în pag. 3, la *Telegrame*: Sarajevo: Toți bejii²⁰¹ bosniaci au declarat formal²⁰² a intra ca membrii fondatori în societatea noastră oferind totodată Comitetului spre dispuseciune liberă haremurile lor²⁰³.

Societatea Academică Junimea, înființată în 7 dec. 1878 și amintită precum am citat în mențiunile despre Bosnia și Herzegovina și-n **cele despre Arboroasa** – dar și-n următoarele:

- în *Cronica internă*²⁰⁴, din pagina 2: „Astfel(iu) stau trebile preste tot locul de minune, bine ce se cunoste *încă*²⁰⁵ și din evenimentul eclatant – că studinții români din Cernăuți s-a (= și-au!) format o societate fără fund²⁰⁶ și fără capac”;

- în aceeași pagină 2 la *Cronica externă*: *Turcia*: „Sultanul își transformă la anul nou haremul întreg - esciind concurs²⁰⁷ pentru 30 de eunuchi. O copie de concursul acela a ajuns și la noi, și cum am auzit din versiune pozitivă, s-a(u) anunțat pentru posturile acele 5 membrii ai societății *Junimea*”;

- în *Știri din Bucovina*, pagina 3: „Țara e-mbrăcă-n veșminte albe și prin toate locurile se cântă psalmi de bucurie că s-a înființat o societate nouă. Numai boierii se cam scarchină-n cap - știind pre(a) bine că trebuie să intre ca membrii fundători...”;

- „Legea în contra bețivității face progres voinic, începând de la *Junimea* până la badea Iwan. Oamenii nu mai beau ca mai demult, pentru că nu au cu²⁰⁸ ce”;

- Și, chipurile, iar... spirit la *Telegrame*, pagina 3: „Cap Horu, Pattagonii binecuvintează cu plăcere via pe²⁰⁹ Comitetul nou înființatei societăți *Junimea*;

- La aceleași *Telegrame*: „Paris. Un comitet de dame franceze face colectă de signóne²¹⁰ și turniure²¹¹ vechi în folosul fondului societății *Junimea*! Ducele de Chambord promite a se înscrie ca membru fondatoriu dacă va ajuta societatea la usurparea tronului frances. Comitetul promite, cerând însă paralele înainte, își rezervă ținerea promisiunii sale ad calendas graecas²¹²”.

Alte remarcabile încondeieri din *Bondarul Junimii*! Suntem după Grivița, Plevna și în răscolul faimosului Congres de la Berlin, care ne impunea chestia israelită!²¹³

Aliații ruși, nesățioși de glorie mai mult sau mai puțin imaginare – ca și etern ahtiații de profit, „israeliții”, nu scapă de..... bâzâiala bondărească!.... Cât de cinstitoare și de lămuritoare pentru români e d. p. cronică *Răsboiul* din revista vigilentului dacoromân Iosif Vulcan, cu articolele *Românii și Rușii*,

Cine a ocupat Grivița? Tunurile luate de la turci și cavaleria română – publicate în *Familia* An. XIII, 1877 nr. 40, din 14 oct. p 479, unde se arată că:

1) „Rușii au voit să rețină pentru ei toate cele 4 tunuri și steagul ce românii luaseră de la turci; aceasta produse mari iritațiuni în oastea română, încât principele Carol a zis că în cazul acesta dânsul va retrimite țarului toate ordinele *Sf. Gheorghe*. Rezultatul apoi a fos că steagul rămase al românilor, „iar dintre tunuri căpătără trei” (articolul *Românii și Rușii*);

2) „Adevărul e că trupele care au luat reduta Grivița erau 8 batalioane române și numai 3 batalioane rusești. Dovada despre aceasta o aveți în trofeele luate: un steag și trei tunuri pentru români și numai un singur tun pentru ruși” (articolul *Cine a ocupat Grivița?*);

3) „...steagul luat de la turci a fost dus la București și acolo - purtat cu pompă mare, s-a așezat în arsenal... și cele 3 tunuri fură duse la București. Iată cum descrie *Românul* primirea lor: Cele 3 tunuri luate de la turci au fost conduse ieri de la gara Târgoviște pe calea Mogoșoarei și apoi, pe bulevard, la statua lui Mihai Bravu. Tot drumu(l) de la gară până la bulevard era înțesat de lume. M. S. Doamna a sosit pe bulevard pe la 3 jum. oare ... M. S. Doamna a luat loc dinaintea statuei lui Mihai Bravu, unde a așteptat sosirea tunurilor. Erau aproape 4 oare când două dintre acele tunuri fură așezate, în strigări de ura, da dreapta și de-a stânga statuei eroului de la Călugăreni; iar ce-l de-al treilea fu dus la corpul de gardă de la palat”. (articolul *Tunurile luate de la turci*);

4) „Și cavaleria română a escelat de curând la Plevna și într-o luptă mai mică a luat de la turci un steag. Acesta, ca cel dintâi, fu dus la București, va să zică, românii au pân-acuma două steaguri și trei tunuri turcești. Rușii numai un tun” (articolul *Și cavaleria română!*) Și conduita lor de pe câmpul de luptă și din țara aliată, aliații românilor de la Plevna încasează în *Bondar* următoarea cronică estreană (p. 2): „Rusia. triumf grozăvitoriu, strigări de bucurie frenetice, iluminatii, Petersburgul inflammat din cauza – că s-a aflat o kódă de eapă, cu carea să fi fugit ucigașul lui Emenzoff.

Moscalii se delectează cu fruptele²¹⁴ victoriilor lor și ca să nu-și strice stomachul poruncește un ucas împărătesc edificarea²¹⁵ a 2000 de velniți noauă în tótă țara spre a înlesni totodată astfelu și progresiu în cultură”.

Și, fiindcă am dobândit Dobrogea, la *Cronica estreană, România*: „Românii trec mereu în Dobrogea, aflând acolo o țară de tot noauă unde fug²¹⁶ purceii fripți prin mlaștini și de pe copaci spânzură polobóce cu vin - în scurt trăiesc ca în ismenele lui Avraam”.

Iar gogoliții Congresului de la Berlin încasează, în *Bondarul Junimii*, următoarele atenții din partea celui ce și așa nu-i prea mistuia. La cronică estreană: *România...*: În România însăși e pace și merită atențiune o lege ministerială prin care se oprește evreilor a se tae împrejur”. Apoi la *Știri din Bucovina* (pg. 3): „Se aude cum că la anu are să vie un președinte al țerii nou în

locul acestuia și anume Iosl ben Kiški din Sadagura. Se zice că președintele present auzind de asta voiește să se taie împrejur, dar nevasta nu-l lasă”.

Alte rezonanțe de incidentală atenție a lui C. Porumbescu în *Bondariul Junimei*: „Urletele” corale²¹⁷ din catedrala cernăuțeană *Grande Noveauté litteraire* (litteraire)... pag. 4: „Corurile catedrale un tezaur de urlete originale compuse după psaltichie de Iordache Brânză²¹⁸, Vasile Ciufu librariu și editoriu”.

Versificația destul de neștiutului Eugen d’Albon, pentru publicistica căruia mai semnalăm: în *Familia* An XIII, 1877, p. 218 - patru cântece de iubire²¹⁹ sub titlul *Poesii după Heine (Din colecțiunea mea Poeți germani)* și-n nr. 50, pg 591-592 și nr. 51, pg 602-603: *Eugenia, Noveletă veselă*; apoi în *Familia*, An XIV, 1878, nr 4, p. 21 - versificația lirică *Nia*. Așadar, baronului - poet, în *Bondarul* nostru, la aceeași vitrină de *Noveauté litteraire*: „Poesiile renumitului poliglotist²²⁰ d’Albon deocamdată în limba hotentotică. Spre a se feri de falsificata pörtă toate posesiile, aceste (= această) devisă: *frunză verde lapte acru rău mă dor călcâile*²²¹ și se află afară de la mine încă și la magasiile Weiningeriane cu firma Hier”²²².

Alt dragă-Doamne „poet” al vremii, năstrușnicul Lateș - ăl de s-a extaziat²²³ de palatul arhiepiscopesc de la Cernăuți, zis reședința mitropolitană (*Erzbischöfliche Residenz*) - grafiat în *Bondarul* cu bibliografierea din aceeași *Grande Nouveauté litteraire*: „Opurile și rămășițele lui Lateș în ediția a patra legate în porcleder²²⁴. „Umor doar prin faptul că lumea își aducea prin aceasta aminte de bietul, scrintitul versuitor...”

Iată de ce fu acest *Bondar al Junimii*, din fericire, nemultiplicat, nedifuzat, încât nu putea ajunge supt ochii feminini din șezătorile *Junimii*.

Destul spirit dubios și umor poticnit reușit doar pe ici pe colo (cu progrese „fulminante” care se pot vedea „chiar și fără microscop”, sau cu un comitet junimean, căruia încă nu i-a sosit timpul: „de a se retrage în chiliile d-ului Bendela”) și destule accente vulgare, ba chiar triviale (ca semnătura²²⁵ din acel Concurs afișat în pg 4) și chiar cea mai autentică, mai arghezistă copromanie (cf. în *Anunțiu important* din p. 4, nr 4: „paste aromaque fabricată de brânză de epure și de ...”²²⁶ Pentru gutunariu și durere de măsele”!! „Literatură” ca pentru vârsta incubațiilor erotice și ca pentru cei ce se obținează de-a vagabonda în asemenea climat! Evident exhibiții care nu puteau constitui amuzamentul publicului prezent în ședințele sociale ale *Junimii*, precum fuseseră lecturile foii *Cocoveica* de la Soc. *Arboroasa*, despre cari cronică lui C. Morariu din *Familia*, An VIII, 1877, p. 202 putea relata: „Numai puțină laudă merită și citirea foii umoristice *Cocoveica Arboroasei*, compusă de către membrii ord. ai societății anume pentru ședința aceasta domnul Gheorghe Popescul a știut mai ales a face citirea interesantă prin feliuritele sale mimice și gesticulări comice. Domnișoarele ce râdeau cu atâta satisfacțiune pe când se citea foiletonu *Cocoveicei Despre dragostea amorului*, desigur vor fi visând și prin somn de eschiamarea cea cu mare jălanie: - Marghioliță! Fii... milostivă!”

Și - intrăm acum în anul 1877!

Răstimpul de 17/XI 1876 - 17/II 1878 e sezonul aproape mort al *Arboroasei* văduvite de elanul fostului ei președinte, C. Porumbescu, forțat. Din oficiu, cum am văzut mai sus, să demisioneze. Răstimp însă la fel de nemort pentru creatorul Ciprian, care - precum știm acum - ca și-n noiembrie-decembrie, continua să-și fixeze inspirațiile... Prima care o avem cert datată din 1877 îi fu dictată de-un lugubru divers fapt familiar. Secerea morții culesese dintre celelalte surioare pe una dintre dânsle: „o floare radioasă”, strălucindă „între flori”... Din indiscreția manuscrisului îi știm numele: „Adio deci, scumpă **Aglăiță**”. Textul e simplu, rudimentar; probabil presărat pe portativ chiar de. C. Porumbescu:

*„Ieri, o floare radioasă
Străluceai tu între flori
Și zâmbeai dulce, voioasă,
Ca un înger printre zori.
Azi, mormântu-ți e căsuța,
Nu mai ești între surori:
O iluzie pierdută,
Dormi ușor, dormi ușor.
Ne-ai lăsat, scumpă mlădiță.
Ne-ai lăsat, ah, scump odor,
Adio deci, scumpă Aglăiță, -
Adio, adio, dormi ușor”.*

Manuscrisul (păstrat) - în *re minor*, și fără titlu, pe 3 jumătăți de coală - ni-l dă numai tenorul I și bașii I și II, cu datarea la bas I: „Cernăuți în 20 Ianuarie²²⁷”.

Ediția tipărită în fascicula I-a de coruri bărbățești a Societății *Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1910, ne prezintă piesa complet, în 4 voci și *mi minor*. Compoziție care iarăși constituie un onorabil certificat pentru intuiția lui C. Porumbescu în materie de polifonie vocală, compozitorul nimerind să pună la contribuție avantajele cântecului uman față de muzica instrumentală - cu acele părți de solo și de repetări ale textului care pot realiza speciala transfigurare a cutărui element, lexic. Astfel sunt repetările și „zâmbeai”, prin intrările ulterioare ale tenorului II și apoi ale basului I împreună cu basul II - și la fel repartizarea cuvintelor „dulce, voioasă” pe vocea purtătoare a melodiei de-o parte și pe celelalte trei voci - de altă parte.

Și mai ales finalul - cât de adânc - impresionant se distinge prin similarul procedeu când în mijlocul aceluia repetat solo de bariton „dormi ușor” prefiră grăbit (cu triolete în șaisprezecimi) - ca niște ultime flori furișate în hruba pământului gata căscat... suspinul celorlalte voci: „Dormi ușor” și - fericita invenție pentru care... poate editura *Ciprian Porumbescu*, cu al ei Alfred Schlüter, sau poate alt manuscris original - arhi - merită recunoștință: că acest trist cânt de pogrebanie. dintr-odată, cu ultimul-i acord, în ediția tipărită, se-

ncheie aproape triumfător cu acordul *Mi major* - de parcă un mănunchi de soare, deodată ar învălui întreaga înmormântare. și, senin, iar înstăpâni pe toți sentimentul unei *sigure creștine revederi...*

Firește, în ediția tipărită, efemerul (numele propriu) e înlocuit: „Adio, scumpă copilă”. Iar pentru alte circumstanțe. Victor Morariu i-a menit acestui cântec de doliu, care cu toată hotărârea își reclamă permanența, alt text:

„Ieri, stejar de bărbăție,
Înfruntând cu vitejie
Te-nălțai printre stejari,
Vîfor și orcane mari...”

XVI.4.1.

Simpatie și încredere pentru Ciprian

Dar simpatia *arboroșenilor* pentru forțat demisionatul lor președinte, C. Porumbescu, se vede și din felul cum stau să-i difuzeze muzica, adică din adresa lor salvată în revista *Familia* (Budapesta) An. XIII, 1877, nr. 8, din 14 februarie (st. v) / 4 martie (st. n.). p. 95... Aceasta:

Domnule redactor,

Astăzi, când spiritul național se pare a fi amortit și rece în sânul fiilor Bucovinei; astăzi când toate națiunile din dulcea noastră maica Bucovina progresează în cultura spirituală și noi rămânem înapoi, astăzi când tezaurul nostru cel mai scump - limba și simțul național - sunt în pericol de a se șterge din inimile bucovinenilor, junimea studioasa academică se înșiră pe lângă flamura unirii, pe lângă stindardul întrunirii societății *Arboroasa*. Mari sunt manifestările de patriotism și naționalitate a acestor juni. **Președintele societății, mărinimosul domn Ciprian Golembiovski**, nu numai că încântă cu arta sa muzicală pe toți membrii societății, ca o privighetoare blândă, dară ce este mai mult, zilele trecute a donat societății *Hora națională română* și *Dorința*, în 200 de exemplare²²⁸ două opuri care în Bucovina a(u) fost deja primite cu aplauzele cele mai salutare. Binevoiți deci, domnule redactor, a publica în stimata-vă foaie ce se află sub adresa societății *Arboroasa* de vânzare sus-numitele două opere și că venitul e menit pentru fondul acestei societăți. Prețul *Horei* și a *Dorinței* e câte un franc. Cernăuți, în 24/12 Faur 1877.

Zacharie Voronca vice-președinte, Constantin Morariu secretar.

Din același ne-arboroșean răstimp al lui C. Porumbescu vine apoi: *ILENȚA, Polka française compusă pentru PIANO de C. Golembiovski* - cum îi zice manuscrisul lui C. Porumbescu de 3 pagini (2 pag. piesa însăși datată la fine cu: „16. 2. 77”). O clipă ne trece prin minte că această *Ilenuță* ar fi joviala, senina, întrutot-vrednica surioară a lui Epaminonda Bucevski: Elena, Lenca²²⁹. Piesa însăși cuprinzând 4 motive melodice plus *Coda* - ușoară muzică simpatcă.

Dar chiar a 2-a zi după... *Polca Ilenuța* pornește renașterea *Arboroasei*, cu **realegerea președintelui C. Porumbescu** - căci așa ni-l arată *Raportul anual* din 1877: Președinte din 17 februarie până-n noiembrie 1877 și cu următorul comitet: Zacharie Voronca, vice-președinte, Constantin Morariu, secretar de externe, George Popescul (tenorul nostru!), secretar de interne, Oreste Popescul, casier, Gherasim Buliga, controlor și Eugen Seretean, bibliotecar.

Ba, Ciprian se impune atât de intensiv în activitatea-i, încât după primul președinte al *Arboroasei*, studentul în litere Gherasim Buliga, e ales ca dânsul, studentul în teologie - președinte. Fapt neadmis însă de chiar autoritatea bisericească, astfel că în 1876, la asemenea sugestie, e ales președinte studentul în drept Iancu Cocinschi, iar **vicepreședinte Ciprian**. Ciprian se retrage din *Societate*, împreună cu cei mai distinși coriști (tenorul prim Calistrat Coca, tenorii Nicolai David și Emiliam Țurca și basistul Mihai Ferlievici), glosează C. Morariu²³⁰.

Și chiar una din primele inițiative ale acestui Comitet era să iște sămânța viitoarei glorioase faime care se cheamă PROCESUL ARBOROASEI. Adică: vigență față de evenimentele culturale românești.

Arboroșenii prinseseră de veste că Ministerul din București e gata să ajute societățile române de peste hotarele țării libere.

Când deci, Ministerul de Culte și Instrucțiune publică din România, la îndemnul lui Petre Grădișteanu (1839-1921), cel cu permanent elan dacoromân, decide în 17 ianuarie 1877 acordarea unor subvenții de 1.000 lei pentru societățile românești din Austro-Ungaria, vigența *Arboroasa* nu putu să absenteze la apel și, în urma unei cereri a sa, primește ajutorul de 250 lei.

În 14 februarie vechi²³¹ pornește de la Cernăuți următoarea cerere²³² redactată de C. Morariu²³³ și numai modificată și adăugită de către Comitetul întrunit în ședință:

„Excelența Voastră,

Primirea propunerii onoratului domn *P. Grădișteanu*²³⁴ în ședința Înaltei

Camere a României din 17 ianuarie 1877, ca să se deie Excelentei Voastre 1 000 de lei, în scopul subvenționării feluritelor societăți române din Austro-Ungaria, ne impune datoria de a aduce cu atâta mai mult mulțumita noastră cea mai sinceră pentru mărinimositatea pe care Înalta Cameră română o manifestă față de frații detrunchiați²³⁵ de la comuna maică încât, juna noastră societate, ce are lipsă de ajutor material, prin o subvențiune așa de mărinimoasă mai ușor poate ajunge la realizarea devizei sale. Alăturând statutele și raportul anual al *Arboroasei*, Vă rugăm, Excelență, să binevoiți prea-grațios²³⁶ a primi aceasta petițiune. Trăiască națiunea română!

Ciprian Porumbescu

Președinte

Constantin Morariu

secretar”.

Iar acum, împreună cu noul și definitivul ei președinte, iar **o raită pe la Arboreasa - după al 2-lea Raport anual, din 1877.**

Inovație: Cohorta membrilor crește cu 4 membri onorari. Alături de casnicii Dr. Dimitrie Bendela - ai zice un presentiment îi făcea pe arboroșenii noștri să se pună bine cu prezidentul secției penale a tribunalului din Cernăuți, D. Bendela - și Dr. Iancu cav. de Volcinski - doi faimoși corifei ai culturii românești: bardul de la Mircești - Alecsandri și canonicul de la Blaj - Dr. Timotei Cipariu.

În ședințele sociale, „cu caracter de serate muzicale declamatorii”, aceleași prestații muzicale, corale și „cu piese instrumentale”. Se citește foaia umoristică *Cocoveica Arboreasei* care - avem motive să bănuim, cf. *Bondariul Junimei* și *Piperușa*, cât de rudimentară o fi fost... Șezătorile acestea - deși puține” (Firește că „puține”!

Ciprian, animatorul lor își reia activitatea arboroșeană abia de la 17 februarie 1877 - și mai intervin și cele vacanțe -, au fost agreate de marele public român; și suntem trimiși la cronicile din *Familia*, *Telegraful român* și *Czernowitzer Zeitung*.

Comisia literară în care îl avem acum și pe Dimitrie Onciul și pe (harnicul istoric și etnograf de mai apoi) Dimitrie Dan (1850-1927) se laudă cu alte **8 conferințe**, anume:

1) *Despre conexul naturii animale a omului cu natura spirituală* (studiu psihologic după Schiller) de Const. Morariu²³⁷;

2) *Ostrovul Atlantis*, fantasmă de Ștefan Cocinschi, tradusă²³⁸ și „prelesă” (= citită!) de Leon Cerniavski²³⁹;

3) *Starea bisericii româno-ortodoxe din Transilvania și Ungaria până la anul 1700* (studiu istorico-critic) de C. Morariu;

4) *Conștiința națională* (disertație) de G. Popescul;

5) *O sută de ani asupra Bucovinei*²⁴⁰ de C. Morariu;

6) *Mihai Viteazul* („prelecțiune”) de D. Onciul;

7) *Lupta pentru existență* de G. Popescul;

8) *Iazul din Suceava sau ochiul de mare* (tradiție populară) de D. Dan.

Cabinetul de lectură la sediul *Arboreasei* din aceeași aripă dreaptă a Palatului mitropolitan, ține la dispoziția lectorilor săi 28 periodice - în parte, altele decât cele din primul an arboroșean (între cele noi: *Czernowitzer Zeitung*, aceea care știm aducea reportaje²⁴¹ despre șezătorile *Arboreasei*).

Biblioteca crește la 93 opuri în 101 tomuri și 43 broșuri. dintre care „parte mare” fură cumpărate cu ocajunea (!) licitării bibliotecii defunctului mitropolit Teofil Bendela. Între ctitorii bibliotecii sunt: „Demetriu” cav. de Popovici (unul - se vede - dintre bravii boieri de la Stupca - deci, se pare, tot prin intermediul lui Ciprian!) cu 25 opere în 25 tomuri; „Demetriu” Dan, cu 14 op. în 17 tom. și 17 broșuri; Maria și Olga de Popovici (iarăși dintre - se pare - aceiași omenoși Popoviceni stupcani), cu 13 op. în 14 tom. și 3 broș.; „Gimnaziștii” (elevi de liceu) români din Suceava, cu 7 op. în 7 tom. și 7 broș.;

basul Mihail Ferlievici, cu 6 op. în 7 tom.; și iarăși Eugen d'Albon, cu 5 op. în 6 tom. și 1 broș.; Temistocles Vorobchievici, cu 4 op. în 5 tom.; „poetul” Ștefan Cocinschi, autorul *fanteziei Ostrovul Atlantis* - cu traducătorul său: Leon Cerniavski, ambii cu câte 3 opuri... și... ceilalți (între care bibliotecarul Eugen Seretean și folcloristul Simeon Fl. Marian) - dorul de carte fiind, se vede viu-vioi.

Dacorumânescul elan - care 8 luni mai spoi sta să răbufnească atât de strălucit - al a cestui arboroșean tineret, se mai vede din faptul ca întreține legături de frăție cu alte similare asociații studentești de la Paris, München. Viena, Pesta, Iași, Gherla și Blaj²⁴² - și mai ales din inițiativa luată în aprilie 1877 ca să stabilească precis câți tineri români din toate părțile locuite de români se află pe la universitățile din Europa și pe la alte institute înalte, căci: „numai așa cum vom ști de ce puteri avem să dispunem în aceasta luptă înverșunată pentru existență” și: „un catalog redactat în sensul acesta este astăzi adevărată necesitate și punct de onoare națională” - cuvânta acel apel.

Urma apoi ca centrul pentru adunarea datelor să fie *România Jună* de la Viena, iar statistica să se publice prin ziarele mai citite și cu drept cuvânt, Ilie Dugan încheie: (p. 18): „Care a fost rezultatul nu se poate ști. Inițiativa luată de *Arboroasa* merită adică toată landa, iar chestiunea continuă să rămână de actualitate și azi”.

Ba, această acțiune poate fi reținută cât mai complet și din articolul *De la societatea Arboroasa-Cernăuți, 18 aprilie*, apărut în *Familia* (Budapesta), An. XIII, 1877, nr. 16 din 17 aprilie (st. v.) / 29 aprilie (st. n.), p. 190 - articol care vedește istoricul acestei românești tentative și procedeul din incinta *Arboroasei* în densul ei. Așadar - prin cuvântul revistei *Familia*, aceuiași mentor al culturalității românești de pretutindeni, Iosif Vulcan:

„Stimate d-le redactor,

Într-una din ședințele comitetului societății academice *Arboroasa* s-a citit de către un membru al ei un articol din *Gazeta Transilvaniei* intitulat *Universitățile Austriei propriu-zise*²⁴³.

În acela se zice: „Poporațiunile universităților merită ca să ni le însemnăm și noi din cauze foarte grave. În anul 1875/6 poporațiunea universităților austriece, în toate facultățile lor, a fost: Universitatea de la Viena, studenți 3253, de la Praga - 1875, de la Grațiu (Graz) - 878, de la Eniponte (Innsbruck) - 814, de la Leopold (Lemberg) - 918, de la Cracovia - 587 și universitatea de la Cernăuți - 209; numărul total al studenților - 8961. Din acea tinerime au fost, după naționalități: 4162 germani, 1540 cehoslovaci, 1338 poloni, 454 ruteni, 194 sloveni, 223 sârbi, 354 italieni, 396 ungureni, 111 de alte naționalități. Despre studenții de naționalitate dacorumâna sau ostromâna - cum zic austriecii în statisticile lor - nu aflăm în ce număr sunt pe la universități. Unde să stea ascunși români, între cei 396 ungureni sau la cei 111, sau în ambele cifre? Nouă, cazul din urmă ni se pare mai probabil. Din raportul

României june de la Viena vedem că membrii ordinari ai aceleia erau în anul trecut 92, toți studenții români însă mai învață și pe la alte universități de-ale *Cislaitaniei*²⁴⁴, anume în Grațiu, Cernăuți, unii și la Praga. Într-aceea noi nu am avea să stăm nici aice²⁴⁵, ci să căutăm cu de-a mărunțul câți juni de naționalitate românească din românimea întreagă se află în zilele noastre pe la toate universitățile din Europa, câți și la alte institute înalte, precum politehnice, militare, nautice, academii de belle-arte, facultăți juridice și teologice singurate, că numai așa vom ști de ce puteri avem să dispunem în aceasta lupta înverșunată pentru existență.

Această chestiune o ar putea dezlega relativ mai ușor chiar studenții de la universități prin corespundință, alegându-și un loc, de exemplu Viena sau Parisul, în care să se adune datele de la toate institutele superioare, începând din România (București, Iași), trecând pe la Cluj, înainte peste Cernăuți, Praga, Viena, Grațu, la universități de-ale Germaniei, de acolo la Bruxelles, Paris, Zürich, apoi Italia până la Roma, căci peste tot avem fii de-ai noștri la studiile mai înalte. Un catalog redactat în sensul acesta este astăzi adevărata necesitate și punct de onoare națională.”

Cititorul²⁴⁶ propuse apoi - conform conținutului acestui articol - ca societatea *Arboroasa* să se pună în corespundință cu celelalte societăți academice de prin Austria, să se aleagă *România Jună* ca pentru adunarea datelor respective, și rezultatul acestor osteneli să se publice în unul dintre ziarele cele mai lăpțe și citite. Propunerea fu primită.

Comitetul Societății Academice *Arboroasa* te roagă deci pe D-ta, stimate domnule redactor, a publica în prețuita-vă foaie următorul plan, recomandat onoratei societăți academice din Austria și pe aiurea, pentru executarea sfatului dat de autorul articolului suscitat:

„*Onorate societăți academice,*

Societatea *Arboroasa*, luând inițiativa în privința chestiei sus-numite, a aflat de bine a realiza aceasta întreprindere pe o cale mai ușoară în modul următor: Onorata societate *Clubul studenților în Iași* să se însărcineze cu adunarea datelor din România, trimițându-le aceste la centrul general al adunării în Viena. În Transilvania să se intereseze pentru adunarea datelor respective onoratele societăți: *Alexi - Șincaiana în Gherla*, *Inocențiu Clainiana în Blaj* și societatea *Julia* din Cluj. Cât pentru Italia, Francia, Germania, apoi rugăm pe onorata societate *România Jună* ca să facă cele necesare în privința scopului dorit.

C. Golembiovski președinte

Const. Morariu secretar”

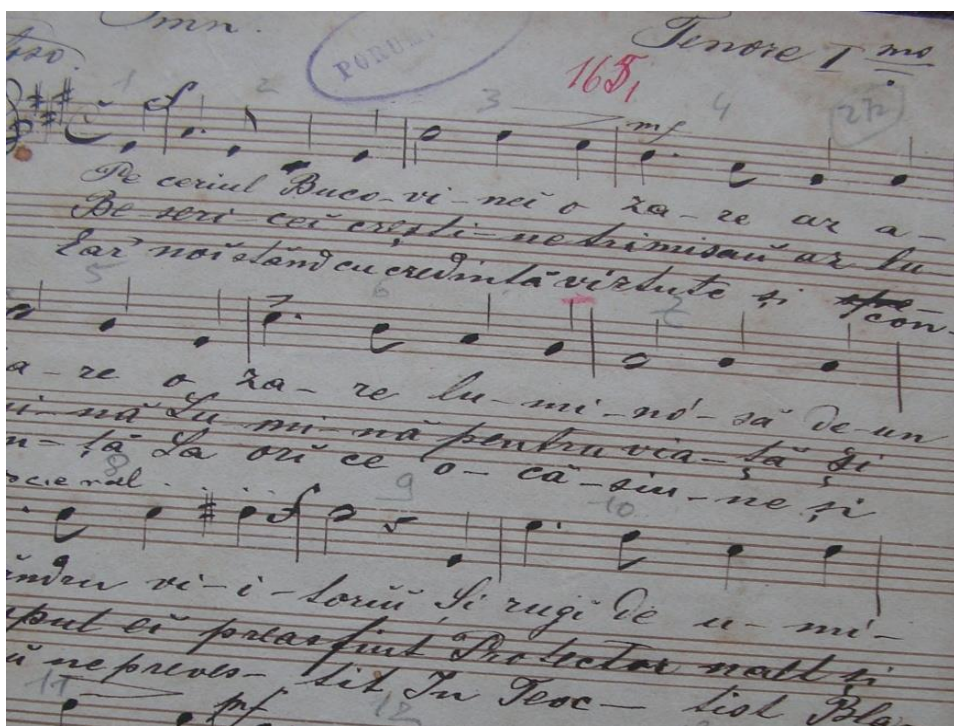
Și rămâne chestiune de onoare pentru *Arboroasa* de-a fi luat dânsa inițiativa în această... oricând actuală acțiune!

Bine organizată se vede *Arboroasa* și sub raport material - după cum o arată *Raportul anual* la capitolul *Fondul societății*. Dar președintele *Arboroasei*, datorită circumstanțelor, e activ și-n afară de cadrele *Arboroasei*,

După Teofil Bendela (mort în 1875) urma o mare „sedisvacanță de aproape 2 ani de zile”²⁴⁷, până ce vitrega curte imperială de la Viena își aduce aminte că Bucovina merită un mitropolit și la 22 martie 1877 împăratul îl ridică în scaunul mitropolitan pe arhimandritul Teoctist Blajevici²⁴⁸. Blajinul bătrân Teoctist (n. în 1807), autor a patru eclesiastice și al acelei *Theoretischpraktische Grammatik de dacoromanischen Sprache*, Lemberg-Cernăuți, 1844, reeditată la Viena în 1853 și, sub pseudonimul *Teoctist Șoimul*, în 1855 și 1866 s-a nimerit să se numere și printre stihuitoarii Bucovinei.

Se bucura de renume bun și, iată că studentul în teologie Ciprian ține să-l glorifice cu un *Imn* ad-hoc, adică acesta, tipărit ca volantă în 4 pagini (paginile 2 și 4 albe): *Imn festiv la primirea solemnă a Înalt Preasfântiei Sale Domnului Archiepiscop și Mitropolit Teoctist Blajeviciu. la sosirea Î. P. Sale în eparhia Bucovinei Cernăuți* Tiparul lui Rudolf Eckhardt 1877 din care selectăm următoarele versuri, cu supunerea la ortografia ce înlesnește înțelegerea:

„Pe cerul Bucovinei, o zare azi apare,
O zare luminoasă, de-un mândru viitoriu
Și rugi de bucurie se-nalță la altare,
Se-nalță către Domnul a toate țiitoriu.
E zi de bucurie – e zi de veselire
Ce farmecă poporul de bine mult dorit,
Căci Domnul prea puternic în-nalta-I Sa mărire
Să ferească țara, azi bine au voit.
Bisericii creștine trimis-au azi lumine,
Lumine pentru viața și scopul ei prea sfânt,
Protector-nalt și tare, ce-n inima-i îmbină
Dreptate ne-ndoită cu-n spirit bun și blând,
Deci saltă Bucovină de multă bucurie,
Iar tu biserica sfântă depune doliul Tău,
Îmbracă-te-n veșminte de luciu și veselie,
Căci unsul se apropie, ocupă tronul său!
Iar noi stând cu credință, vârtute și constanță
La orice ocasiune și greu neprevestit –
În Teoctist Blajeviciu avem fermă speranță
De-un viitoriu ilustru, de-un timp prea fericit!
Și clirul țării noastre – toți frații drepti în Hris
Eschiamă cu o voce: Trăiasc-al nost părinte!
Trăiască nou sfințitul! Trăiască Teoctist!”
Ciprian Golembiovski, aud. de teologie an 4²⁴⁹.

Ms. 6289 din Cabinetul de Muzică – Biblioteca Academiei Române

După ms. autograf, strofa a III-a *Imnului* - datat la tenor II cu: „23. 5. 77, Golembiovski” antepenultimul și antepen – penultimul vers trebuie să fie:

Și clirul țării noastre – toți servii celor sfinte

Și toți bucovinenii, toți frații drepti în Hrist

Asemenea *imn*, stihuit de C. Porumbescu, se-nțelege că nu putea să rămână neîmbrăcat în muzică. Ni s-a păstrat, deci, acel manuscris autograf pe 4 foi, în 4 voci - împreună cu alt manuscris Porumbescu, partitură sinoptică a întregului cor bărbătesc, dar fără text. Al doilea manuscris vechiu²⁵⁰ este o partitură generală, scrisă de altă mână și cu text (în care, la sfârșit, nu lipsesc cele doua jumătăți de versuri).

Natural, la tipărirea *Imnului* (în fascicula a III-a a Societății Ciprian Porumbescu, Suceava, 1911, caracterul său efemer (pentru „Teoctist Blajevici”) fu generalizat cu anumite modificări de text. În loc „de Teoctist Blajevici, arhiereul nostru” și-n loc de „Trăiască Teoctist – vlădică bun, milos”. Iar acest „milos” va deveni rimă la Hristos - rima Hrist - Teoctist, amintitoare de Eminescu²⁵¹, dar totuși nu de la Eminescu luată, fiind desființată.

Dar în versiunea tipărită mai sunt și alte schimbări de text. În strofa I: „rugi de umilință” în loc de „rugi de bucurie”; „e zi de veselie” în loc de „e zi de veselire”; „Domnu - atotputernic, cu mare dărnicie” în loc de Domnul prea puternic în multa-I Sa mărire”; „bine a voit” în loc de „bine au voit”. În strofa a

II-a: „veșminte de mare veselie” în loc de „veșminte de luciu și veselie”; „tronul tău” în loc de „tronul său”. În strofa a III-a: „virtute și tărie” în loc de „vârtute și constanță”; „avem nădejde vie” în loc de „avem firmă speranță”; „viitor de fală” în loc de „viitoriu ilustru”; „clerul” în loc de „clirul”; „toți frații în Hristos” în loc de „toți frații drepti în Christ”; „urează cu iubire” în loc de „eschiamă cu uă voce”.

Intermediar ca text e manuscrisul partitură generală, mergând paralel cu manuscrisul Porumbescu și diferențiindu-se de acesta numai în variantele: „rugi de umilință” în loc de: „rugi de bucurie”; „e zi de veselie” în loc de: „veselire” și „clerul” în loc de „clirul”. De altfel, tustrele manuscrisele sunt în *La major*, iar tipăritura în *Si bemol major*. Meritele ediției tipărite față de manuscrisele disponibile sunt și acestea: întâi o mai mare amploare în armonizare. Bunăoară, măsurile 4 și 7 la Porumbescu:

iar în ediția tipărită:

etc.

Apoi, în ediția tipărită, o mai progresată prezentare a armonizării. De exemplu, măsurile 7-9 la C. Porumbescu:

etc.

- iar în ediția tipărită:

etc.

Iar pripa - eterna pripă a... celui gonit de instinctul *bre-evității* - se vedește în neglijențe care sunt ușor de observat; de pildă (în manuscrisul C. Porumbescu), la tenor I, în măsurile 17 și 31, absența *becarului* la *mi*.

XVI.4.2.

Răsunătoarele ședințe social-culturale ale *Arboroasei*

Și acum, la **răsunătoarele ședințe sociale ale *Arboroasei*, din 1877!**

Prima ședință²⁵² dintr-acest al doilea an societar s-a desfășurat în seara de marți, 12/24 aprilie 1877²⁵³.

Cronica exactă ne-o servește colaboratorul revistei *Familia*, Constantin Morariu, în corespondența *Un concert românesc în Bucovina*, din... acel Monitor neoficial al culturalității dacoromâne, care a fost revista inimosului Iosif Vulcan, deci în *Familia*, An XIII, 1877, nr. 17, pp. 201-202. Și, cu adevărat *concert* fu acesta atât după amploarea auditoriului cât și după importanța pieselor executate, între care, în prima audiere se vede, piesa de valoare corului *Iarna* și marea cantată *Tabăra română*, firește ambele ale lui C. Porumbescu - dar și reeditata *Cisla* (de la 1876) și *solii* acelui minunat bas profund, Mihai Ferlievici, precum și al tenorului liric Gheorghe Popescul.

Așadar, **președintele *Arboroasei* C. Porumbescu inaugurează festivalul** „cu o cuvântare animată”, arătând „scopul convenirii acesteia în special” și în general. „scopul convenirilor sociale române” (C. Morariu). Corul își prezintă contribuția festivă cu pururi-tânărul *Deșteaptă-te, române* cu imnul *Arboroasei* - *În Țara mândră-a fașilor*.

Urmează conferința lui C. Morariu, *O sută de ani asupra Bucovinei*, care - știm aproape sigur în ce ton a fost ținută, fiindcă numai câteva numere de mai înainte, *Familia* (nr. 12, p. 143) arată cu articolul lui C. Morariu, *Din Bucovina*, cumplitul regres al românilor din Bucovina sub cei 100 ani de stăpânire austriacă. Anume din 1775 până-n 1875, românii bucovineni au sporit în proporție de 1 la 7, iar ceilalți în proporție de 1 la 8, sau - fiind la mijloc fie „o eroare de presă” fie „un mister de politică” - chiar în proporție de 1 la 16!!! Cauzele? Răspunsul lui C. Morariu: „Cauzele pot să fie, naturalmente, numai două, adică: sau continua imigrare de străini feluriți în țară și împământenirea lor în posesiunile românilor²⁵⁴; sau mizeria materială a românilor indigeni în urma opresiunii lor din partea conlocuitorilor de alte naționalități. Astăzi, cazul cel dintâi provine mai rar, iar cel din urmă e totdeauna la ordinea zilei”.

Și nu s-ar fi putut, la așa conferință, mai nimerit preludiu ca chemarea *Deșteaptă-te, române* și cu însemnul din *Imnul Arboroasei*:

Bucovină, viță falnică,
Fie-n pământul său
Și noi, uniți în cugete,
Uniți în Dumnezeu!

Programul a continuat cu **Salutare** - cuvinte și muzica de C. Porumbescu, zice amintita cronică a lui C. Morariu - și faptul acesta îl certifică

și două din cele trei manuscrise păstrate - dar nu-l spune (iarăși!) ediția tipărită în fascicola III, 1911, a Societății C. Porumbescu de la Suceava.

Titlul mai propriu trebuie să fie *Salut* - salut celor prezenți în incinta *Arboroasei*. Textul e așa cum putea fi când Porumbescu nu e pe linia umoristică și nu-și jelește chinuitoarea iubire, adică, după manuscrisul complet, acesta, oarecum revizuit de Leca Morariu:

„*Bine ne-am găsit p-aice
Tot cu bine și de-acu
Cât vom fi să fim ferice,
Deci, cântăm, cântăm ș-amu*²⁵⁵
*Nația, scumpa noastră nație,
Ea vieze-n*²⁵⁶ *viitor,
Să lucreze cu energie
La-al său bine, la-al său spor!
Arboroasa avutul nostru
Să pornească-n luciul*²⁵⁷ *mereu
Iar noi toți, uniți în cuget,
Toți, uniți în Dumnezeu!*

*Limba noastră mult iubită...
De la Nistru la Carpați
Fie-n veci de noi vorbită,
Și ne ție ca pe frați!
Spiritu curat*²⁵⁸ *academic
Să ne-nsufle*²⁵⁹ *ne-ntrerupt,
Să ne dea curagiu la toate
La lucrat și la băut
Deci cu bine frați, la stecle*²⁶⁰
*Și de bine le cinstiți
Pentru nație*²⁶¹*, pentru țară
Și cu toți uniți să fiți.”*

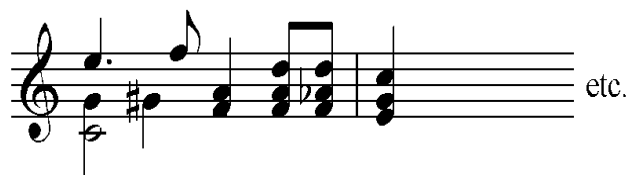
Caracteristic rămâne faptul, de ce fel de sentimente se află animat președintele *Arboroasei*. Precum documentar e că debordantul lui prisos componistic se putea revărsa peste un text atât de slăbănogit!

Melodia - ai zice un *marș*, pornită (în manuscrisul din 1879) cu indiscreție *Energico* (în celelalte două manuscrise provizorii - și pe care suntem dispuși a le crede din 1877 - cu: *Moderato*), melodia, impresionantă cu intrarea ei în *la minor* la invocarea: „*Nația, scumpa noastră nație...*” merita un text mai de Doamne-ajută pentru ca să se mențină în repertoriul porumbesc, practică procedeul reliefului, realizat cu sublinieri de intermitențe: pauze, umplute cu voci soliste²⁶² (unisonul baritonului împreună cu basul, în măsurile 4 și 12, sau basul quasi-solo, în măsura 8). Relieful variației e realizat și cu urcarea tenorului II peste tenorul I²⁶³ într-a 2-a jumătate²⁶⁴ din măsura 9 etc., etc.

Armonistic, ediția tipărită prezintă amplificări de acorduri (*mi* la bas II în măsura 3, *timpul 1* și-n măsura 7, a 2-a jumătate din *timpul 2*; *sol* la bas II în măsura 5, *timpii 1-2* etc., etc.), dar și reliefări ale ductului armonic, ca cel din măsura 14, unde după *do-sol*, *re-sol* (din măsura a 13-a), în manuscrisul 1879 urmează *la minor*, cu:

iar în editura tipărită

cu pitorescul *la bemol* în ultima optime. Altădată, modificarea armonizării originale e... discutabilă; în măsura 16, unde desconsiderarea lui *la bemol* din original:

înlocuit cu:

este chiar foarte discutabilă. Și iarăși ne dumirim că pentru **definitiva ediție critică a muzicii lui C. Porumbescu** e foarte nevoie de toate manuscrisele lui!

Programul șezătorii continuă - relatează C. Morariu - cu *Miron și Florica*, cu un text arid, idilă de Iacob Negruzzi, „cântul I - declamat de Zaharia Voronca”. Mare minune să declamezi asemenea text arid, de 20 de pagini și a cărui lectură reclamă 20 de minute! Vicepreședintele Voronca doar c-a citit-o, cu acea prestață a sa, pe care i-o știm din alte împrejurări (procesul *Arboroasei* și alte incidente autobiografice fixate de dânsul într-un volum).

Dar, după astfel de *tour de force*, auditoriul își meritase din plin desfătarea în impozantul cor bărbătesc ***Iarna*** de C. Porumbescu. Piesa e brodată pe destul de rezistentul text (facem bineînțeles abstracție de două-trei regionalisme) ale lui N. D. Xenopol²⁶⁵, apărut, se vede²⁶⁶ în *Convorbiri literare*, An X, 1876, pp. 422-423, profundă impresie a acestei capodopere corale se citește și din faptul că cronicarul C. Morariu stăruie asupra-i oarecum analitic: „Dintre celelalte piese au fermecat auzul publicului mai ales *Iarna*, cor, cuvinte de eminentul nostru poet N. Xenopol, muzica de C. Golembiovski - și *Tabăra română*, cor, cuvinte de nemuritorul V. Alecsandri, muzica de C. Golembiovski). Vioiciunea exprimată prin arta junelui componist, în imitarea cea de tot nimerită a poetului despre căderea fulgilor..., precum și gradata cădere, atât a componistului cât și a poetului în o fantasmă melancolică, exprimată mai ales în cuvintele:

„Șiruri lungi de corbi s-avântă și a iarnă grea vestesc,
Lupii urlă; sub topoare arborii se doborâsc.
Munții toți, în grea tăcere, cătră sat privesc cu dor,

Unde fumul de la hornuri se înalță ca un nor”.

Toate acestea te fac a uita realitatea și a te străpune în o lume ideală necunoscută. Simțământul auzitorilor însă l-a răpit cu totul vocea prea simpatică și sonoră a d-lui George Popescu, stud. jur., carele, maestru în cântarea doinelor precum este, a știut și de astă dată a modula atât de bine în cuvintele petrecute de farmecul doinei:

„Și mă-ntreb de-a fost vr-odată primăvară, fericiri —

Ah! ca ele-au mers din lume dalbe doruri, dulci iubiri...”

încât după aceste cuvinte cu care se finește și cântec și poezie, pe lângă zgomotoasele aplause, ai fi putut citi încă pe fața tuturor celor de față mulțumirea și bucuria cea mai adâncă.

Da! **Iarna** lui C. Porumbescu e-n adevăr diafană poezie muzicală! O cunoaștere și din ediția tipărită (în 1885) de arhimerituoasa Societate muzicală românească *Armonia* de la Cernăuți²⁶⁷ - dar și din manuscrisele lui C. Porumbescu - în 3 versiuni:

1) din care mi s-a păstrat. numai *basul II*, în varianta mai simplă:

la - tă nin - ge s-aș - tem ful - gii pe pă-mân - tul în - ghe - șa etc.

- cu *Lento* și 3/4 la „Munții toți în (grea) tăcere”, dar, la contrapagina cu „Alto” (= *Allegretto*), în 6/8, pentru același pasaj;

2) altă variantă, datată la „Basso I-mo” cu „Cyprian Golembiovski 7/3 77” și semnată, la Basso 2-do cu „Golembiovski” - și cu măsura 3/4 și *Andante* în pasajul „Munții toți în tăcere”;

3) a treia variantă (forma mai definitivă). schițată - dar numai pentru pasajul „Munții toți în tăcere...” - în contrapagina versiunii cu bas II simplu și (cu finea), în contrapagina de la „Tenoro 2-do”. Mereu presentimentul puținței sale vieți, C. Porumbescu și-a cizelat pe cât a apucat și capodopera *Iarna*.

Mai rar o atât de sugestivă adaptare a melodiei la text ca-n această *Iarnă!*

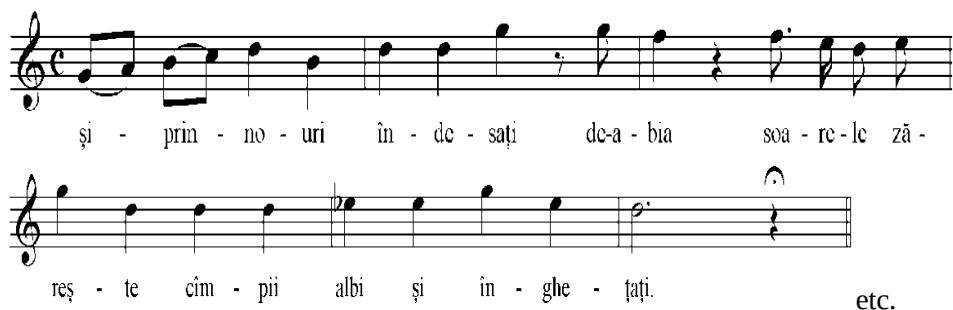
Începutul: „Tresărirea bucuriei la căderea primilor fulgi de nea”:

la - tă nin - ge s-aș - tem ful - gii pe pă-mîn-tu-n vîr - to - șa etc.

etc.

Cât de curând însă va să se-ntristeze (și melodic!) înouratul peisaj de iarnă;

Ba lugubrul peisajului se accentuează și mai mult, ajungând cu *pesantele* din „și a iarnă *grea* vestesc” până la *lamentoso-ul* (precum indică ediția tipărită, nu însă manuscrisul disponibil) din textul „lupii urlă”; adică:

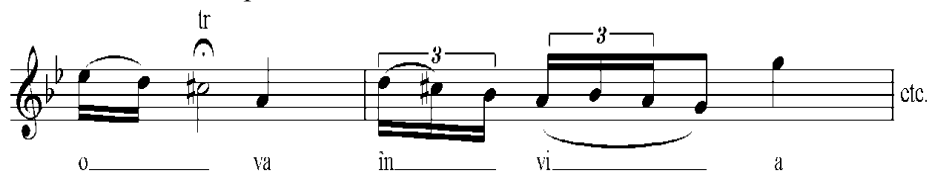
Dar iată că (în măsura de 6/8) încremenita liniște a întroienitului munte se înșeninează în idilica priveliște a munților (personificat), care „în tăcere cătră sat privesc cu dor”, înșeninarea traducându-se și-n melodie:

Iar consecința acestei însingurări - cea mai autentică *doină* zisă (de tenor I solo) în dorul înfloririlor de primăvară și-n dor de „dalbe doruri, dulci iubiri”. Poate cea mai realizată *doină* în întreaga noastră literatură corală. Fascicula Societății *Armonia* o dă cu acompaniament de *cor mut* - ceea ce manuscrisele disponibile n-o indică. Permanenta, eterna *doină* a lui C. Porumbescu - de care aminte să ne fie și-n care ediția *Armoniei* deviază (față de manuscrisul tenor I) numai puțin, în măsurile 12 și 13. Integral *doina* manuscrisului este aceasta:

Iar abaterile tipăriturii sunt:

(în cele 2 măsuri din urmă). Deci, în măsura 12, intervalul *do diez-la*, în loc de mai folcloricul, mai *doinosul* interval *do diez-si bemol* și-n măsura 13 înlocuirea cvintoletului (destul de frecvent de altfel la C. Porumbescu) cu altă figurație.

Și-ntreaga feerie muzicală *Iarna* se diafanizează, se volatilizează *Andante* și *morendo* (tipăritura), cu două măsuri de *tutti* (manuscrisul tenorului I), care mai suspină: „Dalbe doruri, dulci iubiri”...

Altă dispoziție din manuscris, de care ediția tipărită n-a ținut seama e, că pasajul „Șiruri lungi de corbi - arborii se doborăsc” ar fi să se repete în I-a *volta* cu *p(pp)* și-n a 2-a *volta* cu *f*.

Comparând, de altfel, partiturile manuscrisului întreg cu tipăritura *Armoniei*, stabilim, că în general, melodic (în afară de abaterile semnalate din „de-abia” și din finalul *doinei*), versiunea lui C. Porumbescu din 7 martie 1877 e aidoma reprodusă. Totuși, permanenta întrebare rămâne: Ce manuscris a utilizat tipăritura Societății *Armonia*? Sub raport armonic însă, inovațiile tipăriturii sunt multe și, iarăși în genul celor semnalate de noi, la celelalte tipărituri postume ale lui C. Porumbescu! Rămâne ca ediție „definitivă” a muzicii lui C. Porumbescu să-și spună cuvântul!

Deocamdată vom mai semnala cele câteva ușoare **erori din Doina**. În manuscrise: la tenor I, adăugăm becarul lui *mi* în măsurile 5, 11 și 12 și *ibidem*,

adăugăm bemolul lui *mi* în penultima măsură din schița FINALULUI. Iar în tipăritură, erorile din *Doina*: lipsa becarului în măsura 5, lipsa unei a doua punctări în măsura 6 pentru șaisprezecimea și iar, în corul mut, și lipsa becarului lui *mi* în baritonul măsurilor 5, 6 și 12. Alte erori în tipăritură: lipsa diezului lui *solla* cuvântul „fumul” și lipsa bemolului lui *mi* în prima măsură din întâia voltă. Rectificăm și primul acord din măsura 24 cu *Do - Mi bemol - Sol - Do, nu: Do b - Mi - Sol - Do!*

Greșeli de ortografie muzicală în ediția tipărită: eliminăm bemolul din timpul III al măsurilor 15 și 18, și becarul din măs. 20 și 22.

Și... așteptăm noua ediție a acestei perle corale!

Altă revelație în acest concert - bine i-a zis Iosif Vulcan: concert. Marea piesă, cantată îi zicem noi. ***Tabăra română***, întreg capitolul *Tabăra română* din poema²⁶⁸ lui Alecsandri, 1497, *Dumbrava Roșie*, Iași, 1872. Dar dacă până acum prodigiousul geniu creator al lui C. Porumbescu a putut izvedi un text și melodie, amplă *Cisla*, de ce n-ar fi izbutit să-l transpună în muzică și un atât de ispititor, de... arboroșean text ca acesta al lui V. Alecsandri? Fericita ocazie de a-și vădi talentul în, iarăși perfect adaptata mlădiere a cântului la text și talentul de a conduce foarte plastic dialogul dramatic muzical.

Profunda impresie produsă de audiția acestei mărețe evocări istorice o citim în aceeași cronică a lui C. Morariu. Adică: *Familia* 1877, pp 201-202.

„Și ce să zic despre ***Tabăra română***? Întru adevăr, dacă junele componist C. G. a compus până acuma feliurite bucăți muzicale apoi desigur aceasta de față face ***coroana operelor sale***.

Farmecul cuvintelor:

Lungiți pe mușchiul verde și domolind fugarii

Ce zburdă pe-ntuneric și desfrunzesc tufarii

apoi a imnului:

„Ștefan, Ștefan, domn cel mare,

Seamăn pe lume nu are;

și, pe urmă a pasagiului:

De aceea la Moldova vezi floare lângă floare

E îngrășat pământul cu sânge de păgân;

nu se poate descrie ci numai simți”²⁶⁹.

Și cât amar de ani a trebuit să se scurgă, până ce *Tabăra română* a putut fi salvată prin tipar! Și-n vitregie și urgie a vremuirii!

Am spus-o la 10 martie 1944 în pagina 20, din ediția tipărită, fascicola XIX din seria publicată de societatea *Ciprian Porumbescu* de la Suceava: Ciprian Porumbescu, *Tabăra română*, Cernăuți 1944! mărturie care face să fie reținută: „Și totuși, în pofida întregii vitregii a noastre vremuii... iată-l gata produs și acest eveniment muzical!

După *Altarul Mănăstirii Putna* (publicat la 1943, de aceeași întru tot vrednica Societate *Ciprian Porumbescu* de la Suceava, în fascicola XI din

aceasta colecție), iat-o acum și a doua mare cantată a lui Ciprian Porumbescu, dăruită largii lumi românești.

Realizată în cele mai ingrate trepidații ale zilelor noastre (încât de anumite corecturi, respective retușări nici nu s-a mai putut ține seama) realizată (profund simbolic) chiar aici în margine de țară - dar nu după manuscrisul original (care se pare că-i pierdut), ci numai după două copii (ale d-lor Victor Morariu - 1899 și Ioan Vicoveanu - 1905) - ediția aceasta are totuși (și mai presus de toate) exoticul merit de a ființa!

Aceasta și prin stăruința eminentului nostru director tipograf, Ieremie Oprișeanu, cel prea crunt încercat în 1940, când (pe totdeauna) părăsea prăpădului prima tipăritură a *Taberei Române*, ajunsă atunci până la a treia parte a ei.

Corelând textul tradițional (mereu cântat), deci textul mai vechi și mai identic cu cel din ediția lui Alecsandri de la 1872 – nu modificat, ca-n edițiile ulterioare - cu cel din versiunea publicată în 1944 cu muzica lui Ciprian și cu cel din editura Minerva, 1909, atrag atenția următoarele deosebiri:

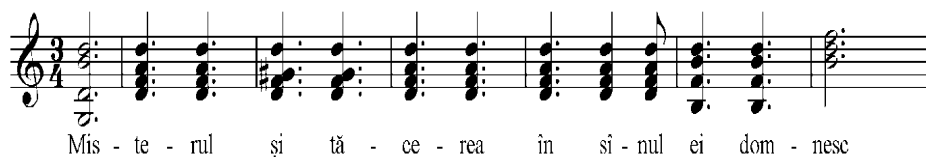
<i>Ediția Alecsandri – 1872</i>	<i>Ediția 1944</i>	<i>Ediția Minerva, 1909</i>
Printre copaci și-n ramuri din vârfuri până-n poale Căci ei se primblă cu jale și se opresc cu ură <i>p. 17</i>	Printre copaci și-n ramuri din vârfuri până-n poale Căci ei se primblă cu jale și se opresc cu ură <i>pp. 2-3</i>	Prin arbori și prin ramuri din vârfuri până-n poale Căci ei s-așin cu jale și se opresc cu ură <i>p. 259</i>

Așadar, cu elanul d-lui Ștefan Pavelescu, președinte al Soc. *Ciprian Porumbescu* și cu înnoitul devotament al lui Ieremie Oprișeanu și în general, cu aceeași trainic-dăinuitoare dârzenie a culturalității arboroșene, slăvim din nou mereu-sporinda glorie a geniului nostru Ciprian Porumbescu, Cernăuți, 10 martie 1944 (Leca Morariu, directorul Muzeului Porumbescu).

Și acum, meșteșugul, măiestria lui C. Porumbescu de a-și mlădia muzica pe noima textului! Și, din fericire, un trainic text al lui Alecsandri: Cât tineresc avânt în acest sprinten început:

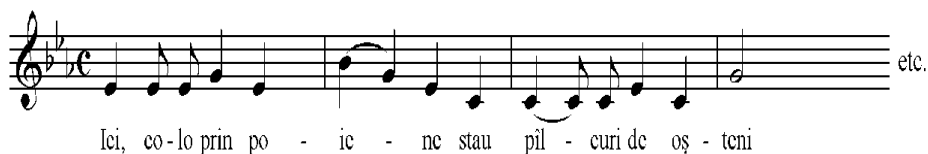

Dar cât de tainice ne răspund pe dată, misterioasele adâncuri ale codrului!

etc.

Și după aproape lugubra evocare a pârjolului produs „de flăcările triste ce pâlpâie prin sate” - cât de tinerească și aproape veselă energie când „printre copaci și ramuri... lucește oțel de săbii goale”! Ba, acel „dor crunt de răzbunare” (al tenorului I) devine, în celelalte trei voci ale acestui cor bărbătesc un aprig dor... de răzbunări”, de multiple și nesfârșite răzbunări exprimate - cu variație ritmică - în optimi. Și, deodată, câtă tresărire în această atmosferă de *sol minor*, când, ca-ntr-o chemare de ostășească trâmbița (cu un surprinzător *Mi bemol major*) ni se prezintă: „Ici-colo prin poiene” cele „pâlcuri de oșteni”:

Sunt oștenii lui Ștefan cel Mare. Și deci: „Ei poartă pe-a lor frunte, pe brâiele lor groase și-n piepturi brazde multe, hieroglife sfinte, cu paloșul săpate” - amintitoare de „lupte uriașe” și „fapte glorioase”; „de fapte mari - de fapte mari” repetă (și iarăși cu variația de ritm), alături de tenorul I celelalte trei voci, în optimi cari zângănesc ca niște reale ciocniri de oțele... Și, din *fa minor*, întorcându-se în *Mi bemol major*, cu acest idilic legănat *Andante*:

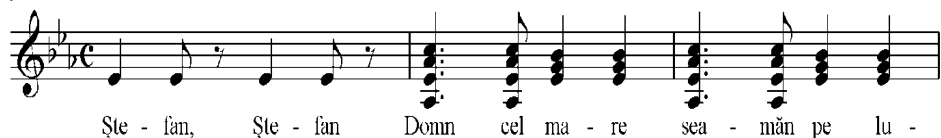

acești „eroi de vechi balade” (Ursu, Pală-Dalbă, Grozan și Sparge-Lume), își îngăduie cuvenita odihnă, încingându-se la un vioi taifas, care arată cât de îndemânatric putea fi C. Porumbescu în muzica epică; de exemplu:

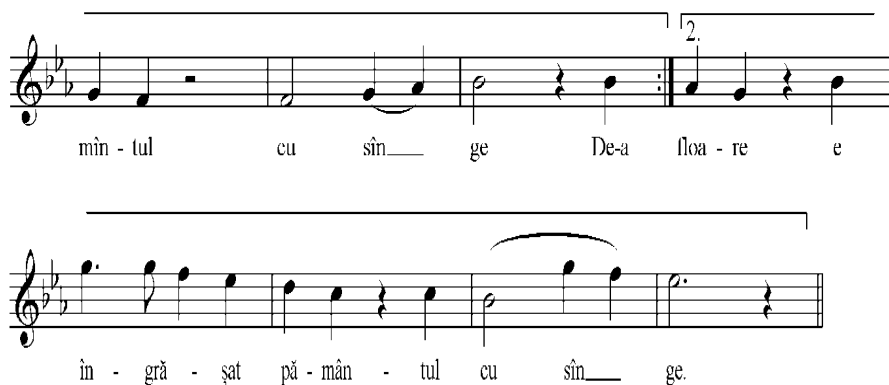
Dialogare (cu soli de diverse voci), în care intermitent, intervin și ceilalți (deci *tutti* ai corului), variind și tonalitatea. Iar amintirile isprăvilor lor războinice, îi duc și la evocarea căpeteniei lor: Ștefan. Așadar, **imnul lui Ștefan**:

imn care a intrat și autonom în repertoriile corale²⁷⁰ - d. p. în 6 Iunie 1887, *Imnul lui Ștefan* e cântat de corul plugarilor din Cuvin. În concertul de la Ghioroc (v. *Familia*, An. XXIII, Nr. 20 din 17/29 Mai 1887, p. 238); și-n 17/29 Ianuarie 1893, același cor din Cuvin, îl execută în același Ghioroc (v. *Familia*, An XXIX, Nr. 5 din 31 Ian/12 Faur 1893, p. 60) iar cronică zice, textual: „Mare efect a produs mai ales: *Imnul lui Ștefan*, cor bărbătesc, repetat de trei ori între frenetice aplause”; în 11 Ianuarie 1891, *Imnul lui Ștefan*, cor bărbătesc, la Ciclova Montană (v. *Familia*, An XXIX, Nr. 1, din 6/18 Ian. 1891, p. 9 etc.²⁷¹).

Precum în *Tabăra română*, cântec de mărire zis Moldovei, e și fărâmița de cântec (devenită populară):

Iar pentru virtualitatea compozitorului C. Porumbescu de-a intui o atât de perfectă sudură de text și melodie, rămâne să mai relevăm faptul că muzica lui poate realiza nu numai efecte auditive, ci și chiar vizuale. Exact așa cum știm că Delavrancea a trăit asemenea muzică vizuală, ascultându-l pe meșter zicător de balade populare; încât în discursul de recepțiune al lui Delavrancea - *Din estetica poeziei populare* - 1913, p. 19 citim: „Și eu cunosc un tablou în care perspectiva și lumina să fie mai bine cumpănite ca în următoarele patru versuri:

Sub poale de codru verde

Mititel focșor se vede

Mititel și potolit

Tot de voinici ocolit...

Nici vorbă, e prins din depărtare. E din depărtare, căci focul nu s-ar vedea așa de mititel. Și mai mult se pare mititel. O vâpăiță n-ar fi ocolită de haiduci. E potolit, fără joc de flăcări, nu numai cu clipirile de lumină cari măresc și micșorează rotocolul verde al codrului. Zărim, cu fața spre noi, și ceva mai sus, chipurile haiducilor subțira focului, - ceva mai jos alții, tolăniți și pierduți ca niște pete de umbră pe fond auriu.

Ca într-un clar-obscur din celebrele schițe ale lui Rembrandt. O, domnilor, și dacă ați fi auzit spunându-le, pe-o melopee străveche (pe care o știu și acum) pe acel cântăreț - la care căscam gura sorbind silabele recitalului - cum întărea²⁷² la codru verde și cum ostoia²⁷³ la mititel și potolit - pe loc ați fi simțit, fără bătaie de cap, tabloul pe care l-am admirat în copilăria mea, nu l-am părăsit în tinerețile mele și-l port și acum în mine ca pe una din cele mai scumpe amintiri”.

Și iată cum, C. Porumbescu, cu ductul armonic și, se pare și cu efectele ritmice și dinamice (semnalate în citata ediție tipărită cu *agitato* și *fortississimo* și *pianississimo*), ne face să le vedem „clipirile de lumină cari măresc și micșorează rotocolul verde al codrului” și să-l simțim „fără bătaie de cap tabloul”, în care „poalele pădurii sunt palid luminate...”²⁷⁴:

Agitatto

Și poa-le-le pă-du-rii sînt pa-lid lu-mi-na-te de flă-că-ri-le

ro-șii ce pîl-pî-ie în sa-te etc.

Iar poema muzicală *Tabăra română* – cu toate excepționalele exigențe tehnice pe cari le reclamă execuția ei, a pătruns și dânsa în execuția publică. O știm cântată în 17 Faur 1889, de corul plugarilor din Seceani (lângă Timișoara) – vezi *Familia* An. XXV, nr. 8, din 19 Faur/3 Martie 1889, p. 95; apoi în Dumineca Tomei 1899, la Arad – v. *Familia*, An. XXXV, Nr. 18, din 2/14 Mai 1889 p. 214.

Și cum, în fascicula *Tabăra română*, tipărită vertiginos, la 1944, sunt destule locuri îndoielnice și litigioase, e bine de știut prin ce unghere ale Țării ar mai fi de vînat la manuscrise, cari să înlesnească fixarea viitoarei ediții definitive a acestei reprezentative opere de C. Porumbescu.

Notăm că Victor Morariu (violonist și dirijor de coruri) și-a manifestat (într-o scrisoare particulară) rezerve față de acordul *si-re-fa* din – „nesc” (*Tabăra Română*, 1944 p. 1, rîndul 4 = „în sânul ei domnesc”) - și într-o carte poștală de la Caransebeș, 28/7 1944 scrie: „am primit de la (Șt) Pavelescu - *Tabăra Română*. Au rămas erori”.

Iar pentru fascicula *Tabăra română*, tipărită (în 20 pagini mari) la 1944²⁷⁵ – următoarele corecturi (inclusive greșeli de tipar): pag. 1, rîndul 2, măsura a 2-a, la bariton: desființarea becarului la do; pag. 2, rînd. 3, măs. 1, la tenori: completarea măsurii, în timpul 5 de 6/8, cu pauza de optime; pag. 2, rînd. 3, măs. 2: bemolul aparține lui mi; pag. 3, măs. 1: silaba jă – aparține ultimei optimi; pag. 3, rînd. 4, măs. 1, tipul 3: la tenori, nu optimi, ci pătrimi; pag. 4, rînd. 1, măs. 2, timpi 3 - 4: corectura semnalată adineaori de Victor Morariu; pag. 4, rînd. 2, măs. 3: nu *fa*, ci *fa diez* la bas II; pag. 4, rînd. 5, măs. 4, timp. 3: becarul aplicat la acest; pag. 5, rînd. 1, măs. 2, timpul 3, tenor I: lipsa becarului înaintea lui la; pag. 5, măs. 2, (după anacruză) timpul 1, la tenorul II, nu becar ci bemol înaintea lui la; pag. 6, rînd. 1, măs. 2: CHAOS...;

Și - iar după reportajul lui C. Morariu (*Familia*, 1877, p. 202), ședința socială din 24 Aprilie nou 1877 continuă cu puțină stropitură – ca să zicem așa „literară”; căci citim: „Nu mai puțină laudă merită și citirea foi umoristice *Cocoveica Arboreasei*”²⁷⁶ compusă de către membrii ord. ai societății anume pentru ședința aceasta.

Așadar *Cocoveica Arborească* trebuie c-a fost mai puțin trivială ca suratele ei: *Leușteanul*, *Bondariul Junimei*, *Piperușa*...

Lectorul - și chiar lectorul antrenant - al *Cocoveicii* fu acel Gheorghe Popescu, mult savurat ca tenor liric - și continuă C. Morariu: „Dl. Georgi Popescu a știut mai ales a face citirea interesantă prin fluierile sale mimice și gesticulații comice. Domnișoarele, ce râdeau cu atâta satisfacțiune pe când se cetea foiletonul *Cocoveicii* despre dragostea amorului desigur vor fi visând și prin somn de eschizare(a) cea cu mare jălanie: Marghioliță! fii-milostivă!”

Ba ședința continuă și după ce musafirii oarecum-externi, pe la ora 11 noaptea, se retrag de pe teren. Rămasă în cerc intim-societar, asistența își urmează veselie „academică” (pân-cam cătră ora 2), cu altă serie de cântări și voroave.

„Cupletele *Că-i domn cu guler și cu frac și Bate fierul pân-ce-i cald*, cuv. și mus. de C. Golembiovski), fură executate cu atâta succes, încât și cel mai serios nu se putea predomni de răs” – scrie C. Morariu, cam aceleași cuvinte ce le va repeta în fascicula sa din 1908. „Mai urmă apoi cântarea vechii *Cisle*, în care a excelat mai ales vornicu(1) Mihai Ferlievici, cu vocea sa grozav de adâncă de bas” – ne spune C. Morariu - vorbind de *Cisla*, din 1876, care, se vede, ajunsese atât de răscântată, încât se putea acum mândri de calificativul veche.

Și iarăși alte bătrânești cântări din acele timpuri de romantic și eroic românism, amintite de același cronicar C. Morariu: „Tot astfel a excelat d-lui (Mihai Ferlievici) și în cântecele de solo: *Sub o culme și Bălcescu murind*. Mult a încântat societatea și dl. G. Popescu, mai ales prin: *Am spus florilor frumoase, Coroana Moldovei și Scumpă Moldova, țară de jale*.”

Deci, alături de cunoscutul cântec favorit al basistului Mihai Ferlievici - *Subt o culme de cetate* - alte cântări ale epocii: *Am spus florilor frumoase*²⁷⁷, *Bălcescu murind*²⁷⁸ – firește după N. *Bălcescu murind* al lui Alecsandri:

De pe plaiu-nstrăinării,	De amarul disperării
Unde zac și simt că mor	Și de-al țării mele dor -

apoi, iar Alecsandri, cu *Moldova în 1857*:

Scumpă Moldovă, țara de jale,
Ah în ce stare tu ai ajuns!
Lasă-mă-a plânge ranele tale,
Căci până-n suflet mă simt pătruns! –

și cu memorabilele arboroșenele strofe:

În zădar răii vreu, în orbire,	În zădar cearcă ei să ridice
Cereasca lege a-mpotrivi.	Un zid pe Milcov, despărțitor,
Cerul voiește a ta mărire	Cădea-va zidul și, tu, ferice,
Și tu Moldovă, mare vei fi!	Vei fi unit cu a ta sor.

.....
E scrisă'n ceruri sfânta Unire!
E scrisă'n inimi cu foc ceresc!

O! Românie l'a ta mărire
Lucrează brațul dumnezeiesc! –

și iarăși, și iarăși Alecsandri, cu alt gloriificare a marelui străbun de la Putna - **Coroana Moldovei**, *Imn național*, publicat²⁷⁹ în *Concordia*, 1857, p. 44 - deci în *Concordia*, jurnal politic și literar, apărut la București, 6 Februarie - 6 August 1857²⁸⁰. Iar felul cum fu publicat acest *Imn național*, cu alternanța dintre... solist și cor, îmbia parcă anume la o similară tratare muzicală; anume:

Coroana Moldovei

I

Pe a țării noastre zare
O lumină crește-ncet!
Tot Românul viu tresare
Ca din moarte învîiet!
În genunchi toți cu sfială,
Fii acestui bun pămînt;
Căci lumina triumfală
Iese dintr-un vechi mormînt!
Corul:
În genunchi toți cu sfială.

II

În acel locaș de pace,
În al morții veșnic somn,
De trei veacuri cine zace?
Ștefan, bravul nostru Domn.
În genunchi toți cu sfială,
Iată Ștefan cel slăvit,
Și coroana-i triumfală
Și-al său braț nebiruit
Corul:
În genunchi

III

O! coroană, ca și tine
Noi în umbră-am fost pierduți!
Varsă'n țară vii lumine
Să fim lumii cunoscuți!

În picioare, toți, cu fală!
Saltă, saltă, țara mea,
Căci coroana-ți triumfală
Ea pe frunte-ți va ședea
Corul:
În genunchi.

Imn național

Important este că presa sincronică a acelei epoci²⁸¹ atribuie această creație lui Ciprian Porumbescu!

Astfel, *Familia*, An XXVII, Nr. 19, din 12/24 Mai 1891, pag. 227, anunță că la 19/31 Mai, corul bisericesc din Petroman (jud. Timiș-Torontal) va executa și *Coroana Moldovei* de C. Porumbescu. Iar *Familia*, An. XXIX, Nr. 8, din 21 faur/5 Martie 1893, pagina 94, raportează despre concertul plugarilor din Coștei dat la 13/24 Faur, și cu *Coroana Moldovei* de C. G. Porumbescu.

Dar alteori *Familia*, în cronicile sale, la *Coroana Moldovei* numele Porumbescu nu e menționat! Astfel *Familia*, An. XLI, Nr. 7, din 13/26 Faur 1905, pag. 83, anunț pe ziua de 25 Febr. concertul „sodalilor români” din Sibiu, și cu *Coroana Moldovei*, cor bărbătesc de x * x”. Și, fără de menționarea compozitorului, *Coroana Moldovei*, cor bărbătesc, s-a mai executat: în 11 Ianuarie nou 1891, la Cârlova montană (vezi *Familia*, An. XXVII, Nr. 1, din 6/18 Ianuarie 1891, p. 9) și la Iamul-Mic, prin plugarii de la Srediștea mică (v. *Familia*, An. XXVII, 1891, Nr. 18, p. 215.

Ne alegem așadar, cu întrebarea: ***Coroana Moldovei*** (nemenționată de nici un catalog al operei lui C. Porumbescu) e oare altă neștiută compoziție a lui??

Curios e că după Ilie Dugan (*Arboroasa*, 1930, p. 17), piesele *Domn cu guler* și *Bate fierul* ar fi fost „declamate de însuși poetul-componist” C. Porumbescu!?

Sindrofie muzicală, în care și-au afirmat prima audiție publică, piesele de anvergură *Iarna* și *Tabăra româna*! Deci, cu adevărat și foarte real concert - cum i-a zis Iosif Vulcan!

Decât că teologieii noștri se napoiară cam târzior la seminarul lor! Citatul C. Morariu (*Familia*, 1877, p. 202) relatează că între feliuritele „toaste și urări ținute de mai mulți domni” – ba chiar și de prof. univ. și înverșunat filolog clasic Dr. Wrobel²⁸², ajung la chiliile lor abia „cam cătră 2 ore” miezul nopții! Ordinea de casă a Seminarului se pomeni deci grav răsturnată. Urmă ... puțină cirovăială între Conservatoriu și rectoratul Seminarului, respectiv Soc. *Arboroasa* - deși prefectul Seminarului, Ioan Topală raportase că purtarea clericilor fusese „corectă și de laudă” și că ședința a fost o petrecere aleasă și folositoare”, făcând institutului numai „onoare”²⁸³. Dar noi nu uităm că Ion Topală era abia coborât din scaunul de vicepreședinte²⁸⁴ al *Arboroasei* (în primul ei an de existență”).

Dar această serată literar-artistică - cum am zice azi - din 17/ 29 mai, s-a terminat cu bine și cu folos pentru toți. Mereu scuturând din prisosul său de creații muzicale, în 19 Mai, C. Porumbescu, lansa corul bărbătesc (pe 2 pagini mari) ***Luna lui Maiu*** (V. Alecsandri): „Cernuți 19 Maiu 1877, Ciprian Golembiovschi-Porumbescu D-rnd de teologie”.

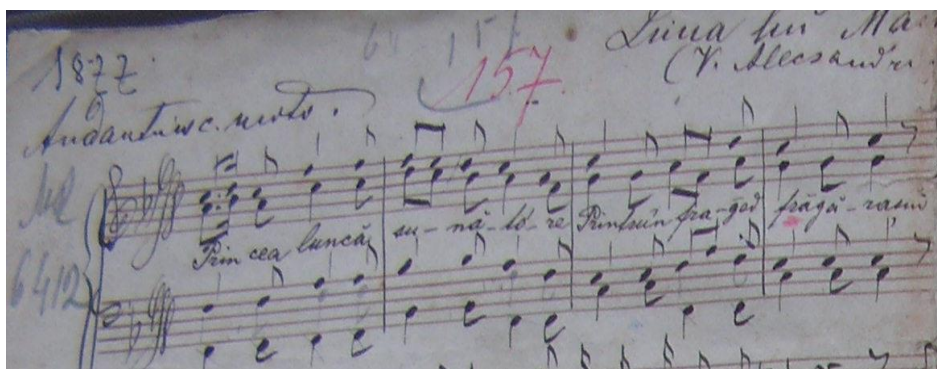
Acest „d-rnd” vrea să zică: doctorand, deci cineva care ar fi pe cale să-și ia doctoratul în teologie. Da! C. **Porumbescu terminase Facultatea de teologie în 31 Iulie 1877**; îi mai rămânea să-și ia doctoratul.

Luna lui Mai se și execută imediat, într-a 2-a ședință socială²⁸⁵ din 1877, în seara de Duminică 17/29 Mai, la hotelul *Mielul de aur*. Îl și avem acest, iarăși sincer-melodic cântec de primăvară, în fascicula a II-a (1910) a Soc. C. *Porumbescu* de la Suceava, unde însă nu ni se menționează ca în msul. lui C. *Porumbescu*, negru pe alb, că textul e de Alecsandri! De fapt versificația e cam alecsandristă, dar te miri că astăzi nu o afli printre poeziile lui Alecsandri - adică:

„Prin cea luncă sunătoare,
Printr-un fraged frăgăraș²⁸⁶
Trece-n unde grăbioare,
Murmurând, un părauș.
Mii de cântece voioase,
Prin frunzișul de smarald,
Fac concerte-armonioase,
Ce plutesc în aer cald.
Și cu dânsese-mpreună.
Flori cu-a lor parfum ceresc,
Se îngână și, la lună,
De mister șoptesc.
Căci acum e primăvară
Și e dulce luna mai,
Când în sânuri și pe-afară
Tot e viață, tot e rai!
II
Căci cu vers de primăvară,
Vers de inimi furător,
Care face de tresare²⁸⁷
Undișoare din izvor.
Primăvara ce tot vine
Despre mândrul răsărit –
Duce-un dor vioi cu sine,
Duce dorul de iubit.
Ea azurul ne re-ntoarce
Imitând, zâmbind, la joc,
Iar în inimi gingaș toarce
Visuri blânde de noroc.
Căci acum e primăvară
Și e dulce luna mai,
Când în inimi și pe-afară,
Tot e viață, tot e rai!”

Iar această a doua parte a textului nici nu e reprodusă în fascicula II a Societății C. P. de la Suceava! Precum în msul disponibil - *Tempo di Valse*.

Corul *Luna lui mai*²⁸⁸ se compune deci din aceste 3 părți – chiar așa cum le dă și ediția tipărită: *Andantino con motto* – care evocă cadrul primăvăratec („Prin cea luncă sunătoare... ce plutesc în aer cald”); *Tempo di Valse*, soli și cor în pp („Și cu dânsle-mpreună... cu a(1) lor parfum ceresc”); și *Allegretto ma energico* - ai zice elanul unui marș („Căci acum e primăvară...), cu finalul (iarăși fericita intuire a maestrului coral C. Porumbescu!) strigăt de alb extaz:

Incipitul corului *Luna lui Mai* – partitură originală, 1877 -
Ms. R. 6412 Cabinetul de Muzică – Biblioteca Academiei Române

Și iar tehnica lui C. Porumbescu de a da relief textului cu diferita lui repartizare pe voci (cf. pasajul: „Fac concerte-armonioase ce plutesc în aer cald”) – cu bifurcarea pe tenor I și II de-o parte, și bariton și bas de altă parte.

Nu știm ce manuscris a utilizat, la tipărire Ediția Societății C. Porumbescu, dar din comparația cu manuscrisul care-l avem la dispoziție rezultă că linia melodică e cu grijă respectată afară doar de măsurile cu „*Mii de cântece, cântece voioase*”. Unde baritonul urcând peste tenorul 1 (cu *fa* și *si bemol*) până la *la* și *re*, dă rezultatul:

în loc de:

al manuscrisului din 1877!

Sub raport armonic versiunea (revăzută de Alfred Schlüter?), prezintă multe amplificări (cf. acompaniamentul din *Tempo di valse*, dar și (binevenite!) inovații: ca de exemplu la bas II. în măsura „murmurând, murmurând” (iar această repetare, acest sugestiv murmur, e meritul compozitorului, nu al poetului!) – în loc de monotonia manuscrisului:

variația

sau, în loc de finalul manuscrisului nostru:

versiunea:

De altfel, în ediția tipărită (p. 10) se cuvenea și amendarea textului: „flori cu-al lor parfum ceresc”.

Dar ni s-a păstrat și invitarea și programa acestei șezători din 29 mai 1877, asupra căreia „darea de seamă (în presă) lipsește” - zice Th. Bălan²⁸⁹.

S-au păstrat peste vremuri documente revelatoare pentru aceste ședințe ale *Arboroasei*. Reproducem conținutul unuia referitor la **șezătoarea literară din 17/29 mai 1877**, după Th. Bălan, pp. 86-87 (*Proc. Arb.*, p. 37). Le reproducem (după Th. Bălan, pp. 86-87):

Cernăuți, 1877, Mai 14/26.

Invitarea la șezătoarea literară din 17/ 29 Mai.

P.T

Comitetul societății academice *Arboroasa* are onoarea de a Vă invita la ședința socială a acestei societăți, care se va ține în 17/29 Maiu 1877 în Otelul *Mielul de aur*, etajul I, la 8 oare seara.

Pentru comitet:
C. Golembiovski
președinte.

Și:

Programa pentru **ședința socială din 17/29 Maiu** a. c.

I. Partea oficială:

- 1 - *Imnul Societății*, cor cu acomp. de piano;
- 2 - *Luna lui Maiu*, cor de C. G.;
- 3 - *Lupta pentru esistență*, discurs de G. Popescul;
- 4 - *Altariul mănăstirei Putnei* de V. Alesandri (= Alecsandri!), cor cu acomp. de piano de C. G.;
- 5 - *Trio pentru violină, cello și piano* de Reissinger;
- 6 - Declamațiune;
- 7 - *Cuadrilu pentru cor cu acomp. de piano*, cuv. și muz. de C. G.;
- 8- *L'amitié*, duo pentru două violine cu acompaniament de piano de N. Louis;

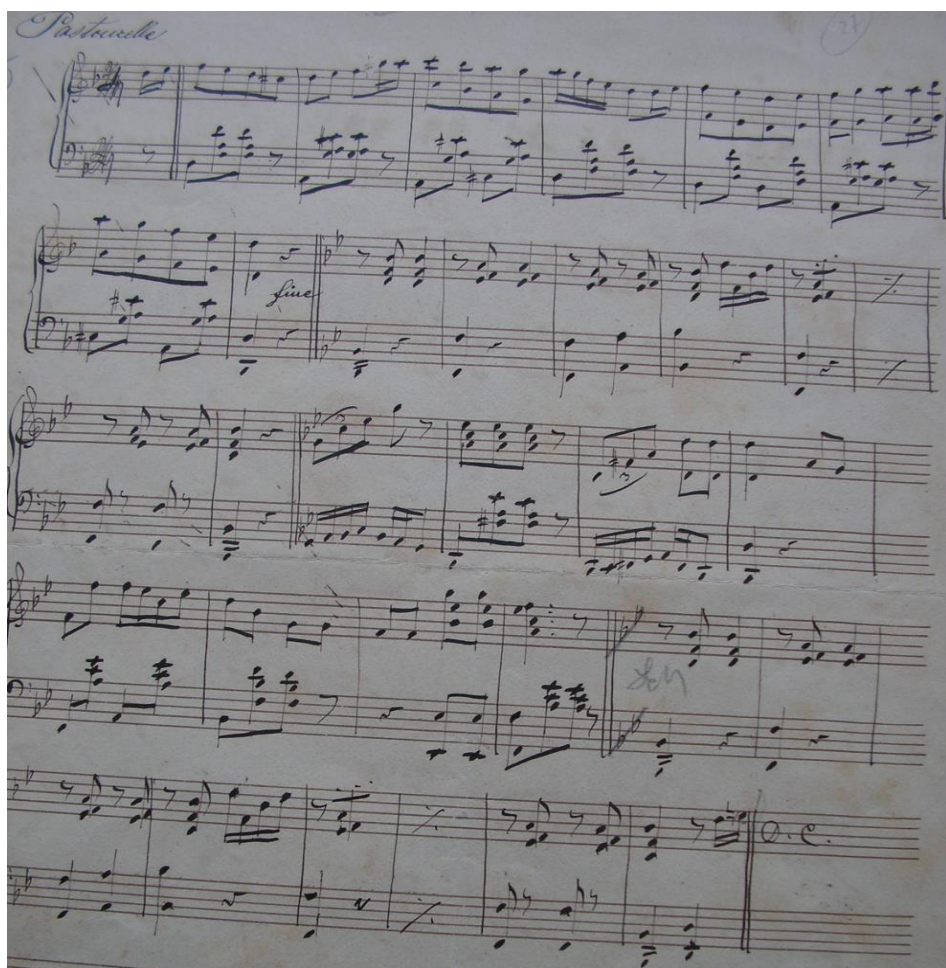
9 - *Hai Române*, de I. Văcărescu, cor de C. G.

II. Parte neoficială.

Presupunem că acel *Trio* de Reissinger²⁹⁰, partea violoncelului fu susținută de C. Porumbescu, iar pianul de altcineva, care trebuie să fie pianist și atunci când Ciprian își dirija corul în *Imnul Societății*, *Altariul mănăstirei Putnei* și *Cuadrilul*. N-avem știre, dar credem că duoul *L'amitié* a avut ca interpret pe Dl. N. Louis, celălalt violonist fiind, bag seamă Ciprian.

Programul pentru aceeași ședință din 29 mai nou 1877 menționează apoi piesa *Cadril pentru cor cu acompaniament de pian*. E așadar, vorba despre cadrilul cunoscut prin surprinzătorul său text: ***Pe Giumalău și pe Rarău și vara-i neaua mare***. Cadril pe care-l posedăm (melodie și text) numai în copia litografiată - cu destule stângăcii și greșeli - se pare sub egida Societății C. Porumbescu de la Suceava; acompaniamentul la pian însă îl avem în chiar msul lui Ciprian (ms. căruia, firește, îi lipsește fastul pianistic al unui August Karnet).

Cadrilul, en vogue pe timpul lui Ciprian, cu cele șase mari evoluții ale sale (*Pantalon*, *Été*, *Poule*, *Trênis*, *Pastourelle* și *Finale*) - nu e propriu-zis un dans de-o singură pereche, ci o devălmășie a tuturor perechilor de un foarte vesel amestec.

Copie după *Pastourelle* din *Cadril* – Ms. 7114 –
Cabinetul de Muzică al Bibliotecii Academiei Române

În gloată însă, temperamentul lui C. Porumbescu lesne alunecă înspre veselie și amor. Și deci, și-n acest cadril, (figura *Pantolon*), pornind-o de la haz și șagă, dânsul coboară până la ieftinul și chiar deșănțatul desghin studențesc. Dar să-l vedem! Figura I-a - *Pantolon* (litografia uitată s-o distingă cu însemnarea Nr. 1...). În săltăreața melodică (triolete!) începătoare cu motivul (de două ori repetat apoi):

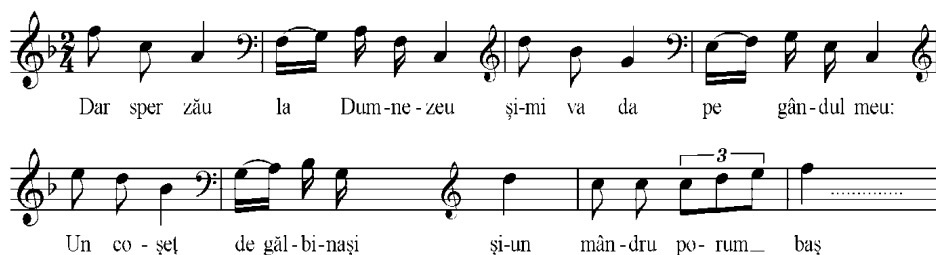

suntem sfidați cu afirmația că: „Pe Giumalău și pe Rarău și vara-i neaua mare”; ba mai mult, mai grav, întregul sobor de reprezentante ale sexului frumos e înfruntat cu aserțiunea: „copile mândre (= frumoase) azi îs foarte rare”!! . Apoi, cu alt scurt motiv melodic, capriciosul salt la cu totul altă instantanee: „Unde-s acele timpuri de mult”²⁹¹, unde coconii²⁹² umblau cu jobon”²⁹³.

Și iarăși – *changé-passé*... - exact așa ca-n cadrul, iarăși șăgalnicul *Giumalău și Rarău, înzăpezit în toiul verii* și, iarăși, parcă prinsă din văzduh ai zice, altă fărâamă de conversație a tânărului, cu eternul aft al studentului, - dorul de gologănași și de iubire:

„Dar sper, zău la Dumnezeu
Și-mi va da pe gândul meu
Un coreț²⁹⁴ de gălbinași
Și un mândru porumbaș”,
licență a „poetului”, echivalent cu porumbiță, ori chiar, Doamne păzește, surogatul masculinului porumbel!

Iar vivacitatea hăzosului *Pantolon*, cu toată scurtimea lui e susținută și cu trecerea-i prin *Do Major, la minor, Fa Major, Do Major*, și cu intermitentul solo de Bas II (notat aici în chiar cheia de *Fa*).

Încheierea – același... ai zice refren „Pe Giumalău și pe Rarău”, dar cu dezlegarea enigmei (descreșitoare de frunți): „Pe Giumalău și pe Rarău, n-o fi neaua cea mare”²⁹⁵, sorcoveții, copile mândre n-or fi foarte rare”. În copia litografiată, non-sensul: „vor fi foarte rare” deși, mai sus just: „n-o fi neaua mare”!

Figura a II-a a cadrilului – *Été* – în ediția noastră litografică nu e été - vara, ci are titlul *Primăvara*, debitând la versuri (mai mult stângace decât primăvăratecele) de primăvară, oarecum: „La crâșma cea mare”²⁹⁶ stau fetele și se-nvârtesc în joc” – cu plasticele sincope (stau fe-te-le):

Continuarea (în *Fa Major*) prezintă un fragment de primăvară, în versuri îngăimate la rezeală, pe calapod convențional, ca acesta:

Primăvara cea divină	Ciocărlia zburătoare
Vine iar cu-a ei plăceri	Ciripește-n a(i)er, sus
Inima de dor e plină	Melodii încântătoare,
Și se'nalță drept la ceriu	Cătră Cel ce lumea-a pus!
(Iar de hatârul rimei sus. Creatorul, lumea n-a creat-o, ci o au pus!!)	

Chestiunea urgentă, fiind, se vede aceea de a inventa repede un fâgaș debordantei melodii. Melodie, care, în acompaniamentul celorlalte trei voci, (optime pe prima jumătate a timpului 1 și 2 din 2/4) se instalează – singură nu cu surpriză – la Tenorul II! Adică:

N.B. – În versiunea litografiată, partea a II-a (măsura I-a) începe cu *si* bemolul lui *Fa Major*, becarizat în *si* natural, dar, la repetarea aceleiași figurații (măsura a 9-a), becarul e lipsă: Inadvertența copistului! Oricum, melodia merge bine și fără acest becar.

Firește, pauzele de câte o optime din măsurile 1, 5, 9 și 13 și cu punctarea pătrimii din măsurile 2, 4, 6, 10 și 14, precum și optimele finale din măsurile 3 și 11 – realizează (față de ritmul acompaniator) aceea variată repartizare de voci a textului, pe care – știm – cântecul lui C. Porumbescu o râvnește adesea.

Figura a III-a! - *La Poule* = ar fi *Găina* sau chiar *Puica*. *Puiculița*. Dar în msul. litografiat titlul e „nr-ul. 3 - *Idila*. Idilă cu o pretinsă *Ilincă* și tot un fel de puică. Dar puică degradată, să zicem, în ieftin spirit studentesc, spirit la nivelul acelor insipide exhibiții apărute în „foile” din *Leușteanul* și *Cocoveica Arboroasei*. Și, ca și-n figura *Pantolon*, iarăși tragere pe sfoară și tiflă, administrată celor ce-ar da crezare afirmațiilor acestui clown – că: „*Ilinca-i îngerașul meu, Ilinca-i scump odorul meu*” – că:

Seara când luna apare'n ceriu	Și chem cu dulci și lini ^{299a} cântări
Mă duc tiptil la porțiță	Iubita mea cu a mele oftări,
Și pe când totul e în tăceri ²⁹⁷	Pân-se ivește ca un fanton ^{299b} .
Cânt eu ²⁹⁸ doină, doiniță	

Va să zică, tiflă, fiindcă, la repetarea acestui pasagiu muzical, textul e numai acesta și cade până la această deșăntată proză:

„Cu o guriță de racateț	Și pecum se pricepe,
Ochii ca niște cepe,	C-un păr sburlit, nepieptănat
Și cu nasul ca un castraveț -	Și c-un picior în manichiuri pătrat...”

Și ne pomenim împotmoliți în mlaștina atâtor provincialisme și diochisme: racateț = brotăcel; „un castraveț” - fiindcă există un racateț, un coteț; „pecum (= precum) se pricepe” - cum se-nțelege; munchiuri!....

Cele trei motive melodice dintr-această a III-a figură, una chiar repetată ca vârstă melodică, adică:

iarăși invenții fericite și, oricum mai temeinice ca textul.

Și - muzicalmente - ca cele mai imperioase corecturi în *La Poule* se impun acestea: în măsura a 2-a din *la minor* (O văd din: „Ah, și când o văd), una din două: sau îl menținem la Bariton pe *la*, dar atunci rotunjim și la Bas II îl punem pe *sol* în *la*; sau îl menținem la Bas II pe *sol*, dar, atunci, la Bas I îl punem pe *sol*.

Altă intervenție a noastră: *ibidem*, în măsura a 3-a din urmă, pe timpul 3 (din 6/8): *do natural*, nu *do diez*, deci, grafic, nu *diez*, ci *becar*.

A IV-a figură: *Trénis!* Notată în litografia noastră³⁰⁰ ca „Nr. 4, Vânat mare”. Vânat - poate de oameni; în iubire! Căci cele 2 părți ale textului distincte și-n melodie (*Fa Major* și *Si bemol Major*), cuvântează destul de incoerent și, bag-seamă, de figurativ:

La vânat, curtenii se grăbesc în zori,
Iepurii și căprioare sunt plăcerea lor...
- iar, apoi, în *Si bemol Major*

Când apriga-i săgeată
A amorului divin,
Lovitu-te-au vreodată,
Suferi mult amar și chin

Sughiți, o puiculiță,
Sughiți în zori de zi,
Cu gândul la bădiță
Doară iar ar veni.

De subliniat, variația timbrului, cu acele de 2 ori câte 4 măsuri de Bas II solo:

(și la fel: „Lovitu-te-au vreodată”) care, în măsura 5 din *Si bemol major*, produce și-o variație (= o subliniere) a cuvântului³⁰¹ din text.

A V-a figură: msul. litografiat, uitând să-i pună indicația: „nr. 5”, îi dă numai titlul: *Criza*.

Și ni-i de alt similar subiect umoristic al arbroșeanului C. Porumbescu: *Criza de bani*³⁰²! Ceea ce-i mai consistent în această *Criză* din „Nr. 5”, e melodia, făcând abstracție de imposibilitățile de limbă ale textului, ca: „toți mișei (= mișeii) te-nșală”; „când noaptea se-nclină” (cf. germ.: *wenn sich der Tag neigt!*); „șoptesc de *cnichebain*” (deci: *Knickebein*?!); „te scalzi ca un (monosilab!) cal de Nil” (cf. *Nillpferd*! = ipopotam!); „și poartă-o viață bună” (= *führen ein gutes Leben*!) textul nici măcar nu e lămurit: „Dar ceriu-i plin de dulci făclii, ce joacă toate-n lună și poartă o viață bună și n-au cui să dea bani³⁰³. Să nu te puie vr-un păcat să fii la masă mare, pe scaunele polare³⁰⁴ c-atunci te faci podval” – frază în care doar ultimul neaoș cuvânt, dar mai rău, podvalul³⁰⁵ să zicem că ne răsplătește de atâta nebulozitate a vorbăriei. Textul mai e apoi cârpocit din giumbușlucuri incoerente. Toți umblă ici și merg acolo și nu-ți dau odihnă; când noaptea se înclină, șoptesc de *cnichebain*. În Africa e foarte cald; te ard stelele (stelele!) strașnic, de = încât fugi cu fugă grabnic, te scalzi ca un cal de Nil. O gănsuță friptă bine și c-un șip de bordo nu-l dau nici pe zece zâne etc...

Dar fluidul duct melodic – repartizat pe două motive (în *re minor* și *Si bemol major*) - dispune de avânt, fiind antrenat și prin acel solo al Tenorului I la „o gănsuță”, continuat de Tenorul II (dar cu acompaniamentul corului) cu: „friptă bine” - revenit la solo Tenor I cu: „și c-un șip” și încheiat puternic de întregul cor: „de Bordeaux”; Adică:

Și – *nota bene* – „de Bordaux” în lacom-repezite șaisprezecimi! ... Și iarăși cu variata repartizare (= subliniere) a cuvântului „friptă”! Dar, iată și motivul inițial:

Două-trei corecturi muzicale - dar s-ar mai impune și altele (de ex. în măsurile 7 și 8):

În măsura a 4-a *do* își reclamă, poate, becarul, deși cu *do diez* ar fi lucrșor și mai porumbesc (= și mai apropiat de intervalele folclorice). În măsura 20, la Bariton *fa-diez!* În măsura 22, la cuvântul „zece”, arcul și cifra 3 a triolei. Și peste tot (în anacruza inițială și-n măsurile 3, 5, 7, 16, 19, 22, 32 și 33) lipesc arcurile legatoului.

Figura VI! „Manuscrisul” litografiat îi pune titlul: „Nr. 6 Motto”! *Motto* în loc de *Finale*! Ciudat! Bănuim că e o greșeală de citire a altui manuscris, în care *Allegretto* era abreviat *Alletto* așa cum, veșnic nemaiprididind, în grabă, scrie C. Porumbescu; d. p. în *Altarul Mănăstirii Putna*, ms.ul. orchestrat, pag. 31: *Andte con moto* (*Andante con moto*) și pagina 35: *Andt-no* (= *Andantino*). În adevăr: indicația de tempo pentru această Figură VI e *Allegro Motto*? Doar dac-ar putea fi un soi de deviză a studentului, textul fiind acesta: „Cu cântări ne veselim, uităm de năcaz și chin, Tot veseli și voioși Și ca frații bucuroși, toate grijile uitați, mereu cântece, cântați și exclamați cu toții într-un gând, etern-adâncul și sfântul cuvânt: Trăiască veselia, trăiască frăția, trăiască România etern.

Textul, hirsut de regionalisme „năcaz” și „esclamați”, se cere plivit și de buruiana sintactică „cu toți într-un gând”, înlocuită cu, cel puțin: „cu totii-ntr-un gând”.

Iar - oricât de patronat de exuberanța veseliei, chiotul final „Trăiască România!” - la 29.

Mai nou din eroicul an românesc 1877 e o memorabilă anticipație (și față de ardeleanul Andrei Bârseanu, cu a sa zicere:

Și-n cartea vecinicei scrie
Că țări și neamuri vor peri
Dar mândra noastră-mpărăție³⁰⁶
Etern, etern va înflori...)

o anticipare și-un blazon de nobleță pentru Golembiowski-ul bieteii Bucovine!

Aspectul muzical din Figura VI-a - aceeași firească izvodire a melodiei – care, în culminația sa se-nalță aproape solemn cu:

Tră - ias - că ve - se - li - a, Tră - ias - că-n veci fră - ți - a, Tră - ias - că Ro - mă - ni - a, e - tern.

Msul. litografiat iarăși giuruit să-și uite arcurile legatoului!

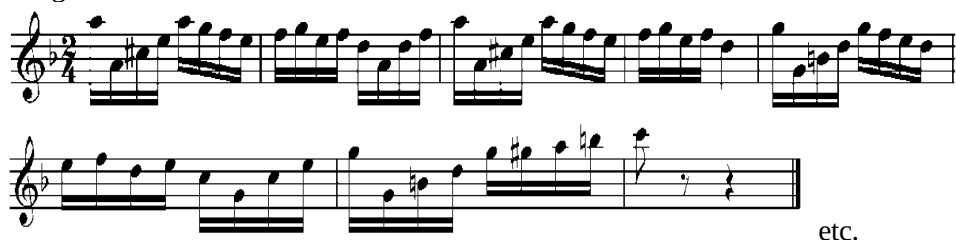
Și – conclusiv – iată cum și acest *Cadril*, cu adevărat arboroșean, putea și trebuia să placă – și să-n cânte întreg auditoriul din acele zori de zi arboroșene ale renăscândeii Bucovine!

Firește, asemenea argint viu nu putea să cânte mult fără să și compună. Un manuscris de 7 pagini (coli mari) scrise ne prezintă un „*Quadrille*” datat: „*Stupka, 5 octomvrie 811 Golembiovski*”. Cu pian?... Ar putea fi confundat cu

cel prezentat mai sus, dar acesta din urmă are - aceeași structură – dar material muzical diferit și este datat în toamna anului 1877. Unde-i manuscrisul? Cele 6 părți ale acestui cadril - alt cadril decât cel pentru cor și pian - însemnate cu 1, 2, 3... 6, ne aduc fraze ritmice ca acestea:

în figura 1 - *Pantolon*; sau:

în figura *Poule*; dar și legănări de felul acesta:

în *Pantolon* - sau această suavă stropitură cu folelor:

La Cernăuți, arboroșenii mai aranjează o ședință literară, în 19/31 octombrie 1877, la orele 6 seara și-n propriul ei sediu și - se pare - ședința pur literară, fără de muzică³⁰⁷. În adevăr, afișarea ședinței nu e semnată de președintele Ciprian, ci e următoarea:

„Nr. 144

Înalt c. r. guvern,

Comitetul societății academice *Arboroasa* are onoarea a anunța cum că miercuri, în 19/31 oct. a.c., se va ținea la 6 oare sara, în cabinetul de lectură o ședință literară. De la Comitetul Societății acad. *Arboroasa*.

Cernăuți, în 17/29 oct. 1877

Societatea acad. *Arboroasa*

în Cernăuți

Z. Voronca

Constantin Morariu

Vice - pr.

Secretar”

Ultima piesă executată în memorabila ședință socială arboroșeană din 29 Mai nou 1877, fu, cum știm corul bărbătesc **Hai, Române**. Deci compoziția lui C. Porumbescu pe versurile lui Iancu Văcărescu (cam 1792-1863). *Cântec Românesc* a. 1821, pe care, în volumul *Colecție din Poeziile D-lui Marelui Logofăt I. Văcărescu*, București 1848 (cu prefață de I. Voinescu II, pp. 73–75), le aflăm astfel:

Aîdî³⁰⁸, Române, aîdî voinice!

Lasă râpe, văi, colnice!

Aîdî, moșnean de vitejie!

Lenea nu e dată ție.

Pe uscat, ca și pe mare

Și pe jos tu ești călare

Șir de veacuri ție-ți spune

Că născut ești a supune

Și cu fapte tot mărețe

Lumii-ntregi a da povețe.

Aîdî, Române! căci e vreme

De când țara ta tot geme,

Suferind rușini și groaze

Supt cumplicarea multor loaze³⁰⁹,

Aîdî, Voinice! te arată,

Că tot ești ce-ai fost odată!

Cu unire și cu minte,

Cu de arme drepturi sfinte,

Cerul slava ta voiește

Aîdî, Voinice biruieste!

Așadar cântare binevenită după acel „*Trăiască România!*” al *Cadrilului!*

Avem la dispoziție piesa în trei manuscrise:

1) Msul. autograf – C. Porumbescu, păstrat incomplect (numai 30 din cele 62 măsuri): foaie mare, liniată longitudinal; în colțul drept sus, semnată

Golembiovski, nume tăiat cu cerneală și supra scrie C. Porumbescu; scrisă pe ambele pagini. Alături de aceasta alt autograf C. Porumbescu, (chiar așa semnat iară sus în colțul din dreapta) numai pentru Tenor I, iarăși torso (numai 29 măsuri și $\frac{3}{4}$ din 30) și fără de text;

2) Msul.³¹⁰ din colecția Andrei Bârseanu (și se pare, chiar cu autografe porumbești), păstrată în biblioteca Universității din Cluj;

3) Un ms. în copia porumbescianului Dragoescu³¹¹.

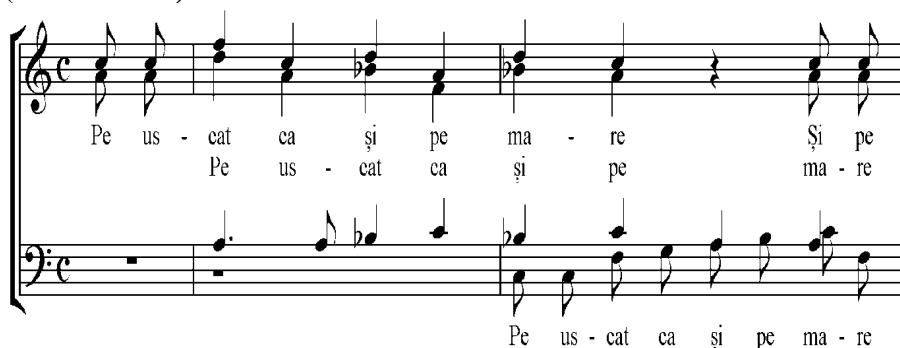
Textele tustrelelor mse. deviază câte puțin de la textul lui I. Văcărescu. Titlul lor e *Hai. Române* și peste tot în loc de regionalul *Aidă*, interjecția e *hai!* La Porumbescu și la Dragoescu – și schimbarea: „Mii de veacuri”, în loc de: „Șir de veacuri”. În msul. A. Bârseanu, la bas II *sante* în loc de *sfinte*; și, la fel, în msul. Dragoescu: *sânte!* Ba la Dragoescu: „Cu de arme drepturi sânte, Cu energie și cu minte”, în loc de „Cu unire și cu minte, cu de arme drepturi sfinte”! Importante, datările din msul. Bârseanu! La Tenor II: „C. G. Cernăuți 7 Maiu 877”; la Bas I: „Cernăuți, 7 Maiu 977”; și la Bas II: „7 Maiu 77”.

Și acum valorificarea muzicală! Pornind-o cu motivul inițial din *Cântecul tricolorului* (în primele 3 și $\frac{1}{2}$ măsuri), dar nu în măsură ternară, ci quaternară, adică:

Allegro vivace

Cântecul românesc sau *Hai Române!* devine un energic imn, aproape marș, în care pasiunea lui Porumbescu, de-a da relief textului, înghirlandându-l (= repetându-l, vânzolindu-l) pe diverse ritmizări, ajunge la apogeu. Exemplu (măsurile 9-14):

jos tu ești că - la - re Pe us - cat ca și pe etc.
și pe jos tu ești că - la - re

Și pe jos tu ești că - la - re Pe us - cat

Și nu pierdem ocazia de-a administra corecturi în msul. Dragoescu: în măsura 11, la bariton, timpul 3, nu *si natural* – *si bemol*. Aceeași figurație în măsura 13; baritonul leagă, nu pe *sol* – *la*, ci ca și adineaori – pe *la* – *si bemol*. În măsura 14, msul. Bârseanu, la Tenor II, a 2-a jumătate a timpului 3. îl dă pe *si* bemolizat, pe când msele. Porumbescu și Dragoescu îl becarizează (ceea ce, armonistic e la fel de acceptabil). Aceași e situația în măsura 16, iar în msul. Bârseanu, măsura 14 îl bemolizează pe *si*, iar măsura 1 îl becarizează! În msul. Drăgoescu, măsura 35 timpul 3, la bas II, din greșeală (cf. tenorii I și II), *sol* în loc de *la*! Și morala acestei fabule: Cât de lesne se viciază, se contrafac, prin eternul copiat, tiparele originale și autentice!

Și deci, din cele 62 măsuri ale piesei, ritmic și textual 45 coincid pe cele 4 voci, iar 17 măsuri sunt în permanentă jonglăre cu mereu-variatele fragmente de text. Încât, pentru mai sinoptică evidențiere, în msul. torso C. Porumbescu și-a scris fiecare voce în portativ separat! Prin așa procedeu (diferita repartizare a textului), textul e foarte reliefat, iar duduitul acompaniamentului în optimi, d. p. la basul II (în măsurile 11 și 13):

etc.

Pe us - cat ca și pe ma - re
Și pe jos tu ești că - la - re

sau, alternativ, la bas I și bas II (în măsurile 55-58):

Hai voi - ni - ce bi - ru - eș - te Hai voi - ni - ce
Hai voi - ni - ce , Hai voi - ni - ce, bi - ru - eș - te

etc.

e și dânsul cât se poate de plasticizant.

Iar acest *Cântec românesc, Hai, române*, a avut parte și de oarecare difuzare, fiind executat, în 1 Mai 1887, la Oravița³¹², iar în 8 Martie nou, 1891, la Ticvanul Mare³¹³.

Și semnalăm că la cele două bare (măsura 47), piesa aceasta, în *Allegro vivace* (cum o cere și C.Porumbescu), e să continue (după msul. Dragoescu) în *Maestoso presto*.

Cu câtă încântare, cu câtă românească răscolire trebuie că se răspândea pe-acasă auditoriul acestei ședințe sociale din 29 Mai 1877 - despre care *Familia* vigilantului Iosif Vulcan ar fi putut să raporteze: Alt Concert românesc în Bucovina!

Așa s-a încheiat această ședință socială din 29 Mai 1877, preludiu al procesului Arboroasei, preludiu cu *Altarul Mănăstirii Putna*, și cu *Trăiască România* din cadrulul *Pe Giumalău și pe Rarău* și cu îndemnuri ca cele din *Cântecul românesc* al lui Iancu Văcărescu:

Aidi Române, căci e vreme

Suferind rușini și groaze

De când țara ta tot geme,

Supt cumplirea multor loaze...

și, **preludiul procesului**, cu realitatea că această românească sindrofie nici nu fu numai a arborosenilor, ci și a acelui „doctor Roznovanu”, descins la hotelul *Mielul de aur*, pe care alarmantul președinte al Țării (= guvernor al Bucovinei) Alecsandri îl califică (la 2 Noemvre 1877) drept „Auslände”³¹⁴ deci neaustriac (și - propriu-zis român din Țară). Fapt, pe care, în mod cam ciudat, Th. Bălan l-a trecut cu vederea – când³¹⁵ Constantin Morariu, secretarul Arboroasei, la 14/26 Mai 1877, înștiința rectoratul seminarial (solicitând totodată aprobarea pentru participarea „domnilor teologi” la ședință) că: „Marți în 17/29 Mai a. c. se va ținea o ședință socială, la care sara în localitățile (= localurile!) Domnului doctor Rosnovanu, otelul *Mielul de aur* etajul primu”. Iar noi rămânem - poate - să medităm asupra întrebării: cine a fost acest Doctor Rosnovanu³¹⁶.

Iar C. Porumbescu, student în teologie - student până-n 31 Iulie 1877 - și președinte al *Arboroasei*, se află în timpul acesta la Cernăuți și cum înțelegem din afișul *Arboroasei* de la 7/19 Iunie 1877, în care se anunță ținerea unei ședințe plenare – adică:

Nr.105³¹⁷

Înalt c. r. guvern,

Comitetul societății academice *Arboroasa* are onoarea a anunța cum că Joi în 9/21 iunie a. c., la 6 oare seara, se va ținea în sala Universității, Nr.1, o ședință extraordinară plenară.

De la comitetul soc. academice <i>Arboroasa</i>	
Cernăuți în 7/19 Iunie 1877. Societatea academică <i>Arboroasa</i> în Cernăuți	
C. Golembiovski	Constantin Morariu
Președ.	Secretar

Din timpul acesta și din înfrigurările pregătirii pentru ultimele examene teologice ale studentului C. Porumbescu, o inedită scrisoare, către surioara sa,

scrisoare spumegând în exuberanță, umor, deci voie bună - ca cea mai de soi butelie de șampanie.

Scrisoarea e datată Cernăuți 13 Iulie 1877, aruncată la repezeală pe hârtie (și ca mai orice scris nemțesc al lui C. Porumbescu, în scriitură gotică), într-o pauză de $\frac{1}{2}$ oră (dar pe trei îndesate pagini sferturi de coală).

Scrisoare de mulțumită, întâi, pentru cele două colete, cari i-au adus (în vederea examenului?) „*Kleider*” (haine – și, înțelegem, preoțești) și cărți („*diese heiligen Bücher*”, cărți teologice, se vede), dar și bunul, *excelentul dulceț* (= dulceț) - în româneasca Bucovinei, zis, masculin, *dulcețul de fragi, de cireșe* etc.

Ba și scufia de noapte, cu canafior (*vesel legănătorul canafior*) a descoperit-o între patele împachetării, „în tristă izolare”. Iar această personificare a obiectelor moarte, de hiperînsuflețitorul C. Porumbescu, e caracteristică: „die Schlafmütze habe ich auch unter dem Stroh gefunden in düsterer Einsamkeit...nur das Quastel hat lustig herumgebambelt. Ich bin neugierig mit welchen Blicken diese heiligen Bücher auf die die profane Nachbarschaft geguckt haben”!

Apoi – să zicem romantica autoironizare a lui C. Porumbescu se șarjează pe sineși. Cu statura-i lung-deșirată, îmbrăcat în straiile uriașului Iraclie, își pare sieși un „straschedlo” polonez o strășnicie de dihanie bună de *ciuhă* (sperietoare de vrăbii) pentru cele ogoare de pâine albă. Altă glumă, cu oarecare „Bromzia sau Komzia” a lui Malvin, care, montată de teologul Ciprian P., poate că și-ar putea prinde un logodnic printre domnii alumni seminariali, pentru că omul se cuvine să fie practic...

Și iarăși, alte autozeflemele, ca răspuns dorinței Mărioarei, de a se lăsa portretat (fotografiat), lucru peste poate, întâi pentru motivul că paralele a trebuit să le cheltuiască pe *portreturile* („*Portretor*”) împăratului de pe cele timbre - timbrele necesare certificatelor (și cererilor) de examene. Și alt motiv: că un teint așa fin ca al său, nici un penel nu l-ar putea reproduce. Iar înalta idee („*haushohe*” = înaltă cât casa), ca să se eternizeze în imagine, stând în picioare, cu totul exclusă: unde-ar afla așa cogemite aparat și așa nămetenii de coale de hârtie?!...

Și iar, prezentarea umoristică a persoanei sale, în ipostazul de mucenic al examenelor: „Tocesc la carte, de-mi iese ochii. Numa-n cămașă și inexprimabile, desculț și doar cu scufia de noapte, din piele de mătă, îngropat între hârtoage ca un al doilea Arhimede sau chiar ca un prea învățat Rabi!”.

Caracteristică și încheierea: Nu mai am unde scrie (toată hârtia fiind plină³¹⁸, iar Nisu(?), colegul de împreună-tocire a cărții, de atâta nerăbdare se-nvârte în juru-mi ca..., ca o găină care vrea să se ouae! Ticăloșia de dogmatică. Și ne putem întreba: Locuție sau invenție proprie, datorită spiritului de observație, acest „de parcă vrea să se ouă”!

Foarte adecvată acestui fond hazliu și limbajul modelat în idiomul primitivității și ignoranței: „*ich hab'den* (= dem) Kaiser seine Portreter auf den Stempeln kaufen müssen”, în loc de: „*ich habe die Porträts des Kaisers kaufen müssen*”; „Wo find'er a so grosse Maschin und so a gross Papier?” = *Wo findet er eine so grosse Maschin... etc.*

Și acum textul original, reprodus fotografic (și cu ne-interpunctia lui).
Czernowitz, 13 Iuli 877.

Meine liebe gute Schwester!

Diesen freien Augenblick von $\frac{1}{2}$ 8-8 benütze ich zu dem Zwecke um dir einige Zeilen hinzuschmieren. Gestern habe ich die zwei Kisten von der Post abgeholt. Ich küsse dem Vater Vielmals die Hände für die Kleider u.Büher, aber es war noch zu früh feschikt, der Vater wird die Kleider vielleicht bis zum 1 August brauchen. Und dir liebe Schwester küsse ich tausendmal Mund und Nase und Bakerl und Augen für die gute Dultschetsch gut sehr gut exzellent ist sie, hast mir eine grosse Freude damit gemacht; hab'auch gleich noch gestern beinahe einen halbe Tehel³¹⁹ aufgegessen. Kannst dir denken was für eine schwere Tour ich heut'Nacht gehabt hab...

Die Schlafmütze habe ich auch unter dem Stroh gefunden in düsterer einsamkeit... nur das Quastel hat lustig herumgebambelt. Ich bin neurig (= neugierig) mit welchen Blicken diese heiligen Bücher auf diese profane Nachbarschaft geguckt haben.

Nast du schon keinen sehnlicheren Wunsch und die Tant³²⁰ auch, als mich wie die Tant schreibt in Folon³²¹ zu sehen? Ein straschedlo³²² zum Spatzen verscheuchen sag'ich dir. Ich müsste dich nicht lieb haben wenn ich dir diesen schauerhaften Anbick bereiten sollte. Iak Filip z Konopolf acurat so!³²³. Das hängt alles an mir wie beim Karl Vogl. Es thut mir wirklich leib das du mir hast nicht die Bomzia oder Komzia hast³²⁴ schiken können Schade auf Ehre, ich hätte ihr mein ganzes theologischen Wissen eingepflegt und dann hätten ihr die Zöglinge die Cur nach Noten palic³²⁵ gemacht und wer weiss ob nicht einer piken geblieben wäre. Siehst du Malwin du bist noch keine umsichtige Mutter. Praktisch muss man sein, Könntst³²⁶ bald an Fafen³²⁷ zum Schwiegersohn haben.

Thut mir leid l. Marikab dass ich mich dir zu Lieb nicht kann abmalen lassen und noch dazu mit der Geige, ich hab den³²⁸ Kaiser seine Portreter auf den Stempeln kaufen müssen. Ich fürchte dann auch dass mich der Fotograf nicht trifft, ich weiss es positiv, einen so feinen Teint wie der meinige trifft kein menschlicher Pinsel nachzumachen. Und dann diese haushohe Idee von dir: "stehend soll er mich abkleben³²⁹ lassen?" Hat die Welt so was gehört? Wo find'er so a grosse Maschin und so a gross's Papier? Du verlangst Unmögliches, dann würde sich die Geige in der Hand wie ein Riebeisl³³⁰ ausnehmen. Nein, nein das geht schon nicht.

Ich büffl³³¹ dass mir die Augen heraskriechen du möchtest eine grosse Freude haben wenn du so deinen Bruder möchtest an einem heissen

Nachmittage besuchen wollen: in Hend (= Hemd) und Gattien³³², bloßfüßig mit der Katzfellnachtsmütz³³³ zwischen einem Haufen von Papieren und Büchern wie ein zweiter Archimedes oder gar ein gelehrter Rabi.

Ich hab'schon nicht wo zu schreiben und dann kriecht schon der Nisu³³⁴ herum als wenn er ein Ei legen wollt³³⁵ vor Ungegeduld damit wir weiter lernen, die verflischte³³⁶ Dogmatik. Adieu!

Dem Vater u. Tante Handküsse, Malvin Grüsse u. Küsse

Cipr.³³⁷

Iată conținutul scrisorii în limba română:

Cernăuți, 13 iulie 1877

Această clipă liberă, de la ½8-8, o folosesc în scopul de a-ți arunca la repezeală câteva șire. Ieri le-am adus de la poșta cele două lădițe.

Îi sărut tatei de repetate ori mâinile pentru haine și cărți, dar fură încă prea timpuriu trimise: tata va avea poate nevoie de haine până la 1 august.

Iar ție, dragă surioară, îți sărut de mii de ori gură și nas și obrăjori și ochi pentru buna dulceată, bună, foarte bună, excelentă-i; mi-ai făcut cu asta mare bucurie; am mâncat imediat, chiar încă ieri jumătate de gavanos.

Poți să-ți închipui ce durdur-ră grea am avut noaptea asta... Și scufia de noapte am aflat-o sub paie, în trista singurătate... numai canafiorul i se legăna a veselie. Sunt curios, cu ce priviri s-or fi fost uitând aceste cărți sfinte la profana lor vecinătate!

Au doară n-ai altă mai ardentă dorință acum și tantisorul la fel decât să mă vezi, cum zice tanti, în felon? Comédie strășnicească, bună de speriat vrăbiile, te asigur! Ar trebui să nu ții la tine dacă ți l-aș înlesni acest cumplit aspect. Ca Filip de la Conopoli³³⁸, exact așa! Toate cele spânzură pe mine ca la Karl Vogl³³⁹.

Regret în adevăr că nu mi-ai putut-o trimite încoace pe mititica Bomzia sau Komzia. Păcat, pe onoarea mea; i-aș fi injectat toată știința mea teologică și atunci, alumnii ar fi curtat-o pe-ntrecutele și cine știe dacă unul n-ar fi rămas în laț... Vezi, Malvino dragă, tu nu ești o mamă circumspectă... Omul trebuie să fie practic. În curând ai putea să ai un ginerică popă!

Îmi pare, dragă Marica, rău că de hatârul tău nu mă pot po(r)tretui și-ncă pe lângă toate, cu vioara; trebuind să cumpăr po(r)treturile împăratului de pe cele timbre. Mi-i teamă apoi că fotografia nu mă nimerește; știu de bună seamă că un teint așa fin ca al meu nu-l nimerește nici un penel omenesc. Și apoi această înaltă idee a ta: „Stând în picioare să mă las zugrăvit?” Mai auzit-a lumea una ca asta ? Unde-ar afla dânsul așa cogeamite aparat și așa bucătoi de hârtie? Ceri lucruri imposibile; căci atunci vioara din mână s-ar părea ca o bobiță de păltinică (?). Nu, nu, una ca asta nu merge.

Tocesc la carte de-mi ies ochii; mai mare bucurie pe tine să-l vizitezi așa pe frate-tu, într-o înăbușitoare după-amiază: în cămașă și inexprimabile, desculț, cu căciulița de piele de pisică, într-un vraf de hârțoage, ca un al doilea Arhimede, sau chiar un prea învățat Rabi.

Nu mai am unde scrie și apoi Nisu (?) se-nvârte acum încoace și-ncolo de parcă ar sta să se ouă de nerăbdare ca să continuăm învățatul; afurisita de Dogmatică. Adio!

Tatei și tantei sărutări de mână. Lui Malvin salutări și sărutări
Ciprian³⁴⁰

XVI.4.3.

Prestigiul meritat al *Arboroasei*

La 5 septembrie 1877³⁴¹ Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din București trimise *Arboroasei* următoarea adresă:

„Nr. 9138

Domnule Președinte,

În dorința de a vedea progresând cât mai mult societățile de cultură națională din Austro-Ungaria, Camera legiuitoare cu adeziunea Guvernului a prevăzut prin bugetul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii publice pe a. c. un fond de 1000 lei pentru subvenționarea lor.

Repartizându-se această sumă de către consiliul permanent al Instrucțiunii, s-a hotărât a se da și societății prezidate de Dv. suma de 250 fr.!

Această sumă am onoarea a Vă comunica că vi s-a expediat astăzi prin-tr-un grop³⁴² la adresa Dv. spre a dispune de dânsa cum veți crede mai nimerit în folosul societății și Vă rog ca primind-o să binevoiți a mă înconștiința.

Primiți, Vă rog, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

P. Ministru: *D. Ghidionescu* P. Cap. Diviz.: *I. Vlădoianu*

D. Președinte al societății academice *Arboroasa* la Cernăuți (Austria)³⁴³.

Sămânța astfel - în bun pământ semănată - trebuia să dea cuvenitele roade. La 30 sept./ 1 oct. 1877 ședință a comitetului *Arboroasa*, în care cu „strigăte entuziastice” ca „Trăiască Ministerul, trăiască România”, fu primită știrea despre atât de palpabila atenție a Ministerului de la București. C. Porumbescu va fi fost sosit de la Stupca fericirilor sale estivale și ni-i aminte de mărturia Mărioarei Rațiu-Porumbescu, amintindu-și de grija părintelui Iraclie pentru plecarea intempestivă a lui Ciprian la Cernăuți în atmosfera pregătirilor pentru serbarea centenarului răpirii Bucovinei³⁴⁴ și a pregătirilor jubiliare³⁴⁵.

Ni s-a păstrat și procesul verbal asupra acestei memorabile ședințe. Spicuim din el cât ne trebuie... Ca să știm, bunăoară, că *Arboroasa* avea o activitate intensă și că, își împodobește pereții nu cu portretul lui Franz Josef, ci cu tablouri ca *Asaltul redutei Grivița și moartea căpitanului Valter Măracineanu*³⁴⁶ și că-n această ședință *Arboroasa* și-a mai ales membri onorari - alături de mecenii lor direcți, locali Dr. Dimitrie Bendela și Dr. Iancu Volcinschi - pe Vasile Alecsandri și Timotei Cipariu.

Așadar, cităm din procesul verbal asupra ședinței de la 1 oct. nou 1877: „Dl. președinte comunică primirea unei adrese din partea înaltului Minister de Culte și Instrucțiune publică din București, cu data din 5 sept. (= 17 sept.) 1877, în care i se împărtășește că Camera în adeziune cu Guvernul, prevăzând prin bugetul Ministerului de Culte pentru progresarea societăților de cultură națională din Austro-Ungaria suma de o mie franci, consiliul permanent repartând (!) această sumă, a hotărât și pentru subvențiunea societății *Arboroasa* o sumă, de două sute cincizeci franci, în dorința de a dispune cât mai nimerit în folosul ei. Strigăte de: *Trăiască Ministeriul! Trăiască România!*, întrerupte de repurtătoriu(!), care mai adaugă că, după avizul Ministerului, acea sumă s-ar fi predat, cu datul zilei de 5 septemv, la adresa ei. Relativ la cele raportate de dl. Golembiovski, dl. Casari³⁴⁷ raportează că d-sa primind printr-un grop acea sumă, ar fi încasat-o deja... Dl. Constantin Morariu comunică expedarea (!) unei adrese de mulțămire Ministerului de Culte în București pentru oferirea mărinoasă a sumei de 250 franci soc. *Arboroasa*, precum și a unei corespondențe d-lui Vasile Morariu în chestia banilor depuși spre fructificare la Banca din Gura-Humorului. Dl. Eugen Seretean anunță primirea de mai multe opuri, dăruite de diferiți membri bibliotecii societății...

La *Propuneri, Eventuale...* Dl. Gherasim Buliga propune ca domnii Vasile Alecsandri, Tim. Cipar., Dr. Bendela și Volcinski să se înștiințeze, până la trimiterea diplomelor, în mod oficios, despre denumirea de membri onorari a(i) Soc. academice *Arboroasa*. Cu împlinirea acestei deciziuni se însărcinează dl. secretariu Constantin Morariu³⁴⁸. Dl. Zaharie Voronca face trei propuneri:

1 - ... propun ca din suma de 250 fr. să se liquideze 30 fl. pentru cumpărarea de opuri național-literare. Cu alegerea nimerită a acestor opuri să fie însărcinată Comisiunea literară... Propunerea... se primește unanim;

2 - Propunerea a două are de obiect (!) însărcinarea secretariului de a se adresa,.. redacțiunilor *Albina Carpaților* în Sibii, *Globul*³⁴⁹ în București, *România literară* în Iași, pentru gratuita expedare (!) a foilor ce le redigează (!) și aceasta propunere se primește;

3 - în fine d-sa propune ca să se aducă **la serbarea centenară a aniversării**³⁵⁰ **Bucovinei către Austria** omagie de condolență, trimițând Primăriei din Iași... o depeșă telegrafică. Propunerea... se primește, liquidându-se totodată și suma necesară. Cu plinirea ei se însărcinează dl. Zaharie Voronca”.

Și iarăși caracteristic... epilogul acestui proces verbal - și documentar pentru ahturile membrilor arboroșeni: „În fine, dl. Eugen Seretean mai propune cumpărarea tabloului³⁵¹ *Asaltul redutei Grivița și moartea căpitanului Valter Mărăcineanu*, ceea ce se și primește, avizându-se la casă suma de un franc”.

Reținem însă și relatarea directă - deși venită la destul de mare distanță de timp - a martorului Orest Popescu asupra acelei istorice ședințe și asupra urmărilor ei - după Ilie Dugan (*Arboroasa*, 1930, pp. 20-21), unde ni se servesc și celelalte informații din jurul acestei telegrame. Adică: „Comitetul societății

Arboroasa... se întruni vineri, 12 octombrie, ora 6 seara, în cabinetul societății la o ședință a comitetului, având de rezolvat mai multe chestiuni privitoare la mersul societății, pregătiri pentru adunarea generală, destinarea celor 250 franci primiți de la București și cumpărarea unui tablou pentru decorarea cabinetului societății, reprezentând acel moment înălțător de la luarea Griviței, când sergentul dorobanț Grigore a Lucăi din județul Botoșani, smulse de la un turc un prea frumos drapel turcesc de culoare verde și semiluna de aur pe el”.

Ședința a fost convocată, la cererea controlorului Gherasim Buliga, de către vicepreședintele Zaharie Voronca și **prezidată spre sfârșit de către Ciprian Porumbescu, președintele societății**, care venise în acea zi de acasă, de la Stupca.

După relatarea Sfinției Sale părintelui arhimandrit Dr. Ortisie Popescu, egumenul mănăstirii Sucevița, pe atunci Orest Popescu, curierul *Arboroasei* și participant la acea ședință memorabilă, Zaharia Voronca se adresa celor de față către sfârșitul ședinței cu cuvintele: „- Fraților, în octombrie nemții serbează 100 de ani de la răpirea Bucovinei. O serbare de bucurie, pe când la Iași se va serba una de doliu. Se cade să trimitem și noi o telegramă simțită din inimile noastre fraților noștri îndurerați”...

- ”Să trimitem” - am strigat cu toții într-un glas.

Numai unul, mai bătrân, Buliga (Gherasim) a zis:

„- Luați seama ce faceți, va fi rău!” - Telegrama au stilizat-o împreună, Zaharie Voronca a scris-o și tot el a dus-o la telegraf, însă a doua zi, 13 octombrie, ora 10 și 20 minute. Textul telegramei era:

„Primăriei Jassy .

Arboroasa, societatea junimei române din partea detrunchiată a vechiei Moldovei aduce condolența membrilor săi pentru Tutorul³⁵² decapitat, Comitetul.

Pentru conformitate *Gabril*”.

Primăriei Iași

Arboreasa societatea
 junimeii române, din
 partea detrunchiata
 a vechiei Moldovei
 aduce condoleanta,
 membrilor sei pentru
 Martorul decapitat.

Comitetul

Pentru conform: l. l.

Tim. Nr. 3 Gabriel

Telegrama de condoleanțe adresată de comitetul Arboreasei primăriei din Iași

Telegrama primită de către primăria Iașilor există și astăzi, fiind anexată la dosarul monumentului Voievodului Grigore Ghica, unde a fost cu anevoie descoperită de către Sfînția Sa părintele Fabian Bodnărescu din Iași (Galata), membru emerit al *Junimii*.

Această telegramă primită de primarul Iașilor, publicată în ziarul *Curierul din Iași*³⁵³ și reprodusă apoi de întreaga presă românească, a stîrnit la adresa junilor detrunchiați un vifor de urale.

„Foarte îngândurat” ni-l arată apoi Mărioara Rațiu-Porumbescu pe Ciprian întors de la Cernăuți, la Stupca: „Ciprian, după două zile s-a întors de la Cernăuți, dar foarte îngândurat. Distras, fuma și cânta mult. Nu ne-a amintit nimica de telegrama Arboreasei”.

Vine apoi ziua de **12 octombrie 1877, comemorarea hainei ucideri a lui Grigore Alexandru Ghica Voievod** și societatea studențească născută în atmosfera comemorării lui Ștefan cel Mare nu doarme! Încă din 1875 opinia publică moldovenească se mobilizase ca să-nfrunte cinicul dizghin jubiliar al Austriei: rugăciune creștină și românească întru vecinica amintire a Marelui Voievod Grigore Alexandru Ghica, ucis tâlhărește, fiindcă se împotrivise la detrunchierea țării sale! Așadar, la 1 octombrie 1875, mare prohod românesc, în Capitala Moldovei, pentru domnitorul erou și martir.

Slujba divină o oficiază, cu mare sobor de preoți, (cu) însuși Mitropolitul Moldovei. Apoi, în dangăt de clopote și-n vaier de fanfare, cortegiul porni la mormântul lui Grigore Alexandru Ghica. Piatra sfințită de sângele Martirului Domn și sfințită de rămășițele lui, e acum sfințită și de rugile Bisericii și de fiorii asistenței. Iar cuvântul festiv îl face duiosul moșnean moldovean Nicu Gane (1838 - 1916), arhimerituosul prozator, pe atunci primar al Iașilor. Lumea românească cursese atunci (în 1 octombrie 1875 (din toate unghiurile la înversunatul Prohod de la Beilicul Iașului...

Și glăsui atunci distinsul cuvântător Nicu Gane: „Și această serbare de doliu a Țării s-o repetăm și-n anul viitor și-n toți anii de-a rândul și s-o înrădăcinăm în deprinderile noastre a(le) copiilor noștri. În adevăr panahida de la mormântul Mucenicului Voievod se repetă și la 1876, sub primarul Iașilor, Tufescu și apoi și la 100 de ani de la moartea lui Grigore Alexandru Ghica, la 1 octombrie 1877 sub primarul Pastia.

Și deci arboroșenii rășluitei Bucovine, membrii „în cercul cel mare al familiei române”, cum se știau dâșii, nu puteau să nu fie de față, când prăznuirea acestui martiraj devenise tradiție!

Iată-i adunați în ședința comitetului din 30 septembrie (st. v.) - deci la 12 octombrie (st. nou) 1877 - așadar în chiar ajunul solemnităților de la Iași: 1 octombrie (stil vechi) 1877. Președintele *Arboroasei*, Ciprian Porumbescu - deși nu mai era student - venise anume de la Stupca pentru această ședință. Și iarăși – caracteristic - aproape toți membrii comitetului, de față!

Deci președintele vestește că Ministerul Instrucției din România i-a aprobat *Arboroasei* subvenția de 250 lei.

Entuziaste urale: „Trăiască Ministerul! Trăiască România!”

Firește că propunerea lui Constantin Morariu: mulțumită adresată Ministerului - nu s - a putut să nu fie acceptată. În cele din urmă, Zaharia Voronca - onoare memoriei lui! - cu propunerea: telegramă de condoleanță Primăriei-Iași la prăznuirea morții lui Grigore Ghica Voievod. Însuși propunătorul e însărcinat cu expedierea telegramei. A doua zi cu data lui 13 octombrie, de la Cernăuți pornea următoarea telegramă - onoare celor ce-au redicat-o în comună colaborare: „Primăriei Iassy - *Arboroasa* - *Societatea Junimei Române*, din partea detrunchiată a vechi(e)i Moldove aduce condoleanța membrilor săi pentru tutorul decapitat.”

Camuflându-se sub pseudonimul Gabriel, circumspecția *Junimii Române* începuse... a se juca de-a puia-gaia cu autoritățile austriece...

Natural că așa telegramă din partea detrunchiată a vechii Moldove... pentru tutorele decapitat... citită cu mare glas, acolo la fața locului, după entuziasta cuvântare a lui Bonifaciu Florescu, trebui să răscolească „un vifor de urale”. Acestea ajung însă și la urechile consulatului austriac de la Iași apoi și la Ministerul de Externe de la Viena - și, în cele din urmă, la 15 noiembrie stil nou, seara, reședința mitropolitană de la Cernăuți, în care se afla și sediul *Arboroasei* e înconjurată cu un cordon militar, iar arboroșenii Zaharie Voronca, Constantin Morariu, Orest Popescul și Eugen Siretean ridicați între baionetele pandurilor și - aruncați în temniță cu criminali de ultima speță (între cari chiar și ucigași).³⁵⁴

Trei zile în urmă, la 18 noiembrie (st. n.) fu arestat, acasă, la Stupca, și președintele *Arboroasei*, Ciprian Porumbescu!

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1 - Vasile Morariu, fiul mitropolitului Silvestru.
- 2 - Acest P. T. (din latin Pleno titulo) s-ar traduce cu: *Onorat(e)* sau *Prea stimat(e)*...
- 3 - După germ. *Vorgesetzt* = proiectat.
- 4 - Trateze;
- 5 - Cine-o fi acest Kok ?
- 6 - Publicată de noi și-n *Făt-Frumos*, An. XIX, 1944, Nr. 4-6, Râmnicu Vâlcea pp. 69 - 72)
- 7 - „academică” = studențească.
- 8 - Cf. Ilie Dugan - *Arboroasa...*, 1930, pp. 11-12.
- 9 - Statutele Societății academice *Arboroasa*, Cernăuți 1875, Tipografia văduvei lui G. Piotrovski, proprietatea societății, 13 pagini
- 10 - oficial autorizate.
- 11 - Membri *îndrumători*, din rândul celor maturi, „ajutând tinerii studenți cu un sfat mai cumpănit și călăuzindu-i pe drumul reclamat de nevoile neamului românesc din Bucovina” (I. Dugan - *Op. cit.*, p. 10). Deci chiar doi înși dintre semnatarii lui *Mai 1875*; pentru acel *Club* român.
- 12 - I. Dugan - *Op. cit.*, p. 10.
- 13 - Ceea ce ne determină să credem că și vioara I era gata la 22 oct.
- 14 - Dar aceasta, cam de ziua nașterii sau a numelui părintelui Iraclie, care era 21 martie nou și nu octombrie!
- 15 - Cf. - Mărioara Rațiu-Porumbescu.
- 16 - Cf. Leca Morariu - *La semicentenarul C. Porumbescu*, Suceava, 1933, p. 12.
- 17 - Alecsandri, V. - *Teatru*, vol. II, 1875, p. 655 și 664.

18 - Th. Bălan, *Procesul Arboroasei (1875-1878)*, Cernăuți, 1937, pp. 32-33.

19 - Cf. citata broșură *Statutele Societății academice „Arborósa”*, p. 13.

20 - Data să nu ne mire, pentru că în 1875 Crăciunul ort. rom. cădea în 25 - 27 dec. (st. v.) = 6-8 ian. nou 1876.

21 - Cf. *Primul Raport anual al Arboroasei...*, p. 19.

22 - Cf. *Primul Raport anual*, 19. N.B. - *Controlorul* era organul de control al *Comitetului*, iar *Comisia revizuitoare* era, la fel, al *plenului*.

23 - Piesa deveni *Imn festiv al Junimii*, precum Societatea academică *Junimea* deveni urmașa directă a desființatei societăți *Arboroasa* (iar Ciprian Porumbescu deveni primul secretar de externe al *Junimii* prezidate de Dimitrie Onciul).

24 - La data aceasta, Ciprian, ortografic fără de ck: *glücklich, Floken*.

25 - Manuscrisul fiind pe margine prea scurt tăiat.

26 - Cf. Th. Bălan - *Procesul Arboroasei*, 1937, pp. 33-34, 36-38, 78-80, 84-86.

27 - Dacă Basiliu Stoian a fost „Stud. fil.” !

28 - C. Morariu - *O amintire din viața lui Ciprian Porumbescu*; în: *Junimea literară*, 1923.

29 - La Ilie Dugan – *Arboroasa...*, 1930, p. 16: Nicolai David (tenor secund), Emilian Țurcan (bariton)”; Iar chipurile celor patru protagoniști din corul lui Ciprian – la același Ilie Dugan – *Op. cit.*, p. 15.

30 - Al cărei autor era C. Morariu (cf. mărturia sa, în *Făt-Frumos*, An. IV, 1929, pp. 174-175: „cum dovedește corespondenta din *Familia*, 1877, p. 201, căreia, nu eu, ci Vulcan i-a dat titlul *Un concert românesc din Bucovina*”).

31 - Care se autografiază și așa ,cât mai austriacește, cu *Ph=F!*; vezi: Ilie Dugan - *Op. cit.*, p. 26 și Th. Bălan - *Op. cit.*, p. 78:

32 - *Arboroasa* fu desființată de președintele Țării în 11 nov. 1877 (Th. Bălan - *Op. cit.* pp. 92-93) după mai 2 ani de existență (22 dec. n. 1875-11 nov. 1877).

33 - C. Morariu - *O amintire din viața lui Ciprian Porumbescu...*, loc cit.

34 - Cronică românească nouă inaccesibilă, dar pe care o schițează, (*op. cit.*, p. 35) Th. Bălan.

35 - Adică: 17 noiembrie 1876 - 17 febr. 1877 - precis, 3 luni, iar cu numele „vreo patru luni”.

36 - Al cărei autor era C. Morariu (cf. nota nr. 30 a acestui caiet).

37 - Publicată de noi în rev. *Fond și Formă*, fascic. 2, An. II, 1944, Râmnicu Vâlcea, pp. 4-6.

38 - Leonida Bodnărescu - *Scrierile lui Iraclie Porumbescu...*, 1898, p. 87.

39 - Și apoi Teofila Dr. Luția, mama publicistului Lascăr Luția, mort eroic la Neajlov.

40 - Deci brigadier silvic, născut (în 4 iunie 1838) la Oprișeni, unde tatăl său, Ștefan (1791-1867) era și el Förster, și mort la Cernăuți, în 29 oct. 1880,

Michael, frate al surorilor sale cântărețe (cf. *Scr. I. Ir. P.* p. 162) va fi fost și dânsul iubitor de cântec).

41 - Probabil cel din scrisoarea 17/9 1875.

42 - În scrisoarea 31/I 1875 (pp. 41-42), corect „*vielleicht*”

43 - Pe vremuri distins medic cernăuțean - omagiat și cu numele unei străzi din cartierul spitalelor, stradă, zisă în urmă, Petru Rareș.

44 - În școala austriacă, anul școlar era împărțit pe două semestre: unul de „iarnă” (sept.-faur.) și al doilea de „vară” (Martie-Iulie).

45 - ... acasă, acasă, acasă!...

46 - Una din surorile mamei Emilia.

47 - Deci, un încasator de... *bacșiș* pentru vajnica, marea parohie a Bosancilor (jud. Suceava).

48 - Aici nota în subsol a lui Ciprian: *Dumnezeu nu bate cu bota...*

49 - Chiar cuvântul românesc *clacă*, în textul original ai scrisorii (în germană).

50 - Amintitul medic cernăuțean, omagiat și cu numele unei străzi din cartierul spitalelor, stradă zisă în urmă *Petru Rareș*.

51 - ... acasă, acasă, acasă!...

52 - Una din surorile mamei *Emilia*.

53 - „Maicei” (cu *ei*), scrie C. Porumbescu, forma admisibilă, întrucât zicem și: „două maice” alături de „două maici”; Varianta tipărită se numește *Condacul Maicii Domnului*.

54 - George Onciul (născ. 1904), profesor și director al Conservatorului din Cernăuți, muzicolog publicist cu *Istoria Muzicii*, vol. I, 1929, II, 1933: *Din trecutul muzical al Bucovinei*, 1932; *Colinda*, 1934 etc.

55 - Cam impropriu îl arată Th. Bălan (*Procesul Arboroasei...*, p. 34) la această ocazie pe T. V. Ștefanelli (de 26 ½ ani atunci!) *membreu* „bătrân”!

56 - Precizare care-i scapă lui Th. Bălan!

57 - Acest „martor ocular” (= *Augenzeuge*!) poate fi confuzoriu. Cum adică: martor chiar Gh. Buliga??

58 - Cf, *Primul Raport anual al Arboroasei...*, p. 8.

59 - Ce dezastru în *Frunză verde mărgărit*, suavul cântec popular prins de Ciprian Porumbescu și publicat de Mărioara Rațiu-Porumbescu cu iazma de text:

„Și-am să mor de-al mândrei dor

Și nesătul (nesătul! cu nefirescul accent pe ă) de amor

Facă-și milă Domnul sfânt,

Să mă ia de pe pământ!...”

De mirare cum așa text degradat poate desființa întregul nimb, întreaga strălucire melodică!

60 - În amintita ediție suceveană (1910) p. 15 - greșala de tipar, bizareria: „ies afară”!

61 - Cf. (în fasc. I, 1910, a Soc. C. Porumbescu, Suceava) precizarea: „Partea muzicală o îngrijește pentru tipărire fostul dirigent al reuniunii (al Soc. Ciprian Porumbescu din Bucovina), dl. Alfred Schlüter, director de muzică titrat în Cernăuți. Iar *director de muzică* e germanul *Musikdirektor* cu semnificația: profesor de muzică titrat.”

62 - Și ni-i aminte de mărturia verbală a lui Constantin Morariu: „Mare vrajă era în *tactuarul* (= bagheta) lui Ciprian: La ce *talazuri de crescendo* și *fortissimo* știa ea să răzvrătească uneori corul și în ce suspin de vis știa să-l adoarmă!...

63 - Iar cronicarul din revista *Familia*, An. XV, 1880, nr. 20 din 9/21 martie, p. 120 (după notele bravului porumbescolog *Vasile Hrincu*) vorbind cu mai puțin-u-i empirism lingvistic despre *Cisla*, reprezentată în 14 martie 1888 la Oravița, pretinde că *sfatul* (= deliberarea) „prin Bucovina se cheamă de pe policeste *cisla*” - de parcă astfel ar sta să desființeze cuvântul *cisla* (cu verbul *cisluiesc*), curent la atâția fruntași ai scrisului românesc: Alecsandri, Creangă, Vlahuță.

64 - Întru sporirea fondurilor pentru Cabinetul de lectura *Viitorul* din Pătrăuți pe Suceava *Cisla* a fost prezentată de fiii preotului Const. Morariu (Victor, Aurel și Leca), în colaborare cu alți doi - trei inși (directorul școlar Ioan Barbier și neuitatul „Liciu al Bucovinei” - Aurel Morariu) prin anii 1898 - 1899, în casa parohială din Pătrăuți pe Suceava.

65 - În msul program, ca și-n textul tipărit: „Pentru bine e-ngrijită!”

66 - În msul program: „Vornicu-i!”

67 - În msul program: „grămezii” – chipurile sonanță la „țării”.

68 - În msul program, ca și-n textul tipărit: „Toți la...!”

69 - În msul program: „în sat”

70 - Textul tipărit, indicația: *Solo tenor I* (așadar „Deputatul I”): Tăceți, tăceți, ca să grăiască” - și Corul: „Badea vornic să trăiască!”

71 - În msul program: „de-a mele

72 - Text tip.: „în grămadă!” Iar semnificația acestui „din grămadă” (analog cu „din belșug”), pare în adevăr să fie: *din belșug* – cf. mai jos: „Bani-s mulți și din grămadă”.

73 - În ediția tipărită: „Strânși cu chin!”

74 - În ediția tipărită: „Cu multă stafă!”

75 - *Răcoare* – în opoziție cu „sudori fierbinți”.

76 - Creștinească = omenoasă, bună, grasă.

77 - *Agitato* zice indicația de tempo în ediția tipărită.

78 - Vorba lui Th. D. Speranția: „*Dacă-i vorba pe luate/ Pentru ce să nu iau eu*”

79 - La bariton și bas II chiar cu insistent - prelungita repetare: „*Vom fi, vom fi înșelați!*”

80 - De data aceasta nu numai „jeluie”, ci și cu autentică inflexiune folclorică:

81 - În textul tipărit - mai puțin moldovenesc (cu înlocuirea infinitivului prin conjunctiv): „Să nu-ntrăm, zău, în păcate!”

82 - În textul tipărit: *Solo tenor I*, precum mai sus, mai fusese un *Deputat solo tenor I*; încât acesta, citat și cu numele-i *Martin*, trebuie înregistrat ca *Deputat IV*!

83 - Minunata, echivalent locuționara pentru francezul: *je m'en fiche*.

84 - Fapt bizar aceasta că atâtea din manuscrisele pieselor porumbescene tipărite de Soc. C. Porumbescu de la Suceava nu ni s-au păstrat!!!

85 - Cf. Victor Morariu și Ștefan Pavelescu - *Istoricul Reuniunii muzical-dramatice Ciprian Porumbescu din Suceava (1903-1938)*, Suceava, 1938;

86 - De la care ne-au rămas, *tipărite*: În *Calendarul Glasul Bucovinei*, 1922, și Extras, *Plâng și mă tânguiesc*, Compoziție de Const. Morariu, Cor armonizat de A. Karnet: în (deficienta) fasciculă *Gaudeamus*, publ. de soc. *Junimea*, Cernăuți, 1928, melodiile: *Toarnă, toarnă, frate!* (pe text de Victor Morariu) și *În bolta de la Craiul Negru* (pe text de T. Robeanu); în rev. *Făt-Frumos*, An. IV, 1929, p. 59 și 68 două cântece (melodii) populare din com. Sânt-Ilie (jud. Suceava), notate în 1927; în colecția muzicală *Făt-Frumos*, fascic. I, Suceava, 1933, compoziția *Peste vârfuri...* (pe text de Eminescu) pentru voce și pian (în manuscris era și acomp. de violoncel); iar manuscrise: *Valsul*, executat la Suceava în 6 oct. 1923 (sau 1922) cf. V. Morariu și St. Pavelescu, *op. cit.*, p. 84; în colaborare cu Victor Morariu, corul mixt (după Grigori Ventura), *Hora de la Plevna* (menționat de Dr. Aurel Morariu în *Istoricul Societății Meseriașilor...*, 1932, p. 90); și piesa, pentru canto și pian, *Între paseri* (text de Eminescu). Și mai ales August Karnet acela care a menționat c-a „revăzut” pentru tipar fasciculele porumbescene VII, VIII, IX, X (tuspatru din 1911), XI, 1913 și XII, 1936, publicate de aceeași Soc. C. Porumbescu, Suceava;

87 - Nic. Oancea (Brașov), născut 1881, altul decât N. Oancea (Sibiu), născut în 1893.

88 - „În tustrele cazurile am jucat-o pe scenă, cu patru soliști (tenor I-II și bas I-II) și cor bărbătesc de 18-20 inși. La tenor II am jucat eu, în calitate de secretar, cu partitura pe masă. Toți eram costumați în port național și cu peruci pe cap. Corul a cântat à capella. Dar există și acompaniament de pian” (N. Oancea, la 20/I 1956).

89 - Cf. textul din manuscrisul - program, p. 82.

90 - Jacques Offenbach (1819-1880) - fiul cantorului israelit Iuda O., compozitor a 102 piese muzicale (operete), de factură superficial-picantă; *musiquette* îi zic francezii acestui gen de talmeș-balmeș, miniaturistic și caracteristic. Mai străbătătoare ajunseră dintre operetele lui: *Orphée aux inferns*

(1858), *La belle Hélène* (1864), *Le contes d'Hoffmann* (1881) etc. (după H. Riemann).

91 - Avântat până la un elan ca acesta! „Nici amăgiri, nici forță nici viclene ademeniri, nici uneltiri dușmane nu vor înăduși... acel grai nemuritor, carele la Montpel(1)ier a biruit prin cântec și prin fulgere la Grivița”.

92 - Comunicat nouă de același generos *Vasile Hrincu*.

93 - Același Vasile Hrincu ne comunica (august 1953): „În Raportul comitetului *Reuniunii române de gimnastică și cântări*, pe exercițiul anului 1880, la adunarea generală din Brașov, în 1 faur, 1881, la punctul 5, se arată: „Comitetul a crezut de competenți a a încurajia după puțință creațiunile musicali naționali drept aceea între marginile bugetului a premiat cu 20 fl. v. a. opul musical *Cisla* al domnului Porumbescu”. Pt. comitet: Iuon Lenger, Ioan Bozocean.

94 - Datele le cităm și după informațiile servite nouă prin devotații noștri colaboratori: magistrat superior Vasile Hrincu (Cluj), mai ales pentru eminenta revistă *Familia* (1880 - 1900), a lui Iosif Vulcan, real ambasador al culturalității românești de pretutindeni, și profesor Constantin Nastasi (Brașov), mai ales pentru *Anuarele Societății pentru crearea unui fond de Teatru Român* (III, 1899-1900; V, 1901-1902, IX, 1904-1905, X, 1905-1906, XI, 1906-1907, XIII, 1908-1909 și XV, 1910-1911).

95 - La Ilie Dugan - *Arboroasa...*, 1930, p. 16: 25 aprilie 1877!

96 - C. Nastasi, Scris. din 30/X 1953.

97 - Concertul era anunțat în *Familia*, XXV, 1889, pe ziua de 18 Aug. 1889 (?!).

98 - poate: Gârbovăț??

99 - deci a doua oară (cf. 1889) la această Cacovă!

100 - Identică oare cu Oravița din 1880?

101 - Așadar a treia oară (cf. 1886 și 1887) la Ghioroc și de același cor plugăresc de la Cuvin! C, Morariu în: *Familia*, an XIII 1877, p. 202 - Corul Plugarilor din Cuvin.

102 - Ce-o fi acest B??)

103 - Ce-o fi aceste Maiere?

104 - „*Cisla*, operetă comică cu soli; cu concursul unui grup de teologi din Sibiu”.

105 Așadar în aceeași zi de 14 iulie 1900 - ca și la Orlat!

106 - a 2-a – (cf. 1900) la Alba Iulia.

107 - Lămurim imediat ce înseamnă acest *coro secondo*.

108 - Și manuscris, la contrapagina căruia ni se prezintă partitura cu titlul: Fragment din *Dumbrava Roșie* de V. Alecsandri, composeciunea de C. Golembiovschi *Imnul lui Ștefan cel Mare*. Iar, în subsol, nota: „Această piesă e luată din *Tabăra română a(l)* întregului poem de V. Alecsandri”.

109 - Pasagiul (p. 33) este următorul: „Afară de aceasta a recunoscut Societatea de binefăcători ai săi pe D1 *Ilie Luția*, D1 *Eugeniu Br. d'Albon* și D1 *Eugeniu Meședer*.

110 - Amintitoare de nuvela lui T. V. Ștefanelli - *Un omor*; în: *Calendariul...*, din 1875.

111 - Un Ioan Pușcariu (1824-1917) al Bucovinei, I. Puscariu fiind autorul versificației de mare răsunet *Ce e patria română?*, croială cum a menționat I. S., în: *Calendariu pe anul ordinariu 1877*, Cernăuți, p. 108, și cum a arătat Victor Morariu, în *Făt-Frumos*, An. XVII, 1942, după *Was ist des Deutschen Valerland? al lui Ernst Moritz Arndt* (1709-1860), „Valer Arndt”, viguros, măreț chip de patriarh... între barzii războaielor pentru dezrobirea și unirea Germaniei” (V. Morariu).

112 - Vers cântat de noi pe vremuri: „Îi știm, îi știm, bravii bărbați!” În 3 dintre manuscrise, greșeala răspunsurilor: „Cunoașteți!” În manuscrisul bas 1, coro secundo, corect: „Cunoascem”. La fel în manuscrisul cu „dl. d'Albon”, just: „Cunoaștem”. În manuscrisul tenor 1, coro secundo, corectura lui „cunoscuți” în „cunoascem”.

113 - Acesta-i textul cântat de noi odinioară..., nu cum vor manuscrisele disponibile: „*Pe patria*” (și „pe patrie, noi o iubim!”)

114 - Exact cum îl cântam noi pe vremuri!...

115 - Din care la tenor II lipsește jumătatea de jos *cu Patria Română*, iar aceste pagini mari, ne mai prezintă, sus, în etaj manuscrisele pentru „*Sunt „Arboros”*” și la contrapagină, *Sosirea primăverii* („*Triumfând sosește iară...*”), datata cu „25/4 76”..., încât iată și datarea cântecului real - studențesc (fie și de sugestie teutonă!) *Sunt „arboros”* fixat în manuscris între 25/4 și 28/4 1876!

116 - În pripa scrisului C. Porumbescu mai neglijează semnele diacritice: â: „rom~~â~~nă” = româna, „cântă” - c~~â~~ntă.

117 - să (= regional) = se;

118 - În care necompletat au rămas numai tenorul II și bașii din secunda volta a finalului.

119 - O parte din aceste manuscrise se afla în Muzeul din Suceava (nota edit.).

120 - Aceste explozii de trăiri naționale (patriotice) erau firești ținând seama de modul umilitor în care erau tratați românii bucovineni în Austro-Ungaria - nota edit.

121 - Contrafaceri față de manuscrisele disponibile! (Leca Morariu propune „un temeinic studiu special...” pentru corectarea partiturilor, importante pentru reconstituirea acestei partituri necunoscute ca și a multora de acest fel - nota edit.)

122 - Deși cântecul se execută cu elan și la ședințele „sociale” ale societății *Junimea*, urmașa *Arboroasei*.

123 - Popescul strămoșește; nu Popescu - așa-i era adevăratul nume!

124 - Neștiută că ar fi a lui Ciprian Porumbescu. Pentru popularitatea ei, vezi revista Familia, An. XXIX, nr. 8, din 21 XI 1893, p. 94 și An. XXX, nr. 21 din 22 V 1894, pp. 247-250;

125 - Iar... victimele bietelor *Burschenschafturi* (societăți studențești germane) trebuiau să-și golească uneori paharele chiar la comandă (comanda: *ex!*)! Moravuri care, cu timpul, la societățile studenților români bucovineni evoluară în bine, încât, bunăoară, membrii societății *Junimea*, continuatoarea (din 1878) a *Arboroasei*, dădeau examen de primire din: *Istoria Bucovinei* (după C. Morariu și Gh. Bogdan-Duică, *Bucovina*, 1895), din *Istoria și literatura română* și din *Istoria Junimii*, inclusiv *Istoria Arboroasei!*

126 - Un ms. bas II a rămas fără de text.

127 - Vezi melodia în: *Colecțiune de cântece sociale...* (nota edit.).

128 - Evident, acest *cim* e indicația pentru ciocănitul pocalelor.

129 - Versuri amputate de pauzele din Bas I și II.

130 - Altă năzdrăvană locuție – „academică” – studențească a gergului „academic” – studențesc!

131 - Manuscris din timpul lui Porumbescu, purtându-i ștampila lung - ovală C. Porumbescu și-n aceeași pagină cu *Pe ceriul Bucovinei...*

132 - *Familia*, An XXX, nr. 45, din 6/18 nov.1894, p. 537.

133 - An XXXI, nr. 1, din 1/13 ian. 1895, p. 10.

134 - Cf. Șt. Pavelescu - *Viața lui Ciprian Porumbescu*, Suceava. 1940, p. 8: Compozițiile bisericești ale lui C. Porumbescu sunt și astăzi atât de răspândite în Banat încât apreciatul nostru compozitor Sabin Drăgoi - după mărturisirea d-lui prof. de conservator Romulus Cionca din Cluj - e intrigat oarecum de „aceasta împământenire a lui în inima bănățenilor”. Dar e prea firesc lucru ca muzica firească, simplă, sinceră, clară, cristalină să aibă precădere față de orice afectare și față de orice manierism muzical...

135 - De la x... x, măsurile se vor umplea cu Cri-cri-uri în șaisprezecimi.

136 - În *Adaos muzical* la revista *Luceafărul*, An. X, 1911, nr. 8, din 16 aprilie.

137 - Acest *române* e produsul unei fonetice acustice: *roumaines* rostindu-se mai-mai ca inexistentul *romins*.

138 - Cu data: Stupca, 16 faur 1876.

139 - O redăm după manuscrisul lui C. Porumbescu

140 - Iar „mărgărint”, din manuscrisul 1882, nici n-ar rotunji bine rima: „Teișorul a-nflorit”.

141 - Piesa are două părți muzicale.

142 - Vers care lipsește în *Msul 1876*:

143 - Și cu text german - la fel de puțin breaz. Iar mărgărit e tradus cu *Massliebehen*, deci *bănuței*, *bumbișori* (la Stupca) = *Bellis perennis*.

144 - Răcit, rănit – îndrăcit.

145 - Până și stridența neologistică! Ca și amorul de mai jos!

146 - Accentul impropriu „nesățul” (cu accentul pe ă!) sporit încă și prin accentul muzical – thesis.

147 - Ca și când boalele ar veni de la Dumnezeu!...

148 - Tronc, Măriuco! Numai hamurul țigănesc mai lipsește! Mai în notă, mai în atmosferă e chiar și lăutăreasca exagerare din *Potpuriu*:

Și-oi să mor de aprig dor

După dragul puișor.

149 - Amintite doar la M. Gr. Poslușnicu - *Ciprian Porumbescu...*, 1926, p. 77, astfel: axionul *Cuvine-se cu adevărat* și priceasna *Lăudați pre Domnul* - arătându-se că originalele sunt în Muzeul muzical al Conservatorului din Cluj, depuse, se vede, acolo de Augustin Bena.

150 - Exact! După oficialul *Anmeldungebuch*, Ciprian e din 1 oct. 1876 până-n 31 iulie 1877, în anul IV de Teologie.

151 - Vezi: Dr. I. Nistor - *Istoria Bisericii din Bucovina*, 1916, p. 138.

152 - V. Dr I. Nistor - *Istoria Bisericii din Bucovina*, 1916, pg 138.

153 - *Idem*, p. 129.

154 - Dr. I. Nistor, *Op. cit.*, p. 138.

155 - Corneliu Gheorghian îi zice mereu Arend: în această scrisoare a lui C. P., grafia: Arendt.

156 - Corneliu Gheorghian - *Bucovina în pictură (Epaminonda A. Bucevschi)* București 1935, p. 21.

157 - *Idem*, p. 21, 24.

158 - *Idem*, p. 22.

159 - *Jetzt* iar aice, corect ortografiat cu tz... Căci aceste mici licențe ortografice (ca și-n muzica lui C. P.) sunt frecvente în nepregetul acestui năvalnic C. Porumbescu, parcă gonit din urmă de amenințarea sfârșitului...

160 - Românul Dr. Iancu, cav. de Volcinski, membru onorar al *Arboroasei* (v. *Al doilea Raport anual al Arboroasei*, p. 4 și 10). Cine dintre noi, generația următoare lui C. Porumbescu, ar fi cutezat să ortografieze: Wolczynski, Golembiovschi, Kimpolug, Dorna-Watra (Vatra-Dornei)?! O tempora, o mores!)

161 - Sintaxă vulgar germană *id est* familiară: dem Stefaniuk seine Frau” = die Frau des St...)

162 - Din graba scrisului lipsește verbul auxiliar *ist* (*durchgegangen*)

163 - Terapia populară (cu mercur(?) și floare de salcie?), practică și de Creangă, V. Conta, Eminescu.

164 - Probabil același Michael Klodnicki din scrisoarea lui Ciprian, datată 1 Faur 1876.

165 - Familia Sause – alte rude cernăuțene.

166 - Silvestru Morariu, mitropolit abia din 12 martie 1880 (până la moarte 3 aprilie 1895) v. Dr. I. Nistor - *Istoria Bisericii din Bucovina...*, p. 139, 160)

167 - Arcadie Ciupercovici, urmașul lui Silvestru, mitropolit din 16 Faur 1896 (până la deces 5 martie 1902) v. Dr. I. Nistor - *Op. cit.*, p. 163 și 168)

- 168 - Și acest Cozub se vede a fi fost bereznic (pădurar).
- 169 - (Originalul, redat mai sus, este în limba germană, tradus de Leca Morariu - nota edit.).
- 170 - Același aspect, pentru măsurile 33, 34, 41-49, 76-84, 41-76 și 49-84 și într-o copie - cam contemporană cu C. Porumbescu - a acestei *Hore Naționale* din patrimoniul pianistei Olimpia Gheorghian.
- 171 - *Primul Raport anual...*, p. 19.
- 172 - Al doilea *Raport anual* al *Arboroasei* 1877, p. 6 - și primul *Raport anual* 1876, pp. 8-9.
- 173 - Desigur, Dr. Ioan C. Drăgescu, autor și al volumului de versuri *Amor și Patrie*, apărut la Torino, 1869; iar C. Porumbescu, într-un manuscris datat: „Viena 11/11 79” ne-a dat, pe text de I. G. Drăgescu, corul bărbătesc *Banchetul*.
- 174 - Și ne întrebăm, care hartă anume? *Columna lui Traian* sau *Țările române...* pe care, nu o dată, ne plimbarăm și noi ochii și sufletele în *Cabinetul* aceleiași *Junimi...*? Cf., de altfel, primul *Raport anual*, 1876, pp. 10-11.
- 175 - Cf. *Statutele Societății academice „Arboroasa”*, 1875, p. 10.
- 176 - Același *Raport anual...*, p. 8.
- 177 - Bine-nțeleș ședință socială.
- 178 - Legumă – *Livisticum officinale* – foarte bună de condiment la o ciorbuliță, dar legumă, care, rău întrebuințată, lesne strică tot bunul gust!...
- 179 - *Cucuveaua cobitoare*.
- 180 - Ilie Dugan - *Arboroasa...*, 1930, p. 18.
- 181 - *Bondarul*, găzoaba care te sâcăie cu bonzăitul ei, ba te și împunge. Iar I. G. Sbiera, în *Enciclopedia Română*, II, 1900, p. 926, amintește și de alte foi hazlii. *Broscoiul* și *Urzica*, de la această *Junime*. Șovăieli, după care junimenii ajung până la chipurile, serioasa – „foiță literară permanentă, din Ianuarie 1892”, de asemenea litografiată *Tinerimea română*, care din Faur 1892, continuă (tipărită) în 12 numere, cu titlul *Încercări literare*. Ceva în urmă (epoca Arcadie Dugan și Victor Morariu) iar regres: la litografiile și umoristicele *Vulpoiul* (nume iar decalchiat după *Fuchs-ăria Burschilor* teutoni!) și *Hacul* (care adică, dă de hac!). *Hacul*, cu umor uneori, mai reușit, ca memorabilele versuri ale lui Victor Morariu (ajunse în Bucovina la o oarecare popularitate):
- Miros de-ale Crăciunului
Cârnațe se simțește -
Miros ce porcilor
Pieirea le vestește.
E timpul ca să trecem peste Prut,*
Să le lăsăm pământul
Pe care l-am avut!!

*Ecou din *Marșul ostașilor români în Basarabia* (Alecsandri) - și ecou al realităților istorice – când de pildă, studenții ucraineni de la Viena refuză de a participa la jubileul *României June* din 1896, „luând drept motiv luptele dintre rutenii și românii din Bucovina” (I. Grămadă - *România Jună...*, 1912, p. 105).

182 - Amintită și de I. Grămadă (în: *România Jună*, 1912, 77), pipărușă, mereu la fel de ardeiată și de puțin sărată!.

183 - cf. *Primul Raport anual*, p. 17.

184 - Cităm titlul după chiar original.

185 - Cinci au fost mucenicii *Arboroasei* pentru comitetul societății.

186 - Îl cunoaștem! - cel care își formulase acuza contra *Arboroasei* în cuvântarea-i de 1 ½ ore!

187 - „*Junimea*” scrisă și de Ciprian (ca și de nemțaria cernăuțeană) cu i în loc de j)

188 - Numele mare (*Bagă-n bortă*)!... vrednic de ...Tudor Arghezi !! ..

189 - Penitenciarul.

190 - germanul: *Was...anbelangt*.

191 - Bizarul bucovinism în *de comun* = în general)

192 - Codițele = Bosnia și Herzegovina.

193 - Citește: pe zi ce merge.)

194 - Căzuții (*die Gefallenen*!) pe câmpul de luptă din Bosnia unde-n infanterie luptă și regimentele austriece de flăcăi români, numărul 37 din Bihor și nr. 41 din Bucovina. Și ni-i aminte de morții săvârșiți eroic, pomeniți și de C. Porumbescu.

195 - Corporațiile.

196 - Soc. studențească *Junimea* întemeiată în 7 Dec. 1878.

197 - „Provoacă la duel” (= *fordert auf zum Duell*) era formula curentă.

198 - *Knakwürste* = cârnăcioare.

199 - în *Bondariul* mereu forma pers. III singular în loc de plural, la perfectul compus!

200 - Cf. articolul *Un șef de insurgenți*; în revista *Albina Carpaților*, Sibiu, An III 1878-1879, nr. 2, din 15 Oct. p. 12-14, unde-n pag. 12 ni se dă și portretul hagiului (hagi, fiindcă pelerinase până la „sfânta piatră” - meteorită din Caaba de la Mecca).

201 - *Beg* = *beiu*, domn - titulatură pentru fețele simandicoase; după rang, B. e între Effendi și Pașă (*Enciclop. Rom.* I, 1898, p. 437)

202 - *Formal* = în toată regula.

203 - „*Junimea*” - Și gluma (vorba vine!) vulgară - se și ițește: „Dl Cocinschi s-a cumpărat deja – de bucurie – 3, dusine de condone”.

204 - În răspântiile ortografismului, Porumbescu șovăie scriind în aceeași pagină 3: *Știri din Bucovina* – alături de: *Sciri locale* etc...

205 - Cu î din a!

206 - Fără fond bănesc.

207 - *konkurs ausschreiben*!

208 - n-au pe ce!

209 - *pe* prisoselnic.

210 - ?)

211 - Turură, turniură, tunel = periniță pe care moda timpului (cam 1860, 1890) o impunea doamnelor, ca s-o poarte, sub rochie, în partea de dindărăt a mijlocului - și menită să le măsoare plasticizarea formelor bombate!

212 - *Ad calendas graecas* = la paștele cailor...

213 - Iar I. Slavici, altă căpetenie a marelui sobor de la Putna (1871) își publica studiul *Soll și Haben*, despre care C. Porumbescu putea citi în *Albina Carpaților*, (Sibiu), An. III, 1878-1879, nr 3, din 15 nov. 1878 p. 48 bibliografia: *Soll și Haben, Cestiunea ovreilor din România*, studiu social de I. Slavici, *Cestiunea ovreilor în România*, a fost tare dezbătută cu deosebire în timpurile mai nouă. Acum se află ea în stadiul decisiv. Europa comandă, România are să eșueze. În aceste împrejurări cartea d-lui Slavici este o adevărată binefacere pentru poporul român. Pe Ana lui sagace și adevărat ardeleană, adică consecventă, cum zice însuși, pătrunde cu sânge rece și multă măiestrie în păturile cele mai ascunse ale cestiunii! Este un adevărat merit de a tracta o cestiune atât de iritătoare fără pasiune, dar cu energia disperării. El descopere ranele societății române și arată publicului unde trebuie aplicat remediul, remediul grabnic și radical, căci pericolul este amenințator. Apoi, medic filantrop, dânsul prescrie medicamentele și arată modul de întrebuințare. În fine încheie cu următoarele cuvinte atât de frumoase ale d-lui Alecsandri: „Decât o viață moartă, mai bine o moarte vie”. Și care corifeu al spiritualității românești (Alecsandri, Eminescu, V. Conta....) nu se opoartă contra împănmântării evreilor!?

214 - Pumnulism - ca și celelalte strecurate de C. P. în *Bondar*; corespunzător *obieptului*.

215 - Edificare în sensul clădire, zidire.

216 - = Aleargă (cf. germ. *laufen*). Deci: unde, prin mlaștini, aleargă purceii fripiți...

217 - Ca cele înfierate de C. Porumbescu în rechizitoru său din 1878.

218 - Și iarăși *î* median din *i* - deși, în general C. Porumbescu scrie ortografic rev. *Familia* etc...

219 - Între care și *Du bist wei eine blume...* a lui Ciprian.

220 - = Cuvântul poliglotist supra-scris peste cuvântul tăiat *aleman*, deci membru (?) și-n soc. acad. *Alemania*, despre care fu vorba în *Știri locale*.

221 - Aluzie la lirica lui d'Albon; cf. locuția *i* s-au aprins călcăile pentru cel îndrăgostit.

222 - Azi se mai scrie: doi zero sau WC.

223 - În versuri ca acestea (le cităm din memorie, după recitări de bună dispoziție ale părinților noștri):

Rezidență mult ciudată,

Și-ntru toate minunată,

Oh, oh, oh!

Pregătiți colacu și turte

De-o slăviți, *rezidenzcurte*,

oh, oh, oh!

poemă cu care Lateș prezentându-se mitropolitului Silvestru Morariu (1880-1895), acesta zise: - *Davaite durnomu pietcu!* (= dații prostanului o *cinceacă* = o monetă sau băncuță de cinci) - Cuvinte rămase, în Bucovina, dicton (pentru răsplătirea unei gogomănii). Iar „rezidența” fu ridicată de austrieci din averea Fondului religiosar și prin arhitectul ceh) Hlawkas în răstimpul 1864-1875.

224 - Piele de porc.

225 - „Poț Mihalaki din Căcăceni”!

226 - „păr de virgină”.

227 - Poate fi și 21 ianuarie.

228 - După *Raportul anual al Arboroasei* pe 1877, p. 9: 150 exemplare din *Hora Națională* și 49 exemplare din *Dorința*.

229 - Acea Lenca Bucevschi, pe care o iubire neîmplinită (idealul ei - ofițer - murind fără vreme...) o determinase să rămână necăsătorită și... „mamă” la 4 copii (între care și citatul nostru Corneliu Gheorghian), rămași orfani de mamă: surorile sale Olimpia, născută Bucevschi căsătorită Gheorghian, decedată la 17 nov. vechi 1877 în vârstă de numai 24 ani.

230 - La care ocazie s-a relevat „puternicul și profundul bas al elevului Mihai Ferlievici”, amintit în subcapitolul *Ucenicia muzicală la Suceava - Ștefan Nosieviciu*.

231 - Cf. *Czernowitzer Zeitung*, XI 1878, nr. 29 din 5 faur 1878, p. 5, coloana 2. Iar 24/2 v. - 6/3 nou, cf. C. Morariu, în: *Făt-Frumos*, V, 1930, p. 160.

232 - Reprodusă de Ilie Dugan în: *Arboroasa*, 1930, p. 41 - cam ciumpăvită, cu discontinuitate. De aceea o reproducem aici după C. Morariu, din *Făt-Frumos*, An. V, 1930, p. 160.

233 - Cf. Ilie Dugan - *Op. cit.*, p. 28, 30 și 31.

234 - Petre Grădișteanu (1839-1921), cunoscut politician și în acel timp, președinte al *Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor*.

235 - Și iat-o, remarcabila frază care va constitui substratul principal al acuzei contra Societății *Arboroasa*: „*detrunchiați* de la comuna maică”.

236 - Acest „prea grațios” s-a rătăcit aici din jargonul supremei oficialități austriece: *allergnädigst!*

235 - Și iat-o, remarcabila frază care va constitui substratul principal al acuzei contra Societății *Arboroasa*: „*detrunchiați* de la comuna maică”.

236 - Acest „prea grațios” s-a rătăcit aici din jargonul supremei oficialități austriece: *allergnädigst!*

237 - Constantin Morariu, deși nu mai figurează acum în Comisia literară, ține în acest ciclu trei conferințe.

238 - Așadar, (ca atâția români bucovineni - și ca C. Porumbescu!) arboroșeanul Ștefan Cocinschi știa stihui și-n nemțește!

239 - În urmă înlocuitor al lui G. Popescu la secretariatul de interne al *Arboroasei*.

240 - Se vede că cercetările lui C. Morariu pentru ale sale importante *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bukovina*, Resicza-Wien, 1888-1891, începuseră de pe aici.

241 - Printre periodicele atente față de activitatea *Arboroasei*, Ilie Dugan (*Arboroasa...* p. 16) amintește și de neștiutul *Amicul Tinerimii*. Iar *Calendarul Bucovinei*, menționat de Ilie Dugan, *ibid.*, e *Calendariu pe anul ordinariu 1877* cu articolul *Societatea academic Arboroasa*, semnat T. V. Șt. = T. V. Ștefanelli.

242 - Cf. Ilie Dugan - *Op. cit.*, pp. 17-18.

243 - Articol care – se-nțelege – merită să fie cercetat.

244 - Cf. *Enciclopedia Română*, I, Sibiu, 1898, p. 847: *Cislaitania*, termen neoficial, prin care, în Austro-Ung., de la dualism încoace (1867) se numesc țările dincoace de Leitha (luând ca punct de plecare Viena), spre deosebire de Transilvania (țările dincolo de Leitha”) - Deci: *Translaitania*.

245 - Pentru înțelesul frazei, semn de întrebare!

246 - Cititorul din ședința comitetului arboroșean pare a fi fost chiar Constantin Morariu - dar poate și Zaharia Voronca.

247 - I. Nistor - *Istoria bisericii din Bucovina*, Cernăuți, 1916, p. 138.

248 - Cf. *Enciclopedia Română*, Sibiu, I, 1898, 5p. 02.

249 - Acest *Imn* îl aflăm reproduș în revista *Predicatoriul(u) Săteanului Român(u)* (Gherla), III, 1877, nr. 7, p. 219 - revistă la care (același an 1877, nr. 5, pp. 167-168), probabil prin C. Morariu, colaborase și Iraclie Porumbescu cu versificația *Beserica*. Constatăm însă că strofa a treia e ciumpăvită de câte două jumătăți de versuri.

250 - Manuscris vechi, cu stampila ovală: PORUMBESCU.

251 - ... *Amintiri*

„Țârâiesc încet ca grieri

Printre negre, vechi zidiri,

Sau cad grele, mângâioase

Și se sfarmă-n suflet trist,

Cum în picuri cade ceara

La picioarele lui Crist

(*Singurătate*) – Dar poezia *Singurătate* apare abia în *Convorbiri literare* din 1 martie 1878!

252 - Th. Bălan - *Procesul Arboroasei...*, p. 35.

253 - Cf. Ilie Dugan – *Arboroasa...*, 1930, pp. 17-18.

254 - Știm că C. Morariu viza aici exproprierea țăranului român de către străini, cu concursul alcoolului, cf. mai jos în acest articol: „în fiecare număr din foaia aceasta (*Czernowitzer Zeitung*) se publică mereu că realitățile cutărilor sau cutărilor 2 sau 3 români se vor vinde la licitație. Dară din ce cauză? Pentru că cutare sau cutare străin l-a pârât... pentru oareșicare sumă ce românul îi datora... și care e cauza datoriei? Nimeni nu poate nega că n-ar fi rachiul!”

255 - În celălalt manuscris cu text, dar numai cu prima strofa (al treilea manuscris notează scurt numai scheletul muzical), dar și acesta păstrat incomplet (cu 4 măsuri lipsă), citim: „Deci cântăm și bem și-acum” (Manuscrisul la Muzeul din Suceava).

256 - În celălalt ms. – nonsensul: „Ea ne vine viitor!”

257 - Hm! „Să sporească-n luci!” ? Cum s-ar zice: în strălucire!

258 - Șchiopătarea ritmică (la fel ca-n strofa a 2-a „Economia, scutul nostru”) evidențiază și ea pripa, improvizația.

258 - Să ne inspire! Cf. La I. Negruzzi (*Miron și Florica*), V: „O! Muză care-n pieptu-mi aflat-ai inspirare”).

260 - Sticle!

261 - Și totuși ardelenismul *nație* constituie un progres față de *năciune* al lui Aron Pumnul! Iar dacă *nație* s-a putut prinde în Bucovina meritul poate fi și al calamburului: „Să trăiască *nația* și cu *propinația*” = austriacul *propination* fiind pe vremuri porecla mai elegantă a celor mai parșive cărciume.

262 - Considerăm manuscrisul din 1879 (nu ediția din 1911, unde situația nu e mereu aceeași, de pilda în prima jumătate a măsurii 10, unde manuscrisul prezintă tenor I solo, iar ediția tipărită.... bariton și bas solo).

263 - Ceea ce în ediția tipărită nu e evidențiat.

264 - Unde ediția tipărită transferă trioletele tenorului I la bariton.

265 - Nic. D. Xenopol (1858-1917), frate mai mic al istoricului (A. D. Xenopol) a cultivat și literatura beletristică (*Versuri*), romanul *Brazi și putregai*, 1881). Iar „regionalismele” textului ar fi: „prin nouri îndesați” (prin norii îndesați) și „arborii se doborâse”.

266 - Cf. M. Sânziana - *Indice biografic 1867-1937*, pentru *Convorbiri literare*, București, 1937, p. 124.

267 - Lămuriri pentru Colecția *Armonia* se pot citi în fascicula 8: C. Șandru - *Stejarii* (Horă pe text de Const. Morariu, pentru cor mixt) 1943, lămuriri la care e de adăugat că-n 1900 *Armonia* a mai tipărit opul 3 al fostului sau dirijor Anton Koller - *Cântări liturgice* (*Liturgia Sfântului Ioan Gură de Aur cu Axion și Tatăl nostru*) pentru cor mixt.

268 - Apărută în: *Convorbiri Literare*, An VI, 1872-73 pp. 49-60 (vezi M. Sânzianu - *Indice bibliografie 1867-1937* (pentru *Convorbiri literare*), Buc., 1937, 100, cf. și *Album I*, p 281).

269 - C. Morariu – în: *Familia*, 1877, pp. 201-202.

270 - După notele amintitului nostru pasionat colaborator Vasile Hrinu.

271 - Iar reproșul lui N. Iorga că Bucovina nu și-a prea amintit de Ștefan cel Mare e dezavuat și prin această înaltă atenție (*Tabăra română*) din partea lui Ciprian Porumbescu, precum e și prin *Altarul Mănăstirii Putna* a aceluiași și prin alte atenții ale 272 – *Crescendo* – zicem noi.

272 - *Crescendo* – zicem noi.

273 - În textul tipărit vădita greșeală: ostenia”! Deci *ostoia* – *decrecendo*.

274 - În manuscrisele Victor Morariu și Ioan Vicoveanu mai expresiv: „flăcările triste ce pâlpâia prin sate”.

275 - *Tabăra Română*, Cernăuți, 1944 – salvată-n numai 36 exemplare – v. *Făt-Frumos*, 1944, p. 62.

276 - C. Morariu și Ilie Dugan – *Arboroasa*., 1930, p. 17 îi zic: *Cocoveica Arboroasei*; Th. Bălan - *Procesul Arboroasei*..., p. 36, vorbește de revista litografiată *Cucuveica*.

277 - Cine ne va lămuri asupra acestui cântec?

278 - „Bălcescu murind, solo pentru tenor I”, executat la 8 Sept. 1877 într-un concert al corului de plugari din Chiseteu – v. rev. *Familia*, An. XIII, Nr. 37, din 11 Sept./23 Sept. 1877, pag. 444.

279 - Ne informăm după ediția V. Alecsandri - *Poezii*, București, 1909, p. 361.

280 - Vezi N. Hodoș și Sadi Ionescu - *Publicațiunile periodice românești*, 1913, p. 140.

281 - Cercetată de același generos pasionat Vasile Hrinco. Vezi *Familia*, An XXVIII, nr. 19, din 12/24 mai 1891, p. 227 și *idem*, An. XXIX, nr. 8, din 21 faur/ 5 martie 1893, p. 94. și alte *Familii* din 1905 etc.

282 - Th. Bălan (p. 37) alunecă să-i zică „un om ursuz” – poate fiindcă-l știa numai pe bătrânelul, pensionarul Wrobel de prin 1906!...

283 - Th. Bălan - *Procesul Arboroasei*..., p. 37.

284 Cf. *Raportul anual al Societății academice Arboroasa în Cernăuți de la înființarea ei 10/22 Decemvre 1875 până la finea lui Septemvre*, Cernăuți, Tipografia văduvei lui C. Piotrovski, 1876, pg. 19 - și Th. Bălan – *Op. cit.*, p. 79.

285 - Th. Bălan - *Proc. Arb.*, p. 37.

286 - În ediția tipărită nonsensul „făgăraș”! Pe când frăgăraș ar fi un pâl de frăgari, frăgarul fiind după *Dicționarul limbii române* publicat de Academia Româna, Tom II, pp. 163-164, dudul alb, agudul alb – cu citații din S. Fl. Marian („Frunză verde de frăgar”), Goga („Zadarnic plânge vântul și nucii plâng, bătrânii,/ Frăgarul din ogradă și cumpăna fântânii”) etc...

287 - Cu versiunea „să tresară” rima ar fi perfectată.

288 - Ediția tipărită îi zice scurt: *Luna Mai*.

289 - Th. Bălan – *Op. cit.*, pp. 86-87.

290 - Karl Gottlieb Reissinger (1798-1859) are 27 trio-uri cu pian (v. Hugo Reimann - *Musik-Lexikon*, Ed.VII, Leipzig, 1909, p. 1161).

291 - Iar noi, cu mai riguroasă vigilență într-ale limbii și ale ritmului, cântăm: „Unde-s acele vremi de demult.”

292 - Acest, al doilea *unde* trebuie înlocuit cu: *când*.

293 - Zobonul și zăbunul e la știrea oricui de-a fi un antereu, o giubea, un surtuc, iar forma de aice (cu j) n-o fi involuntar reflex al jobenului?

294 - Pentru măsurătoarea de grâne coreț (echivalentul aproximativ 100 kg.).

295 - Iar noi cântam: „N-o fi neaua prea mare”.

296 - În versiunea cântată de noi: „La crâșma din dealu`mare, fetele se...se-nvârtesc în joc”.

297 - „E în tăceri”!!

298 - Înlocuim imposibilitatea din msul. litografiat „Cânt eu (!) doină, doiniță” cu, probabilul: „doina”... Suntem la 1877, iar pastișa lui Eminescu (după Alecsandri)

Doină, doiniță,

De-aș avea „o puiculiță”

De-aș avea o porumbiță

Cu chip alb de copiliță

Cătu-ți ține, ziulița

I-aș cânta doina, doinița -

apăruse în *Familia* din 9 Martie nou 1866.

299 a și b - Caracteristic pentru analfabeta de litografie e acest „lini” (bisilab), pentru: „linie aftări.” Caracteristic (întocmai ca și „fanton” (cu n final) mai jos.

300 - Msul. litografiat nu ne dă ca msul. acompaniament de pian, titlurile de rigoare; *Pantolon; Eté; Poule; Treniês; Pastourelle Finale* ci (parțial!) numai numerotarea N-rul 2, 3, 4 și 6 și titlurile: (Nr. 1 lipsă): *Primăvara Idila, Vânt mare, Criza și Motto*(?!)

301 - Și, firește, în măsura 4 din *Si bemol major*, Repartizarea silabică a a- (morului)...

302 - Cf. acest *Album*, pp. 55-56.

303 - Ideea e, se vede: N-au de plătit ceea ce consumă....

304 - Ce-or fi aceste scaune polare? Poate scaunele „contrapunctice” de la comersurile și banchetele studentești, unde polii opuși de la masa nu-convivorilor, ci conbibilor se aleg în cântecele lălăite ad-hoc??

305 - După August Scriban - *Dicționarul limbii românești*, 1939, p. 1003, potvalul e: „bucata de lemn pe care se pune butoiul ca să nu putrezească... sau care, la joagăr, oprește grinda care e pusă la tăiat”.

306 - Căci așa se prezenta primordial această strofă din *Pe al nostru steag e scris unire* (în strofa devenită apoi scumpă sufletului românesc, după ce cuvântul indezirabil dispăru, făcând loc numelui: România) – cf. N. Grămadă, *România Jună*, 1912, p. 75.

307 - Când secretarul C. Morariu motivează față de rectoratul seminarial că ședința Roznovanu (din 29 mai nou 1877) e „ultima în semestrul acesta”, atunci avea în vedere că acea ședință e *ultima* literară - *socială* (și muzicală).

308 - Monosilab!

309 - Monosilab!

310 - Copiat pentru noi, în Iulie 1953, de profesorul Calistrat Jemna. Colecția cuprinde: *Acsion la Dumineca Floriilor* (cor mixt); *Antiphon pentru Vinerea Paștelor* (cor mixt); *Hai Române* (cor bărb.); *Luna lui Maiu; Imnul „României June”* (cor bărb.); *Serenadă/ „O zi frumoasă”* ... (cor bărb.); *Serenada/ „Dormi ușor...”*; *Înger de pază* (voce și pian).

311 - *Drapelul* din Lugoj, An. VIII, nr. 65, de Marți 10/23 Iunie 1908, în cronică *Amintirea lui C. Porumbescu, Oravița* amintește de „înv. Drăgoescu” dându-și concursul „în cele ale cântării la serviciul divin” – și de „D-șoara Dragoescu” acompaniind la pian „piesa de violină”. Altă întregitoare cronică, sub același titlu și cu avertismentul al II-lea raport, în *Drapelul*, An. VIII, Nr. de Sâmbătă 14/27 Iunie, amintește de „învățătorul George Dragoescu”, care (împreună cu alți trei cântăreți) a susținut „cântările la strană” și apoi de „solistul Lazar Dragoescu”. „Uica Lazar, care e un mare cântăreț și care a cântat odinioară așa de frumos... în *Crai nou*, încât și azi îl numesc oravițenii Moș Corbu”. În aceastași întregitoare(!) cronică e amintit (dar fără nume) și „artistul care a cântat la violină *Balada*”... Iar la Dr. V. Branisce, *Ciprian Porumbescu*, 1908, p. 115 e menționată „primadona Dragoescu” în opereta *Crai Nou* reprezentată la Oravița – Montană în 25/XII 1888.

312 - Cf. *Familia*, nr. 16, din 19 Ap. - 1 Mai 1877, p. 192 (după notele lui Vasile Hrinco).

313 - Cf. *Familia*, nr. 8, din 24/II – 8/III 1891, p. 93, (după notele aceluiași zelos porumbescolog V. Hrinco).

314 - Cf. Th. Bălan - *Procesul Arboreoasei...*, p. 91.

315 - Cf. chiar Th. Bălan – *Idem*, pp. 85-86; În acest sens aserțiunile lui Th. Bălan (pp. 37 – 38) despre altă (presupusă) sindrofie arboroseană, cu doctorul Rosnovanu, se cere rectificată.!

316 - Cine poate fi acest Rosnovanu? Se cunosc doi: un Teodor Roznovanu, născ. 1889, la Costâna (jud. Suceava) - vîoi bucovinean - și fost deputat „social-democrat” (1928 și 1931-32), menționat în *Enciclopedia Cugetarea...*, 1939-1940, p. 745; Iar antiunionistul și rusofilul Neculai R. Roznovanu (1842-1891), jurist, își tipărea o carte la Cernăuți, în 1865 (v. *Enciclop. Cugetarea...*, p. 742.

317 - La T. Balan, *Procesul Arboreoasei...*, p. 87.

318 - Cele trei pagini sferturi de coală - pagina a patra rămăind albă pentru adresa *Ihrer Wohlgeboren dem geehrten Fräulein Marie Galembiowski in Stupka pr (= per) Illischestie*. Dedesupt stampila poștei: *Illischestie 13/7 877*. Ba și sigilul de ceară, cu inițialele C. G. se vede.

319 - Tehel pentru Tiegel – se pare - borcan, găvănos.

320 - De obicei, la Stupca petrecea și câte un tantișor de-ale lui Ciprian.

321 - Estrepiat, în loc de felon (haină preotească).

322 - Polonește!

323 - Altă recidivă în poloneză! Care s-ar traduce: *Ca Filip din K*. (nume care nu-l prea descifrăm), exact (jargonul *akurat* se traduce în Bucovina, pentru nemți, poloni, ruteni, evrei), cu (*exact*) așa.

324 - În pripa scrisului, auxiliarul hast repetat. Deși, sintaxa (topica) *dass du mir hast nicht die Bomzia... schicken können*, ar fi să exprime și mai analfabetică primitivitate a scrisului.

325 - Iar te-miri-ce expresie leșească!

326 - = könntest.

- 327 - Mahalagescul *an Fafen* = *einen Pfaffen* = un popă.
- 328 - *dem Kaiser seine Portreter*- ar fi nemțeasca uliței...
- 329 - *Abkleben!* - A *deslipi!* De ce oare această perifrază pentru procedeul fotografiatului?
- 330 - ?!Să fi voit să scrie poate: *Ribisel* = pâlținele (*Ribes rubrum*)?
- 331 - *Büffeln* (de a *Büffel* = zimbrul, bizon) alături de *ochsen* (de la *Ochs* = bou) - verbe care în gergul elevilor înseamnă a toci cartea *măgărește* (pe dinafară, papagalicește, nu pe-nțelese) „ca un bou”. Fenomen frecvent mai ales la elevii evrei, cărora în Bucovina li se zicea: un *ghifleiter*, un *ghiflău*.
- 332 - *Gattien* = *Gattehosen* (inexprimabile) - iarăși cuvânt de nuanță vulgară.
- 333 - =*Katzenfellnachtsmütze!*
- 334 - Nu suntem siguri de descifrarea numelui.
- 335 - Iarăși neglijarea lui *e* final: *wollte!*
- 336 - Probabil: *verfuchte*, *verwünschung* = blestem!
- 337 - De data aceasta, parcă fără *y*: Cipr(ian).
- 338 - Nume pe care nu-l prea descifrăm.
- 339 - Cine știe ce caraghios personagi al Ilișeștilor poate fi și acesta!
- 340 - Traducerea, comentariul și interpretarea amănunțită a scrisorii aparține lui Leca Morariu (nota edit.).
- 341 - Ziua de 5 sept. (st. v.) 1877 era ziua Sf. Zaharia - deci, să zicem, onomastica lui Zaharie Voronca.
- 342 - *Grop* – sac, colet de bani.
- 343 - Th. Bălan - *Op. cit.*, pp. 87-88.
- 344 - Corect: centenarul martirajului aceluși Grigore Alexandru Ghica Voievod, care „ca om și ca Domn poate fi așezat alături de cei mai mari și mai merituoși Domni din istoria noastră” (I. Nistor – *Album*, I, p. 293; Nota 2/ 259 și „acea figură bărbătească din istoria țării noastre, deosebită cu totul de umbrele efemere ale fanarioților care l-au preces și l-au urmat... acest bărbat, care, domnind sub alte împrejurări... ar fi devenit o podoabă a veacurilor, nu un martir” – Eminescu.
- 345 - Vom vedea că la mijloc e o confuzie, deoarece jubileul austriac a-a săvârșit în anul 1875.
- 346 - Tablouri care, din ceața amintirilor, răsar, totuși, atât de viu în fața subsemnatului, atârnând colo, în peretele din „Cabinetul” Junimii cernăuțene, societatea urmașă directă a *Arboroasei*.
- 347 - Casier.
- 348 - Const. Morariu era secretarul de externe, iar George Popescu – secretarul de interne.
- 349 - În adevăr, *Albina Carpaților* și *Globul* nu sunt menționate printre periodicele din cabinetul de lectură al *Arboroasei*... (v. *Raport anual*, 1877, p. 7).

350 - Și nu uităm cât haz făcea Constantin Morariu de eroarea secretarului improvizat Leon Cerniavschi - Cernescu, care în loc de *anexării* se poticnise în cuvântul *aniversării* – fapt cât se poate de binevenit apoi, la pertractarea marelui Proces al *Arboroasei* (cf. și Th. Bălan - *Procesul Arboroasei...*, p. 57).

351 - Timpuri de aur când și-n casele particulare ochișorii copiilor rămâneau uimiți de asemenea tablouri... *Asaltul Griviței, Atacul Roșiorilor...*

352 - Cuvântul „Tutorul” se vede (în facsimila telegramei) că era să înceapă cu un *D* majuscul (deci poate: *Domnul* sau *Domnitorul*).

353 - Numărul din 14/2 octombrie 1877 (I. Dugan, p. 22).

354 - C. Morariu, în: *Făt-Frumos*, 1929, p. 176 și mărturia întrutot - vrednicului părinte rector seminarial Mihail Dracinschi (+ 7 ianuarie 1927) la Ilie Dugan - *Arboroasa*, p. 26: „I-am aflat întemnițați la un loc cu hoți și omorători de oameni”.

XVII.

ÎNSCENAREA ȘI PROCESUL MEMBRILOR ARBOROASEI

„Mergeau trebile - de părea că nu-i a bine! ” ... Și binele ne-a și părăsit în scurtă vreme! Căci **în toamna anului 1877 comitetul de conducere al Arboroasei a fost arestat în frunte cu președintele ei, Ciprian Porumbescu**, după cum spune C. Morariu¹ și în toamna anului 1877 a început **cunoscutul proces al Arboroasei**.

Și acum istoricul moment în care se afirmă începutul faimosului fapt zis **PROCESUL ARBOROASEI, cel mai vajnic proces politic al Bucovinei robite!**

XVII.1.

Falsele acuzații și arestarea arboroșenilor

Ni-i aminte că autoritățile aveau acum oarecare specială atenție *austriacă* față de atât de patriotica *Arboroasa*. În adevăr, la 2 nov. 1877, guvernatorul H. Alesani cere Consistoriului lămuriri asupra freneticei sindrofii din 29 mai, desfășurată în ubicațiile cetățeanului *străin* Roznovanu².

Adresa guvernului fu aceasta:

„Laut eingeholter Auskunft hat am 29 (mai) d. J. Im Hotel *Lamm* eine Abendunterhalten bei einem Ausländer, namens Roznovan stattgefunden und haben daran die gr. or. Seminarzöglinge, wekchw dem Verein *Arboroasa* angehören, Theil genommen.

Das hochwüdiges Consistorium wird aufgefordert, wir sogleich bekannt zu geben, auf welcher Grundlage die Bewilligung zur Theiname en dieser Unterhaltung den Theologen ertheilt wurde, wobwi auch die darauf bezüglichen Correspondenzen vorzulegen sind.

Auch wolte das hochwürdiges Consistorium mittheilen, was als Ursache dieser von Roznovan veranstalten Unterhaltung engegebelt werdwn ist.

Der k, k, Landespräsident: Alessani”

(tradusă în limba română):

„Cernăuți, 1877, nov. 2

În conformitate cu informația noastră a avut loc la 29 (mai) a. c., în hotelul *Mielul* o sindrofie serală, la un cetățean străin, cu numele Roznovan, participând la ea alumni seminariali gr. or., care aparțin societății *Arboroasa*³.

Prea venerabilul Consistoriu e provocat să mă înștiințeze imediat pe ce bază li s-a dat teologilor permisiunea de a participa la această petrecere, prezentându-ni-se concomitent și aferenta corespondență.

Și binevoiască preavenerabilul Consistoriu a ne comunica ce motiv a fost invocat pentru această sindrofie aranjată de Roznovan.

I. r. prezident al Țării *Alesani*”

Între timp, oficialitățile austriecești nu-și mai ogoiau fojgăitul răscolit de acea minunată telegramă, trimisă de la Cernăuți în (fatalul!) 13 octombrie (nou) 1877 și reprodusă în *Curierul de Iași* (nr. din 2/14 oct.) și circulată apoi de întreaga presă românească, încât „a stârnit la adresa junilor *detrunchiați* un vifor de urale”⁴. Stârni însă și atenția consulatului austriac din România, care sesiza asupra faptului Ministerul de Externe de la Viena și, în obșnuitul circuit oficial, prin Ministerul de Interne austriac, la 5 nov. 1877, Guvernorul Bucovinei, Hieronymus Alesani dispune anchetarea cazului *Arboroasa*.

La 10 noiembrie, funcționarul **Franz Steiner** descinde la **Soc. Arboroasa și ridică adresa Ministerului român împreună eu procesele verbale ale Comitetului arboroșean**. Materialul ridicat se vădește compromițător. La 11 noiembrie 1877, Fr. Steiner confiscă restul materialului!

Și-n aceeași zi, Alessani semnează următoarea **decizie de desființare a Societății Arboroasa:**

„An den akademischen Verein *Arboroasa* in Czernowitz, zu Bänden des Verstandestellvertreters und faktischen Leite dieses Vereines Zacharias Voronca, Hörers der Theologie, hier.

Bei Einsiechtanahme in die Korrespondenzen und Sitzungsprotokolle des akademischen Verein *Arboroasa* wurde konstatiert, dass derselbe den Bedingungen seines rechtlichen Bestandes nicht mehr entspricht.

Ich finde somit⁵ den akademischen Verein *Arboroasa* im Sinne des 24des Gesetzes vom 15 November 1867/ No. 134 aufzulösen, Gegen dieses Erkenntniss steht der Rekurs an das hohe k. k. Ministerium des Innern binnem 60 Tagen frei, inzwischen bleibt jedoch die Thätigkeit des Vereins sistirt.

Die im 27 des Gesetzes vom 15 November 1867 gedachte Vorkehrung bezüglich des Vereins vermögens wird, nach dem dieses Vermögen konstatiert und dieses Erkenntniss in Rachtkraft erwacheen ist, nachträglich getroffen werden.

Der bisherige Verstand des Vereines hat dem von der k. K. Landesreglerung zur Erhebung des Vermögensstandes und bisherigen Thätigkeit des Vereines deligirten Commissär alle erforderlichen Auskünfte zu ertheilen und die Vereinspapiers über Verlangen vorzulegen.

Czernowitz, den 11 November 1877, Der k. k. Landespräsident”

Așadar:

„Către Societatea academica *Arboroasa* în Cernăuți, la mâna locțiitorului de președinte și realului conducător al acestei societăți Zaharie Voronca, student în teologie, aici.

Cercetându-se corespondența și procesele de la ședințele societății *Arboroasa* s-a constatat că aceasta și-a depășit cercul de activitate și că acesta nu mai cadrează cu condițiile unei existențe legale.

Aflu deci (de cuviință) ca, în sensul articolului 24 al legii din 15 nov. 1867, nr. 134, să desființez societatea *Arboroasa*. În contra acestei decizii e

admisibil, în termen de 60 zile, recursul către înaltul i. r. Minister de Interne, dar între timp activitatea societății e sistată.

Dispoziția dată în articolul 27 al Legii din 15 noiembrie 1867 cu privire la averea Societății se va realiza ulterior, după ce această avere va fi constatată și această dispoziție va fi dobândit putere legală.

Comisarului delegat de i. r. guvern al Țării pentru stabilirea averii societății și a activității de până acum a societății, conducătorul de până aici al societății are de dat toate informațiile necesare și de prezentat la cerere scriptele societății.

Cernăuți, la 11 noiembrie 1877

I. r. Președinte al Țării”.

Un intermezzo vesel de la aceste demersuri: la perchezițiile acestea „să se fi aflat... o listă a tuturor fetelor de măritat din țară... cu date exacte asupra vârstei și zestrei”⁶.

La aceeași dată de 11 noiembrie 1877, guvernorul „Președinte al Țării” mobilizează contra *Arboroasei* și tribunalul penal din Cernăuți, „întrebând dacă condoleanța exprimată... constituie sau nu o acțiune penală”⁷.

Tribunalul, prompt la apel, îl delegă pe judecătorul Benno Straucher⁸ și deci, în seara zilei de 3/15 noiembrie, mitropolia Cernăuțului - căci acolo își avea *Arboroasa* sediul - e împresurată de-un cordon militar, iar judecătorul se prezintă, cu 4 ceauși⁹ înarmați până-n dinți, la rectorul seminarului, ruteanul Ilie Philipowicz, invitându-l să asiste la **arestarea studenților Constantin Morariu, Orest Popescul, Eugen Siretean și Zaharie Voronca!** Într-o cameră fu arestat C. Morariu și Orest Popescul, într-o alta E. Siretean și-ntr-a treia Z. Voronca¹⁰.

Dar să le auzim mărturiile directe: ale lui C. Morariu și Mihail Dracinschi!

C. Morariu își amintește: „... în toamna anului 1877, pe când eu odată eram în sala de citire a *Arboroasei*, înaintea pultului¹¹ meu de secretar, iată că vine la mine concepistul guvernial Steiner, se legitimează că e împuternicit să cerceteze actele societății și mă roagă să i le pun la dispoziție. Din acte el a luat scrisoarea Ministerului Cultelor și Instrucției din București, cu care căpătasem 250 de franci în scopul înauțirii bibliotecii.

După câteva zile același Steiner, împreună cu consilierul consistorial Ilasievici¹² au început **ancheta prealabilă în contra comitetului *Arboroasei*** și joi, 15 noiembrie n 1877, slujbașul Straucher de la tribunalul penal din Cernăuți a venit, pe la orele 7 1/2 seara, la seminar, cu panduri înarmați și ne-a(u) dus în trăsuri închise la temniță pe patru inși, pe mine împreună cu colegii mei Orest Popescul și Eugen Siretean din anul al patrulea și pe Zaharie Voronca din anul al treilea, trăgându-se și un cordon militar împrejurul reședinței mitropolitane pentru eventualitatea că am fi încercat să scăpăm cu fuga. Ciprian fu adus la temniță de un jandarm din casa sa părintească din Stupca”¹³.

Mihail Dracinschi: „...eram pe vremea aceea... spiritual seminarial”¹⁴. Era într-o joi seara din luna noiembrie, când m-am scoborât din locuința mea în

sufrageria seminarială unde obicinuiaam să iau masa împreună cu seminarisții. Dar în sufragerie n-am aflat nici pe unul dintre ei, cu toate că eram puțin neliniștit. Părăsesc degrabă sufrageria goală și mă îndrept numaidecât înspre camerele seminarisților. Ajuns în coridor și îndreptându-mi pașii grăbiți înspre dormitorul cel mai apropiat, un haiduc, cu pușca în spate, îmi taie calea și cu un glas răgușit: „*Der Eintritt iși hier verboten*” (Intrarea oprită)! - se pune drept în ușă, oprindu-mi intrarea. Eu rămân ca trăsnit. Nu puteam crede ochilor mei. Prin coridorul lung, slab luminat văd la alte uși tot stafii întunecoase, cu pușca în spate și cu țeasta¹⁵ ascuțită pe țeava puștii.

Auzeam bătaia inimii mele: eram parcă mut și-mi puneam numaidecât întrebarea: - Cum de-au intrat în puterea nopții și-n acest lăcaș acești indivizi necunoscuți și să steie sentinela pe la ușile dormitoarelor seminariale? De când aceasta onoare?

Am aflat apoi totul. Comisarul dr. Benno Straucher fu delegat din partea parchetului ca să aresteze cu ajutorul haiducilor pe Zaharia Voronca, Constantin Morariu, Orest Popescu și Eugen Siretean, seminarisți și membri în comitetul *Arboroasei*. Ciprian Porumbescu nu era în Cernăuți, ci acasă, la Stupca, unde a fost arestat de jandarmi și escortat apoi a doua zi la Cernăuți.

Îmi fac drum mai mult cu puterea și intru într-o camera străjuită, unde-l aflu pe Voronca singur-singurel. Toți patru erau străjuți fiecare separat, și comisarul Straucher făcea percheziție printre hainele, scriptele, cărțile și scrisorile celor arestați.

Observând eu pericolul ce amenința, dau fuga la bunul Silvestru Morariu, pe atunci arhimandrit de scaun - mitropolitul Blajevici fiind bolnav - punându-l în curent cu cele întâmplate. După ce m-a ascultat, neuitatul Silvestru a căzut puțin pe gânduri și îmi spuse: «Aceasta nu se îndreaptă contra seminarisților, ci în contra mea! Mergi de-i liniștește și nici-unul să nu se opună».

M-am reîntors deci în grabă și aflu la intrarea în seminar pe toți seminarisții postați într-un cordon puternic, având cu toții hotărârea fermă să nu lase cu nici un preț ca frații lor să fie arestați.

Îl aflu și pe comisarul Straucher care tocmai **mântuise cu percheziția** și voia să se îndepărteze, luând cu sine pe cei patru teologi.

Îl rog să permită seminarisților arestați măcar 5 minute, timp ca să-și ieie îmbrăcăminte civilă, zicându-i că *reverenda e pentru seminar dar nu pentru arestanți*. Straucher însă nu permise, ci mai vârtos se răsti la mine, strigându-mi: „- *Ich verbiete Ihnen, mich in meincr Amtsfunktion zu stören*” (= Vă interzic să mă stingheriți în exercitarea funcțiunii mele).

Observând însă pericolul ce-l aștepta pe Straucher din partea seminarisților indignați și ținând seama de porunca arhimandritului de scaun. Silvestru, aflu de bine ca să-l conduc pe Straucher și pe cei patru seminarisți arestați, cu haiducii de dinapoi, prin altă ieșire. Seminarisții au fost apoi urcați în birje și escortați așa în haine preoțești, înspre piața Austriei¹⁶, și aruncați în temnița murdară împreună cu cei mai mari făcători de rele. Iar eu am dispus în

graba să tragă clopotul, chemând pe seminariști la rugăciunea de seara, *că și așa avem să ne rugăm lui Dumnezeu pentru acei care ne-au părăsit*. Toți au urmat și nici unul nu s-a opus.

Așa a urmat **arestarea și întemnițarea membrilor din comitetul *Arboroasei***. Dar în noaptea aceea nimeni n-a închis ochii de atâta scârbă și amărăciune!

Vestea tristă a arestării studenților a fost străbătut(ă) și-n oraș, lățindu-se ca fulgerul. Toți discutau cu aprindere numai despre **arestarea arboroșenilor**, despre cauzele și urmările ei. Se vorbea în taină pe atunci - și zvonul nu era neîntemeiat - că rectorul seminariului de pe vremea aceea, ruteanul Philipowicz, care nu putea să privească cu ochi buni avântul luat de *Arboroasa*, să fi contribuit foarte mult la arestarea studenților, căci, după cum s-a dovedit ulterior, chiar Philipowicz, care avea cheia de la intrarea în seminar, i-a dat drumul comisarului Straucher ca să intre chiar fără știrea capului bisericii cu haiducii guvernului și să aresteze pe seminariști.

A doua zi dimineată m-am dus să-i vizitez. I-am aflat **întemnițați la un loc cu hoți și omorători de oameni**¹⁷.

Mi s-a părut că pereții din celula lui Morariu erau vâpsiți roș; dar vâpseala era numai **sângele ploșnițelor omorâte**! M-au fost umplut lacrimile. L-am rugat pe Bendela, președintele tribunalului, ca să li se deie seminariștilor arestați alte celule, mai curate și dacă-i absolut de lipsa, ca ei să fie la un loc cu alți arestați, atunci să-i pună măcar la un loc cu oameni inteligenți (intelectuali), Bendela s-a încredințat apoi personal despre starea de tot murdară a chiliilor și a dispus cele necesare.

În zilele următoare eu le duceam câte ceva vin, dar fiind vizita mea prea bătătoare la ochi, mi s-a interzis ca să-i vizitez așa des. Philipowicz, prepozitul meu, aflând despre drumurile mele înspre temnița din fosta piață a Austriei, mă întreba că ce caut la întemnițați și că mai mult n-am să merg. Iar eu i-am răspuns cu fericirile, unde zice: «Și pe cei din temniță să-i cauți!»

Consistoriul îi concedia pe seminariștii întemnițați și de la un timp nici masa nu o primeau din institut - încă o lucrare (lucrătură) a lui Philipowicz.

Dar cei 46 seminariști rămași rupeau fărâmtura de la gură, dând pe rând o dată unul supă, altul pâine, al treilea carne, ș. a. m. d. formându-se așa totdeauna câte 5 porții care li se duceau celor 5 colegi nenorociți din închisoare.

Damele din societatea înaltă românească încă îngrijeau ca cei 5 studenți care erau priviți ca martiri, să nu ducă lipsă de nimic.

Dar și paznicii din închisoare purtau și ei grija, chiar foarte mare, ca studenții întemnițați să nu capete nici o scrisoare din afară și toată pâinea și toate bucatele aduse pentru studenți, ei le tăiau bucățele și le cercetau cu de-amănuntul, că doar ar afla ei vreo hârtiuță scrisă și asemenea în mâncare!... Deci, fiecare se îngrijea și se interesa de soarta celor 5 întemnițați!

Despre ocupația întemnițaților în vremea celor 11 săptămâni de arestare preventivă a *arboroșenilor* pot atât să spun... că vizitându-l odată pe Voronca,

care era închis la un loc cu un criminal¹⁸, l-am aflat pe Voronca șezând jos, grecește, jucând șah. Cu cărbuni trase el pe podele liniile necesare, iar figurile și le formase din pâine...¹⁹.

Iar în continuarea acelor spuse ale lui Mihail Dracinschi - două-trei precizări. Dacă e vorba de cântece compuse „în acele zile negre” ale temniței, atunci să nu uităm mai ales mărturia lui N. Petra-Petrescu: „Din închisoare adusesse cu sine **Suspinul prizonierului**, arie și cuvinte intim analoage cu situațiunea lui dureroasă, (pe) care o scrisese Ciprian, neavând hârtie, într-o gramatică franceză ce-o avea la sine”²⁰.

La fel, C. Morariu: „În temniță Ciprian a scris pe un părete de carte²¹ cântecul *Suspinul prizonierului*, căruia i-a făcut și muzică asemenea stării dureroase a sufletului său”²².

Cum a ajuns această gramatică franceză la întemnițatul Ciprian ne lămurește Valeriu Braniște²³.

Și nu mică ne fu surpriza când în revista *Muzica* (București). 1951, nr. 3 - 4, p. 113, ni s-a prezentat, în trei facsimile (după manuscrisele lui C. Porumbescu - din *Biblioteca muzicală Tib. Brediceanu*) - *Suspinul prizonierului*, întâi manuscrisul cu partea muzicală (fără text), sus în dreapta semnat *C. Golembiovski*, și la fine, datat: „În penitenciarul Cernăuți 22.12.811 *C. Golembiovski*” apoi al doilea facsimil și cu strofa I a textului, iar sus în dreapta, cu autograma: „Cuv. și muzica de *C. Golembiovski* și al treilea facsimil: celelalte 4 strofe (fără muzică), semnat *Golembiovski*. Facsimilul prim s-a mai reprodus și-n revista *Viața militară* (București), An. VII, 1953, nr. 6 (iunie) p. 76.

Hora detrunchiaților, despre care M. Dracinschi afirma că Ciprian a compus-o în închisoare și poartă data: „Stupca în 4 martie 1878 Cyprian Golembiowski”.

Și acum, iar mărturiile bravului Mihail Dracinschi: „Și câte cântece jalnice pline de amar n-o fi compus Ciprian Porumbescu în acele zile negre. Se mângâia cu vioara, pe care o primise prin bunăvoința președintelui tribunalului Bendela. Prin cântecele sale Porumbescu câștigase simpatiile celor arestați.

Partitura *Horei detrunchiaților* cu însemnarea lui Leca Morariu –
datată 4 martie 1878 – Ms. 6290 – Cabinetul de Muzică –
Biblioteca Academiei Române

Întreaga populație românească din Bucovina simpatiza cu tinerii arboroșeni arestați.

Nu uităm nici amintita mărturie a preotului Alecu Berariu referitoare la modul în care ducea „celor doi trădători ai Austriei”, Ciprian Porumbescu și Constantin Morariu, pachete cu mâncare la închisoare de la mătușile sale²⁴.

Cei mai vestiți trei avocați din Cernăuți, Dr. Rott, Dr. Tabora și Dr. Atlass, vor primi apărarea celor cinci, ca o afacere de onoare, adică fără nici o remunerație. Ei au cercat toate mijloacele ca să fie puși în libertate și, în același scop, mărinimosul boier din Stupca, răposatul Alecu cavaler de Popovici, și-a oferit drept cauțiune toată moșia sa.

Dar în zadar. Cauza pentru care au stat închiși până la pertractarea finală a comunicat-o colegul Orest Popescul: spiritualul Dracinschi i-a scris lui Dionisie Mitrofanovici, păstorul sufletesc al penitenciarului din Lemberg, rugându-l să intervieve la curtea de apel pentru punerea noastră în libertate.

Mitrofanovici însă a primit răspunsul că nu se poate, deoarece mari bănuieli au în contra noastră chiar unii prepoziți seminariali de-ai noștri, dintre care fu numit prefectul și profesorul de morală de mai târziu, Dr. Emilian Voiutschi²⁵...

Așa i-a istorisit lui Orest Popescu însuși Dracinschi, regretând că a nimicit epistola respectivă a lui Mitrofanovici. Pe temeiul unei bănuieli cu totul fictive am trebuit să stăm închiși 11 săptămâni²⁶.

Unsprezece săptămâni! Precis: Zaharie Voronca, Constantin Morariu, Orest Popescu și Eugen Siretean, din 15 nov. st. Nou 1877 - iar Ciprian (arestat la Stupca) din 18 nov. st. nou 1877 - și până-n 3 faur st. nou 1878.

XVII.2. Arestarea lui Ciprian

Ciprian Porumbescu terminând studiile teologice, nu mai era în Cernăuți când s-a pornit la **arestarea comitetului Arboreasei**. Era la Stupca, în vacanță. La Cernăuți erau arestați arboroșenii Zaharia Voronca, Constantin Morariu, Orest Popescu și Eugen Siretean... și aruncați în temniță cu criminali de ultima speță, între care chiar și ucigași și trei zile în urmă, la 18 noiembrie (st. n.) fu arestat, acasă, la Stupca și președintele *Arboreasei*, Ciprian Porumbescu

“**Ziua arestării lui Ciprian** a fost o duminică²⁷ – scria Mărioara biografului lui Ciprian Porumbescu, preotul Constantin Morariu 11 3/16 aprilie 1908. - Dimineața Ciprian a fost foarte vesel. Tata era dus la biserică. Era toamnă; o zi frumoasă. Pe la 91/2 m-am așezat la pian și am cântat diferite bucăți: duete pentru pian și vioară de Luigi Arditi (1822-1903) și Vieuxtemps (1820-1881). La urmă am încercat admirabila *Baladă pentru pian și vioară*²⁸, compoziția lui Ciprian, care am publicat-o eu după moartea lui tata.

Pianul era lângă fereastră. Privirea de la fereastră era spre drumul care mergea prin sat. Deodată aud un zgomet. Mă uit la Ciprian; văd că i-a căzut arcușul din mână și dânsul, palid ca un cadavru, îmi zice:

- Vine jandarmul cu vornicul din sat! Vin, dragă Mărioară, să mă aresteze!

Eu încep să tremur toată și să plâng în hohote, văzând jandarmul, cu baioneta strălucind în zarea soarelui.

Tata sârmanul, s-a sculat de la masă unde lua cafeaua și era aproape să cadă dacă nu-l susțineam eu și Ciprian.

N-au trecut 5 minute și iată-l jandarmul în odaie, zicând:

- „*Im Name des, Gesetzes werden Sie arretirt und mtissen sofort mit mir nach Czernowitz*”²⁹.

„Ciprian palid, dar cu voința fermă, s-a îmbrăcat. L-am ajutat căci îi tremurau mâinile. Și după o sărutare și îmbrățișare cu sârmanul Tata, bătrân - și cu mine, care nu-mi puteam astâmpăra plânsul, a plecat cu o căruță țărănească.”³⁰

„După o oră am plecat imediat și eu cu tata la Cernăuți, unde am stat tot timpul arestării. Om să fii, ca, într-o lungă zi de vară să depeni pe jos cele cam 12 mile!”

Mai... literar, N. Petra-Petrescu, la 1884, scria: „când, iată, jandarmi armați intră în casa părintească a lui Ciprian la Stupca. Îl iau cu dâșii și-l duc în închisoare, la Cernăuți”.

La fel, emfatic, V. Braniște (1908, p. 61): „când, ca un fulger din senin călcase ră jandarmii casa parohului din Stupca...”.

Iar Th. Bălan, referindu-se totuși la C. Morariu: „Ciprian... se afla acasă, la Stupca. Aici fu arestat și escortat de la un post de jandarmi la altul, până la Cernăuți”³¹.

Câteva amănunte concludente, asupra **arestării lui C. Porumbescu** le desprindem din două scrisori ale Mărioarei Rațiu-Porumbescu:

1) scrisoarea torso (fără sfârșit) către C. Morariu, din 3/16 aprilie, fără an, dar, se vede, din 1908, când C. Morariu își redacta pentru tipar broșura *Ciprian Porumbescu*, după 25 de ani de la moartea lui (Suceava, 1908), din care am citat mai sus;

2) ampla scrisoare (răspunzând la 9 chestiuni), trimisă subsemnatului în 19 aprilie 1923³².

Redactate la diferite răstimpuri, aceste scrisori se deosebesc pe ici-colo în relatarea amănuntelor; rămân însă în întregul lor prețioase documente. Să le ascultăm³³:

Mărioara Porumbescu, la vârsta când Ciprian este arestat

Din Câmpina, la 3/16 aprilie³⁴ iubita și neconsolata surioară îi descria lui Constantin Morariu - adesându-i-se cu „Stimate Amice și Părinte” - scena arestării prezentată mai sus.

Momentul arestării este descris de aceeași Mărioara, cu unele deosebiri neesențiale, determinate de timpul scurs între cele două epistole: 3/ 16 aprilie 1908 și 19 aprilie 1923, deci mai bine de e15 ani, dar și de slăbirea memoriei semnatarei, slăbire acuzată chiar de ea în scrisoare. În plus, noua epistolă dă amănunte și asupra fazei premergătoare arestării.

La 19 aprilie (st. n.) 1923 îi răspunde celui de-al doilea biograf al muzicianului:

Stimate Domnule Leca...

Voi răscoli în trecutul meu și memoria mea, ca să-ți pot răspunde la cele 9 întrebări. Viața mea a fost teribil de zbuciumată; din cauza aceasta și memoria mi-a slăbit.

Arestarea lui Ciprian am descris-o și d-lui Branisce pentru biografia care a scris-o d-lui³⁵.

„Era luna octombrie, Ciprian, în una din zile spune tatei că trebuie neapărat să plece pe două zile, la Cernăuți. Tata, cam mirat, l-a întrebat ce caută acum la Cernăuți, deoarece cursurile încep abia la mijlocul lunii octombrie și Ciprian isprăvisese teologia. Ciprian, momentan puțin încurcat, răspunse că-i o chestie *prea secretă* și că voiește, între altele, să-și aducă și ceva cărți. Tata cred că nu bănuia nimic”; totuși, știindu-l pe fiul său naționalist înfocat și știind că la Iași se prepara serbarea de 100 de ani de la răpirea Bucovinei³⁶, iar la Cernăuți se fac serbări jubiliare³⁷, numai atât i-a zis:

«— Cipriane, fii prudent! și bagă de seamă să nu-ți pierzi viitorul!»

„Ciprian, după două zile s-a întors de la Cernăuți, dar foarte îngândurat. Distras, fuma și cânta mult. Nu ne-a amintit nimica de telegrama *Arboroasei*.

Duminecă, imediat după venirea lui acasă³⁸, pe la orele 9 și ceva, mă cheamă la pian, să cântăm împreună. Dânsul își scoate vioara din cutie și eu voiesc să mă așez pe taburet. În momentul acela, cum pianul era vis-a-vis de fereastră, zăresc venind în sus, spre casă (casa era așezată pe un dâmb), un jandarm cu baioneta înfiptă în pușcă și primarul satului. Observ că Ciprian urmărește privirea mea și întreb:

- Da jandarmul acesta ce-o fi vrând, că urcă spre casa noastră?

Văd că Ciprian devine palid ca un cadavru și zice:

- Să știți, Măriorică, vin să mă aresteze pe mine!

Eu am căzut pe scaun, aproape în nesimțire. O spaimă, o durere nemaipomenită m-a cuprins - văzându-l pe bătrânul Tătuță că întră cu ochii plini de lacrimi în casă, venind de la biserică, unde aflase între săteni c-au venit jandarmul să-l aresteze pe domnișorul părintelui. Tata l-a cuprins pe Ciprian în brațe și l-a sărutat pe frunte:

- Aici ai arătat că ești fiul meu! Dumnezeu să te-ntărească!...

A fost o scenă cumplită. Toți trei am izbucnit în hohote de plâns. Liniștindu-ne, Ciprian a ieșit afară, închinându-se jandarmului cu cuvintele:

- *Ich stehe zu Ihrer Verfügung*³⁹.

După ce jandarmul i-a zis, în nemțește: „În numele legii, te arestez!”... am observat că tata se clatină, aproape să leșine. I se păruse că jandarmul scoate lanțuri, când de fapt dânsul pusese mâna numai pe cartușieră.

A doua zi am plecat cu Tata la Cernăuți, unde am stat 4 săptămâni...”

Abstracție făcând de contradicțiile acestor informații ale Mărioarei Rațiu-Porumbescu (cea cu memoria slăbită!...), lămurit e că Ciprian pleca de la Stupca, la acea memorabilă ședință a *Arboroasei* (fie chiar numai pentru a lichida recepția înaltei danii de 250 de lei) cu toată hotărârea și se înapoie acasă (de pe urma faimoasei telegramă, titlu de glorie a conștiinței românești din Bucovina robită), nu fără presentimentul furtunii!...

- Demn, porumbesc, dacic e caracterizat și zbuciumul bravului părinte Iraclie - dacă a rostit cuvintele: - Ai arătat că ești fiul meu! Dumnezeu să te-ntărească! Ceea ce nu e foarte de crezut - fiindcă ecourile arboroșene se coroborează întreolaltă. Dovadă - întrucât legenda poate fi dovadă - iar povestea! Informatoarea ne fu hipernonagenara doamnă Eufrosina Wilhelm⁴⁰ la Râmnicu-Vâlcea, în 26 august 1951.

Adică: Iraclie Porumbescu, chiar în drum către dragul său arestant, oprește trăsura la un amic sucevean. Ăla aruncă vorba:

«- Deh! N-a avut de lucru și Ciprian al d-tale!»

„Înfuriat, părintele Iraclie se aruncă în capra trăsorii și, scuipând un: «Tfi! Rușine obrazului să-ți fie!» și își iușnește caii, de numai scapără roțile!”

Dar, mărturia o avem și-n amintita scrisoare, darnic-informativă - Mărioarei Rațiu-Porumbescu, din 19 aprilie 1923! Cităm: „Când era Ciprian în închisoare, îmi reamintesc de o scenă. În drum spre Ițcani, a doua zi după plecarea sărmanului Ciprian la temniță! În Suceava l-am întâlnit pe preutul Grigorovici, un unchi, al lui Lazăr și al doctorului Aurel Grigorovici din Suceava, frate cu preutul Grigorovici din Bosnaci... În dreptul casei părintelui Grigorovici, a treia casă de la răposatul Vasile Bumbac (1837-1918) ne oprim cu trăsura, părintele Grigorovici aflându-se-n poartă și tata fiind prieten cu dânsul. După un schimb de câteva cuvinte, începe numitul părinte să-i critice pe acei 5 tineri teologi, cu Ciprian în frunte, c-au avut îndrăzneala de a trimite o telegramă compromițătoare... cam așa ceva; nu prea am înțeles frazele... Știu că tatăl meu, iritat la culme, se scoală în picioare, cu biciul, și pornește caii în goană. Numai atâta am auzit: - «Să-ți fie rușine cu astfel de vorbe! Nu ești Român!»”

În plus, chiar și **Iraclie era supravegheat** la data aceasta, prefectul județului Keschmann fiind avertizat că pe tăcutetele, fără senzație, să culegă informații asupra conduitei parohului Iraclie.

De altfel, am auzit-o de la Th. Bălan: „S-a mai ordonat supravegherea preotului Iraclie Porumbescu...!” Iar Iraclie Golembiovski alerga după

certificate cu care să facă dovadă că, uzual, îl cheamă și Porumbescu!... Marea cumpănă deci, cu acest răstimp 1877-1878 pe capul bietului paroh de la Stupca!

Dramatica arestare a lui Ciprian – știm cât zbucium a prăbușit peste bietul tată, Iraclie! Zbucium și pentru Ciprian și pentru sine însuși! Poate chiar și grija de a-și motiva românizarea numelui Golembiovski în Porumbescu și grija de-a dovedi quasi-patronimul i. r. al lui Ciprian!

XVII.3.

Mizeriile temniței austriece

Celălalt martor direct al vieții din temniță, Constantin Morariu - și încă ce martor!: „Dar pe toți ne-au închis în celule separate împreună cu cei mai mari făcători de rele. Eu eram închis la un loc cu un armean care făcuse moarte de om, cu un evreu și un băiat din Ceahor, internat pentru furături.

Băiatul avea cămașa și izmenele așa de pline de păduchi, încât unde punea mâinile, ucidea neconținut.

Celula părea a fi ca zugrăvită de sângele ploșnițelor ucise și, când iarna au făcut întâiași dată foc în sobă, ploșnițele mișunau pe ea mai dihai decât furnicile într-un mușinoi.

Spiritualul nostru Mihail Dracinski a intervenit în privința aceasta la președintele tribunalului și urmarea a fost că pe mine m-a mutat în spitalul temniței, unde a doua zi dimineața mi-am curățit perina de niște păduchi albi și mari, ca și cum ai curăți frunzele de varză de mulțime de omizi.

Din spital m-au dus înapoi în celula de mai înainte, care acum era văruiată și cu podelele spălate și, acolo am petrecut până la sfârșit cu forestierul Mark și cu jandarmul Iakubowski.”

Lui Ciprian i se încuviințase vioara și mie flautul, și amândoi corespondam cu signale ca cele din trâmbițele militare...

Dinspre partea alimentării, birnicii noștri (care trebuiau să-și dea birul de sânge gângăniilor cesaro-crăiești din cesaro-crăiasca închisoare) numai la început de-au dus-o mai greu, mulțumindu-se cu o „bucată de pâine și-un pahar de apă pe zi”⁴¹.

Pe urmă veni fericita inspirație a celorlalți seminariști de a le împlini tainul zilnic rumpând din propria lor hrană și de a contracara astfel lucrătura rectorului Ilie „Philipovicz”, ca să nu li se mai dea masa de la seminar! Și apoi, în semnul celei mai românești solidarități, doamnele române, ca Elena Popovici-Logotheti și Sofia Ștefanovici⁴², sau „necunoscutele” mătușile lui Alecu Berariu, completară cu vârf și îndesat, încât Ajunul Crăciunului și al Iordanului, întemnițării „îl prăznuiră după obiceiul strămoșesc cu pește și grâu”⁴³ și-i putem da crezare, fiindcă într-un pasagiu, inedit, din paginile lui C.

Morariu⁴⁴, mai citim: „Acum mă simt dator a mulțami cu cuvinte pentru dulceți, așteptând să vă pot mulămi în persoană”.

După mărturiile Mărioarei, „doamnele aristocrate și româncele îi trimiteau lui Ciprian zilnic mâncările și vinurile cele mai scumpe. Ce folos! Pe lângă geam intrau zăpada și frigul! și aerul cel stricat din celulă i-a zdrobit sănătatea. După aceasta a mai stat aproape un an acasă”⁴⁵.

Și acum, **până la judecarea procesului-Arboroasa** (în primele trei zile din Faur. 1878) - o **raită pe la încarcerării noștri**.

Indiferent de micile inadvertențe și contraziceri în cele informații de la Mărioara, de la C. Morariu, sau N. Petra-Petrescu, părintele Iraclie și Mărioara fugiră și ei la înțemnițatul lor. Se întâlniră în biroul omului de omenie Isidor Zotta.

„- Cum o duci, Cipriane? - întreabă tata.

- Bine, Tată, Stau în chilia mea și cânt *Gaudeamus igitur*. Dar oamenii ăștia mi-au dat un public, un public care nici măcar nu știe latinește” - făcu haz de necaz bonomul Ciprian.

Din știrile Mărioarei mai aflăm că, mai adesea decât Tata îl vizita ea.

În urmă Ciprian nu e chiar de tot singur în celula sa: i se aduce vioara! Primul gând, când mâna îi alunecă pe gâtul „miresei sale”:

- Ce să le cânt? Doina! Și prinse a o zice-așa cum știa dânsul s-o zică în clipele cele mari ale vieții: În fața Iubitei (Berta!); în fața Mării; în fața lui Verdi...

Încât, evident, *Doina* pentru C. Porumbescu era – nu un efemer capriciu de quasi - democratism, ci o profundă necesitate, un categoric imperativ. Precum ne-a și mărturisit-o C. Morariu (1908, p. 8): „n-am mai auzit și cu bună samă nu voi mai auzi alta (= altă vioară), atât de măiastră, mai ales în cântare *Doinei* și a *cântecelor noastre populare*”.

Iar autenticitatea ei, în execuția lui Ciprian, o confirmă realitatea celui moment⁴⁶ căci unul dintre cei doi soți de criminalitate, ambii săteni, izbucnind în hohote de plâns amar, mărturisi apoi:

- Singura mea fiică dragă, dragă mie ca sufletul și moartă câteva zile înaintea de-a fi adus eu aice, cânta doina pe care o cântași și d-ta acuș.

Episodul mai are o lature documentară: Cât de mult simțea C. Porumbescu că se poate bizui pe vioara sa, fiindcă, mai apoi, la amintirea acestui incident și-a exprimat regretul că nu l-a avut soț de celulă pe hainul de procuror Th. von Mehoffer⁴⁷, pentru a-l mai domoli cu cântecul său.

Celălalt singular episod din temniță, povestit numai de Mărioara, **cu acea asasină** (în colaborare cu un flăcău) **a soțului ei**, Elisaveta, femeie de-o frumusețe rară”, care la plecarea lui Ciprian din temniță, îi sărută mâna, mulțumindu-i pentru... *Doină* și celelalte cântări din „fiecare zi” admite și el un comentariu: „Cât de pe placul țărânului știa să zică din vioară” - și chiar - „în fiecare zi”- arestatul nostru și „cât de dezgrădit de orice izolare știa să fie dânsul cu această lume a satului”.

Emoționantă fu pentru deținutul Ciprian și surprinzătoarea revedere – iarăși povestită de Mărioara⁴⁸ – cu fostul său coleg de școală suceveană (și chiar bacalaureat!) Piontek, ajuns și dânsul „hoț ordinar” și acum iarăși „coleg” cu Ciprian.

Și iar ne vin în minte mărturiile Mărioarei, comunicate preotului Constantin Morariu: „Cât am stat la Cernăuți, mă duceam regulat, odată pe săptămână la tribunal, unde profosul⁴⁹ îl ducea până la ușa biroului d-lui Zotta⁵⁰, socrul lui Pridie⁵¹.

Pridie era atunci auscultant. Aici, cu inima sfâșiată și palpitândă, îl așteptam și vorbeam câte o oră cu el. Povestea cum vin arestații la ușa lui și-l ascultă cu sfințenie când cântă din vioară. Între aceștia, o femeie tânără și frumoasă, care - zice dânsa, și-a fost omorât soțul împreună cu un fecior din sat - din Boian, sau de lângă Boian. Femeia aceasta era de-o frumusețe rară, naltă, bine făcută; cu ochii ca mura, sprâncenele încadrate, gurița ca o fragă, corpul mlădios, foarte frumoasă. Și venind la ușă, îi zice:

- „Cuconașule, te rog să-mi cânti o doină. Cânti așa de frumos! Te ascult în fiecare zi; chilia mea e lângă a d-tale. Îmi pun ureche la zid și ascult cum cânti”.

Scena e povestită de Mărioara⁵² și ea ne dă și numele celei ce-și asasinase (în colaborare cu un flăcău) soțul - Elisaveta - care la plecarea lui Ciprian din temniță, îi sărută mâna, mulțumindu-i pentru... Doină și celelalte cântări din „fiecare zi”, ceea ce admite un comentariu.

„Ciprian i-a satisfăcut dorința” – continuă sora întemnițatului. Femeia plânse în hohote. S-au fost strâns toți deținuții acolo. Profosul numai cu sila i-a gonit în celulele lor.

Ciprian deprinsese un fel de telegraf la zidul femeii aceștia, care se chema Elisaveta și așa a aflat toată istoria ei. Când Ciprian a ieșit din penitenciar, Elisaveta i-a sărutat mâinile zicând că atâta mângâiere a avut și dânsa, iar acum vede numai osândă și deznădejde. Eu i-am trimis o pereche de ghete și o năframă. Aud că pe 8 ani au osândit-o la Lemberg.

Printre colegii săi de școală de la Suceava, Ciprian îl avusese prieten intim pe unul cu numele Piontek. Într-una din zile, când a fost chemat la birou - că zilnic veneau prieteni ca să-1 viziteze - întâlnește deodată pe galeriile cele întunecoase, în haina de ocaș, un tânăr nalt, slab, palid care-i strigă:

- Cipriane, tu ești? - și cade în brațele lui. Sunt un hoț ordinar! Mizeria m-a făcut să fur bani din casa percepției!

Era... Piontek! Bacalaureat și băiat foarte deștept. Stăteau îmbrățișați. Cu mare greu s-a dezlipit unul de altul. Întrevederea aceasta l-a zguduit pe Ciprian profund. S-au mai văzut apoi din când în când. Sărmanul Piontek a și murit în penitenciar de atac galopant.

Moartea lui Ciprian tot din penitenciar se trage, căci prima vărsare de sânge acolo a căpătat-o. Sfârșitul îl știți D-voastră de la Procesul cu Curtea de jurați etc.”

Și, iarăși Mărioara Rațiu-Porumbescu⁵³: „Mă duceam în fiecare Joie și Duminecă, de mă întâlneam cu scumpul meu frate în biroul d-lui Consilier Zotta... Fiecare revedere ne-a fost duioasă, tristă. Eu îl încurajam, cât era posibil unei copile ca mine, căci copil eram⁵⁴ dar sufletește, o bătrână: O pierdusem pe Mama⁵⁵ și înduram acum durerea de a-l vedea pe fratele îndurerat, slăbit, întemnițat cu bandiți și criminali! La despărțire, abia puteam să-mi rețin plânsul, văzându-i ochii scăldați în lacrimi. Pleca cu un oftat adânc, împreună cu profosul, spre chilia murdară, friguroasă, plină de miasme, cu un miros insuportabil! O, Doamne, ce îngrozitor a fost timpul acesta!

În fine, eu n-am mai putut să suport durerea aceasta. M-am bolnăvit grav, și bietul Ciprian, asemenea: pneumonie, vărsare de sânge. Primul focar spre calea morții!

Tătuța a venit de m-a luat acasă. Am zăcut 4 săptămâni de tifos. Aveam halucinații, aiurări. Sărmanul Tata se zbătea de griji și supărări. Nu știa cui să-i deie ajutor: să plece la Cernăuți, la Ciprian, sau să steie la căpătâiul meu. Mi-am revenit...

Și bietul Ciprian, după 3 luni⁵⁶, a scăpat de temniță, cu focarul boalei de plămâni (...) Tata văzându-l așa slab, nu l-a lăsat să plece la Viena”.

Și iată ce mai spun biografiile lui C. Porumbescu la **această gravă răspântie a vieții lui Ciprian**:

N. Petra-Petrescu (1884, p. 67): „Morbul fizic al lui C. probabil că se trăgea de când cu închisoarea din Cernăuți”;

Valeriu Branisce (1908, p. 77), mai insistent și, oricum, mai propriu realității: „...În mucegaiul temniței s-a declarat greul morb, pentru care nu mai e leac: a început să tușască și să verse sânge. Toate semnele arată că Ciprian era... din naștere predispus pentru acest morb greu, dar nu încapă îndoială că, în umezeala mucegăită a temniței și-au găsit germenii ucigași cea mai potrivită hrană, scurtând, astfel înainte de vreme tinerele zile ale compozitorului nostru...”;

Și Ștefan Pavelescu (1940, pp. 25-26), iarăși just - intuitiv: „Lui Ciprian, temnița aceasta i-a fost fatală, căci fizicul său șubred, în care se încuibase boala, încă de prin liceu, a fost atins serios de tot”.

XVII.4.

Activitatea creatoare în temniță a lui Ciprian și a unor confrați

Sub raportul confortului intelectual e de reținut și altă inedită mărturie a lui C. Morariu în aceeași scrisoare către logodnica sa: „... nu-mi merge rău, ci din contra. Interesul de viitorul meu îmi dă și aici putere la orice și astfel, pe lângă lectura feluritelor foi beletristice și literare, eu mă ocup și cu studiul *Omileticii*, preparându-mă pentru examenul de stat. Lipsă nu duc de nimică. Dulceți, zahăr, ceai cald în toată dimineața și seara nu-mi lipsesc nicicând⁵⁷.

Ciprian ne încântă cu vioara, zilele trecute am căpătat și cu flautul și așa, în cântări, și voie bună e cea mai întemeiată speranță pentru viitor, ne trece timpul foarte repede...

Vă trimit aici... o arie născocită în amurgul serilor pe flaut, cântați-o împreună cu lelița⁵⁸ la pian. Am și cuvintele⁵⁹ la ea, dar acestea vi le-oi împărtăși mai târziu.

Din toate părțile aud că pe la 15 Ianuarie⁶⁰ se va sfârși și istoria noastră, și așa cred că de Iordan⁶¹ voi fi cu bună samă în Ceahor⁶².

Acum mă simt dator a vă mulțami cu cuvinte, nu însă cum aș dori, pentru bogata cutie cu ajun românesc și pentru dulceți, așteptând să vă pot mulțami și în persoană.

Salutare bădiții⁶³ leliței, sărut mâna mămuții și bunicii... Cernăuți, 9 Ianuarie⁶⁴ 1878).” „În temniță am înjghebat o horă⁶⁵...”

Citatul are meritul, nu numai de a confirma că, din celula sa, vioara lui Ciprian putea încânta și pe locatarii celorlalte celule, dar și meritul de-a vădi oarecare confort intelectual, încât, C. Morariu își putea prepara cutare examen și „în amurgul serilor” putea izvedi și așterne pe portativ o arie, cu text cu tot și, la fel (dar fără text) o *Horă*.

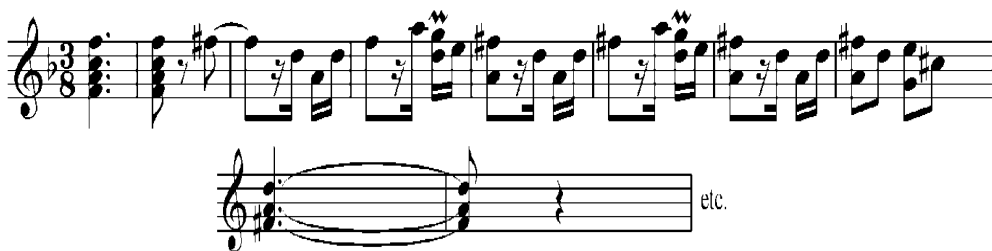
Decât, Ciprian se vede că nu dispunea din naștere de vâjnoasa „cherestea” a lui Morariu. Știm din antecedente că nu odată se plânge de..., de simptomele maladiei sale (evident native): catar, tuse... Două luni și patru săptămâni de închisoare, trebuiau să fie grave pentru plăpândul lui fizic.

Bine însă că Ciprian avea, alături de acea gramatică franceză, binevenită celui ce sta să ne dea (în muzică și text) valsul *La malurile Prutului*⁶⁶ cu două - trei ciripiri franțuzești ca:- *Bon jour, bon jour monsieur!- Bon jour, bon jour madame!- Comment vous portez-vous? Să-ți spun parole d'honneur!- Dă-mi pace, c-am malheur!* - și binevenită celui ce, la Nervi trebuia să converseze franțuzește. Și bine de el, că acolo, în celulă – poate – a putut să și-l fixeze pe portativ și pe cartonul acelei gramatici *Suspinul prinsonierului*.

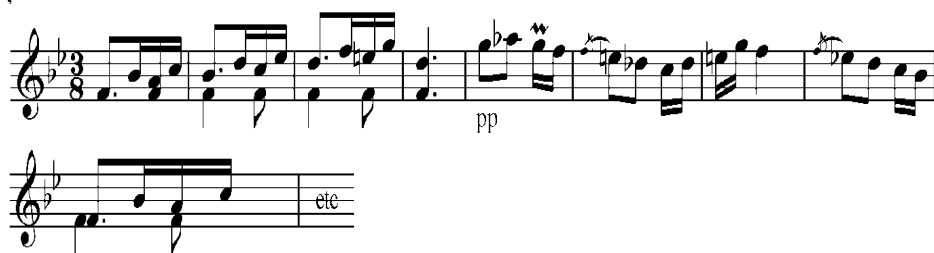
Tot în temniță se va ivi și *Hora detrunchiaților*, amintită anterior.

În dorul *Arboroasei* sale, Ciprian, „devenit mai serios (?) și tăcut și decepționat-vultur cu aripile slăbite de durere” (Th. Bălan), își așternu pe portativ *Hora detrunchiaților* - fapt datat în manuscris cu: „Stupca în 4 martie 1878, Cyprian Golembiowski”.

O avem publicată în fascicula a VIII-a, 1911, din colecția societății *Ciprian Porumbescu* de la Suceava, cu însemnarea: „Revăzută de A. Karnet”. Cu plimbările ei prin *re minor*, modulată în *Re major* trecut în *Si bemol major*, și prin cele chromatisme, iarăși o fericită creație a lui C. Porumbescu - creație proprie. a sa, dar atât de real în spiritul celui mai neaș folclor: (în versiunea Karnet)

și

August Karnet a respectat destul de riguros manuscrisul și - cum se și cuvine - armura lui re *minor*: la Karnet e un bemol, iar la Porumbescu, din inadvertență și prin seducția lui *și bemol major* din partea a 2-a a compoziției, doi bemoli!

Deci, în manuscrisul lui C. Porumbescu:

iar în fascicula tipărită cu mai mare dichis polifonic:

Manuscrisul - 3 pagini mari, dintre care prima, coperta, pasionat - migălită de compozitor (și C. Porumbescu nu odată și-a alintat creațiile cu asemenea dragi desene): *Hora* (în caractere gotice) *detrunchiaților* - pe o cochec șerpuitoare eșarfă, aproape în chip de șarpe de parcă ar sta să simbolizeze îndemnul biblic: „Fiți blânzi ca porumbeii și înțelepți - vicleni - ca șerpuii... voi detrunchiaților, voi pășiților - pentru piano de C. GOLEMBIOVSKI (aici cu V, iar în p. 3 chiar cu W). Lui Ciprian îi putea deveni ademenitor numele care începe cu numele Adoratei Gorgon...

Iar **C. Morariu** fiind și versificator, îi ține președintelui său isonul și-și zice **Cântecul detrunchiaților**, datat cu: *Toporăuți, în Vinerea mare, 1879* și publicat în revista *Amicul Familiei* (Gherla), An. II, nr. 11 din 1/13 iunie 1879, p. 102, după cum citim:

1 - „*Până când o să mai fie
Pe pământ o armonie,
Până când o să-ndulcească
Încă limba românească,
Graiul fraților din lume
Ce-s de-un sânge și de-un nume,
Pân-atunci, la poli să fim,
Detrunchiați nu ne numim!*
2 - *Până când frumoasa țară
Și cu doina, a ei soră,
Prin văzduh vor răsună
Și suspine-or alina;
Până când datini străbune
Voi sunteți români! - ne-or spune
Pân-atunci, ori-und să fim
Detrunchiați nu ne numim!*
3 - *Nu-i putere omenească
Ce-ar fi-n stare să oprească
Cursul inimilor pline
De tezaure divine,
Căci divin e să iubești
Grai, cânt, datini părintești,
Și-ale noastre cât iubim,
Detrunchiați nu ne numim!”*

Și iarăși - *avânt dispărut...* în nenorocitele afirmații ale lui Th. Bălan, nu însă în realul elan al arboroșeanului Ciprian Porumbescu, din partea căruia Z. Voronca mai primește următoarea misivă⁶⁷:

Stupca, 31 martie 878

Iubite și stimat frate,

Înainte de toate, scumpe frate, primește din partea mea și a întregii familiei noastre condoleanța-ne⁶⁸ cea mai sinceră și profunda cu ocaziunea trecerii din viață a prea venerabilei tale maice. Știu prețui durerea și o astfel(iu) de pierdere, știu ce poate la astfel(iu) de întâmplare un cuvânt consolator(iu), dar sunt și asigurat cum că numai timpul este adevăratul și unicul medic care(le) poate să vindece o rană atât de adâncă.

Dumnezeu să te întărească și să te mângâie cu grația Sa - cea nemăsurată. Am fost foarte mulțumit de diferitele rezultate ale stăruințelor tale de care te-am rugat, numai te potflesc, de s-ar putea, ca promisiunea ta despre trimiterea

protocoalelor să se realizeze într-adevăr și cât mai curând. Tot așa și acuzațiunea⁶⁹.

Lui Voiutchi i-am scris și l-am rugat să-mi trimită o fotografie⁷⁰; tu fii așa de bun, precum mi-ai promis - și vorbește cu ceilalți doi⁷¹ și-apoi, la timpul său, îmi vei scrie cum și ce.

După cum înțeleg din epistola ta, din mult menționata broșură⁷², nu e nimic; să le fie în obraz! (...) Apoi ce a lehăit Cocinschi?⁷³

Părintele-i⁷⁴ foarte înfuriat. Acuma era un moment atât de apt - spre a se mișca încâtva și a arăta șvabilor că mai există români în Bucovina, și nici acum nu s-a făcut nimic! Când a mai fi un timp așa favorabil? Cine s-a mai lăsa închis?

Cu pertractarea disciplinară a Senatului academic și-a pus acesta coroana. A nebunit! Voi (ce) ziceți la asta? De la minister(iu) încă n-aveți nimic? Vai de capul vostru! Sunteți toți la un loc, ori încă nu?⁷⁵

Am primit o epistolă de la redactorul *Telegraful(ui) Român*. Oamenii de acolo mai mult s-au interesat de cauza noastră decât mămăligarii bucovineni. Procesul *Arboroasei*, care(le) apăruse în *Tel. Rom.* îl urmăriră cu nerăbdare și interes grozav. El, redactorul, ne salută pe toți și scrie în stil foarte simpatic și călduros.

Ce-i cu Recursul?⁷⁶

Cu vremea asta urâtă, nici n-am fost încă la Humor spre a-l vizita pe Vasilică. Zilele aceste trimit petiția la Societatea Academică⁷⁷ din București.

Noi suntem toți sănătoși. Jucăm Șachrai⁷⁹ și cântăm „Of! săraca soacra mea”. A propos, pe aici se vorbește cu siguranță că ai să te-nsori la Stroiești⁷⁹.

Scrie-mi, mă rog - ce faceți ce (se) mai aude pe la voi,

Te sălut,⁸⁰ împreună cu părintele, cordial

Cypr(ian)

Zilele aste⁸¹ văd în călindariu un Zaharia; de e numele tău atunci îți gratulez⁸².

Salutări lui Iliuțiu, Seretean, Costei, Chelariu, Șandru Simonoviciu, Tit⁸³ etc. etc. etc. La toți!”

Așadar, președintele Ciprian, „foarte mulțămît de diferitele rezultate ale stăruințelor” lui Zaharie Voronca - evident în chestiuni arboroșene, fiind conștient de istorica importanță a celui mai răsunător proces politic din Bucovina românească⁸⁴, insista să i se trimită procesele verbale aferente și acuzarea formulată de procuratură. E apoi indignat - iar părintele Iraclie chiar „foarte înfuriat” de cei ce-și luaseră angajamentul de a încondeia publicistic acest *Proces* și n-au realizat nimic.

XVII.5.

Presa locală și străină dă alarma

În favorul încarcerărilor era să fie și **marea vâlvă stârnită de presa zilei**⁸⁵. Adică, în ordinea (pe cât se poate) cam cronologică:

Curierul de Iași⁸⁶ nr. 88 din 13/25 nov. 1877, înregistrând „trista și revoltătoarea știre”, subliniază că Austria nu e la primul său act de brutalitate față de Bucovina românească, supusa duumului de șicane din partea străinilor de țară. Se descrie amănunțit încălcarea *Arboroasei*, confiscarea averii ei și arestarea samavolnică a membrilor din comitet, cu aprige săgeți contra parchetului cernăuțean.

Noul ziar german, „pretins independent, din Cernăuți” - cum îi zice ⁸⁷ I. Dugan - **Bukowina**, nr. 2 din 1 dec. 1877, p.7, în articolul *Arboroasa* (referindu-se și la un număr al său anterior) recapitulează demersul desființării Societății *Arboroasa*, arătând că pricina desființării fură cele 2 acte: Telegrama către Primăria Iași și scrisoarea către Ministerul din București, în care *Arboroasa* promite că va activa mereu în sensul guvernului român. Arestarea a provocat senzație penibilă. Și după - se vede - malițioasa ironie mai consternat ca oricine fu Consistoriul ortodox, care în urma unor temeinice deliberări (!) decise ca delicvenții să nu fie scoși din rândul seminaristilor și masa să li se acorde în continuare de la Seminar. Rămâne ca tribunalul penal să stabilească dacă la mijloc e-n adevăr crima sau numai un gest nesocotit. produs al unui patriotism fervent și pornitul articol se-ncheie cu mirarea că Seminarul n-a știut să strângă frânele disciplinei, pentru ca studenții austrieci (!) să nu-și manifeste adeziunea față de memoria voievodului român Grigore Ghica. notoriu dușman al Austriei.

Sempervigilenta revista **Familia** (Budapesta), An. XIII. 1877, nr. 47, din 24 nov./2 dec., p. 564, insereaza următoarele: „Motivul dizolvării Societății *Arboroasa*⁸⁸ - precum citim în *Românul*⁸⁹ - ar fi că societatea a stat în corespondență cu Ministerul Instrucțiunii Publice din România, spre a obține o subvenție ce i s-a acordat, în suma de 250 lei, pentru a-și înavuți biblioteca. Acest fapt a fost considerat ca crima de înaltă trădare și societatea a fost nu numai dizolvată, ci averea ei, în suma de vre(o) 4000 lei, afară de bibliotecă, a fost confiscate, și cinci studenți aruncați în temniță sub inculparea gravă de criminali de înaltă trădare și de turburare a liniștii publice”.

Neue Freie Presse de la Viena, nr. 4767 din 2 dec. 1877 (p. 4) aducea un amplu articol: *Arestările făcute la Seminarul Ortodox din Cernăuți*. Insinuând (și nu prea!) că la 1875 boierii români din Bucovina se eschivară de la manifestările patriotice plecând la Moldova⁹⁰ - pentru a organiza acolo o serbare - în amintirea voievodului Grigore Ghica, presa de la București a fremătat atunci de violente pagini antiaustriecești. Astăzi, românii sunt aliații rușilor în contra Turciei și, după primele succese⁹¹ ale campaniei „boierii

moldoveni și - împreună cu dâșii și românii din Bucovina și-au ridicat capetele, crezând că s-a apropiat reconstituirea vechii Dacii”. Iat-o viciata atmosferă care i-a otrăvit pe arboroșeni, seducându-i să expedieze depeșă în care-și „exprimau regretul că Bucovina aparține Austriei”.

Din *Neue Freie Presse*, ziarul bucureștean **Timpul** din 23 nov. (deci poate din 5 dec. nou) 1877, *Timpul*, în redacția căruia Eminescu - cel cald-devotat Bucovinei - era acum prezent⁹², reține știrea despre cazul de la Cernăuți. Urgia prăbușită asupra tinerilor bucovineni vine din partea provocatorilor coloniști străini ai Bucovinei. Răpirea Bucovinei nu e o pagină glorioasă pentru Austria. Iar arestarea studenților români este, sub toate raporturile, inoportună.

Și iarăși *Timpul* (și al lui Eminescu acum!) nr. 267, din 20 nov. 1877 (deci, poate, din 8 dec. (st. n.), revenind asupra *Arboroasei* cu foarte judicioasă ripostă: Conspiratorii și carbonarii nu-și afișează intențiile prin oficiile poștale! Intenția aceluia tineret a fost numai o „pietate istorică” cu ocazia unei prăznuiri naționale. Severitatea față de acei „copii sărmani” care de 14 zile⁹³ îndură vexațiunile temniței e deci exagerată. Arestarea studenților cernăuțeni enervează în chip forțat și artificial și inutil opinia publică românească.

În numărul 48 din 27 nov./9 dec. 1877, p. 586, *Familia* revine cu rectificarea și amplificarea⁹⁴: „Motivul pentru care s-a desființat societatea *Arboroasa* nu este numai acela publicat și de noi în numărul trecut, după *Românul*”.

Ziarul din Iași, **Curierul Balassan**⁹⁵ spune că, cu ocaziunea serbării memoriei lui Ghica Voda în Iași, și societatea *Arboroasa* a trimis o telegramă de condoleanțe. Telegrama aceasta - zice numitul ziar - fu întrebuițată ca mijloc pentru a învinui societatea că lucrează pentru răzvrătirea ordinei, pentru pregătirea unei răscoli și că procurorul și comisarii se transportară în localul *Arboroasei*. unde găsiră prezenți pe mai mulți membri. Procurorul începu percheziția și confiscă toate dosarele, actele și biblioteca societății, precum și întreaga ei avere, în sumă de vreo 5000 fl. v. a. sau 10.000 fr. Procurorul, terminându-și percheziția și confiscarea, declară arestați pe toți membrii prezenți a(i) *Arboroasei*, iar comisarii îi conduseră la penitenciar, unde fură aruncați, fiecare aparte, în câte o temniță singulară. Parchetul tribunalului din Cernăuți nu se mulțumi numai cu atât, ci începu a urmări pe toți studenții români de la universitatea de acolo a face percheziții pe la casele lor, precum și pe la mulți alți români notabili din Cernăuți și Bucovina. Procurorul intentă *Arboroasei* și membrilor ei **proces de naltă trădare**, deoarece:

- 1 - comitetul trimisese telegrama sus citată către primarul Iașului;
- 2 - cu ocazia unei mici serbări, membrii *Arboroasei* ridicară toaste în sănătatea românilor, a Domnitorului Carol I și a vitezei armate române;
- 3 - că a fluierat în clasă pe profesorul de *Drept roman* când își permise acesta să insulte națiunea română;

4 - fiindcă societatea *Arboroasa* a stat în corespondență cu Ministerul Instrucției Publice din România, spre a obține o subvențiune ce i s-a acordat, în sumă de 250 lei noi, pentru a-și înavuți biblioteca... În același timp au fost urmăriți și alți studenți din care, mulți au fost siliți a se refugia. Totodată s-au făcut percheziții și la societatea academica *România Jună* din Viena”.

Și, iarăși „ziarul” cernăuțean **Bukowina** nr. 3, din 15 dec. 1877, alarmând lumea că studenții teologi din seminarul ortodox de la Cernăuți sunt până târziu noaptea mușterii localurilor publice și că afirmațiile *Curierului de Iași* (din 25 nov. 1877) nu sunt decât „malițioase și insolente ficțiuni”!

Da! Insinuări ca cele din *Neue Freie Presse*, că românașii „și-au ridicat capetele, crezând că s-a apropiat reconstituirea vechii Dacii” - și întregul, atât de violentul procedeu față de foarte firescul gest al celor ce întrupau floarea sufletului românesc din Bucovina trebuia să trezească oprobiul opiniei publice românești! Fapt de care își dă seama și **bietul guvernor al Bucovinei, care la 17 ianuarie 1878 ceru clasarea, sistarea procesului**⁹⁶!

Prea târziu! Clasarea fu refuzată; evident, din cauza prea marelui ecou pe care-l stârnise stângăcia, miopia administrației vieneze!!

Lupta se mai dădea și-n imediatele culise ale dramei încinse, și-i un merit al Consistoriului cernăuțean că nu s-a lăsat prea îngenunchiat⁹⁷ de autoritățile statului, chiar când le prezida Landespräsidentul Alesani!

Consistoriul, în ședința din 5/17 nov. 1877 constată că dânsul n-a fost sesizat oficial de arestarea alumnilor seminariști și că aceștia fură claustrați cu criminali de ultimă speță. Se va cere deci copia ordinului de arestare. Iar arestații vor beneficia și-n timpul detențiunii preventive de alimentarea cuvenită din partea Seminarului. Silvestru Morariu îi va ancheta pe seminariști pentru atitudinea lor ireverențioasă față de rectorul lor.

Procurorului i se menționează cu regret că seminariștii arestați și apoi escortați în două birje fură deportați în vâzul publicului și apoi încarcerați cu criminali ordinari. Se cere copia ordinului de arestare, neprimută până la această oră și se exprima dorința de a cunoaște cauzele arestării, iar procedura juridică să fie accelerată.

În 18 nov. guvernul lămurește că acțiunea penală în contra comitetului *Arboroasei* e gata inaugurată și insistă ca arestații să fie, în chip provizoriu, eliminați din seminar, iar disciplina în seminar, riguros redresată: lectura și viața particulară a fiecărui alumn controlată și personalul înnoit.

În consecință, din ședința de la 10/22 nov., Consistoriul își exprima regretul pentru cele survenite, care însă desigur sunt numai apariții „efemere”. Alumnii vor fi de-acum izolați de orice sugestie rătăcită (*irreführend*). Cei implicați vor fi, în mod provizoriu, eliminați⁹⁸, dar li se va acorda un ajutor de câte 25 florini pe lună⁹⁹. Rectorul va fi înlocuit cu un profesor universitar și pentru toată obștea se va publica o enciclică.

Enciclica a și apărut în Monitorul oficial al Mitropoliei cernăuțene, zisa *Foaia ordinăciunilor* (Nr. 1 din 1878), cu povețe ca acestea: Clerul să se

ferească de „luptele lumești”, mai ales că clerul bucovinean se cuvine să fie fericit că face parte din împărăția Austriei și c-ar trebui „să se alipească strâns de tronul imperial”, iar Bucovina a fost cedată pe baza unui „tratat sancționat”, care aparține istoriei și asupra căruia nu se mai discută.

La una sută doi ani de la raptul Bucovinei, bietul tron imperial mai avea nevoie de asemenea proptele! și bine, cel puțin, că aceste enciclicoase sfaturi erau adresate „întregului” cler fără să se mai amintească de real-românescul amvon al **Arboroasei**.

Grea lovitură îndură, în timpul acesta, **Ciprian**; căci de pe urma româneștii sale acțiuni arborescine, se împlini cuvântul părintelui Iraclie, că-și va periclita viitorul. Biograful N. Petra-Petrescu (și după dânsul ceilalți) relatează că Ministerul Cultelor de la Viena era pe cale de-a crea la noua universitate cernăuțeană și o catedră de muzică bisericească ortodoxă.

Ciprian se bucura de pe atunci de-o răsunătoare faimă muzicală. Chiar și mitropolitul Blajevici, alături de diverși profesori universitari, îi propun a cere bursă în vederea acelei catedre. **Cu atât de ispititoare perspectivă de-a urma muzica bisericească la Conservatoarele de la Viena, Petersburg și Atena**.

În urma raportului prezentat de profesorul Vasile Mitrofanovici, raport temeinic bazat „pe numeroase compozițiuni de-ale lui (Ciprian), atât de bisericești cât și profane” (N. Petra-Petrescu, 1884, p. 62), Senatul universitar recomandă cererea, „cu toată căldura”. Dar abia că cererea fu expediată, când jandarmul intră în casa Porumbesților de la Stupca și solicitantul bursei e ridicat pe sus! Adio și Viena și Petersburg și Atenă!

„Ciprian a stat aproape un an acasă. Tata, văzându-l așa slab, nu l-a lăsat să plece la Viena. Tot timpul cânta și compunea...” – îi scria Mărioara Rațiu-Porumbescu lui Leca Morariu la 19 aprilie 1923.

XVII.6.

În sfârșit, aprigul și nedreptul proces!

Procesul a ținut 3 zile: 1-3 februarie 1878.

Se insinua un proces penal sub acuzația:

1) că în plenul ședinței de comitet din 30 septembrie (st.v.) 1877, s-a hotărât să se emită o telegramă de condoleanțe Primăriei Iași cu prilejul comemorării a o sută de ani de la moartea prin decapitare a voievodului Grigore Alexandru Ghica:

2) pentru că a solicitat din parte a Ministerului de Culte și Instrucție Publică din România să i se acorde ajutorul de 250 lei, suma hotărâta prin defalcare de către mai sus numitul minister către toate societățile românești din zonele de sub stăpânire austro-ungară.

Dezbaterea procesului și mântuirea veni, nu cum spera C. Morariu, „pe la 15 ian.”, ci abia în 1-3 februarie nou 1878. O urmărim - să zicem analitic – după sursele semnalate mai sus, care ne stau la îndemână.

Sala tribunalului¹⁰⁰ geme de public: „Lume imensă... mai toți studenții și foarte mulți profesori universitari”¹⁰¹ precum și „foarte mulți preoți, intelectuali și studenți români”¹⁰².

Oricum, 99% din asistență palpită din toate fibrele pentru **Cei cinci!**

Vineri, 1 faur 1878, ora 10 dimineața, în profunda, aproape mistica tăcere, **se citește actul de acuzare**, formulat de procurorul Th. von Meholfner - și bazat pe următoarele capete de acuzare:

1 - adresa (din 24 februarie/ 8 martie 1877) către Ministerul de Culte și Instrucție Publică al României;

2 - telegrama trimisă (în 1/13 oct. 1877) primăriei Iași.

Amândouă aceste adrese conțin calificativul *detrunchiat* („detrunchiați de la comuna maică” și partea detrunchiată a vechii Moldove, cuvânt interpretat de procuror cu *gewaltsam abgehaut* (dezmembrat cu violență). Și - cităm **actul de acuzare** publicat de C. Morariu”¹⁰³. Acuzații „s-au declarat în sfârșit (deși numai de fapt despărțiți) totuși ca fii ai comunei maice (*id est* - ai Moldovei) și că au cercat deci în public înaintea mai multor oameni și în scrieri răspândite, a atâta la dezgust și ură în contra unității de stat a imperiului și a administrației statului Austriei și așa au comis crima tulburării liniștii publice, pe care paragraful 65, alinea(t) a(l) codului penal o pedepsește cu temniță grea de la 1 până la 5 ani”.

Urmează **interogatoriul acuzaților**. „Aduși în fața judecății unii plângeau” - citim la I. Dugan, p. 28, după informațiile Elenei Niculiță - Voronca, soția aprigului Zaharie Voronca. Plângeau fiindcă există și lacrimi ale unor emoții aproape solemne în estetica lor!

Primul e ascultat **Cyprian Golembiowski**, căpetenia, președintele „răzvrătiților”.

Acuzatul dă relații despre rostul *Arboroasei* de a face educație națională, literară și socială. Prin revista *Familia* prinseră de veste despre inițiativa Camerei române de-a subvenționa societățile românești din Austro-Ungaria. *Arboroasa* fiind societate românească a solicitat subvenția. Nu-și mai amintește ori de-a semnat adresa de mulțumită și nici dacă în acea adresă au intrat mai multe cuvinte decât se cuvenea¹⁰⁴.

Cerându-i-se informații despre averea societății, Ciprian declara că averea *Arboroasei* în numerar e de 100 florini, sumă realizată și din cotizațiile membrilor. Procurorul, obiectând că nu e compatibil cu demnitatea unor cetățeni austrieci de a cere asemenea ajutoare străine, gest care produce impresia de cerșetorie (*Bettelei*, cf. *Czernowitzer Zeitung*, 1878, n. 29), Porumbescu ripostează că Ministerul român menise suma pentru societățile românești din Austro-Ungaria și, deci, *Arboroasa* a fost perfect îndreptățită de a solicita subvenția.

Avocatul Rott relevă că *Arboroasa* are și scopuri umanitare și are de ajutat mulți membri nevoiași, încât orice posibilitate de a-și spori fondurile trebuie să fie binevenită.

Avocatul Atlass adaugă că *Arboroasa* are cheltuieli cu educația literară a membrilor săi (cărți, reviste, ziare), iar 1.000 florini nici nu constituie o sumă așa de mare cum crede dl procuror. Dar *Arboroasa* s-a vădit destul de puțin darnică - intervine procurorul, respingând cererea de ajutor a unei societăți mai puțin înzestrată¹⁰⁵.

Acuzatul replică atunci că societatea nici pentru existențele sale nu dispune de suficiente mijloace, iar consilierul de tribunal Getzlinger, asesor în Completul Curții¹⁰⁶, intervine foarte just, lămurind că suma de 1.000 florini, reprezentând Fondul neatacabil¹⁰⁷, nici nu e măcar disponibil!

Împotriva interpretării dată de procuror că *detrunchiat* ar fi „*dezmembrat cu violență*”, C. Porumbescu - adecvat circumstanțelor... se străduiește a dovedi că acest cuvânt nu implică nici cea mai mică aluzie despărțire cu forța ci - dragă Doamne - vrea să traducă numai ideea că neamul românesc e *despărțit*: o parte, în cuprinsul statului român, alta în cuprinsul statului austriac!...

Alt... subterfugiu al acuzatului: *Despărțirea* se poate produce nu numai cu forța, ci, de pildă, ca un arbore, prin umezeală, putrezire...

Procurorul:

- Analogia nu merge! Nici „comuna maică”, Moldova, și nici Bucovina nu e putredă!

Acuzatul gata strâmtorat, e scos din încurcătură de avocatul Dr. Atlas, care precizează întrebarea:

„- Când, așadar, *detrunchiat* înseamnă *despărțit violent* (deci, totuși, *despărțit violent!*), și când *numai despărțit*?”

Răspunsul, tot în doi peri: „Cu securea, despărțirea e violentă; dar trunchiul se poate despica și fără de forță... și iar manevra... subterfugiului: că: „maica noastră” e națiunea română..., așadar nu Moldova!

Și iar evaziv: Acuzatul nu știe dacă asupra ședinței cu depeșa s-a redactat un proces verbal. Asistase la ședință numai din întâmplare; sosise la Cernăuți pentru o bursă. Știe pozitiv că-n discuția pentru telegramă nu s-a articulat cuvântul anexare¹⁰⁸. Descrie cum a decurs ședința.

În posesiunea altor două documente, ciorne ale lui C. Porumbescu capturate de aceleași percheziții și care spuneau că dintru-ntâi dânsul (președintele) refuzase să conducă ședința, iar în comemorarea asasinatului Ghica Vodă cinstea pe nobilul și mărețul om și martir al neamului, deci un act politic - procurorul surprinzându-l pe C. P. cu întrebarea cum de societatea *Arboroasa* făcea politică, bietul președinte înregistrează satisfacția unui răspuns dezlănțuitor de freamăt general în auditoriu: că dânsul nu află în actele încredințate (adresa și depeșa) nici o politică, iar telegrama nu făcea decât să omagieze în asasinatul Grigore Ghica Voda pe bărbatul nobil și măreț căruia și alte națiuni nu i-ar refuza admirația, pe-un martir al națiunii române!

Răspuns care răscoli strigăte de energică aprobare în asistență - încât președintele Bendela se văzu nevoit să amenințe cu evacuarea sălii.

Ședința se întrerupe și continuă la ora 4 - d. a. (Pro domo: când voi fi studiat și reprotajul ziarului *Bukovina*, poate că voi cronologiza altfel, în altă ordine, interogatoriul lui C. Porumbescu! = L(eca M(orariu).

Interogarea inculpatului Constantin Andrievici - adică **C. Morariu**, căci în acest chip le-a schimonosit școala austriacă numele Morărenilor.

Ca secretar, a redactat adresa către Ministerul din București. Discutată în ședința comitetului, adresa fu aflată prea „simplă” și deci amplificată în colaborare. Adaosul de sub semnătura președintelui Golembiovski (Trăiască națiunea româna!) este al său. Cuvântul *detrunchiat* nu i-a bătut la ochi, având înțeles inofensiv. Își amintește că-n textul citit de Voronca pentru telegrama către primăria Iași era vorba de-a exprima condoleanțe la comemorarea lui Ghica Vodă.

Întrebat de procuror dacă știe de ce-a fost decapitat Ghica Vodă, Morariu răspunde¹⁰⁹ „că faptul istoric și astăzi i-i necunoscut”. Acuzatul continuă că propunerea lui Z. Voronca (pentru trimiterea telegramei) fu energic combătută, mai ales de membrul Gherasim Buliga, care pronostica chiar conflicte cu regimul. Și, hărțuitul acuzat ajunge chiar și la următoarea deformare a realităților¹¹⁰ că, în continuare, pe tema telegramei se iscă un mare vacarm, când deodată apărură prefectul seminarului și ședința se ridică fără ca să se ia o decizie pentru proiectata depeșă.

În fața faptului că societatea *Arboroasa*, în conformitate cu organizația sa¹¹¹ are în comitet doi secretari, unul de interne și altul de externe, bănuielnicul procuror, care cine știe ce manevre clandestine adulmeca în aceste suspecte calificative („interne” și „externe”!), întrebă care sunt atribuțiile acestor doi secretari. Morariu — evident în derâdere a hipersuspiciosului procuror (de aceea, în perfect inițiată asistență freamătă „generală ilaritate”¹¹² răspunde că nici când nu s-a putut ajunge la o definitivă lămurire în această chestiune.

De altfel, „Andrievici”¹¹³ spune că telegrama o fi fost expediată de un dușman al *Arboroasei*, Voronca pierzând conceptul telegramei cineva comițând un abuz cu expedierea ei! Idee pe care însă procurorul o declară utopică - și-i de mirare că notele stenografice n-au înregistrat din nou o *Allgemeine Heiterkeit* (ilaritate generală).

Când procurorul vrea să știe care alte chestiuni decât cele înregistrate în telegramă s-au discutat în memorabila ședință din 12 oct. 1877, avocații opun energic *veto*.

În public - între cei 99, 99% ! rumoare și vociferări! Avocatul Dr. Rott îl înfruntă pe procuror, pentru că de repetate ori în cursul interogatorului trage concluzii neavenite, care îi pot influența pe jurați în defavoarea acuzaților.

Procurorul ripostează că, pe cât dânsul nu pune obstacole apărării, dar nu admite să-și reducă dreptul de-a cerceta adevărul cu toate mijloacele disponibile.

Ședința sporește în vivacitate prin diverse dialogări între combatanți. Avocatul Dr. Atlass vrea să știe dacă Voronca a persistat la expedierea telegramei. C. Morariu declară că nu mai știe (din cauza tumultului iscat atunci...). Dr. Atlass mai întreabă și de ciornele ședințelor. Unde le păstrează dânsul?

- La respectivele dosare - e răspunsul.

- Așadar, unde se află procesul verbal din ședința lui 12 oct. 1877? - intervine președintele Bendela.

Asta ar trebui să lămurească secretarul de atunci, Leon Cernescu! Dânsul, Andrievici, nu a văzut niciodată acel proces verbal¹¹⁴.

Spectacolul - căci sala judecății devenise acum de-a binelea teatru după, să zicem, ilariantul, umoristicul act C. Andrievici - deveni oarecum dramatic cu inculpatul „**Zaharias**” (**Zaharia!**) **Voronca**, intrat acum la interogator.

Cu privirea de loc reverențioasă, ci mai mult încruntată, Voronca declară că adesea din 8 martie 1877 fu propusă de C. Morariu, dar modificată în comitet și că dânsa, în orice caz, nu cuprinde nimic subversiv, ci numai cuvenita și cuviincioasa grațitudine față de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din România

Dar fraza „față de frații detrunchiați de la comuna maica” nu te-a făcut să tresari?

- Cum să nu! **Comuna maică** e doar neamul românesc! și cine ne poate opri de a o socoti și România drept maică a noastră?! - tuna răspunsul atât de năprasnic încât uluita asistență uită să-și exprime adeziunea...

- Dar **frații detrunchiați**?

Tot noi! Românii despărțiți unii de alții! Românii din Bucovina, Românii din Ardeal, Românii din România! Ei acolo, noi aici! Detrunchiați, despărțiți din același trunchi. Și cine ne-ar putea interzice de a simpatiza cu frații noștri de-un sânge?

Și-n întreg comportamentul perorării sale, Zaharie Voronca se aprinse atât de clocotitor încât - după spusele unui martor¹¹⁵, rolurile dintre procuror și inculpat păreau inversate!...

Citata *Czernowitzer Zeitung* va înregistra, firește, că pentru atitudinea sa bruscantă față de reprezentantul autorității de stat împotriva căruia își permise ieșiri de tot incompatibile. Z. Voronca depăși limitele cuviinței și-și atrase din partea procurorului o prea meritată admonestare – „...da derselbe durch sein brüskes Auftreten gegen den Vertreter der Staatsbehörde gegen den er sich ganz unpassende Ausfälle erlaubte die Grenzen der Staatshaften überschritt und sich eine verdiente Zurechtweisung denn Staatsanwaltes zusog”.

Inculpatul recunoaște apoi că dânsul a redactat telegrama proiectată pentru serbarea Ghica Vodă de la Iași, dar tot dânsul accentuează că faptul acesta nu constituie un act politic, pentru că în general românii au cultul morților și - axioma lui Zaharie Voronca: societățile naționale n-au caracter politic! Cum însă Buliga a combătut această propunere, dânsul n-a mai susținut-

o și în societate nu s-a mai vorbit de ea. Cum de totuși telegrama a ajuns la Iași nu știe!!! (Când trebuie să inventezi asemenea ficțiuni, e - psihologic - normal să produci aparența unei ținute bruscante!)

Doi experți grafologi (profesorul Godlowski și un grafolog Kaindl) constată apoi identitatea scrisului lui Z. Voronca din telegrama cu pricina¹¹⁶ și dintr-o scrisoare a lui Voronca („pretinsă” de dinaintea arestării sale) către fratele său¹¹⁷ - scrisoare în care Zaharie își exprima dureroasa mirare asupra „inexplicabilei” desființări a *Arboroasei* și confiscării averii ei (deci scrisoare - dovadă, oarecum, despre convingerea inofensivei atitudinii a *Arboroasei*). Inculpatul, obstinat-indiferent, opinează:

„ - Tot ce-i posibil! Totuși, expedierea telegramei nu mă privește pe mine!”

Urmează la interogator bibliotecarul **Eugen Siretean**, care depune. ca și colegii săi - specificând doar că secretariatul lui Cerniavski era destul de dezorganizat.

Și, ultimul inculpat, interogat: casierul „**Orestes**” (**Orest**) **Popescul**: Taxa poștală pentru expedierea telegramei n-ar fi putut-o înregistra dânsul, secretarul dispunând permanent de un avans în numerar, care urma să fie ulterior decontat și nu prea se-nțelege ce fel de serviciu de amicitie(?) voia Orest Popescul să-i facă lui C. Morariu afirmând că postscriptumul adresei („Trăiască nația română”!), în deosebire de restul adresei către Ministerul din București n-ar fi scris de mâna lui C. Morariu.

A doua zi (2 faur). la 9 1/2 dimineața, președintele Bendela redeschide ședința... Nu uităm că „acuzatii erau aduși de la închisoare la locul de judecată în birje, astfel că publicul putea să vadă priveliștea, cum studenții arestați, în haine preoțești, erau escortați de haiducii stăpânirii!”...¹¹⁸

Audierea martorilor: Primul e Gherasim Buliga. Sub jurământ, dânsul depune că despre cele petrecute în comitetul *Arboroasei* din nov. 1876 până-n april 1877 nu poate da relațiuni, ca unul care atunci n-a fost în comitet. Despre „adresă” a aflat abia în adunarea plenară din primăvara lui 1877.

Ședința comitetului din 12 oct. fusese convocată de Z. Voronca la cererea lui Buliga (controlor), pentru a pregăti *Anuarul (Raportul anual)*.

La finele ședinței, Voronca veni cu telegrama de „condoleanță la adresa Primăriei ieșene, citându-și textul gata redactat. Se iscă atunci o foarte vioaie discuție, în care dânsul (Buliga) a opinat contra trimerii unei atari telegrama care ar putea fi considerată de guvernul austriac drept act politic. Și Golembiovski nu era pentru această telegramă. Dar Voronca persistă, motivând - iarăși axiomatic - „Cu morții nu poți politiza!”.

Brusca intrare în ședință a prefectului seminarial, Em. Voiutchi, care-i invită pe alumni la repetiție de cântare, întrerupse ședința și nu știe de-a mai fost cândva vorba de telegramă. Știe apoi pozitiv că vorbele **anexarea Bucovinei** n-au fost articulate în aceea ședință. Cuvântul *detrunchiat* îl lămurește cam la fel ca și camarazii săi acuzați.

Urmează audierea (fără jurământ) a martorului Leon „Czerniavski”! Rugat de secretarul (de interne), George Popescul, de a-l substitui în ședințele comitetului, dânsul (Cerniavski) 1-a înlocuit și-n ședința din 12 oct., luând note asupra discuției, dar fiind suferind de-o maladie a urechilor, n-a prea putut urmări totul.

Ultima chestiune a ședinței fu telegrama lui Voronca. Despre continuarea ședinței Cerniavski depune ca și Buliga.

Cum procurorul e nelămurit de ce procesul verbal nu respecta ordinea reală a chestiunilor discutate, improvizatul fost secretar se acuză că procesul verbal 1-a redactat ulterior, la 14 zile, din amintire și de altfel nici nu prea e inițiat în tehnica secretariatului.

Martorul Cerniavski ajunge și-n penibilă situație de a se contrazice, afirmând întâi că procesul verbal 1-a redactat înainte de publicarea telegramei în *Curierul de Iași*; dar Dr. Atlass constată, chiar pe baza depozițiilor lui Cerniavski, în fața judecătorului de instrucție, că Cerniavski a reprodus telegrama textual după *Curierul de Iași*!

Și, interpelat de juratul Dr. Handl dacă procesul verbal a fost „verificat” într-o ședință a comitetului, bietul neinițiat de secretar recunoaște că „procesul verbal e ticluit după *Curierul de Iași* și că n-a mai fost prezentat la o verificare”.

Ultimul martor, la care nu se mai votează (ca la ceilalți doi) dacă trebuie să-și mărturisească depoziția sub jurământ sau ba - prefectul „Wojuski”. Băsmăluță albă, dânsul depune ca-n ședința din 12 oct.: dânsul i-a chemat pe acuzați la repetiția de cântare și, fără să observe nici un tumult, alumii se conformaseră numaidecât.

Întru lămurirea situației urma acum lectura următoarelor **acte compromițătoare din dosar:**

1 - **Adresa Ministerului de Culte și Instrucție Publică, București**, cu care i s-a acordat *Arboroasei* suma de 250 franci;

2 - **Adresa de mulțumire a *Arboroasei* către același minister**; Juratul Dr. Vitus Graber dorește să fie lămurit, ce va să zică aici *nationaler Herd*.

Z. Voronca răspunde - căci dânsul dispune de acea semper-prezentă spontaneitate¹¹⁹ care-l face să răspundă prompt la diverse întrebări adresate în toiul procesului colegilor din banca acuzaților, răspunde așadar că „vatră sau cuib național” e *Arboroasa als ein Brennpunkt nationaler Geister*, deci ca un focar al spiritelor naționale. Și Dr. Graber, c-o fi înțeles sau n-o fi înțeles lămurirea, se așază cuminte la loc.

3 - **Procesul verbal din 12 oct. 1877;**

4 - **Telegrama către primăria Iași**, în care însă procurorul visând, se pare, tot cai verzi pe pereți, în loc de aniversare rostește cuvântul anexare. Ceas rău, domnule procuror! Ca muscat de aspidă, Voronca zvâcnește-n sus și „cu voce detunătoare” strigă: „Domnule procuror, dumneata consideri pielea

noastră ca material din care vrei să-ți faci cruciulițe (decorație). Da te înșeli! Cariera dumitale astfel se va sfârși”¹²⁰.

Se vede că cine 78 de zile a fost condamnat ca, la jocul șahului să aibă numai figuri de pâine, putea să-și mai piarză cumpătul...

Iar replica lui Voronca era în definitiv nu prea măgulitoare pentru întreg regimul chesaro-crăiesc, stigmatizat astfel, că-și împarte decorațiile la cei care prestează servicii reptilice.

Biata *Czernowitzer Zeitung*, numărul citat, își face și ea cuvenitele temenele, înfierând incidentul cu: „Între procuror și inculpatul Voronca se dezlănțuiește acum o altercație cu privire la cuvântul *aniversare* din procesul verbal, în loc de care procuratura, în vederea cuvintelor următoare „*a Bucovinei la Austria*” citește *anexare*, un diferend afirmat de inculpat în chip provocator, încât procurorul se vede nevoit de a-i solicita moderația”. Asistenta încremeni de uimire dar și de satisfacție... (traducerea textului din limba germană aparține lui Leca – nota edit.)

Și e cazul să ne aducem aminte de mărturia judecătorului consilier de tribunal Emilian Isopescu, care a glosat aici așa: „De 47 ani, de când sunt judecător, încă nu mi s-a întâmplat un acuzat să vorbească cu atâta îndrăzneală! Dar Zaharie Voronca era fecior de burghez din Cernăuți nu i-a tors mama pe limbă!”¹²¹

După așa tevatură, era timpul ca ședința să se ridice și să continue; apoi la ora 4 d. a.

Lectura documentară continuă. Adică:

5 - Procurorul cere să se citească **procesele verbale din ședințele ținute de comitetul *Arboroasei* la 10, 16 și 22 febr. 1877**. Dar în nici-unul din aceste procese verbale nu e menționată verificarea procesului verbal cu expedierea adresei; și deci concluzia procurorului că ședința acelei verificări a fost secretă ar fi perfect îndreptățită!

6 - **Mulțumita publică a societății *Arboroasa* către Ministerul din București**, pentru suma primită (250 fr.) - următoarea mulțumită tipărită în revista *Familia*, An XIII, 1877, p. 504:

„Nr. 128

Voci din public

Onorata redacțiune.

Zilele din urmă am căpătat de la Ministerul de Culte și Instrucțiune publică din România pentru societatea *Arboroasa* 250 franci. Va rugăm deci, stimate domnule redactor, a publica în stimata-vă foaie următoarea mulțămită publică:

Societatea academică *Arboroasa* se simte prea fericită în momentul când își produce mulțămita sa publică înaltei Camere legiuitoare a României, care a binevoit a vota, la propunerea ilustrului domn P. Grădișteanu, 1000 lei pentru subvenționarea societăților de cultura națională din Austro-Ungaria. Primind zilele trecute președintele sus-numitei societăți o adresa de la înaltul Minister de Culte și Instrucțiune publice a României dimpreună cu un grop cu 250 de

franci, arboroșenii își exprimă aice o mulțămire care e prea debilă pentru jertfa-le oferită și prea departe de ceea ce simte în adevăr inima lor.

De la comitetul societ. acad. *Arboroasa*

Z. Voronca

v. preș.

Procurorul întreabă de ce-a trebuit publicată această adresă. Răspunsul „avocatului” Z. Voronca: „Pentru a da și expresie publică bucuriei la acest mărinimos dar”.

Procurorul: „Dar aceasta s-ar fi putut realiza și-n *Czernowitzer Zeitung*”.

Voronca: „Nu! Trebuia să fie un periodic român, fiindcă asemenea chestiune nu e de interes pentru nemții¹²² care citesc ziarul *Czernowitzer Zeitung*!”

7 - **Articolul din *Curierul de Iași* nr. 76 din nov. 1877**, articol care (după citata *Czern. Zeitung*, redat aici în traducerea lui Leca Morariu – nota edit.) începe cu:

„Wir erhalte eine scherzliche u. Aufregende Nachtricht über eine der despotischsten Thaten, begangen gegendie Rumänen aus jener Stadt (Czernowitz). In Czernowitz bestand der Verein Arboroasa...” - „Primim o dureroasă și revoltătoare știre despre una din cele mai despotice făptuiri comise contra românilor din acel oraș. La Cernăuți ființa societatea *Arboroasa*...”

Lectură care însă se realizează anevoie și numai cu îndârjita ciorovăială în contradictoriu, la care procurorul ia cuvântul (pro) de 3 ori, iar (contra) Dr. Rott de 2 ori (relevând) că pe expectorațiile (*Expectorationem*) - presei externe nu se poate pune temei și că concluziile derivate de procuror din acestea n-au nimica face cu fapta de care sunt învinuiți inculpații și Dr. Atlass o dată – până ce preziul (Dr. Bendela) îi refuză procurorului altă replică (iar ultragiul procuror cere ca acest refuz să fie înregistrat în procesul verbal) și numai în urma unui consiliu al senatului justițiar articolul e totuși citit.

8 - **Cuvântul primarului ieșean Pastia, rostit la sărbătorirea lui Grigore Ghica Voievod** – „*derdurch den Verath des Osmali fallen muste, weil ar gegen den Raub der Bukowina proestirte*”, „care trebui să cadă prin trădarea osmanlăilor, pentru că a protestat contra raptului Bucovinei”, cf. citata *Czernowitzer Zeitung*.

9 - **Alte articole din presa României libere**, articole care din cauza violenței lor antiaustriace nu putură fi reproduse în foile cernăuțene: *Czernowitzer Zeitung* și *Bukowina*!!

10 - Frățeasca adresa a societății *Inocențiu Clainiana* de la Blaj - adresă pe care avocatul Rott o declara „de tot inofensivă” – „*ganz harmlos*” (cit. *Czrn. Ztg*).

11 - Incendiara adresă a societății *Alexi Șincaiana* de la Gherla. Z. Voronca protestează în contra procedului de-a fi învinuit pentru cuprinsul acestei adrese care - iarăși iscusit avocatul Z. Voronca! - de altfel e o dovadă în plus că *Arboroasa* urmărea nu scopuri politice, ci de interes științific.

Iar juratul Dr. Graber declară că această adresa e utopică, fiindcă, cel puțin după câte știe dânsul germanismul nu se ocupa cu opacizarea științei.

12 - Procurorul propune lectura altor articole publicate în ziarele române din Țară (România), ziare care pentru vehementeze lor instigații antiaustriecești fuseseră interzise în Bucovina. Se isca iarăși violentă discuție.

Avocatul Dr. Rott protestează contra acestei lecturi inoperante în mersul procesului și... incompatibilă cu lealitatea sa de sincer cetățean austriac - zice dânsul.

Avocatul Dr. Atlas își exprima mirarea că aceste articole s-au furișat în dosarul procesului, unde nu e locul lor.

Procurorul insistă asupra importanței acestei lecturi admisă de lege și declară că dânsul e cel ce-a dispus ca (prin judecătorul de instrucție) aceste articole să fie încorporate dosarului.

Și deci, după o scurtă deliberare, președintele Bendela anunță că citirea acelor ziare e admisă, dar... pentru liniștea publică... numai în ședință secretă. Publicul evacuează sala și după ce redusul auditoriu se delectă cu respectiva lectură, dezbaterile se încheie la ora 9 seara.

Duminică, 3 februarie, a treia zi a dezbaterii. Dură de birje - și publicul se uimește iarăși de transportul „criminalilor” în haine preoțești!...

La ora 11 dim., președintele Bendela deschide ședința. Se citesc **certIFICATELE de moralitate ale celor Cinci**: toate *elogios* și perfect favorabile. Doar la Z. Voronca apostila: „*rechtaberisch*” (autoritar, încăpățânat în apărarea convingerii sale, dreptului său).

La propunerea Dr. Rott se mai citește (din *Czernowitzer Zeitung* de la 25 aug. 1877) cronică *Aus dem Moldaudhale*, reportaj al lui Iraclie Porumbescu despre cutare sărbătorire a onomasticeii împăratului (la 18 aug. st. n.), în care acuzatul Ciprian entuziasmasese asistența ca orator festiv.

Președintele anunță că *probatorul* e astfel încheiat și, în încremenită tăcere, se citesc cele 5 întrebări principale (*Hauptfragen*) puse juraților cu privire la fiecare¹²³ acuzat în parte.

Avocatul Dr. Tabora (Tabăra) dezaproabă formularea acestei întrebări, întrucât pasajul final (de la: „și-a exprimat nu numai dezavuarea faptului că Bucovina, pe vremuri parte integrantă a Moldovei, fu anexată Austriei” - și până la: „*totuși s-a declarat fiu al maicii comune, id est al Moldovei*”) cuprinde numai concluzia (procurorului), și nu precise realități ale acțiunii penale. Procurorul ripostează și-l contrazice pe Dr. Tabăra. Avocatul Tabăra replică tăios. Atmosfera se resimte încărcată. *Rechthaberisch*-ul de procuror von Mehoffer - mai puțin psiholog - își risca simpatiile.

Curtea se retrage ca să delibereze - și procurorul are cuvântul.

În ziua a treia a judecării procesului (3 faur 1878), când avea cuvântul apărarea, la propunerea avocatului Josef Rott s-a cici din *Czernowitzer Zeitung*, nr. 194.¹²⁴

De la 25 august 1877, reportajul (trimis atunci de părintele Iraclie) – *Aus dem Moldautahle – Din Valea Moldovei*, articol care cuprinde descrierea sărbătorii de acolo a natei M. Sale Împăratului, când acuzatul Golembiovski a adresat către participanții festivității o patriotică alocuție¹²⁵ care „fu primită cu entuziasm”.

Ba elanul patrioticesc al lui Alesani nu se limita la cotrobăirea cesaro-crăiască a Bucovinei, ci sesiza și Ministerul de Interne¹²⁶ ungur, mobilizându-l contra societăților studențești de la seminariile teologice din Blaj și Gherla, din partea cărora se descoperiseră adrese suspecte printre hârtiile *Arboroasei*.

În adevăr, *Inocențiu - Clainiana* de la Blaj asigura (la 7 faur 1876) că „transmit salutul lor colegilor lor din Cernăuți, care țin sus patria lor - și le aduc expresia sentimentelor dureroase asupra despărțirii Bucovinei de Țara marelui Voievod Ștefan”; iar *Alexi - Șincaiana* de la Gherla, și mai bărbătește acuza „infernul pangermanism care omoară românismul”, încât „ținerimea universitară română are datoria să lupte cu săbii de foc contra pangermanismului negru, care propagă întunericul spiritual în această țară nenorocită, Bucovina”.

Dar înțemnițaiilor le surâdeau totuși oarecare șanse. Președintele tribunalului penal era Dr. Dimitrie Bendela, membru fondator al *Arboroasei* (v. *Raportul anual*, I, p. 13 și II, p. 10) și membru onorar al ei (v. *Raport anual*, II, p. 10), Jude de instrucție era Isidor Zotta, „românul Zotta” și „Bunul Zotta” îi zice C. Morariu; I. Zotta, care, „cu sufletul era de partea seminariștilor” - ne relatează Th. Bălan, „îi lăsa să citească gazetele românești și germane”. Votant (asesor) era românul Leon Goian; grefier, românul Atanasie Pridie, ginerele lui I. Zotta, acel Pridie care i-a determinat pe avocații Josef Rott¹²⁷, Alex. Tabora (român) Jakob Atlash¹²⁸ ca să accepte apărarea arboroșenilor, ca chestie de onoare, dat fiind că acest proces era făcut de către stăpânirea austriacă întregului neam românesc din Bucovina, reprezentat prin conducătorii arestați ai studențimii universitare române din Cernăuți¹²⁹, și iarăși șansă bună: Președinte ai juraților era boierul și românul Alexandru Vasilco.

Într-o foarte caustică pledoarie de una și jumătate ore procurorul își anunță **rechizitoriul**¹³⁰.

Asistența are satisfacția de-a afla¹³¹ că-n pofida celei mai strașnice vigilente austriecești, Bucovina fusese inundată¹³² de diverse ziare românești, care prezentau cauzele prăznirii lui Grigore Ghica în instigator chip, evident „fals” (!) și chiar „criminal”!

Anexarea Bucovinei la Austria s-a săvârșit pe temeiul unor tratate legitim (!) încheiate. Calificativul *detrunchiat* are o accepțiune cu totul condamnabilă și interpretarea că nu Moldova e *detrunchiată*, cum ar dori s-o talmăcească acuzații, ci *frații* ce sunt *detrunchiați* de frații lor - e artificial inventată. Iar procesul verbal al ședinței din 12 oct. 1877 este reala oglindă a respectivei ședințe (cu aclamări ca: *Trăiască Ministerul! Trăiască România!* și cu aprobarea și transmiterea telegramei lui Z. (Voronca) - intenția generală fiind

de-a ațâța ura contra Austriei. Așa fiind, procurorul cere juraților verdictul de condamnare.

Dezbaterile se-ncheie cu aceasta sumbră perspectivă și continuă la ora 3 1/2 d. a.

Are cuvântul apărarea, cei trei avocați împărțindu-și rolurile, încât Dr. Rott tratează partea istorică, Dr. Atlass cea juridică și Dr. Tabora partea culpei în general și-n special.

Primul la cuvânt e decanul baroului, Dr. Josef Rott, nu numai avocat, ci și, oarecum, histriion, care - ca pentru curtea cu jurați - știe recurge și la argumentul lacrimogen.

Ca și „dl. Procuror”, va începe și dânsul cu puțină istorie, deși nu va merge „în istorie cu un secol îndărăt”. Acum 30 de ani, fiind „tânăr, ba chiar foarte tânăr”, a comis fapte asemenea celor de care sunt învinuiți astăzi cei 5 *arboroseni*, ba chiar fapte mult mai excedente, participând „la întreaga revoluție vieneză din 1848”! și totuși, astăzi se află a fi „cetățean liniștit și pacinic” și „austriac bun și onest”.

Iar „în respectul istoric, dl. procuror a apucat astăzi pe o cale mai norocită” (decât cea din actul de acuzare), unde afirmase că Ghica a fost ucis pentru că s-a opus ca Bucovina să fie cedată de Poarta otomană. (De altfel, convenția pentru cedarea Bucovinei se încheiase la 7 mai 1775, iar decapitarea lui Ghica a urmat abia în oct. 1777. „Dl procuror a rectificat astăzi singur aceasta aserțiune”, arătând că Ghica a căzut jertfa nerespectării altor dispoziții ale Înaltei Porți (impozite pe Țară, neglijarea previziunilor convenționale, aroganța etc.).

Așadar, adeziunea pentru Ghica nu e antiaustriacă! în prezent, relațiile oficiale dintre Austria și România sunt amicale; că România a votat o sumă pentru subvenționarea societăților externe! Parcă în bugetul imperiului nostru n-ar figura sume destinate unor asociații din străinătate! Până nu de mult liceul din Brașov beneficia de subvenții. ale guvernului român, iar mănăstirea de la Suceava capătă și astăzi anumite subvenții de la același guvern. Și-n definitiv, ca propagandă poți face ceva cu 400 florini?!

Poliedric și spiritual și... psiholog, iscusitul Dr. Rott o dă și pe panta umoristică: „Prin urmare guvernului român sigur că nu i se poate face imputare că a votat o sumă atât de mică”...

Cât despre presa de dincolo „putem noi astupa gura celor ce strigă dincolo?” Căci „nimeni doar nu poate ieși din pielea sa, adică nimeni nu-și poate nega originea...” Principiul cel dintâi este să lăsăm fiecărei națiuni relativ la năzuințele ei naționale același teren de libertate ce-l pretendem noi înșine. Însuflețească-se fiecare cum voiește pentru națiunea și limba sa, aceasta nu are de-a face cu politica. Bucură-se fiecare de izbânzile conaționalilor săi chiar din străinătate, că nici aceasta nu involvă nici cel mai mic defect politic.

Dacă românii se bucura de asaltul redutei Grivița, aceasta e aceeași bucurie ce eu și fiecare german¹³³ am avut-o la succesele germanilor în războiul

franco-german, ce a avut-o fiecare italian la ocuparea Romei și la constituirea unității Italiei”.

Continuând pe aceasta pantă a conciliantelor, Dr. Rott ajunge la încheierea: „Relativ la cuprinsul adresei (adresa către Ministerul: din București) dl. procuror... s-a exprimat clar că dintre toate expresiile singurul cuvânt *detrunchiat* nu e la locul său”.

Iar pentru *telegrama* adresată primăriei Iași: „Ea nu spune nimic alt decât exprimă condoleanța pentru decapitarea lui Ghica”. Și: „A numi o parte a Moldovei nu-i lucru oprit. Este doar fapt istoric că Bucovina a fost o parte a Moldovei, fapt care dl. procuror singur îl istorisește. A depeșa aceasta, sigur că nu e crimă. Crimă nu e nici în expresiile de condoleanță pentru un mort.

Prin urmare crima poate fi aici numai în cuvântul *detrunchiat*. Acest singur cuvânt e cauza de ce acuzații se afla aici. Ce înseamnă *detrunchiat*?... Eu cred, și am vorbit și cu bibliomani și cu lingviști că... acesta e un cuvânt cu totul nou format, care nu se află pân-acum în nici o carte românească, în nici un lexicon"... și dacă cuvântul *trunchiat*¹³⁴ e cu adevărat cuvânt românesc, întrebuințat fiind de *Curierul de Iași* din 1876, atunci filologia lui Dr. Rott totuși avea dreptate când continua: „Eu atribui cinstea născocirii acestui cuvânt domnilor alumni seminariali”. și mereu la fel de îngăduitor, avocatul-filolog continua: „*Detrunchiat* înseamnă *despărțit*, numai e întrebarea ori de este un particip perfect ori adjectiv. Dacă e adjectiv, atunci înseamnă modul în care s-a întâmplat despărțirea. Numai dacă e verb se poate zice că este înțeles relativ la actul despărțirii”...

Să admitem totuși „că în aceasta expresie zace în adevăr înțelesul forței. La ce țintește ea? La o întâmplare a prezentului? Nu, ci la o întâmplare care s-a petrecut acum o sută de ani” și deci - axiomatic: „Despre o așa întâmplare, care aparține istoriei, pot să mă exprim cum vreau”.

Și, iar umoristic: „Altfel nu ne-am putea exprima regretele nici asupra izgonirii primilor oameni din paradis”...

Și *ad captandam benevolentiam*: „Cred... că am dovedit destul că întreaga chestie ce o pertractăm e pusă pe ascuțișul unui cuvânt. Invocă acum acest cuvânt o crimă sau ba? Un jurist isteț s-a exprimat acum de multa vreme: „Dă-mi un cuvânt scris de tine și eu te aduc la spânzurătoare!... Mila Domnului, timpurile acelea au trecut. Noi avem acum o legislație luminată, o stare de judecători neatârnați, avem un tribunal de jurați și eu pot numai să mă bucur că hotărârea de astăzi e lăsată în sama unor juri aleși de popor¹³⁵, care cunosc deplin împrejurările noastre”.

Și acum, pe tema inexperienței și zvăpăiatei tinereți a acuzaților - actorul Dr. Rott (cu mare amploare și mimică¹³⁶ și gesticulară¹³⁷): „Oameni tineri, abia ieșiți din gimnaziu, care deodată se văd auzitori de Universitate, membri în societăți, unul pentru afacerile externe, altul pentru cele interne etc..., în mândria de-a se iscăli ca președinte etc... ei nu-și află loc, ci cu sete prind orice

prilej pentru a scrie cuiva, a se pune cu cineva în relațiuni și astfel a arăta că... trăiesc.

Acum iată că e o ședință și se aude că se serbează o festivitate a lui Ghica - prilej bun! *Arboroasa* să nu fie acolo? Hai să depeșăm că Ghica fu ucis: o condoleanță la parastas. Cine-i acel Ghica nu se știe (ilaritate). Hi! dar cum ajungem la ei? Trebuie să găsim o punte ca lucrul să aibă înțeles. Noi suntem români, voi sunteți români - comuna maica (ilaritate). Bucovina însă nu-i o parte a Moldovei, cum să trecem dincolo? Deodată-i plutește unuia prin cap un *detrunchiat* - bravo... *detrunchiat* (ilaritate)...

Și atâta ilaritate încât președintele Bendela trebuie să intervină cu: „Rog liniște!”

Dr. Rott continua: „Acum treaba-i gata. Pentru a îndeplini ironia vine prefectul... îi cheamă pe marii politicieni la (ora de) cântare... și lucrul rămâne baltă. Mie mi se pare a fi un joc copilăresc, nu însă acțiunea unor bărbați chibzuiți care posedă convingeri. Testimoniile de maturitate pentru viață¹³⁸ ... nu veți avea-o încă multa vreme”.

Și, acum - mare ți-i puterea elasticității istorice! Din zâmbetul ilarianței, dintr-odată, aproape brusc, dușul înlăcrimării: (Dr. Rott urmează apoi aieva plângând): „Și de aceea o acuză pentru crima tulburării liniștii publice? De aceea acuzații sunt ținuți 11 săptămâni întemnițați și e înscenată o pertractare? De aceea studenți de altfel bravi și nepătați, care au un viitor înainte a lor, să fie poate osândiți...?”

Concluzia: „D-lor... jurați, dacă împușcăm cu tunul după vrăbii avem mai multă pagubă decât folos chiar dacă nimerim vrăbiuța. Austria e prea mare și clădirea ei de multe sute de ani e prea tare decât să putem fi îngrijați că o extravaganță atât de neînsemnată ar putea să-i aducă vreo stricăciune. Putem zice cu toată biziunța: Patrie iubită poți fi liniștită”.

Efectul acestei pledoarii fu de așa natura încât ceilalți doi apărători veniră doar numai ca să umple o pauza de recreare. Până ce procurorul reia cuvântul ca să replice, în sensul său, la tustrele pledoariile avocaților.

Ultimul la cuvânt e Z. Voronca, pentru ca să dea asigurări că în calitate de cetățean leal, niciodată n-a putut să cultive intenții atât de condamnabile ca cele atribuite lui de procedura statului și că, dacă în certificatul său de conduită e încondeiat cu *rechthaberisch* (autoritar), atunci dânsul e gelos de acest calificativ, căci a fi *rechthaberisch* e identic cu a-și apăra dreptul până la ultima suflare cu toate mijloacele. Cum apoi tonul face muzica, citata *Czernowitzer Zeitung* se vădi iarăși indispusă de energia vicepreședintelui arboroșean și-n aceasta încheiere.

Președintele Curții - Dr. D. Bendela - rezumă întreaga dezbatere Jurații se retrag în deliberare.

După două ore și jumătate reparația lor! Baronul Alexandru Vasilco, președintele Curții cu jurați, dă răspunsul!

Pentru tus-cinci acuzații, întrebarea capitală: E vinovat x. y.? - răspunsul juraților, în unanimitate de voturi: Da! de cinci ori da!

Dar - cu eliminarea pasagiului *seine Missbilligung* (dezaprobarea ei) până la fine, *rumoare!*

Procurorul și apărarea declară la unison că asemenea răspuns este *inadmisibil*; cu eliminarea acelu pasagiu, răspunsul lor rămânând un non-sens, întrucât chiar pasagiul eliminat include criteriul vinei.

În urma unui scurt consiliu al Curții (*Gerichtshof*), jurații sunt îndemnați să se consulte într-o nouă ședință. După o jumătate de oră, același președinte al juraților, Al. Vasilco, revine cu **verdictul dat în unanimitate de voturi: Nu!** Trăsnet pe capul procurorului Th. v. Mehoffer!

Da! Le-a fost dat *celor cinci* să îndure și acest iad al oscilării între dârdora lui *da* și nu!

XVII.7.

Urmările procesului *Arboroasei* și *Junimea*

Era pe la miezul nopții. Acuzații fură imediat puși în libertate!

Autoritățile luaseră intense măsuri ca să se evite orice manifestație. Totuși sala se zgudui de-un puternic și românesc: „Trăiască curtea cu jurați”! Iar undeva, pe scară, răspunse un glas izolat; „Trăiască *Arboroasa!*”

Achitați de Tribunalul penal, patru dintre **cei cinci mai trebuiau reglementați de ierarhiile lor oficiale: Universitatea și Consistoriul**. Zaharie Voronca fu relegat din Universitate pe două semestre (1878-1879); Constantin Morariu - dojenit de rector în fața senatului universitar și amenințat cu relegarea în caz de recidivă; Eugen Siretean și Orest Popescul - dojeniți de rector în fața senatului universitar. Z. Voronca, înțârcat de... Alma Mater *Francisco-Josephensis*; o nimerește foarte curând la... *Comuna Măicuță*, care-l primește cu drag pe Zahariescu - „Detrunchiatul” ajuns la Iași, pedagog și profesor de germană și latină la *Liceul nou*¹³⁹.

Iar președintele Ciprian Porumbescu, nemaifiind student, ce fericit trebuie să fi fost în poezia rusticității și firii și-n reveriile sale muzicale și sentimentale (Berta Gorgon!) de la Stupca!

După venirea lui acasă, începe episodul iubirii lui ideale și sfinte pentru Berta Gorgon.

Ceilați patru soți de suferință vor mai trece și prin ciurul și dârmonul Consistoriului. Și desigur c-a fost mai mult dârmon decât ciur, Consistoriul arătând mai mult bunăvoință decât severitate. Dar, de altă parte, guvernul ar fi reclamat mai mult *sită* decât ciur! Arhimandritul de scaun, Silvestru Morariu, sesiza foarte propriu situația, că-n joc sunt și adversarii Bisericii ortodoxe, care nu trebuie să triumfe. Reprimirea în seminar a celor trei achitați (de Z. Voronca nu mai încăpea cuvânt) e „în interesul cel mai viu al onoarei și vazei clerului”¹⁴⁰

și deci: „În urma unei ieremiade stilizată de... Silvestru și adresată Consistoriului de noi, cei trei rămași încă la studii am fost reprimiți în seminar” – cuvântează C. Morariu¹⁴¹.

Și ne întrebăm acum: **Ce-a fost acest proces al Arboroasei?** fără să ne mai ascundem după deget trebuie să recunoaștem că - deși cam pe nevrute - a fost **glasul limpede și curat al conștiinței românești din Bucovina robită**, a fost arhimeritata palmă pe neobrăzatul obraz „imperial-regal” pentru infamia pornită de Austria în 7/5 1775: și-a fost actul I al dramei *Răzbunarea Istoriei!*... Pentru ca patru decenii mai apoi să se producă și actul II și finalul dramei!

Și ce mai fu acest *proces al Arboroasei*? O draconică școală de oțărare a conștiinței românești și „probă de foc” îndârjirii valahicești împotriva hainiei austriece! O știm aceasta din chiar spusele directe ale lui C. Morariu și din toată ulterioara conduită a *arboroșenilor*, a tus-cinci *arboroșeni*.

Totuși la același monografist al *Arboroasei*, Theodor Bălan ne izbește următoarea „bruscare a istoriei” – stigmatul pe care-l are I. E. Torouțiu¹⁴² pentru această „temerară bruscare a realităților istorice” – pățimașă falsificare a adevărului, vestejită și de Victor Morariu: „seminariștii arestați au resimțit profund timpul petrecut în temniță și efectele înfrigurării prin care le-a fost dat să treacă în decursul procesului. Emoțiile ce le-au îndurat i-au făcut mai serioși, tăcuți, decepționați. Mult timp veselie n-a putut pune stăpânire pe sufletele lor. A dispărut și avântul spiritului lor. Durerea a slăbit aripile vulturului obișnuit să petreacă în înălțimi. Zaharia Voronca, un temperament eminamente politic nu s-a afirmat ulterior decât foarte puțin. Cartea despre trecutul satului Mihalcea este numai o fărâma neînsemnată din bogăția de înfăptuiri științifice și literare ce a putut să reverse asupra publicului român. Și Constantin Morariu, fire visătoare, poetică, nu ne-a lăsat lucrări însemnate de informație literară și culturală. Cu toții s-au resemnat, mulțumindu-se cu o modestă carieră preoțească, nerăvnind măririi și evitând manifestații zgomotoase.

Ciprian Porumbescu, în afară de agravarea boalei sale de piept a suferit pentru un timp o cumplită transformare sufletească. S-a ferit de chestiuni naționale, ba ajuns în apale internaționalismului. S-a înscris membru în societatea studentească internațională *Akademische Lesahalle*, unde ocupă postul de vicepreședinte. Revenindu-și în fire, a părăsit Bucovina pentru a nu mai petrece în țara chinurilor sale”.

Și, deci, să înfruntăm – oricât de sumar pentru cei patru – insinuările lui Th. Bălan!¹⁴³

Zaharia Voronca „ca înfocat naționalist ne apare și din articolele publicate în ziarele locale”. În acest sens, zice *Enciclopedia Cugetarea*, p. 912, citând din opera lui: *Quousque tandem*, 1898 și *Reamintiri*, 1901 - și uitând de broșura lui *Rutenizarea Bucovinei*, 1904¹⁴⁴, și atât de documentata lui opera istorica *Mihalcea, cu neamurile boierești ce au stăpânit-o*, 1912, în care sub regim austriac, Z. Voronca nu pregeta a semna adevăruri ca: „Ideea ruteană astăzi este sprijinită de sus, ca mijloc pentru asigurarea teritoriului politic

existent” (pp. 70-71) și când recensământul populației din 1910, după meschinul obicei austriac, în loc de realele cifre ale „conscriptiei adică 931 ruteni și 1977 români pentru comuna Mihalcea publica, invers. 3977 ruteni și 911 români, Z. Voronca glosează: „Cum de s-a pus numărul românilor la ruteni și viceversa nu știm. Dar dacă vom avea în vedere lungimea drumului de la Mihalcea la Viena, popasurile în asemenea călătorie, apoi ușor vom înțelege că schimbarea se va fi făcut așa, din întâmplare, cu ocazia vreunei răsturnări a carului ce ducea teancurile actelor” (p. 155); sau: „Nici măcar oul de sub găină sau laptele de la vacă nu poate să-l vândă țăranul direct la consumatori, care i-ar da un preț mai convenabil, deoarece evreimea de la sate a pus mâna pe totul ce e vânzător, iar ce-i mai scapă dincolo de poarta satului, pe drum, alți evrei, tuminind pe țăran îi smulg din mână și din bisagi, de se întoarce omul acasă abia cu a treia parte din valoarea mărții cu care pornise. Așa, producătorul mic muncește degeaba și pierde de foame; consumatorul, care cumpără de la cei cu carturile – plătește scump și mănâncă prost. Sigur numai evreul trăiește și se îmbogățește, după ce i-a succedat în dreapta resursele de trai la moara cea bine alcătuită a seminției lui Israel, în lipsa unei supravegheri, care să aibă în vedere binele obștinii” (p. 134) și unde mai citim despre Franz Adolf Wickenhauser – atebție săcială... lui Th. Bălan: „Acest diletant în istorie a văzut multe lucruri altfel de cum sunt” (p. 98).

Caracteristic e și articolul *Nume familiare românești din Bucovina*, semnat de Zaharie Voronca în revista *Familia*, An. XXVII, 1891, p. 623, în care se arată că la „Orecea sau Horecea”, suburbii al Cernăuților sunt „parte târgoveți, parte plugari peste 70 fam(ilii)”... cu numele Voronca.

Orest Popescu, ajuns Dr. Orest P. (și-n urmă, intrând în cinul monahal, Ortisie Popescu) a fost arhimandrit al minunii de ctitorii Sucevița Movileștilor. Autor menționat de Const. Morariu în *Skizzen über die Rumänen der Bukovina*, p. 336 și-n *Părți din istoria românilor bucovineni*, pp. 280-281, unde (cronologic!) nu e amintită o broșura a lui Ortisie Popescu¹⁴⁵.

Reformator se dovedește publicistul **Partenie Siretean**, adică: „Închiși împreună cu ucigași de oameni chiar, au îndurat 11 săptămâni toată sălbătăcia perfidei furii i. r. Dar și școală de îndârjire valahă ca această întemnițare, mai rar! Hirotonit preot la 1880, se așternu pe muncă. În comunele românești Hatna (Dărmănești), Mănăstioara și Cerepcăuți... n-a putut slobozi rădăcină, dar din anul 1892, când se așează la Șerbăuți, cornițele arboroșene încep numaidecât a-i crește... Nici moartea năprasnică a adoratei sale soții nu l-a putut ogoi. Eugen Siretean fu deci alături de alți oameni de bine, unui dintre înființatorii internatului elevilor români din Siret. În Șerbăuțul său se războia de mama focului cu mistreții (ca să nu le zic chiar pe nume) de ucrainenii scormoniți de nebunii Smal-Stoky și Pihuleac și de renegatul Coco Vasilco (căpetenii ale ucrainenilor din Bucovina). Biruința fu în cele din urmă a îndărătnicului arboroșean care a izbutit să înființeze o bancă românească, sistem *Reifeisen*, a dobândit o covârșitoare influență pe țărâm economic și național.

Frumoasa biserică de la Șerbăuți, adevărată catedrală, școala primară și casa parohială, tot fapte ale acestui stăruitor arboroșean sunt. Neavând copii, și-a împărțit toată iubirea sătenilor. Ferice de cei al căror nume va fi atât de binecuvântat ca cel al părintelui Siretean din Șerbănești, dus pe urma soției sale pe care veșnic a jelit-o, în ianuarie 1909¹⁴⁶.

Cu ale sale *Skizzen über die Rumänen der Bukovina*, 1888-1891, în care e atât dușman de ghionturi contra vitregiei austriece, ca de pildă, acesta din pagina 113: „românii din Moldova au făcut în acești 67 de ani mult mai multe progrese decât românii bucovineni în 113 ani” – „*Die Rumänen der Moldau haben in diesen 67 Jahren einen weit größeren Fortschritt, als die bucoviner Rumänen in den 113 Jahren Gemacht*” (traducerea aparține lui Leca Morariu – nota editorului).

Cu ale sale - la fel de cerbicești - *Părți din istoria românilor bucovineni*, **Constantin Morariu** s-a dovedit un aprig luptător pentru apărarea connaționalilor aflați sub stăpânirea austriacă. A citit reviste ce se adresau țăranilor, îndemnându-i să-și respecte limba, tradițiile, istoria. Cea mai cunoscută dintre ele *Deșteptarea*, pentru care a fost timp de trei ani și jumătate factotum¹⁴⁷.

Gândită ca „gazetă pentru popor”, *Deșteptarea* din anii 1893, 1895 și 1896, a pus la îndemâna cititorilor „pagini din cele mai frumoase, mai însuflețite și mai curate din lupta de afirmare a românismului bucovinean”¹⁴⁸.

În *Istoria literaturii române din Bucovina*, C. Loghin scria că *Deșteptarea* a fost „cea mai bună gazetă pe care intelectualul român a pus-o cândva în mâna țăranului bucovinean”.

Constantin Morariu, acest dârz apărător al limbii românești din Bucovina austriacă, venise la Cernăuți de la Toporăuți, unde trăise aievea tragedia rutenizării unui sat, în care unii bătrâni nu știau românește.

Lupta împotriva rutenizării este unul dintre rosturile de căpetenie ale gazetei amintite, ba primejdia slavizării i-a fost chiar îndemnul înființării ei, subliniind că „Bucovina nu a fost și nu are să fie niciodată pământ slav”¹⁴⁹.

Și iarăși, ghiontind și-n „toți slujbașii împărătești din Bucovina”, îndemnul: „Tu, popor bucovinean, lasă-i pe străini, ei să-și dea silința, ei să se trudească, ei să-ți învețe limba ta! Tu vorbește cu toți străinii numai românește, chiar dacă ei știu mai multe limbi. Toți diregătorii, toți comisarii, toți slujbașii din Bucovina sunt datori după lege să știe limba românească!”¹⁵⁰

În semnul acestor deziderate zvâcniră și broșurelele lui C. Morariu *Primejdia gimnaziului rusesc din Cernăuți*, 1896, *Moșia și limba noastră*, 1911 etc. Adică – ne lămurește Victor Morariu¹⁵¹: ... „ne surprinde, la loc de cinste, traducerea unei nuvele de Emil Zola – *Potopul Garonei*. Veți întreba: unde-i *Deșteptarea* și unde-i romancierul naturalist francez? Ce are a face unul cu altul? Iată ce are: revărsarea râului Garonne, care inundă satul Sânt George și casa lui Luis Rubié nu-s decât simboluri, prilejuri pentru a zgudui iar

conștiințele românești cu primejdia potopului slav care amenința prin gimnaziul rusesc.

Era răspunsul parohului la agresiunile revistei *Polska* din Cernăuți care viza ca rutenii și leșii „să fie unică armată slăveană, care ar cucerii petecul de pământ al Bucovinei”. De aceea își îndemna credincioșii să vorbească „cu toți străinii numai românește” pentru că toți slujbașii din Bucovina sunt datori după lege să știe limba română¹⁵².

Dar consecințele acestei nemaipomenite cerbicii n-au întârziat și le-a arătat el însuși: „Terorizarea față de mine își ajunsese culmea iar guvernorul Bucovinei, Goëss, decreta în auzul tuturor: « ...nu știu ce-i cu parohia aceea a Paraschivei¹⁵³, concursul nu se escrise (nu se publică) și administratorul de acum e imposibil să rămâie aici paroh, el în genere nu capătă o parohie la oraș!»”

Ostracizat de autorități, Constantin Morariu scrie lui G. Bogdan-Duică, la 16/ 28 august 1894, despre intenția de a părăsi Bucovina: „Nu-mi rămâne alte decât să-mi iau lumea-n cap, ca să pot asigura existența copiilor mei”¹⁵⁴.

De altfel, la 29 mai 1896 e numit administrator parohial la Pătrăuții lui Ștefan cel Mare și la 14 august 1896, paroh tot acolo.

În surghiunul de la Pătrăuți pe Suceava, surghiun fericit, în plină, înfloritoare moldovenie sătească și strămoșească, din preajma schitului lui Ștefan Vodă, vecin cu minunata mănăstire Dragomirna, aceeași **inexorabilă arboroșenie**, evoluată până la un dialog ca cel în care prefectul de Suceava îi spune, în limba germană: „Pentru Dumnezeu, părinte, scrie procesul verbal nemțește, că doar nu-i fi uitat sfinția ta nemțeasca!” Traducătorul lui Goethe și Schiller și care-și scrie în limba lor lucrarea sa - *Skizzen über die Rumänen der Bukovina* - îi răspunde: „Domnule căpitan, de când mi-am luat bacalaureatul n-am mai citit boabă de nemțească”.

Și stihuitor (ba chiar poet – cum l-a prezentat fiul său, sub pseudonimul Al Lupu – *Poetul C. Morariu*) cum se află C. Morariu, „cel mai dârz apărător al limbii românești din Bucovina austriacă”¹⁵⁵, era în drept să mărturisească

*„N-am șovăit, ci totdeauna
Am stat ca stânca-n fața sorții
Și-am înfruntat mereu minciuna,
În schimb cunosc fiorii morții
Ce-ades așa m-au fulgerat.
Încât simțirea-mi amorți!!
Ce bine-i, când ai învățat
Trăind - să știi ce-i a muri...”*

Ajunge și atâta durere... resemnatului poet Constantin Morariu¹⁵⁶, mulțumit „cu o modestă carieră preoțească!”...

Dar **ce mai dregă în Stupca sa internaționalistul Ciprian Porumbescu?**

„Tot timpul cânta și compunea” – ne-o spune soră-sa, Mărioara Firește! Și privighetoarea cântă când se afla într-ale ei...”¹⁵⁷. Iar printre cele cântări mai prindea pana și-i scria lui Zaharie Voronca unele ca acestea¹⁵⁸:

„Stupca, 26 faur”¹⁵⁹

Iubite amice și voi toți fraților conprisonieri,

Desigur niciodată încă n-am scris o epistolă cu mai multă căldură, cu mai mare interes și te asigur că și cu mai intensivă frăție decât aceasta. Valul simțămintelor ce (mă) năvălește în momentul acesta asupra mea dezarmează toată arta descrierii cu atâta mai mult, fraților, că mă văd izolat și despărțit de voi, scumpilor mei comilitoni!

Fericiți sunteți că vă vedeți, că schimbați ideile, vă revocați unele și altele din cele pătimate și parcurse în memorie, vă consolați unul pre altul. criticați, sfătuiți etc., etc.; da eu îs singur și, de mă apucă un dor cumplit – nu de crământariu¹⁶⁰, da după voi - atunci n-am cui să-mi deschid inima sau să mă jelesc sau să arăt bucuria mea, (doar numai bieteii mele violine), consoața necazului meu și a bucuriilor mele.

Ce ați mai făcut pân-acum? Eu așteptam din zi în zi de la voi oarecare știre și cum m-aș fi bucurat! Îți poți închipui, dacă (doar) știi¹⁶¹ cum stau referințele (în împrejurările) mele.

Vă compătimeșc, fraților, că știu ce necaz duceți cu calomniile, cu seminariu(l) etc. Așa mă gândesc câteodată ce bine avem noi, bieților, ce recompense pentru cele multe rele ce le-am suferit? Alt necaz, alte griji, alte chinuri și așa până la moarte! O, și pentru ce, pentru cine? pentru un pic de viață, pentru o țăr'de nume, pentru un viitor(iu) care numai Dumnezeu știe cum a fi...

Mă mir destul că potlogarii ceia de la Senat și Consistoriu încă nu v-au dat nici o rezoluțiune, ca (și) când ar fi un lucru ce s-ar putea amâna cu lunile. Dar mai mult mă mir de voi, respectiv de acei Domni carii au luat sarcina edării unei broșuri etc. asupra lor. Ce-i cu treaba ceea? De ce s-a întârziat așa? Ori nu va mai apărea nimic? Curios lucru!

Ce-i cu recursul Arboreasa? *Cred c-ar fi foarte rațional a persista la dânsul, căci este multă speranță și aș putea zice chiar siguritate că Arboreasa a mai exista. Scrieți-mi, mă rog despre aceste.*

Tu, Zaharie, amintești în cartea ta de coresp.¹⁶², despre un W...; Vojutzki să fie? Atunci mă mir mult, având eu despre dânsul ideile cele mai bune; și chiar acuma voiam să-i scriu despre ceva, (ceea) ce însă acuma, după ce sunt în dubiu, îți scriu fie, și tu acum, știind cum stă treaba, să urmez(i) după cum ți s-a părea mai bine. Dorosc și cred că ar fi consult ca Voiuțchi, Buliga și Cerniavschi să se fotografieze într-o grupă de cabinet și să-și ia și ei și voi câte un exemplariu, eu însă vreo 2-3. De nu voiți să vă luați voi nici ei¹⁶³, atunci rog ca ei să se fotografieze și eu îmi voi lua jumătate de duzină pe spesele mele. Lui König i-am trimis deja pe conto acestor grupe a martorilor 3 fl; ei trebuie, așadară, numai să meargă și să se fotografieze. Tu fii așa de bun și spune-le

lor și apoi puneți celelalte la cale și scrie-mi îndată cum și ce. Fotografiile mele le-am luat deja de la König - sunt foarte mulțumit - lui Volcinski i-ați dat cele 12.¹⁶⁴

Te rog scuză pentru cămeșă¹⁶⁵. Îți mulțumesc. Atunci uitasem a o lăsa la Sause. I-am scris și lui Vasilică Morariu despre unele și altele¹⁶⁶, caută să te întâlnești cu dânsul.

Vă salut, fraților, călduros și pe toți colegii și cunoscuții mei.

Roman¹⁶⁷ să-mi scrie că am să-l giugănesc.

Scrieți-mi cât de curând

Cyprian

P.S. Joi mă duc la bal, la Suceava.”

Așadar, Ciprian Porumbescu, suferind „o completă transformare sufletească” și „ferindu-se de chestiuni naționale”, a preconizat, negru pe alb cu chiar semnătura sa că: „este multa speranță și as putea zice chiar siguranță că *Arboroasa* va mai exista”!!! și Ciprian Porumbescu „ajuns în apele internaționalismului” (Th. Bălan!) era indignat de „potlogarii cei de la senat și consistoriu”, cari și dânsii parc-ar fi gata - gata să arunce o piatră în hăituiții urgiei austriace.

Nu! Categorie și definitiv nu! *Președintele* - din toată izolarea sa la Stupca, radiază elan constructiv: „Ce-i cu recursul *Arboroasei*... Scrieți-mi mă rog despre aceste”.

Și, ca de obicei, C. Porumbescu, având foarte dezvoltat cultul amintirilor, intuiește și de data aceasta importanta evenimentelor la justa lor valoare, după cum se desprind din incrustarea lor în pomenita scrisoare.

Scrisoarea e și de altfel documentară pentru lămurirea personalității lui C. Porumbescu. „Valul simțămintelor” și-l ogoaie „doar numai biata mea violina - consoața necazului meu și a bucuriilor mele”.

Și - revenind la deprecierea aruncată de Th. Bălan asupra rezistenței arboroșene, ne întrebăm: Cum era istoricul Th. Bălan să descopere în monografioara lui Ilie Dugan, aceste revelatoare șire, dacă dânsul nici în propriul său material documentar n-a putut sesiza faptul că arboroșeana ședință socială din 29 mai nou 1877, fu organizată pentru și la invitarea lui Dr. Roznovanu!!!

Și, fiindcă, după proces, C. Porumbescu „s-a ferit de chestiuni naționale” (Th. Bălan), Ciprian va glosa: acumă fusese momentul potrivit de a „arăta șvabilor că mai există români în Bucovina”. Cu aceeași fereală „de chestiuni naționale”, Ciprian se bucură de entuziasta simpatie manifestată față de arboroșeni, de către redactorul *Telegrafului Român*! Și iarăși înverșunare contra scremutului, venit din partea Senatului universitar. Și iarăși – speranță întru reparațiile care ar trebui să vină *Arboroasei* din partea oficialităților austriecești: „De la ministeriu încă n-aveți nimic?” Și: „Ce-i cu Recursul?” Ba chiar - și iarăși corespondență cu înalte foruri de la București: „petiția”¹⁶⁸ la Societatea Academică din București!

Și acum, într-o completa spulberare a celor cumplite mistificări, debitate de Theodor Bălan pe seama potențialului naționalist al *Celor Cinci* și chiar cu înfrângerea cronologismului nostru, iată-l pe **C. Porumbescu „primul secretar” al societății „academice” (studențești) Junimea**, înființată „încă la 1878”. Deci nu numai „în apele internaționalismului” și vicepreședinte „în societatea studențească - internațională *Akademische Lesehalle*” (Th. Bălan!). Primul secretar alături de primul președinte - Dimitrie Onciul!

Un răspuns al lui Ilie Dugan, către noi (din 31 martie 1957) ne dă cuvenitele informații și mai ales data precisă pentru înființarea Junimii: 7 decembrie 1878. Spicuim: statutele *Junimii* sunt aprobate cu ordinul guvernului nr. 11328 din 28/11 1878.

La 7 decembrie 1878 se ține, în sala VI a Universității, sub președinția ad-hoc a lui Gherasim Buliga, **ședința constitutivă a societății academice Junimea**.

Primul comitet:

*Președinte: Dimitrie Onciul, phil.*¹⁶⁹

Vicepreședinte: Ștefan Cucinschi, jur.

Secretar: Ciprian Porumbescu, phil.

Casier: Teodor Bujor, phil.

Controlor: Metodiu Lutia, phil.

În aceeași zi de 7 dec. 1878, ora 6 p. m., în aceeași sală, VI, a Universității, *adunarea* constitutivă a *Junimii* cu alegerea comitetului definitiv și a diferitelor comisii.

Primul *Raport anual* pentru anul societar 1878 - 1879 e pentru răstimpul: 7 dec. 1878 - 1 oct. 1879 - cu Dimitrie Onciul, președinte.

Junimea, e sub toate raporturile, continuatoarea Arboreasei - cu același statut, imn festiv și aceeași deviză, cam aceiași membri, încât prima ședință socială s-a putut organiza acu pe ziua de 14 dec. 1878, când la partea neoficială **vornic** (deci se pare-i *präsidium*) e **C. Porumbescu**. Și iată-l secretarul *Junimii*, C. Porumbescu, semnând, alături de președintele D. Onciul, următoarea adresa:

„N-ru 30.

Domnia Voastră,

Adeverind prin aceasta primirea sumei de 1#, care Domnia Voastră ați binevoit a oferi Societății academice *Junimea*, ne grăbim a vă exprima deosebita noastră mulțumită. Când aspirațiunile frumoase ale unei națiuni se bucura de sucursul încurajator al sexului frumos, atunci ea poate spera un mândru viitor.

Rugându-vă a ni păstra și de acum înainte aceste simpatii călduroase, vă rugăm să primiți expresiunea distinsei noastre stime și considerațiuni.

Comitetul Societății academice *Junimea* Cernăuți în 10 mart 1879.”

Președintele Societății:

D. Onciul, stud, filos.

Secretariul:

C. Golembiovski stud. fil.

Domniei Sale
Domnișoarei Maria Porumbescu, în Stupca”

Ni s-a păstrat și plicul acestei scrisori:

Domniei Sale On. Domn Zaharie Voronca, audit, de teologie în Cernăuți.
(Pe timbrul de 5 kr(euzer). Ștampila poștei: *Illischestie* 1/4, iar pe revers, ștampila: *Czernowitz* 2/4 78.

XVII.8.

Ecouri și recunoștințe pentru arboroșeni

Desființându-se astfel nevolnicele defăimări aruncate de Th. Bălan asupra *CELOR CINCI*, vom mai încondeia alte **ecouri-epiloguri ale faimosului *Proces Arborea***:

Conducătorii societății studenților români din Cernăuți – *Arboroasa* – înființată în 1875: Ciprian Porumbescu (în mijloc), Constantin Morariu (autorul primei monografii a lui Ciprian), Zaharia Voronca, Orest Popescu și Eugen Sireteanu

„Chiar în ziua ieșirii din închisoare”, deci, să zicem, în 4 februarie 1878, „eroii”, „martirii” (cum li se zicea de aci înainte), cu un președinte care știe să prețuiască și imaginea fotografică, nu scapă de lentila fotografică.

E destul de popularizat acel grup cu Ciprian (la 24 și 1/3 ani vârstă) la mijloc (singurul în costum civil), anturat de cei patru colegi - ca mâine *preoți!* și s-a spus că aceasta e una din cele mai reale fotografii ale lui C. Porumbescu. Iar Ciprian mai știind ce știa își lăsa fotografia aceasta reprodusă și-n format „visite”¹⁷⁰.

Cei cinci nu uită apoi că (întru și mai pronunțată vâlvă a pățaniei lor) își pot da expresie la

O Recunoștință publică.

Avem manuscrisul original, scris de mâna lui C. Porumbescu, pe care Ilie Dugan ni l-a dat în ortografie nouă¹⁷¹ și îl reproducem exact - fiindcă, pentru stabilirea altor manuscrise Porumbescu poate ajunge criteriul de datare și ortografie. Iată deci textul:

„Mai multe Preaonorate Dame române, atât din Cernăuți cât și de la țară ni trimiseră în tot timpul închisoarei noastre incușișionale de unsprezece săptămâni atâtea semne mănoase și faptice de caritate umană și simpatie națională, încât sortea noastră din acel greu și precariu period ni se ușura și ni se alina întru-n mod și grad despre o parte¹⁷² cel mai consolatoriu și îmbărbătoriu, iară despre alta, cel mai duios și mai profund mișcătoriu.

Ne simțim deci cu sântenie obligați a esprima respectivelor și Preaonoratelor Dame pentru atât de mărinimos și de destins probatu-le nobleță a sentimentelor sale (lor) cătră noi, cea mai respectoasă și nicicând încetavera noastră grațitudine.

Tot așa de datori ne simțim a mulțumi și știutului Ilustru Domn și Proprietariu mare bucovinean, carele avu spontana generositate a oferi întru provisoria noastră eliberare din penitencieriu toate garanțiile materiale și morale, recerute¹⁷³ de lege.

Cernăuți ultima Faur 1878

C. Golembiovschi - Porumbescu Z. Voronca

C. Morariu

E. Seretean

O. Popescu”

Iar la contrapagina acestui manuscris (o pagină de coală mare), sus, în dreapta, ciorna unei cereri a lui Z. Voronca în vederea unui post de pedagog „la Liceul Nou” de la Iași...¹⁷⁴ ne informa că „Zaharie Voronca, fiind relegat pe un an, trecut în România, la Iași, ca pedagog și profesor pentru limba germană și latină la *Liceul Nou*, schimbându-și și numele pentru acel timp în Zahariescu Detrunchiatul. Dar după un an s-a întors la Cernăuți, la chemarea colegilor săi, care îl doreau și a mitropolitului, pentru a-și termina studiile universitare. Căci ar fi constituit o pagubă simțitoare pentru românii din Bucovina pierderea unei energii combative de seama lui Zaharie Voronca”.

Așadar, ciorna pentru cererea lui Voronca: „Subsemnatul mă oblig a servi la institutul de educațiune și instrucțiune *Liceul Nou* din Iași, timp de un an, ca pedagog, conform regulamentului acestui stabiliment, având totodată a preda, prin 18 oare pe săptămână, limba germană și latină. Condițiunile¹⁷⁵ sub care m-am angajat sunt: întreținerea și a 8 lunari ce-mi oferă pentru¹⁷⁶ ca remunerațiune pentru acest serviciu, institutul îmi oferă întreținerea¹⁷⁷ pe lună.”

Flautistul C. Morariu își așterne pe portativ vioaia sa *Hora arboroseană*, „compusa de dânsul în închisoare” (Victor Morariu), iar stihuitorul C. Morariu își publică recunoștința în revista *Amicul Familiei*, An. III, nr. 7, din 6/18 nov. 1879, p. 59, din care vom înscrie aici doar un fragment din original:

LUI MIHAIL DRACINSCHI

„Când panica puterii¹⁷⁸ pe mulți de a ta tagmă
Din creștet până-n talpă grozav i-a ferecat
La faima răspândită ca fulgerul prin țară,
Că cinci din a ta turmă în cursă au picat,
Când geamătul durerii a cinci nenorociți¹⁷⁹
Din locul de osândă și zidul pătrundea.
Dar multe urechi surde¹⁸⁰ și inime de ghiață,
Ba chiar și bucurie¹⁸¹ în cale-i întâlnea, -
Atunci tu unic¹⁸² numai - o, suflet nobil, mare!
Pe fiii-ți cu iubire ades i-ai cercetat
Și astfel - numai unic¹⁸³ - mandatului Celui
Al Cărui prototip ești, cu fală¹⁸⁴ i-ai urmat.
Nimic nu-i ce-ar fi-n lume să aib-un preț mai mare¹⁸⁵
Ca scumpa libertate, când ești de ea lipsit.
Și nu-i altă durere¹⁸⁶ mai cruntă, mai amară
Decât, când la nevoie de-ai tăi ești părăsit.
De-aceea, scump Părinte, ca-n zilele urgiei
La cinci amarul sorții-ai știut a-l alina¹⁸⁷
Primește - acum fiiască și vie asigurare¹⁸⁸
Că ei în a lor viață nicicând nu te-or uita!”¹⁸⁹

Toporăuți, în 1/33 noiembrie 1879.

Iar din scrisoarea cu care C. Morariu și-a însoțit aceste versuri ni se impune mărturia: „părintele Dracinschi a fost cel dintâi carele chiar a doua zi ne-a vizitat prin chiliile noastre. Și apoi, în tot timpul cât a durat închiziția, adică în decurs de unsprezece săptămâni, el a fost unicul carele, cercetându-ne de câte două-trei ori pe săptămâna, ne întreba de toate lipsele și trebuințele noastre, împlinindu-ne apoi cu toată bunăvoința”.

Și iarăși, C. Morariu, în *Amicul Familiei* (de la Gherla), An VI, 1882, nr. 21, din 1/ 13 nov, p. 215:

Lui Mihail Dracinschi
Ajungând în iadul negru¹⁹⁰, în chilia destinată
Să-mi arete-n cursul vieții viața cea mai blestemată,

Pe un pat de scânduri goale suspinând m-am așezat
 Și cu sete după aer și lumină am strigat.
 Dar de lângă mine-aproape îmi răspunde-un glas slăbit,
 Că aici suspinuri, lacrimi, plângeri, toate s-au sfârșit
 Și că unica putere ce te poate sprijini
 Este să-ți omori simțirea și să-nveți a suferi.
 Greu lovit de-aste cuvinte în zdrobit sufletul meu,
 Gând și inimă în rugă le-am-nălțat la Dumnezeu¹⁹¹
 Și apoi plecându-mi capul¹⁹², abia numai ce-ațipesc,
 Când... prin mușcăături de ploșiți¹⁹³ pe loc iarăși mă trezesc.
 Gânduri trec atunci prin minte-mi și m-apucă, fără milă:
 „Ah, logodnica mea scumpă, îngerul meu de copilă
 Și sârmanii mei părinți, în a lor cruntă durere!
 Mai putea-voi eu de-acuma să le-aduc vr-o mângâiere?
 Viitorul meu, ce-aproape îl vădeam surăzătoriu
 Ca în zilele senine ale auritelor¹⁹⁴ zori;
 Planurile mele mândre pentru-a nației măriri¹⁹⁵
 Toate-aceste-acum să treacă¹⁹⁶ ca un vis de nălucire?”
 Astfel(iu) mă-ntrebam... dar plosniți, ca răspuns¹⁹⁷ la-al meu necaz,
 Mă pișcau mereu de frunte și de mâni și de obraz¹⁹⁸
 Și atunci speranță, visuri simțeam că mă părăsesc,
 Ca și frunzele, când, toamna de pe pomi se dezlipesc¹⁹⁹.
 Dar sosi în fine ziua²⁰⁰. Auzii sunând un clopot
 Și prin coridoare pașuri²⁰¹ și de glasuri, un surd zgomot;
 Erau condamnați²⁰², cari²⁰³ se duceau la lucrul²⁰⁴ lor
 Și mergând rugi înălțară la al lumii Creator²⁰⁵.
 Murmurul acestor oameni, strigăte desperate
 A, evreilor în rugă din chiliile-nvecinate²⁰⁶
 Te făceau să crezi că iadul²⁰⁷ mai grozav nu poate fi
 Pentr-o inimă omenească, ce-i menită a simți.
 Și cum stam în acel haos și priveam în jur uimit,
 La tovarășii mei proaspeți și la zidul înroșit²⁰⁸
 De al ploșnițelor sânge,²⁰⁹
 Deodat aud că cheia în lăcată zurăiește,
 Văd că ușa se deschide și pe pragu-i se ivește
 Unicu-mi²¹⁰ prieten care, în nevoia cea mai mare,
 Cu iubire îmi întinse a sa mâna de scăpare,
 Tu, părinte Mihaile, ce prin fapta ta mi-ai spus
 Că nimic, ca bunătatea, pre om nu-l urcă-așa de sus²¹¹
 Inima mea deci îmi zice²¹² ca de pilda ta, părinte,
 În nevoi și-n zile bune, orișicând să-mi fie-aminte;
 Căci numai urmându-ți fapta, mulțămire poți avea
 De-a vedea²¹³ că înflorește și dă rod sămânța ta.”

Stihuire care prezintă și documentări ad-hoc! Gângăniile cari „pot trăi cinci ani fără hrană. Și chiar mărturii inedite: lugubrul cor al osândiților, scoși la muncă zilnică, văicăreala rugăciunilor evreiești în chiliile vecine!... Și - iarăși - pentru bravul adevărat Părinte Mihail Dracinschi, confesiunea: „A doua zi dimineața, după internarea celor cinci arborroșeni, părintele Dracinschi - fostul nostru spiritual - ne-a vizitat pre toți. Când a văzut în chilia mea păreții înroșiți de sânge de ploșnițe, repede s-a întors și eu i-am zărit ochii jucând în lacrimi” (*idem*, p. 216).

Și - iarăși cronologic, din aceste zile când C. Porumbescu „tot timpul cânta și compunea”, altă compoziție a sa, datată „Stupca 17 mai 1878, C. Golembiovschi”, pe textul lui D. Petrino: „**Boala mea**, cuvinte de D. Petrino, *Musica pentru o voce cu acompaniament de piano de C. Golembiovschi* – *Porumbescu* (pagina de titlu), iar pag. 3 portativul cu următoarele 4 strofe din versificația lui D. Petrino (vol. *Lumine și umbre*, Culegere din *Poesiile* lui D. Petrino,

Cernăuți, 1870:

Mult năcaz am tras în lume
Suferind de-o boală grea,
Ce ne-având neci leac, neci nume,
Îmi vestește moartea mea.
Prea curând sosi-va ceasul
Ce va-nchide ochii mei,
Căci eu văd, ah! la tot pasul
Boala mea sunt ochii Ei!
Făr-de gând și făr-de voie,
Primblam pasu-mi rătăcit,
Când spre vecinică nevoie
Ochii ei i-am întâlnit!
Numai boala-mi minunată
Singură –ar mai putea
Să mă vindece de-odată
Cumplit chiar de însuși ea;
Și de-atunce, vai de mine!
Sufăr mult de-o boală grea;
Pierzând pacea-mi, văd prea bine
Ochii Ei sunt boala mea!
Toți acei ce-n omenire
Boale multe-au vindecat,
Spre a mea nenorocire
Leac la boala-mi n-au aflat.
Ei nu vreau să-mi creadă mie
Cât e boala mea de grea,
Căci știința lor nu știe:

Ochii Ei sunt boala mea!...

O scânteie de iubire

Aruncată-n ochii mei

Ar schimba în fericire

Boala mea din ochii ei!

Așadar, cu destul simț critic față de această mai pasibilă stihuire a lui Petrino, C. Porumbescu a renunțat la cam-costachiconăcheasca și alecuvăcărească²¹⁴ a treia strofă:

„Ziua sufăr de răceală,

Sunt de friguri scuturat;

Noaptea arde-n fierbințeală

Capu-mi de dureri plecat

Și la inimă mă doare,

Lacrimi curg din ochii mei,

Nu mai văd nimic sub soare...

Boala mea sunt ochii Ei!...”

Și deci, textul acestei *Boale* nu poate fi la nivelul hainei muzicale, date lui de C. Porumbescu; și compoziția nu-și poate realiza trăinicia pieselor în care textul și melodia își mențin echilibrul - cum e bunăoară cazul în mai toate piesele porumbescene²¹⁵:

A: pentru voce și pian:

O dorință, text de Matilda Cugler, tipărită ca op. 1, 1875;

*O roză vestejită*²¹⁶, text de Matilda Cugler, tip. ca op. 30, 1897-1898;

Cât te-am iubit, text de Matilda Cugler, tipărită (în facsimilul lui Constantin Morariu, fără pian, colecția Făt Frumos, nr. 4, Cernăuți, 1936;

Fata popii, text de D. Bolintineanu, tip. de Mărioara Rațiu-Porumbescu, 1897;

Liebeszene, text de Baltinester, tradus de Leca Morariu, manuscris din 18 și 19 Faur 1879;

Résignation, textul german al lui Porumbescu, tradus de Leca Morariu, 1880, tip. în fascicula XVIII a Soc. C. Porumbescu, Cern., 1943;

Noctură, textul german, se pare tot de C. Porumbescu, tradus de Leca Morariu, tip. în fasc. 7 din colecția *Armonia*, Cern., 1943,

Ich liebe dich, text de Herm. Lingg, tradus de Leca Morariu, tipărit în colecția *Făt Frumos*, nr. 7, Cern. 1943;

B – Coruri:

Imn festiv – În Țara mîndră-a fagilor..., text T. V Ștefanelli, 1875;

Sosirea primăverii – Triumfând sosește iară... text de Al. I. Lapedat, datat 25/ 4 76, exec. 28/ 4 76;

Patria română, text de Eugen d'Albon, exec. 28/ 4 76;

Cisla, și textul e al lui Ciprian Porumbescu;

Iarna, text de Nic. D. Xenopol, exec. 24/ 4 77;

Cântec românesc – Aidi, române, aidi voinice..., pe versurile lui Iancu Văcărescu, exec. 29/ 5 77;

Romanță – Luna surâde... pe ale cui versuri?, public. în fasc. II-a a Soc. C. Porumbescu, 1910;

Cântec sicilian, cu text de Alecsandri, publ. în broșura I din colecția Soc. Armonia, Cernăuți, 1885 și apoi în fascic. II a Soc, C. P. Suceava, 1910 și datat (în msul cu *Lacrima*): Stupca 25 /X 81;

Luna Mai – Prin cea luncă sunătoare..., textul, poate de Alecsandri exec. 29/ 5 77;

C – Coruri (voci) și pian, sau și alte instrumente:

Tabăra Română, text de Alecsandri, exec. 24/ 4 77;

Altarul Mănăstirii Putna, textul lui Alecsandri;

Noapte de primăvară (Frühlingenacht), text de Josef Freiherr von Eischendorf, trad. De Victor Morariu, pentru mezzosopran, tenor, violină și pian, publ. în fasc. VI a Soc. C. P. Suceava, 1911, în ms. datarea: „Stupca, 5 august 1880, C. G. Porumbescu”;

Și deci (inedita) melodie... „superioară” textului *Boala mea* și... evocatoare a atmosferei muzicale din schița „*Cunosc un trifoliu mic*” e aceasta:

Tempo di valse

rall. . . . a tempo

ah! la tot pa - sul Boa - la mea sînt o - chii - Ei! Boa - la

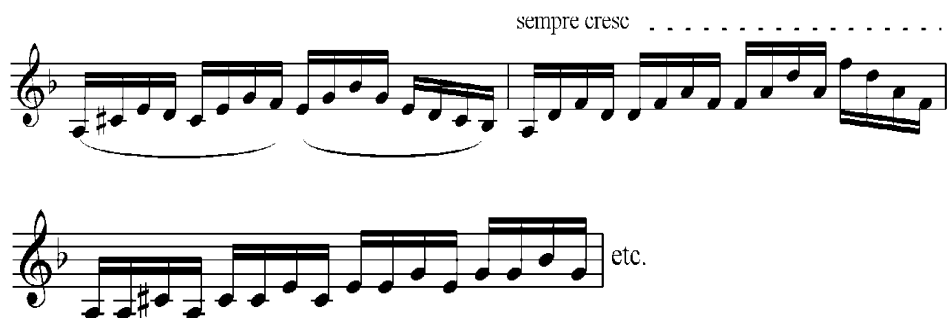
mea sînt o - chii Ei! Boa - la - mea sînt o chii Ei! etc.

Atât! Încadrat în 4 măsuri *introducere* și 8 măsuri *final* de pian. Cam bizar, *tempoul* de Vals!

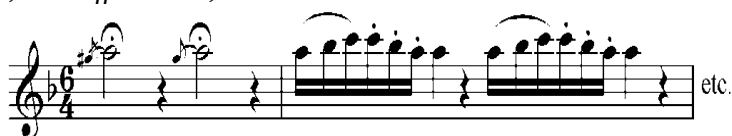
Și fiindcă întemnițatul de ieri fusese condamnat la forțată lăncezire și - în consecință - acum, involuntar își lua revanșa și tot timpul cânta și compunea”, iată că chiar alături de această jucărioară muzicală (din 17 mai) se înșiruie (în 18 mai) pomposul *MORCEAU DE SALON en forme d'une RHAPSODIE ROUMAINE composée pour la Violon avec accompagnement de Piano par C. Golembiowski = Porumbescu*.

Urmează 6 pagini manuscris (vioară și pian) cu simplul titlu *Rhapsodie Roumain(e)*, iar în p. 7 datarea: „Stupca 18 maiu 878, C. Golembiovschi”.

Și iată acum, după o fastuoasă *introducere* (în 11 măsuri) *Moderato*, cu emfatice figurații ca:

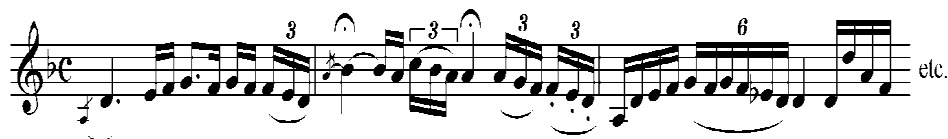

care se varsă într-o cromatică ascensiune de 2 octave, pornind de la *la*-ul din spațiul 2 al portativului și urcând până la *la*-ul pe a 4-a linie suplimentară superioară, se potolește în *Con affetazione* (cu măsura 6/4), unde violina apare cu - am zice favorita lui C. Porumbescu din tezaurul folcloric, doină - adică: în stil doinit, *Con affetazione*,

căreia pianul îi zbârnâie scurt, intermitent, în pauzele de câte 1/4 ale violinei în acompaniamentul *tremolo*.

Și atmosfera de doina se menține și-n *Un poco piu mosso*, de 4/4, în care totuși ni se pare că e prezent și C. Porumbescu²¹⁷, ca de pildă în măsura a treia din ceea ce spicuim acum și-n care, melodic, bemolul din sextolet e arhimeritos:

Patru măsuri *con anima* ale pianului solo constituie o cromatică punte (nefolclorică!) înspre alt splendid mozaic *folcloric* al viorii, aproape solo, și iarăși. numai întrerupt - acompaniat de tremolo-ul pianului. Adică:

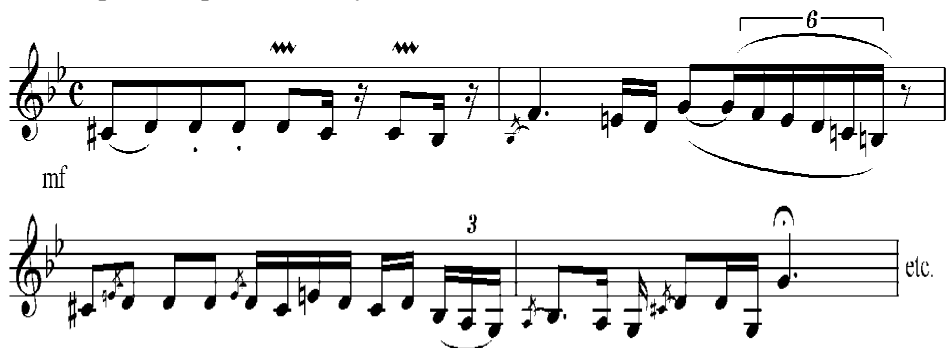
Ad libitum

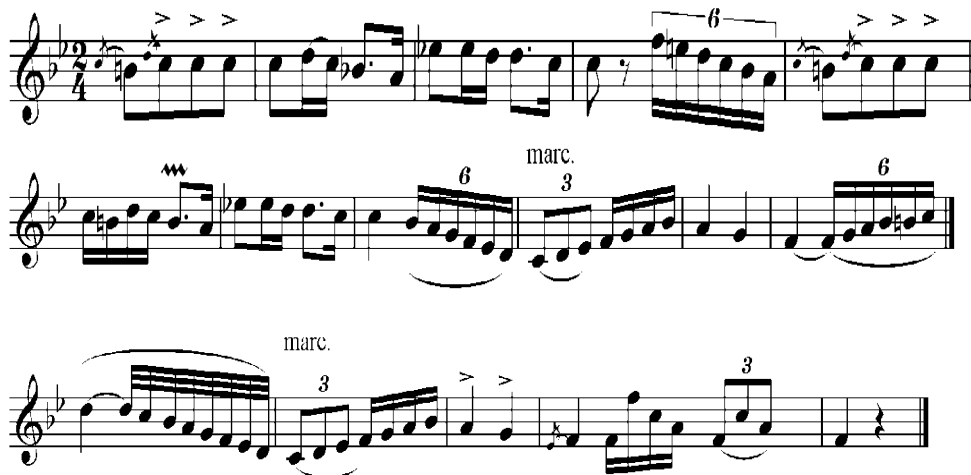

Savurăm alternanțele cromatice (*la bemol, și bemol, la natural, și bemol, la bemol, sol bemol*), care (înainte de Enescu!) parc-ar soluționa problema sfertului de ton - și nu ghicim cum, în acest nu prea revizuit manuscris, geniul lui Ciprian Porumbescu ar fi lămurit (măsura a treia!) situația ritmică.

Apoi, un *Più animato*, în 2/4, îngâna întâi acest motiv din inedita, duioasa piesă de piano solo *Zefir de toamnă*, care motiv acolo e așa,

iar în această *rapsodie* revărsându-se într-o mai amplă epilogare:

Și acum (4 măsuri) nu numai acompaniament de pian, ci duet de pian și vioară:

expresivo

tr ...

tr ...

Iar cascadele sextoletelor și trezecidoimilor de până aci, ca și ale următoarelor (la fel de rustice) 8 măsuri sugerează plastic flexibilitatea, maleabilitatea rusticelor instrumente de vânt (fluier, caval, clarinet, fligorn); adică:

3

3

După 8 sau 9 măsuri de *trecere* (căci în măsura a 2-a C. Porumbescu însemna, în scris microscopic: *noch eine 8-a*, deci încă o octavă). Înspre o amplă cadență de 3 măsuri, între care ultima măsură este exact cea din *Tempo di Valse* al *Potpourris-ului din opereta „Crai-Nou” pentru Piano*, tipărit de C. Porumbescu, cu op. 10, în 1882 (p. 9), adică:

iar aici, în *Rapsodie*:

intrarea în *Mouvement du (!) Hora* e bine așteptată. Mai ales că această lungă *horă* e atât de simpatică în stupcanele ei jelanii semitonice și cromatice:

iar apoi:

putea chiar să încheie piesa.

Rezumtiv, *Rapsodia pentru violină și pian* deține un loc special între creațiile lui C. Porumbescu pentru vioară și pian: celebra și mult editată *Baladă* – datată într-unul din cele două manuscrise (ciorna!): „Stupka 21/10 880” și publicată de Mărioara Rațiu-Porumbescu²¹⁸, *Reveria* – cea cu motivul *Rugăciunii din Crai Nou*²¹⁹, *Dorul* – publicat de subsemnatul²²⁰ și apoi de Romul Cionca²²¹ și celelalte, cari se pretează perfect a fi executate la vioară (și pian).

Știm câtă vrajă asupra auditoriului din pensionul său de la Nervi știa să exercite Ciprian, executându-și nocturna *Souvenir de Nervi*²²² la vioară cu acompaniament de pian. Piesa în adevăr parcă e compusă pentru vioară, pentru dubletele unei fine, duios-plângătoare violine.

Iar *Rapsodia Română pentru piano solo*²²³ – de câte ori n-a cântat-o ca solo de vioară eminentul violonist Victor Morariu!²²⁴

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1 - Aceeași *Junime literară*, 1923, p. 35.
- 2 - Cf. T. Balan - *Proc. Arb...*, pp. 91-92.
- 3 - *Ibidem*.
- 4 - Ilie Dugan - *Op. cit.*, p. 22.
- 5 - Omis un cuvânt: *Ich finde es nötig sau angezeigt...*
- 6 - Ilie Dugan - *Op. cit.*, p. 23.
- 7 - Th. Bălan - *Proc. Arb.*, p. 42.
- 8 - Dr. Benno Straucher va fi mai apoi lider politic al germanilor din Bucovina.
- 9 - C. Morariu - *Făt Frumos*, 1929, p. 175 le zice *panduri*; Mărioara Rațiu-Porumbescu - *Album*, I, p. 295, nota 2, 286: *profos*; iar Mih. Dracinschi – *haiduci* – ca și Alecu Berariu – *Album*, I, din germ. *Profoss* – îl știm și din fascic. muzicală, George Meier - *Für's traute Heim* (canto și ghitară), piesă satiro-umoristică *Der Weibelund Profoss* (*gardieni de la închisoare*)...
- 10 - Cf. Th. Bălan - *Op. cit.*, p. 43.
- 11 - Pupitrului.
- 1 - Delegat oficial întru anchetarea cazului (Th. Bălan, p. 73).
- 13 - C. Morariu - *Amintiri și pățanii din timpul studiilor teologice*; în: *Făt Frumos*, An IV, 1929, p. 175.
- 14 - Duhovnic, confesor.
- 15 - Baioneta.
- 16 - Piață care pe urmă s-a învrednicit să se cheme *Piața Grigore Ghica Vodă*.
- 17 - C. Morariu, în *Făt Frumos*, 1929, p. 176 și mărturia întru-totvrednicului părinte rector seminarial Mihail Dracinschi (+ 7 ianuarie 1927) la Ilie Dugan - *Arboroasa...*, p. 26, amintită mai sus.
- 18 - Deci ca și C. Morariu. Nota din subsol zice: „... care pentru fapta-i odioasă (omor) sfârși în urmă, prin ștreang”.
- 19 - După Ilie Dugan - *Op. cit.*, pp. 25-27.
- 20 - N. Petra-Petrescu - *Calendarul Amicul Poporului*, 1884, p. 65.
- 21 - Da! Așa, pe tartajul (cartonul) unui manual de franceză îl ținem și noi minte textul (numai textul!) – *Suspînul prinsonierului* (prinsonier – cu n) lui C. Porumbescu – din Muzeul Porumbescu, Cernăuți și Suceava!”
- 22 - C. Morariu - *Ciprian Porumbescu...*, 1908, p. 17.
- 23 - Cf. V. Braniște - *Op. cit.*, pp. 65-66: „Pentru Ciprian Porumbescu a intervenit, afară de părintele său, marele proprietar de la Stupca, Alecu de Popovici, care a fost gata a depune și cautiunea necesară pentru ca Ciprian Porumbescu să fie lăsat în libertate până la dezbaterea procesului în fața Curții cu jurați. Dar totul în zadar. Totul ce s-a putut face pentru Ciprian a fost că i s-a admis o gramatică franceză, ca să-i treacă de urât și, mai târziu i s-a dat voie a cânta cu violina sa, nedespărțitul lui tovarăș”. La „gramatica franceza” adaugă

nota: „Pe o fila a acestei gramatice a scris Ciprian Porumbescu în temniță *Suspinul prizonierului*”. De altfel, generosul boier stupcan era gata să-și zălogească averea pentru eliberarea celor cinci detrunchiați din temnița preventivă și e vorba nu despre Dimitrie, ci despre Alecu Popovici – vezi și: N. Petra-Petrescu - *Calendarul Amicul Poporului*, 1884, p. 65; C. Morariu - *Ciprian Porumbescu...*, 1908, p. 17; V. Braniște - *Ciprian Porumbescu...*, 1908, p. 66 etc.

24 - Cf. mărturia preotului Alecu Berariu, Ciprian Porumbescu, *Dulci amintiri*; în: *Glasul Bucovinei*, An. XV, nr. 3451, din martie 1931: „Îmi mai reamintesc cum duceam eu celor doi trădători ai Austriei, Ciprian Porumbescu și Constantin Morariu, pe când erau înțemnițați în închisoarea cesaro - regească din Cernăuți, pachete cu bucate din partea neconsolatelor mele mătușe și cum așteptam la poarta închisorii până ce venea haiducul, care mă înfricoșa și mi le lua”; Una dintre aceste „mătuși” – Elena Popescu – era logodnica lui C. Morariu!

25 - A cărei cam dubioasă valoare morală pare să fie menționată de C. Porumbescu în scrisoarea-i către Zaharia Voronca datată: *Stupca 11 martie 1878* (la I. Dugan - *Arboroasa*, 1930, p. 45) așa: „Tu, Zaharia, amintești în cartea ta de corespondență (*Korrespondenzkarte*) despre un W...; Voiutzki să fie? Atunci mă mir mult, având eu despre dânsul ideile cele mai bune; și chiar voiam să-i scriu despre ceva ce însă acum, după ce sunt în dubiu, îți scriu ție...”.

26 - C. Morariu - *Amintiri — Procesul Arboroasei*. în: *Făt Frumos*, Cernăuți, An. V, 1930, nr. 5, nr. 6, p. 159 și celelalte.

27 - În adevăr: ziua de 10 noiembrie (st. n.) în 1877 a fost o duminică.

28 - *Balada*? Chiar pe la 1877, când, în cel mai vechi manuscris păstrat al ei, e datată: *Stupca - 21/10 1881!!!*?

29 - „În numele legii ești arestat și trebuie să vii imediat cu mine la Cernăuți”.

30 - C. Morariu - *O amintire din viața lui Ciprian Porumbescu*; în: *Junimea literară*, An XII, 1923, p. 35, citim: „Ciprian, smuls din casa părintească de la Stupca, fu adus de jandarm pe jos, din Stupca până în temnița din Cernăuți”!!!

31 - Th. Bălan - *Procesul Arb.*, pp. 44-45.

32 - În foaia *Deșteptarea* (Râmnicu Vâlcea) An. II, nr. 15, din 1 septembrie 1944. (articolul meu: *Cum a murit Ciprian Porumbescu*) greșeala de tipar: 15 prier - în loc de 19 prier!

33 - Sau le putem citi în articolul meu: *Ciprian Porumbescu în temniță*; în: *Gazeta Transilvaniei*, An. 107, nr. 54, din 7 octombrie 1944.

34 - și anul (presupus de noi): 1908.

35 - Braniște, Valeriu - *Ciprian Porumbescu*, Lugoj, 1908.

36 - Corect: Centenarul martirajului lui Grigore Alexandra Ghica, amintit în capitolul precedent.

37 - Confuzie! Jubileul austriac săvârșindu-se-n 1875! Iar în 12 octombrie 1877 citim la Ilie Dugan - *Arboroasa* 1930, ce se petrecea la Cernăuți:

„Primarul de Cernăuți printr-o proclamație în limba germană, româna și ruteană a invitat populația din întreaga Bucovină să serbeze la 12 octombrie 1877, prin ridicarea unui monument în capitala Bucovinei - jubileul de 100 ani de la anexarea Bucovinei către imperiul Austriei.”

38 - Ceea ce ar însemna că Ciprian Porumbescu, de la ședința comitetului din 12 octombrie (st. n.) stătuse destul timp la Cernăuți, până-n duminica arestării sale la Stupca, din 18 noiembrie!

39 - „Sunt la dispoziția d-tale”.

40 - Eufrosina Wilhelm, născută (Socolean) la 1 ianuarie 1869 (?) în Davideni, ca fiică a preotului Vasile Socolean, paroh în Frumosul (jud. Câmpulung) căsătorită cu *Oberrechnungsrat* Wilhelm.

41 - Th. Bălan - *Op. cit.*, pp. 51-52.

42 - Animatoarea patrioată a Bucovinei pe la 1893-1910; Cf. Făt Frumos, An IV, 1929, p. 198 și VI, 1931, pp. 20-21 – un articol al ei – *România la expoziția din Paris*, 1889; în *Revista Politică*, An IV, 1889, nr. 21 și 1 noiembrie, p. 13.

43 - Th. Bălan – *Op. cit.*, p. 52.

44 - Care s-ar întregi în: *Făt-Frumos*, 1929, p. 175.

45 - Deci: la Stupca. Și mai precis „aproape 8 luni”.

46 - Relată de N. Petra – Petrescu (1884, p. 63) și de ceilalți după el.

47 - Așa: Th. v. M. îi citim numele la Ilie Dugan „Arboroasa”, p. 27.

48 - Cf. *Album*, I, pg. 296.

49 - Ceaușul, gardianul, temnicerul.

50 - Isidor cavaler de Zotta (Ilie Dugan - *Arboroasa...*, p. 27). „Românul Zotta... Bunul Zotta” - îi zice C. Morariu în msul *Cursul vieții preotului Constantin Morariu* - ms. nr. 31.

51 - Atanasie Pridie, din Ceahorul mitropolitului Silvestru Morariu.

52 - Cf. *Album*, I, pg. 295.

53 - În 1923, cf. *Album*, I, p. 298.

54 - De 17 ani împliniți, în 1877!

55 - La 5 August nou 1876, cf. *Album*, I, p. 289.

56 - Precis: după 2 luni și 4 săptămâni și - după înverșunate dezbateri (în fața Curții cu jurați) care durară trei zile încheiate, când cei cinei, celebri cinci ai *Arboroasei* (Porumbescu, Voronca, Morariu, Popescul și Siretean) fură achitați în ziua de 3 februarie (st. n.) 1878; Data de 3 februarie e sigură; în manuscrisul lui C. Porumbescu - *Tagebuch...* (pe 17/1 - 8/X 1879), p. 21, citim: „3. Februar. Heute ist ein Jahr dass ich bei dem Prozess Arborosa freigesprochen wurde. Düstere Erinnerungen”.

57 - Care, iarăși (cf. pg.163) s-ar întregi în *Făt-frumos*, 1929, p. 175.

58 - Nota lui C. Morariu: Iuliana Berariu e deci fiica lui Silvestru Morariu și mama poetului C. Stănică Berariu, decedată în Ian. 1883, în vârstă de 38 ani. Mamă a 9 copii (cf. necrologul din *Amicul Familiei*, An VII, 1883, pp. 36-37.

59 - Nu mai putem preciza ce cuvinte anume.

- 60 - E vorba de 15 Ian. stil nou.
- 61 - Deci la 6 Ian. st. vechiu și 18 Ian. stil nou.
- 62 - *Ceahorul* lui Samuil (= Silvestru) Morariu, a doua Cernaucă a Bucovinei, după câtă intelectualitate românească a forfolit acolo.
- 63 - „Bădița” ar fi parohul și protopresviterul Artemie Berariu, soțul Iulianei.
- 64 - Data 9 Ianuarie, înaintea Iordanului, e în 1878, 9 Ian.stil nou.
- 65 - Existentă în manuscris.
- 66 - Fascicula V din colecția Societății *Ciprian Porumbescu*, Suceava 1911: *La malurile Prutului*, vals pentru cor bărbătesc cu acomp. de pian.
- 67 - Noi o reproducem – ca și cealaltă – din originalul păstrat în Arhiva Societății *Junimea* din Cernăuți, nu după Th. Bălan, stilizată.
- 68 - Ca și-n scrisul lui Iraclie, pronumele personal e conjunct în atribuții de pronume posesiv.
- 69 - Acuza procurorului.
- 70 - Care exista în adevăr în Muzeul Porumbescu de pe vremuri!...
- 71 - Gherasim Buliga și Leon Cerniavski.
- 72 - Un memoriu (și protest) istoric (pentru posteritate) asupra *Procesului Arboreasei* – se vede.
- 73 - Probabil Iancu Cocinschi, fostul președinte (cel cu veleități literare), nu Ștefan Cocinschi, *controlorul* (vezi-i în secundul *Anuar al Arboreasei*, 1877, p. 15).
- 74 - Părintele Iraclie, războitorul de la Boian!
- 75 - În seminar?
- 76 - Recursul *Arboreasei*, *achitate* în instanță, căruia, ai zice și după felul cum îi scrie C. P. îi acordă importanța cuvenită, scrie cu Majusculă (iar la Dugan, cu minusculă).
- 77 - Din 1/8 1867, *Academia Română* s-a chemat *Societatea Academică Română* și abia din 1879 – *Academia Română*.
- 78 - *Șachrai*, în ruteană înseamnă *înșelător, tricheur*. Pare a fi vorba de-un joc de cărți.
- 79 - Ceea ce parcă s-a realizat, folclorista Elena Niculiță-Voronca purtând numele Niculițenilor de la Stroiești – pentru cari vezi: Zaharia Voronca-Mihalcea, 1912, p. 29, 59 și 63.
- 80 - Te salut!
- 81 - La Dugan: *acestea*!
- 82 - Cf. Germ.: „*ich gratuliere dir!*”
- 83 - Deci următorii camarazi, ale căror chipuri le cunoaștem din grupul Corului studenților teologi din 1874-1875, dirijat de Isidor Vorobchievici și din Grupul Absolvenții anului 1878 de teologie (cu bravul lor „*Spiritual*” M. Dracinschi): Ioan Iliuț Eugen Siretean, Constantin Morariu (zis Costei), Nicolai Șandru, Samuil Simionovici, Tit Constantinovici și un Chelariu.

84 - Ion. I. Nistor - *Un proces politic la Cernăuți în 1878*; în: *Junimea literară*, An. XX, 1931, pp. 3-27. Vorbind despre Procesul Arboreasei, zice: „primul și ultimul proces de înaltă trădare intentat românilor din Bucovina”. De „înaltă trădare” *da*; nu însă primul proces politic; cf. procesul periodicului *Bucovina*, din care marele Alecu Hurmuzachi a îndurat 5 zile de temniță.

85 - Cf. și Th. Bălan - *Op. cit.*, pp. 49-51 și Ilie Dugan, *Op. cit.*, pp. 22-23.

86 - Nerva Hodoș și Al. Sadi - Ionescu - *Publicațiunile periodice românești*, 1913, 166, îi zice *Curierul de Iassi*.

87 - Nou îi zice Ilie Dugan – *Arboreasa*, p. 22; De aceea, poate la Th. Bălan – *Procesul Arboreasei*, p. 49 și 50, în 15 Dec., suntem cu *Bukowina* abia la nr. 3, iar Th. Bălan – *Op. cit.*, p. 53, în 1 Febr. la nr. 6. Dar la Dr. Valeriu Braniște – *Ciprian Porumbescu*, 1908, p. 69, citim: „Revista politică *Bukowina* care apărea pe acea vreme la Cernăuți, de două ori pe lună, sub conducerea avocatului Dr. Ioan Dornbaum, și-a amânat anume apariția numărului de prim Februarie până după încheierea procesului, ca să poată servi publicului său toate detaliile. Acest nr (6 – cu datul prima Februarie a. c.) aduce darea de seamă după protocolul stenografic pe 61 coloane tipărite mărunț. Dovadă ce mare importanță s-a atribuit acestui proces. Întrebăm așadar: ziar sau revistă? Iar informația lui C. Morariu (*Făt Frumos*, 1930, p. 159): „Procesul tipărit după însemnările stenografice numai în foaia germană *Bukowina* din Cernăuți, nr. 6, pg. 4-24...” cu acel numai, ar însemna că, „după însemnările stenografice”, reportajul cât mai complet s-a publicat numai în *Bukowina*”. Reportajul din ziarul *Czernowirzer Zeitung* An XI, nr. 29, de marți, 5 Febr., 1878 – *Aus dem Gerichtssaale (Schwurgericht sverhandlung) gegen Cyprian Golembowski und Consorten wegen Verbrechen der Störung der öffentlichen Ruhe* – pe 7 ¼ coloane, nu e la fel de complet.

88 - Ortografia timpului era: „Arborósa”.

89 - Așadar și *Românul* lui C. A. Rosetti era acum gata alarmat!

90 - Versiunea care coincide cu menționatele spuse ale Sofiei Ștefanovici (*Landesfeier-ul* din 1875), în: *Făt Frumos*, An. VI, 1911, pp. 20-21), că boierii români care dețineau centrul Cernăuților, „n-au voit să «eclaireze» (să facă noaptea „luminație patriotică”). ci „s-a dus care-ncotro pe la moșioara sa”.

91 - Suntem în marea răspântie istorică în care rev. *Familia*, XIII, 1877, nr. 40 (din 2/14 octombrie), p. 479, putuse publica după ziarul *L'Orient*, servit de Dan Lachmann, corespondent al ziarelor din Ausburg și Berna)... *Cine a ocupat Grivița?*... Adevărul e că trupele care au luat reduta Grivița erau opt batalioane române și numai trei batalioane rusești. Dovada despre aceasta o aveți în trofee luate: un steag și trei tunuri pentru români și numai un singur tun pentru ruși”.

92 - La 3 nov. 1877 – deci poate 15 nov. (st.n. - cf. O. Minar - *Cum a iubit Eminescu*, ed. II, p. 54 și ed. III, p. 45), Veronica Micle îi scria acum de la Iași. Cf. și Eminescu - *Scrieri politice* (comentate de D. Murărașu), Craiova, p. 27:

„Eminescu era deci la *Timpul* încă din octombrie sau cel mai târziu din noiembrie”.

93 - Arestarea s-a făcut la 15 nov. nou – plus „14 zile” – înseamnă că ne-am afla la data de 29 noiembrie, sau poate 8 decembrie stil nou.

94 - În care nouă ne e lesne să administrăm cuvenitele rectificări; de ex. că: Nu procurorul a făcut prima descindere la *Arboroasa*, că altcineva a executat arestarea, că nominarea arestaților nu e completă și justă... Dar din care putem reține noile informații: că s-au făcut percheziții „și pe la mulți alți români notabili din Cernăuți și Bucovina” (de pildă: „și la tânărul judecător Emil Isopescu, fost membru extraordinar în comitetul *Arboroasei*”, în 1875-76 și 1876-77 (cf. Ilie Dugan, 27); că arborosenii au toastat oarecând pentru vrednicul Domn Carol I (proaspăt încununat cu Coroana de oțel de la Plevna): că tot *ei* l-au fluierat pe profesorul universitar de *Drept roman* chiar la cursurile lui pentru *les-națiune* română; și că și *România Jună* de la Viena a trebuit să îndure o i. r. percheziție.

95 - Th. Balassan, redactor responsabil, apoi proprietar și editor al *Curierului de Iași*.

96 - Cf. Th. Bălan - *Op. cit.*, p. 52.

97 - Mai ființa doar în acel Consistoriu și cerbicescul consilier Silvestru Morariu (pentru care cf. și C. Morariu - *Flagelul raționalismului*, Cernăuți, 1926, pp. 146-147).

98 - Așadar, *totuși!*

99 - Și iarăși: *totuși!*

100 - După Ilie Dugan (p. 28) s-ar părea că dezbaterile s-au desfășurat în „Reședința” (Palat al Mitropoliei); cf.: „Și cum locul în jurul Palatului reședinței mitropolitane nu era încă îngrădit, veneau oameni din toată Bucovina, postându-se împrejurul ei, de unde nu s-au clintit până nu au aflat rezultatul”.

101 - Ilie Dugan, -*Op. cit.*, p. 28

102 - Th. Bălan - *Op. cit.*, p. 53.

103 - Cf. C. Morariu (*Făt Frumos*, 1930, pp. 160-161),

104 - Aluzie - se vede - la cuvintele înscrinate și în adaosul lui C. Morariu: Trăiască națiunea românească!”

105 - Ce societate o fi fost? informația se vede că procurorul o deținea din materialul confiscat.

106 - Cf. C. Morariu (*Făt-Frumos*, 1930, 160), I. Dugan, - *Op. cit.*, p. 27 și Th. Bălan - *Op. cit.*, p. 52.

107 - Fapt real care se vede din *Raportul anual* pe 1876-1877 al *Arboroasei*, p. 13.

108 - Iar noi știm că-n procesul verbal alcătuit de improvizatului secretar de interne (care-l înlocuia atunci pe Gheorghe Popescu), Leon Cerniavski-Cernescu, se strecurase cuvântul *aniversare* în loc de *anexare*.

109 - Putea răspunde dacă și istoricul Ion I. Nistor, în studiul *Grigore Vodă Ghica, la aniversarea de 150 de ani de la moartea sa*, în *Buletinul Codrul Cosminului*, An. IV și V. 1927 și 1928, Partea I-a, 1929, p. 425, ajunge la concluzia: „Coincidența aceasta ne întărește și mai mult în credința că la uciderea mișelească a lui Ghica Vodă a avut și Curtea din Viena mâinile ei criminale în joc”.

110 - De altfel, știm din spusele personale ale lui C. Morariu că arborosenii conveniseră asupra consemnului – „dezlegare” îi ziseră dâșii – să nu fie *sinceri* față de „perfida și hăinia austriacă”. De unde inevitabile contradicții în depozițiile lor.

111 - Cf. *Raportul anual* al Arboroasei pe 1876-1877, p. 15. La Soc. *Junimea*, urmașă directă a *Arboroasei*, secretarul de interne redacta procesele verbale la ședințele comitetului și la cele plenare, iar secretarul de externe se îngrijea de corespondența soc. în afară. Precis așa cum îi vedem activând pe C. Morariu și Leon Cernescu!

112 - *Allgemeine Heiterkei* - după citata *Czern. Zeitung*,

113 - „Și de câte ori auzeam că-mi spune Andrievici, simțeam cum mi se ncrâncenă carnea de oțetare” – povestea C. Morariu, când își amintea de acele crâncene clipe!...

114 - Se vede ca registrul-proceselor verbale ajunsesse acum în mâna procurorului din Cernăuți.

115 - Acel prea - bun samaritean, părintele Mihail Dracinschi (după C. Morariu).

116 - Se vede că registrul telegramelor trimise cenzurii de la Viena (Th. Bălan, -*Procesul Arboroasei*, p. 43) ajunsesse acum în mâna procurorului din Cernăuți.

117 - Aflăm astfel de existența acestui frate al lui Z. Voronca.

118 - Cf. Ilie Dugan - *Op. cit.*, 28.

119 - Spontaneitate de care pare că nu prea dispunea dl. procuror *von Mehoffer*, pierzându-și nu o dată firul – cf. Th. Bălan - *Proc. Arb.*, p. 56. Iar la urmă, arborosenii îi ziceau lui Z. Voronca: *Domnule Avocat!*...

120 - Ilie Dugan - *Op. cit.*, p. 34.

121 - „Fecior de burghez” = fiu de biet cetățean român (mâncat de nevoi...). Poate descendent al uneia dintre cele „peste 70 familii, parte târgoveți, parte plugari”, Voronca, semnalate de Z. Voronca în articolușul *Nume familiare românești din Bucovina*; în: *Familia*, An. XXVII, 1891, p. 623.

122 - „Nemții”! Nemții din... *Curierul de Iași*, nr. 76 din nov. 1877.

123 - Publicate în citata *Czernowitzer Zeitung*, 1878, nr. 29.

124 - Cf. Ilie Dugan - *Op. cit.*, p. 35.

125 - Să nu ne emoționăm! N-a putut fi decât obișnuita farserie austriacă a biete Bucovine iubite!

126 - Ministerul unguresc răspunde - dar post festum abia la 30 martie 1878, că n-a dat de acel material suspect (Th. Bălan - *Procesul Arboroasei...*, p. 42).

Că n-or fi așteptat alumnii blăjeni (ca cei de la Cernăuți) pentru ca autoritățile statului să-și vâre nasul în arhiva lor intimă!

127 - Decanul baroului din Cernăuți și politician german-naționalist. Cf. Ilie Dugan - *Arboroasa*, p. 27

128 - Pentru al cărui tragic sfârșit citim în *Revista politică* (Suceava), An. I, nr. 13, din 15 nov. (st. n.) 1886: „*Sinucidere*. – Advocatul Dr. Jakob Atlass din Cernăuți s-a sinucis zilele trecute, trăgându-și cinci lovituri de revolver în cap. S-a muncit cinci zile pân' ce-a murit. Motivul sinuciderii nu este cunoscut”.

129 - Ilie Dugan - *Op. cit.*, pp. 27-28.

130 - „De toate erau 9 coale”, C. Morariu. În *Făt-Frumos*, An. V, 1930, 196. *Actul de acuză*, formulat „pe scurt” (de C. Morariu), *idem*, p. 160, 161. Iar citata *Czernowitzer Zeitung*, nr. 29, promitea că va publica și cuvântarea procurorului și pledoariile apărătorilor.

131 - Cf. Ilie Dugan - *Op. cit.*, 35-36.

132 - Clasicul cotlon peste care se putea furișa, din „austriaca” Bucovină în Moldova liberă (alături de scama destrămată de mâinile româncelor bucovinene pentru Eroii de la Plevna... și contrabanda intelectuală (cărți, foi volante) era des-împădurita Hrabovă a lui Silvestru Morariu, Cf.: „Că Hrabova, moșia lui Silvestru era chiar la hotarul Moldovei” - Leca Morariu – *La 10 Mai 1927*, București, 1928, p. 21.

133 - În textul din *Făt-Frumos*, 1930, lipsește cuvântul *german*.

134 - Cf. T. Balan - *Op. cit.*, 30.

135 - Altă manevră a psihologului căptușit cu diplomație Dr. Josef Rott!...

136 - Morariu o reproduce - nu o data, în poveștile sale despre *Arboroasa*.

137 - Aluzie la jocul interogatoriului C. Morariu.

138 - În *Făt-Frumos*, 1930, 202: „(întorcându-se către noi, acuzații: D-Voastră veți acuza)”. Așadar, acuzații sunt prezenți la aceste pledoarii.

139 - Cf. Ilie Dugan, - *Op. cit.*, p. 39.

140 - Cf. Th. Bălan - *Op. cit.*, 62.

141 - Rev. *Făt-Frumos*, 1930, 203.

142 - I. E. Torouțiu - *Bruscarea istoriei*; în: *Făt Frumos*, XII, 1937, pp. 1-2.

143 - Th. Bălan; în; *Făt Frumos*, XII, 1937, p. 107-109); Și această replică se cere temeinic pusă la contribuție, pentru rectificările ei de amănunt.

144 - Despre care (în vol. *Mihalcea*, p. 5) citim: „Scosesem, la 1904, în broșură, sub titlul *Rutenizarea Bucovinei*, un răspuns la *Condițiunile existenței românilor* de Dr. Aurel Onciul, publicat în *Privitorul* pe care-l edita D-sa în anii 1902-1903.

145 - Și știm din chiar spusele lui Ortisie că-n urmă și-a cedat întreg materialul nepublicat de vechi documente românești Dr. Gheorghe Popovici (T. Robeanu).

146 - Partenie Siretean - *Eugen Siretean*; în: *Făt-Frumos*, 1930, pp. 203-204.

147 - Cf. C. Morariu, *Foaia poporală „Deșteptarea”*; în *Făt-Frumos*, 1932, pp. 237-241; și Victor Morariu - *Semicentenarul „Deșteptării” lui Constantin Morariu*, 1943, pp. 3-4 și 19.

148 - Victor Morariu - *Op. cit.*, p. 5.

149 - Victor Morariu - *Semicentenarul Deșteptării lui Constantin Morariu*, 1943, p. 11.

150 - *Idem*, p. 12.

151 - Victor Morariu - *Op. cit.*, p. 14.

152 - *Idem*, p. 12.

153 - În 17 aprilie 1896, până acum „cooperator (preot ajutor) în iadul rutean de la Toporăuți, devine cooperator la biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți, iar la 4 noiembrie 1891 administrator parohial la aceeași biserică.

154 - Scrisoarea va fi publicată, după moartea sa, în *Făt Frumos*, 1930, pp. 94-96.

155 - Victor Morariu – *Constantin Morariu*; în: *Făt Frumos*, Cernăuți, An XII, 1943, p. 108, Regretatul Dr. Ambros Comoroșan ne dă alte importante detalii despre Constantin Morariu, în *Gazeta Română* din Gura Humorului, tipărită la Câmpulung și din care cunoaștem doar 4 numere: „în port țărănesc, colindă apoi țara (și nu numai Bucovina) în lung și-n lat, apostol al antialcoolismului, e, s-ar zice și dânsul un licăr deșteptăriat”.

156 - Detalii despre poetul Constantin Morariu pot fi citite în: Al. Lupu, *Poetul C. Morariu* - după mărturiile Mărioarei Porumbescu, citate mai sus.

157 - După mărturiile Mărioarei Porumbescu, citate mai sus.

158 - Cf. Ilie Dugan - *Op. cit.*, p. 45.

159 - Anul scrisorii e rectificat de I. Dugan cu 1878, în manuscris Porumbescu scrie 1877 - cum ni se ntâmplă cam la început de an.

160 - În stil glumeț, Ciprian face uz de vulgar – popularul *crământariu* (după germ. *Kriminal*), temniță, penitenciar.

161 - La Ilie Dugan credem că s-a strecurat o greșeală de tipar, „știu” în loc de „stii”.

162 - *Korrespondenzkarte* - va să zică, arborosenii întrețineau o corespondență oarecare cu președintele lor.

163 - voi = ieșiți din temniță; ei = foștii *martori*.

164 - Și-i vorba, poate, de „cele 12” fotografii (cinci ale *Celor Cinci*, trei ale martorilor și patru ale cui? Dr. Dimitrie Bendela, Leon Goian, Atanasie Pridie și Alexandru Vasilco? (Sau cei trei avocați cu Vasilco)?...

165 - Între așa „comilitoni”, de ce n-ar fi posibil și-un împrumut de „cămașă”.

166 - Vasile Morariu, ca jurisconsult, putând da sugestii pentru *Arboroasa*.

167 - Roman Bârgoan (vezi *Raportul anual al Arboroasei* pe 1876-1877, p. 15) care ajunge apoi să se-nsoare (în Ilișeștii lui Porumbescu) cu Eufrosina (?), soră a lui Epaminonda Bucevschi.

168 - Cererea

169 - Student în *filosofie* (Facultatea de filosofie, în organizația universitară din Austria cuprinzând: litera, istoria, geografia, matematica, științele naturale și filosofia propriu-zisă).

170 - Vezi-o pe coperta nr. 3 din *Făt-Frumos*, An. VIII, 1933.

171 - Dugan - *Arboroasa*, p. 44; Nota lui Dugan zice: publicată în toate ziarele

locale și românești mai însemnate”.

172 - Cf. germ. *Eineterseits-anfersoits*

173 - Cf. germ. *Erfordern* – Bucovinism și ardelenism.

174 - I. Dugan – *Op., cit.*, p. 39.

175 - Fraza „*Condițiunile – oferă*” – tăiate apoi cu condeiul.

176 - Cuvântul „*pentru*” a fost și el tăiat.

177 - Urmează alte cuvinte tăiate și indescifrabile.

178 - În vol. C Morariu – *Versuri originale și traduse*, 1924, p. 26 – modificarea: „Când frica de putere”.

179 - În volumul citat: „acelor cinci ai tăi”.

180 - *Idem*: „multe auzuri”.

181 - Bag seamă: la alde Ilie Philipowicz.

182 - În volumul citat: „tu singur numai”.

183 - *Idem*: „numai singur”.

184 - *Idem*: „cu dragoste-ai”.

185 - În *Amicul Familiei* din biblioteca lui C. Morariu, corectura lui autografă: „Nimic nu e în lume de preț așa de mare”, iar în ediția din 1924: „Nimic nu are-n lume un preț așa de mare”.

186 - În ediția din 1924: „Și nu-i durere alta”.

187 - În ediția din 1924: „morții știut-ai alina”.

188 - În ediția din 1924: „via”

189 - În ediția din 1924 și-n *Amicul Familiei*, ex. C. Morariu; „că eu în a mea viață nicicând nu te-oi uita”.

190 - În ed. 1924: „iadul beznă”.

191 - În ed. 1924: „Rugi umile înălțat-am la prea bunul Dumnezeu”.

192 - În ed. 1924: „Și, plecându-mi apoi capul”.

193 - În ed. 1924: „Când de-nțepături haine”.

194 - În ed. 1924: „aurorii”.

195 - În ed. 1924: „Planurile-mi îndrăznețe pentru-a neamului mărire”.

196 - În ed. 1924: Toate-acuma să se stingă”.

197 - În ed. 1924: Dar înțepături mai dese, drept...”

198 - În ed. 1924: „Mă frigeau mereu pe frunte și pe mâni și pe obraz”.

199 - În ediția din 1924: aceste, cu totul alte 2 versuri:

„Și ah! Pare că-n adâncul unei ape fără fund

Simțeam cum, împins cu sila, pe încetul mă cufund”.

200 - În ed. 1924: „Când sosi dorita ziuă, auzii...”

201 - În ed. 1924: „pasuri”.

- 202 - În ed. 1924: „Erau osândiții”.
- 203 - În exemplarul lui C. Morariu din *Amicul Familiei*, 1882, corectura autografă: „carii”.
- 204 - În ed. 1924: „munca lor”.
- 205 - În ed. 1924: „Și rugi înălțau cu toții la al lumii Creator”.
- 206 - În ed. 1924: „De evrei la rugăciune, din chilii învecinate”.
- 207 - În ed. 1924: „că alt loc”.
- 208 - În ed. 1924: „și în cuibu-mi otrăvit”.
- 209 - În ed. 1924: „de-al ploșnițelor sânge” prisos – ritmic, dar poate nu prisos informativ, eliminat!
- 210 - În ed. 1924: „Singurel”.
- 211 - În ed. 1924: „nu te-nalță-așa de sus”.
- 212 - În ed. 1924: „Inima deci mă îndeamnă”.
- 213 - În ed. 1924: „De a ști”.
- 214 - Cf.
- Gurița deschizi, cerul se deschide,
De mână mă iei, foc simt că m-aprinde...
În brațe mă ții, fulgeră văzduhul,
La sânu-ți mă strângi, cad și îmi dau duhul – (C. Conachi)
- și
De lacrimi vărs păraie	Mă arzi peste măsură,
Că groaznică văpaie	Slăbesc fără căldură,
Și sufletul îmi iese	Sunt bolnav în picioare
De ahtături adese....	Și mor făcând tăcere
- (Alecă Văcărescu)
- 215 - Sau, în fericitele, atât de unitar – sudatele creații: Gh. Scheletti – Eminescu – *Ce te legeni, codrule?*; Tudor Flondor – Eminescu – Somnorfoase păsărele; Augst Karnet – Eminescu – *Peste vârfuri* (colecția *Făt-Frumos*, nr. 1, Suceava, 1933 etc
- 216 - Dar cu următoarele retușări ale textului (de Leca Morariu): „Când marea mea durere (strofa I) - și:
- „În zilele-nsorite
Ce-atâta le-am visat,
Eu am primit printr-însa
Tot ce-n viață mi-a fost dat”.
- în loc de:
- „În zilele trecute
Zile (sic!) de fericire,
Eu am primit printr-însa
O dulce, dulce, dulce știre”.
- 217 - Așadar, nu numai folclorul, ca la atâția alții (de pildă chiar și la Tiberiu Brediceanu)!

218 - Cf. „, Admirabila *Baladă* ..., pe care am publicat-o eu după moartea lui Tata” , în *Albumul I* 295. *Ballade / pour le violon / avec accompagnement / du / piano / de / C. Porumbescu / op. 29. /Editura familiei / Tote drepturile rezervate. / În pag. 2, 3, 4 și 5, sigla C. P. 29 M. R./ Iar Iraclie Porumbescu a murit la 13 Faur 1896...*

219 - Tipărită (1932), după manuscrisul din posesia prof. Romul Cionca: C. Porumbescu - *Reverie / Violon x Piano / R. Cionca / Lito. Schildkraut, Cluj; Iar Rugăciunea din Crai Nou pentru soli și cor cu pian, în rev. Luceafărul An. X, 1911, NR. 8.*

220 - Și-n transcripție pentru violoncel, anume: Colecția *Făt-Frumos* Nr. 5 - Ciprian Porumbescu - *Dorul / pentru / vioară și pian / Transcris pt. violoncel de Leca Morariu / Cernăuți 1937 / Arte Grafice Scrisul Românesc S. A. Craiova-București; Ediția a 2-a din transcripția lui Leca Morariu, s-a publicat (dar meschină animozitate – totuși cu corectarea celor erori de tipar din prima ediție, 1937) în ratatul *Album* oficial Ciprian Porumbescu, *Opere alese*, Editura de stat pentru literatură și artă 1954; vezi – pentru anonimizarea lui Leca Morariu - *ibidem* pag. 18 și 145.*

221 - Edition *Moravetz*, no. 163 - Ciprian Porumbescu - *Dorul / R. Cionca / vioară cu pian /*

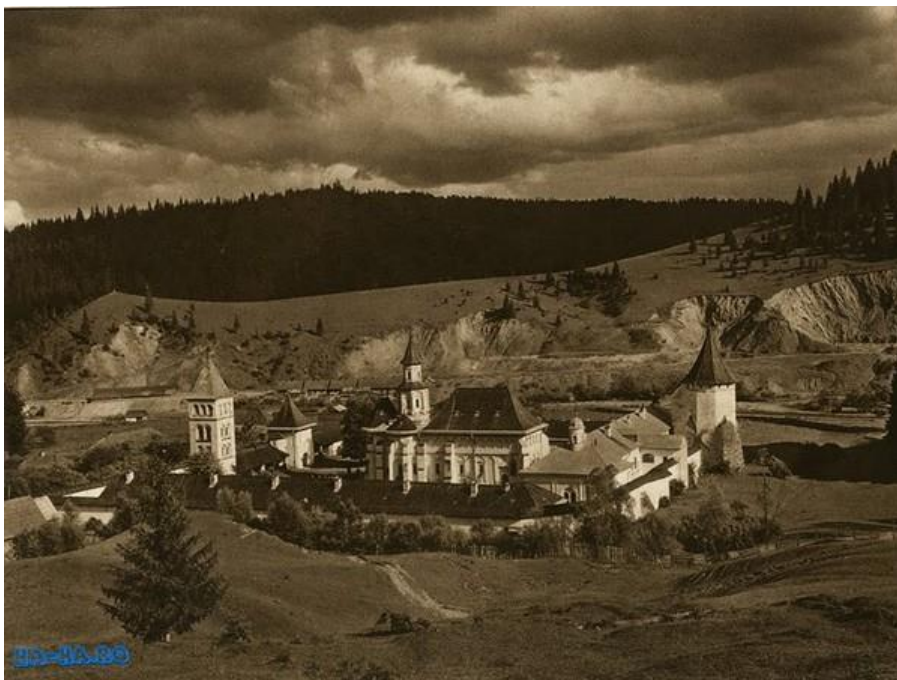
222 - Deci: *Souvenir de Nervi* - Nocturne pour le piano par C. Porumbescu, Dedié a M-elle Emily de Poppen, Le produit net est destiné pour la fondation „CIPRIAN” - op. 17. În pag. 3, 4 și 5 sigla C. P. 1. – Ediția I apare ante 3 Aug. 1887, cf. *Album*, II pg. 91, 93. Retipărită apoi (ante 13 Oct. 1891) cf *Album*, II, p. 159.

223 - Îi cităm coperta după scrisoarea profesorului Romulus Cionca (adresată nouă cu data: Cluj, 14 Dec. 1952); deci: *Rhapsodia Română / de / C..G. Porumbescu / Proprietatea editorului pentru toate țările / Const. Gebauer / Bucuresci / C. 1001. G. / În pag. 2, jos, la stânga: Stich und Druck von Breitkopf & Hartel in Leipzig. Capodopera de Rapsodie Română, reeditată, în revizuirea marei Aurelia Cionca, în același ratat volum al lui Viorel Cosma, Ciprian Porumbescu - *Opere alese* (1954) – pag. 125-134, cu duium de erori și de lipsuri!*

224 - D. p. în Concertul Societății *Meseriașul român* din Cernăuți, cu acompaniamentul Octaviei Lupu – Morariu, la pian; sau în Concertul Soc. C. *Porumbescu* de la Suceava, în Ateneul Român din București.

XVIII.

ALTARUL MĂNĂSTIRII PUTNA (1877)

Și iată-ne ajunși la altă cantată a lui C. Porumbescu - altă gloriificare prin C. Porumbescu (și de data aceasta și mai „bucovineană”, de vreme ce și poezia lui Alecsandri e datată: „1843 – Bucovina”) a Marelui Strămoș de la Putna: *Altarul Mănăstirii Putna*, subiect mare, pe care C. Porumbescu, la ai săi 21 și ceva de ani, nu s-a sfiit să-l abordeze cu foarte curajos avânt creator. Piesa o avem în fascicula a XI-a (1913) din colecția Soc. C. Porumbescu, Suceava și-nă în revizuirea pianistului August Karnet. Din msele ei ni s-au păstrat:¹

1). Torso-ul de 4 pagini, cu titlul *Altariul Monastirei „Putnei”* (Alecsandri) *Cor cu acompaniare de piano de C. Golembiovski*, urmând apoi, după contrapagina albă, pag.1 și 2 cu *Vivace* și *Andantino* din *Introducere* (pentru piano solo);

2). Manuscrisul, foarte îngrijit scris, *Altariul Monastirei Putnei* de V. Alecsandri, cor cu acompaniare de orchestră de C. Golembiovski² - adică manuscrisul, pe care C. Porumbescu l-o fi utilizat în marele său Concert de Orchestră, dat la Brașov în... 1882: Cor și instrumentele: Violini I, Violini II, Viola, Cello, Basso, Flauto, Clarinetto în C. Clarinetto în B. Cornet à pist. în B Corni în F. Fagotti Trombone basso Tamburo militare Tamburo gr & Piatti.

Din **compararea versiunii tipărite cu aceste 2 mse** se vede că Aug. Karnet a respectat linia melodică a lui C. Porumbescu și i-a acceptat și arhitectonica polifoniei. Totuși se mai evidențiază că, după ce, în general, ediția Karnet coincide cu msul orchestrat, prezintă și surplusuri; adecă: după *Imitazione di corno pastorale* (*Buciumul!*), în msul orchestrat, urmează, până la *Larghetto*, numai 5 măsuri, iar în ediția Karnet, 6 măsuri, cele din urmă cu altă figurație, încât (pentru exemplificare) juxtapunerea se prezintă așa:

iar în ediția tipărită:

Alte similare surplusuri: între măsura incluzând cuvântul „neclintit” și *Allegretto moderato*, în msul orchestrat, 3 măsuri, iar la Karnet, 6 măsuri, cu altă figurație; între măsura cu textul „neagră țurcă” și *Agitato*, în msul orch., 5 măsuri, iar la Karnet, 9 măsuri; între măsura cu textul „au simțit a lor săgeți” și *con anima*, în ms. orch., 2 măsuri, iar la Karnet, 3 măsuri; între măsura cu cuvântul „(depăr)tare” și *Meno mosso*, o măsură, iar la K., 2 măsuri; în msul orch., finalul continuă cu o măsură peste text, iar la K., cu 3 măsuri peste text.

Ce ms. a utilizat A. Karnet? Pianist excepțional și chiar compozitor cum a fost, adăugat-a el una-alta de la sine?

Mai semnalăm că uneori figurațiile nu merg perfect paralel cu cele din ms-ul orchestrat; așa e cazul în *Larghetto*; apoi în atât de plasticul final din acel *Allegretto moderato*, unde, cu ascendența și descendența șaisprezecimilor din fiecare a II-a jumătate a măsurii de 6/8 ni se redau atât de sugestiv emoțiile clipelor în care: „Trei ostași, cu arce-n mână, pe movilă-acum se urcă...” - ultimele trei măsuri („la brâu paloș și pe frunte, neagra țurcă”), sunt prezentate de Karnet (numai) cu descensiunea acelorasi șaisprezecimi. Și iarăși altă figurație decât msul. orchestrat: în primele două măsuri din *Andantino con moto* adecă, precis, în timpul 3 din prima măsură și-n întreaga a II-a măsură precum se vede în partitura originală.

Și iar altă fioritură, în măsura „vechiu s-a (frânt)” - adecă, în msul orchestrat:

iar în ed. tipărită:

Alte devieri între msele și tipăritura *Altarului!* În vivace din *Introduzione* (= *Introduzione!*), de dragul simetrismului, modificarea:

etc.

în loc de:

etc.

al ambelor mse.

În msul. orchestrat (*Presto-allargando*), mai normală, mai românească repartizare a cuvintelor:

cu accentuarea „unde se coboară, decât aceasta, din ediția tipărită:

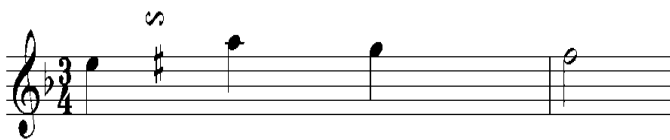
cu accentul „unde se coboară”.

În secunda volta din măsura ce poartă textul „(războini)cul său (are)”, ed. Karnet neglijează grupetul (caracteristic ⁶⁷⁸) lui C. Porumbescu), scriind:

etc.

în loc de³:

etc.

Și încă multe-multe abateri⁴ în amintitele șaisprezecimi – date sonorității violoncelor și fagoților, din *Allegretto moderato*, inclusiv întreg textul „Trei ostași cu arce-n mână - neagră țurcă” – situație care arhimerită specială analiză.

Cercetând apoi coincidențele și divergențele dintre msele și tipăritura *Altărului*, le semnalăm și pe cele ale textului. Adecă! În msul. orchestrat alterarea textului - Alecsandri⁵ „Mare mulțime îl urmează”, în loc de: „mare obștie-l urmează” (cum îl dă și ediția tipărită).

În același ms., alterarea: „Precum aburi de pe lacuri”⁶, în loc de: „Precum aburii pe baltă” (iar în ed. tip., forțarea: „Precum aburii de pe baltă”. Mult savurata aliteratie, respectată și de msul orchestrat: „steag de fală fâlfăie falnic în ceriu” - în ed. tip., degradată cu: „steag de fală fâlfăie cu fală-n cer”. În msul orchestrat: „Pe movilă cum se urcă”, în loc de: „Pe movilă-acum se urcă”. În msul C. Porumbescu, textul: „Printre flacăre de fulger” în loc de: „Printre-a fulgerelor focuri” - cum cuvântează și ediția tipărită. În msul orchestrat, regionalismul „Multe fere (fiere), în loc de: „fiare”, ca-n Alecsandri. În msul. orch.: „În inimă și-n suflet”, în loc de: „drept în inimi, drept în frunte” (iar în ed. tip. cam non-sensul: „drept în inimi, drept în suflet”). În msul. orch.: „Trece, merge mai departe”; la Alecsandri: „Piere, trece...” (cum e și la Karnet). În ediția Karnet și bucovinismul „monarh”, în loc de: „monarc”, rimă la „arc”!-

În msul. C. Porumbescu și-n ed. tipărită, varianta: „Mii de glasuri se ridică, și poporul, jos, pe vale, umilit în genunchi pică”, pe când la citatul Alecsandri: „Mii de glasuri îl urează și poporul..., umilit în genunchiază”.

N. B. - Manierismul epocii Alecsandri se plec, pentru persoana a 3-a, plural, din prima măsură *Presto* și-n msul. C. Porumbescu și-n ediția tipărită, curendată cu „se pleacă”. Încât s-ar putea pune întrebarea: „Din ce ediție și-a luat C. Porumbescu textul? Și nu poate fi aici aminte și de titlurile celor două mse. porumbescene, cu dublul genitiv *Altărul Monastirei Putnei*! N. B. - Elena Rădulescu-Pogoneanu (p. 374) ne semnalează doar numai titlul (*Trei arcași sau Altărul Mănăstirei Putna, 6974, Iulie 10*) primei tipăriri (în *Calendarul pentru poporul românesc*, 1845), a poeziei lui Alecsandri!

Și, fiindcă ne aflăm la juxtapunerea msului și tipăriturii, să mai reținem aici una-alta!

În ediția revizuită de A. Karnet: lipsa lui rit(*ardando*), 5 măsuri înainte de primul *Andantino* din m-sul Torso al lui C. Porumbescu. În ultimele două măsuri dinaintea aceluiaș *Andantino*, după ambele mse C. Porumbescu, nu *molto ritard.* (A Karnet), ci rall(*entando*)!

În *Tempo di Marcia* măsura „ca la semnul de război”, lipsește acolada trioletului (din msul. orchestrat) pe silaba de. În măsura „au simțit a lor săgeți”, din *Agitato*, nu *molto riten.*, ci așa ca-n msul. C. P.: *molto rit. e marcato*.

Pasagiul „Astfel zice – arcele-și încoardă”, la C. Porumbescu, mai propriu prezentate în *Fa Major*, decât în *la minor*. Iar în msul. orch. al lui C. P., două-trei retușări ale grabei: în măsura 6 dinaintea primului *Andantino la-si bemol* (nu *si natural*) - după msul torso (și ediția tipărită).

În măsura a 2-a din *Tempo di Marcia*, la vioara I-a *do diez* (nu *do natural*) – *do diez*, ca la violoncel *ibidem* (și-n ed. tipărită). În măsură „să trăiți, copii”, cei trei becari, îi scriem înaintea barei duble, menținându-l apoi (după bară) *bemolul* lui *Fa major*.

Iar textul „Acolo fi va altarul – pe războinicul său arc” e mai propriu prezentat în ed. tip, la *fa minor*, decât, așa ca-n Msul. orch., în *Fa Major*, cu atâția accidenți.

Și acum – aspectul muzical al acestei capodopere. În *Altarul Mănăstirii Putna*, liric Ciprian Porumbescu a realizat o splendidă pagină de muzică - epică! *Introducerea* o inaugurează un sărbătoresc *Vivace* care se-ncheie, aproape grav în *rallentando*.

Dulce adie apoi liricul *Andantino*, aproape singura frază lirică a întregului poem muzical. Iar din sincopatele șaisprezecimi ale penultimelor două măsuri se presimte pasul matur-hotărât al Marelui Ștefan, până ce cadența (măsura ultimă) care, începând de la un *do diez*, trece peste alți doi *do diezi* și într-o energică *decimoletă* ne urcă până la *la*, ca un semn de exclamare, ne poruncește: *Atențiune! Vine EL, Ștefan-Vodă!*

De vreme ce cu *Altarul Mănăstirii Putna ne aflăm în plină Programmusk*⁷ - muzică în care un anumit preconcept procedeu (sufletesc sau exterior), vrea să fie prezentat sonor, încât urechea, mai puțin impasibilă acum, va putea urmări conexul dintre programul afișat și efectul acustic, *Un poco grave* precizează compozitorul, când, în *Bas II solo*, textul îl arată pe „Domnul Ștefan” apărut pe malurile Putnei, iar întreg corul întrerupe o clipă *solo-ul*, ca să reliefeze că Ștefan e prezent „cu vitejii săi români”.

În *Allegretto* – „mare obștie” a mulțimii îl urează pe Domnitor și-n sprinten *Tempo di Marcia*, peste care, ascuțit (în optimi punctate, cu șaisprezecimi) străbat împunsături de trompete: alaiul de „căpitani, ostași cu zale și cu platoșe de fier”; iar *Energico* și triumfal, urcând și-n registrul muzical - „al Moldovei steag de fală fâlfâie falnic în cer”.

La așa războinic jos nu se putea să nu participe însăși ocina lui Ștefan. Și iat-o că toată preajma ei se răspunde: „Buciumul vuitește-n munte, sună valea de cimpoi” - în portativul compozitorului acea *Imitazione di corno pastorale* care nici nu e corn, ci lung-prelungul bucium din idilica lui, *O seară la stână* (1878) și din *Crai-Nou* și din fiefurile lui natale⁸ *Adică solo solissimo*, în toată muștenia corului și a orchestrei răsună:

Atmosfera e gata-creată! În optimile violinei I și ale clarinetelor (clarinetul în *Do* și-n *Si-bemol*), dintr-un solemn *Larghetto* îi auzim lămurit

chiar pașii mărețului Domn: „Iată că lâng-o movilă Domnul Ștefan s-a oprit!”
Momentul e culminant!

Un mărunțit *Alegretto moderato* e sortit să exprime zbocotirile supremelor emoții. Bunuoaară, pentru textul: „Trei ostași cu arce-n mână, pe movilă acum se urcă” – msul orchestrat dă (în sonoritatea violoncelor și a fagoților - violoncele suflătoare) acompaniamentul:

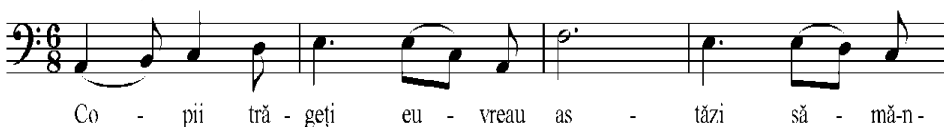

iar ediția tipărită - ușoarele variante:

Douăzeci și una de măsuri ține acest viforos vârtej - și bravo violoncelor și fagoților cari îl vor executa! Te înfiori când le visezi efectul și - zâmbești de bietul verdict pripit al lui Tiberiu Brediceanu și Vilhem Șorban în *Adaos muzical* la rev. *Luceafărul*, An. X, 1911, Nr. 8, că „toate” compozițiile⁹ lui C. Porumbescu sunt „în genul muzicii ușoare”!

Și te întrebi: ce transfigurare muzicală va mai intui asemenea măiestru pentru continuarea acțiunii: săgețile țâșnite din arcele celor doi... concurenți ai marelui Ștefan și însăși acțiunea Voievodului. Foarte propriu cuvântul lui Ștefan e prezentat în tempo lin (*Meno mosso*), într-o gravă melodică, adecvată momentului, anume:

Iar verbul *trageți*, la C. Porumbescu – în msul lui și în ediția tipărită din conjugarea a III-a a tras, moldovenește, în conjugarea a II-a). Și muzica-program, muzica descriptivă continuă cu schimbul tonalității (din *la minor* în *Fa Major* și *fa minor*), cu alternarea variației ritmice (*Meno mosso*, *Presto*) - cu frecvente triolete în acompaniament și cu *diminuendo e ritardando* și *allargando*) - și cu traiectoria melodică a săgeților:

traiectorie care, în cele din urmă, se arcuiește cromatic: „departe-departe”:

locul, unde – nu uităm: sunt două săgeți, și de aceea, poate, ele se leagănă în, parcă două deosebite broderii muzicale:

Apoi: explozie de obștești bucurii. Iar muzical, ca într-un chiot de veselie (în msul orchestrat abia acum *piu mosso*!)¹⁰ fulgeră și săgeata lui Ștefan „Piere, trece”, *Poco-poco rit* (= *ritardando*) „mai departe, și-ntr-un paltin vechiu s-a frânt”. Un „frânt”, ritmic mai expresiv, mai abrupt în msul orchestrat (al lui C. Porumbescu) - așa:

decât în versiunea tipărită¹¹

Iar religios de sobrul glas al eroului Ștefan (solo) - aproape litanie bisericească:

Încheierea: apoteoză - și muzicală a solemnei clipe, în care „Mii de glasuri se ridică, iar poporul jos, pe vale, umilit în genunchi pică”.

Da! Înflăcăratul tânăr care, în 27 august stil nou 1971, la Putna a „cântat Daciei întregi”, s-a cutremurat atunci de sfinți fiori – dovadă și această rugăciune închinată de el Sfântului de la Putna!

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 - Se pare că la tipărirea pieselor lui C. Porumbescu s-a încuibat bizarul, regretabilul obicei de-a desființa manuscrisele originale!...

2 - După care text al lui Alecsandri (?) o fi și acest titlu cu genitivul „Putnei”? (Partitura originală este la Muzeul din Suceava, Inventar nr. 3027).

3 - Cf. pg. 37. nota 217 din *Album*.

4 - În msul orchestrat, pripa ortografică!

5 - Pe care-l scrutăm după edițiile: 1875, *Minerva*, 1909 și Elena Rădulescu-Pogoneanu 1940.

6 - Se vede că mai strâmtului empirism lingvistic bucovinean, nu prea familiarizat cu amploarea cuvântului *baltă* (cf. toponimia geografică!) cuvântul i s-a părut cam prozaic.

7 - Cf. și citatul Hugo Riemann - *Muzică cu program* îi zice muzicologia românească (v. Lucian Voiculescu - *George Enescu și opera sa*, (1955), p. 82.

8 - Cf. pg. 4 nota 17 din *Album*.

9 - Întreg citatul e: „Talentul său (al lui C. Porumbescu) însă a fost mare și multilateral. Numai așa e posibil că în timpul relativ scurt, cât a trăit, a creat peste 200 de piese, toate în genul muzicii ușoare”! Dar acestei superficialități îi riposta (cu anticipație, la 1908) meritosul Dr. Valeriu Branisce - *Ciprian Porumbescu* 1908, p. 111: „A da astăzi o analiză muzicală a operei lui Ciprian Porumbescu este cu neputință, căci ceea ce e în mâna publicului sunt numai frânturi din această operă. De abia mai târziu, când o mână pricepută va aduna totul la un loc, va restabili originalele mutilate prin nenumărate copii și adaptări și va scoate opera întreagă la iveală, aranjată și clasificată, va veni vremea unei critice competente din punct de vedere muzical”.

10 - Mai multă atenție față de directivele unui C. Porumbescu se impune! Pasagiul „Ura-n ceruri se ridică” e precedat, în msul Porumbescu (cu două măsuri) de *Andante con motto*; în ediția tipărită, *Andantino con motto*!... Iar *piu mosso* abia în clipa când „Sbârâie coarda din arcu-i, fulgeră săgeata-n vânt”.

11 - Și iarăși, morala fabulei: Ne convingem cât de importantă este păstrarea mselor originale al unui C. Porumbescu!!

XIX.

BERTA - ZORII IUBIRII NESTĂVILITE

XIX.1.

Vacanță lungă la Stupca

Și dacă, la urma urmei, după **achitarea din 3 faur (st. n.) 1878**, încununat cu nimbul de erou naționalist, plăpândul „arestant” - și pentru subrezenia sănătății sale - e arhifericit că petrece aproape 8 luni în draga lui Stupca¹ alt zbucium stă gata să-i răscolească, lui și părintelui său Iraclie, viețușoara-i în 21 Iulie 1878: Ciprian o cunoaște pe Berta, fiică a pastorului protestant Gorgon, de la Ilișești: marea, fatala și fetișista lui iubire, cum vom vedea mai departe. O știm dintr-al său *Tagabuch* (de 17 Ian. - 8 Oct. 1879), unde la pg. 120-121, citim: „Montag 21 (scilicet: iulie). Heute ist ein denkwürdiger Tag ... Es ist gerade ein Jahr dass ich B. kennen lernte. In meinem alten Tagebüchel steht's folgendermassen (stenogramme) erst am 21 Juli 878 war ich, mit Marie & Tant Theres bei den Gorgon's und habe sie zum ersten Male gesehen.

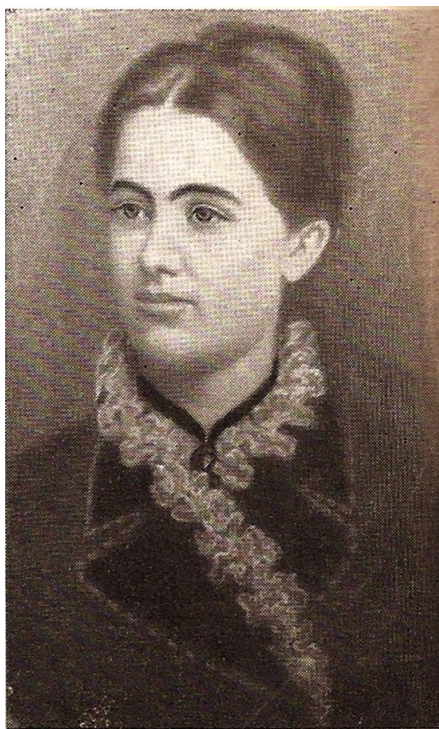
- Also so was! Seit damals ist ein Jahr verflossen... Wie sich mein Verhältniss zu B. seit der Zeit gestaltet hat, sagt mein Tagebuch u. Hier füge ich nu noch hinzu die Bemerkung vom 6

Juli u. 13 Iulie...².

Iar aceste reflecțiuni sunt expresia unei intense iubiri fără speranță...

Idilica, însoțită și înflorată casă parohială de la Stupca mereu tot răsună de noile cânturi gălgăite din colcătul tânărului de mai 25 de toamne - căci în duioasa, amorțindă lună a lui Brumărel și-a deschis el ochii asupra lumii. Și cu ce fior de părintească duioșie nu va fi fost ascultând Iraclie Porumbescu româneștile accente din protestatara *Horă a detrunchiaților* (datată în manuscris: „Stupca, în 4 Martie 1878, Cyprian Golembiowski” – publicată în 1911, în colecția Societății *Ciprian Porumbescu* de la Suceava) și cu câtă îngrijorare nu va fi fost tresărit de elegiacele rezonanțe ale multiformei idile, *O seară la stână*³ (datată în ms.: „Stupca 29 iunie 878”), care, după cea mai autentică **chemare a buciului** e, în *Andantino quissi Allergretto*, această suavă alunecare în autoabandon de reverie.

Iar apoi legănare în cea mai autentică *Doină*: Și iată-ne în pragul lui 21 Iulie 1878 - zi mare pentru Ciprian Porumbescu. Zi în care îi înflorește marele vis al vieții! Ziua când o cunoaște (adică o vede mai cum se cuvenea – căci de cunoscut, nu se poate să n-o fi cunoscut până atunci) pe Berta Gorgon, una dintre cele șase fiice ale pastorului (preotului protestant) Traugot Gorgon și a soției sale Adamina din vecina comună, semi-germană, Ilișești, de care l-a încătușat o dragoste atât de înflăcărată și aproape patologică, încât n-a mai uitat-o până la moarte.

Berta Gorgon

Deci, în 21 iulie 1878, **Ciprian o cunoaște pe Berta**, fiică a pastorului protestant Gorgon, de la Ilișești. O știm dintr-al său *Tagabuch*, unde notează în continuarea celor de mai sus: „In meinem alten Tagebuch⁴ steht's folgendermasse⁵: ... „erst am 21 Juli 878 war ich nit Marie & Tant Theres⁶ bei den Gorgon's u. Habe sie zum ersten male gesehn... ”⁷ Însemnările următoare rețin că trecuse un an de la „eveniment” și tânărul îndrăgostit se întreabă: *Wie sich mein Verhältniss zu B...*”⁸.

E cazul să cităm din articolul lui Const. Morariu: *Între viață și moarte*, Contribuții la biografia lui Ciprian Porumbescu: „În 21 Iulie 1878 Ciprian a cunoscut-o pe cea de-a patra dintre cele șase fiice ale pastorului evanghelic G. din Ilișești, de care l-a încătușat o dragoste atât de înflăcărată și aproape patologică, încât n-a mai uitat-o până la moarte”⁹.

Iată ce-i scrie Doamna Mărioara lui Constantin Morariu¹⁰: „B. era admirabil dezvoltată, avea ochii albaștri ca viorelele. Părul castaniu îi cădea în bucle pe spate. Era simplă, modestă, drăgălașă, zveltă. Iubirea dintre C. și B. a fost cea mai curată, sinceră, extraordinară. Ciprian pleca din Stupca la Ilișești pe la orele 12 noaptea, ca să vadă fereastra odăii unde dormea B. și să ia o floare din grădinița ei, flori sădite de ea. Știu că bătrânul G. și doamna îl iubeau foarte mult. G. era pianist măiestru și pasionat; cânta cu C. în duet 4-5 oare în continuu și în odaia de alături C. găsea pe B. cu ochii plini de lacrimi”.

În nota din subsol, C. Morariu lămurește – după scrisoarea Mărioarei către C. Morariu, (din Câmpina 19/ 9 925 - precizăm noi): „Celelalte 5 fiice: Johanna, Maria, Ana, Adamina sau Mina și Melania sau Miți”. Iar în ultima pagină 176 din *Tagebuch*-ul lui Ciprian din 1879, scrie, în cam caligrafia lui C. Porumbescu (din *Hora detrunchiaților, Rhapsodie Roumanie ... pour le violon, Peneș Curcanul, Basme iașiane, O seară la stână, Hora Măriorica, Kleeblattchen*): Mina, derivatul numelui Adamina! Miți știm chiar de la Ciprian (vezi C. Morariu – *idem*, p. 264) că e Melania. Dar Lola? Altă Lolă decât: „fiica fostului primar Lichtenberger din Ițcanii-Vechi.”¹¹

Iar noctambulele rătăciri ale lui Ciprian prin grădinița Bertei (amintite de Mărioara Rațiu) ne-o evocă situația din *Nocturna* lui C. Porumbescu, publicată în fasciculă 7 din colecția Soc. *Armonia*, Cernăuți, 1943¹², nocturnă nedată, care însă se cam autodatează astfel ea însăși – impresionantă elegie de iubire – cu următorul text german¹³ probabil al stihuitorului C. Porumbescu:

1. Ihr Blumlein all' ! in bunter Pracht
Die ihr vor Liebchens Häuschen wacht;
Ihr haucht so süßen Duft ihr zu,
Ihr wiegt Sie ein in süsser Ruh'.
O! sagt Ihr doch wie sehr mein Herz
Für Sie allein in Wehmut schlägt –
O! Klagt Ihr meinen Liebesschmerz,
Der mich zu grabe trägt!
2. O! Lüftchen zart! O! Abendwind!

Der du umkost mein susses Kind;
 Der du in Ihre Äuglein siehst,
 Umkräuselnd Ihre Lippsen küsst.
 O! flüst're Ihr mein Liebeslied,
 Dass ich um Sie so süß geträumt.
 O! Trag'zu Ihr mein Klagelied,
 Das ich um Sie geweint!¹⁴

Berta Gorgon (1861-1947), la vârsta de 19 ani

Și – cam în semnul acestei profunde, dar netrandafirii iubiri – C. Porumbescu semnează, la 23 Iulie 1878, msul a două elegii de iubire anume: „*Două Perle / ale Musei* (Muzei) lui / D. Petrino, puse în muzica / de / C. Porumbescu /

Nr. 1. ***Aș fi murit;***

Nr. 2. ***C-un plâns amar*** / Stupca, 23. Iuliu 878 /” - 13 pagini de coale mici.

În leșinată lirică a lui D. Petrino, C. Porumbescu, cu destul bun-simț literar – bun-simț evidențiat și-n cazul celui alt text¹⁵ – Petrino, utilizat de Porumbescu, *Boala mea* – s-a oprit la următoarele două mai viabile exibiții (din

citatul volum *Lumine și umbre*, Cernăuți 1870): Nr-ul 38, din ciclul *Cântec de dor*, p. 166 -

Aș fi murit dacă tu dragă	Pe firmament n-ar mai fi soare,
În viață nu m-ai fi iubit;	Stelele ¹⁶ noaptea n-ar luci
Ar fi murit și lumea-ntreagă	Și roua n-ar cădea pe floare,
Dacă amor n-aș fi simțit.	Amor în lume de n-ar fi.

Și muma n-ar avea sâmtîre,
 Și pruncu-n leagăn ar muri,
 Și Dumnezeu, făr-de iubire,
 El lumea n-ar mai stăpâni!

și Nr. 16, *ibidem* p. 126:

C-un plâns amar, venit în lume,	Dar înaintea morții mele
Plângând eu lumea voi lăsa,	Gândind la cele ce-am văzut
Și viața mea și al meu nume,	Asemănând suferinți ¹⁷ grele
În lacrimi le voi îneca.	Cu fericiri ce n-am avut.

Voi blestema acea putere
 Ce calea vieții mi-a croit
 Lipsit de dulce mângâiere:
 Plăcerilor de-aș fi trăit!....

Ca structură muzicală, ambele piese se înșiră alături de **elegiile de iubire ale lui C. Porumbescu**: *Cât te-am iubit*, *O dorință*. („Aș dori să-ți spun odată” ...); *O roză vestejită* („Când marea mea durere, Când viața-mi s-a sfârși ...”); *Resignation* („Ah unde-i cuvântul, Să-ți poată spune”...); *Nocturne* (*Florilor, flori, ... Scumpei Iubite, dragi surori*) *Eu te-am iubit* ... – prezentându-se, și ele, nu ca simple „romanțe”, ci reale lieduri, cu pasionată expresie dramatică. Exemplu!

În Cântecul *Aș fi murit* – aspectul romanței:

Andante con motto

Aș fi mu - rit da - că tu

dra - gă În via - ță nu m-ai fi iu - bit; Ar fi mu -

rit și lu - mea-n- trea - gă Da-că a - mor n-aș fi - sim - țit Aș fi mu

Iar, în concordanță cu textul, accentul dramatic:

Allegro con spirito

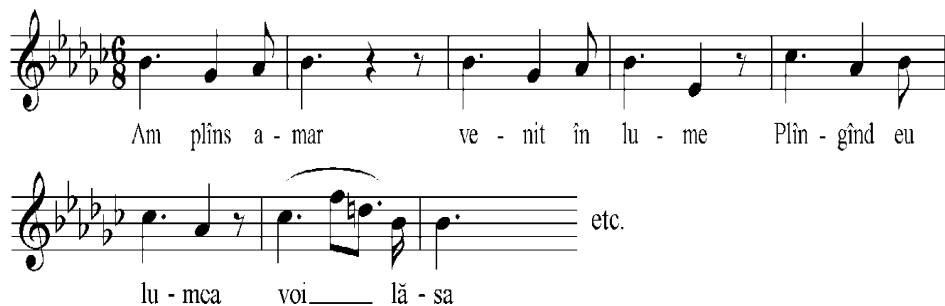
Iar abundența melodiei porumbescene realizează pentru fiecare strofă altă versiune melodică, încât, *da capo al fine*, piesa e un singur organic tot.

În textul msului corijăm scăparea din vedere: „*Pe firmament n-ar mai fi stele*”, în loc de, corect: „... *n-ar mai fi soare*. Iar în textul poetului recomandăm emendarea: „*Și stele noaptea n-ar mai luci*”.

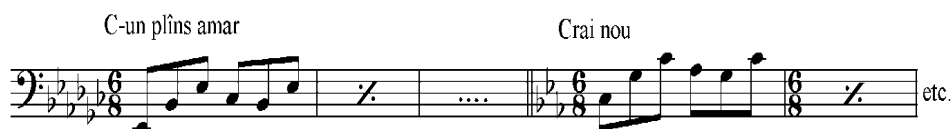
Și mai lied decât *Aș fi murit* e cealaltă „perlă” ... a lui C. Porumbescu, **C-un plâns amar**. Că doar nu-n van, textul ei se ridică până la răzvrătire: „Voi blestema acea putere / Ce calea vieții mi-a croit.”

Partea lirică vine cu ductul melodic pe care îl știm din schița *Cunosc un trifoliu mic*, adică:

Andante doloroso

iar acompaniamentul mâinii stîngi (14 măsuri !) va intra în opereta *Crai Nou*, actul I, prima arie a Anicăi („*O ce fericire*”)¹⁸, conform:

În continuarea aceluiași pasagiu liric, un amănunt reclamă specială atenție: Figurația (și chiar repetată) care-și află similarul d. p. la un Benedetto Marcello - anume:

în capodopera de arietă - „*Quella fiamma che m'accende*”, a maestrului venețian:

Surprinzătoarea intrare (din *Si bemol minor* în *Si major*), cu strofa a 2-a („*Dar înaintea morții mele*”), sugerează înseninare, sau, mai curând, redresare înspre energie:

Poco animado

- ajungând cu *Sol majorul - Feroce* (chiar așa, *Feroce*, cere indicația compozitorului!) la acest răzvrăt muzical (*quod erat demonstrandum*):

Feroce

Răzvrăt care însă, în cele din urmă, se potolește *Lento* (în *do minor*) – coborând, cu o chintoletă la alt¹⁹ accent benedetto-marcellist:

Și iarăși, din darul fecunde melodizări porumbescene, și aici, fiecare strofă își are speciala haină melodică.

Rectificăm apoi în textul din msul lui Porumbescu:

– nu: Lipsit de dulce mângâiere²⁰ ci: Lipsit de dulcea mângâiere;
Plăcerilor aș fi trăit Plăcerilor de-aș fi trăit.

Ba, poate că, și mai în gândul poetului: ... După acel punct-dublu „plăcerilor”: – „Plăcerilor de-a fi trăit”! (?)

Câtă revizuire²¹ va fi administrat mselor acestora sub raport muzical, rămâne s-o vădească prezumtiva ediție critică!

Iar pentru bibliografia acestor două perle! N. Petra-Petrescu, în *Calendarul* din 1884, le înșiră (în „anii 1878 și 1879”) ca: Nr. 27 - *Aș fi murit* și ca Nr. 28 - *C-un plâns amar, venit în lume!*

Consemnațiunea asupra compozițiunilor musicale ale lui Ciprian Porumbescu, ms. datat și semnat „Stupca 19 Janer 884, Heraklius Porumbescu”, zice: 38 - *Aș fi murit* - și: 39 – *C-un plâns amar venit în lume*.

Msul *Inventarul compozițiunilor lui Ciprian Porumbescu primite de la d-nul Liviu Rațiu*, cataloghează: „44 - Două perle (*Aș fi murit*, *C-un plâns amar*)”.

Raportul general al Comitetului Reuniunii Române de Muzică din Sibiu, Sibiu 1908, p. 52, înregistrează: cu nr. 43 - *Două perle* (v. și p.), iar apoi: la nr. 51 - *Aș fi murit* - și nr. 70 - *C-un plâns amar, venit în lume* (v. și p.)” – așadar: prea mult pus în bilanțul sumei integrale a creațiunilor lui C. Porumbescu.

La C. Morariu, *Ciprian Porumbescu*. 1926, p. 14: *Două perle*. La Mihail Gr. Poslușnicu, *Ciprian Porumbescu* 1927, p. 73 (la Coruri bărbătești, p. 148 - *Două perle*, iar (la *Romanțe, creațiuni patetice și anacronice*) p. 74: 179 = *C-un*

plâns amar venit în lume și p. 75: 199 - Două perle: Aș fi murit și C-un plâns amar!!!

Și-n multe alte cazuri... contabilitatea operei lui C. Porumbescu suferă de asemenea dezorientări!

Cronologic - nu uităm că în 3 Septembrie C. Porumbescu își așterne pe portativ impresiile din 16 Iulie de la Vatra-Dornei.

În timpul acesta, cu sufletul plin de Berta, visătorul nostru desigur că-și va fi trăit multe din componentele creațiilor sale, dar de fixat hotărât pe hârtie, vedem că, după cele *Două perle* din 23 Iulie 1878 și după scrisul **Cupletului de la Dorna**, abia la 7 Sept. ajunge a-și semna msul. pe 3 pagini de coale mari, dintre cari prima e coperta, caligrafic și ornamental ajustată): Dedicățiuone / scumpei mele soriore, / „Mariorica”²² / Hora²³ / pentru / Piano / de / C. Golembiows=ki / = Golembiowski (nu Porumbescu!) – parcă și mai apropiat de Gorgon și atmosfera „austriacă”..., înspre care l-o fi fost împingând dorul de Berta...

În josul paginii a treia, datarea abia lizibilă (tăiată fiind, cu ștersături de condei, de cătră ignoranța editării): „Stupka 7 Sept. 878”.

Piesa e publicată aidoma în revista compozitorului Iacob I. Mureșianu (1857-1916? sau 1917), *Musa Română*, An I, Nr. 4, din 1 Aprilie st. v. 1888, pp. 5-6 – încadrată fiind de 7 piese ale lui I. I. Mureșianu.

Singurele deosebiri dintre ms. și tipăritură sunt acestea: „Dedicățiuone scumpei mele soră”; la introducere - *Andante con moto* - în loc de *Andantino con moto* și următoarele meritorii corecturi armonistice (inadvertențele provenite din pripa compozitorului): în prima și a 5-a măsură din *Con anima*, revenirea la *si bemol*ul celei de-a doua triolette. Iar în antepenultima măsură de la finea piesei, la timpul 3 din mâna stângă, diezul adăugat lui *fa*.

După introducerea – aproape jumătate din întreaga mică - piesă - și care-i destul de porumbescă - *Hora* - în patru teme - și cu anumite intervale, ca să le zicem așa, folclorice – ca bunăoară cel datorit, *fa diezului* din măsurile 7-8:

sau lui *la bemol*, din măsurile 13-14:

ori măsurile 37-38 (repetate ca 39-49):

- intervale care denotă și reflexul folcloric al piesei.

A 2-a zi după Hora *Măriorica*, harnicul nostru muzician semna altă, să zicem și mai folclorică horă (în 2 pagini și 1/4 de coală mare); pag. 1, titlul, în enorme majuscule *Bătrâneasca*: în 2 pag. 2 titlul *Bătrânească* (Horă lină); iar în pag. 3 datarea: „Cyprian Golembiowski, Stupka, 8 Septemvre 1878” – „Stupka” cu k polono-german! Dar „Septemvre” – românește! Pripit, în conformitate cu temperamentul său și frământat de Umbră și Lumina Bertei – nici dânsul nu mai știe cum să semneze.

Caracteristică e chiar indicația inițială pentru ambitusul piesei: „*Introducere* (imitarea acordării vioarei și a cobzei). Și foarte adecvat titlul: și *bătrânească*, și *horă lină*! Mai adecvat în msul. original decât în ediția tipărită: *Din / compozițiunile / lui / Ciprian / Porumbescu / fascicula a VII-a / Bătrânească / (Horă lină) / pentru pian. / ... / Editura Reuniunii de cântare Ciprian Porumbescu / în Suceava / ... / 1911. / Ediție, pe care August Karnet, prin repetări (și-n octava superioară) și mici înzorzonări reușește s-o lungească pe 2 pagini de tipar.*

Tematica e cât se poate de liniștită, de monotună, de bătrânească, de lină:

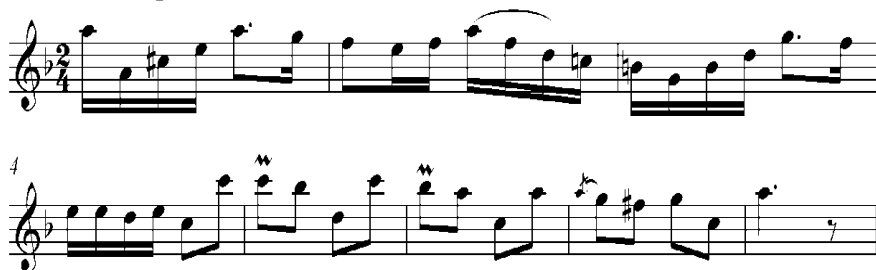
etc.

în ediția A. Karnet, măsurile 5-8:

Așadar apogiatură și-n măsură 5 (nu numai în măsurile 13 și 14). Iar măsura 7 amplificată... etc.

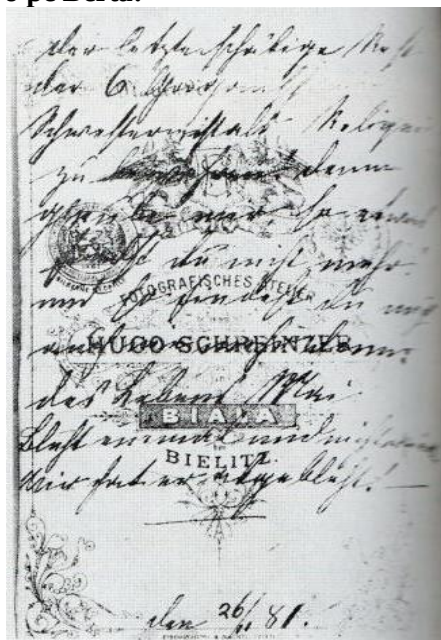
Iar doritul de Stupcă, intră chiar de-a binelea, în toamnă, acolo în auriile câmpii și-n tainicele tăceri ale pădurii de la Stupca. La 20 Sept. 1878 dânsul semnează msul. (de 3 pagini, coală mare) **Kleeblattchen** /Polka / (francaise) / fur das Piano-Forte / von / C. Golembiowski./ - datat, în pag. 3: „Stupka, 20. September 1878”.

Frunzulița (= *Blattchen*) de trifoi (= *Klee*), la data aceasta, știm că putea fi: Ciprian, Mărioara și Ștefan, sau, chiar cu a patra foaie, aducătoare de noroc – tata Iraclie. De aceea, poate, aerul de lejeră, degajată nepretențioasă bucurie care străbate piesa:

etc.

Și iarăși titlul *Kleeblattchen* din pag. 1 a msului, cu mult drag alintat în ornamentica sa; ba din cele trei foi de trifoiăș, schițat în mijlocul cuvântului *Kleeblattchen*, nu lipsește nici floarea lui *trifolium pratense*. Și câte alte adumbrite răsunete, înclinate tristeții, nu vor veni acum de pe urma faptului că **Ciprian a cunoscut-o pe Berta!**

Berta Gorgon îi va dăruia lui Ciprian o fotografie cu dedicație.

Iar pentru părintele Iraclie - alt ecou arboroșean: **scrisoarea lui Dr. Constantin Tomaschczuk** (1840-1889), deputat și profesor universitar și primul rector al Universității austriece de la Cernăuți²⁴, scrisoare datată: „Wien 9 febr. 1878”. E, probabil, răspunsul lui Tomașciuc la demersul lui Iraclie Porumbescu, despre care citim la N. Petra-Petrescu (*Calendarul pe 1884*, p. 64 și *Extrasul*, p. 8): „În zadar încercă tatăl său toate mijloacele ca să-l separe(ze) în temniță de criminali, căci nu i-a succedat. Întrepușu-s-a și apărătorul lui Ciprian Dr. Rott, rugatu-s-a tatăl lui Ciprian și la deputatul la Senatul imperial din Viena, Dr. Tomașciuc să intervină la minister(iu)”.

Așadar Tomaschczuk-ul nostru - adică al Austriei - începe cu scuze, că la scrisoarea lui Iraclie Porumbescu din 24 noiembrie, răspunde abia acum, ... *post festum*: după izbăvitorul 3 febr 1878, când s-a rostit achitarea celor „**cinci trădători ai Austriei!**”

Deși, influentul Tomașciuc se desculpă: „habe... keine Gelegenheit unbenutzt gelassen, um an massgebenden Orten die irrigen Vorstellungen über die Affaire der *Arboroasa* wobei eine Unbesonnenheit unreifer Jünglinge zu einer grossen staatsgefährlichen Action aufgebläht wurde, auf das richtige Mass zurückzuführen” - „N-am neglijat nici o ocazie, ca, în instanțele competente, să reduc la justa măsură părerile eronate în chestia *Arboroasei*, unde din tânărul nesocotinței unor tineri neformați se făcu armăsarul unei acțiuni de periclitare a statului”.

Și atât de caracteristic, acest sută în sută austriac mai mărturisește: „Ich habe stets so warn und aus voller Überzeugung die Wohlthaten, welche unser Land aus und in der Vereinigung mit Oesterreich geniesst, anerkannt, dass ich die wohl - feile Verdächtigung staatsverrätherischer Gesinnungen nicht zu fürchten habe. Desshalb konnte ich auch freimüthig aussprechen, dass ich jener Übereifer eines übel angewendeten staatsanwaltschaftlichen Patriotismus, mit welchem eine allerdings tabelnswerthe Unbesonnenheit zu einem Verbrechen gestempelt werden wollte, lebhaft beklage darum, weil man den Teufel nicht an die Wand malen soll” - „Am recunoscut totdeauna atât de călduros și din toată convingerea binefacerile pe care țara noastră le are din și în unirea ei cu Austria, încât n-am a mă teme de prea ieftina suspiciune c-aș nutri sentimente iridente. De aceea am și putut s-o spun verde că dezavuez cu tot dinadinsul hiperzelul aceluia rău-aplicat patriotism al procuraturii statului - cu care, acțiunea nesocotită, ce-i drept condamnată, voia să fie stigmatizată drept crimă - și chiar numai pentru motivul că nu e bine să vorbești de funie în casa spânzuratului”.

Într-o privință totuși acest k. k. Tomaschczuk avea să aibă dreptate și să fie funest proroc! Când afirma că manifestarea *Arboroasa* va fi pernicioasă intereselor naționale „întrucât s-a creat un nou caz de precedentă pentru metoda favorită de a pune în cărca năzuințelor politice pur - naționale tendințe subversive” - indem, „für die beliebte Methode rein nationalon Bestrebungen politische Hintergedanken zu unterschieben, ein Anhaltspunkt gegeben wurde”.

Și ce-și va fi spus părintele Iraclie la asemenea misivă? Cam ceea ce-i spusese criticului sucevean al arborosenilor: - Tfi! Rușine obrazului să-ți fie! D-ta nu ești român!

Iar mai tânărul lui amic, C. Morariu știm precis ce-a spus, în scrisoarea-i din Cernăuți, 20/10 1891, către Iraclie Porumbescu²⁵: „Tomașciuc a făcut lucru cuminte: a așteptat verdictul juraților, spre a da apoi lecții. «Iertați, vă rog, să vă spun ceva. Eu sunt un mucos în ale politicei și înțeleg că un popor trebuie să fie loial, dar a se lăsa strivit, cu gura închisă, asta n-o înțeleg». Și muți eram noi pe timpul afacerii cu *Arboroasa* și fără fundament a fost clădit giganticul nostru proces - deci înscenări cu de-a sila, spre a afla cauze de... Și pentru astfel de lucruri un diplomat ca Tomașciuc dă lecții... A cugeta în modul acesta, ca român, e ridicol. Tomașciuc n-a fost român”.

De altfel, își dă seama și părintele Iraclie că Ciprianul său, cel recomandat și de Universitate pentru înalte studii muzicale, nu se prea poate dedica tagmei preoțești de la sat.

XIX.2.

De la *Nocturna la Tempi passati*

Dar-mi-te **crâncenul și dulcele lui dor: Berta!**

Duminecă, 7 septembrie (*Tagb.*, ff. 157-158): După amiază tustrei stupcanii (tata, Ciprian, Mărioara), inclusiv musafirul lor, Heinrich Lagler, în vizită la familia pastorului Gordon de la Ilișești: Ciprian cântă cu pastorul până la cafea, apoi petrecu cu fetele și împreună, fac o, plimbare la Lenca, sora pictorului Epaminonda Bucevski. La întoarcere Berta îi oferi în glumă, o floare cu ghimpi și tânărul îi explică faptul că pentru ea acceptă „darul” dacă-i face plăcere, atunci fata retrase floarea deoarece nu dorea să-i provoace nici-o durere. Petrecerea cu fetele i-a umplut sufletul de bucurie și în acest climat ele l-au rugat să le cânte ceva și o doină²⁶. Violonistul răspunde rugămintelor cântând apoi creația sa, *Du bist wie eine Blume - Ești ca o floare*²⁷.

Așa cum vom vedea la detalierea *Tagebuchului*, aceste declarații de dragoste indirecte au fost însoțite de o stare sentimentală aparte, ce va rămâne în memoria și în însemnările îndrăgostitului. Așezați alături la cină cei doi îndrăgostiți se simțiră purtați de valurile unor sincere și puternice sentimente. Berta îi arată mâna, pe care Ciprian o găsea „atât de mică”, dovadă a faptului că sentimentele îl acaparaseră.

Și, luni 22 sept. - cea mai eclatantă dovadă cât de profundă era pasiunea lui Ciprian pentru Berta: **nocturna Berta** (piano solo), capodoperă publicată apoi, după moartea lui Ciprian (ca op. 19) - sub bine - adecvatul titlu ***Tempi passati***.

Și caracteristic pentru râvna studentului Ciprian sunt chiar (în *Tgb.* f. 38 și 111-112) cele retrospective bilanțuri ale sale. Adică, la 19 faur (*Tgb.* f. 38):

„Mit meinem Studium geht es recht gut vorwärts. In der Musik habe, was den übenden Theil betrifft, viel gearbeitet, Theorie jedoch wenig betrieben u. auch wenig betrieben u. auch wenig komponirt. Kränken thut's mich, dass ich kein Geld hab, um mir ein grösseres Zimmer zu miethen u. ein Klavier zum Lernen auszuleihen". Iar la 13 iulie (*Tgb.* ff. 111-112): „Deises Semester ist im allgemeinen gut ausgefallen. Bis auf die 6. wöchentliche Krankheit-der Lungenkatharch u. das Blutspuken ist alles siemlich gut abgelaufen. Was meinen Aufwand betrifft, habe ich solchen nicht gemacht, im Gegentheile, sehr karg u. schebig gelebt, aber ich war zufriedenen u. froh... Studirt habe ich genug. Habe aus römischer, romänischer u. österr. Geschichte colloquirt. Mir Muzik habe ich mich bis auf einige Burschenlieder wenig befasst. Was, endlich, meine geheimste u. tiefste Herzensangelegenheit betrifft, so kann ich mir's nicht verhehlen, dass ich immer an Bertchen dachte u-wend ein Funke von Liebe sich in meinem Herzen regte dass er B. galt..

Dar care ar fi fost manifestarea spirituală să nu-1 intereseze pe acest argint-viu Ciprian Porumbescu?!

Sâmbătă, 14 iunie (*Tgb.f.* 91): „Abends war ich in der katholischen Kirche, wo ein berühmter Iesuit, Klinkowetröm, wundervoll predigte". La predica iezuită, și marți, 17 iunie: „Um 11 bin ich wieder in der Predigt: Dieser Kerl predigt aber ausgezeichnet".

Așadar, departe de-a fi fost un inert sau pierde-vară (Tândală). studentul Ciprian doar că mai deraiază și acasă, la Stupca-Ilișești, întru cele... escapade „academice" - deraieri alimentate și de pasionatele cântări ale Bertei! Și atunci — inevitabile conflicte cu austerul, judiciosul părinte Iraclie!

Adică: miercuri, 16 iulie (*Tgb.* ff. 114-115), pornit, cu un *Proht* în vacanțe la Stupca și culegându-și din Suceava alți camarazi de ștrengărie (Tunio și Iulo), dejunează întâi, în bodega *Gewölz*, la Suceava, apoi la cârciuma de la Șcheia, la rohatcă, unde de-a valma consumă mult grog („eine Menge Grog"), încât: „Alle waren ein Biscnen besudelt in Folge der schlai-losen Nacht u. des vielen Grog". Pe drum îi mai surprinde o ploaie zdravănă; motiv ca să se oprească la crâșma de la Ilișești, la bere! Și - natural: „vater war aber natürlich höchst ungehalten, dass wir bekehrt waren". Sâmbătă 19 iulie (*Tagb.* f. 118), aceiași trei crai de la Srupca, plus frățiorul lui Ciprian, Ștefan, la Ilișești: „schnurrtraks in-s sirtshaus" („harțun la cârșmușoară")! Joi, 31 iulie (*Tagb.* ff. 129 - 130), duetul Iulo - Ciprian, de dimnicioară la Ilișești, unde, au un Korziu la „Schnaps" (rachiu) și „bier" (bere), neocolind cârciuma!

Finalul: „Wir warwn auch ziemlich bekehren... Mit genauer Noth schlepten wir uns bis nach haus. hier fanden wir alles gegen uns vater war aerh aufgsbracht". Joi, 24 august (*Tgb.* f. 138): „des armen Ștefan Naienstag" - deci ziua lui Ștefan; slăbuț sărbătorită ("schwach gefeiert") acasă.

Așadar, Ciprian cu selenizantul și-un Victor - la Ilișești, la aceiași trabanți, Korziu și Krämer...: „Dann tranken wir einen Schnaps u. aussen ausere

Gurken". Până ce Ștefan trebui să-și ispășească un rămășag pierdut: 2 ocale de vin – „wir auch dort glücklich ausleerten".

Și: „Gut besudelt, besonders ich, schoben wir weg, holten noch den Korziu ab gingen nach haus".

Dezmăț care nu putea fi priitor firavei sănătăți a unui Ciprian și înaltei lui meniri artistice! Biograful Dr. Valeriu Branisce e în notă când zice: „Ochiul ager al bătrânului Iraclie a văzut că acest trai nu e priincios pentru Ciprian și a căutat să-1 scoată din acest mediu cu orice preț"²⁸.

Iar atmosfera aceasta - indispoziția și îngrijorarea tatălui (Iraclie), care mai prevedea și neșansa iubirii Ciprian - Berta se citește și în carnetul (*Tgb.*) lui Ciprian: Preludiul e (*Tgb.* f. 6): „Am 25 erhielt ich vom Vater einen etwas derben Rüffler, für meine leichtfertige Schreibweise in meinen Briefen, was er als Folge meines ziemlich etiquetlosen Benehmens das ich auch zu hause bin, gegen ihn u-die Schwester an den Tag lege - auseiht. Ich fürchte er zielt in seinen Brief anderswohin".

Dar iată, vineri, 18 iulie (*Tgb.* f. 117): „Zu Haus ist-s recht achön, nur der Vater ist etwas brummig u. immer düsterer Laune". Luni, 21 iulie (*Tgb.* ff. 122-123), anul de când a cunoscut-o pe Berta!... Deci cu Iulo și Ștefan la Iliești, mobilizându-l apoi și pe inevitabilul Korziu și porniți la cârciuma, unde dă de ei pastorul Gorgon, cu care stă de vorbă foarte jovial, numai că - se miră Ciprian - la despărțire, tăticul Bertei nu-l invită la d-lor, cum o făcea de obicei! Și - încheierea acestei memorabile și comemorative zile: „Der Vater war aberdärüber höchst aufgebracht, dass wir nach Ilisch. gehen u. nicht zu Hause sitzen".

Miercuri, 20 august (*Tgb.* ff. 144-147)! La stăruința lui Onkel Mally, duiumul porumbesc pornește, în două trăsură, la sfințirea bisericii din Joseffalva (Tolova). Dar iată-i sosiți acolo „auch die Pastorichen sammt Mädchen, ein voller Wagen". Gata toată cuminenția și cuviința teologului Ciprian, îmbrăcat pentru ăla praznic chiar în reverendă. Tot timpul bate lăturile! Și: „inzwischen regnete es; in der Kirche predigte ein Franziskaner in ungarischer Sprache. Es war nicht wo hinzuzusehen u. ich verfluchte die ganze Kirchmess, Endlich war's zu Ende. Der Vater war fürchterlich wiithend, dass ich nicht neben gedtaden din. Die Gorgonischen fuhren zum Druzbacki; der Vater woltw nicht hingehen. Ich. Ștefan & Marie spielten die traurigste Rolle von der Welt. Fuchtig, wie über dem Vater waren, wollten wir zu Fuss nach Hause gehen. Ștefan sagte in seiner Wutanwandlung dem Crozney er soll die Katz bei Kruken leken. Endlich kam der Wagen u. wir furhen fort. Ștefan & Iosi jedoch gingen. Ștefan hatte dem Vater gesagt: Wir sollen auch zum Druzbacki gehen; dieser schnauzte ihn mit einem Rechts-um ab"...

Și, în sfârșit, sâmbătă, 23 august - tocmai ziua în care compune zglobiul galop **Zwerch übrich den Berch** - adică **De-a curmezișul peste deluț**, drept la Berta!...

Irachie, cu **propunerea ca Ciprian să plece la Viena** (Tgb. f. 148)! De altfel, mereu pe aceeași fatală coardă: Sâmbăta, 13 sept. (Tgb. f. 163): „Vater ist fuchsteufelswild”. Până ce, miercuri, 24 sept. a treia zi după ce Ciprian compusese profund-vibranta elegie **Berta (Tempi passati)**, bomba, explozia (Tgb. ff. 170-171): „Rfün Morgens sagt mir Ștefan, dass der Vater wüthend darüber war, dass ich gester so lange bei Gorgons ausgeblieben bin. Jetzt (Jetzt) riss mir die Geduld, Ich pakte (packte) zusammen u. war fest entschlossen für immer fortzugehen. Marie liess mich nicht meine Sachen nehmen. Nun, so nahm ich meine Zeugnisse u. pakte mich fort nach Humora. Von hier aus ich un meine Sachen schreiben u. dem Vaterhause Valet sagen. Ich brauche die Gnade des Vaters, nicht, will nach Czernowitz gehe u. lieber dorit betteln als von der Laune eines brutalen Menschen abzuhängen. Traurig schlich ich den Weg bis Humora”.

XIX.3. Visul Vienei

Dar Ciprian putea acum să doinească - mult și bine - și de dorul bursei să-i deschidă fericita cale înspre Conservatorul de muzică ortodoxă (Petersburgul și Atena)...

În adevăr, chiar și la îndemnul mitropolitului Teoctist Blajevici, Ciprian imediat după terminarea studiilor teologice (1877), își prezentase **cererea pentru o bursă oficială în vederea unor studii muzicale superioare la Viena**, cerere recomandată de senatul Universității-Cernăuți „cu toată căldura”²⁹. Dar îndată ce, la Viena, se știrici că solicitantul acestei cereri e primul inculpat în procesul *Arboroasei*, cererea i se înapoie - negativă³⁰.

Continuarea studiilor superioare, Ciprian Porumbescu nu putea s-o realizeze acum decât numai din pungața părintelui Irachie - destul de strâmturică prin școlirea celorlalți doi copii, Mărioara și mereu poticnitul elev și om Ștefan.

Și totuși, în pofida atâtor adversități (sociale, fizice, sufletești), Ciprianul nostru își afirmă mereu asaltul către Excelsior, întâi cu cunoștința celui ce era să devină marele **Eusebie Mandicevski** (1857-1929)³¹.

Tagebuch-ul 1879 (f. 12) zice, pe ziua de miercuri, 29 ianuarie: „Ferner war ich mit Sch. im Gesangverein. Dort machte ich die persönliche Bekanntschaft des Musikers Mandiczewski”.

Apoi, imediat a 2-a zi (Tag. ff. 13-14) „Doneretag 30. Länner.- ...Ich esse u. gehe zum Mandiczewski, wo wir mit Patak bis 1/2 6 spielten”. Ba, marți în 4 febr. (Tagb., f. 22), chiar: „Nachmittag arbeitete ich bis 3. worauf ich zum Mandiczewski gieng u. mit ihm u. Fräul. Filia bis 7 spielte. Mandiczewski revidirte auch einige meiner Compositionen. Aus allen seiner Bemerkungen sehe ich dass ich noch sehr wenig kann u. noch viel studieren muss.”

Așadar, nici mai mult nici mai puțin: **evadarea lui Ciprian din casa părintească!** Și altă mărturie pentru temperamentul lui de artist! Fugarul stă (și chiar petrece plăcut) la Gura Humorului 6 zile; „bis Dienstag den 1. Oktober” (până marți, 1 octombrie), datează (*Tgb.* f. 170) dânsul greșit. Adică marți, la 30 septembrie se întoarce la Stupca.

Dar hărțuiala cu tata continuă și, miercuri, 1 octombrie, părăsește din nou căminul părintesc, luând-o spre Baișești, „*Unterwegs wuede es mir fürchterlich bange, aber ich wolltenicht umkehren*”. Stă la Brăilean (?) în Baișești până vineri, trecând, cu altă plăcută zăbavă și pe la Cornu – Luncii. „*Aber da zog's mich gewaltsam nach Hause*” - mărturisește aceeași sensibilitate a artistului.

Și, vineri, 3 octombrie, ora 3 p. m., evadatul intră în „urgie” de la Stupca. E primit cu brațele deschise. Seara, tata stăruie din nou: **Pleacă la Viena!** Peste câteva zile, miercuri, la 8 oct. st. nou - **adio, Stupca, adio, Ilișești, adio B... a!**

Zbuciumatul nostru, apărținător - lucifereic - altei lumi, o pornește la Viena!

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 - După noua sa *Carte de cursuri (Anmeldungsbuch)*, Cyprian Golembiowski se înscrie la Facultatea „filosofică” (de litere și filosofie), Cernăuți, în 13 octombrie 1878.

2 - Luni 21. „Astăzi e o zi memorabilă... E exact anul de când am cunoscut-o pe B. În vechiul meu carnețel sunt înregistrate următoarele... abia la 21 iulie 878, am fost cu Maria și tanti Theres la Gorgoneni de-am văzut-o prima dată... Așadar, te miră! De atunci a trecut un an... Cum a evoluat raportul meu față de B o spune carnetul meu și aici mai adaug reflexia mea din 6 Iulie și 13 Iulie...”

3 - Publicată, de familia Porumbescu, ca *op. 18*, în 1891 (cf. Leca Morariu; în: *Făt-Frumos*, An. XVIII, 1943, 18, nota 14); dar titlul, în manuscrisul original, e: *O seara la stână* și nu, ca pe coperta tipărită: *O sară la stână!* Cunoaștem apoi o ediție (cu coperta violetă) a Editurii *Doina*, București, care-și zice: „Ediția a IV-a”!

4 - Mărturia că Ciprian care avea cultul amintirilor, avusese și-n 1878 un carnețel (*Tagebuchel*) pentru trăirile sale ...

5 - Stenograme!

6 - A trecut deci pe la Gorgoneni cu soră-sa Maria și tantișorul Theres.

7 - Iar stenograme.

8 - „Cum a evoluat raportul meu față de B...”

9 - Const. Morariu - *Între viață și moarte, Contribuții la biografia lui Ciprian Porumbescu*; în: *Junimea literară*, An XIV, 1925, p. 262.

10 - Mărioara Rațiu-Porumbescu.

11 - C. Morariu - *Idem*, p. 266?

12 - *Armonia*, 7, Colecția muzicală publicată de Societatea *Armonia*, Cernăuți / Ciprian Porumbescu / *Nocturnă* / (Voce și pian), Cernăuți, 1943.

Tipografia Opreșeanu / În pag. 4 a acestei fascicule, importanta notă: „Pentru proveniența acestei inedite a lui C. Porumbescu (neamintită de niciun istoriograf al lui) vezi articolul nostru *Ciprian Porumbescu inedit*; în revista *Făt-Frumos*, An. XII, 1937, pp. 92-93. O publicăm întocmai (fără nicio alterare) după albumul-manuscris din Muzeul *Porumbescu*. Textul pare a fi chiar al lui C. Porumbescu (ca și alte dăți; cf. articolul nostru *Ciprian Porumbescu inedit*; în rev. „*Făt-Frumos*” An XI, 1936, pp. 272-273) - Leca Morariu, Directorul Muzeului Porumbescu.

13 - Vezi în ediția tipărită nota: „Revizuită de directorul de muzică August Karnet”.

14 - În pag. 4 din ediția tipărită în 1943 mai citim: text român, aproximativ adecvat:

Florilor, flori, mândre surori,
Voi ce-n grădina ei smerit vegheați,
Înmiresmându-i somnul lin,
Învălușându-o ca pe-un tainic crin.
Spuneți-i doar că voi să mor
Numai de-al ei prea dulce dor...
Plângeți-i dar durerea mea,
Care-i tot ea, tot ea...
Iar pentru altă ediție textul nostru poate fi:
Florilor, flori, din zori în zori,
Scumpe, iubite, dragi surori,
Vrăjiți-o lin în suav parfum
Și-n dulcele visului drum...
Spuneți-i cu ce tainic dor
Și umbra pasului i-ador...
Și-un singur dor am pe pământ:
Amoru-i crud și sfânt!
Dulce zefir, blând musafir,
Care mi-o alinți zile în șir,
Cu mângâieri dalbei ființi,
Cu sărutări de buze fierbinți,
Șoptește-i tu durerea mea,
Când știu că n-o mai pot vedea,
Ci de nespusul meu amor,
Știu c-o să mor, să mor!
15 - Cf. (*Boala mea*), p. 200.

16 - Pentru prestigiul compozitorului Porumbescu, stridența accentului impropriu „Stelele noaptea n-ar luci” s-ar cere evitată cu: „Și stele noaptea n-ar luci”.

17 - Și mereu aceeași șonticăială ritmică: „suferinți”!

18 - Cf, ediția din 1882, p. 12. Și rămâne de cercetat cât material din *Crai Nou* l-a anticipat C. Porumbescu pe traseul creațiilor sale.

19 - La care, în aceeași arieță mai pot fi semnalate și alte modificări și introducerea aceleiași caracteristici pasinonete muzicale.

20 - Prin analogii ca: regionalismul „tăiet, băiet” - față de literarul „tăiat, băiat” - compozitorul alunecă la hiperurbanismul „mângăiare”.

21 - Pianista Octavia-Lupu Morariu, d. p., are nedumeriri față de măsura 4 (repetată ca măs. 8) din strofa a 2-a („*Dar înaintea morții mele, gândind la cele ce-am văzut*”) și față de măsura 5 din *Lento*, timpul I și 1/2.

22 - Măriorica ... în litere gotice, germane, cum se-nverșunau să scrie nemțșorii pe atunci - și chiar și Bertulița de la Ilișești.

23 - *Hora* (= *Horă*), într-un cochet chenar-vignetă.

24 - Acel Tomasciuc din cunoscuta șarjă a lui Eminescu (1876) contra Universității cernăuțene: „încât devine indiferent, cine se silește a tăie acolo mutre filosoficești de pe catedră, dacă e d. Tomașciuc sau d. Havrișciuc sau alții *eiusdem farinae*” – Eminescu - *Scrieri. politice și literare*, ediția Ion Scurtu, vol. I, București, 1905, p. 275.

25 - Publicată în: *Făt-Frumos*, An. VI. 1931, pp. 209-210.

26 - Caracteristic faptul că meșterului, îndrăgit de folclor, copilele astea tot *Doina* i-o cer!

27 - Elegie de iubire, cu textul de H. Heine și textul (substituit) *O roză vestejita* de Matilda Cugler, publicată ca op. 30 (ediția I, când?; iar ediția a II-a - la *Doina*, București).

28 - Dr. Valeriu Braniște - *Ciprian Porumbescu...*, Lugoj, 1908, p. 80.

29 - N. Petra - Petrescu; în: *Calendarul pe 1889*, p. 62 și în *Extras*, p. 6.

30 - N. Petra – Petrescu - *Op. cit.*, p. 63 și 7.

31 - Cf. Leca Morariu - *Eusebie Mandicevschi*; în: *Făt-Frumos*, An. IV, 1929, pp 135-136 și *idem* - *Pentru Eusebie Mandicevschi*, *idem*, p. 223.

XX.

ÎNVĂȚĂTORUL CIPRIAN PORUMBESCU

În timpul acesta șubrezeitul și – să zicem – amărâțul „martir” arboroșean, se consola, se îndulcea, din plin de fericita petrecere în raiul de la Stupca. Ba, rustica euforie îi dă ghies să sară în ajutorul părintelui Iraclie în învățământul stupcănienilor celor cu cioareci și opincuțe ... Deci: **Ciprian Porumbescu învățător – de cântare și gimnastică – la școala primară din Stupca.** Informator ni-i același N. Petra-Petrescu în *Calendarul Amicul Poporului*, Sibiu 1884, p. 64 și *Extrasul* din acest calendar, p. 8, care – mereu ni-i aminte – deținea știri directe de la Iraclie Porumbescu și care cuvintează: „În conțălegere¹ cu tatăl său hotărî Ciprian să studieze Filosofia și fără stipendiu² și totodată să facă și un curs la Conservator(iu), ca să se perfecționeze în muzică.

Dar, fiind timpul înaintat, era prea târziu pentru anul acesta atât la Viena cât și la Cernăuți. Ce să facă? A rămas acasă și, „fiindcă în comuna Stupca, anul acesta (sc. 1878), nu s-a aflat învățător de școală, iar locul acestuia îl suplinea de bună-voie tatăl său, **Ciprian predă băieților lecțiuni de gimnastică, de cântări bisericești și naționale**”³, iar acasă își petrecea în muzică cu iubita sa sorioară.

Știm că pentru C. Porumbescu, gimnastica - și chiar și la Stupca - putea fi nu numai de florile mălului, ci chiar și la exigentele „aparate” (de școală germană) ale lui Vater L. F. John: *barren* (paralele), *Reck(sului)*, *Bock* (capra), *pferd* (calul), *Kletterstangen* (prăjini de urcat), *Leiter* (scărițele pe frânghii), *Ringe* (inelele pe frânghii), Trapez (trapezul = leagănul-fus pe frânghii) etc.

Iar în gimnastică Ciprian știa să se folosească chiar și de „aparatele” lui Valter Jahn⁴.

Ce ne mărturisea dânsul în scrisoarea-i de la Brașov, din 17 Ianuarie 1883?: „Seara mă dusei la școala de gimnastică, unde domnii tocmai își făceau ora de gimnastică și priveam la ei. Atunci mă apucă și pe mine dorul de gimnastică, așa ca pe vremuri cu băieții, la Stupca. Așadar, sus pe sul; mă rotesc de câteva ori și cobor apoi, mă țin însă numai cu stânga și rămân puțin așa, atârând. Când sar apoi jos, simt așa o senzație ciudată în partea stângă a pieptului...” Începutul unei hemoragii! Ne duserăm la Popp, de luarăm cina. La ora 10 eram în pat, adormind foarte lin. Pe la ora 1 mă trezesc și-mi simt pieptul plin și horeăiesc oribil. Oho! - mă fulgeră gândul: Rău! Fac lumină, scuipe - sânge!” - „Am diengich in die Turnschule, wo die Herren eben Turnstundehielten u. sahihnenzu. Da überkammich auch die Listzutarnen, wiesenerzit mit die Buben in Stupka. Also hinaufaufs Reck, dreh'michein Paar mal herum u. Kam wie derherunter, halt'michaber nur mit derlinken Hand u. gängesoeineWeile - wieich dannherunterspring, fühleichsoein eine ingenththümlichea Gefühl in derlinken Brustgegend - abervorübergehend. Wirgiengen zum Popp wo, wir Nachtmahlassen, um 10. Uhrwarich im Bett u.

schliefganzrunig cin Gegen l. Uhrwach'ichauf u. fühle meine Brustvoll - u. röchele entsetzlich. Oho. denk'ich mir: Schlecht! Ziind'das Licht an, spukaus - Blut”.

Și ni-i aminte că marți la 22 iulie 1879, *Tagebuchul* nostru (pagina 123) înregistrează: „Danngien den wir in die nicht aufgestellter Turn geräthe an zusehen”, vizita la școală pentru a vedea aparatele de gimnastică nemontate.

Și în general, liricul senzitivul Ciprian nu e refractar și față de exerciții fizice, duminică, 18 mai, după același *Tgb.* (fila 76): „Ich geh' früh zum Woitko u. fechte mit ihm”, deci, **angajat la scrimă**, în obiceiul studențimii germane de atunci.

Acasă la Stupca, se pretează și **la vânat**. Luni, 28 iulie (*Tgb.* ff. 127-128) este notat episodul în care împreună cu comilitonii lui au plecat la vânatoare doar că îi prinse o furtună cumplită, cu fulgere și grindină, care i-a obligat să se adăpostească prin desigur, întorcându-se acasă uzi learcă, cu o înfățișare jalnică: „Hier aufgieng Iulo zum Fanta u. Kamnacheiner Weillw mit dem kleinen Victor u. Zwei Doppel hinter landern zurück. Wirgiengen auf die Jagd. Aber wehe! Lieber wären wir nicht gegangen. Im Wald erelite uns ein so fürchterliches Gewitter mit Hagel, Donner u. Blitz, dass wir allen Verkrichens in die Büsche, watschelnas wurden u. wie drei Ritter der traurigsten Gestalt umkehrten. Wir mussten natürlich alles - Kleider u. Wäsche wechseln u. verfluchten, die Stunde in der wir aus gegangen. Nachmittag ... es hat sich nemlich äschonaus geheitert - gehm wir wieder auf die Jagd, auf Tauben. Kriechen a 3. Stunden herum u. Konnten nichtschiessen. Gesehen haben wir wol (-wohl) eine Menge, konnten aber nicht zum Schuss kommen.”

Duminecă 21 septembrie (*Tgb.* f. 168): pleacă foarte de dimineață cu Gustav și cu doi paznici la vânat de iepuri, dar nimeni n-a împușcat nimic.

Ba, pentru a fi în cât mai perfectă formă socială, a luat cândva și **lecții de dans**! Cf.: vineri, 15 august (*Tgb.* ff. 139-140).

Vacansierul Ciprian îi fu deci tăticului său și de ajutor și de folos, suplinindu-l la școala primară, unde, în lipsa învățătorului, Iraclie se angajase cu prea multă instrucție.

Cât **pentru învățătura dată de învățătorul C. Porumbescu, în cântare, la școala primară**, avem mărturiile *Ciprian Porumbescu, învățător*⁵, ale unuia dintre fericii elevi-opincărași ai acestui mare învățător - elevul deveni în urmă distinsul preot-profesor Dr. Gheorghe Mihuță.

Sunt amintirile, înșirate – cu mult șart – de preotul **Gheorghe Mihuță** în revista amintită. Dar spusele acestea vin pentru anul 1880-1881! Și pentru școala primară de la Ilișești erau pentru Ciprian - Soare!

În carnetul său, *Tagebuch*, din 1879⁶, era notată ziua de 21 iulie, ziua în care o cunoscuse pe Berta!⁷ Fi-va fost și Berta Gorgon ceea ce l-a determinat pe Ciprian Porumbescu să-și continue și la Ilișești încântările cu învățământul cântării în școala primară... - dar și pe la cucernicia sa, pastorul pianist Traugott Gorgon...

Iar povestea părintelui Gh. Mihuță:

„Să mai depăn și eu din caierul aducerilor aminte... Ciprian Porumbescu se abătea foarte adesea pe la Ilișești, sat vecin cu Stupca copilăriei sale. În Ilișești petrecea la neuitatul director de școală **Ignatie Corvin**, cu care era înrudit și foarte împrietenit, din timpul când Ciprian ajunsese învățător de cântare la școala primară din Stupca, școală condusă de același prea vrednic Ignatie Corvin.

Între copiii cari s-au învrednicit a primi lecții de cântare de la C. Porumbescu se afla și o fiică a conducătorului școlar, Virginia, astăzi soția părintelui paroh Vichentiu Simiganovschi din Udești.

Prin Ignatie Corvin, C. P. a făcut cunoștința intelectualilor din Ilișești; între cari se distingea pastorul protestant Gorgon, om cult și mare iubitor de muzică. Așa au luat naștere cunoscutele raporturi dintre C. Porumbescu și familia Gorgon.

Dar să nu-mi pierd firul.... Era cătră finea anului școlar 1880/1881. Mă găseam elev în clasa a 3-a la Ilișești. Într-o bună zi numai ce ne trezim că domnul Ignatie Corvin intră-n clasă însoțit de alt domn, foarte înalt, foarte zvelt, dar foarte vesel și frumos, cu capul lui semeț și buclat”.

Știm de la Mihuță - chiar dânsul ar avea să fixeze faptul „către finea anului școlar 1880-1881” - ce fel de cântare se făcea cu domnul învățător Ciprian Porumbescu - domn „foarte înalt, foarte zvelt, dar foarte vesel și frumos cu capul lui semeț și buclat” și anume:

„După ce ne-a salutat zâmbind pe noi copiii, iar noi ne-am așezat pe locurile noastre și se făcu o liniște de ne auzeam răsuflatul, domnul cel nou, nici una, nici două, prinde a face școală cu noi. Dar ce școală! Nouă și nemaiauzită! Când **a prins a proslăvi cântecul românesc** și a spune că noi, românii, neam de țărani și de ciobani, avem mai frumoase decât națiile cele domnite, ochii i se umezeau de-a binelea, iar noi ne șmărcăim chiar aievea. Când, în urmă, minunatul nostru învățător prinse a cânta el însuși cu glasul lui, și vesel și duios, câteva cântece românești, toate gurile rămaseră căscate asupra lui și un pui de suspin plâpând purcese de undeva, din fundul lăiților.

Ne-am împrietenit chiar din prima lecție cu domnul învățător care știa să lăcrimeze ca și noi, și cântăm de-a valma cu dumniului: *Sânt școleraș de carte, Când era cioroaica barză, mai venea la noi la varză* și - mi se pare - și cântecul *Trei culori*. Nu pot uita cât haz au făcut cuvintele: *Nas de curcă, ochi de găscă, suflețelul de rădichi* - cuvinte repetate apoi neconținut, când era vorba să producem veselie în clasă. Destul că foarte curând cântecele acestea începură a merge strună și domnu Ciprian ne spuse:

- Nu-mi pare rău de trudă că cel puțin vă las o amintire care nu-ți uita-o toată viața! Și, Doamne, frumos îi cântecul care nu-l poți uita... - Ochii îi luceau din nou a umezire. Noi încă nu știam că școala cu domnu învățător Ciprian purcede înspre sfârșite. Numai când a venit odată cu d-l director și a prins a ne lăuda că suntem copii buni și ascultători, am înțeles că e vorba de un

rămas-bun. Atunci mi s-a întâmplat și mie să trăiesc aieva unul din cântecele cari nu se pot uita niciodată. Adică: d-l director i-a răspuns celui ce-și lua rămas-bun că-n adevăr are noroc de băieți buni, că-i vin copii chiar din alte sate (căci așa era școala lui Ignatie Corvin!...) și că are un școlar tocmai din depărtatul Berchișești. Eram eu, nemernicul de mine, victimă sortită a fi trimis la școala cea mare (liceul) din Suceava - precum mă și recomandă domnul director lui Ciprian Porumbescu. Și vreme ce eu înghițeam amarele lacrimi vărsate pentru neîndurata soarte a școlirii mele, Ciprian Porumbescu mă netezea pe cap, mă lăuda și mă îmbărbăta, spunând că-n adevăr a sosit vremea ca și obștea românească să se primenească cu vlaga de la țară, că mulți fii din popor, trecuți prin cele școli, au ajuns să fie frunte între frunți; și prinse a-i numi chiar cu numele pe cutare și cutare cărturar ieșit din școala de la Ilișești, astăzi preot ori domn mare.

Pe urmă nu odată domnul director Corvin ne povestea cine anume a fost învățătorul nostru de cântare și ce fapte mai făptuiește...

De atunci niciodată, niciodată nu mi-a fost dat să-l mai revăd! Ani întregi de școală și ani de preoție însă, mare alean și mângâiere mi-a fost cântecul lui Ciprian Porumbescu. Ori de câte ori îl aud, parcă simt că o mână blândă din copilărie mă netezește pe cap...

Când în anul 1903 a luat ființă prea vrednica Societate de cântare *Ciprian Porumbescu*, nu puteam să nu fiu printre primii ei membri fondatori. Între preocupările acestei societăți a fost și ridicarea unui bust lui C. Porumbescu.

Întâmplarea a voit ca bustul Porumbescu, a cărui sfințire a luat proporțiile unei reale sărbători naționale, să fie așezat drept în fața locuinței mele. Și iată deci că totuși mi-i dat să-l revăd în fiecare zi chiar chipul aceluiași tânăr, întocmai cum l-am văzut acu 54 de ani⁸ în școala de la Ilișești...

Suceava 15 Oct. 1933 -

Preotul Dr. Gheorghe Mișuță.

Reținem acum atâtea elemente importante din această plastică mărturie contemporană lui C. Porumbescu. Întâi faptul că - desigur și de dragul învățatului (în toate sensurile, avea doar iarăși ocazia să prinză te miri ce nouă fărâmiță de adevărat cântec popular!) Ciprian ajunge să fie învățător și la Ilișești.

Entuziasta evocare a cântatului apoi, cu învățătorul C. Porumbescu, nu ne surprinde când - C. Morariu ne spune precis: „Nu e ...mirare, ca un suflet așa de simțitor ca al lui, să nu fi răspândit în jurul său ca floarea cea plăcut mirositoare, numai parfumul binelui, frumosului și a tot ce e măreț și nobil. Nu e mirare că în orice societate se ivea, el era matca, împrejurul căreia se adunau albinele”.

Dar spusele lui Gh. Mișuță se verifică a fi nu numai entuziaste, ci, în sinceritatea lor, și atât de drepte, când pe tânărul „foarte vesel și frumos, glasul lui, și vesel și frumos, cu capul lui frumos și buclat”, ni-l amintește și cântând și el însuși, cu glasul lui și vesel și duios!

Cele două note fundamentale din temperamentul porumbesc: al lui Porumbescu-fiul, ca și al lui Porumbescu-tatăl!

Și, record de fericită caracterizare a inspirației lui C. Porumbescu în muzică, această aproape anacronică mărturie: „Când a prins a proslăvi cântecul românesc și a spune că noi românii, neam de țărani și de ciobani, avem cântări mai frumoase decât națiile cele domnite, ochii i se umeziră de-a binelea”...

Aceasta, la 1879-1880-1881! Când, la 1921, în revista *Muzica*, An III, p. 115, sub autoritatea lui George Enescu se puteau colporta orbecăeli ca acestea⁹ „Muzica românească e complexă, foarte întunecată, încă în fașe. E o compoziție din muzica arabă, slavă și ungară¹⁰ posedând însă și o atmosferă proprie ce n-o găsești în muzica altor popoare... În Muntenia muzica e mai turcească, în Moldova, mai mult ungurească... Din toate aceste dialecte muzicale izvorăște însă o individualitate proprie...; multe din jocuri sânt rusești și grecești”!!!

Ba, spusele lui Gh. Mișuță întră și-n **repertoriul muzical al lui C. Porumbescu!!!** Adică! *Sunt școleraș de carte* e unul din cele 10 *Cântece lumesci* din manuscrisul¹¹ de pedagogie muzicală al lui C. Porumbescu, *Elementele muzicii vocale pentru scoalele populare și normale...* – unde, ca Nr.7 și-ntr-o versiune puțin modificată a cunoscutului cântec din camera copiilor *Baba, baba oarba, Unde este roaba? Brațele întinde, roaba de-o cuprinde*: adică:

7. Școlărașul

Moderato

Șco-lă-raș de car-te sînt și tot voi fi Și de bi-ne-am par-te

căci știu a-ce-ti Și de bi-ne-am par-te căci știu a-ce-ti.

2.

Cei ce mă învață
Mult îi mai iubesc;
Căci mă-nvață bine.
De rău mă feresc.

3.

Tata și Mămuța
Se-ngrijesc mereu;
Mulți ani să-i susție
Bunul Dumnezeu!

4.

Merg tot înainte
Și-s sânguincios;
Și-o să fiu cuminte
Lumii de folos!

Apoi: Când¹² *era cioroaica barză...* e nr. 19 din *Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români...* de Ciprian Golembiovski-Porumbescu, Viena 1880 p. 30 – sprinten în melodie și clasic exemplu de umplutură lăutărească în text! Anume:

19. *Pân-era cioroica barză* (cântec țigănesc)

Pân' e - ra cio - roai - ca bar - ză Mai ve - nea la noi la var - ză I -

li - a, li - a li - a, li - a. la Ciun-da - ra, ciun-da - ra, ciun-da - ra ca

dăn - ciu - li Ciun-da - ra ca dăn - ciu - li Ciun-da - ra ciu

În melodie sunt merituose folcloricele intervale cromatice (de tonalitate minoră) din măsurile 6, 7, 12 și 14. În text putem da atenție interjecției *liii* (cu *i* prelung), *lia, lia, lia, lia-laaa* (cu *a* prelung), un soi de variantă la *tra, la, la, la, li, la-laaa*, pentru *ciuncara* și *ciuncaraca* rămâne să se pronunțe specialiști ca Barbu Constantinescu¹³ dacă sunt și ele interjecții¹⁴. Interjecția *cââârrr*, știm empiric (din vreme când cântam și noi aceste năzbătioare...), nu se cere cântată, ci hăulită (într-o cât mai prelungită cromatică de sus în jos). Celelalte... să zicem „strofe”, aceeași duhleață lăutărească:

2. De când s-a coțofănit¹⁵

La varză n-a mai venit

liii – lia, lia, lia, lia-laaa!

Și-acum... specială reminiscență a lui Gh. Mișuță – a 3-a „strofă”:

3. Nas de curcă, ochi de găscă

Suflețelul de rădichi...

și mereu aceleași spirite faraonești:

4. Colo-n vale-n poieniță

A fătat o prepeliță;

5. Colo-n vale-n poieniță

A ouat o bivoliță...¹⁶

Iar deșănțatele non-sensuri din strofa a 3-a, cari totuși „produceau veselie” printre elevii ilișeșteni (Gh. Mișuță), ne aduc aminte că mult mai târziorul consătean al lui C. Porumbescu, lăutarul român (nu țigan!) Ionică Bidirel¹⁷ îi zicea la fel, împreună cu taraful său, în 1911, în casa porumbescologului Constantin Morariu de la Pătrăuți pe Suceava.

Altă „strofă” a lui I. Bidirel de care-mi aduc aminte:
Cine naiba a mai văzut Om cuminte când îi bat (= beat)!
Om cuminte, ne-nsurat¹⁸ Hai, raci, cu nădragi...

Așadar folclorul...cu: ... pelerină și raci cu nădragi!!!
Cu cântecul **Trei colori**, semnalat apoi de Gh. Mihuț, suntem iarăși la anticiparea, alcătuirea simpaticei plachete *Colecțiunea de cântece sociale pentru studenții români*, tipărită (imediat) la Viena, (1880) unde-n paginile 8-9 aflăm astfel acest imn - în muzică și text al Golembiovskiului bucovinean – dintru-ntâi numai imn studențesc¹⁹ iar în urmă – imn național! Deci:

3. Cântecul tricolorului

1. **Trei culori** cunosc pe lume,
Ce le țin de-un sânt odor.
Sunt colori de-un vechi renume,
Suvenir de-un brav popor.
2. **Rosu-i** focul ce străbate
Inima-mi plină de dor,

Pentru sânta libertate
Și al patriei amor.
3. **Auriu** ca mândrul soare
Fi-va-al nostru viitor,
Pururea-n eternă floare
Și cu luciu netrecător.

4. Iar **albastru** e credința
 Pentru nație ce-o nutrim:
 Credincioși, fără schimbare
 Pân'la moarte o să-i fim!
 5. Pân-pe ceriu și în lume
 Vor fi aste trei colori,

Vom avea un falnic nume
 Și un falnic viitoriu.
 6. Iar când, fraților, m'oi duce
 De la voi și-oi fi să mor
 Pe mormânt atunci să-mi puneți
 Mândrul nostru tricolor.

Melodia și prima strofă a *Cântecului tricolorului* din Muzeul Ciprian Porumbescu
<https://www.google.ro/search?q=berta+gorgon>

XX.1.

Elaborări didactice, teoretice și practice

Concomitent cu activitatea lui C. Porumbescu de învățător la Stupca și la Ilișești, urmează să-i cunoaștem și opera didactică scrisă, care se cuprinde în următoarele două elaborate:

A - *Elementele notației muzicale*²⁰

și

B - *Elementele muzicii vocale*.

Ambele lucrări ni se prezintă în câte două manuscrise. Lucrarea A - în ambele redactări - e scrisă pe câte 1/2 de coală, pentru ca-n jumătatea stângă să se poată întregi schimbările necesare coloanei din dreapta.

Și deci *msul* A cuprinde în 10 coale, de 49 de pagini pe 1/2 scrise (pagina 40 rămânând albă) - coale mari de excepționale dimensiuni 1/2x 24 3/4 cm)!

Partea I-a teoretică (pp 1-34) și partea a II-a, practică de numai 5 pagini 35-39) – întreaga fasciculă vedește retușările stilistice venite din mâna lui Iraclie Porumbescu și, în cea mai mare parte, acceptate de Ciprian în *msul. 2 din A*. Încât acest ms. 2 din A este ediția mai ... definitivă a aceluiași text, prins acum în coale, de 52 pagini pe 1/2 scrise, - coale în dimensiuni normale (de aproape 33 x aproape 21 cm.).

Elementele notației muzicale sunt scrise de C. Porumbescu pentru elevii... copii (de la Stupca și Ilișești și poate și de aiurea) – ceea ce se evidențiază din contextul materialului (deci prima redactare a lui Ciprian).

Versiunea (msul.) 1, p 8: „Iar tonurile mai joase²¹ decât scara fundamentală²², dintre cari luăm numai 3, neavând vocile copiilor adâncime atât de mare²³, sunt următoarele” ...

Versiunea (Msul.) 2 (revăzut de Iraclie !), p. 13:

„Ea tonurile mai dișe decatu scara fundamentală deintre cari luamu numai 3 neavendu vocile copiiloru o ademcime mai mare sunt următoriale”²⁴; sau Versiunea 1, p. 30:

„Să se explice și analizeze după²⁵ rând cu copiii toate feliurile de tacte²⁶...”
- și Vers. 2 p. 41: „Să se explice și analizeze cu copiii toate feliurile de tacte.”...

Și acum - cuprinsul acestui manual de introducere în scrisul muzical. Îl citim din etichetele paragrafiate și împărțite și pe capitole – numerotare care (abstracție făcând de câteva mici²⁷ încurcături) sunt în ambele mse. (1 și 2) aceleași, adică:²⁸:

Partea I-a Teoretică:

1. Muzica: Ton (Tonu);
2. Note: Liniile de note;
3. Nălțimea tonurilor. (Înălțimea tonurilor);
4. Numirea tonurilor (tonurilor);
5. Scrierea notelor (notelor);
6. Cheia notelor (Cheia notelor);
7. Semitonurile sau tonurile cromatice (seu ...);
8. Numirea și scrierea tonurilor cromatice (tonurilor cromatice);
9. Formarea celorlalte scări de tonuri (celorlalte scări ...);
10. Despre intervale;
11. Durata tonurilor (Durata tonurilor);
12. Despre pause;
13. Despre tact și feliurile tactului. (tactu);
14. Gradurile mișcării și unele semne întrebuințate în musică. (mișcării și ... întrebuințate în musica);

Partea a II-a:

1. Despre ținerea corpului. (ținerea...);
2. Timpul de cântare. (Tempul(u) de cântare);
3. Însușirile vocii. (Însușirile vocii);
4. Formarea tonului²⁹.

Limba acestui opuscul e regională, iar terminologia împrumutată din germană.

Specimene de limbă: „ne respicăm ... în vorbirea noastră” – Ms. 1 (1); „îndegetat” Ms. 2, (17); „Ce însemnează” 21 („insemneadia”); „ca să nu conturbe” 39 (52).

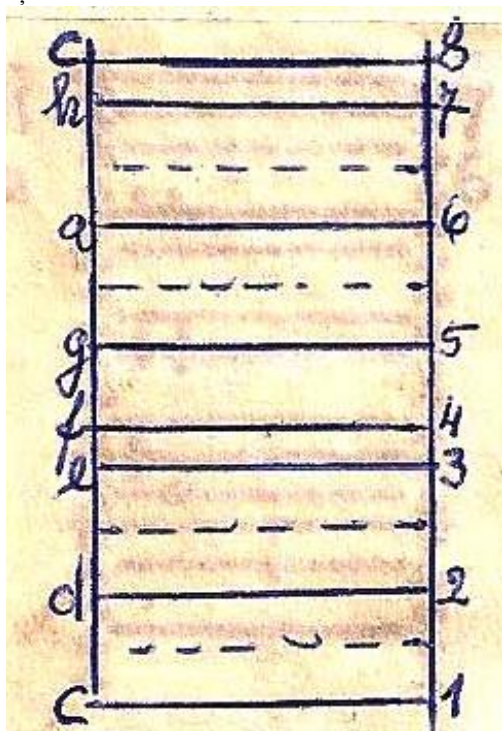
Terminologie: „liniile de note” 2 (2) = portativul; „tonurile ... cele mai joase” schimbat (de Iracție!) în „adânci” 4 (6) = tiefer! „Scara fundamentală are următoarele 7 tonuri: C, D, E, F, G, H” 7 („Scar’a fundamentală are următoriale 7 ...” 14) – *Grundtonleiter*!

Și, de înlocuit cu: *do, re, mi, fa, sol, la, si*; „*cis, dis, fis, gis, ais*” 14 (21) – în loc de *do-diez, re-diez, fa-diez, sol-diez, la-diesz* și „des, es, ges, as, be - în loc de *re bemol, mi bemol, sol bemol, la bemol, si bemol* 14 (21); „semnul restituirii care se numește și almintrelea, quadratul” 15 („...restituie care are forma aceasta: becar. Semnului acestuia³⁰ numesce și quadratului” 21-22); *Auflösungszeichen* = becarul; „crucița” 14 (21) = diezul; „Coborârea unui ton se

arată prin aceea că i se pune înaintea semnului *be* (*bemol*) 15; („Coborârea unui tonu se areată prein aceea că i se pune înaintea semnului(*u*) *be*” 23) – deci *be* = *bemol*; „Formarea celorlalte scări de tonuri” 16 („... celoru-alalte scări ...” 23) – *Tonleiter* = game; „scări dure ... spre deosebire de cele mici” 20 (28) – gamele majore și minore!; „un tact” 30 („unu tactu” 40) = o măsură; „liniile de tact” 30 („liniile de tactu 40) = barele măsurilor.

Meritoriu, apoi, acest **abecedar muzical**, prin intuitiva expunere a fondului. Bunăoară³¹: „Precum (limba noastră ce o vorbim) vorbirea din cuvinte, iară aceste (iarăși) din silabe și sunete, așa și muzica, care(a) se produce prin instrumente (muzicale) sau prin vo(a)cea omenească, constă din arii, melodii și aceste iarăși din sunete, cari sunete se numesc în muzică tonuri.” (p. 1)

Sau această lămurire a gamei și a semitonurilor: „Dacă (privim) ne uităm la o scară simplă (de lemn) precum (de care(a)) se află mai la toată casa, vedem cum că între o spiță și între alta este o distanță mai mare și că nu urmează o spiță nemijlocit sau lipită de alta (alteia). Asemene e și cu scara tonurilor; însă depărtarea aceasta de la un ton la altul nu e ca la scara de lemn, tot adică asemenea de mare, ci se schimbă după o regulă anumită, care(a) o să ni arete figura (prezentă) de față:

Scara muzicală desenată de Ciprian Porumbescu

(În) Scara aceasta are, precum vedem (sunt) 8 spițe³² cari numite după cele 8 litere din scara tonurilor *c, d, e*, ș.a. m.d..

Spița a 4-a urmează nemijlocit celei de-a 3-a., asemenea și spița a 8-a celei a 7-a, pe când între celelalte spițe mai rămâne loc liber, o distanță adecă mai mare, așa, încât ar mai încăpea câte o spiță, precum (și e îndegetat) e și arătat aceasta în figura de sus prin semnele:

Să ne închipuim, deci că aceste 8 spițe ar fi cele 8 tonuri din scara (fund.) fundamentală și, dacă începem cu *c* a ne sui în sus, însă așa că, în mijlocul distanței între *c* și *d*: să stăm locului, atunci prin (rădicarea aceasta *a*) urcarea lui *C*. la jumătate de distanță între *c* și *d* căpătăm un ton nou, care, n-a fi nici *e*. nici *d*, ci jumătate de *e* și jumătate de *d*.

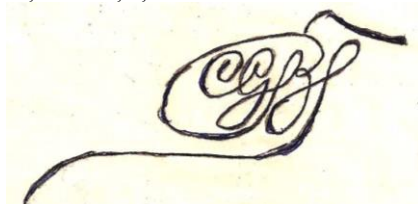
Tonul acest (acesta) nou nu cuprinde așadară o distanță de un ton întreg, cum ar fi aceasta de la *c* până la *d*, ci numai (de) jumătate de ton și se numesc un semiton sau cu (un cuvânt grecesc) o numire grecească un ton hromatic.

Numai *e*, precum se vede aceasta din figura de sus se rădică de-a dreptul la *f*, nefiind distanța, între *e* și *f*, atât de mare ca să (poată ocupa un) aibă atâta loc între *e* și *f*, care loc ar corespunde unui sunet de) (cât ca unui) mai încăpă un semiton. Asemene și *h* se rădică direct la *c*, fără ca să treacă prin un semiton” (pp. 11-12).

După ce, deci, autorul stabilește faptul că³³: „Tot între 2 spițe a unei scări de tonuri trebuie să se afle un semiton, numai între spița a 3-a și a 4-a și între spița a 7-a și a 8-a nu (este el) e nici un semiton” (pp. 12-13) – acesta prea entuziast autor semnalează primele 5 „scări” (game) „cu cruciță” (cu diezi – pagina 19 și primele 5 scări „cu *be*” (cu bemoli) – pagina 20 – făcându-și iluzia că, în felul analitic al manualului său (pp. 16-19), învățătorul³⁴ „va face bine a esercita formarea tuturor scărilor până la 5 # și 5 bemoli, spre a le face copiilor o idee clară despre felurile scări” (pp. 19-20).

Elementele notației muzicale rămân alt semn pentru dinamismul creator al lui C. Porumbescu – care, cu timpul, ni-ar fi dat, poate, și o teorie a armoniei și celelalte... oricât l-ar căina muzicografii că nu s-a învrednicit de-o educație muzicală completă!

Și n-o pierdem din vedere tandreța acestui monogram de la finea *M-ului* 2 (p. 52), în care C(iprian) G(olembiovschi) dar și G(orgon), ba chiar și P(orumbescu) e înghirlandat cu B(erta) – - iar acolada de la încheiere f(s?), parc-ar visa de Stupca dar și de Ilișești !...

Iscălitura învățătorului Ciprian Porumbescu

Celălalt auxiliar didactic al lui C. Porumbescu, învățător de școală primară, *Elementele muzicii vocale* ni s-a păstrat în următoarele 2 mse:

Msul 1 – redactare mai completă de 11 pagini, coale mari cu portative. În pagina a 12-a, numai primele 2 și 1/3 șire de sus abia schițate cu creionul, cuprinzând în șirul 1, altă versiune la msul. 10 - *Cântec de primăvară* - cuprinzând³⁵ deci următoarele (sub titlul *Primăvara a sosit* - și *Allegretto*, în *Fa Major*, nu *Moderato* în *Sol Major*, ca amintitul Nr. 10):

N.B. – Începutul măsurii 5 (ilizibil), îl completăm noi (cu optimele *fa-mi*) după măsura finală. Semnul de 4/4 (C) îl adăugim noi.

Primăvara a sosit

Allegretto

Și iar în p. 12, șirul 2 și a 3-a parte din șirul 3, schița (rapid aruncată din creion: *Cântecul lui Ștefan* – din cantata *Tabăra Română*, prezentat anterior.

Se vede așadar că Ciprian intenționa să mai modifice (*Cântec de primăvară*) piesele din *Elementele muzicii vocale* și să-l mai înglobeze și foarte potrivit *Imn al lui Ștefan*. În adevăr, la p. 9 a *msului 1* îi citim același firav scris cu creionul: „(Hora)” – deci, poate și-un cântec în formă de horă; și poate chiar *Hora* din cărțulia lui Ciprian, *Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români*, Viena 1880 p. 11: „*Haideți frați cu bucurie, /Hai cu toți să ne-nsoțim/ Și în sântă armonie/ Viața să ne-o îndulcim.*” - și în nota din subsol: „a se schimba”.

Msul 2 se prezintă (în 10 pagini coale mari cu portative) și cu titlul (p. 1): *Elementele muziceii vocale pentru școalele populare și normale*³⁶ după o metodă catehetică cu un apendice de *Exerciții cântări limesci și imnuri besericesci de Ciprian Golembiowski-Porumbescu teolog și filosof absolut*”. Mai jos, la dreapta: „Se află sub presă. Dar imnurile bisericești n-a mai apucat autorul să le reproducă aici din *msul. 1*.

Msul 2 este copia, în parte și mai grijuțu scrisă, a *msului 1* fiind menit, ca anexă C., la o cerere, ceea ce se vede și din timbrul³⁷ fiscal (verde) de 15 Kr. (*funfzehn Kreuzer*), fixat în pagina – titlu și ștampilat cu pecetea ovală, de metal: *Consistoriul Bucovinei*.

Iar „teologul și filosoful absolut”, isprăvise cele două facultăți, semestrul IV la Facultatea de filosofie³⁸ de la Viena, obținând la 30 Sept. 1880 și *Absulatoriul* de rigoare.

Ne aflăm deci în perfectă concordanță cronologică și cu spusele preotului Dr. Gheorghe Mihuță despre învățătorul C. Porumbescu.

Manualul – ca să-i zicem așa - *Elementele muzicii vocale* - e conceput de C. Porumbescu în vederea unor elevi-copii, căci, în ambele mse (1 și 2), citim: „Înainte fiecărui exercițiu trebuie învățătorul mai întâiu să analizeze cu copiii exercițiul respectiv, explicând toate semnele muzicale provenitoare într'însul. La exercitare dă învățătorul tactul (Vezi prefața).”

Dar prefața n-o vedem! Poate-că autorul n-a apucat s-o redacteze.

Și iată acum ce cuprinde acest abecedar al cântării.³⁹

A - **Exerciții**, cu I „Scara de C” – deci *Do major*; „Scara de G” – *Sol Major* și „Scara de F” – *Fa Major*. În cuprinsul numai al acestor 3 game, 16 simple exerciții solfegiabile (așa cum le-o fi deprins micul C. Porumbescu de la maestrul Ch. Mikuli la Șipot) - și care din latura teoretică urmează să-l învețe pe elev: notele „întregi” (de 4 pătrimi) apoi „jumătăți”, „pătrimi” și „optimi” adică măsura $3/4$, iar din capitolul intervalelor, raporturile de „prime”, „secunde”, „terțe”⁴⁰ și „intonația de semitonuri” (*fa-fa diez, sol ... fa natural (cu becarul său), mi*). Exercițiul 15 mai aduce inovația ritmului de $2/4$, iar ultimul exercițiu (16), ritmul de $6/8$.

XX.2.

Cântece pentru copii

După numai atâtica teorie, urmează partea B. *Cântece lumești*, adică:

1 - **Imnul poporal**, ceea ce înseamnă **Imnul austriac**, *Gott Erhalte, „Gott beschutze”*, în melodie⁴¹ creație a marelui Josef Haydn – cu vai-și-amarul de text românesc⁴²:

„De Absburgii, nalte troane, soarta noastră s-o legăm” – sau: Cetățeanului avere / Fie subț oștimii scut / Și-a științelor putere / Să s-arete în văzut” ...;

2 - **Rugăciune înainte de școală**, cu... pedagogicescul text „Doamne sfinte și-ndurate, / Varsă a ta bunătate / Preste noi, cei umiliți, / În puteri ne întărește, / De păcate ne ferește, / Fă-ne, Doamne, fericiți” / - și, exact la fel, pe aceeași nepretențioasă melodie;

3 - **Rugăciune după școală**, cu acest, la fel de convențional text: „Cerescule-mpărate / fă ca cele învățate / Să rămâie întru noi / Și ne-ajută a și face / Ce-nvățarăm și ce-ți place / Și ne scapă de nevoi”;

4 - **Imnul școlaii** (în Msul 2, titlul e *Școala*), pe textul lui Iraclie Porumbescu:⁴³

Ziua-o face mândrul soare Dar a minții luminare
 Ochii trupului⁴⁴ sunt sori, Se revarsă azi prin școli ... etc.
 - celelalte 5 strofe. Melodia – destul de convențională;

5 - **Cântecul gintei latine** (al lui Alecsandri), exact în tonalitatea *Fa major*, în care C. Porumbescu o va tipări în *Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români* 1880, pp. 5-6 și despre care în *Prefață* compozitorul zice: „Cântecului gintei latine i-am dat o arie nouă, fiind executarea melodiei introduse de Marchetti prea grea și, cu puține mijloace, imposibilă”. Singura inovație melodică, în ediția tipărită, e, în măsurile 6 și 14, hromatismul: *do-do diez*;

Cântecul gintei latine din Ms. 6234 din Cabinetul de Muzică –
 Biblioteca Academiei Române

6 - **Limba românească**, pe care să zicem, nemuritoarele versuri ale lui G. Sion, „Mult e dulce și frumoasă / Limba ce-o vorbim” - și, unde variația melodică față de melodia care circulă, e aceasta, din partea secundă:

Multe e dul-ce_ și fru-moa-să_ Lim-ba ce-o vor-bim Al - tă lim b-ar - mo-nio-oa - să -
 Sal - tă i - ni_ ma-n plă - ce - re_ cînd o as - cul - tăm Și pe bu - ze-a - du - ce mie - re -
 Ro-mâ-na - șul_ o iu - beș - te_ cu su - fle - tul său Vor-biți scri - eți - ro - mâ-neș - te -

Ca ca nu gă - sim
 Cînd o cu - vin - țăm
 pen-treu Dum-ne - zeu.

Allegretto.

Limba românească.

Multe e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim Al tă limba românească
 ca ca nu găsim, Salta i mi mă n plăcere cînd o ascultăm
 Româna șul o iubesc ca un flutur
 pe buze-a du-ce miere cînd o scutur
 vorbiți scrieți ro-mânește pen-tru Dumnezeu

2. *De ce limba străpunească*
Car e o viață?
Au vorim ea să reziste
Prava ce călăiește?
Limba "liară" vorbe sacre
La străbuni ora:
Et ar plange în neamurile
Căci se ar asculta.
Al lor geniu mi s'aplinea
Sin mormânt mare
De mormânt mare

3. *De ce limba străpunească*
Car e o viață?
Au vorim ea să reziste
Prava ce călăiește?
Limba "liară" vorbe sacre
La străbuni ora:
Et ar plange în neamurile
Căci se ar asculta.
Al lor geniu mi s'aplinea
Sin mormânt mare
De mormânt mare

Limba românească, din Ms. 6234 din Cabinetul de Muzică –
 Biblioteca Academiei Române

7 - Școlărașul⁴⁵ prezentat mai sus, menționat de Gh. Mihuță;

8 - Dor de călătorie⁴⁶,

Primăvara cea verzie,

Cu coșta-i aurie

Mi-a sosit voios în țară

Drăgulița primăvară.

Dar melodia se lungește aproape la dublu prin tinereasca exuberanță a lui

Porumbescu.⁴⁷

[illegible]

Dedesubtul lui *Dor de călătorie* din *Msul 1*, însemnarea lui Ciprian, din vârful creionului: *Cântecul tricolorului* – altă intonație, realizată în *Colecțiunea* vieneză, de la 1880;

1. Rândunică mititică: De ce fugi din țara mea?:	2. Au ți-i frică, mititică, Că te-apucă iarna grea?:
3. Nu vezi, vița, frunzulița Încă n-au îngălbenit:	4. Albinița, musculița: Păn-acuma n-au pierit
5. Care bine pentru tine: Pe-alte locuri ai văzut?:	6. Ia, mai bine, Șezi la mine,; Unde cuibul ți-ai făcut.
În <i>Msul. 1</i> mai citim și această a 4-a „strofă” (tăiată apoi cu condeiul):	
4. <i>Rândunică mititică,</i> <i>Mai rămâi în țara mea,</i>	<i>Fără frică, tinerică,</i> <i>Că te-apucă iarna grea.</i>

Dar – pe altă melodie, și mai școlărească - *Rândunica* - o aflăm în manualul lui Marcel Botez - *Cântece și semne muzicale*, Craiova, *Scrisul Românesc*. Adecă, în p. 45:

17. *Rândunica*

1. Rândunică frumușică, Rândunea,
De ce fugi din țara mea, din țara mea?
Ori ți-e frică, mititică, ori ți-e frică mititică,
Că te-apucă iarna grea?
2. Nu vezi vița, frunzulița; Nu o vezi?
Încă n-a îngălbenit; n-a-ngălbenit.
Albinița, musculița, albinița, musculița
Pân-acuma n-a pierit.
3. Rândunică mititică, Rândunea
Mai rămâi în țara mea,
Fără frică, mititică, fără frică, mititică,
Că te-apucă iarna grea.

Concluzia noastră: Bravo lui Porumbescu, dacă, prin simpla tradiție școlară, textul său a ajuns așa de popular! Iar partea melodică, în primele măsuri, exact aceeași (și chiar în aceeași tonalitate) ca cea din Nr. 19 al *Colecțiunii de cântece sociale ...* Viena 1880 p. 30, *Pân-era cioroaica barză* - și care continuă cu aceste *Cântece lumești*, adică profane.

10 - *Cântec de primăvară*, deasupra căruia, în *Msul 1*, scrisul (abia schițat cu creionul *Horă*) ar indica poate intenția compozitorului de a-l înlocui cu o horă. Textul, mare lucru să nu fie al lesne a chiar prea-lesne improvizatorului de texte C. Porumbescu:

1. Primăvara ne-a sosit	2. Haideți frați, prin codri, văi
Și câmpia a-nverzit	Să privim turme de miei
(<i>Iu-iu-iu și tra, la, la</i>	(<i>Iu-iu-iu și tra, la, la</i>
Veniți a ne bucura)	Să săltăm și noi așa.)
3. Păsăruicile din zbor	4. Vezi mulțimea cea de flori,
Ne-ncântă cu vo(a)cea lor	Îmbrăcată'n mii colori?
(<i>Iu-iu-iu și tra, la, la</i>	(<i>Iu-iu-iu și tra, la, la,</i>
<i>Să cântăm și noi așa)</i>	<i>Să-nflorim și noi așa.)</i>
5. Vezi plugariul colo-n câmp	
Cum trage folos din timp	
(Iu -iu -iu și tra-la-la	
Să lucrăm și noi așa!)	

Melodia - adecvată exigenței copilărești! ... Adică:

Moderato

Pri - mă - va - ra ne - a so - sit și cîm - pi - a a - n ver - zit iu iu iu și tra la - la

Ve - niți a ne bu - cu - ra lu iu - iu și tra - la - la Ve - niți a ne bu - cu - ra

Partea a 3-a a *Msului 1* (în *Msul. 2* se vede că autorul n-a mai prididit s-o reproducă), C. Porumbescu - *Imnuri bisericești* (pentru 2 voci). E, se vede, ceea ce catalogul manuscriselor lui C. Porumbescu, redactat de Liviu D. Rațiu (soțul Mărioarei, soră a lui Ciprian) când preda msele porumbescene societății C. Porumbescu de la Suceava, în pagina 6, înregistra (cu nrul. 184) drept *Liturghie pentru băieți* (pe 2 voci).

Msul 1 (f. 9, 10, 11) - pentru *Elementele muzicii vocale* - cuprinde deci: 1-5 ecteniile; *Mărire Ție, Doamne ...; Doamne, miluiește; Dă-ne, Doamne; Ție Doamne; și Amin*; apoi 6. *Heruvicul*; 7. *Ca pre Împăratul*; 8. *Și duhului, tău*; 9. *Pre Tatăl*; 10. *Milă de pace, jertfă de laudă*; 11. *Și cu duhul tău*; 12. *Avem cătră Domnul*; 13. *Cu vrednicie*; 14. *Sfânt*; 15. *Pre Tine Te laudăm*; și 17. *Unul Sfânt*. – totul, cât mai cristalin, mai simplu – și-n *Fa Major* – ca bunăoară:

Andante

Cu vred - ni - ei - e și cu drep - ta - te es - te a ne în - chi - na etc.

Elementele muzicii vocale fură așadar - și ca intenție pedagogică și ca material (*Cântecul gintei latine, Rândunica față de Păn-era cioroaica barză și poate (?) Cântecul tricolorului și Hora - Haideți, frați cu bucurie*) – punte înspre citata *Colecțiune de cântece sociale ...* din 1880.

XX.3.

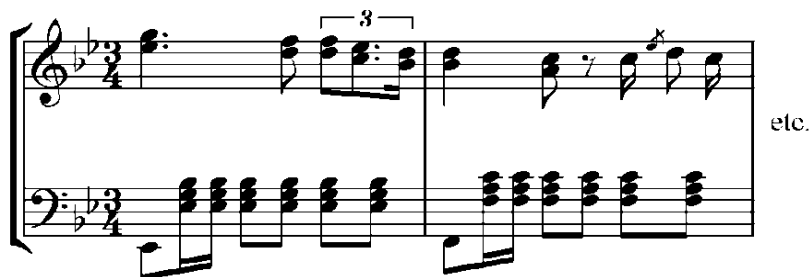
Alte creații ale lui Ciprian

Altă piesă a lui C. Porumbescu, din acest răstimp, în care dânsul „tot timpul cântă și compune” (Mărioara), vine cu titlul, caracteristic pentru un Golembiovski, care mereu vibrează la marile evenimente ale Neamului: ***Penes***

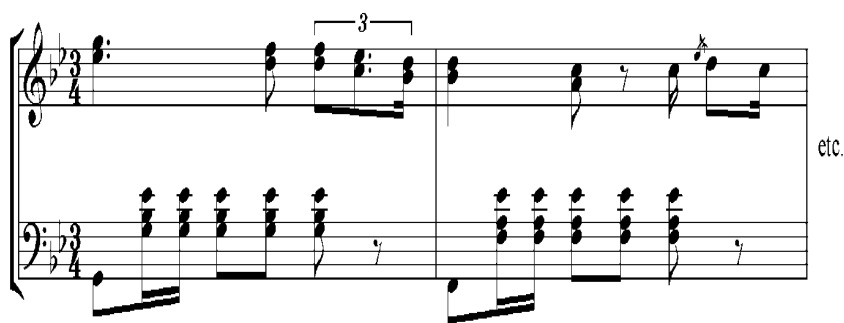
/ **Curcanul** / Horă / compusă / pentru / Piano / de C. Golembiovski-Porumbescu. Am citat-o după primul lui ms. (pe o coală mare, lunguiet-culcată), unde desenul (cam stângăcel) al compozitorului, în pagina I-a, ni-l prezintă pe Dorobanțul român, în poziție de „drepti”, cu steagul tricolor fluturând în vânt; ba și cu două decorații pe piept - exact spusa lui Alecsandri: „Și crucea Sfântului Gheorghe și-a României Stea”. Desen care denotă cu cât drag își alinta Ciprian produsele sale și care e atmosfera epocii. Iar la sfârșitul piesei, foarte discret, data pusă de compozitor: „23.6.78.” Al doilea Ms. 4 pagini de coală mare obișnuită are titlul *Peneș Curcanul / Hora*, compusă pentru Piano / și / dedicată cu cel mai profund respect⁵¹ Laureatului Poet al Latinității⁵² D-lui V. Alecsandri / de C. Golembiovski-Porumbescu.

În pagina a 2-a din *Msul 1*, citim: *Peneș Curcanul* Horă de Salon ceea ce parcă vrea să zică: Horă, nu de inspirație folclorică, ci horă de invenție proprie și horă concertantă. În adevăr, așa se prezintă piesa.

Cele două mse., puțin diferă unul de altul. Bunăoară – măsurile 9 și 10 din primul $\frac{3}{4}$: În *Msul 1*:

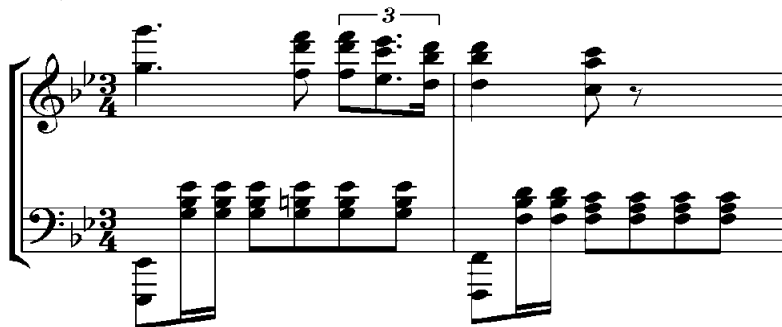
iar în manuscrisul 2:

Sau, în *Horă*, partea a 2-a și a 3-a (după cele două bare), trioletele din măsurile 2, 4 și 6, în *Msul 1* sunt simple, iar în *Msul 2* dublate cu octava inferioară.

Intensă e diferența între aceste două mse. și ediția (de multă amploare pianistică) tipărită în colecția *Din compozițiunile lui Ciprian Porumbescu*, Fascicula IX-a - *Peneș Curcanul* - horă pentru pian Editura Reuniunii de

cântare Ciprian Porumbescu, în Suceava, 1911. Nota la subtitlul *Horă de salon* din p. 2 zice: „Revăzută de directorul de muzică August Karnet”. Le ilustrăm înzorzonările polifoniei pianistice din ediția Aug. Karnet, juxtapunând măsurilor 9 și 10, citate adineaori, următoarele merituoase versiuni (chiar și armonistice):

și menționând că-n *Horă* aceleași triolette sunt dublate cu octava superioară. Procedul versificației cu octava superioară, A. Karnet îl practică și-ntr-alte pasagii ale piesei. Merit al revizuitului Karnet e c-a respectat ductul melodic al piesei. Doar în prima măsură (care se repetă și-n reluarea ostășescului pasagiu de 2/4), A. Karnet de-l ridică pe (și mai surprinzătorul, dat atât de porumbescul!) *mi bemol* la *mi natural*.

Și, ca să revenim la caracterul acestei *Hora de salon*. Erau în nota timpului aceste hore. Mai târziu – înainte de 22 Iunie 1883 – va apărea în tipar, ca op 12, altă *Horă de salon* a lui C. Porumbescu. Cunoaștem apoi hora: *Hommage a la Roumanie/ Hora de Salon/ avec Introduction / pour le / Piano / par / A. Flechtenmacher / ... Bucharest. / Sotschek & C-ie. / rue Mogochoi, 7., unde Introducerea în 4/4 cuprinde 2 pagini complete, iar Hora, celelalte trei pagini.*

În *Peneș Curcanul* introducerea de 2/4 și 3/4 și iar 2/4 (1 și 1/3 pagină din ediția Karnet), preludiază – destul de solemn, s-ar putea zice apariția viteazului oștean, iar hora (2 și 2/3 pagini ed. Karnet) e, evident, a lui C. Porumbescu, permițându-și o incursiunea în bine-știuta *Horă a Unirii*,

cu: alta, decât cea a lui A. Flechtenmacher, adecă: *Hora Unirei / cuvintele de V. Aleccandri / muzica de / A. Flechtenmacher / Iașii 1856.*

Și, poate că iar în onoarea dorobanțului Peneș, hora o dă, cu sugestive intervale melodice și cu o originală ritmică, parcă în sonora chemare ostășească:

Scădere a ediției tipărite e absența dedicației originale, închinată de C. Porumbescu autorului, din care dânsul și-a ales cele mai multe texte: Alecsandri. Cel puțin menționarea acelei dedicații nu trebuia neglijată!

Și astfel, hora *Peneș Curcanul* prezintă o figură bună între celelalte ale ei surate marțiale, ca:⁵³

Hora Griviza / din piesa *Curcani*⁵⁴ cuvinte de Alecsandri/ musica / de Grigore Ventura/ Proprietatea editorului / en rezervă dreptului aranjamentelor/ București. Const. Gebauer,/ Impr. Lith. de P. W. Garbrecht à Leipsic (în copertă, 9 dorobănței – deci sergentul, lipsă – au fețișoare de primadone, cu nelipsitele pene curcănești din căciulile tuflite, strâns – încorsetați în talie – unul chiar cu rotunzimi de codană, întind, în vârful cizmuluțelor crețe hora, împrejurul pălălaiei de găteje. Textul e: „Fata lui Gozi Osman, / Grivița poart-un colan”;

Hora de la Plevna de același Gr. Ventura (cu textul: *Colo-n Plevna și-n redute,/ Stau păgânii mii și sute ...*) Dedicat eu (= cu?) respect regimentului 13-lea de Dorobanți;

Asaltul Griviței/ pentru/ piano/ de Franz Lorenz / op. 37. / Proprietar compozitorul / (în copertă, dramatic asalt asupra redutei Grivița: Crâncen furnicar al morții, dorobănțime urcând sau prăbușindu-se pe scări; și, la parapete un maior Gh. Șonțu, cu steagul purtător de cruce și de vultur în stânga, cu sabia și cu pistolul în dreapta, dar gata să se rostogolească-n șanțul morții; în redută, cumplită agitație de fesuri... Și trăsnete de arme, și fulgerări de baionete... Și jos la scară, un căpitan Valter Mărăcineanu, chemând la luptă cu sabia-n vânt ...).

Hora de la Grivița poezia de V. Alecsandri compusă pentru voce și piano de Theodor Georgescu. Proprietatea Editorilor⁵⁵ Bucurest. Josef Sandrovits & C – o. (cu textul: „Fata lui Cazi Osman ...” în copertă, chipul unui vânător, în ținută de campanie). Este citat în continuare titlul *Plevna Marș* pentru pian, tipărită la Petersburg, titlu scris cu litere rusești – nota editorului.

După *Peneș Curcanul*, și chiar a doua zi⁵⁶, la 24 Iunie 1878, C. Porumbescu semnează msul. (de 4 paginuțe mici, tăiate dintr-o coală mare) ***Retrocesiuni besarabice*** Polca française / compusă pentru Piano / de / C. Porumbescu. În p. 3 data: „24. 6. 78”. – dar în pagina 4, încă două șire Coda; alte titluri mici sunt: *Entrée*, *Polca* și *Trio*.

De ce fel de *Retrocesiuni besarabice* poate fi vorba, ne lămurește, prin același D. Alex Bocănețu, precizia istorică. Cităm: „Ce vizează scumpul cu *Retrocesiuni besarabice*, scriindu-și la 24 Iunie 1878 (ziua Sf. Ioan cel Nou din

Suceava), nu pot ști. Dar vă expun faptele istorice și Dv. veți face singur deducțiile. În urma războiului Crimeii, Rusia fiind înfrântă, a fost silită să-i cedeze Moldovei trei județe: Ismail, Bolgrad și Cahul (1856) din sudul Basarabiei. Puterile europene, întrunite în congres, la Paris, i-au îndepărtat pe ruși de la gurile Dunării.

După vre-o douăzeci de ani apoi, s-a iscat războiul ruso-turc (1877-78) la care au luat parte și românii o parte atât de importantă. Dar statutul de la San-Stefano, încheiat, intenționat fără participarea românilor (19 Febr. 1878), le da rușilor Dobrogea, veche provincie a lui Mircea cel Bătrân și crea o Bulgarie mare, care, pe bună dreptate, era considerată de Anglia și Austria ca o provincie rusească. România, Anglia și Austria protestară - și Rusia fu nevoită să accepte ținerea unui congres, care să discute din nou chestiunea orientală. Locul congresului se *ales* (sic!) la Berlin. Până să se realizeze congresul, românii luptară din greu ca să-și apere integritatea țării față de ruși. Rușii voiau ca, în schimbul Basarabiei sudice (cele trei județe: Ismail, Bolgrad, Cahul) să ne deie Dobrogea. Camerele române se pronunțară contra oricărei înstrăinări și oricărei compensațiuni teritoriale. Miniștrii români merseră pe la curțile străine, pentru a se plânge contra nerecunoștinței rusești. Alex. Gorciacov, om de rea-credință, explica clauza convenției de la Livadia, prin care Rusia se obliga să apere integritatea teritorială a României, că e adevărat că Rusia s-a obligat să apere integritatea României, dar numai față de Turci, nu și față de Rusia!!

Congresul de la Berlin s-a inaugurat în 13 Iunie 1878 și a ținut până-n Iunie 1878. Prezența congresului i-a fost încredințată lui Bismarck, „*der ehrliche Makler*”, deoarece dânsul n-a pretins nimic pentru Germania! Rusia însă s-a pus bine cu Austria, permițându-i să ocupe Bosnia și Herțegovina, chipurile ca să le pacifice și să introducă acolo ordine! ... Angliei i s-a pus în vedere anexarea insulei Cipru de la turci, iar Bulgaria fu redusă numai la regiunea dintre Balcani și Dunăre. Cât pentru Basarabia (amintitele 3 județe), dintre care Rusia chestiune de „onoare” (!), pentru a șterge rușinea înfrângerii din Crimeia - nici-o „putere” nu ridică glasul pentru români! Congresul încuviință cesiunea Basarabiei și-i dete României Dobrogea! România ... nu se putu opune marilor (meschine) puteri! Și-a retras din Basarabia toate autoritățile, a protestat în fața lumii contra acestei nedreptăți și n-a voit să semneze și nici n-a semnat niciun tratat de cesiune !! Iar prințul moștenitor Friedrich, într-o scrisoare către vărul său Carol I din România, zicea: „*Rassland's Verhalten, nachdem Ihrdem Kolossen Reich den Rettungs dienstgeleistet, fandall gemeinen Tadel. Ich begreifeauchmicht, wasihm an jenem Stuck Landesgelegen sein Konnte!*”⁵⁷. Așadar, la 24 Iunie, când C. Porumbescu își încredința portativului bucuria *Retrocesiunilor* sale *besarabice*, trebuiau să mai treacă aproape 3 săptămâni până la năzdrăvanul Congres de la Berlin - iar în sufletul român se puteau iți iluzii și speranțe și întru alte *Retrocesiuni besarabice*! ... Compoziția ad-hoc poartă timbrul veseliei și gâlgâită în: 2/4, ar putea aduce și a marș. Adecă:

Entree

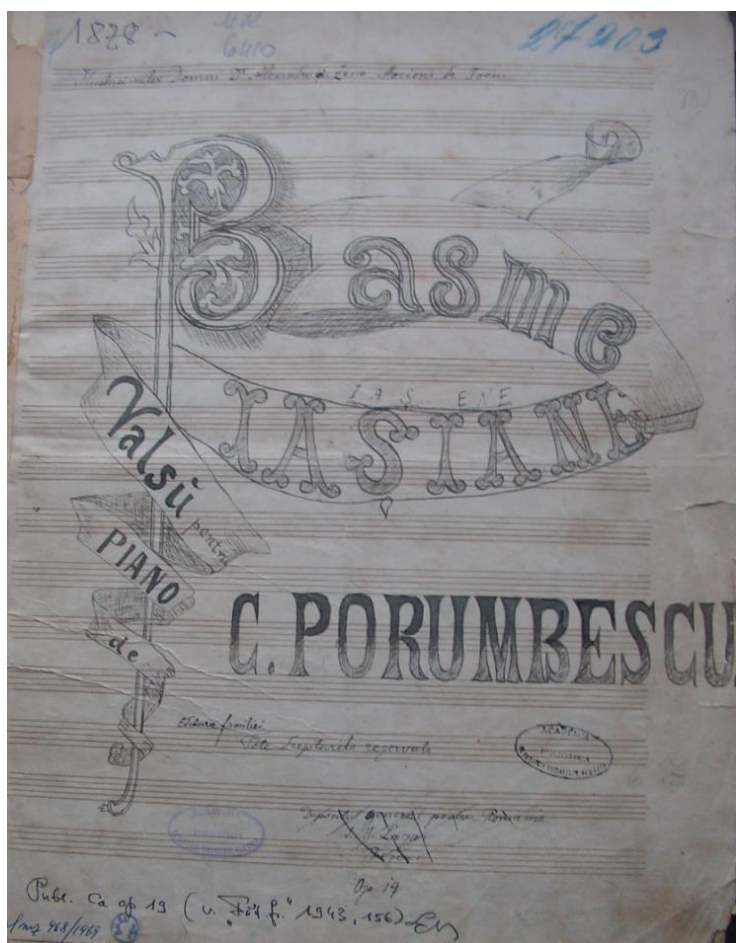
Oricum, patriotismul lui C. Porumbescu răspundea și data aceasta la bucuriile Neamului!

În cam timpul acesta C. Porumbescu trebuie să fi trăit și, poate re trăit fericitul eveniment al descinderii sale la Iași – căci la 25 și 26 Iunie (imediat și într-una după acele *Retrocesiuni besarabice*), dânsul semna în 8 pagini coale mari) amplul Ms.: *Basme iașiane*⁵⁸ Vals(u) pentru / Piano / de / C. Porumbescu. Ms. datat (p. 7) cu: 25. 8. 78, iar în p. 8 (*Coda*), cu: 26. 6. 78. Cu ce exuberantă bucurie făcea stupcanul nostru acest drum o știm din afecțiunea deosebită pentru Onkel Adolf Streizel și tanti Fani, despre care am vorbit.

Copilărească de nebuneasca lui bucurie își are explicația; întâi în faptul că vioiul lui temperament era larg deschis asupra lumii, încât orice excursie-i era izvor de învioreare - apoi că pleca la acei ai săi Onkel Adolf Striegel și Tanti Fani, față de care Ciprian era atașat până la lacrimi – cum am văzut - și apoi fiindcă intra în România liberă!

Basmele ieșene le avem și tipărite – cu superlativ respect pentru manuscris – în: ediția a II-a / Ilustrisimilor Domni / Dr. Alexandru și Zeno Mocioni de Foeni: *Basme / iașiane / Vals pentru / Piano / de C. Porumbescu. / op. 19 / Editura familiei / Toate drepturile rezervate*⁵⁹, fără sigla tipografiei, fără indicele C. P. 4 - și cu următorul apel (în ultima pagină, 8) : „Prin moștenire fiind în posesiunea compozițiilor mult regretatului meu frate Ciprian G. Porumbescu, am dorința ca aceste compozițiuni, pline de melodii românești, să fie cât se poate de răspândite între Onor. Public român. M-am decis a le tipări și eda⁶⁰ în edițiuni populare, broșuri de câte 16 pagini al căror preț pentru abonați să nu treacă peste 75 cruceri sau 1 leu și 50 bani.

În acest scop îmi permit a lansa printre Onor. Public român liste de subscripțiuni, făcând apel spre a fi încurajată în această întreprindere națională. Buzău, Aprilie 1897. Marioara L. Rațiu născ. Porumbescu”

*Basmе іаsіане – Ms. 6410 – Cabinetul de Muzică –
Biblioteca Academiei Române, cu adnotările lui Leca Morariu privind tipărirea
în 1943 și datarea: 26 iunie 1878*

Nu știm când o fi apărut ediția a I-a din acest amplu *Vals*, tipărit în ediția a II-a (la 1897?) ca op. 19, când el de fapt e opul 20, iar op. 19 e nocturna *Tempi passati*, tipărită (și ea, ca op. 19!) în 1892!⁶¹.

Surprinzătoare e asemănarea dintre copertele (p. 1) din ms. și din tipăritură; și întrebarea-i, cine de la cine a luat-o: tiparul de la ms. sau invers? Încât ed. I-a ar fi fost tip. chiar de Ciprian??

Iar acel atât de ornamental B⁶², din cuvântul *Basmе*, parcă tot a ... Berta vrea să aducă... Încolo ediția tipărită reproduce - și poate chiar aidoma⁶³ manuscrisul, corijând doar o scăpare din vedere din ms.: lipsa becarului la fa în măsurile 25 și 33 din Nr. 1 *Vals* (în ediția tipărită, p. 3 portativul 4). În ms. și-n tiparul piesei am mai putea completa sprânceana trioletelor la măsura a 4-a de

la fine din *Introduzione* și lipsa bemolului la mi – apogiatură în măsura 36 din Nr.1 Vals.

Piesa cuprinde 7 părți: *Introduzione* (= *Introduzione!*)⁶⁴ apoi n-rele 1, 2, 3, 4, 5 și *Coda* – în care acest generos motiv principal:

intervine de 2 ori (indicat fiind și-n *Introduzione*) - și fiind încadrat în teme just adecvate, dintre cari aceasta (din Nr. 2), cu timbrul ei de duioșie, e expresie a aceluiași sentimental lirism porumbesc:

Basmele ieșene meritau deci să facă și a II-a ediție!

A treia zi după *Basmele ieșene* C. Porumbescu semna (la 29 Iunie 1878 deci) msul. (de 3 1/2 pagini coale mari): *O seară la stâna/ idilă / pentru / Piano/ de C. Golembiovski-Porumbescu. – Ms. datat în p. 4, cu: „Stupca 29 Iuni 878!”* Anul 1878, nu prea citeț scris (ar putea fi și: 879!), e totuși sigur, fiindcă, după carnetul său; *Tagebuch* der wichtigsten Ereignisse u. Sonstiger Allotris, auf gezeichnet seit dem 18 Jänner 1879⁶⁵ p. 96 în 29 Iunie, Ciprian se afla la Cernăuți (nu la Stupca) e o hotărâtă culminație în opera lui C. Porumbescu. De aceea și succesul ei de librărie! Tipărită (în 1891) prima dată (de Iraclie Porumbescu), cu titlul ... regionalistic: *O sară*⁶⁶ *la stâna/ Idilă / pentru piano de / Ciprian Porumbescu / op. 18 / Proprietatea și Editura / Fundației Ciprian / Musikaliendruckerei v. Jos. Eberle & C-e, Wien, VII, 2409/91*⁶⁷ – a ajuns și la ediția a IV-a, cum vedem din tipăritura: Din Compozițiunile lui / Ciprian Porumbescu / *O sară la stână / idilă / pentru piano de C. Porumbescu. Ediția a IV-a / op. 18 / Proprietatea familiei / toate drepturile / rezervate. / Editura magazinului de muzică / Doina / Calea Victoriei, 52, /București / Toate drepturile rezervate/ - ediție care reproduce exact întâia ediție, din 1891 - verificându-i titlul (ca-n ms.): *O seară...* și o ediție care ni-l prezintă și chipul (înlaureat și înflorat) al lui C. Porumbescu, după ultima lui fotografie de la Nervi.*

Și tot exact e reprodus și msul. în ediția (și edițiile) tipărită/e. Dar ediția tipărită aduce și corecturi (melodice) msului. Anume: în măsura 3 din *Andantino quasi allegretto* (măsură care se repetă, ibidem, și ca măsură III-a⁶⁸

iar apoi în măsura 27 - și iarăși, ca măsură 3 din *Tempo I*, de la finea piesei - în loc de: *fa – sol- si bemol - Fa*. Intervalul mult mai lungos – liric-porumbesc *fa – sol - si bemol - fa bemol*⁶⁹.

Altă corectare (față de ms) în ediția publicată: în același *Andantino quasi Allegretto*, prezența becarului la *re* din măsura 14 și 23 și – în consecință - prezența bemolului la *re* din măsura 17 și 25. O scădere a edițiilor tipărite față de ms. este că sub *Doina* lipsește indicația *Senza tempo* de f ..., deci: fără măsură definitivă!

Iar – aspectul muzical al acestei capodopere! ...

Ca din negurile muntelui adie întâi monofona chemare a buciului:
buciumul⁷⁰,

care aproape că nu se poate să nu-l auzi, când te afli în fiefurile natale ale Porumbescului; din *Altarul Mănăstirii Putna* (1877), și buciul care preludiază *Potpuriul*⁷¹ din opereta *Crai Nou*, cu:

Apoi, cu o surprinzătoare transfigurare de tonalitate (de la *Do major* la *La bemol major*), de pare că, dintr-odată, prin adumbriri de nouri, ar răbufni ploaia de lumină a soarelui - senina reverie lirică:⁷² ca și când din plaiuri de munte, ai contempla infinita țară...

Și dintr-odată o *Doină* - cea mai neaoșă doină strămoșească!⁷³ - doina care pentru C. Porumbescu nu

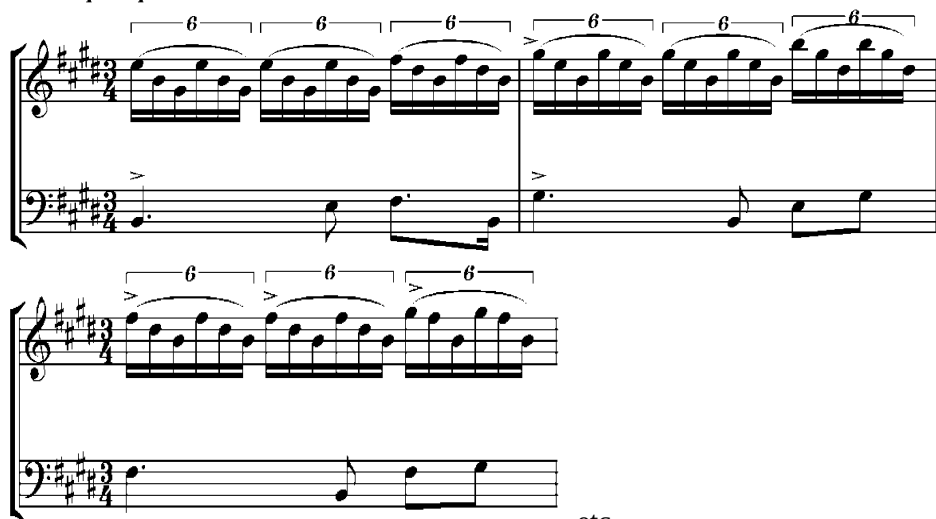

etc.

era ... cochetărie demofilică, ci adânc-nativă necesitate. Știm de la C. Morariu cu câtă ardoare o zicea. N-o uita în minunatul său cor *Iarna*, o cânta în temniță, o cântă, în casa pastorului Gorgon, pentru Bertha, o zise la Nervi ca s-o audă și Marea și-o va executa și-n fața marelui G. Verdi.

Din *Doină*, *Un poco piu mosso* (în *Mi Major*), își trece melodia, în grave rezonanțe (il basso marcato) la mâna stângă, cu feerică licărire de sextolete în mâna dreaptă, revenind – ai zice – la atmosfera inițială a buciului, - adevă:

Un poco piu mosso

etc.

Până ce, cu o energică răsturnare (*f* = forte) de triolette ale mâinii stângi, și această viziune s-a volatilizat și finalul ... aceeași lentă alunecare în reverie și autoabandon de la începutul idilei.

Trăiri – nu odată evocate de C. Porumbescu într-ale sale pagini intime (*Tagebuchul* !) – în această muzică vie !

Altă fugitivă amintire a Iașilor, așternută pe portativ la Stupca, 5 Iulie 1878, în msul. de 3 pagini coală mare, dintre cari pagina 1 cu titlul: **Souvenire** (Souvenir!) / **de / Iassy** – *Polka française* / composée / pour le Piano / par / C. Golembiowski – Porumbescu / - iar la fine (în p. 3, jos): „Stupca 5 Iulie 878”.
Piesă, - cam fără pretenții – cum se arată:

Entree

etc.

S-ar putea apoi zice că C. Porumbescu are și-un *Tagebuch* muzical, cum e cazul cu msul. *Cupletul Dornei*, din 16 Iulie 1878 - două pagini de coală mare. Pagina 1 – titlul: **Cupletul Dornei** - cuv. și muz. de C. Porumbescu - apoi 3 rânduri muzicale (text și acompaniament de pian), în josul cărora, peste 3 portative rămase albe, datarea: „16 Iuli 878” - și: „scris în Septemvre, Golembiovski”.

Așadar: *Allegretto*, în 2/4, patru măsuri introducerea pianului, apoi, și cam pripitul, ieftiniorul text⁷⁴:

Cum s-apropie luna Mai,

Tată, mamă, fată - hai,

Cu toții se pornesc,

La Dorna se pornesc.⁷⁵ -

adică:

etc.

și trecând în $\frac{3}{4}$, *Apassionato* (appassionato) – cu impropria accentuare (dictată de melodie) „*burent*”, în loc de „*burecht*” și cu interjecția evreiască oi-oi-vai, în pagina 2 a Msului - *Tempo di Valse*, cu textul:

Căci la Dorna-i de trăit

Cu iarmurcă⁷⁷ și perciuni

Toți domnii⁷⁶ îs Don Juani

Cu pantofle⁷⁸ și caftani.

Deci:

etc.

Un ms. (1/4 de coală mare, redus la 4 păginițe mici) ne mai oferă următorul text:

Cupletul Dornei

1. Cum s-apropie luna Maiu
Cu toții se grăbesc⁷⁹
Tată, mamă, fată hai
La Dorna se pornesc
Aici se spală de nevoi
Se scaldă-n burcut oi-oi-oi!
Căci la Dorna-i de trăit
Toți domnii îs Don Juani,
Cu iarmurcă și perciuni
2. Zice⁸⁰ dama de bon ton
Cătră vecina sa: -
„*Surki führst in di Scheison?*”⁸¹
Sugtoi: „Take ja!” -
Sure Rifki și cu Șmil
Merg la scalde *ah wei mir!*
Căci la D.... etc.
3. Și la Promenadă vin
Se strâng mici și mari
Tot neamul lui Israil
Parcă-s toți torobari –
Și Sură Kik⁸² și Sură dus⁸³
Și „*weiss achwas*” și „*weiss ach wus?*”⁸⁴
Căci la D.... etc.
4. Vezi un coblizan strențos
Ce-ncă n-o mâncat
Cu călcâile pe dos,
Sbârlit – nespălat. -
Dar’cepița pe o ureche
Joacă⁸⁵ rol de galanthome.
Căci la D.... etc.
5. Altu cu iarmurca-n cap
Cu peisc⁸⁶ și cu caftan
Face curte ca un țap
La Surki vin⁸⁷ Fokșan
Și cu parfum de usturoi
Se primblă chiar ca un ciocoi!
Căci la Dorna....
6. Dar Avrum din Dorohoi
Și Herșcu din Cotnar
Fac Gheșeft cu păpușoi
În promenadă chiar,
Se prind de barbă și perciuni
*A schwarze Iur*⁸⁸ pe voi parchuni!⁸⁹
Căci la Dorna...
7. De te-apucă⁹⁰ foamea rău
Și te duci la birt,
Of! și vai de capul tău,
Căci ești prăpădit.
Pentru-n gulaș cilibiu
Te jupesc chiar de viu!
Căci la D.....
8. Ear’alții ce-s mai săraci⁹¹
Merg și strâng căpșuni,
Mâncă ceapă și cu fragi,
„Ei fac ecscursiuni!”⁹²
Ș-apoi sara vezi pe drum
Că-l⁹³ mai stropește⁰⁴ c-un parfum
Căci la D.....
9. Ear la urmă după ce
Grițarii s-a⁹⁵ dus toți
„*Archendan tatăn’s tatănăran*
Rifki kim gen Soți”⁹⁶
El neci nare⁹⁷ de tutun
Grigori-i cântă-un marș de drum.
Căci la D.....
Stupka 16 Iuli 878.
Și merit al acestei fițuicute de ms. rămâne că ni se atestă și prezența
vestitului Grigori Vindireu și la Dorna.
10. Iar din Dorna Doni Iuani!
Spuneți-mi ce-ați făcut?
Punga goală v-a rămas
Ș-un pântec⁹⁸ de burcut.
Dar doi îi sciu ce ve rîd zeu –
Binder⁹⁹ și cu Vindireu.
Căci la D....
Cypr(ian) Golembiovschi

Înțelegem, așadar, că piesa datează din vreo excursie (16 Iulie 1878) la Vatra-Dornei (cea, notoriu, arhi-invadată de sezoniști semitici) - și că în 3 septembrie a ajuns să fie fixată pe portativ.

Și era prea firesc lucru ca, șarja umoristică a istețului Ciprian să-i dea în furculița glumei sale și pe ... umoristicii evrei în ... umoristica lor ținută (așa cum ne-o prezintă și marele N. Grigorescu): prelungul caftan coborând până-n papucii negri, tiviți cu ciorapi albi, stufoasa iarmură din care curg sfredelele de perciuni....

Bibliograficește *Cupletul Dornei* e menționat prima dată abia de Const. Morariu, în broșura *Ciprian Porumbescu* 1926, p. 14 - dar sub rubrica (compozițiuni) corale, când, în realitate, msul. păstrat se prezintă numai cu o singură voce și cu acompaniament de pian.

Cu totul impropriu, M. Gr. Poslușnicu (*C. Porumbescu* 1926, p. 75) îl compartimentează între *romanțe*, creațiuni patetice și anacronice.

Oricum specimenul acesta rămâne pildă plastică pentru sprintena spontaneitate creatoare a cupletistului C. Porumbescu.

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1 - = *Im Einverständniss!*
- 2 - Stipendiu, bursă.
- 3 - Biograful N. Petra-Petrescu - *Calendar*, p. 64 și în *Extras*, p. 8.
- 4 - Ludwig Friedrich Jahn (1778-1852), întemeietorul și reformatorul gimnasticii în Germania.
- 5 - Articolul *Ciprian Porumbescu, învățător*; în: *Făt-Frumos*, An. IX, 1934, pp. 117-119.
- 6 - *Tagabuch*, 1879, pp. 120 - 121
- 7 - Data este consemnată ca un moment important al vieții muzicianului.
- 8 - Ceea ce ne-ar duce la anul 1879. – Gh. Mihuță vorbește, la începutul acestui articol, de „finea anului școlar 1880-1881!.
- 9 - Vezi Leca Morariu - *Pentru cântecul popular (Precizări)*, Cernăuți, 1933, pp. 44-45.
- 10 - În citata plachetă, *Pentru cântecul popular* (p. 44) notam: „Aceași teză o susținea G. Enescu în fața lui Tiberiu Crudu și a autorului acestor rânduri, la 29 Aprilie 1929 cu prilejul descinderii sale la Suceava”; (Așa cum am arătat în prefața acestei cărți, George Enescu va arăta că aceste afirmații nu-i aparțin, fiindu-i atribuite de un gazetar grăbit și superficial, argumentând cu *Sonata a III-a „în caracter popular românesc”* – nota editorului).
- 11 - Ms. de 12 pagini, coli mari - amintit și de N. Petra-Petrescu în *Calendarul „Amicul Poporului”*, 1884, p. 80 și-n *Extras*, p. 24.
- 12 - La C. Porumbescu *Pân-era cioroaica barză...*
- 13 - Cf. Barbu Constantinescu – *Probe de limba și literatura ȝiganilor din România*, 1928.

14 - Fără a revendica statutul de specialist al acestei limbi, cred că este vorba despre două cuvinte țigănești, al doilea derivat din primul.

15 - S-a coțofănit = s-a fudulit, s-a făcut mândru, trufaș.

16 - a ouat (= s-a ouat!), nereflexiv ca-n Oltenia debordantă în elemente țigănești. De altfel și „barza” = cocostârc (și ironia ar fi: pân-era țiganul alb ca barza semi-albă și semi-neagră!...) și poate și „varza” = curechiu ne-ar duce-n aceeași arie de puralintă țigănie.

17 - Îl amintește și-i prezintă și chipul Șt. Pavelescu - *Viața lui Ciprian Porumbescu*, 1940, p. 10

18 - C. Morariu își sărbătorea nunta fiicei sale, Victoria!...

19 - Între ritualurile societății studențești *Junimea* din Cernăuți se stabilise ca, la înmormântarea foștilor junimeni să li se cânte strofa: „Iar când, fraților, m-oi duce...” și să li se pună-n mormânt panglica tricoloră a membriei junimiste.

20 - Titlul, neavându-l dânsul, i-l dăm noi

21 - Corectat (de altă mână decât a lui Iraclie): „gioase”.

22 - Cf. germ. : *Tonleiter*! Scara, gama

23 - Corijat de Iraclie, întâi: „mai multe adânci”, iar apoi: „vocile copiilor o adâncime mai (mare)”. Iar pentru *adânc*, și *adâncime*, cf. germ.: *tiefe Stimme*.”

24 - Formidabil acest *următoriale*, care se repetă și-n p. 11, 39 din acestaș *Ms. 2* ! Bizarerie care nu vine din partea lui Iraclie, ci din partea cui?, Bizarerii în cari acest *Ms. 2* se poticnește și de altfel; d. ex.: „Music’a este *artea*” p. 2, în loc de *arta Ms. 1* p. 1 (arta, ca-n „gramatica lui Măcărescu” din Creangă - *Amintiri din copilărie*, III, G. T. Kirileanu 1939, p. 227: „gramatica română este arta ...”); sau: „se lie a dar’ sem’a” p. 5 – față de: „se ia așa dară sama” din *Ms. 1*, p. 4.

25 - Cf. *nachderReihe; derReihenach*. – Rom.: „pe rând , la rând.”

26 - Germ. *Takt* = măsură (muzicală).

27 - Ca în *Msul 1* p. 21, 31, 32, 33, 34, 35, 36, în loc de: 43, 44, 45, 46, 47, 48 – iar pasagiul 37-49 nici n-a intrat în *Msul 2*; apoi, în p. 23: Nr. 37, 38, în loc de: 49, 50. – Iar în *Msul 2* p. 32, de 2 ori Nr. 45 - și-n p. 35: Nr. 50, 51 în loc de: 52, 53

28 - În paranteză, varianta din *Msul 2*; când, ortografie (limba) ... pocită!

29 - Numerotarea părții a II-a continuă până la 15, care e, de fapt, nr. 1 din această parte și continuă cu 2, 3, 4 (nota editorului).

30 - Da! Oroarea de cacografie: acestu-a! ! La fel: „celoru-alalte” - 23!

31 - Cităm după mai creștinescul (românescul) *Ms. 1*, nu după chinezăria din *Msul. 2*! În paranteze dar și adăugate ulterior (le însemnăm, cu caractere marcate) – îndreptările făcute de Iraclie Porumbescu și autor.

32 - Cifra 8, scrisă de Ciprian P. (sub influența germană) cu punct - și toate cifrele la fel - așa că-n toate manuscrisele lui – alt criteriu grafologic întru stabilirea autenticului lui scris!

33 - La gamele majore – uită dânsul să precizeze! Și abia în p. 20 ni se spune despre scările (gamele) „moi” (minore) că: „Aceste(a)... păstrează întru toate caracterul scărilor corespunzătoare dure (= majore!), cu deosebirea că, în suire, se coboară încă tonul de pe spița a 3-a cu jumătate de ton, iar în coborâre se reduce și tonul de pe spița a 7-a și a 6-a la sunetul de semiton...”.

34 - Iar noi ne întrebăm, care învățător va fi atât de inițiat, ca să poată face asemenea exerciții?!...

35 - Totul atât de spălăcit și puțin lizibil schițat. Încât merită să fie salvat aice – pentru chestiunea laboratorului lui C. Porumbescu.

36 - Așadar manual menit pentru școalele primare și cele „normale” = de învățători

37 - Timbrul verde, cu tipăriturile: 15 Kr. Într-un cerc auriu și mai jos, în jurul cercului: *Funfzehn Kreuzer* – timbru pe care-l vedem și-n cartea de cursuri (*Anmeldungsbuch*) a studentului în filosofie Cyprian Golembiowski, din răstimpul Octomvrie 1878 până la 13 iulie 1880. Deci nu timbrul de 15 Kr., mai înalt-lunguiet, cu chipul lui Franz Josef, verde când e datat cu 1875, ci roziiu, când e datat cu 1877 – timbru pe care-l constatăm în cartea de cursuri a lui Ciprian, pentru semestrul I Oct. 1875 - 31 Iulie 1877.

38 - La universitățile Austriei, Facultatea de filosofie cuprindea: filologia, filosofia propriu-zisă, istoria, geografia și disciplinele Facultății de științe: științele naturale și matematica. Iar cine (ca C. Porumbescu) avea acum *Absolutoriu* unei Facultăți (C. P. avea *Absolutoriu* teologic de la data de 26 Iulie 1877) – putea termina Facultatea de filosofie, nu în 4, ci numai în 2 ani, cum fu cazul cu C. P., dânsul urmând filosofia, la Cernăuți, din Oct. 1878 până-n Iulie 1879 - și apoi, la Viena, din Oct. 1879 până-n 13 Iulie 1880.

39 - Reproducem întocmai titlurile puse de autor.

40 - Exercițiul de „cuarte” (3 șire și 1/2), tăiat fiind de autor cu cerneală, poartă însemnarea, scrisă de autor cu creionul: „să rămâie” (care, poate, va să zică: *sollaus bleiben!*). Și nu e reprodusă în *Msul* 2.

41 - Ajuns apoi, pe textul „*Deutschland, Deutschland uber Alles*” imnul Germaniei.

42 - Text înțeles și interpretat de cutare biet – copilaș bucovinean, cu: „Iapa zburdă printre strane, / Scroafa noastră s-o legăm”! – vezi notele luate (n 1933) de la Olimpia Lupu, născ. Gheorghian, *Lacrimi* (de durere și de veselie) cari le-am cășunat lui Iraclie Porumbescu; în rev. *Făt-Frumos*, An. XIV, 1939, pp. 64-65.

43 - Publicat, „prin mijlocirea părintelui Constantin Morariu din Topărauți” în rev. *Steluța*, An I, 1883-1884, p. 193 - dar cu următoarele schimbări în strofa I-a: „Ziua-o face sântul soare

Ochii trupului lucesc;

Dar a minții luminare

Școalele o răspândesc.”

și-n strofa a III-a „A-nșelat-o orișicine” și publicat cu timpul *Imnul școalei* (alături de alte două versificații ale lui Iraclie, *Imnul bisericii* și *Imnul Iordanului* – în care dăm și de verbul înmândriți: „Calea deci i-o înmândriți”, verb prezent și în *Imnul arhieresc Ramuri de oliv uniți* cf. *Album*, I, p. 83). Vezi-l și în ed. L. Bodnărescu.

44 - *Trupului* e conceput ca dativ

45 - În Msul 2, titlul „Școlarașul”.

46 - Pe destul de reușitul text al lui Alecsandri:

47 - În veselă lălăială cu *la-la- la*;

48 - Cum ne apare nouă.

49 - În Msul. 2, foarte clar, titlul e *Rândunica* (cu n desimilat); dar, în textul melodiei, iarăși cu n.

50 - Și chiar din aceste dibuiri într-ale textului (de la Msul. 1 la Msul 2) derivă concluzia noastră că puțintelul text e al lui C. Porumbescu.

51 - Cuvintele „*cu cel mai profund respect*” intercalate, de aceeași mână, a lui Ciprian, ulterior.

52 - Sub cuvintele „*Laureatul Poet al Latinității*” mâna lui Iraclie scrie „*Eine Zeile*” (= un șir), ceea ce parcă arată ca Hora *Peneș Curcanul* era programată pentru tipar – textul lui Alecsandri, „*Latina gintă e regină....*”, pus în muzică de Marchetti, s-a cântat la Montpellier la 10/22 Mai 1878, în fața unui auditoriu de 60.000 inși. !

53 - Le prezentăm, pe cât se poate, după coperteles pieselor.

54 - Citește: *Curcanii!* Adecă: *Curcanii*, dramă națională în 3 acte și un prolog, Galați 1878.

55 - Citește: Editorilor.

56 - Iar prof. Al. Bocănețu (de la Stupca), în scrisoarea-i către noi (din 17 Mai 1957) ne atrage atenția că 24 Iunie e-n Bucovina, marea sărbătoare a Sânzienilor.

57 - „Atitudinea Rusiei, după ce voi i-ați prestat colosului de imperiu serviciul de salvare, i-a atras oprobiul general. Și nu înțeleg ce-i arde așa de mult de acea bucată de țară”.

58 - ieșene!

59 - Cf. *Făt-Frumos*, An XVIII, 1943, p. 156.

60 - = edita.

61 Vezi *Făt-Frumos*, 1943, p. 156.

62 - Și chiar numai pentru desenarea lui îi trebuia omului jumătate din zilele 25 și 26 Iunie 1878!

63 - Cu acompaniamentul destul de anemic!

64 - În ediția tipărită: *Introductione*.

65 - „Însemnări zilnice despre cele mai importante evenimente, pățanii și alte ghidușii, consemnate de la 18 Ianuarie 1879”.

66 - Și ni-i aminte că-n ms. titlul e : *Séra*, deci Seară!

67 - Cf. *Făt-Frumos*, 1943, p. 156.

68 - În măsura 11 din prima ediție tipărită și, deci, și-n ed. a IV-a, *Doina*, aceeași absență a bemolului!

69 - Așa (cu *fa bemol*) o executa violonistul și pianistul Victor Morariu, cunosător la superlativ al operei lui C. Porumbescu.

70 - Buciumul - scrie și msul.

71 - Publicat în 1882 – cf. *Albumul*, II, p. 21.

72 - Cf. *Albumul*, I, p. 300

73 - *Ibidem*.

74 - Pentru „robustul... antisemitism” care „îl onorează pe cântărețul Tricolorului și Unirii românești” cf. articolele noastre *Pagini inedite din Ciprian Porumbescu*. Publ. în rev. *Cetatea Moldovei*, Iași, An IV, nr. 4, vol. IX, 1943, pp. 5-9 și pentru C. Porumbescu, „vibrant antisemit”, *Antisemitul Ciprian Porumbescu, ibidem*, Nr. 6 1943, pp. 322-324.

75 - „Se pornesc” - reflexiv, ca-n româneasca Bucovinei.

76 - Ritmica melodică impune scandarea: Toți domni-s Don Juani.

77 - Căciulă și tichia (scufia) de sub ea.

78 – După germanul: *pantoffel*.

79 - Deci, nu ca-n primul text, repetarea *se pornesc*.

80 - Zice o.

81 - Delicios de idiș, de autentic și de primitiv-Idiș (*in die Scheison*): „Surcki, pleci („*fuhrst*”) în loc de „*fahrst*” *in die* (= zur!) la sezon”!

82 - *Kik* (idiș) = uite

83 - *dus* (idiș) = aia, aceea ! (demonstrativ).

84 - Mereu stereotipii de imprecății târtănești: „Mai știu eu ce!” – ach = ich.

85 - Iarăși cu I în loc de J.

86 - perciuni;

87 - Vin = von = din

88 - Imprecație – blestem autentic evreiesc!

89 - târtani;

90 - te apucă

91 - Și șchiopătarea ritmică alături de neortografie vădește caracterul de foarte pripită schiță a msului.

92 - Prezența ghilimelelor vrea să zică: Dânșii își fac iluzia că sunt, ca veritabilii vilegiatori, excursioniști.

93 - Că-l

94 - Inconsecvența ortografică: jupesce, stropește, sciu! Mișighen-Soț era insultată în idiș Suceava!

95 - s-au

96 - Și iar în plin jargon – de parc-am fi într-un *Herșcu Boccegiul* al lui Alecsandri!

97 - n-are

98 - pântec; dilatație de burtă.

99 - Să fie D-rul Otto Binder de la Suceava?

XXI.

DIN NOU LA CERNĂUȚI - STUDENT LA FILOSOFIE - *TAGEBUCHUL CERNĂUȚEAN*

Anevoie s-o fi smuls Ciprian din reveriile Stupcii și ale... Ilișeștilor, unde pe la 20 Sept. 1878 se mai bucura, în tempo de *Polka francaise*, de un *Kleeblattchen*, dar la 13 Octomvre 1878 – cum arată oficialul *Anmeldungsbuch des Studierenden Cyprian Golembiowski aus Schipot in der Bukowina „Ins (c)ribirt in der philosophischen Facultät der k. k. Universitat zu Czernowitz den 13-ten October 1878”* – cu ștampila *K. K. Universitats Quaestur Czernowitz* și semnătura Hofman Quastor – **se înscria la facultatea filosofică de la Universitatea Cernăuți.**

La **13 octombrie 1878**, alt *Anmeldungsbuch*, îl arată înscris la Facultatea de filosofie (ceea ce-n Austria pe vremuri, însemna: Facultatea de litere, istorie, geografie, matematică (?) și filosofie) din Cernăuți, pe semestrul I (octombrie 1878 până-n februarie 1879) și semestrul II (martie până-n 15 iulie 1879). Epocă din care ni s-a păstrat (pentru răstimpul **17 ianuarie - 8 octombrie 1879**) foarte prețiosul *Tagebuch* al lui Ciprian Porumbescu, cu informații și despre Irachie.

Și avea bietul Irachie destul de furcă cu studentul Ciprian, foarte înclinat veselei burșicoase³⁶ vieți studențești de tradiție germană, cu îndeletniciri în Baccho și chiar alunecări în venere.

36 - Bursch - își zice țăntos studentul german.

De ambele dezghinuri nu rămâne străin focosul Ciprian. Mărturie stă *Tagebuch*-ul lui (din 1879) - care s-ar putea chema chiar și... *Nachtbuch*.

Se sperie parcă și dânsul însuși de așa chefuieli! „*Abends haben wir hneipe. Ich singe u. trinke Bier wie ein zum Tode verurtheilter*” - însemnează dânsul (fila 75 din *Tagebuch*) pe ziua de Joi 15 mai (1879). Altă dată, la 3-4 iulie, sentimentul de jenă îl face să-și răsdoarmă mahmureala hiperlibațiilor nocturne - nu în locuința sa de la meditativul său elev, Otto Flondor, ci la camaradul Iulo, adică (fila 99 din *Tagebuch*), pe zilele de joi, 3 Iulie și vineri, 4 Iulie, unde-și permite o hârjoană cu fetele și vizite la mai multe bodegi.

Iar acest înec în vâltoarea chefuielii, bietul Ciprian îl încerca, nu pentru că dânsul s-ar fi ales te miri ce detracat, ci fiindcă, de obicei, bieteale noastre trupuri, înfrigurate de trepidațiile unor insuficiențe fizice (perfidia unei tănuite maladii, mizeria vieții de toate zilele, foamea, iubirea, contrariată) nu odată își reclamă antidotul și refugiul stimulentele, deci pe cel al senzației alcooliste. Și adevăr! Care dintre mizeriile vieții ni se afla din bucuria de a trăi a Golembiowski-lui nostru?

Iraclie Porumbescu (1823-1896)

Bolnav. Și evident ereditar-bolnav! Deci jurnalul lui (fila 86) de Luni, la 5 Iunie, reține: „Nachmittag in die Collegien. Dann zu Hause u. spukte einigermale mit Blut. Grässlich - es wird bald aus sein”.

Și, a treia zi (*Tagebuch* f. 87), Miercuri 11 iunie „am scuiptat iarăși sânge”, și-i scrie Maricăi să-i dea 1 florin pentr lapte proaspăt: „Ich bekomme meine neuen Klieder; sie ligen mir recht gut u. ich freue mich mit ihnen. Vormittag war ich ein Bischen beim Onkel. Beim Nachhausegehen spukte ich abermals mit Blut... Nachmittag schrieb ich einen Brief der Marika wo ich sie un 1 Fl. bitte für frischgemolkene Milch, die ich täglich trinke, Tagsüber bin ich recht traurig und nabe auch viei geweint.”

Și chiar în timpul acestor zile, chinul foamei! Marți 10 iunie (*Tagebuch*, f. 87): „Nachmittag gieng ich zum Arzt. Er findet mich nicht so schlecht. Dann in's Colleg; komm nach Haus, schreibe etwas u. geh'zum Nacht mahl, da ich sehr hungrig bin”.

Și, joi, 12 iunie (*Tagebuch*, f. 88) se plânge că ar mânca ceva dar nu are bani, urmând să-și susțină disertația Muzica antică la romani: „Nach Hause angekommen, versptüre ich grossen ich grossen Hunger u. würde gerne etwas fruh-stiiken-leider. Dann geh'ich zu einer literarischen Sitzung bei uns, wo ich

eine Dissertation halte über *Die antike Musik bei den Römern*, die recht viel Beifall fand”.

Și, iarăși, marți 17 iulie (*Tagbuch*, f. 85) notează că suferă de foame: „Nachmittag war ich sehr schlecht aufgelegt, denn ich hatte sehr wenig zu Mittag gegessen u. daher plagte mich der Hunger”.

XXI.1.

Preocupările lui Ciprian pentru muzica religioasă bucovineană

Din timpul acesta, de la 15 Noemvrie 1878, vine severul rechizitoriu al lui C. Porumbescu, din care noi am mai citat, **critica lui împotriva bieteii, primitivei cântări religioase din catedrala ortodoxă de la Cernăuți** și-n general condamnarea nenorocitului conservatism din muzica Bisericii Ortodoxe - și din care rechizitoriu urmează să mai ... înfruntăm elogiile lui față de cântarea religioasă din ... templul evreiesc de la Cernăuți! Mai bine că acum, C. Porumbescu nu mai e student în teologie, ci-n „filosofie” – și-n stare să-l pună pe Hristos cam pe – același plan cu legiuitorul „poporului ales” - Moisi!

Manuscrisul – primă ciornă se vede – e așternut pe răbduria hârtie din goana condeiului, cu multe corectări (și răituri și întregiri), în parte ilizibile. Dar totul denotă, dacă nu intenția, atunci cel puțin iluzia de-a... dori regenerarea cântării (sau chiar muzicii) religioase din Biserica ortodoxă constituind totodată încă o dovadă pentru apreciabila orientare a lui C. Porumbescu în muzica eclesiastică.

Și iată-l acum cuvântul acestui generos... hiperbolizant răzvrătit: Im Jahre¹ war's, also in einer Zeit in der, der gr. or. Bischofstuhl in der Bukowina² noch voll beherrschenden Einflusses in hehrster Glorie prangte, in einer Zeit wo der mächtige Kirchenpotentat – und «Er ruhe sanft und seine Fehler sollen ihn nicht drücken»³ – sein»³ sic volo, sic jubeo noch laut vernehmlich (unter seine Schafe)⁴, bis in die entferntesten Gaue Bukowinas hineidonerte und Alles sich vor ihm wie vor brennendem Dornbusche demüthig u. Reuevoll niederbeugte⁵, in dieser Zeit sag'ich war es, dass der Grundstein zu dem Baue der Czernowitzer⁶ gr. or. kathedrale⁷gelegt wurde. Eine schöne, goldene Zeit war's; doch ist sie schon Gott Lob vorbei – und Er ruhe sanft und seine Fehler sollen ihn nicht drücken⁸ vorbei ist die Zeit – nicht aber auch die Kathedrale mit ihr⁹, die steht noch, ein Denkmal alter Zeit¹⁰, fest da, „und scheint gleich¹¹ und trägt vielleicht (= vielleicht) nur noch in ihrem Äusseren den Stempel jener bewusten Dezenien – doch was sag'ich da, nein – auch in ihrem Inneren ist klar und deutlich das ausgeprägt, was uns unwillkührlich 30, 50, hundert Jahre zurückversetzt. Ein schöner Rücksprung da – doch darf man ja nicht vergessen, dass es eine gr. or., eine orthodoxe Kathedrale ist also einer Confession gehörig¹² die nach den Satzungen ihrer¹³ kirche alles Althergebrachte, mit seinem ganzen drum und dran, und wenn's auch noch so paradox oder gar¹⁴

vernunftwidrig¹⁵ erscheinen möge, in unverfälschtester Weise erhalten¹⁶ verbreiten und auf die folgenden Generationen vererben muss, Ich darf mich bei meiner Betrachtung daher¹⁷ nicht im Mindesten kritisch oder gar auch nur beobachtend¹⁸ auf einem solchen Gebiete bewegen, das irgendwie die Satzungen oder Dogmen der gr. or. Kirche tangieren würde, auch ist es nicht mein Wille¹⁹ das unrentable Geschäft eines zweiten Messias oder Pro.²⁰ zu übernehmen, - ich würde faktisch nur die traurige Rolle eines²¹ *Predigers in der Wüste*²² spielen und²³ zu tauben Ohren sprechen²⁴.

Doch, schauen wir uns einmal die Sache²⁵ von ganz indifferentem Standpunkte etwas näher an - was²⁶ und wir wollen uns dabei²⁷ (dieser Bescherung)²⁸ recht brav und anständig verhalten, um ja nicht plötzlich²⁹ irgend einen (Sakram)³⁰ Sakramentski-Paragraf im genick und dem Verhaftsbefehl in Händen zu haben; denn es ist damit wahrlich nicht zu spassen und so eine Rakettaktion³² von einigen und zwanzig³² Wochen hinter Schloss und Riegel gehört auch nicht zu den grössten Annehmlichkeiten. Nocet empta dolore voluptas³³).

Es wurde nun eine Kathedralkirche aufgebaut; gross und gar nichts mehr. Das Monstrum bekam Glocken, Thüre, fenster, Bilder etc. Etc. Und einen Chor.. Kurz alles, alles erfüllt seinen zweck – und steht an einem gehörigen Platze, selbst der christliche Lichten-Handeles³⁴ hält pflichtschuldigt sein Hassa = (Kassa) wollt'ich sagen Gebetbuch in fromm gefaltenden rufener Concurenz mache; - es leuchtet mir dies auch so ziemlich alles ein, ich erkenne auch fast eines juden Dinges Zweck, wozu aber jene Balustrade, jene emporgeschnellte Ringmauer ist, die sie Chor zu nennen belieben, - das will mir nicht recht einleuchten und ich liesse mich gerne eines Besseren belehren, da ich doch nicht annehmen kann, dass bewusster Chor dazu diene, um als Podium für einige ausgefastete Seminarzöglinge, die dann von hier aus ihr Gekrähvze und Gehäule in auf = und niedersteigenden Dissonanzen zum Schreck und zur Warnung der Menschheit herabtönen lassen, figurire.

Wenigstens ist er in besagter Weise seit jetzt fast...³⁵ Jahren ausgenutzt worden und es scheint die Annahme, ihn für das bewusste podium zu halten, sehr die richtige zu sein. Ein anderer modis seiner Aisnützung liegt uns bis dato noch nicht, vor: - Also Kirchenmusik wird auf jenem Chore getrieben, - jene veredelte Sprache die unsere, von profanen Reden lahmgelegte Zunge, auf so wunderbare Weise löst, die Herrlichkeit und Macht Gottes bewundert preisten³⁶ und die Herzen der Menschheit vor der göttlichen Majestät weit öffnend, mächtiger schlagen lässt. Musica monet affectus, provocat in diversum habitum sensus³⁷ – doch nicht in unserer gr. or. Kathedrale, für die hast du, mein lieber ...³⁸ mauras diesen Ausspruch nicht gethan³⁹. (Întregirea din pag. 33-34 și:) „Wenn auch hie und da geniale Versuche wie die eines Demetrius Bortniansky, auf seiner Grundlage etwas Eigenes zu schafen, - auftauchten, so sind diese Versuche nicht nur vereinzelt geblieben, sondern auch unverkennbar unter dem Einflusse und nach dem Muster des abendländischen sole da Capella

entstanden und scheitert auch zumeist deren Aufführung an den grossen mangel von Gesangskräften”.

Und der Choralgesang? Auch der steht dem Früheren nicht um vieles nach. Er eird, wie ich das schon bereits Gelegenheit hatte zu bemerken von einigen Seminaristen ausgeführt, denen es so viel wie gar nichts daran gelegen ist einen halbwegs hörbaren Gesang aufzuführen, und dann bleibt es immer noch sehr problematisch, ob unter den 40, Seminaristen auch so viele nöthige Stimmen aufzubringen sind, um einen – vierstimmigen – und für eine so grosse Kirches wie unsere Kathedrale wenigstens doppelt besetzten Chor zusammenzustellen. Was nützt’s daher, dass selbst ein Musikprofessor und Chorleiter da ist-wenn er nicht die nöthigen Kräfte zur Aufführung irgend eines noch so simplen Chorals hat.

Kathedrale und Synagoge, jene zwei so mächtigen⁴⁰ Motoren der vielbewegten Ereignisse und Umwälzungen auf religiösem und politischen Gebiete – jene zwei hell leuchtenden Sterne des Morgens, die auf so verschiedenem Wege ihre Gläubigen zum Heile und zur Glückseligkeit führen; Christus und Moses in verkörperter Gestalt – bis in die Jahrhunderte hinein Zeugniß gebend von der erhabenen Idee die diese zwei göttlichen Männer verfochten. Stumm und doch so beredt, ruhig und doch so voller Thatkraft, bescheiden und doch so voller Majestät stehn sie da ein Segensborn der Völker, ein Bildner der Herzen u. Geister. Hoch in die Lüfte ragen ihre Zinnen, die Menschheit hat sie zu ihren liebsten und heiligsten Stätten auserkoren, sie setzt ihr Möglichstes daran sie recht imposant und stattlich erscheinen zu lassen erscheinen zu lassen; es klopft die Kunst mit der rohen materie, der feine Meissel mit dem eckigen Steine, der zarte Pinsel mit dem zarten Farbstoffe – Generationen sehen solch einen Dom im Entstehen emporsteigen bis endlich, nach Jahrzehnten, der erste Glockenklang von den Thürmen, der erste Psalm (vom jüdischen Altar), Christus u. Iehova zum Preise, herabtönt. Und doch wird in unserer Kirche das Natürliche so ängstlich gemieden⁴¹; und die Musik Bedarf in erster Linie des Natürlichen, um sie zu jener erhabenen, jedem Laien leicht verständlichen Sprache des Geistes und des Herzens zu machen. De Muris⁴² behauptet mit Recht, die Musik sei ein Bild der Kirche, gleich dieser ein grosses Ganze aus manigfachen Theilen bildend. Und unterlegt sie jeder anscheinend einfältigen und unbedeutenden Erscheinung im Ceremoniel eine tiefe Symbolik: jede kirchliche handlung wird durch sie neben ihrem historischen Charakter zum Sinnbild irgend eines religiös – philosophischen Gedankens; sie greift in die höchste Höhe und die tiefste Tiefe hinab, um ein gewaltiges Bild der Alles Umfassende, alles durchdringenden, alles beherrschenden, alles richtenden Kirche hinzustellen.

Annders sieht es freilich in unserer Kathedrale aus, wo die Kirchenmusik – wenn ich schon diesen namen Missbrauch darf – in der Dürftig – keit und an Monstruosität grenzenden Ungereimtheit⁴³, die heiligen Handlungen nicht nur nicht ihrem hohen Zwecke entsprechend begleitet und markirt, sondern

vielmehr in einer unverantwortlichen Weise, des weihvollen Nymbus, der ihnen zukommt, beraubt.

Die Frömmigkeit, jedes religiöse Gefühl, alle Andacht leidet durch sie und es ist längst Zeit, dass man Kompetentensorts die Nöthigen Massaregeln treffe, um diesem Übel, das die gr. or. Kathedrale wahrlich nicht im schönsten Lichte erscheinen lässt, best = u. ehemöglichst abzuwehren. Mittel und Wege sind in Fülle da, und es würde ein Leichtes sein, einen ständigen, dem hohen Zwecke entsprechenden Kathedralchor zu konstituieren, demselben ein möglichst freies Terrain seiner Wirksamkeit einzuräumen und auf diese Weise unsere Kathedrale zu einer würdigen Stätte der Gottesverehrung zu schaffen. Sie auf gleiche Stufe mit anderen ähnlichen Kirchen zu bringen. Denn wie imposant, wie erhaben, wie mächtig eine halbwegs gute Kirchenmusik auf den andächtigen Zuhörer wirkt, zeigt uns klar u. Deutlich ein Gang in unsere Czernowitzer neue Synagoge. – In einem reizend maurisch-byzantinischen Style erhebt sich der wohlgeformte Bau mit seiner mächtigen Kuppel aus dem Häusern empor, und ladet unwillkürlich jeden Vorübergehenden einzutreten.

Das Innere ist prachtvoll und für unsere Verhältnisse fast luxuriös ausgestattet: - jetzt ertönt die sonore Stimme des Vorbeters – ein wunder – schönes Recitativ – auf welches ein Knabenchor in süß klingenden Tönen mit einem Responsarium antwortet das wahrhaft entzückend ist. – Horchen wir einen Augenblick ... Eine unbeschreibliche Erhabenheit u. Innigkeit drückt sich in diesen Tönen aus. Jede (= Jede) Wendung hat etwas Originelles, jede Modulation etwas Natürliches, Ungesuchtes an sich.

Und doch, in jedem Satze, in jedem Akkorde ist eine melancholische Zartheit u. Tiefe, die sich unmöglich näher beschreiben lassen. Diese Kinderstimmen verleihen dem Geiste ihrer Gesänge Reiz u. Stärke; - man ist gefesselt durch die gewaltige Schönheit der Compositionen, durch den mächtigen Eindruck der Originalität die überall weht. Es ruht ein fast geheimnisvoller Zauber auf dem ganzen Ceremoniell – der Gesang verleiht ihm jene tiefsinnige Färbung die auf jeden einzelnen bewältigend einwirkt u. Das Gemüth zu einer weihvollen Betrachtung stimmt. Das ist Kirchengesang. Und wenn Rameau⁴⁴ sagt: „Das Gute sei nichts anderes als das Schöne in Tätigkeit gesetzt“ dann erfüllte unsere israelitische Kultusgemeinde durch den Bau ihrer Synagoge wahrlich etwas Gutes; sie ist restlos bemüht das Schöne für einen erhabenen Zweck wie es die Gottesverehrung ist in Tätigkeit zu setzen; und ihre Synagoge füllt der Platz als Tempel, als Gotteshaus würdevoll aus. Und so wie diesem ganzen Bau irgend eine mathematische, durch den Verstand berechenbare Formel, zu Grunde liegt, die in allen ihren Theilen, im Grossen wie im Kleinen, ihren Ausdruck findet, selbst die reiche Fülle des anscheinend so völlig phantastischen Zierwerks hervorruft, das Alles zusammen aber den Geist emporführt zu⁴⁵ des Höchsten, so tönt etwas ganz Wunderbares, etwas Überirdisches aus diesen, aus irgend einer kleinen Formel aufgebauten Tonsätzen und jener wundersam klingende Gesang mahnt mich immer an den

Stern der an der höchsten Spitze des baues dem Himmel entgegen-strahlt, in welchen der Baugleichsam sehnsuchtsvoll ausklingt.

Und hiemit schliesse ich meine betrachtung über kathedrale und Synagoge und will, nicht tröstend, annehmen, dass der schrullige und verstumfte Gesang in unserer Kathedrale bloss eine Verpätung in der orientalischen Kirchenmusik sei. Aber ich wüste (= wüsste) die anscheinende Verspätung mir durch ein Naturbild zu Erklären: wer je am Meeresstrande gestanden, wird sich erinnern an dem Schaumkreisen, den das Meer an das Ufer schleudert, in Sekundenfrist ein zweiter folgt. Die Physik lehrt uns, beide seien das Produkt einer und desselben Stromung, aber die ungleiche Dimension der Wellen versuche das ungleiche Eintreffen. Unsere orientalische Kirchenmusik ist nun jener zweite Schaukreis, den dieselbe geistige Stromung unseres Jahrhunderts treibt, aber der am sekundernfrist (was sind in der Geschichte fünfzig Jahre ?) später eintrifft. Hoffen wir, hoffen wir das Beste!

Czernowitz 15. November 1878.

Cyprian Golembiov ⁴⁶

Așadar pagini nu numai de informație „istorică” , ci și pagini oarecum literare! Istorie, d. p. prin: încondeierea herostraticului episcop Eughenie Hacman, cu pomenirea citată⁴⁷ de C. Porumbescu între ghilimele (din spusa cui?): „*Er ruhe sanft und seine Fehler sollen ihn nicht drücken*”; sau: „*ein Gang in unserer Czernowitzer Synagoge*” (din templul evreiesc de la Cernăuți cam pe atunci ridicat).

Și literatură, de ex.: prin plastica perifrază prin elanul frazei: „*Muss denn in unserer Kirchenmusik jenes verwitterte, von ängstlicher Skrupulosität angekrankelte Kolorit des alterhümlichen Baroken vorherrschen, um jede Blüte des hellen, warmen Tages, über Nacht verrichtend, verwelken zu lassen?*”

Sau prin causticul spirit umoristic: „in unserer Kathedrale” wird „von meist, in der Musik fast vollständig Ignoranten, ein Gezetter, Gejammer und Gejole angehoben, als ob sie sich verschworen hätten, Konsequent jeden Besucher der Kirche auf Niemerwiedersehen hinauszukreischen” – specială atenție spartanei Sakramentski-Paragraf - și: „und wir wollen us = ns dabei recht brav und an standig verhalten, um ja nicht plötzlich irgend einen Sakramentski-Paragraf im Genick und den Verhaftsbefehl in Händen zu haben.”

Sau accentul liric de ... poet impresionist: „und jener wunderscham klingrende Gesang mahnt mich immer an den Stern der an der höchsten Spitze des baues dem Himmel entgegenstrahlt, in welchem der bau gleichsam sehnsuchtsvoll ausklingt.”

Și iarăși acest rechizitoriu, păstrat în arhiva lui Constantin Morariu⁴⁸ e important vădind – înainte de studiile muzicale de la Conservator! – apreciablea **orientare** („diletantă”) **a lui C. Porumbescu în istoria muzicii**: Acel ? Maurus? - Guillaume Dufay, Jean de Okeghem, Josquin, Josse des Prés Orlando di Lasso, Heinrich Finck, Thomas Stolzer, Giovanni Pierluigi zis - da

Palestrina, Anton Friedrich Justus Thibaut, Haendel (1685 - 1759), Bach (1685-1750), Gluck (1714-1787), Haydn (1732-1809), Mozart (1756-1791), Beethoven (1770-1827) – citați, chiar și-n această fugitivă ciornă, în ordine cam cronologică; - Demetrius Botniansky? - De Muris; - Jean Philippe Rameau ... Da? Vajnică e pasiunea înnăscută, „demonul” nativ – precum în istoria muzicii ne-o arată atâția convertiți și „autodidacți”!

XXI.2.

Renașterea societății *Arboroasa*, sub numele *Junimea*

Anul 1878 se înscrie în viața studentească și românească din Cernăuți și chiar și din Bucovina cu un eveniment: **renașterea societății *Arboroasa*, sub numele *Junimea*** - la 28 Nov. aprobându-i-se statutele, iar la 7 dec. constituindu-i-se primul comitet, cu Dimitrie Onciul, președinte și **Ciprian Porumbescu, secretar** - încât la 14 Dec. 1878, *Junimea* putea oferi lumii românești prima ședință socială.

Dacă într-al său *Tagebuch* 1879 (pag. 12), abia pe ziua de 29 Ian. 1879, C. Porumbescu înregistrează: „Ich bin Mitglied des acad. Vereines *Iunimea* (= *Junimea*)”, e ca să lămurească raporturile amicale cu societatea nemțisorilor „Klub deutscher studenten” – scriind: „ferner war ich mit Sch.⁴⁹ in *Gesangverein*. Dort machte ich personliche Bekanntschaft des Musikers Mandiczewski”⁵⁰.

Nach der Gesangprobe gieng izh zur Kneipe des Klubs deutscher Studenten im Hotel Russie. Schist nemlich (= nämlich) Mitglied dieses Klubss. Ich bin Mitglied des acad. Vereines *Junimea*. Die Iunimeer leben mit den Klubisten auf sehr freundschaftlichem Fusse.”⁵¹.

Și cu buni auguri o pornea *Junimea* cernăuțeană la drum, căpetenia fiindu-i acel Dimitrie Onciul care avea să ajungă un nume de elită al spiritualității românești, iar secretar nu mai puțin ilustrul Ciprian Porumbescu.

Din timpul acesta deci datează așa-zisa compoziție a lui C. Porumbescu ***Sânt un fiu al Muzei***, poate rodul unei ședințe „sociale” sau a unei kneipușoare. N. Petra-Petrescu (*Calendarul*, 1884, p. 74) o amintește cu titlul *Sunt un fiu al musei mândre* – deci chiar cu primul vers al acestui foarte ușurel text, hopuros-improvizat pe care-l reproducem din msul. de 1 pag., format mic lunguiet, în care, două șire și două măsuri, sub titlul *Sânt un fiu al Musei* și dedesupt indicația (în f.)⁵² cuprinde, monofon, melodia și data: „20.12.78” – iar restul – sit venia verbo – versurile ad- hoc. Deci melodia:

Iar textul, reprodus exact, în „ortografia” și celelalte calamități ale dânsului:

Sunt un fiu al Musei mândre, fiu al libertății,
*Alma mater*⁵³ mi nănașă, ea mă ține sub scut *Valera*⁵⁴,
 Ș-oi să fiu un Domn prea priceput.
 De m-arăt cândva în stradă și văd o fetiță
 Fie c-o turniră⁵⁶ mare sau chiar în negligée⁵⁷, Valera
 Mă apropriu cu eleganță și cu o guriță
 Ea-mi răspunde: „je suis très charmais”⁵⁸.
 N-am nici casă n-am nici masă-n pungă suflă vântul
 Dar am herghelie-ntreagă pe parchuni⁵⁹ creditori
 Și-i înșel de azi pe mâne bată-i Dl Sfântul
 Le-oi plăti la pașt’le cailor⁶⁰.
 Așa trăiesc⁶¹, fără grijă-n sfânta libertate,
 Că-s român de viță veche, de-a lui⁶² Traian
 Și-s superb-sumeț⁶³ ca un Don Iuan!⁶⁴
 Și sunt toujours⁶⁵ voios, bucuros, sănătos,
 N-am nici dor, nici chin, nici dor nici chin.

Așadar biata eboșă pentru altă elucubrație de „cnaipă” studentească; și biet text căruia nici împărțea la pe portativ nu i se potrivește în toate măsurile! Acoladele – legato în măsurile 1, 2, 3, și 5, 7, le adăugim noi, după ce compozitorul le-a indicat prin linioara a câte 2 optimi. Dar celelalte? Și câte altele! Dar refrenul „Și sânt toujours” – în ce fragment melodic îl îmbrăcăm?

C. Morariu (1926, p. 76): „*Sânt un fiu al muzei, pentru voce și pian!*” Și pian – (?).

Iar la contrapagina msului. nostru, sub titlul **Anacreon cântă să bem** (în *Tempo di Marcia*), și iar monofon, o primă redacție, se pare, a altui cântec studentesc, adică: în cam 2 rânduri și 1/2 ale portativelor – după ștersătura rândului 1 și 1/4 – ar rezulta următoarea schiță melodică (la care, aproximativul text îl modelăm noi):

Piu mosso

sînt de Mu-ze in-spi-rați Gre-cii și Ro-ma-nii, Ilu-nii și A-la-nii

Beau ne-con-te-nit Beau ne-con-te-nit Deci hai! deci hai! deci hai la lu-cru, hai!

Așadar, altă melodie, mai simplă, nu-i de categoria manualului *Elementele muzicii vocale*, decât cea a cântecului *Anacreon cântă să bem* din *Colecțiunea* vieneză (1880) pentru studenții români. Textul, mai de duh ca-n alte pripite improvizații de texte ale celui care nu prididea să-și îmbrace în haina cuvântului gâlgâirea debordantelor sale melodii; dar firește și-n acest text stridentele regionale! Adică: interjecția burșismului german - și a studenților - *Burschi* foarte dedați veseliiilor inter pocula: *valera!*; persoana a 3-a plural a imperfectului, în forma ei arhaică și regională, fără de terminațiunea - u, ca la alți versuitori⁶⁶;

Diogen, cu epitetul ucraineano-evreiesc *sahrai* = înșelător, mistificator.

Deci ...următoarea invenție „poetică” a lui C. Porumbescu:

1. Anacreon cântă să bem Să bem – cânta chiar și Horaț, valera! Deci, hai poeților s-urmăm,/ bis Că sânt de Muze inspirați/ Grecii și Romanii Hunii și Alanii Beau necontenit; Deci hai! / Deci hai la lucru, hai!	2. Moisi și-Aron la vin chilia Săn-Petru-n Testamentul nou! Și cine-acuma n-a rmai bea, Ar rămâne(a) măgariu și bou!
3. Socrate deși om învățat, De vin nîcîcînd nu se ferea - Căci vere⁶⁷ când venea-ncălțat Csandipa mi ți-l scărmana.	5. Moisi și Aron și Diogen, Socrat, Anacreon, Horaț, Ei toți ne-nvață ca să bem Să fim ca dînșii învățați.
4. Iar Diogene, cel sachrai, Ședea-ntr-o bute ca-n săcriu Ce însă de departe, vai Putea a vin și a rachiu.	

XXI.3.

***Tagebuchul* cernăuțean - oglindă a vieții tânărului student; începutul uceniciei și prieteniei cu Eusebie Mandicevski**

Și intrăm în anul 1879! Calea cercetărilor ni-i mult netezită acum prin adesea amintitul *Tagebuch* (Carnet zilnic) al lui C. Porumbescu - carnet care începe cu 17 (18) Ianuarie și se-ncheie cu 8 Octomvre 1879 (ziua-n care Ciprian pornește la Viena).

Ciprian e din 13 Oct. 1878 student în „filosofie” la Universitatea Cernăuți, urmând istoria⁶⁸.

Dar acest *Carnet* era scris – evident, evident... din multe pasagii ca d. p. din paginile - numai pentru contabilitatea intim-personală a Omului care, ca-n general firile de artiști, aveau foarte dezvoltat cultul amintirilor. Sunt aici confesiuni pe care alții nici le încredințează hârtiei. Greu să le reproduc; le vom înlocui cu puncte de suspensie⁶⁹.

Și nu uităm de explozia spontaneității lui (pe care Ilie Dugan evita s-o evidențieze), din scrisoarea-i stupcană de la 31 Martie 1878, către Zaharie Voronca.

De altfel, biologic e prea firesc cu subconștientul acestui șubred organism, veșnic gonit de instinctul caducității sale, să zvâcnească-n asemenea... protuberanțe!... Oricum, mai întreg patrimoniul-Ciprian Porumbescu (și cel muzical) mereu se resimte de această pripă manifestată în atâtea quasi-neglijabile inadvertențe ale formei – precum sunt atâtea inadvertențe de stil, de gramatică, de ... ortografie-n *Tagebuch-ul* său. Și poate că acest *Carnet* atinge și confesiuni cari au aparținut numai lui Ciprian Porumbescu!

„Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sânt

Într-un mod fatal legate de o mână de pământ...”

Chestiunea e: Ce vom divulga noi? Până la ce densitate se va țese vălul discreției porumbescologice?

Desigur că, întrucât mai veridica prezentare a adevărului C. Porumbescu și-ntru spulberarea întregii mreje de falsuri cu cari i s-a deformat chipul (ca să nu amintim decât numai capodopera de mistificare, opereta *Lăsați-mă să cânt...*) – ne vom conduce de directiva: Mai bine prea mult decât prea puțin! Mai ales că anevoie se va afla cândva alt (mai orientat) comentator!

Procedul va fi mereu cel cronologic – cu anumite popasuri până la incidentalele alte evenimente interpușe cronologiei din *Tagebuch*.

Paralel cu textul german⁷⁰, (în grafie gotică), punctat ici-colo cu stenograme⁷¹ sistem Gabelsberger, traducerea și cuvenitele note în subsol. Formatul msului, puțin deteriorat în josul paginii și-n colțul din dreapta-sus, e cel curent în albumele – „omnibus” de școală austriacă - de cam 19 4 X 16 3 cm.

Paginația, pusă de noi, o menținem întocmai. Și deci, la drum!

Pagina 1

TAGEBUCH

DER WICHTIGSTEN EREIGNISSE ERLEBNISSE U. SONSTIGER
ALLOTRIA⁷² AUFGEZEICHNET SEIT DEM 18. IÄNNER⁷³ 1879 VON
GOLEMBIOWSKI⁷⁴.

Pagina 1

CARNET ZILNIC

AL (= ASUPRA) CELOR MAI IMPORTANTE EVENIMENTE,
INCIDENTE ȘI ALTE ALOTRII (BLESTEMĂȚII) ÎNREGISTRATE DE LA
18 IANUARIE 1879 DE C. G(OLEMBIOWSKI)

Pag. 2

(rămasă nescrisă)

Pag. 3

1879. (Czernowitz)17, Iänner⁷⁵ Kurze Darstellung der Erlebnisse vom 17
Iänner angefangen bis 28. Ianuar.

Ich wohne beim Onkel Sause⁷⁶ und studiere Philosophie. Mein Zimmer ist
ziemlich behaglich und wohnlich eingerichtet, doch fühle ich mich etwas
einsam, daher kommt mir mein College Karl Schorsch wie gerufen am 17.
Abends, wo wir bei einem gemuthlichen Plausch, Thee und Cigaren besprechen
Schorsch möchte zu mir einziehen, Es ist abgemacht. In der Nacht fährt Iozi⁷⁷
der bis dahin mit mir wohnte nach Suczawa um dort die Maturitätsprüfung zu
machen. Am Abend noch, da ich ohnehin schon einen Treo hatte fühlte ich
Schmerzen in den H... Am Morgen, des nächsten T(ages) konnte ich nicht
(mehr) aufstehen, ich⁷⁸

Am Morgen des nachsten Tages konnte ich nicht mehr aufstehen⁷⁹.

Pag. 2 (rămasă nescrisă)

Pag. 3

1879. (Cernăuți), 17 ianuarie. Scurtă prezentare a întâmplărilor, începând
de la 17 ianuarie până la 28 ianuarie.

Locuiesc la unchiul Sause și **studiez filosofia**. Camera mea e destul de
plăcut și confortabil aranjată, dar mă simt cam însingurat, de aceea colegul meu
Karl Schorsch îmi vine ca chemat în seara de 17, când la un cordial taifas cu
ceai și țigări punem la cale ca Schorsch să se mute la mine. Gata făcut... La
noapte, Ioji, care până atunci a locuit cu mine, pleacă la Suceava ca să treacă
acolo bacalaureatul, în dimineața zilei următoare nu mă mai putui scula...

Pag. 4

... Ich hatte eine nach allen Formregeln ge(n)au konstruirte H...
Entzündung⁸⁰ ... Nachmittag kam ... Dr Flinker zu mir u. verordnete die
nothigen⁸¹ heilmittel. Abends es war ein Freitag⁸² – zog Schorsch mit seinen 7
Zwetschken⁸³ ein. Seine Nähe thut mir wol⁸⁴, ich weiss, ich habe einen Freund

neben mir. Die nächsten Tage verliefen ruhig, ich war nur mit meiner krankheit beschäftigt. Während dieser tage, hatte Sch.⁸⁵ Gelegenheit eine Nacht mit Miklau⁸⁶ zu verbummeln u. schloss diese Bumlerei⁸⁷ mit einem höchst drastschen Finale. Nach dehbrachter⁸⁸ Nacht giengen sie beide, Sch. U. Miklau nemlich⁸⁹ zu einem Iuden, wo sich lezterer⁹⁰ seine dort versetzte Ühr auslösen wollte. Der Iud hat eine Iüdin u. die Iüdin eine Schwester. Sch. spielt die Rolle eines Arztes da die Iüdin über⁹¹...

Pag. 5

Klagt. Auch der Iüdin Schwester ist krankt, beide nun werden von Sch, ärztlich (?) untersucht, (wobei es natürlich an allerhand nicht absichtslosen Missgriffen zu den Tuteln⁹² u. Schenkeln etc., nicht mangelte) u. er verschreibt ihnen ein rezept worin als Hauptingredienz: „Cuprum sulfuricum” figurirt – darunter schrieb er mit griechischen Lettern: *Βραυσε πουλυερ*.

- Ob die Iüdin das rezept bestellt hat, wissen wir nicht – Sch. Hat aber seine Rolle gut gespielt, drum mag's hier als gut gelungener Studenten streich stehen –

Pag. 4

...După amiază veni la mine Dr. Flinker și prescrise medicamentele necesare. Seara, era o vinere, s-a mutat la mine, cu tot calabalâcul său, Schorsch. Prezența lui îmi face bine; știu că am lângă mine un amic. Zilele următoare trecură în liniște, eu fiind ocupat numai cu boala mea. Zilele acestea, Sch. a avut ocazia ca împreună cu Miklau să benchetuiască și benchetuiala asta s-a terminat cu un final de tot drastic. După noaptea tocată, se duseră adică ambii, Sch. și Miklau la un evreu, unde Miklau voia să-și scoată ceasul amanetat acolo. Evreul are o evreică și evreica o soră. Sch. joacă rolul de medic, fiindcă evreica...

Pag. 5

se plânge de... Și sora evreicii e bolnavă. Amândouă sunt deci căutate doftoricește (?) de Sch. (la care ocazie, firește, nu lipsiră diverse nu prea neintenționate alunecări pe la bourei și șolduri etc.) și dânsul le prescrise o rețetă în care *Cuprum sulfuricum* figurează ca ingredient principal, sub care dânsul mai scrise în slove grecești: *Brause-Pulver*. Ori de evreica a comandat rețeta nu știm, dar Sch. și l-a jucat rolul bine, drept care rămâne lucrul aici, ca bine izbutită ispravă studentțească, fixat.

- Mir wird's immer besser. Es besuchen mich verschiedene Collegen. Patak⁹³ hat.....⁹⁴ einen Schloz (= schanker L. M.) u. da er nicht in's Colleg geht, komt er zu mir. Sch. Kocht einen Thee u. da wird gemuthlich geplaudert. Sch. Geht oft Eis „Schlittschulaufens = u. Courmachen's halber”⁹⁵.

p. 6

Er ist⁹⁶ in eine gewiese Salter, ein sonst hübsches Mädchen u. auch eine gute Sängerin, die auch wenn's ihr zu heiss wird aufs Eis tanzen geht, - ein

Bischen⁹⁷ verplempert⁹⁸. Prosit! Zu Hause werden Allotria mit dem hausbeseb⁹⁹ Fanny getrieben, Ein dralles dikes Ding, die dem Patak besonders gut gefällt. Am 25. Erhielt och vom vater einen etwas derben Rüffler¹⁰⁰ für meine leichtfertige Schreibweise in meine leichtfertige Schreibweise in meinen Briefen, was er als Folge meines ziemlich etiketlosen benehmens das wenn ich auch zu hause bin, gegen ihn u. die Schwester an den Tag lege, ausieht. Ich fürchte er zielt in sernem Briefe anderswohin¹⁰¹...

Am 27 liegen wir noch im Bet¹⁰², da Komt ein Ger. Diener¹⁰³ u. übergibt mir eine Wechsel-Klage vom Katz. Traurig. Es ist ein Montag¹⁰⁴ u. Schorsch sagt noch:

Pag. 7

„Du die Woche fängt gut an“. Und alsobald sollte ich die Wahrheit seines Ausspruches bitter einsehen lernen. 28. Iänner Dienstag. Ich bin schon so weit hergestellt dass ich das Bet verlassen kann, ich stehe auf, kleide

Mie mi-i mereu mai bine. Primesc vizitele ale diverși colegi.

Patak are... și cum dânsul nu se duce la cursuri, vine la mine. Sch. își face ceaiul și astfel sporovăim pe-ndelete. Sch. umblă adese la patinat, pentru „patinare” și „ciupire de curte”.

Pag. 6

I s-au cam aprins călcăile pentru o anumită Salter, fată de altfel frumușică și pe deasupra bună cântăreață, care și ea, dacă i-i prea cald, iese la dansat pe patinoar. Uuraa! Acasă ne hârjonim cu puștanca Fanny. Codană dolofană, zdravăn încalată, care-i place mult, mai ales lui Patak. La 25 c. am căpătat de la tata un cam dârzan bobârnac pentru scrisul ușuratec din scrisorile mele, lucru pe care dânsul îl... ca urmare a purtării mele cam lipsită de etichetă, pe care eu o manifestez și când sunt acasă față de dânsul și soră-mea. Mă tem însă că dânsul țintește în scrisoarea sa într-altă parte... în 27, noi încă zăcem în pat când vine un curier de la judecătorie și-mi dă o pâră de cambie din partea lui Katz. Trist. E o Lune și Schorsch încă zice:

Pag. 7

„Măi, săptămâna începe bine”. Și prea curând era să recunosc cu amărăciune adevărul spusei sale.

28 ianuarie, Marți. Sunt acum atât de restabilit, că pot părăsi patul. Mă scol, mă îmbrac

mich an u. geh'hinüber zur Tante um mich für ihre sorgsame Pflege während meiner krankheit zu bedanken. Hierauf geb'ich mit Sch. Aus. Ich geh'zum Dr Horn¹⁰⁵ mit meiner Wechsel-Klage. Er verspricht mir das Nothige zu machen. Von dort gieng ich zum Onkel¹⁰⁶. Er ist etwas unpässlich, sitzt daher zu Hause. Auf den abend werde ich zu einer *Préférence*¹⁰⁷ – Partie eingeladen. Ich gehe nach hause. Nachmittag, gieng in die Stadt u. kaufe diesen

Omnibus für unser¹⁰⁸ *Tagebuch*. Kom nach Haus u. geh'hinüber. Scherze dort mit¹⁰⁹ der letty.

Pag. 8

Auf einmal kommen zwei Ger. Diener die mich suchen. Ich geh' mit ihnen in mein Zimer sie übergeben mir einen Bescheid vom Ge. Mittelst welchen einer von ihnen die Vollmacht hat, in Sach¹¹⁰ des Kluszenko ph.¹¹¹ 23 fl die ich ihm für genommene Fotografien¹¹² ales garant schulde, zu pfänden. Ich übergehe diese ganze Szene da sie mir viel zu peinlich ist als dass¹¹³ ich sie der Erinerung bewahren sollte. Durch das Dazwischenkomen des guten Karl¹¹⁴ wurde die Sache momentan beigelegt.

și trec dincolo, la tanti, ca să-i mulțumesc pentru grijulia ei căutare din timpul bolirii mele. Ies apoi cu Sch. Mă duc la Drul Horn cu pâra mea cambială. Dânsul îmi promite că va întreprinde cele necesare. De acolo mă dusei la unchiul. E ceva suferind, stă de aceea acasă. După amiază am fost la Flinker, dar nu l-am aflat, mă dusei în oraș și cumpărai acest caiet - *omnibus* pentru carnetul nostru. Vin acasă și trec dincolo. Mă hârjonesc acolo cu letty.

Pag. 8

Deodată își fac apariția doi de (la) judecătorie, care mă caută. Mă duc cu dânsii în camera mea; dânsii îmi predau o decizie a judecătoriei prin care unul dintre ei e autorizat ca să mă amanezeze în urma acțiunii lui Kluczenko pentru 23 fl. pe care i-i datorez ca garant pe fotografiile luate în primire. Trec peste întreaga scenă, aceasta fiindu-mi mult prea penibil decât s-o mai păstrez amintirilor. Prin intervenția bunului Karl chestiunea fu momentan aplanată.

Sch. Komt nach haus – ich erzähl ihm alles. Wir gehen aus. Ich geh' zum Onkel¹¹⁵. Dort finde ich grosse Gesellschaft. Die Piteyschen L. R. R.¹¹⁶ Strasser, M-me Konstantinowicz, die jungen Pauli's u. der Dworski. Ich unterhalte mich mit Sofia Pitey – ein sehr liebenswürdiges u. geistreiches Ges¹¹⁷ Mädchen¹¹⁸.

Pag. 9

Die jüngere hat etwas stubenmädel artiges an sich-u. sit venia verbo – blöde Gesichtzüge. Hieraf spielte ich mit¹¹⁹ alten Pauli, Dworski¹²⁰ u. Paul *Préférence* wobei ich 30 x¹²¹ verspielte. Nach dem Nachtmahl gieng ich nach Haus. Sch. War schon da u. bemuhte sich vergeblich an einem kaum glimenden Holzstuck, einen Thee zu kochen. Mude u. schwach lege ich mich um 1/2 11 zu Bete. Sch. Muss das Erfolglöse seines Bemuhens nur zu bald eingesehn haben, denn er ersparte sich für diesmal das Vergnugen des Theetrinkens u. legte sich auch nieder.

Mitwoch¹²² 29 Ianner. Ich wache um 6. Ühr auf. Sch. Erwacht um 1/2 7 merkt eine grimige Kalte u. einen nicht recht definirbaren Gestank nach Bierfritz¹²³ u. Tabakrauch. Ich erkläre ihm dass ich eben die Urne¹²⁴ geschwenkt hatte¹²⁵ u. um

Pag. 10

Den Pestilenzgeruch zu vertreiben mir eine Cigare angezündet habe. Ich erinere¹²⁶ mich des gestrigen Vorfalles mir wird sehr traurig zu Muthe. Wir plauschen gemuthlich – insbesondere über Gorgons – bis 1/2 8. Fanny bringt kaffe macht Feuer. Ich steh' auf, schreibe Briefe. Sch. Kocht sich einen Thee, frustukt u.

Plec la unchiu unde găsesc societate mare. Piteienii, consilierul guvernial Strasser, M-me Constantinovici, tinerii, Pauli și Dworski. Petrec cu Sofia Pitei, copilă foarte simpatică și spirituală.

Pag. 9

Cea mai mică are ceva de servitoare și - iertare de cuvânt prost - trăsături idioate. Apoi am jucat cu bătrânul Pauli, Dworski și Paul *Préférence*, eu pierzând 30 cr. După cină m-am dus acasă. Schorsch era acum acasă și se trudea degeaba să gătească un ceai cu o bucată de lemn care abia mai licărea. Obosit și slab mă culcai la 10 și 1/2, trebui prea curând să recunoască insuccesul strădaniei sale, căci de data aceasta renunță la plăcerea de a bea ceai și se culcă și el.

Miercuri, 29 ianuarie. Mă trezesc la ora 6. Sch. se trezește la 6 1/2, observă cruntul ger și un miros nedefinibil al... și fum de tutun, îi spun că tocmai adineaori am clătit olița și, pentru a

Pag. 10

alunga pestilențialul miros mi-am aprins o țigară. Îmi amintesc de incidentul de ieri și sunt foarte mâhnit. Tăifăsuim pe-ndelete - mai ales despre Gorgoneni - până la ora 7 1/2. Fani aduce cafeaua, face focul. Mă scol, scriu scrisori. Sch. își fierbe ceaiul, dejunează

geht aufs Eis. Kommt acer gleich zurück denn es ist ein düsteres, kaltes Wetter. Ich war gar nicht am Eis, da mir gliech die Nasenspitze erfror¹²⁷ ich setze mich hin u. schreibe das *Tagebuch* von Anfang bis hieher¹²⁸ Sch. Ist ausgegangen. 1/2 12. Bin bei Beringer gewesen, der sich eben rasirte u. lud ihn zu unseren heute stattfindenden Kneipe ein, er versprach zu komen. In unserer Bude¹²⁹ herrscht eine sibirische Kälte; Ciprian steht beim Ofen u. versucht ver

Pag. 11

- gelich sich zu erwärmen ab¹³⁰ er stampft mit den Füßen als ob er mazur¹³¹ tanzen würde, - schadet nichts. Jetzt geh'ich nach Hause da ein Familienfest meiner erwartet. Jetzt liest mir C. die Postbuchel-Anecdoten¹³² vor u. lässt mich nicht fortgehen. Flinker¹³³ war bei mir u. erkundigte sich angelegentlichst¹³⁴ nach meinen E(iern)¹³⁵ dann bemerkte er: - bei den Alten ist's hinten steif u. vorne weich bei den Jungen umgekehrt. - N. M. ¼ 3. Wozu habe ich die paar Hare im gesichte, damit mir der C. eine Schnittwunde beim Rasiren eibringt, an der ich beinahe ebenso blutete, wie das Schwein, das heute bei meiner Schwester geschlachtet wurde (*requiescat in pace*)¹³⁶.

și se duce la patinat. Se întoarce însă curând fiindcă-i o vreme posomorâtă, rece.

[Nici n-am fost la patinoar, pentru că abia c-am ieșit afară, mi-a înghețat vârful nasului.]

Mă așez colo și-i scriu carnetul, de la început până aici. Sch. a plecat la 11 1/2. Am fost la Beringer, care tocmai se rădea, de l-am invitat la *cneipa* noastră care are loc astăzi; mi-a promis că vine. În buda noastră e un frig siberian; Ciprian stă la sobă și-ncearcă za-

Pag. 11

dornic să se încălzească, tropăind din picioare de parcă ar dansa o mazurcă; nu strică. Acum plec acasă, pentru că mă așteaptă o serbare în familie. [Acum C. îmi citește anecdote din cărțuile factorilor poștali și nu mă lasă să plec]. Flinker a fost la mine, interesându-se foarte îndeaproape de... apoi dânsul făcu reflexiunea: - La bătrâni, dinapoi e vârtos și dinainte moale, la tineri invers. [D.a. 2 1/4. La ce am cei câțiva peri în față pentru ca C., răzându-mă să-mi administreze o tăietură de care sângerai aproape la fel ca porcul care astăzi a fost tăiat la soră-mea (odihnească în pace).

Pag. 12

Habe ich wieder das Golleg des ¹³⁷ Loserth geschwänzt¹³⁸, bin um 5 Uhr in's Hotel de Russie gegangen um mir unser neues Kneiplocall anzusehen, in welchem wir heute kneipen, habe einen Stoff¹³⁹ vertilgt u. bin 5/3/4 nach Hause gegangen. - Heute war ich zum ersten Male seit meiner Krankheit im Colleg. - Ferner war ich mit Sch. Im Gesangverein¹⁴⁰. Dort machte ich die Bekanntschaft des Musikers Mandiczewski¹⁴¹. - Nach der Gesangprobe gieng ich zur Kneipe des „Klubs deutscher Studenten“ im Hotel Russie. Sch. Ist nemlich Mitglied dieses Klub's. Ich bin ...Mitglied des acad. Vereine *Iunimea*. Die Iunimeer leben mit den Klubsten auf sehr freundschaftlichen Fusse. Die Kneipe war recht gemüthlich u. animirt. Unter¹⁴².

Pag. 13

Den verschiedenen Schwefein¹⁴³ die losgelassen wurden, waren die des Prof. Dr Strobl die besten. Die¹⁴⁴ ofizielie¹⁴⁵ Kneipe leitete stud. jur.¹⁴⁶ Sen. Köler die nicht ofizielle Dr Strobl u. die Exkneipe Dr Dornbaum. Nachdem wir auch noch in ein Kafé gegangen waren, Kamen¹⁴⁷ wir um 2. Uhr Nachts nach Haus.

Donerstag¹⁴⁸ 30. Iänner. Ich stehe um 19 Uhr mit einem fürchterlichen Kopfschmerz auf. Kleide mich an u. gehe zu einer Sitzung¹⁴⁹ betreffs Constituirung eines Comités, zur Veranstaltung einer Feier aus Anlass des 25, jährigen Hochzeitsjubiläums des Kaisers. Es ist 1/2 10 Sch. Schläft noch. Es ist 10 Uhr, ich

Pag. 12

iar am tras chiulul cursului lui Loserth; la 5 mă dusei la Hotelul *Russie*,

ca să-1 văd noul nostru local de cneipe, în care benchetuim astăzi; am dat de dușcă o bere și la 6 fără 1/4 m-am dus acasă.]

Astăzi, prima dată de la boala mea am fost la cursuri. Am mai fost cu Sch. la *Societatea de cântare*. Acolo **făcui cunoștință personală cu muzicianul Mandicevski**. După repetiția de cântar m-am dus la *cnaipa* Clubului studenților germani din Hotelul *Russie*. Sunt membru Soc. acad. *Junimea*. Junimenii sunt în foarte amicale relații cu Clubiștii. Bairamul a fost foarte jovial și animat. Dintre

Pag. 13

diversele bancuri debitate, cele mai reușite fură cele ale prof. Strobl *Cnaipa* oficială o conduse studentul în drept senior Koler, cea neoficială, Dr. Strobl și epilogul, Dr. Dornbaum. După ce ne-am mai fost dus într-o cafenea, venirăm la ora 2 noaptea acasă.

Joi, 30 ianuarie. Mă scol la 8 1/2 cu teribilă durere de cap. Mă îmbrac și merg la o ședință în vederea constituirii unui comitet pentru organizarea unei serbări din incidentul jubileului de 25 ani a căsătoriei împăratului. E 9 1/2. Sch. mai doarme. [E ora 10;

bin achon auf, u. gehe mit meinem Kopfschmerz auf's Eis, vielleicht verliere ich ihn, vielleicht aber entwekelt er sich zu einem Kater¹⁵⁰.

Pag. 14

Bin am Eis gewesen von da zum Essen gegangen¹⁵¹ um 1/2 1 nach Hause Gekommen, C. nicht zu Hause, Mein Kopfschmerz ist verraucht. Beringer ist ein Schweinehund, da er nicht bei unserer Kneipe war. Ich lade ihn gewiss nicht mehr ein. Um 3/4 zum Köhler¹⁵² gegangen. C. schläft. Bin um 5 Uhr nach Hause gekommen. Feuer gemacht, mich schlafen gelegt bis 8 Uhr geschlafen. Nach der Sitzung mit Patak¹⁵³ Köhler u. Iaworski etwas gefühstückt dann gieng ich nach Haus u. da ich rosende Kopfscherzen habe, lege ich mich ohne Mittag zu essen nieder. Schlafe bis 3. – Kopfschmerzen ist pfutsch. Ich esse u. gehe zum Mandiczewski wo wir mit Patak bis 1/2 16 spielten – Dort war auch die Filia Popowicz¹⁵⁴ u. das Frl. Zurkanowicz. Von dort gieng ich zum Onkel u. unterhielt mich¹⁵⁵

Pag. 15

recht gut¹⁵⁶ mit einer Gouvernante von der Catargi¹⁵⁷ um 1/2 1- gieng ich nach Haus. - Sch. Trinkt Thee. Ich trinke auch einen.

[Um 1/2 9 bin ich, da C. noch nicht zu Hause war, zur Probe¹⁵⁸ gegangen in der Hoffnung ihn dorten zu finden, habe ihn aber nicht gefunden; nun gieng ich nach Hause und kochte mir einen Thee, Um 1/2 10 kam C. nach Hause u. um 1/2 11 legten wir uns schlafen. Heute war ein trubes Wetter; 8° Kalte. Frl. Anna Woronka ist in Cz., u. war Nm¹⁵⁹ am Eis].

m-am sculat și merg cu durerea mea de cap la patinaj, poate că o zvântur sau poate că evoluează într-o mähmureală.

Pag. 14

Am fost la patinaj, de acolo m-am dus la masă; la 12 1/2 ara venit acasă. Durerea mea de cap s-a zvânturat. Beringer e un porc de câine, pentru că n-a fost la *cnaipa* noastră. Eu, desigur, nu-l mai invit. La 2 fără 1/4 mers Kohler. C. doarme. Am venit acasă la 5, făcut foc, culcat, dormit până la 8.] După sedință dejunat puțin cu Patak, Kohler și Iaworski, apoi m-am dus acasă și având nebune dureri de cap, mă culc fără să mănânc la amiază. Dorm până la 3. Durerea de cap dusă!

Mănânc și **mă duc la Mandicevski**, unde cu Patak făcurăm muzică până la 5 1/2. A fost acolo și Filia Popovici și d-ra Țurcanovici. De acolo mă dusei la Unchiul și petrecui

Pag. 15

foarte bine cu o guvernantă de la d-na Catargi. La 9 1/2 mă dusei acasă. Sch. bea ceai. Iau și eu unul.

[La 8 1/2 C. încă nefiind acasă, m-am dus la repetiție, în speranța de a-l afla acolo, dar nu l-am aflat; mă dusei deci acasă și-mi fiersei un ceai. La 9 1/2 veni C. acasă și la 10 1/2 ne culcarăm. Astăzi a fost vreme posomorită; 8° de frig. D-ra Ana Voronca e la Cern. și a fost d. a. la gheață.]

Freitag 31. Januar, Ich erwache um 6 Uhr mit nassen, thränenfeuchten¹⁶⁰ Augen. Ach! Ich hatte ja, einen wunderschönen Traum. Mir träumte ich wäre zu hause is Stupka gewesen u, zwar mit der B.¹⁶¹ in einem Zimer allein. Ich lächle zu ihr, sie sagt: „Ia, sie lachen¹⁶² mich aus”.

Pag. 16

„Nein Frl. B” antworte ich darauf, „wie könnte ich Sie Auslachen, da ich Sie unendlich liebe”. Sie sah mich tief u. wehmütig an; ich umarmte sie u. frage „theure B. liebst du mich, willst du mein Weib werden”? Sie bebte in meine Armen – ein langer, susser Kuss war die Antwort. Kurz darauf sollte ich nach Czernowitz fahren. Ich nahm Zeitlichen Abschied von ihr u. Konnte mich von dem theuren Wesen nicht trennen. Wir weinten. Endlich riss¹⁶³ sie sich los u. schluchtze: „Th.¹⁶⁴ C. ich werde dich hie¹⁶⁵ vergessen”... Ich erwachte – Mein Gott! Wird dieser Traum sich einmal verwirk – lichen? Ich¹⁶⁶ stehe auf da ich noch zu arbeiten habe. Sch. Ist auch schon wach u. singt¹⁶⁷ es schneit u. stürmt draussen. Sch. Geht zum Patak u. Komt mit diesem – wir gehen aus. Ich in die theke um mir Benzin zu kaufen, womit ich mir zu Hause meine kleider für die Liedertafel putzte. Nach dem Mittag

Vineri, 31 ianuarie. Mă trezesc la ora 6 cu ochii umezi lăcrămați. Ah! am avut un vis minunat de frumos. Se făcea că eram acasă, la Stupea și anume cu B., singuri într-o odaie. Eu îi zâmbeam. Dânsa zice: „Da, dta mă râzi”.

Pag. 16

„Nu, d-ră B.” răspund eu, „cum aş putea râde de d-ta când te iubesc atât de mult!” Dânsa mă privi adânc și melancolic; o cuprinsei și întreb: ... Scumpă

B., mă iubești tu, vrei să fii soția mea?” Dânsa se-nfioară în brațele mele - un prelung, dulce sărut fu răspunsul. Puțin în urmă trebuia să plec la Cernăuți. Îmi luam vremelnicul bun-rămas și nu mă puteam despărți de scumpa ființă. Plângeam amândoi. Până ce dânsa se smulse și zise plângând: „Scumpe C., nu te voi uita niciodată” ... Mă trezii - Dumnezeu! Împlinise-va oare cândva acest vis?... Mă scol pentru că mai am de lucru. Sch. s-a trezit acum și cântă. Afară ninge și viscolește. Sch. se duce la Patak și vine cu dânsul - ieșim tustrei. [Eu la farmacie ca să-mi cumpăr benzină, cu care, acasă, îmi curățesc hainele pentru serata muzicală. După amiaz

Pag. 17

gieng ich auf's Eis, wo ich mich bis¹⁶⁸ 1/2 6 recht gut unterhielt. FrI.A.¹⁶⁹ war auch am Eis. 1/2 6 kam ich nach Hause, C. nicht da, wahrscheinlich¹⁷⁰ ist er im Colleg, ich hab's heute wieder geschwänzt.” ... Ia Kerl: ”Doch in's Colleg, da ist der Weg, dir viel zu ledern.”¹⁷¹ – Ich kome aus dem Colleg, gehe zum Onkel um ihn zu fragen ob er nicht¹⁷² in Gesangverein gehen möchte da heute Generalprobe ist. Er kann nicht gehen. Der alte Pauli ist sehr schwach. Ich u. Sch. Gehen in Ges. Ver. Singen bis 1/2 9 u. gehen auf unsere Kneipe¹⁷³ (*Iunimea*) die heute zu Ehren des scheidenden Buliga¹⁷⁴ veranstaltet wird. Die Kneipe lief recht gemüthlich ab. Wir sangen u. unterhielten uns recht gut. Die nichtoffizielle ex. Kneipe präsidirte Șerban. Nachdem wir

Pag. 18

noch¹⁷⁵ in ein Café gegangen u. komen¹⁷⁶ wir um 3/4 2. Zu Hause an & legten uns zu Bette¹⁷⁷.

1. Februar. Ich erwache um 8 Uhr trinke Kafee & geh in's Colleg. Sch. schläft noch. Onciul¹⁷⁸ zahlt mir ein Frühstück, wornach ich mit ihm zum Prof. Stefanowicz gehe um unsere Stipendien abzufassen. Ich bekomme 20 fl. Nachmittag gieng ich zum Neunteufel u. spielte mit Franzl¹⁷⁹ von 7-1/2 1 nach Mitternacht¹⁸⁰. Beim Nachhausegehen sehe ich das hell erleuchtete Musikvereinsgebäude – Heute ist Liedertafel¹⁸¹ – die Leute da drin unterhalten sich

Pag. 17

mersei la patinat, unde am petrecut până la 5 1/2 foarte bine. D-ra A. a fost și dânsa la gheață. La 5 1/2 venii acasă. C. nu-i acasă; probabil că-i la cursuri, pe care eu astăzi le-am făcut luci(u)-marginea]... Da! ticăloșelule: „La cursuri! Acesta-i drumul prea spinos pentru alde d-ta.” - Vin de la curs, mă duc la unchiul să-1 întreb de n-ar veni la *Societatea de cântare*. Nu poate veni. Bătrânul Pauli e foarte slab. Eu și Sch. mergem la *Soc. de cânt.*; cântăm până la 8 1/2 și ne ducem la sindrofia noastră (*Iunimea*), care e aranjată astăzi în onoarea plecării lui Buliga. Sindrofia s-a desfășurat foarte plăcut. Cântarăm și petrecurăm foarte bine. Partea inoficială și epilogul le-a prezidat Șerban. După ce

ne mai dusesem într-o cafenea, ajungem la 2 fără 1/4 acasă și ne culcarăm.

1 *Faur*. Mă trezesc la ora 8, iau cafeaua și merg la cursuri. Sch. mai doarme. Onciul îmi plătește un dejun, după care cu el împreună merg la prof. Ștefanovici, pentru a încasa bursele noastre. Primesc 20 fl. După amiază mă dusei la *Neunteufel* și făcui muzică de la 7-12 1/2 după miezul nopții cu Franzl. În drum spre casă văd puternic iluminata clădire a *Musikvereinului*. E sindrofie muzicală astăzi - lumea dinlăuntru

fröhlich bei Musik u. Tanz, vergessen aller Sorgen u. Kumernisse; - so manches junge Herz, pocht da drinen schneller bei den rauschenden Melodien eines Walzers, - so manches liebesglühender Blick wird da gewechselt u. in manches junge Herz schleicht sich der diebische Pfeil

Amors, um ihm dann für eine Zeit Frohsinn u. Ruhe zu rauben – doch auch die Heuchelei u. Falschheit gleitet dort auf glatthewichstem Boden in der Maske des Fraks u. der Lakstieflets einher – lockend – bethörend – verführend – und ruhig, trube nachsinend¹⁸² warte¹⁸³ ich meines Weges durch den Schnee, mit meiner Geige unterm Arm u. denke des göttlichen Mozart¹⁸⁴ mit dem ich mich eben unterhalten – doch war auch er nur ein Staubgeborener der wie jeder Andere in den finsternen Orkus¹⁸⁵ hinabsteigen musste – Mozart – die Festgäste der Liedertafel – Alles

„Nur Schein und Schnaum“

„Nur Trug und Traum“

„Das Werk, das gute das ist unsterblich!“¹⁸⁶.

Sch. Ist bei der Liedertafel. Um 1/2 2 lege ich mich zu Bete. Gute Nacht th.¹⁸⁷ B! ich erwachte um 11 Uhr, stand auf, gieng nach Hause¹⁸⁸, ass¹⁸⁹ und gieng

petrece cu muzică și dans, uitând orice grijă și necaz; câte inimi tinere nu zbotocesc acolo mai vioi în melodicul vârtej al unui vals, câte arzătoare priviri ale iubirii nu se întâlnesc și-n câte fragede inimioare nu se furișează hoțeara săgeată

a lui Amor, pentru a le răpi pe-o bucată de vreme voia-bună și liniștea - dar și prefăcătoră și perfidia lunecă acolo pe lustruitul parchet, sub masca fracului și a pantofilor de lac - ademenind - fascinând - seducând. Și tăcut, cufundat în gânduri mohorâte, înot mai departe prin zăpadă, cu vioara mea la subsuoară, meditănd asupra divinului Mozart cu care am petrecut adineauri - dar și dânsul a fost numai din pulbere născut, care, ca oricare altul, a trebuit să se scufunde în bezna lui Orcus - Mozart - musafirii acestei sindrofii muzicale - totul

„părere numai și vis
și val și spumă și-abis!
Doar fapta. Da! Fapta cea bună
Etern de te-ncunună!”

Sch. e la sindrofia muzicală. La 1 1/2 mă culc. Noapte bună, scumpă B.
[M-am trezit la ora 11, mă sculai și mă dusei acasă, mâncai... și mă dusei

Pag. 20

zum Gärtner, wo ich 2 Bouquet's für Zosia¹⁹⁰ u. Tanda machte, die ich ihnen überbrachte, dan gieng ich mit C. in's cafee von da in's Colleg, dan mit dem Bucher in's Mayer'sche Bierhaus wo ich bis 1/2 7 blieb. Zu Hause¹⁹¹ angekommen, warf ich mich in Frack u. gieng auf die Liedertafel, wo ich mich vielleicht besser unterhalten hätte, wen ich getanzt hatte. Ich kam um 1/2 4 nach Hause. Drl. A. W.¹⁹² war auch.

2. Februar. Ich erwache um 1/4 9, stehe auf, koche mir'nen Thee u. gehe 1/2 11 nach Hause. C. Liegt noch und...¹⁹³ Hierauf stand ich auf u. gieng in die Stadt¹⁹⁴ meinen Geschäften

Pag. 21

nach. Beim Kratochwil¹⁹⁵ traf ich eine Menge gesangvereinsmitglieder¹⁹⁶ bei einem frühschoppen¹⁹⁷ Nachmittag war ich mit Patak beim Köhler¹⁹⁸. Abends beim On Préférnce gespielt, um 1/2 10 legten wir uns beide zu Bete.

3. Februar. Heute ist ein Jahr dass ich bei dem Prozess *Arboroasa*¹⁹⁹ freigesprochen wurde! Düstere Erinnerungen. Sch. Ist am Eis. Ich bekomme einen Brief von der M.²⁰⁰ Verflucht! Ich bin in höchst ge – drücker Stimmung – am liebsten würde ich mir eine Kugel durch dem Kpopf schies – sen. Der Vater antwortet mir nichts in der Kl.²⁰¹ Angelegenheit u. Ferliewicz²⁰² auch nichts. Was mach'ich wenn keine Hilfe Komt? – Nachmittag antworte ich

Pag. 20

la grădinar, unde am făcut 2 buchete pentru Zosia și Tanda, pe care li le-am prezentat, apoi mersei cu C. la cafenea, de aci la cursuri, apoi, cu Bucher, la berăria Mayer, unde rămăsei până la 6 1/2. Sosit acasă, mă aruncai în frac și mă dusei la sindrofia muzicală unde, poate, aș fi petrecut mai bine dacă aș fi dansat. Am venit acasă la 3 1/2. D-ra A. V. a fost și dânsa.

2 *Faur*. Mă trezesc la 8 1/4, mă scol, îmi gătesc un ceai și la 10 1/2 mă duc acasă. C. mai stă încă în pat]... Apoi mă sculai și mersei în oraș în treburile

Pag. 21

mele. La Kratochwil întâlnii mulțime de membri ai societății de cântare la o gustărică de dezmeticire. După amiază fusei cu Patak la Kohler. Seara la unchiu jucat *Préférence*; Ia 9 1/2 ne-am culcat amândoi.

3 *Faur*. Astăzi e anul când am fost achitat în procesul *Arboroasa*. Amintiri sinistre. Sch. e la gheață. Capăt o scrisoare de la M. Afurisit! Sunt în dispoziție extrem de deprimată, cel mai bine mi-aș trăni prin cap un glonte.

Tata nu-mi răspunde nimic în chestiunea, pârii și Ferlievici tot nimic. Ce mă fac dacă nu vine un ajutor? După amiază îi răspund

der M. U. schike ihr ein Spiess. Sch. Ist noch nicht zu Haus. Ich setze mich zur Arbeit. Ein Bub komt vom Sch. Mit einem Zettel, wo er mich bittet ihn zu besuchen da er krank ist. Ich geh' hin, Sch. Liegt im Spital²⁰³ Dürfte sich
Pag. 22

verköhlt²⁰⁴ haben; gestern abends am Eisfest, bei dem er war. Ich kom'nach hause arbeite weiter, esse nachtmahl u. meditare über mein trauriges Los. Ich kome mir sehr vereinsamt, von der ganzen Welt verlassen vor. Denke an B. u. lege mich um 1/2 10 nieder.

4. feber. Dienstag. Also diese Nacht habe ich allein geschlafen. Verschiedene Dumheiten geträumt. Um 8 steh'ich auf u.arbeite bis 10. Worauf ich in's Colleg geh'. Auch im Seminarium war ich, wo ich mir aus der theol. Bibliothek einige Bucher holte. Nachmittag arbeitete ich bis 3. Worauf ich zum Mandiczewski gieng u. mit ihm u. Frl. Filia²⁰⁵ bis 7. Spielte. Mand. Revidirte auch einige meiner Compositionen. Aus allen seinen Bemerkungen sehe ich dass ich noch sehr wenig kann u. noch viel zu studiren muss²⁰⁶. Sch. ist noch immer krank.

Ich bin im Allgemeinen sehr traurig u. missgestimt noch imer kein Geld u.kein Ausweg²⁰⁷.

lui Marica, trimițându-i o săgeată. Sch. încă n-a sosit acasă. Mă așez la lucru. Un băiat vine de la Sch, cu un bilet în care dânsul mă roagă să-1 vizitez, dânsul fiind bolnav. Mă duc încolo, Sch. zace în spital. O fi
Pag. 22

răcit aseară, la serbarea de pe patinoar la care a fost. Vin acasă, lucrez mai departe, cinez și meditez asupra tristei mele soarte. Îmi par foarte înșingurat, de toată lumea părăsit. Mă gândesc la B. și mă culc la 9 1/2.

4 *Faur. Marți.* Așadar, noaptea asta am dormit singur. Visat felurite prostii. La 8 mă scol și lucrez până la 10, când apoi mă duc la cursuri. Am fost și la Seminar, unde mi-am luat ceva cărți din biblioteca teologică. După amiază am lucrat până la 3, când apoi m-am dus la Mandicevschi și cu dânsul și d-ra Filia am cântat până la 7. **Mand. mi-a revizuit și câteva compoziții de-ale mele.** Din toate observațiile lui văd că eu știu încă foarte puțin și trebuie să studiez încă mult, Sch. e încă mereu bolnav.

Sunt, în general, foarte trist și indispus; mereu nici bani și nici posibilitatea unei ieșiri.

Pag. 23

5. Februar. Mitwoch. Ich stehe zeitlich früh auf²⁰⁸ u. arbeite bis 1/2 11 worauf ich in die Bibliothek gieng. Mein Zimernachbar Popp, scheint recht gut zu leben denn er entliess aus seinem Zimer, u. pusselte sie unter der Thure beim

Abschied noch so oft heftig ab, dass man's bis zu uns hörte. Ich habe das Ding schon einmal bei ihm beim Tag gesehen – nicht ubel – aber etwas antiquarisch u. zu sehr abgelegen u. abgenützt. Aber was fragt ein windiges Schneiderlein wie Popp viel nach Schönheit u. Glanz, er denkt sich halt in seinem Schneiderjesuitismus: "der Zweck heiligt die Mittel"²⁰⁹, Nachmittag gieng ich in's Colleg, wo ich beim Zieglauer²¹⁰ interpretirte²¹¹. Abends war ich beim Onkel u. spielte *Préférence*, worauf ich um 8 Ühr nach Hause u. bis 1. Ühr nach Mitternacht arbeitete. Sch. ist noch imer krank u. ich habe

Pag. 24

Noch imer kein Geld.

6. Februar. Donnerstag. Um 9 Ühr stand ich auf kehrte mir im Zimer²¹² aus u. machte mich an die Firtsetzung meiner Arbeit. Im Zimer ist kalt – ich habe leider kein Holz u. kein Geld um mir warm zu machen. Zu hause scheint man auf mich schon vergessen²¹³ zu haben. Heute endlich bin ich um 1/2 1 in mein alter domum gekommen, während der Zeit meiner Krankheit habe ich abwechselnd an A.²¹⁴ W. Gedacht (vollte ihr sogar einen

Pag. 23

5 *Faur. miercuri*. Mă scol devreme și lucrez până la 10 1/2, când apoi m-am dus la bibliotecă. Vecinul meu de cameră, Popp, pare s-o ducă foarte bine, căci dânsul demise astăzi, la 6 dim., din camera sa o dulcinee și-o mai țocăi sub ușă, la despărțire, atât de aprig de s-a auzit până la noi. L-am mai văzut eu acest odor ziua, la dumnealui; pasabilă, numai cam de anticariat și prea stătută și uzată. Dar ce să-i pese unui haihui de ogar ca Popp de frumuseță și de lustru; în scăfârlia lui ogărească el doar atâta socoteală-și face: „Scopul sfințește mijloacele”. După amiază mersei la cursuri, unde am făcut la Zieglauer o interpretare. Seara am fost la unchiul și am jucat *Préférence*; iar la 8 acasă, de-am lucrat până la 1 după miezul nopții. Sch. mereu bolnav și eu

Pag. 24

încă tot n-am bani.

6 *faur. joi*. M-am sculat la ora 9, mi-am măturat odaia și m-am dat la continuarea lucrării mele. În cameră e frig; din păcate n-am lemne și n-am bani ca să-mi fac foc. Acasă pare să mă fi uitat gata.

[Astăzi am venit în fine la vechiul meu sălaș, în timpul boalei mele m-am gândit nu odată la A. V. (ba voiam chiar să-i scriu o scrisoare

Liebesbrief schreiben) u. einen ganzen lahrgang de illus. Volkszeitung ausgelesen. Im Übrigen bin ich ganz froh, dass ich wieder bei meinem C. bin. – 3/4 2, geh'in's Colleg.

Pag. 25

Sch. ist endlich da, behauptet mit Blut gespukt zu haben. Ich²¹⁵ kann's ihm um so weniger glauben, da ich nicht annehmen darf, dass er ein Madel wäre um allmonatlich eine Blutreinigung dchzumachen. Nachmittag im

Colleg – Abende beim Onkel – worauf ich zu hause bis 1/2 11 arbeitete. Wir tranken wieder gemüthlich unseren Thee u. Feierten²¹⁶ unser fröhliches Wiedersehen unter gemeinsamen Bierfritzgüssen²¹⁷. (Noch imer kein Geld).

7. Februar. Draussen ist warm – es thaut – wir gehen in die Bibliothek²¹⁸ dann in die Lesehalle²¹⁹, von da aud ein Frühstück (bei Przybilski) ich gieng hierauf zum Essen, wo ich bis 2 Ühr blieb. Bin auch bei Mihalescul gewesen, bei welchem ich mich wegen Rudolf erkundigte. Wir waren heute auch bei Hoffman²²⁰ es geht schlecht mit ihm. Lagler war²²¹ auch dort.

Pag. 26

Abend's²²² war ich bis 8 Ühr auf der Probe²²³ worauf ich nach hause gieng u. mich schlafen legte. C. war bei seinem Onkel, er arbeitete bis 1 Ühr an einer Recension²²⁴.

Samstag 8. Februar. Ich wache 8 Ühr auf. C. auch, er geht in's Colleg wahrend²²⁵ ich bis 1/2 11 faullenze²²⁶. Hierauf

de dragoste) și am citit un an întreg din *illustr. Volkszeitung*. De altfel sunt foarte vesel că mă aflu iarăși la Ciprianul meu - 2 fără 1/4 merg la cursuri.]

Pag. 25

Sch. e în fine aici; pretinde c-a scuipat cu sânge. Nu pot să i-o cred, nefiindu-mi posibil să admit c-ar fi o copilă care în fiecare lună trebuie să suporte curățirea sângelui. După amiază la cursuri. Seara la unchiul; apoi acasă, la lucru până la 10 1/2. Ne luarăm iarăși ceiucul nostru, sărbătorindu-ne vesela noastră revedere nu fără reciproke fanaberi. (Și-ncă tot fără un ban).

7 *faur*. Afară cald, dezgheț; mergem la bibliotecă, [apoi la *Lesehalle*, de aci la un dejun (la Przybilski.) Eu mersei apoi la mâncare, unde rămăsei până la ora 2. Am fost la Mihalcescul, la care m-am interesat de Rudolf. Fuserăm astăzi și la Hofmann; o duce rău. Și Lagler a fost acolo.

Pag. 26

Seara am fost până la ora 8 la repetiție, apoi mă dusei acasă și mă culcai. C. a fost la unchiul său; a lucrat până la ora 1 la o recenzie.

Sâmbătă, 8 faur. Mă trezesc ora 8. Și C.; dânsul se duce la cursuri, pe când eu trândăvesc până la 10 1/2 și apoi

in der Stadt herumbumle bis 12, dann zum Essen und endlich auf's Eis, wo ich mich bis 5... ziemlich gut unterhielt. Bis 6 war ich bei Köhler dann zu haus Nr. 1²²⁷ u. 2. Um 8 Ühr gieng ich auf die Kneipe der acad. Lesehalle. Die Kneipe²²⁸ der ich auch beiwohnte lief recht gut ab, nur war sie schwach besucht. Die Ex-Kneipe leitete Dr. Reis²²⁹.

Pag. 27

Sontag²³⁰ 9 Feber. In der Früh war Popp²³¹ bei uns u. brachte ein Schlückchen Wein, hierauf gieng ich mit Sch. Zum *Tabakar*²³². Plauschte dort mit Prokopowicz u. Topala²³³. Dann gieng in die Stadt u. begegnete den

Morariu²³⁴, mit dem ich auf ein Frühstück zum Paczinski gieng. Nachmittag ins Kaffehaus spielte mit Kesker Ecarte²³⁵ Abends beim Onkel.

Montag 10. Feber. Früh im Colleg beim Supan²³⁶ von dort gieng ich zum Morariu. Pridie²³⁷ war auch dort wir speisten beim Morariu. Zu Tisch wurde Wein²³⁸ gehobt –u. wir kelten²³⁹ u. unterhielten uns bis 1/2 7 Abends. Von dort giengen wir alle drei zum Kronprinzen da wir Grigori²⁴⁰ der zufällig²⁴¹ in Czernowitz weilte, dorthin bestellten. Beim Kronprinzen waren wir eine Menge beisamen –

tändälesc prin oraș până la 12, apoi la masă și-n fine la gheață, unde până la 5... am petrecut destul de bine. Până la 6 am fost la Kohler, apoi acasă la nr. 1 și 2. La ora 8 mersei la *cnaipa* societ. acad. *Lesehalle*]. Sindrofia la care am participat și eu s-a desfășurat destul de bine, numai c-a fost puțin frecventată. Partea inoficială a prezidat-o Dr. Reiss.

Pag. 27

Duminică, 9 faur. Dimineața a fost la noi Popp, aducând o dușcă de vin, apoi mersei cu Sch. la Tabacar. Tăifăsuu acolo cu Procopovici și Topală. Mersei apoi în oraș și-l întâlnii pe Morariu, cu care mă dusei la un dejun, la Paczinski. După amiază la cafenea: partidă de *écarté* cu Kesler, Seara la unchiul.

Luni, 20 faur. Dimineața la cursuri la Supan; de acolo mersei la Morariu. Era și Pridie acolo, luarăm prânzul la Morariu. La masă ni s-a adus vin - de-am chilit și petrecut până la 6 1/2 seara. De acolo merseerăm tustrei la *Kronprinz*, fiindcă l-am comandat încolo pe Grigori, care din întâmplare petrecea la Cernăuți. La *Prințul clironom* ne întrolocarăm o mulțime.

Grigori spielte de perit²⁴² u. wir Kelten²⁴³ was Platz hatte. Um 5 Uhr giengen wir auseinander.

Dienstag 11 Feber. Ich habe einen fürchtbaren Kater²⁴⁴ geh'in die Stadt, frühstücke mit Onciul beim Augustinowiez – geh'nach Haus – schlaf' ein Bischen – nachmittag geh'ich zum Mandicewski. Wir spielen mit Filia bis 6 Uhr. Heute ist Grand Soirée²⁴⁵ beim Grigoruță Hakman²⁴⁶, ich sollte such hingehen 0 habe aber keinen Frak also schlafen.

Mitwoch 12 feber. Gestern Abends habe ich einen Brief vom Stefan bekommen wo er mir schreibt dass er sich verlobt hat...Traurig!²⁴⁷ – Ich will darüber nichts mehr schreiben u. sage nur traurig! – Ich schreibe einen Brief nach haus u. Noten welche ich nach Siebenbürgen achikte²⁴⁸ nachmittag wird beim

Pag. 29

Mandicz. Gespielt. Abends geh'ich in's Concert des Musikvereinss. Es wird Paradies u. Peri²⁴⁹ von Schumann²⁵⁰ aufgeführt. Ein grandioses Werk für gemischten Chor u. Orchester. Es ist auch ziemlich gut ausgefallen bis auf den schlechten Gesang der M. Gerlacz die eine Soloparthe hatte u. fürchterlich

disonirte. Morariu war auch im Concert. Nach dem Concert lumpen wir mit Hrimaly²⁵¹ Duzinkiewicz²⁵² Patak etc. Etc. Is 4 Ühr früh²⁵³.

Grigori cânta de perit, iar noi

Pag. 28

chilirăm cât ce-a încăput! La ora 5 ne împrăștiarăm.

Marți, 11 faur. Am o cumplită mahmureală; ies în oraș. dejunez cu Onciul la Augustinovici - merg acasă - dorn nițel. După amiază merg la Mandicevski. Facem muzică cu Filia până la ora 6. Astăzi e Mare Serată la Grigoruță Hacman; și eu era să merg încolo, dar n-am frac; deci, la culcat!

Miercuri, 12 faur. Aseară am primit de la Ștefan o scrisoare în care-mi scrie că s-a logodit... Trist! Nu vreau să mai scriu nimic despre aceasta și zic numai: Trist! Scriu răvaș acasă și note (piese muzicale), pe care le-am trimis în Ardeal. După amiază facem

Pag. 29

muzică la Mandicevski. Seara mă duc la concertul *Musikvereinului*. Se execută *Paradisul și Peri* de Schumann. Operă grandioasă pentru cor mixt și orchestră. A reușit destul de bine în afară de prostul cânt al D-nei Gerlacz care avea un solo și-a distonat cumplit. A fost și Morariu la Concert, chefurăm apoi cu Hrimaly, Duzinkiewicz, Patak etc. etc. până la ora 4 dimineața.

Cronologia ne impune acum un popas în lectura *Tagebuch*-ului.

„Scriu un răvaș acasă și note (piese muzicale), pe care le-am trimis la Ardeal” - notează autorul *Carnetului*. Și ni se pare că putem lămuri care e una dintre piesele anume comandate, trimise la această dată de 10-12 februarie 1879 cuiva din Ardeal. Ba ni s-a păstrat - se vede chiar comitiva acestei trimiteri. E următoarea scrisoare²⁵⁴, desigur achiziționată printre, alte relicvii ciprianiste de grijuliul părinte Iraclic:

Cernăuți, 11 faur 1879

Pre onorate Domnule,

Replicând la epistola D-Vostre²⁵⁵ din 21/1 a.c. vă trimit trei piese pentru cor viril carele le-am compus anume pentru corul D-voastră. Trebuie să observ deci că trimițându-le, vă predau totodată și dreptul esecutării publice, cerând la recompens suma de 15 fl. v. a.

În caz să vă fie prețul acesta prea mare, rog a-mi trimite notele îndărăpt.

De-mi va conceda timpul și veți avea trebuință, vă voi mai trimite ceva.

Cu stimă deosebită

C. Golembiovski - Porumbescu stud. phil.”

Și remarcabil rămâne faptul că „studentul în filosofie” primea acum comenzi de piese *retribuite!*...

Piesa în chestiune (și după titlul ei) putea fi, cum îi zice msul păstrat *Marșul corului economilor* cu „Cuv. și mus. De C. G. P.” – manuscris de 2 1/2 pagini, coale mari, datat în pag. 3 cu: „Cernăuți 10 Faur 1879/ C. Golembiowski-Porumbescu, alt manuscris (de 2 pagini coale mari) cu titlul

Marșul economilor, datat: „Cacova la 18/V Mai 1908” și-n pag. 1 cu aceeași cunoscută șampilă²⁵⁶ ovală ne duce direct înspre anumite olaturi ardeleano-bănățene cari de timpuriu își aveau organizațiile economice, încât, se vede doreau să-și aibă marșul lor – imn pentru manifestări publice. Întrebarea: care Cacovă; probabil cea din județul Caraș (sau Alba – sau, mai puțin probabil, din jud. Sibiu).

Bibliografiile mai vechi, primele biografii – asupra operei cu C. Porumbescu – adică msul. (de 9 pagini coale întregi): *Consemnațiune asupra compozițiunilor musicale ale lui Ciprian Porumbescu*, semnat: „Stupca 19. Janer²⁵⁷ 884 Heraklius Porumbescu” și bibliografia de N. Petra-Pertescu (desigur după indicațiile lui Iraclie P.), tipărită în 1884 – nu cunosc piesa *Marșul economilor*.

Abia nu prea orientata cuvântare comemorativă a compozitorului Timotei Popovici din *Raportul general al Comitetului Reuniunii române de muzică din Sibiu* (1908) publicând și lista pieselor lui C. Porumbescu, „după însemnările primite de la... d-na Mărioara Rațiu-Porumbescu, combinate cu lista publicată de ... N. Petra-Petrescu, în *Amicul poporului* 1884”, menționează (p. 52) și *Marșul economilor* (4 voci). La fel, „*Marșul economilor*, 4 voci”, citat la M. Gr. Poslușnicu, p. 74. La C. Morariu (1926, 14): *Marșul imnului economilor* – probabil greșeală de tipar.

Așadar, msul lui Ciprian datează piesa cu 10 Februarie; dar *Tagebuch-ul* o vădește ziua de 10 Faur atât de turbulentă, de... anti-economică..., încât nu știm când și cum ar fi izbutit bietul compozitor să realizeze un atât de ordonat manuscris! Data 10 faur e deci – se pare – numai aproximativă.

Ms. copie după *Marșul corului economilor* cu „cuv. și mus. De C. G. P.” – Ms. 7115 – Cabinetul de Muzică – Biblioteca Academiei Române.

O altă copie este în Ms. 2942 din același fond

Textul (de C. Porumbescu și el!) – mai curând de kneipă studentească decât de obraz „economic”! Adică (răsfirat pe trei invenții melodice, în *Do major*, *La bemol Major* și *Fa Major*):

Pas în pas, tra la la
 Hai toți înainte
 Și voioși, bucuroși,
 Cu curagiu-nainte,
 Pas în pas, tra la la
 În dulce armonie,
 Ura, ura! Cântați,
 De griji uitați tra lalala!
 Unde corul nost'voios răsună
 lalala, lalala...
 Acolo-i banchet și voie bună
 Lalala, lalala....
 Marș înainte toți!

Și c-o cupă plină
 Orcă greu s-alină-
 Viața ni²⁵⁹ se pare
 Rai îndulcitor

O, mândru-i a fi econom
 Pe lume nu-i mai vesel om,
 Căci în natură-n vis auriu
 Trăiesc fără grijă subț ceriul azuriu,
 Iar dacă trec, duios cântând,
 Pe lângă îngerușul blând,
 Atunci rădic un imn de dor
 Și cânt cu tandreț²⁵⁸
 Un cântec de amor
 La la, la la!

Închinăm deci, frate,
 Pentru libertate
 Și-al noastrei economi²⁶⁰ viitor.

Text – mai bine zis umplutură – illogic, impropriu ca fond (când marș, cu „Hai toți înainte” și „marș înainte toți!”, când „banchet și voie bună” – „și c-o cupă plină”, „închinăm ... pentru libertate”), forțând²⁶¹ limba („rădic un imn de dor” = înalț un imn, „rai îndulcitor”, „și-al noastrei economiei viitor”) – care fatal, urma să frâneze și circulația melodică a acestui marș.

Chiar dacă compozitorul – versuitor știe, și de astă dată, să-i dea textul anumit relief, cu tehnica variatei repartizări (ba chiar și mici schimbări) a(le) cuvintelor pe voci, pe melodie; de ex:

Liniile melodice ale întregului - amabile și... dornice de-a îmbrăca alte cuvinte. Adică:

Marcio

Apoi:

Iar, în amplul *Trio*:

Trio dulce

și:

Atmosfera generală din acest marș, în care economiștii ajung la convingerea că-n cele din urmă „cu o cupă plină orice greu se-alină” e cea de senină veselie.

Și, cu toată subrezenia textului său (text care reclamă atâtea șlefuiiri), *Marșul (corului) economilor* fu destul de cântat pe acolo unde-l trimitea C. Porumbescu în 12 Faur 1879.

Iată câteva localități în cari – după însemnările devotatului nostru corespondent Vasile Hrincu²⁶² a răsunat acest marș: La Coștei, unde, rev. *Familia*, Nr. 52, din 24 Dec. (1889) /5 Ian. (1890) pag. 622 coloana I, ne spunea că *Soc. de cântare a plugarilor*, va da, la 26 Dec. (a 2-a zi de Crăciun) o reprezentare de teatru și-un concert - și cu *Marșul economilor* de Porumbescu.

La Cacova (de lângă Oravița), unde, după *Familia*, Nr. 6, din 11/23 Faur 1890, pag. 70 col I, *Soc. de cântare*, a dat la 8/20 Febr. 1890 un concert și reprez. Teatrală²⁶³ - și cu *Marșul econ.* de C. G. Porumbescu.

La Vârșeț, unde expansivul cor plugăresc din Coștei, după *Familia*, Nr. 10, din 11/23 Martie 1890, pag. 119 col. I, a dat un concert și spectacol teatr. - și cu *Marșul economilor*.

La Cacova (deci acea Cacovă de unde ne vine unul dintre cele 2 mse. ale piesei) unde, *Familia*, Nr. 40, din 7/19 Oct 1890 pag. 482-3, col. 1-2 – ne spune că „luna trecută” *Corul plugarilor din Cacova Oraviței*, o dat o petrecere cu dans și concert-teatru - și cu *Marșul economilor*.

La Timișoara, unde, *Familia*, Nr. 20, din 16/28 Mai 1892, pag. 238, col. 2, anunța că, noul cor din Timișoara (dirijat de prof. de muzică și cânt, Franz Adam) va da, a 2-a zi de Rusalii, un concert și cu *Marșul economilor* de C. G. P.

La Oradea, unde, *Familia*, Nr. 4, din 22/I(4/II)1906, pag. 46, col. 1-a, afișează că *Soc. Rom. de cântare Hilaria* de la Oradea, va da în 9/22 Faur un Concert cu dans și cu *Marșul corului economilor* (deci...corului economilor!) de C. G. Porumbescu.

La Tinca²⁶⁴ unde după *Familia*, Nr. 5, din 29/I(11/II) 1906, pag. 57 col. 2, tinerimea română din Tinca a dat, la 28 Ianuarie un concert - și cu *Marșul corului economilor* de C. G. Porumbescu.

La Beiuș, unde după *Familia*, Nr. 20, din 25/V(10/VI)1906, pag. 238, col. 1-a, *Asociația* a dat un concert (plus dans) -și cu *Marșul economilor* de C. Porumbescu.

Am dori, firește, să mai știm cari fură celelalte două piese trimise pe la 11 Februarie 1879 la Ardeal.

Bănuim că una - adică a 2-a, prima fiind *Marșul economilor* - fu corul **Salutare**, care știm că s-a executat în ședința socială a *Arboroasei* din 24/IV 1877, adică: pe la data de 10-11 Faur 1879, chefurile lui Ciprian ținându-se lanț (v. *Tagebuch-ul* care ar fi putut fi botezat și *Nachtbuch*²⁶⁵ – bietul om... se putea trezi în jenă de *nervus rerum gerendarum*, și atunci, *ad captandam benevolentiam* a acelui *nervus*, care reia msul. *Salutului* din 1877 - *Salutare* îi modelează textul mai... „economicește”, îl semnează cu: „Cernăuți 10 faur 1879 C. Golembiovski-Porumbescu” și-l trimite „nach Siebenburgen”! Or la 10 faur 1879, am văzut ce cumplit război, în semnul lui Bacchus, bătea Ciprianul nostru!

Când apoi după moartea lui Ciprian, familia lui adună de pe la diverși amici ai lui manuscrisele – C. Porumbescu, atunci și manuscrisul, redactat „economicește” intră în posesiunea familiei. Iar textul acestuia ms. – din chipurile, 10/II 1879 – în adevăr mai economic, dacă s-a ținut seamă de pretențiile compozitorului, în scrisoarea-i din 11/II 1879 – fu așa, încât evident putea fi lansat simultan cu *Marșul economilor*, - modificările dintr-însul vădindu-se din următoarea juxtapunere:

La 1877 –
după un ms.²⁶⁶ al aceluiași Dragoescu,
de care am mai amintit

Salutare
Cuvintele și musica de C. Golembiovski
Moderato.

Bine ne-am găsit pe-aice,
Tot cu bine și de-acum²⁶⁷
Cât vom fi să fim ferice
Deci cântăm și bem și-acum
Nația, scumpa noastră nație
Ea ne vine viitor²⁶⁸
Să lucreze cu-energie
La-al său bine, la-al său spor. - bis
Arboroasa, scutul nostru
Să-nvieze-n lucru mereu,
Iar noi toți, uniți în cuget,
Toți uniți în Dumnezeu.
Limba noastră prea iubită
De la Nistru la Carpați
Fie-n veci de noi vorbită
Și ne ție ca pe frați
Spiritu curat, academic
Să ne-nsuflă ne-ntrerupt²⁶⁹,
Să ne dea curaj la toate,
La lucrat și la băut.

La 1879
după ms: (pretins din 10/II 1879)
semnat: Cern. 10/II 1879. C. Golem. Por.

Salutare
Cuv. și mus. de C. G. Porumbescu
Energico

Bine ne-am găsit pe-aice
Tot cu bine și de-acu
Cât vom fi să fim ferice
Deci cântăm, cântăm și-amu
Nația, scumpa noastră nație
Ea viieze-n viitoriu
Să lucreze cu'nergie
La-al său bine, la-al său sporiu.
Economia, scutul nostru,
Să sporească-n lucru mereu
Iar noi toți, uniți în cuget,
Toți uniți în Dumnezeu
Limba noastră mult iubită
De la Nistru la Carpați
Fie-n veci de noi vorbită
Și ne ție ca pe frați.
Spiritu curat economic
Să ne-nsuflă ne-ncetat
Să ne dea curaj la toate,
La lucrat și la cântat.

Deci cu bine, frați, la stecle²⁷⁰,
Și de bine la cinstiți
Pentru nație, pentru țară
Și ca toți uniți să fiți/ bis

Deci cu bine, frați, la stecălă
Și de bine la cinstiți,
Pentru nație, pentru țară
Și ca toți uniți să fiți.

Așadar versiunea primordială, ca pentru „*Arboroasa, scutul nostru*”, și-al ei „spirit curat academic”, mai bachanală, cu: „Deci cântăm și bem și-acum” - și:”... La lucrat și la băut...”! Iar redacția din 1879 - economistă! Cu: „Economia, scutul nostru” și-n „spirit curat economic”, „La lucrat și la cântat”, nu: „La băut”! Iar cu asemenea ocoliri ale aspectelor regionaliste și cu accentele sale naționaliste („Nația, scumpa noastră nație, Ea vieze-n viitor”; „Limba noastră mult iubită, De la Nistru la Carpați”; „Pentru nație, pentru Țară” – această *Salutare a Arboroasei* putea foarte firește deveni și *Salutarea Patriei*!

Și astfel lămurim faptul că-n diverse programe ale aceluiași Societăți de cântare ardeleano-bănățene, alături de piesa lui C. Porumbescu *Salutare*, sunt amintite și: *Salutare Arboroasei* și *Salutare Patriei*!

Adică, după însemnările culese de același Vasile Hrinco – piesa *Salutare* se execută: la Arad, când *Familia*, Nr. 15, din 8/20 Aprilie 1884, pag. 184 col. 1 sus, anunță că *Soc. de lectură a Tinerimii de la Institutul teologic-pedagogic gr. or.*, va prezenta în 15/27 Aprilie 1884, o ședință publică în care cuvântul de inaugurare îl va rosti profesorul V. Mangra²⁷¹ iar corul, dirij. de A. Tuducescu²⁷² va concerta și cu *Salutare*, text și muzică de C. G. Porumbescu.

La Cuvășdia (jud. Timiș-Torontal), unde, după, *Familia*, Nr. 12, din 19/31 Martie, 1889, pag. 142 col. 1-a, corul din Cuveșdia, dir. Dl. învăț. G. Tomi a concertat „în carnavalul trecut și cu *Salutare* de C. Porumbescu. La Oradea, unde, după *Familia*, Nr. 8, din 24/II (9/III)1902, pag. 93-94 col. 1-2, tinerimea română a dat un concert plus teatru - și cu *Salutare* de C. G. Porumbescu. Pentru *Salutare Arboroasei* (după același V. Hrinco): la Timișoara, unde, după *Fam.*, Nr. 21, din 24 V(5/VI) 1892, p. 249 2-a, *Tinerimea română* a dat un concert (dirij. fiind prof. Franz Adam) plus reprez. teatrală - și cu *Salutare Arboroasei* de C. G. Porumbescu.

La Timișoara, unde, după *Fam.*, Nr. 45, din 6/18, doamnele române vor da în 10/22 Nov. 1894, un concert (urmat de dans) și cu *Salutare Arboroasei* de Porumbescu. La Timișoara, unde, după, *Fam...*, Nr. 1, din 1 Ian. st v./23 Ian. st. n. 1895 *Corul rom. de diletanți din Timișoara*, va aranja „în ajunul Anului Nou un concert (cu dans) - și cu *Salutare Arboroasei* de C. G. Porumbescu.

Iar pentru *Salutare Patriei* (cu știrile date de același V. Hrinco): La Cuvești-Lipova (jud. Timiș-Torontal). după *Fam.*, Nr. 45, din 5/17 Nov. , pag. 539, An. 1889, col 1 – a-simpla mențiune: „Concert poporal” dat de Corul din Cuvești-Lipova, în progr. și cu *Salutare Patriei*, fără mențiunea compozitorului).

La „Burud (tractul Lipova)” după *Fam.*, Nr. 7, din 18/II - 2/III 1890, p. 81 col. 2 – pag. 82 col. 1 Corul plugarilor din Burud a dat o petrecere cu concert, în 4/26 Faur 1890 - și cu *Salutare Patriei* (compozitorul nefiind arătat).

La Ju (jud. Caraș-Severin), după *Fam.* Nr. 21 din 22/V – 3/VI 1894, pag. 249-250, corul român gr. or. va executa acolo și piesa *Salutare Patriei* (compozitorul nefiind menționat)...

La Sân-Nicolaul-Mic (jud. Arad), după *Fam.*, Nr. 51, din 18/30 Dec. 1894, pag. 609 (?), col. 2, Concert - și cu *Salutare Patriei* (compozitorul nementionat).

Dar dacă *Salutarea Patriei* e *Patria română*, cântată în ședința socială din 28 prier 1876 a Arboroasei cu sugestivele versuri: „*O salutăm de mii de ori / Suntem ai patriei feciori!*” etc, cercetări la fața locului și locurilor pe unde s-a executat *Salutare Patriei* (și nu prea de mult) poate că vor mai lămuri chestiunea...

Și acum, la continuarea carnetului *Tagebuch!*

Adică: Joi, 13. III 1879:

Donnerstag 13. Feber. Onczul komt früh zu mir u. wir besprechen etwas²⁷³. Ich geh' in die Lesehalle u. von dort zum Morariu²⁷⁴ Pridie²⁷⁵ ist dort. Hierauf komt der lange Griboski²⁷⁶ u. bringt die Nachricht dass er sich heute früh mit Frl. Ilasievicz verlobt hat. Prosit. Ich fahr' mit ihm fort. Nachmittag wird wieder bei Mand.²⁷⁷ Hierauf geh' ich²⁷⁸

Pag. 30

zum Onkel, bleib dort a²⁷⁹ 2, stunden kom nach Haus u. fang' darüber nachzudenken ob ich nicht lieber Ius studieren²⁸⁰ sollte!

Joi, 13 faur. Onciul vine dimineața la mine și punem unele la cale. Mă duc la *Lesehalle* și de acolo la Morariu. Pridie e acolo. Apoi vine lunganul de Griboschi și aduce știrea că s-a logodit astăzi dimineață cu D-ra Ilasieviei. Uuraa! Plec cu dânsul.

După amiază iarăși **muzică la Mandicevschi**. Apoi merg la unchiul, stau acolo ca 2 ore, vin acasă și prind a gândi de n-ar fi mai bine să urmez dreptul.

Es ist schrecklich! Und doch wäre dies das einige Studium welches mir am dienstlichsten wäre. Morariu u Pridie²⁸¹ haben mir die Sache ganz auseinander gesetzt u. mir zugeredet noch einmal umzuschlagen²⁸². Was wird die Welt²⁸³ dazu sagen? Ich will morgen den Onkel fragen. Heute ist die Hochzeit des Luția²⁸⁴. Auch ein Nedauerns – werther Mensch, doch nicht in dem Masse wie ich.

Freitag 14. Feber. Nein! Es ist Unsinn den gestrigen Gedanken noch weiter fortzuspinnen. Ich werde doch nicht 7-8 Jahre mich ohne einen Kreuzer Gehalt herumrakern²⁸⁵ bis ich schebiger²⁸⁶ Adjunkt geworden bin, dazu bin ich zu alt u. dann ist hoffentlich damit

Pag. 31

auch meine juristische Carriere abgeschlossen²⁸⁷. Überdies kann ich meine theologischen u. musikalischen Kenntnisse²⁸⁸ nicht so gut verwethen. Also es bleibt dabei. Man wird Professor u, hat vielleicht noch das Gluck einmal

bei einem Mädchen zu gefallen²⁸⁹ u. auf seine alten²⁹⁰ Tage sie zum Weibe zu nehmen. Prosit Philosophie! – Gegen 11. geh'ich ein Bischen aus. Dann besuchte mich Mann. & Patak, ich gieng wieder ein Bischen spazieren, plauschte mit Mand. über musikalisches Zeug. Nach dem Essen gieng ich

Teribil! Și totuși acesta ar fi singurul studiu care mi-ar fi cel mai de folos. Morariu și Pridie mi-au lămurit lucrul complet, îndemnându-mă să mai schimb odată macazul. Ce-o să zică lumea? O să-1 întreb mâine pe unchiul. Astăzi e nunta lui Luția. Și acesta un om de compătimit, dar nu în aceeași măsură ca mine.

Vineri, 14 faur. Nu! Utopie să-l mai depeni înainte gândul de ieri. Că doar nu m-oi canoni 7-8 ani fără de nici o lețcaie salar până să ajung un jerpelit de Adjunct; pentru una ca asta sunt prea bătrâior și apoi, cu atâta, sper, s-a și

Pag. 31

încheia cariera mea juridică. Afară de asta, nu-mi pot atât de bine valorifica cunoștințele mele teologice și muzicale. Rămâne deci cum a fost. Devii profesor și poate mai ai și norocul de-a fi pe placul unei copile și de-a o lua de nevastă mai încolo la bătrânețe. Uuraaa, trăiască filosofia!

Pe la 11 ies nițel în oraș. Apoi m-a vizitat Mandicevschi (Patak) am ieșit iarăși nițel la plimbare, sporovăii cu Mand. despre diverse chestiuni muzicale. După masă ieșii

mit Pat. In die Stadt um dem Leichenbegängniss des Generalmajors Uraca²⁹¹ zuzusehen. Ein sehr hübscher Conduct. Menge Militar, die Regimentmusik...²⁹² aus Lemberg u. hinter dem Leichenwagen ritt ein geharnischter Ritter. Der kam mir auf dem Pferd wie der

Pag. 32

Don²⁹³ Quixote auf seiner Rosinante vor. Hierauf giengen wir zum Mand. u. spielten bis 8 Ühr Abds. Auch mit Boopis. Abends spielt die Regimentsmusik beim Mayer. Sch. ist dort; ich mochte auch gehen, hab'aber kein mos²⁹⁴ heute habe ich einen lieben Breif von der Marina bekommen. Sie wollen durchaus, ich soll auf die kleinen Ferien²⁹⁵ nach haus komen. Ich weiss noch nicht was ich machen werde.

Samstag 15. Feber. Früh sagt mir der Sause²⁹⁶ dass ich ausziehen muss da er die Wohnung überbauen will. Gut, ich fahr'ja²⁹⁷ so am 18 oder 19, d. M. Nach Haus. Ich geh'ins Colleg, wo ich beim Loserth²⁹⁸ meine Seminararbeit lese. Dann war ich ein Bischen beim Onkel beim Iulko Nachmittag, war ich sehr faul²⁹⁹ und legte mich hin – süss träumend schlief ich ein. Gegen Abend kam Onczul zu

cu Patak în oraș pentru a vedea funeraliile generalului Uraca. Un foarte frumos cortegiu. Mulțime de armată, fanfara militară... de la Lemberg și îndărătul carului funebru, călare, un cavalier în chiurasă de oțel. Sus, pe cal,

dânsul îmi păru

Pag. 32

a fi ca un Don Quijote pe Rosinanta sa. Apoi merseam la Mand. și cântaram până la ora 8 seara. Și cu Boopis. Seara concertează la Mayer muzica militară. Schorsch e acolo; m-aș duce și eu, dar n-am mărunțele. Astăzi am primit o scrisoare drăguță de la Marica. Dâșii vor neapărat ca să vin acasă de vacanțele mici. Încă nu știu ce-o să fac.

Sâmbătă, 15 faur. Dimineața îmi spune Sause că trebuie să mă mut, pentru că dânsul vrea s-o refacă locuința. Fie! eu și așa plec la 18 sau 19 acasă. Merg la cursuri, unde-mi citesc la Loserth lucrarea mea de seminar. Am fost apoi olecuțică la unchiul, la Iulco; după-amiază mi s-a făcut lene și m-am culcat, dulce visând, am adormit. Sub seară mi-a venit Onciul.

Pag. 33

Mir. Ich gieng mit ihm in die Societat von³⁰⁰ kehrte ich nach Haus zurück und holte meine Violin ab u. gieng zum Franzl³⁰¹ wo wir bis 1/2 12 spielten. Ja richtig heute war ich auch beim Piczak in der Kanzlei. Sch. ist am Turnerball. Es ist 12 Uhr ich geh'schlafen. Gut'Nacht B.!³⁰²

Sontag 16. Feber. Sch. schläft bis spät. Ich steh' auf, schreib einen Brief nach Haus u. einen dem Morariu. Hierauf geh'ich in die Stadt, begegne den alten Kriminalkameraden Orest Popescul³⁰³ geh' ein Bischen in's Seminar³⁰⁴ zum Titus³⁰⁵ u. Woewidka u. dann gehe ich mit Ilarion Oncul auf die Suche wer uns einen Schnaps zahlen möchte. Vergebliche Mühe. Endlich entschliesst sich der Ilar. e. Zahlt beim Augusti... ein Frühstück auf Pump. Ich kome nach Haus u. „juble taurige Seele“³⁰⁶ ist da – Reiogefild um nach³⁰⁷ zu komen. Die ganze Sache mit

Pag. 34

Diesem³⁰⁸ Drängen seitens des Vaters u. der marie ja duhaus nach hause zu Komen acheint mir nicht recht rein zu sein³⁰⁹. Ich fürchte mich erwartet zu hause nichts Gutes. – nachmittag geh'ich in's Café Europe u. spiel einen *Préférence*. Von dort geh'ich zum Onczul, da ich dort den Orest zu finden glaubte, -er ist aber nicht da-ich geh'nach Haus u. leg'mich nieder.

Pag- 33

M-am dus cu dânsul la Societate; de-acolo mă întorsei acasă, îmi luai vioara și m-am dus la Franzl, unde am făcut muzică până la 11 1/2. Da! să nu uit! Astăzi am fost la Piczak în cancelarie. Sch. e la serata gimnaștilor. E ora 12: mă duc la culcat. Noapte bună, B!

Duminică, 16 faur. Sch. doarme până târziu. Mă scol, scriu o scrisoare acasă și una lui Morariu. Apoi mă duc în oraș, îl întâlnesc pe vechiul camarad de temniță Orest Popescul, merg nițel la seminar, la Tit și Voievidca, apoi pornesc cu Ilarion Onciul în căutarea cuiva care ne-ar plăti un rachiou. Trudă zădarnică. În fine, Ilar. se decide și plătește la Augusti... o gustărică pe datorie.

Vin acasă și „tresaltă întristate sufletele”! Le avem părluțele! Bani de călătorie acasă! Dar toată

Pag. 34

treaba asta cu stăruirea tatei și a Măriei o să plec neapărat acasă nu-mi prea pare lucru curat. Mă tem că acasă nu mă așteaptă treabă bună. După amiază mă duc la Cafeneaua *l'Europe* și joc un *Préférence*. De acolo merg la Onciul, crezând că voi afla acolo pe Orest, dar dânsul nu-i acolo, mă duc acasă și mă culc.

Montag 17. Feber. Sch. hat nicht bei mir geschlafen. Ich steh' auf u. nehme mich zur österreichischen Seminararbeit. Arbeite den ganzen Vormittag u. bin Nachmittag um 2. Uhr Fertig!!

Die wird aber auch gut sein?! Genug für den Zieglauer³¹⁰ – ich hab'sie auf 6 Bogen gemacht. Um 1/2 3. Komt der Patak wir gehen zum Mandiczewski, worauf ich ein Bischen zum Onkel geh'. Dort ist wieder alles traurig. Um 1/2 8 zu haus. – Da kam Hurtig & Herzog zu mir³¹¹ ... zum Zakizewski³¹² u. blieben bin 4. Uhr³¹³ ... nächtigte bei mir³¹⁴.

Dienstag 18. Feber. In der Früh komponier'ich ein Lied zu dem mir der Mand. den text von Baltinester³¹⁵ gegeben hat³¹⁶. Das Lied ist ziemlich gut ausgefallen. Hierauf geh'ich in die Universität

Luni, 17 faur. Sch. N-a dormit la mine. Mă scol și mă apuc de lucrarea mea austriacă de seminar. Lucrez toată înainte de amiaza și la ora 2 după-amiază sunt gata! De-o fi bună?! Destul pentru Zieglauer am făcut-o pe 6 coli. La 2 1/2 vine Patak; ne ducem la Mandicevski; pe urmă eu nițel la unchiul. Acolo iarăși toți întristați. La 7 1/2 acasă. Veni apoi H... la mine... la... și rămaserăm până la ora 4... a mas la mine.

Marți, 18 faur. **Dimineața compun un *lied*, la care textul de Baltinester mi 1-a dat Mandicevski.** Cântecele a reușit destul de bine. Apoi mă duc la Universitate

u. von dort begegne ich den Pridie der mir ein Frühstück beim Paczenski zahlte der bis 3, Uhr sich verzogerte. Während dem erzählte er mir vieles unter Anderem rieth'er mir die Boopis zu ehelichen?!

Nachmittag im Café u. dan im Colleg. Bei mir im Zimer ist fürchtbar öde u. leer. Der Jud hat sich schon seine Möbel genomen. Ich fahr'schon Donerstag fort.

Mitwoch 19. Feber. Ich steh' zeitlich auf u. geh' zum Patak um ein Buch, das ich zu meinem Vortrag den ich Nachmittag beim Zieglauer zu halten habe brauche. Er will für die sillberne Hochzeit des kaisers eine Cantate zu componiren³¹⁷. Dann beim herzog, dann Universität, dan beim Marty³¹⁸ zum Testiren³¹⁹ dann zum

Pag. 36

Franzl³²⁰ der mir mein Lied vorspielte, dann zu Haus Mittag gegessen, Noten geschrieben³²¹, meinen Vortrag in 1/4 Stunde gemacht u. gelernt auswendig! Dänn³²² dann zum Flinker³²³ gegegangen ihn nicht zu hause gefunden, dan zum Patak mit diesem zu Wolan³²⁴, der hat mir was verschrieben, dan beide zum Herzog ihn nicht gefunden, in die Universität, dort halt'ich meinen Vortrag; Patak wartet auf mich ich geh'nach Haus, trink Kaffee, geh'zum Patak, wir spielen einige Duette, worauf ich

și de acolo îl întâlnesc pe Pridie, care-mi plătește la Paczenski o gustărică tărăgănată până la ora 3. În timpul ăsta dânsul îmi povesti multe; între altele mă sfătuia s-o iau în căsătorie pe Boopis?! După amiază la cafenea, apoi la cursuri. în cameră la mine cumplit de pustiu și de gol. Evreul și-a ridicat acum mobila. Plec acum joi.

Miercuri, 19 faur. Mă scol de timpuriu și merg la Patak după o carte de care am nevoie la referatul pe care am să-l țiiu după amiază la Zieglauer. Dânsul vrea să compună o cantată pentru nunta de argint a împăratului. Apoi la Herzog, apoi universitate, apoi la Marty pentru testarea cursurilor, apoi la

Pag. 36

Franzl, care-mi execută *Lied*-ul, apoi acasă, mâncat amiază, scris note, făcut disertația mea în 1/4 oră și învățat pe dinafară. Apoi mers la Flinker, ne aflat acasă; apoi la Patak, cu acesta la Wolan, care mi-a prescris nu-ș-ce; apoi amândoi la Herzog; nu l-am aflat. La universitate; acolo îmi țin disertația: Patak mă așteaptă; mă duc acasă, beau cafeaua; merg la Patak; cântăm câteva duete; pe urmă mă duc

zum Onkel geh', dort war der Tharasiewicz aus Turka – ein Reicher Kabsan³²⁵ u. Verwandte des alten Pauli, mit seiner Frau - ich blieb zu Nachtmahl, worauf ich vom armen Onkel u. Tante u. Pauli Abschied nahm da ich morgen nach Haus fahre. Während ich das schreibe ist es 1/2 10 ich bin vom Onkel gekommen – ich sohreibe auf dem Divan, auf welchem auch schon³²⁶ das

Pag. 37.

Betzeug ist – denn³²⁷ „Vergeblen spaht mein Aug'umher. Es sieht doch gar kein Mobilair”...

Der Sch. hat seine 7, Zwetschken schon fortgepakt, und meine Sahen u. Paliere liegen jetzt in der grässlichsten Unordnung. – Das ist der letzte Abend bei den Sause's zubringe u. auch der lezte Abend den ich vor dem zweiten Semester in Czernowitz zubringe: u. wenn ich jetzt einen Blick auf die vergangene Zeit vom 17 Oktober, meinem Eintritte zu Sause's u. die Philosophie – werfe, so kome ich zu folgenden Resultate: Ich habe während dieser Zeit viel Gutes u. viel Böses erlitten, oft Mangel gehabt Kumer u. Kränkung – aber ich war u. bin glücklich u. so Gott mir hilft werde ich auch forta gluklich sein³²⁸. An B. habe ich oft u. viel gedacht – ich habe an sie

Pag. 38.

so³²⁹ innig gedacht, wie man eben an ein theures geliebtes Wesen denkt; u. oft habe ich an mich die Frage gestellt etc... ich weiss schon was. – Mit meinem Studium geht es recht gut

la unchiul, acolo era Tarasievici de la Turca - un prostănac bogat și rudă a bătrânului Pauli, cu soția sa; rămăsei la cină; pe urmă îmi luai rămas bun de la bietul unchi și tanti Pauli, fiindcă mâine plec acasă. Pe când scriu acestea e ora 9 1/2; am sosit de la unchiul - scriu pe divan, pe care-i și

Pag- 37

așternutul, căci „zădarnic ochiu-mi împrejur tot cată, mobilier p-aci? Nu! Parcă... niciodată!”

Schorsch și le-a cărat acum catrafusele, iar lucrurile și hârtoagele mele zac în cea mai oribilă răvășire. E ultima seară pe care o petrec la Sauseni și totodată ultima seară pe care înainte de semestrul al doilea o petrec la Cernăuți; și dacă arunc acum o privire asupra timpului trecut, de la 17 oct., intrarea mea la Sauseni și la filosofie, atunci ajung la următorul rezultat: Am îndurat în timpul acesta mult bine și mult rău; avut-am adese lipsuri și mâhniri și supărări, dar am fost și sunt fericit și, pe cât mi-ajută sfântul, voi fi și de-acuma fericit. La Berta m-am gândit adese și mult m-am gândit la ea

Pag. 38

atât de duios; cum te gândești la o scumpă ființă iubită; și adese mi-am pus întrebarea etc. ... știi eu bine ce? Cu studiul meu e bine - progresează mereu - în muzică am lucrat

vorwärts – in der Musik habe ich was den ausübenden Theil betrifft, viel gearbeitet, Theorie jedoch wenig betrieben³³⁰ u. auch wenig Komponirt. Kränken thut's mich dass ich kein Geld hab'um mir ein grösseres Zimmer zu miethen u. ein Klavier zum Lernen auszuleihen. – Was meine lieben Hausleute betrifft so habe ich ihnen viel zu verdanken. Bis auf das mürrische Benehmen des Karl³³¹ u. das al zu³³² zu materiell klingende Geschwatz des alten Sause – sind die Leute mit mir sehr liebenswürdig gewesen – sie haben mich während meiner Krankneiten gepflegt, - in Noth ausgeholfen, die Tant hat insbesondere mir viel Gutes gethan

Pag. 39.

u. mir scheint's sie dachten daran dass ich Absichten³³³ mit der Adele habe...Leider geht's nicht. – Ich freue mich schon auf die morgige Reise³³⁴. Und wie ich imer beim Schreiben meines Tagebuches an dich theures Wesen dachte, so magst auch jetzt beim Abschlusse des reston Semesters, herziges Kind, mir tau sendmal gegrüst sein u. das in ungetrübtester Stimmung dereinst geniesse, was dir des Glukes füllender Born in verschwenderischester Weise zu Theil werden lassen mochte. Ich bin dir gut u. wollte es so sehnlichst, du wärest

as mir auch. – Leb’wohl’Zimerchen³³⁵, morgen muss geschieden sein – Ade!
Ade!

Czernowitz 19, Feber 10 Ühr Abends 1879.

mult în ce privește executarea, teorie însă am făcut puțină și puțin am compus. Mă supără că n-am bani ca să-mi închiriez o odaie mai mare și să-mi împrumut un pian pentru studiu. Cât despre gazdele mele, am multe a le mulțumi. Abstracție făcând de ursuza purtare a lui Karl și de flecăreala prea mirositoare a materialism din partea bătrânului Sause, lumea a fost cu mine foarte drăguță; m-au îngrijit în timpul maladiilor mele, m-au ajutat la nevoie; tanti, mai ales, mi-a făcut mult bine

Pag. 39

și-mi pare că dâșii credeau în oarecare intenții ale mele față de Adela... Din păcate, nu merge. Mă bucur de călătoria de mâine. Și cum totdeauna la scrisul carnetului meu m-am gândit la tine, ființă scumpă, așa fii și acuma, la încheierea primului semestru, de mii de ori salutat, copil drăguț și să ajungi a gusta în cea mai senină dispoziție tot ce ți-ar hărăzi, cu cea mai largă munificență, nesecatul izvor al fericirilor. Sunt din toată inima al tău, dorind atât de mult ca și tu să fii la fel pentru mine...

Rămâi cu bine, odăiță; mâine trebuie să ne despărțim. Adio! adio!

Cernăuți, 19 faur, ora 10 seara, 1879.

Și acum întrerupând – iarăși lectura carnetului *Tagebuchului*, să insistăm asupra mărturiilor din 18 și 19 Faur despre **compoziția liedului pe textul lui Baltinester dat lui Ciprian de E. Mandicevski**.

Manuscrisele răspund prompt la apel. Primul ms., pe 2 1/2 pagini de coală mare (text și voce cu pian): **Liebscene**, cu indicația *Im Volkston* (= în ton popular) și, la fine, cu data: „18/2 79”, izbutitul text fiind acesta:

Er hat ein knospendes Röschen
Gestekt³³⁶ seinem Liebchen in’s Haar
Und hat auf’s Haupt sie geküsset
Und auf’s rosige Wangenpaar.

Das Knöspchen ist aufgegangen,
Die Wangen erglühten so achön.-
Er schaut ihr in’s Auge, in’s grosse
Und wollte vor Liebe vergehn.

Al 2-lea ms., de-a doua zi (căci și la 19 Faur citim în Carnetul nostru: „*Noten geschrieben*” = scris piese muzicale), la fel, pe 1/2 pagini (coală mare voce și pian): **Liebescene** – *Im Volkston* - și cu data, la fine: „19.2.79”, adică, aproape la fel, dar revizuit și-n text și-n melodie.

În text cu retușarea care-n adevăr perfectează poezia: „*Er schaut ihr in’s Auge, in’s treue*”. Emendatorul scrie „*in’s treue*”, dar nu pregetă să însemne (de două ori, căci, melodic versul se repetă) sublinear și „*in’s grosse*”. În melodie,

importantele schimbări din măsurile 19, 20, 21, în sensul logicei muzicale - există doar și-o logică muzicală! Adică în loc:

avem versiunea:

Melodic, msul. din 19/2 rectifică, în măsura 14 „*autge*)-*gängen*” scăparea din vedere din msul. 18/2: *si bemol sol*, în loc de: *si bemol la*.

Mult schimbată (și mai ales amplificată) e armonizarea din msul. de la 19/2 față de cea din 18/2.

Important e că întreaga piesă rămâne **un reușit lied al lui C. Porumbescu**, vrednic de ciclul elegiilor lui de iubire. Adică:

Liebscene

Și apoi – fiindcă C. Porumbescu nu poate fi în perplexitate de invenție melodică, strofa a 2-a, în alte meandre melodice, transfigurate și cu trecerea din *Sol Major* în *Si bemol Major* – pentru a ateriza apoi din nou în tonalitatea inițială:

Iar finalul (pianul):

Și-acum, surpriza! – Felix Mendelssohn-Bartholdy - *Auf Flugeln des Gesanges* (= *Pe aripi ale cântului*):

Auf Flu-getn des - Ge - san - ges Herz lieb-chen tren-ich dron - fait

cu următoarele figurații de acompaniament:

Începuturile - identice! Coincidență? Reminiscență? Oricum - idila lui C. Porumbescu e și ea perfect-viabilă, iar, pentru circulația ei, ne permitem a-i adăuga următorul text quasi-traducere:

IDILĂ

„I-a prins în cosițe o floare
Și-n creștet îi dete-un sărut,
Și dânsa simte că moare
De-atâta noroc necrezut.
Și iarăși la *Carnetul* din 1879!

Și-n față-i se uită-acum dânsul
Și-n ochiul sfios-umezit -
Pe ambii-i cutremură plânsul
Acestui vis fericit!”

Pag. 40

20³³⁷ Feber Donerstag. Ich schreibe dies schon zu Hause in Stupka in meinem trauten Heim. An diesem Tahe habe ich in Czernowitz in der Früh mich zusammengepackt, von der Sausichen Abschied genom en u. um 1 Ühr zum Bahnhof gefahren. Ich fuhr mit dem Schnellzug. In dem selben Coupe mit mir sass aich der Suczawer Student D. Rosenfeld u. die Theologen Isopescul u. Koczinski. In Itzkany angejomen setzte ich mich mit Rosenfeld auf die Fuhr³³⁸ die mich erwartete u. fuhr in die Stadt dort lud ich ihn ab u. Fuhr mit Markali³³⁹ nach Stupka.

20 *faur, joi*. Le scriu acestea acum acasă la Stupca, în dragul meu cuibuleț. Azi dimineată mi-am făcut bagajul la Cernăuți, mi-am luat rămas-bun de la Sauseni și am pornit la ora 1 la gară. Am călătorit cu acceleratul. În același compartiment cu mine era și studentul sucevean D. Rosenfeld și teologii Isopescul și Cocinschi. Ajuns la Ițcani, m-am așezat cu Rosenfeld în harabaua (căruța) care m-aștepta, și-am plecat în oraș; acolo l-am debarcat și plecai cu Markali la Stupea.

Zu Hause fand ich alles gesund u. auch nichts besonderes vorgefallen. Ich plauschte mit dem Vater u. Marie u. legte mich zeitlich zu bette da ich mude war.

21. Feber Freitag. Ich stehe um 1/2 9 auf, habe sehr gut geschlafen u. merkwürdigerweise von B.

Pag. 41.

Geträumt. Ich spielte mit Marika las etwas³⁴⁰ vor gabelfrühstunkte, schlendre in den Zimern u. draussen herum, esse Mittag, wir plauschen nach dem Essen, dann lies³⁴¹ ich atwas u. will einschlumern, die Marie sekirte mich u. liess mich nicht schlafen; bald fragte sie mich warum eirer von 2. Dukaten die sie in der Hand hielt, schwerer als der andere sei, bald lenkte sie meine Aufmerksamkeit auf irgend ein Spielzeug das sie „zabka³⁴² nannte u. das ihn viel Spass machte, kurz ich konnte nicht schlafen. Ich lese etwas, wir spielen, dann willten wir spaziren gehen, es wird nichts draus. Nach dem Kaffee plauschten wir dann lies ich. Marie schreibt einen Brief an die Gorgonischen. Heute schrieb ich auch an Stefan!³⁴³ – Wir essen Nachtmahl worauf ich das schreibe u. um 9. Ühr niederlege³⁴⁴. Marica schreibt noch. – Vater schläft³⁴⁵ im anstossenden Zimer.

Pag. 42.

Samstag³⁴⁶ 22. Feber. Ich stehe um 1/2 9 auf. Marika ist schon auf. Vater schon in der Kirche. Wir spielen ein Bischen. Hierauf schreibe ich

Acasă i-am aflat pe toți sănătoși și nu s-a întâmplat nimic excepțional. Am tăifăsuț cu tata și Maria și m-am culcat de timpuriu, fiind obosit.

21 *faur, vineri*. Mă scol la 8 1/2; am dormit foarte bine și ciudat c-am visat

Pag. 41

de B. Făcui muzică cu Marica, apoi puțină lectură, dejunai; tândălesc prin casă și pe-afară; iau masa. După masă, tăifăsuim; și iar citesc ceva, vreau să ațipesc, dar Maria m-a sâcâit și nu m-a lăsat să dorm; ba mă întreba de ce unul dintre cei 2 ducați pe care îi ținea în mână e mai greu decât celălalt, ba îmi zbătăcea atenția asupra unei jucărioare, nușce, căreia îi zicea „jabca” și care o distra mult, destul că n-am putut dormi. Citesc puțin, facem muzică, apoi vrem să mergem la plimbare; dar nu se alege nimic. După cafea, tăifăsuim; apoi eu citesc. Maria scrie o scrisoare către Gorgoneni. (Astăzi i-am scris și lui Ștefan). Cinăm: apoi eu le scriu acestea și mă culc la ora 9. Maria mai scrie. Tata doarme în camera de-alături.

Pag. 42

Sâmbătă, 22 februarie. Mă scol la 8 1/2. Marica e sculată. Tata, la biserică. Facem nițică muzică. Apoi scriu

die Polka³⁴⁷ für Piczak³⁴⁸ u. plausch mit der Marika. Nachmittag wird nach Illischestie geschickt, Ich schreib wieder Noten. Von Ilisch bringt der Bub Briefe u. Zeitungen³⁴⁹ darunter einen Brief von Schorsch u, einen von Vilagos³⁵⁰. Auch B. hat geschrieben u. Bücher geschickt. – Nach dem Kaffee wird geplauscht Hierauf schrieb ich an Piczak u. ass Nachtmahl. Um 1/2 9. Lege ich mich nieder. Vater liegt schon. Marie Liesst noch. Ich lesse auch im Bet³⁵¹.

STENOGRAME:

Mein Treo ist schon besser. Ich denke fort an Berta. Ich liebe Sie ja so unendlich. Ich erfahre von der marie dass unser Knecht Dumitru die Mall³⁵² hairaten soll! Prosit!

Sontag 23 feben. Ich komponire eine Fastenmesse die ich den Seminaristen schiken will. Heute ist bei uns lezter³⁵³ Fasching. Wir erwarten den Krämer u. Korziu. Nachmittag kamen auch wirklich beide herangestiefert. Auch der Czerney war. Wir

Pag. 43

unterhielten uns recht gut u. gemuthlich. Ich habe³⁵⁴ den kramer sehr lieb. Wir spielten Préférence u. assen³⁵⁵ prächtige Krapfen. Dann spielten wir Kauflabet³⁵⁶, Krämer ist sehr spassig – wir lachen auch viel. Nach dem Nachtmahl spielten wir noch Einundzwanzig³⁵⁷ u. legten uns nieder. Die zwei

wollten durchaus noch nach hause gehen, wir hielten sie aber zurück, da es sehr finster war.

pentru Piczak *Polca* și tăifăsuiesc cu Marica. După amiază trimitem la Ilișești. Scriu iarăși piese muzicale. De la Iliș., băietanul aduce scrisori și ziare, între care o scrisoare de la Schorsch și una de la Siria. Și B. a scris și a trimis cărți. După cafea, tăifăsuim. Apoi i-am scris lui Piczak și cinai. La 8 1/2 m-am culcat. Tata e acum culcat. Maria mai citește. Și eu citesc în pat.

STENOGRAME:

Mă gândese mereu la Berta. O iubesc doară atât de mult. Aflu de la Maria că servitorul nostru, Dumitru, e vorba s-o ia pe Mali. Bravo!

Duminică 23 faur. Compun o **Liturghie pentru post**, pe care le-o trimit seminaristilor. Astăzi e la noi lăsatul secolului. Îl așteptăm pe Krämer și Corjiu. După amiază veniră în adevăr bine încizmuiți. A fost și Ciornei.

Pag. 43

Petrecurăm foarte bine și cordial Krämer mi-i foarte drag. Jucărăm *Préférence* și mâncărăm minunate gogoși. Apoi jucărăm *Kauflabet* Krämer e hazliu; și râdem mult. După cină mai jucărăm *Douăzeci și unu* și ne culcarăm. Cei doi voiau neapărat să plece acasă, dar i-am oprit fiind foarte întuneric.

Montag 24 Feber. Ich wach aufdraussen giesst es-na. Die werden schön nach Ilisch. Gehen. Wir gaben ihnen Schirme u. sie schoben ab. Tags über wird es recht warm u. angenehm. Wir fasten heute, da es der erste Fasttag im grossen fasten ist. Wir legen heute schon das Mistbeet an – der Vater hat seine Freude, dass er wieder im Garten Bschäftigung hat. Ich schreibe Noten (*Messe*)³⁵⁸, Spielen ein Bisichen plausch' mit Marika u. vater u. s. w.

Dienstag³⁵⁹ 25 Feber. Wir fahren nach Humora d. h. Ich Marika u. unsere Kochin. Der Weg dch den Wald ist sehr schlecht. Beim Onkel Mally fanden wir alles gesund u. wolauf. Wir plauschen, lachen. – Die Irma³⁶⁰ ist sehr lisb. Ich stime der Tant das Klavier³⁶¹. Nachmittag geht Marika mit der Irma zu den Czerniawskischen. Dann komen sie mit Frl. Olga u. Minzia Czern. zurück. Die Olga scheint in mich verplempert zu sein denn sie wirft mir schrecklich liebesgluhende Blike zu. Nach dem Kafee fahren wir fort. Unterwegs trit Marika noch bei einer gewissen Drzalak ein, wo sie sich etwas nahen u. flicken lässt. Dann dampfen wir ab. Der Weg ist zimlich³⁶² angenehm nut etwas kühl u. ich habe Kopfschmerzen. Als wir bei Ilisch. Vorbeifuhren, suschte ich aus den vielen Lichtlein die in der Nacht aus deb verschiedenen Häusern hineinleucteten B-s Licht

Luni, 24, faur. Mă trezesc; Afară toarnă - na! știu că frumos drum au d-lor la Iliș. Le deterăm umbrele și se cam mai duseră... Peste zi se face cald și plăcut. Postim astăzi, fiind prima zi de post din postul mare. Facem acum azi răsadnița; bucuria tatei că iarăși are ocupație în grădină. Eu scriu piese muzicale

(Liturgia). Facem puțină muzică; tăifăsuiesc cu Marica și Tata ș. a. m. d.

Pag. 44

Marti, 25 faur. Plecăm la Humor, adică eu, Marica și bucătăreasa noastră. Drumul prin pădure e foarte rău. La unchiu Mally îi aflarăm pe toți sănătoși și voioși. Tăifăsuim, râdem. Irma e foarte drăguță.

Îi acordez lu tanti pianul. După amiază Marica se duce cu Irma la Cerniavscheni. Apoi se-ntorc cu d-rele Olga și Minția Cern. Olga pare a fi îndrăgostită de mine, căci îmi aruncă priviri teribil de arzătoare. După cafea plecăm. În drum Marica mai intră la oarecare Derzalak, unde dă ceva de cusut și de cârpit. Apoi plecăm. Drumul e cam plăcut, numai cam răcoare și eu am durere de cap. Când trecurăm prin Ilișești, am căutat să aflu dintre multele luminițe care licăreau din cele case în întunericul nopții lumina Bertei... herauszufinden – doch bergebens. Mir scheite ich³⁶³ soll u. darf es nicht finden...³⁶⁴. Ein Blick auf den Himmel jedoch überzeugte mich dass die Hoffnung ein Geschenk der Götter für den Menschen sei – wohlan denn – ich bin ein Mensch u. hoffe. – Nach³⁶⁵ Hause angekommen fanden wir den Vater schon im Bet der um uns ganz besorgt war. Er erzählte, dass wir Gäste hatten – den Bezirksarzt Kluczenko u. Gym. Profesor Dr Stefan³⁶⁶. Auch erzählte er wie er sich nicht Raht³⁶⁷ schaffen konnte ohne Köchin u. Marika. Doch ist alles gut abgelaufen. Wir tranken noch einen Thee u. legten uns nieder.

Mitwoch 26. Feber. Ich bin wohl. Darussen ist es schön – sonnig. Frühjahregefühle durchbeben die Brust...

Wie schön es doch auf dem Lande³⁶⁸. Die Marika spielt den Seekadet³⁶⁹ u. ich schreibe dies; grad spiel sie:

Ich³⁷¹ spiel dann mit. Schreibe dem Patak eine Karte. Der Tag verghet unter Plauschen u. Lektüre.

Donerstag 27 Feber. Heute ist ein wunderschöner Tag. Ich würde gerne nach unbewusstes Etwas hält mich zuruk. Aber der Vater fährt – da er den Stefan, der dahin versetzt wurde ein Quartier sechen muss. Vormittah hetz ich mich der Marika herum. Nachmittag gehen wir spazieren dem vater entgegen, STENOGRAME³⁷²:

Pag. 45

dar în zadar. Mi se pare că e să n-o aflu și că nu trebuie s-o aflu... 0 privire către cer mă convinse totuși că speranța e un dar al zeilor pentru om. Și deci, sunt un om și sper. Ajunși acasă, îl aflăm acum în pat pe tata care era foarte îngrijorat de noi. Ne-a povestit c-am avut musafiri - pe medicul județean

Kluczenko și profesorul gimnazial dr. Ștefan. Și mai povestea dânsul cum nu știa cum s-o scoată la capăt fără de bucătăreasă și fără de Marica. Dar totul a decurs bine. Mai luarăm un ceai și ne culcarăm.

Miercuri, 26 faur. Sunt bine. Afară e frumos - soare. Simțiri primăvăratice înfioară pieptul... Cătu-i de frumos la țară. Marica îl cântă pe Seekadet iar eu scriu acestea; tocmai îl execută pasagiul:

Pag. 46

Cânt și eu apoi cu dânsa. Scriu lui Patak o carte poștală. Ziua trece cu taifas și lectură.

Joi, 27 faur. Astăzi e o zi splendidă. M-aș duce cu drag la Ilișești, dar un inconstient ceva mă oprește. Dar pleacă tata - fiindcă trebuie să-i caute lui Ștefan, care-i transferat acolo, o gazdă. Înainte de amiază mă tot hârjonesc cu Marica. După masă ieșim la plimbare în preajma tatei.

Bevor wir ausgehen bringt die Catrina einen Brief von der Mali³⁷³ der Teufel mag es holen. Ich schicke ihr den Brief zuruck. Sie schreibt, ich soll ihr erklaren, ob ich sie unterstutzen will oder nicht – da sie klagen will. – Wir gehen spazieren. Es ist schon aber windig.

Wir gehen, plauschend, schakernd, lachend bis zum Markali³⁷⁴. Die Marie ist sehr drollig – der Wind blasst ihr die Haare, den hut u. Schleier nach allen Gegenden. Sie kann

Pag. 47.

sich keinen Rath schaffen. Ich lach mich zum³⁷⁵ Tode. Beim Markali lernte ich dessen Tochter ein hochst ausespruchloses³⁷⁶ u. nichtssagendes Ding kennen. Markali klagt mir seine Noth, dass er fort muss. Wir tranken Kaffe. Endlich, nach dem wir vergebens auf den Vater gewartet, segelten wir ab. Es wurde ziemlich kuhl. Trotzdem scherzten wir u erinerten uns so angenehm an den vergangenen³⁷⁷ Somer, den wir so schon u. doch so wehmuthig³⁷⁸ (cu th) zubrachten. – Zu hause angekommen, fingen wir uns an zu freuen uber unser liebliches Zimerchen³⁷⁹ u. die Marie sagte: „Vieleicht macht's zu Hause doch angenehmer als uberal³⁸⁰ sein.“ Ich las etwas vor, endlich kam der Vater aus Il. Er brachte Nachrichten von Gorgons. Mizi ist etwas krank gewesen u. sehe spitz aus. B. u. M³⁸¹. sind wohl

STENOGRAME:

Înainte de plecare, Catrina aduce o scrisoare de la Mali: s-o ia naiba! I-o trimit (scrisoarea) înapoi. Scrie (că) să-i declar dacă vreau s-o subvenționez sau ba, pentru că vrea să pârască. Mergem la plimbare, e frumos dar vânt. Mergem vorbind, glumind, râzând - până la Markali. Maria e foarte caraghioasă; vântul îi zburlește părul, pălăria și vâlul în toate părțile. Nu se mai poate

Pag. 47

descurca. Să mor de râs, nu alta! La Markali am cunoscut-o pe fiica lui, o

ființă superlativ de pravoslavnică și de bohodeioasă. Markali mi se plânge de necazul său, că trebuie să plece. Luarăm cafeaua. în fine, după ce în zădar l-am așteptat pe tata, pornirăm. Se făcu cam răcoare. Totuși glumeam și ne amintirăm atât de plăcut de vara trecută, pe care o petrecurăm atât de frumos și totuși și atât de dureros. Ajunși acasă începurăm a ne bucura de drăguța noastră de odăiță și Marica zise: „Parcă tot mai plăcut e acăsucă decât oriunde”. I-am făcut ceva lectură; în fine tata sosi de la Il., aducând știri de la Gorgoneni. Miți a fost nițel bolnavă și arată rău. B. și M. sunt bine.

Pag. 48.

Der^{1/628)} Vater schikte sie auf die Post mit einem Brief. Prosit! B. ist Brieftragerin? Gut. –

STENOGRAME!³⁸³

Meins liebe theure Berta! Nachmittag wird noch mehreres geplauscht, Zeitungen & Briefe gelesen³⁸⁴ legten wir uns schlafen, um jedes dafon zu traumen wovon ihm das Herz voll. Die Marie wird sicher Zigeuner traumen denn wir sahen auf unserem Spaziergang 2. Nakte Zigerunerkinder³⁸⁵ die ihr sehr gut gefielen.

Freitag 28 Feber. Ich stehe u. schreibe Noten. Heute wird gefastet, trotz meines Straubens u. Wehrens.³⁸⁶ Prosit! Ich schreibe Noten. Es wird beschlossen Morgen nach Pozoritta zu fahren. Nachmittag schreibe ich diverse Weiber ein die Messen zahlen u. lach' mit der Marie, die ein so schrecklich ernses Gesicht vor den Weibern annimt, als wenn sie eine alte Popadia ware.

Pag. 49.

Auch wird nach Il. Geschikt. Marika schreibt³⁸⁷ zu den Madchen einige zeilen, ich schreibe auch Etwas. Der Bote kam von der Post mit Briefen³⁸⁸ u. Zeitungen. Auch Mina schrieb einen recht lieben u. spassigen Brief. B. hatte keine Zeit zum Schreiben, da sie Buchtel³⁸⁹ bakte.

Samstag³⁹⁰ 1 Marz. Ich stehe um 4 Uhr auf u. fahre nach Pojoritta. Maris sollte auch mitfahren, aber es traten so mancherlei Bedenken³⁹¹ auf u. Sie

Pag. 48

Tata o trimise la poștă cu o scrisoare. Bravo! B. e poștăriță? Bine. Adorata, scumpa mea Bertă! După amiază altă tăifăsuire; citirea de ziare și scrisori, apoi ne culcarăm, pentru ca fiecare dintre noi să viseze despre ceea ce-i umple inima. Maria va visa desigur de țigani, fiindcă în plimbarea noastră am văzut 2 puradei de țigani goluți care i-au plăcut foarte mult.

Vineri 28 faur. Mă scol și scriu piese muzicale. Astăzi postim, cu tot răzvrătul și protestul meu. Trăiască! Scriu piese muzicale. Se decide ca mâine să plecăm la Pojorâta. După amiază înscriu felurite femei care plătesc sărindare și râd cu Maria care, înaintea femeilor face o față atât de gravă de parcă ar fi o ditai mamă-preoteasă bătrână...

Pag. 49

Trimitem și la Ilișești. Marica le scrie copilelor câteva rânduri; scriu și eu ceva. Trimisul veni de la poștă cu scrisori și gazete. Și Mina ne-a scris o foarte drăguță și glumeață scrisoare. B. n-a scris, n-a avut răgaz, fiindcă cocea gogoși.

Sâmbătă, 1 martie. Mă scol la ora 4 și pornesc la Pojorâta, Maria voia să plece și dansa, dar, afirmându-se felurite răzgândiri,

bleibt zu Haus. Ich gahre allein. In Humora steig'ich beim Onkel ab, besorge diverse Geschäfte u. fahre weiter. In Wama rastem³⁹² wir beim Wirtshaus. Auf meiner Weiterfahrt doh's Dorf begegne ich den Albu, Kobzinski u. Sebi. Letzetet war noch se unversachamt mich anzusprechen. Um 3. Uhr kom ich in Kimpolung an u. steige beim Czuperkowicz ab. Der Woewitka

Pag. 50.

ist zu Haus, hat endlich die Prufung³⁹³ gemecht. Wir unterhalten uns recht gemuthlich worauf ich weiter fahre u. um 6. Uhr in Pozoritta ankome. Stefan fand ich nicht zu Haus – naturlich bei seiner Braut. Endlich komt er. Wir plauschen – er kann nicht mit mir nach Haus fahren, was mich genug argerte, da ich doch zumeist deswegen hinausgefahren bin. Ich schreibe noch einen Brief nach Haus u. lege mich zeitlich nieder da ich sehr mude bin. Stefan geht noch zu den Knovblauschen.

Sontag 2. Marz. Ich steh' auf, fruhstuke, Zielenski komt. Zum Verwalter wollten wir gehen, der ist eben nach Fisenau gefahren. Wir gehen auf ein Glas Wein u. um 1/2 12 geh'ich mit Stefan zu seiner Braut. Wir fanden sie schreibend. Ein sehr liebes, angenehmes u – gut erzogenes Madchen. Die alte ist auch eine recht

Pag. 51.

Inteligente u. noch hubsche Dame. Wir³⁹⁴ besprechen Eins das Andere. Ich spiele eine schauerliche Unterrolle³⁹⁵ Dann kam der alte Hanel, der Grossvater des madchens – mit dem spreche

dânsa rămâne acasă. Plec singur. În Humor descind la unchiul; termin diverse comisioane și plec mai departe. La Vama poposim la ratuș. La continuarea călătoriei prin sat îl întâlnesc pe Albu, Cobjinschi și Sebi. Acesta din urmă mai avu nerușinarea de-a mi se adresa mie. La ora 3 ajung în Câmpulung și descind la Ciupercovici. Voievidca e acasă:

Pag. 50.

a trecut în fine examenul. Petrecem cordial, apoi plec mai departe și la ora 6 ajung la Pojorâta. Pe Ștefan nu-l aflai acasă - firește, la mireasa lui! În fine vine. Tăifăsuim; dânsul nu poate pleca împreună cu mine acasă, ceea ce mă indispuce destul, fiindcă mai ales de asta am venit pân-aici. Mai scriu o scrisoare acasă și mă culc de timpuriu fiind foarte trudit. Ștefan se mai duce la Usturoenii săi.

Duminică 2 martie. Mă scol, dejunez; vine Zielenecki. La

administratorul silvic voiam să mergem; dar dânsul a plecat adineaori la Poiana Dornei. Ne ducem la un vinișor și la 11 1/2 merg cu Ștefan la mireasa lui. O aflară scriind. O copilă foarte drăguță, plăcută și bine crescută. Bătrâna e și dânsa o doamnă foarte inteligentă și încă frumoasă. Discutăm una-alta, eu am un teribil rol secundar. Apoi veni bătrânul Hănel, bunicul copilei; cu dânsul conversez

sich lateinisch – trinke Schnaps u. speise dort zu Mittag. Die Leute gefallen mir recht gut u. ich beneide den Stefan um diese Parthie³⁹⁶. Wir unterhielten uns recht gut – besonders mit dem Alten hatte ich meine Freud³⁹⁷.

Um 4. Uhr geh'ich zum Stefan u. um 5 Uhr fahr'ich fort u. sage den dusteren, grauen, verschneiten Bergen Valet. So manches sehone Zipsermadel³⁹⁸ begegnete ich u. winkte ihr ein Gutn'Tag zu u. dachte mir doch: auch in diesen Bergen wohnt Gluk u. Liebe auch hier kennen die Menachen Leid'u. Freud'und fuhlen vielleicht nur zu oft tief u. dauernd³⁹⁹.

Pag. 52.

Ich⁴⁰⁰ kam bis Kimpolung u. nachtigte beim Czuperkowicz. Am 2-ten Tag den 3. Marz fuhr ich weiter bis Wama. Hier rastete ich beim Lehrer Albu – ass zu Mittag u. fuhr um 1. Uhr fort. Um 3. Uhr kam ich in Humora an, kehrte beim Onkel ein, verweilte dort eine Stunde u. segelte endlich nach Haus ab wo ich am Abend anlangte, froh diese achwere u. lange Reise endlich uberstanden zu haben. Zu Hause fand ich alles wolauf und Briefe fur mich. Der Dworski u. Onciul schreiben mir dass sie eine Stunde um 20 fl. gefunden hatten, ich soll gleich nach Czernowitz komen u. ubernehmen. Der Vater war etwas malkontent insbondere uber Stefan erbost. Ich werde also bald nach Cz. fahren müssen. Auch Sch. Schrieb mir. Von Vilagos⁴⁰¹ bekomme ich 5 fl.

latinește, beau rachiu și iau acolo masa. Oamenii ăștia îmi plac foarte mult și-l invidiez pe Ștefan pentru pârție. Petrecurăm bine - mai ales că bătrânul mi-a fost pe plac. La ora 4 mă duc la Ștefan și la ora 5 pornesc zicându-i posomorâtului, mohorâtului, înzăpezitului multă sănătate. Am întâlnit atâtea nurlii fete țiptărești de le-am dat bună ziua gândindu-mă: Și-n munții aceștia locuiește fericirea și iubirea, și aici oamenii știu cum e durerea și bucuria simțindu-le poate chiar prea adesea profund și necurmat.

Pag. 52

Ajunsei până la Câmpulung și măsei la Ciupercovici. A doua zi, la 3 martie, călătorii mai departe, până la Vama. Aici poposii la învățătorul Albu, luai masa și pornii la ora 1. La ora 3 ajunsei la Humor, descinsei la unchiul, mă oprii acolo o oră și pornii în fine acasă, unde ajunsei seara, bucuros de-a fi isprăvit în fine această grea și lungă călătorie. Acasă aflai pe toți bine și scrisori pentru mine. Dworaki și Onciul îmi scriu că mi-au aflat o lecție de 20 fl.; să viu imediat la Cernăuți și s-o iau în primire. Tata a fost cam nemulțumit și mai ales pe Ștefan supărat. Voi trebui, așadar, să plec în curând la Cer. Și Sch. mi-a

scris. De la Siria primesc 5 fl.

Pag. 53.

Dienstag 4 Marz. Ich bespreche mit dem⁴⁰² Vater er soll nach Strojestie fahren u. mit der Grundfrau sprechen, vielleicht mochte sie mir ein Zimer in Cz. Abtreten. Der Vater fährt richtig nach Strojestie u. ich bleib mit der Marie auf der Wirtschaft. Auf einmal kommt ein Bub aus der Schule mit einer Karte mittelst welcher sich der Inspektor Drogli⁴⁰³ u. der Bezirksarzt Dr Kluczenko zu uns einladen. Guten Morgen Herr Apotheker⁴⁰⁴. Endlich komen sie auch wirklich. Matie gibt gabelfrustuck dan Mittag und um 3. Uhr fahren sie fort. Dr Klucz. Ist ein ganz gescheidter Mann, nur hat er ein etwas schroffes u. sehr reserviertes Behnemen. Drogli ist ein Kalb wie gewöhnlich. Unter anderem klagt er uns bei Tisch dass er täglich

Pag. 54.

2 oka Milch kauft u. nicht weiss was seine Frau damit macht. Morgen gahr ich nach Cz. vorerst mochte ich aber noch bei B. eintreten. Ich hab'sie ja, seit ich zu Hause bin noch nicht gesehen. – Ich bin sehr gespannt was der Vater fur eine Antwort aus Stojestie bringt. – Endlich kam der Vater mit sehr schlechten Nachrichten. Die Frau kan mir kein Zimer geben. Der Vater erzählte noch vieles. Czorney war auch bei uns. Gegen 11. Uhr legten wir uns nieder. Mittwoch 5⁴⁰⁵ Marz. Der Tag verging unter Vorbereitungen zu meiner Abreise. Ich dachte am Nachmittag noch nach und dann am Abend

Pag. 53

Martî, 4 martie. Mă sfătuiesc cu tata, ca dânsul să plece la Stroeşti şi să discute cu proprietara mare, poate că mi-ar ceda o cameră în Cern. Tata în adevăr pleacă la Stroeşti, iar eu rămân cu Maria la gospodărie. Deodată vine un băiat de la şcoală cu un bilet de vizită prin care inspectorul Drogli şi medicul judeţean Dr. Kluczenko se invită la noi! Tot de bine, Moş Mărine! În fine d-lor sosesc în adevăr. Maria serveşte un aperitiv, apoi amiaza şi la ora 3 pleacă d-lor. Dr. Klucz. e un om foarte deştept, numai că are o purtare cam respingătoare şi foarte rezervată. Drogli e un viţel, ca de obicei. Între altele ni se plânge la masă că dânsul cumpără zilnic

Pag. 54

2 ocale de lapte şi nu ştie ce face nevasta sa cu laptele. Măine plec la Cern., dar mai întâi aş vrea să trec pe la B. Că doară, de când sunt acasă încă n-am văzut-o. Sunt foarte intrigat de ce fel de răspuns aduce tata de la Stroeşti. În fine tata veni cu ştiri rele. Doamna nu-mi poate da o cameră. Tata a mai relatat multe. Ceornei a fost şi el pe la noi. La ora 11 ne culcarăm.

Miercuri 5 martie. Ziua trecu cu preparativele pentru plecarea mea. Mă gândeam să mai plec după amiază la II, şi apoi, seara,

Nach Itzkany. Aber es wurde nichts draus da ich keine Pferde finden

konnte. Ich spielte noch mit Marie.

Donnerstag. Den 6. Fuhr ich endlich fruh fort mit bangen Herzen. Es war mir sehr traurig. Ich fuhr doh. Il. U. sandte B. noch tausend Grusse im Geiste zu. Am Nachmittag langte ich in Cz. an u. stieg einstwellen beim Onciul ab. Hierauf bosuchte ich den Onkel etc. u. Dworski. Am nachsten Tage.

Freitag 7 Marz. Gieng ich die Stunde zu ubernehmen. Die Frau beschied mich auf Nachmittag. Ich gieng Nqachmittag hin besprach Alles, am nachsten Montag soll ich beginen. Ich gieng zum Patak u. mit diesem zum Mandiczewski. Wir spielten bis apat. An diesem Tage suchte ich mir auch ein Quartier auf u. fand ein recht nattes Zimer bei einem alten Illasiawicz – wo der Bucher ge -

Pag. 56.

wohnt hat. Am nachsten Tag

Samstag 8. Marz. Zog ich in mein Quartier ein. Nachmittag war ich im Seminar u. beim Prokopowicz. Am Abend war ich bei Iulko u. spielten wir ein Bischen Kauflabet. Ich geh'nach Haus mache ein Bischen Ordnung in mein Zimer; aber schon ist es mir nicht gut die Schmerzen werden immer grosser.

Sontag 9. Marz. Ich kann nicht mehr aufstehen. Das Ungluk verlogt mich systematisch. Ich habe wieder eine furchterliche... Entzündung, aber um 100 Prozent arger als die fruhere. O ich armer Teufel was fang ich an. Ich schike um den Wolan er ist nicht da.

Montag 10. Der Mayer kommt zu mir.

La Ițcani, dar din asta nu se alesese nimic, neputând afla cai.

Pag. 55

Am mai cântat cu Maria.

Joi, la 6. plecai în fine dimineața cu inima întristată. îmi era jale foarte. Trecui prin Il. și-i mai trimisei B. mii de salutări în gând. D. a. ajunsei la Cern. și descinsei deocamdată la Onciul. Apoi îl vizitai pe unchiul etc. și pe Dworski. A doua zi *Vineri, 7 martie* mersei să-mi iau în primire lecția. Doamna mă amână pe după-amiază, pusei totul la cale; luna viitoare e vorba să încep. M-am dus la Patak și cu dânsul la Mandicevschi. Cântarăm până târziu. Azi mi-am căutat o gazdă și aflai o cameră destul de cilibie la un bătrân, Ilasievici, unde a locuit

Pag. 56

Bucher. A doua zi.

Sâmbătă, 8 martie am intrat în cvartirul meu. După amiază am fost la seminar și la Procopovici. Seara am fost la Iulco și jucărăm nițel *Kauflabet*. Mă duc acasă, fac puțină rânduială în camera mea; dar deja nu mi-i bine; durerile devin tot mai mari.

Duminică, 9 martie. Nu mai mă pot scula. Nenorocul mă persecută sistematic. Am iarăși o teribilă dar cu 100 procente mai rea decât cea de mai

înainte. Oh, sărmanul de mine! Ce mă fac acum! Trimit după Wolan! Nu-i!
Luni, 10. Vine Mayer la mine. Prescrie

verordnet Eisumschläge u. die Nothigen⁴⁰⁶ Medizinen. So gienge fort bis zum 16. März.

comprese cu gheață și medicamentele necesare. Și tot așa-nainte până-n 16 martie.

La ziua de 10 Martie 1879, să nu uităm a le completa informațiile din *Tagebuch*, amintindu-ne de adresa de mulțumită trimisă. de Societatea academică *Junimea* de la Cernăuți, Domnișoarei Maria Porumbescu în Stupca, adresă semnată de președintele Dimitrie Onciul și de secretarul C. Golembiovski.

Și acum, continuarea lecturii din același *Tagebuch*. Așadar:

16. März. Ich litt die schrecklichsten Schmerzen. Verschiedene Kollegen besuchten mich⁴⁰⁷ u. vermittelten so meine Verbindung mit der Aussenwelt Mein Hausherr u. eine bei ihm wohnende Hausfrau eine gewisse Erl pfagten mich u. geben mir etwas Kost. Endlich da wurde as mir etwas besser die Entzündung hat abgenommen, nur die Geschwulst ist noch da. Es geht aber schon merklich besser u. ich hoffe än 4-5 Tagen aufstehen zu können.

Montag 17.⁴⁰⁸ Iulo war bei mir u. nahm einige Aufträge u. Besorgungen entgegen. Ach mein Gott, Gott⁴⁰⁹ heute ist Bs. Geburtstag. Ich habe gestern eine Karte geschickt. O, ich wunsche ihr gewiss nur das Beste.

Pag. 58.

Dienstag 18. Ich bekomme einen Brief vom Hause, der mir in meiner Abgeschiedenheit u. traurigen Lage, recht viel Freude macht. Mayer besuchte mich, konstatierte Besserung; in einigen Tagen werde ich aufstehen. Ich mache mit meiner Hausfrau Rechnung Hurtig (9 vezi pag. 271) u. Iulo besuchten mich. Ich schike dem Onkel Mally & der Iusia Gratulationskarten⁴¹⁰.

Pag. 57

16 martie. Am îndurat cele mai grozave dureri. Diversi colegi mă vizitară, mijlocind astfel legătura mea cu lumea externă. Stăpânul casei și o doamnă locatară a lui, o anumită Erl, mă îngrijiră și-mi deteră ceva mâncare. În urmă mi se făcu mai bine. Inflamația a cedat; numai tumoarea mai stăruie. Dar merge vizibil mai bine și ca în 4-5 zile să mă pot scula.

Luni, 17. Iulo a fost la mine de-a primit câteva comisioane și dispoziții. Ah, Doamne, Doamne azi e *ziua natală a Bertei*. Am expediat ieri o ilustrată. O! desigur că-i doresc numai tot binele.

Marți, 18. Capăt de acasă o scrisoare care în izolarea mea și trista-mi situație îmi face mare bucurie. Mayer m-a vizitat, constatând ameliorare; în

câteva zile mă voi scula. Fac cu doamna mea de casă decontarea. M-au vizitat Hurtig și Iulo. Trimit unchiului Mally și Iuziei cărți poștale cu felicitări.

Der alte Illasiewicz redet mir wie gewöhlich ein Loch im Bauch⁴¹¹.

Mittwoch 19. Die beiden Onciul⁴¹² besuchen mich. Hierauf bekomme ich Geld vom Hause – eine Colecte für die *Iunimea*⁴¹³ – 25 fl. – Nachmittag war mir sehr traurig zu Muthe – ich fühlte mich so schrecklich allein u. verlassen.

Donerstag 20. Iulo & Onciul besuchen mich. Kaum hatte⁴¹⁴ Mittag gegessen klopft Jemand – wer ist's? ich traue kaum meinen Augen – der gute Onkel Michaus⁴¹⁵ der auf seinem Spaziergange such mich besuchte. Er verweilte über eine halbe Stunde, ich freute mich

Pag. 59.

sehr. – Ich gratulirte heute auch dem vater. Morgen ist sein Namenstag. Abends war Gulowski⁴¹⁶ bei mir u. klagte mir seine Noth, dass er keine Stunden hat. Armer Teufel. Ich wollte hierauf schlafen konnte aber lange nicht einschlafen.

Freitag 21⁴¹⁷ Ich wache mit Kopfschmerzen auf. Heute ist meines guten, theueren vaters Namenstag⁴¹⁸. Darus ist dusteres, trübes Wetter. Mir wird sehr bang u. traurig zu Muthe. Iulo kommt zu mir. Ich kaufe mir ein Topf seltsamer Schmetten. Nachmittag schlafte ich ein Bischen dann steh'ich auf – zum ersten Mal – ich bin sehr schwach, zieh'mich an, mache Ordnung u. schreibe der Marika einen recht langen Brief. Hurtig war auch bei mir. Ich lege mich zeitlich nieder, denn ich bin sehr schwach.

Bătrînul Ilasievici, ce de obicei, mă asurzește cu vorbăria lui.

Miercuri, 19. Mă vizitează ambii Onciuleni. Apoi capăt bani de-acasă - o chetă pentru *Junimea*, 25 florini. După amiază mi-a fost foarte jale. Mă simțeam atât de singur și părăsit.

Joi, 20. Mă vizitează Iulo și Onciul. Abia mâncasem dejunul, cineva bate la ușă - cine-i? Nu-mi vine a crede ochilor: Bunul unchi Michas, care în plimbarea-i m-a vizitat și pe mine. A stat la mine poate o jumătate de oră; m-am bucurat

Pag. 59

foarte. L-am felicitat astăzi și pe tata. Măine e onomastica lui. Seara a fost pe la mine Gulovschi și mi se plânse de nenorocul lui, că n-are lecții. Bietul om! Voiam apoi să dorm, dar mult timp n-am putut adormi.

Vineri, 21. Mă trezesc cu dureri de cap. Astăzi e onomastica bunului, scumpului meu tată. Afară-i timp posomorât, mohorât. Mi se face foarte a jale și tristeță. Iulco vine la mine. Îmi cumpăr o ulcicuță de smântână acră. După amiază dormii oleacă, apoi mă scol - prima dată; sunt foarte slab; mă îmbrac, fac rânduială și-i scriu lui Marica o scrisoare hât lungă. Și Hurtig a fost la mine. Mă culc timpuriu, fiind foarte foarte debil.

Samstag 22. Ich liege bis Nachmittag, worauf ich aufstehe, mich aniehe, ein Bischen hinübergehe zu meinem Zimernachbar Andronik. Dann gehe

Pag. 60.

Ich⁴¹⁹ zum ersten male aus zum Onkel. Dort ist sin freudiges Ereigniss – er hat ein Sohnchen – Prosit. Dann komm ich nach Haus. Onciul komt zu mir worauf ich mit ihm in die Societät⁴²⁰ gehe, dann kom ich nach Haus u, leg'mich nieder.

Sontag 23. Ich steh' auf u. geh' auf einen Augenblick zum Iulko worauf ich nach Hause komme. Es komen zu mir Onciul, Cocinschi, Bujor wir halten eine Comitesitzung ab.

Montag 24. Ich gehe auf meine Stunde bei Flondor. Nachmittag war ich auf der Universitat. So verlief die ganze Woche bis zum 1. April. Von 8-10 bin ich imer auf der Stunde worauf ich entweder in die Universitat gehe oder nach haus. Nachmittag Kaffehaus. Diese Woche bin ich fast zu viel im Cafe gesessen u. dort Preferences oder Ecarte gespielt. Ich speise beim „Kronprinzen“ Mittag u. Nachtmahl.

Pag. 61.

Samstag den 29. Starb der Quastor mein Freund⁴²¹ Hoffman⁴²². Montag war sein Begrabniss. Alles Studenten theiligten sich daran. Am Ringplatz entstand wahrend des Conductes ein riesiger Skandal; der Pfaff wollt nemlich nicht erlauben dass man ihn in die Kirche trage, weil er vor dem

Sâmbătă, 22. Stau culcat până după-amiază; când apoi mă scol, mă îmbrac; trec puțin dincolo, la vecinul meu de cameră, Andronic. Apoi merg

Pag. 60

prima dată la unchiul. Acolo e un eveniment îmbucurător - are un fecioraș. Uuraa! Apoi vin acasă. Onciul vine la mine; apoi merg cu dânsul la Societate; apoi viu acasă și mă culc.

Duminică, 23. Mă scol și merg pe-o clipă la Iulco; vin apoi acasă. Vin la mine Onciul, Cocinschi, Bujor. Ținem o ședință a comitetului.

Luni, 24. Mă duc la lecția mea, la Flondor. După amiază am fost la Universitate. Așa decurse toată săptămâna până-n 1 Prier. De la 8-10 sunt mereu la lecție, pe urmă, sau la Universitate, sau acasă. După-amiază cafenea. Săptămâna asta am stat aproape prea mult în cafenea de-am jucat acolo *Préférence* și *Ecarté*. Masa, amiaza și cina, o iau la „Prințul de coroană”.

Pag. 61

Sâmbătă. în 29. a murit Chestorul și amicul meu Hofmann. Luni a fost înmormântarea lui. Toți studenții participară la aceasta. În Piața Unirii s-a iscat în timpul înmormântării un scandal cumplit: popa adică nu voia să permită ca să fie dus în biserică, pentru că dânsul, înainte

Tode sich geweigert hatte die heiligen Sakramente zu empfangen. Wir randalirten der Pfaff musste sich fügen u. wir giengen in die Kirche. Am Grabe hielt stud. Phil. Rump eine sehr hubsche Rede, wobei ich zu bemerken habe dass das die erste Rede⁴²³ die ich horte wobei nictes von Gott u. ein Jenseits

erwähnt wurde. Am Sonntag den 30 wurde eine Messe von mir komponirt⁴²⁴ in der Kathedrale aufgeführt.

Dienstag 1 April. Ich inscribte mich erst heute⁴²⁵ weil ich dies Lrankheitshalber nicht fruher thun konnte, u. um nachtragliche Bewilligung erst einreichen musste. Nachmittag im cafe, dann in's Colleg. Von dort gieng ich mit Iulko, der zu mir einzieht.

Pag. 62.

Auf dem Mehlplatz, nahmen einen schebigen⁴²⁶ Sadajirer⁴²⁷ Fiaker u. fuhren unter schallenden Gelachter, bis zur alten Wohnung des Iulo um die Sach zu uberfuhren. Nachdem auch dies unter genugsamen Glossen u. schelchten Witzen geschehen war, richteten wir uns im Zimer ein u. giengen beide zum Nachtmahl. Nach Hause⁴²⁸ angekommen legten wir uns zu Bet.

Mitwoch 2. April. Wir wachen auf – beide haben wir schlecht geschlafenich traumte von B. – die Aufwarterin kam putzte die Kleider u. Stiefel. Iulo las mir aus Grillparzer die *Ahnfrau*⁴²⁹ vor. Dann standen wir auf

de moarte, refuzase să accepte sfintele Taine. Noi demonstrăm. Popa trebui să cedeze. Noi intrăm în biserică. La mormânt, studentul în filosofie Rump ținu o cuvântare foarte frumoasă, la care am de făcut reflecțiunea c-a fost prima auzită de mine în care nu s-a amintit nimic de Dumnezeu și de-un dincolo. Duminică, în 30, s-a executat în catedrală o *Liturghie* compusă de mine.

Luni, 1 Prier. M-am înscris abia astăzi, căci din cauza boalei n-am putut face aceasta mai curând și a trebuit să solicit permisiunea ulterioară. După-amiază, la cafenea, apoi la cursuri. De acolo plecai cu Iulco, care se mută la mine.

Pag. 62

în Piața făinii luarăm o hardughie de fiacru sadaghirean și cu zgomotoasă hălăcăială plecarăm la vechea gazdă a lui Iulco, pentru a transporta lucrurile. După ce și asta fu isprăvită cu destule glose și glume proaste, ne aranjaram camera și mersem ambii la cină. Sosiți acasă ne culcarăm.

Miercuri, 2 aprilie. Ne trezim; ambii am dormit rău; eu am visat de B. Îngrijitoarea veni; ne curăță hainele și ghetete. Iulco îmi citi din *Ahnfrau* a lui Grillparzer. Apoi ne scularăm,

vergeblich einen Kaffee oder ein sonstiges Fruhstuk erwartend. Wir nehmen uns aber vor den jetzigen Mangel an einem Fruhstuk wahrend der ferien zenhfach⁴³⁰ zu ersetzen. Mit hungrigen Magen giengen wir an unsere Geschafte. Ich bekam einen Brief von Marika. Nach dem Mittag giengen wir beide in's Cafe u.

Pag. 63.

von dort in's Colleg. Hierauf gieng ich zum Onkel blieb bis zum Nachtmahl u. spielte Prefer. –Donnerstag 3 April. Ich geh' auf die Stunde. Mein Schuler ist noch krank. – Nach Hause angekommen finde ich einen Brief von Marika, wo sie

mir schreibt dass der arme Fritz gestorben ist. Ich erfahre dies auch vom Lichtenberger⁴³¹ den ich zufällig in der Stadt begegne. Tags über Nichts bedonderes vorgefallen.

Freitag 4. April. Mein Schuler liegt im Bet. Ich geh'zum hern⁴³² u. in's Landesgericht, wo ich etwas zu tuhn habe. Hierauf auf die Universitat. Nachmittag in's caffehaus. Bis Abends im Colleg. Nach

Hause anhekommen finden wir ein schreckliches drunter u. druber. Es hat bei uns gebrant. Die Thuren earen abgeschlossen u. man muste die Thuren aufreissen um das lichterloh brennende Kanape zu loschen. Ein furchtbarer Gestank ist im Zimer. Und wir standen am nachsten tage auf mit Kopfschmerzen auf⁴³³.

așteptând zadarnic o cafea sau alt dejun - ceva. Dar ne decidem să ne înlocuim lipsa actuală cu un înzecit dejunel în timpul vacanțelor. Cu stomacurile hămesite ne-am dus în treburile noastre. Am primit o scrisoare de la Marica. După amiază ne duserăm amândoi la cafenea și

Pag. 63

de acolo la cursuri. Apoi eu mă dusei la unchiul și rămăsei până la cină și jucai *Prefer*.

Joi, 3 Prier. Mă duc la lecție. Elevul meu e mereu bolnav. Sosit acasă, aflu o scrisoare de la Marica, în care-mi scrie că bietul Fritz a murit. Aflu aceasta și de la Lichtenberger, pe care îl întâlnesc întâmplător în oraș. Peste zi n-a fost nimic deosebit.

Vineri, 4 aprilie. Elevul meu e la pat. Mă duc la Domnul și la judecătorie, unde am de terminat ceva. Apoi la Universitate. După amiază la cafenea. Până seara la cursuri. Sosiți acasă aflăm o teribilă harababură. Am avut un incendiu. Ușile erau încuiate și a trebuit ca ușile să fie sparte, pentru a se putea stinge canapeaua care ardea în flăcări. În cameră era o cumplită duhoare. Și a doua zi ne-am sculat cu dureri de cap.

Pag. 64.

Samstag⁴³⁴ 5. April. Ich geh'mit Iulo auf die Universitat. Nachmittag giengen wir in's Cafe. Um 5. Uhr gieng ich zum Onkel. Dann zu einer Kneipe des „Clubs”.

Sontag 6 April. Iulo geht fort, ich bleibe denn wir haben eine Comitesitzung. Nachmittag geh'ich in's Cafe. Wir spielten Prfernce u. ich gewan eine Menge Stons⁴³⁵.

Montag 7. April. Ich geh'auf die Stunde. Dann in die Universitat u, s. w. An diesem Tage fiel nichts Wichtiges vor. Am Abend war ich beim Onkel.

Dienstag 8. April. Heute ist Kindstaufe beim Onkel. Ich geh'hin. Der Kleine heisst Octavianus. Nachmittag geh'ich in's Cafe u. um 5. In Russie⁴³⁶ wo wir Convent⁴³⁷ haben.

Es kamen alles romanischen⁴³⁸ Studenten u, vereinten uns auf eine recht innige Weise. Hierauf geh'ich zum nachtmahl, dann mit Iulo auf den Strich⁴³⁹ Iulo bringt eine her u. remmelt⁴⁴⁰ Ich nicht.

Mitwoch 9 April. Ich bekomme einen Brief von der Marika wo sie schretibr dass Mizi⁴⁴¹ steebenskrank ist.

Pag. 65.

Ich geh'auf die Stunde u. da ich Bauchweh hatte musste⁴⁴² ich schnell unterbrechen u. nach hause laufen. Bis ich nach hause kam waren die Hossen schon voll...

Ich bekomme Geld com Hause, mache einige Einkäufe etc. gehe nachmittag in's café. Abends komt dieselbe

STENOGRAMME⁴⁴³:

Geo zu mir u. ich ramle sie. Ich habe keinen STENOGRAMME: Treo mehr!!!!!!⁴⁴⁴

Pag. 64

Sâmbătă, 5 prier. Mă duc cu Iulco la Universitate. După amiază ne duserăm la cafenea. La ora 5 mă dusei la unchiul. Apoi la o cnaipă a „Clubului”...

Duminică, 6 prier. Iulco iese, eu rămân căci avem ședință a comitetului. După amiază mă duc la cafenea. Jucărăm *Préférence*, și eu câștigai mulțime de parale.

Luni, 7 prier. Mă duc la lecție, apoi la Universitate ș.a.m.d. Astăzi nu s-a întâmplat nimic important. Seara fusei la unchiul.

Mărti, 8 prier. Azi la unchiul e botez. Merg acolo. Mititelul se numește Octavian. După amiază mă duc la Cafenea și la 5 la otelul *Russie* unde avem Conventul.

Au venit toți studenții români și s-au înfrățit în chip foarte cordial. Apoi merg la cină, pe urmă cu Iulco pe promenada sirenelor. (...)

Miercuri, 9 april. Primesc de la Marica o scrisoare în care-mi scrie că Miți e bolnavă de moarte.

Mă duc la lecție și având dureri de pânțece am trebuit să întrerup repede și să fug acasă. (...) Capăt bani de acasă; fac niscai cumpărături etc. Merg după amiază la cafenea.(...)

Donnerstag 10 April⁴⁴⁵. Ich fahre heute nach Haus. Es ist zwar sehr schlechtes Wetter aber ich freue mich doch ungemein⁴⁴⁶ auf die Fahrt. Ich besorge meine Angelegenheiten:Geh' speisen, lase'dem Iulo Reisegeld damit er Samstag auch zu uns komt u. fahre mit dem Schnellzug ab. – Ich fuhr mit Karausch in einem Coupe bis Hliboka. Von dort allein. In Itzkany erwartete mich die Fuhr. In Suczawa holte ich auch den Iozu ab u, sah bei dieser Gelegenheit⁴⁴⁷ die alte Frl. Boller. Wir fuhren weiter. Es regnete furchterlich u. ein kalter Wind machte alle unsere Glieder erstarren. In Illischesctie mussten wir beim Wirshause absteigen um ein Glas Wein zu trinken u. nebenbei

Über⁴⁴⁸ das Befinden der guten Muzi nachzufragen. Wir kómen in die Wirshausstube es heimdte mich so angenehm an u. ich erinerte mich unwillkürlich der schonen vergangenen Tage. Dann fragte ich den Gemeindschreiber Naumann der beim Tisch sass, wie es der Mizi gehe, „es ware ihr schon wohl“ meinte er, sie ware schon in's bossere Ienseits gegangen –Star vor Entsetzen bliche ich ihn an u. konnte kaum meinen Ohren trauen. Leider soll es wahr sein. Wir fuhren gleich hinauf zu Gorgons; giengen in's Zimer u. fanden um einen Tisch den alten Pator, Deker, Kraner⁴⁴⁹.

Joi, 10 april. Plec azi acasă. E, nu-i vorbă, vreme foarte rea, dar eu mă bucur totuși nespun de călătorie. Îmi aranjez afacerile: Mă duc la masă, îi las lui Iulco bani de drum ca să vină sâmbătă și el la noi și plec cu acceleratul. Plecai cu Căraș într-un compartiment până la Adâncata. De acolo, singur. La Ițcani mă așteaptă căruța, în Suceava îl luai cu mine pe Ioji și-o văzui cu această ocazie pe bătrâna D-ră Boiler. Plecarăm mai departe. Ploua groaznic și-un vânt rece ne îngheță toate încheieturile. În Ilișești am trebuit să descindem la cârciumă ca să bem un pahar de vin și totodată

să întrebăm de sănătatea bunei Miți. Intrai în odăița cârciumii; senzații atât de dulci mă învăluiesc și pe nevrute îmi amintesc de frumoasele zile trecute. Apoi întrebai pe secretarul comunal Naumann, care sta la o masa, cum o duce Miți. „O duce bine”, făcu dânsul „fiind dusă pe ceea lume...” încremenit de spaimă mă uitam la el, neputându-mi crede urechilor. Totuși era să fie adevărat! Plecarăm imediat în sus, la Gorgoneni, intrarăm în cameră și-i aflarăm în jurul unei mese pe bătrânul pastor, Decker, Kraner,

Minchen, Bertchen u. Lola ganz traurig. Nach kurzer Begrussung, bei der mir die Sinne vergehen⁴⁵⁰ schienen, bat ich mir die todte Mizi zu zeigen. Die Madchen nahmen ein Licht u. fuhrten mich in's grosser⁴⁵¹ Zimer. Im Zimer war es dunkel – Mina zundete einige Lichter an – u. da lag sie die gute, theuere Mizi – bleich u. tod mit eingefallenen Augen u. blassen Wangen, da lag

Die treue Schwester, die gute Freundin mit der ich so oft⁴⁵² spielte, mit der ich mich so oft in heiteren Stunden nekte. Die gute, traute Melanie, sie ist nicht mehr⁴⁵³ In weissem Kleide u. weissem Schleiter angethan, den Myrthenkranz auf der Stirne traunt sie von ihren vergangenen Iugendtagen, traunt von ihrer Hochzeit, ihrem Gluk. Arme, arme Mizi. Ietzt heiss'ich dich Mizi, wie oft verbatest du es mir, dich so zu nenen indem du immer bemerktest du hiessest Velanie u. nicht Mizi, - o, wollt'ich doch statt dein dort liegen⁴⁵⁴ – dir stand ja das Leben noch so rosig offen, du hattest noch leben, noch gluklich sein können. Unter solchen Gedanken blikte ich das todte Wesen am – u. mit Thranengefullten Augen wankte ich zur Thure hinaus ... Ich sprach nur sehr

wenig mit den Madchen – man gab uns Schinke u. Wein. Berchen sieht sehr schlecht aus. Die alte Patorin ist, da es sie vor Sehmerz

Minuța, Berteluța și Lola foarte întristați. După un scurt salut la care îmi părea că-mi pierd firea, rugai să mi se arate decedata Miți. Copilele luară o lumânare și mă conduseră în camera cea mare. În cameră era întuneric. Mina aprinse câteva lumânări - și iat-o zăcând buna, scumpa Miți - palidă și moartă, cu ochii scufundați și obrajii palizi, iat-o zăcând

Pag. 67

credincioasa surioară, amica cea bună cu care de-atâtea ori m-am jucat, cu care, în ore senine, de atâtea ori m-am hărățit. *Buna, scumpa Melania, nu mai este!* În hăinuța albă și cu vâl alb îmbrăcată, cu cununa de mirtă pe frunte, visează de trecutele ei zile ale copilăriei, visează de nunta ei, de fericirea ei. Sărmană, sărmănică Miți! Acuma îți zic Miți. De câte ori îmi interziceai să-ți zic așa, accentuând mereu că te cheamă Melania și nu Miți. O, vrear-aș să zac colo în locul tău! Ție-ți zâmbea viața încă atât de trandafirie! Trebuia să mai trăiești, să fii fericită! Cu asemenea gânduri mă uitam la ființa moartă - și cu mii de lanțuri îmi era inima sugrumată; îmi părea că mă prăbușesc și cu ochii înecați în lacrimi am șovăit spre ușă... Am vorbit numai foarte puțin cu copilele; ni s-a servit șuncă și vin. Berteluța arată foarte rău. Bătrâna păstoriță a plecat la Frasin

Pag. 68.

Im⁴⁵⁵ Hause nicht litt, nach Frasin fegahren. Die armen Madchen sind ganz depremirt⁴⁵⁶ eben so auch der Alte – nichts desto weniger von grosser Gefasstheit. Nach kurzem Verbleiben fuhren wir nach Haus. Zu Hause schlief schon Alles. Wir wekten Alle auf pakten die mitgebrachten Sachen aus, plauschten tranken einen Thee u. legten und nieder. Auch Stefan ist zu Haus. Ich konnte lange nicht einschlafen da ich fortwährend an das arme unglukliche Wesen dachte.

Freitag 11. April. Wir stehen auf – mein erster Gedanke ist an die arme Miziwir trinken Kaffee, dann spielte ich ein Bischen mit Marika. Stefan ist nach Ilischestie gefahren. Den ubrigen Theil des Tges verbrachte ich traurig zu. Plauschte hin u. wieder mit Marika & Iози. Ausgehen kann man nicht, denn es ist sehr abscheuliches Wetter.

Samstag 12. April. Ich gehe in der Fruh in Hof⁴⁵⁷ um beim Gartner einen Kranz fur die Mizi zu bestellen. Leider traf ich ihn nicht

Pag. 69.

Zu Hause u. argerte mich zu Tode. Der Bote aus Ilicgestie kam u. sagte dass wir gleich fahren sollten da die Begrabniss⁴⁵⁸ der Mizi Vormittag stattfande. Ich u. Marika fuhren hinkamen jedoch schon als man den Sarg in's Grab gesenkt hatte. Wir standen am Grabe u. wollten uns zu Tod weinen

neputând îndura durerea acasă. Bietele copile sunt de tot deprimare; la fel

bătrânul - totuși foarte stăpânit. Am mai zăbovit puțin și am plecat acasă. Acasă dormeau acu toți. I-am trezit pe toți, am despachetat lucrurile aduse, sfătuirăm, luarăm câte un ceai și ne culcarăm. E și Ștefan acasă. Mult timp n-am putut dormi, gândindu-mă mereu la sărmana nefericita ființă.

Vineri, 11 prier. Ne scularăm - primul meu gând e la sărmana Miți. Luăm cafeaua; am cântat apoi puțin cu Marica. Ștefan a plecat la Ilișești. Restul zilei îl petrec trist. Taifas când de una, când de alta cu Marica și Ioji. De ieșit afară imposibil, timpul fiind foarte mizerabil.

Sâmbătă, 12 april Dimineața mă duc la Curte, ca să comand o cunună pentru Miți. Din păcate, nu l-am aflat

Pag. 69

acasă și m-am supărat aproape de moarte. Trimisul de la Ilișești veni și spuse să plecăm imediat fiindcă înmormântarea lu Miți are loc dimineața. Plecarăm eu și Marica; ajunserăm însă când sicriul fusese de acum scufundat în groapă. Steterăm la mormânt și era să murim de plâns

Uer diese junge theure Wesen. Also auch von der Erde weg hat man sie genommen u. in dieses kalte Grab eingeschart – ruhe sanft o theure Freundin u. auf baldiges Wiedersehen!...⁴⁵⁹

Vom Friedhof fuhren wir zu den Pators blieben dort 2. Stunden u. fuhren dann nach Haus. Zu Hause trafen wir schon den Iulko, der bei diesem abschoulichen Wetter von Trojestie zu Fuss gekommen war. Das Pferd konnte nicht

Pag. 70.

Vorwärts/⁴⁶⁰ Wir verbrachten die Osterfeiertage ganz angenehm aber im Allgemeinen traurig. Stefan ist in's Gebirg zu seiner Braut gefahren. Erst am Dienstag⁴⁶¹ wurde es schoner wir giengen alle in Wald u. freuten uns mit den Vogeln u. den Blumchen des herannahenden Fruhlings.

Mitwoch 16. April. In der Fruh giengen wir in den Wald. Nach Hause angekommen essen wir Mittag u. richteten uns zur Abreise. Nachmittag um 5. Uhr fuhren wir ab. In Illischestie stiegen wir beim Wirtshaus ab. Iulo & Iozi giengen fort um den Pastorischen Fensterpromenad zu machen. Iulo hatte die Madchen noch nicht gesehn. Richtig, waren sie draussen u. die Kerle hatten das Gluk sie zu sehen. Mich argerte es furchterlich dass ich auch nicht mitgegangen war. Endlich nachedem

Pag. 71.

Wir im Wirtshaus ein Glas auf Berthas Woll getrunken fuhren wir fort. Es ergriff mich so wehmuthig als ich aus

pentru această tânără, scumpă ființă. Așadar, au luat-o și de pe fața pământului și-au astrucat-o în această groapă rece! Odihnește lin, scumpă amică și la curândă revedere!... De la cimitir plecarăm la Pastoreni. Rămaserăm acolo 2 ore și plecarăm apoi acasă. Acasă îl aflarăm pe Iulco, care venise de la Stroești pe

vremea asta oribilă pe jos. Calul n-a putut răzbi. Serbarăm vacanțele Paștelor foarte plăcut, dar în general trist. Ștefan a plecat la munte, la mireasa sa. Abia vremea s-a răzbunat și ne duserăm cu toții la pădure, bucurându-ne cu paserile și floricelele de apropierea primăverii.

Miercuri, 16 aprilie. Dimineța ne duserăm la pădure. Ajunși acasă, luăm masa și ne gătarăm de plecare. După amiaza, la ora 5, plecăm. În Ilișești coborâram la cârciuma. Iulco și Ioji duseră să le facă păstoritelor promenadă. Iulco încă nu le văzuse pe copile. În adevăr, dânsese erau pe-afară și nemernicii avură norocul să le vază. Eu eram cumplit de supărat că nu mă dusesem cu ei. În fine, după ce

Pag. 71

băurăm un pahar în sănătatea Bertei, plecarăm mai departe. Mă cuprinse așa o tristețe când

Ilischesti schied – es erinerte mich so schmerzlich dass eines dieser theuren Wesem nicht mehr ist. – In Suczawa setzten wir den Ilozi ab u. ich u. Iulo fuhren weiter. In Itzkany stiegen wir bei Lichtenberger's ab. Gegen 2. Stunden unterhielten wir uns mit diesen braven leuten fuhren dann endlich zum Bahnhof u. nach Czernowitz. Da die dritte Klasse zu voll war fahren wir mit der zweiten obwol⁴⁶² die Karten für die 3-te gelost.

Ich übergehe kurz die übrigen tage da nichts bedonderes vorgefallen war, bis auf die Festlichkeiten des silbernen Hochzeitsjubiläums Ihrer Maje-

Pag. 72.

jestaten⁴⁶³.

Am 22. Feierte die Universität dieses Fest u. um 12. Uhr auffahrt zum rector magn⁴⁶⁴ u. Landespräsidenten. Abends Comers⁴⁶⁵ im schwarzen Adler⁴⁶⁶.

Am 23. Frühschoppen, welcher aber bis 4. Uhr dauerte. Da der alte Mayer 2 fassl Bier ponirte. Die nächsten Tage verliefen wieder bedeutungslos. Ich habe einen furchbaren Katharrh u. huste auch ganz abscheulich.

Montag 28 April. Es ist mir schon etwas besser. Ich & Iulo suchen Quartier – da wir von 1 May ausziehen müssen. Zu Mittag kome ich mit dem Hostiu⁴⁶⁷ aus Kamena⁴⁶⁸ zusammen u. kehl' mit ihm Abends worauf ich mit ihm nach Kamena fahren wollte.

mă despărții de Ilișești - îmi aduse aminte cu atâta durere că una dintre aceste scumpe ființe nu mai este. La Suceava îl debarcarăm pe Ioji și eu și Iulco plecarăm mai departe. În Ițcani coborâram la Lichtenbergeni. Mai 2 ore petrecurăm cu acești oameni cumsecade, plecarăm apoi în fine la gară și la Cernăuți. Clasa a treia fiind prea aglomerată, călătorirăm cu clasa a doua, deși biletele erau luate pentru a 3-a.

Trec repede peste celelalte zile, fiindcă nu se întâmplase nimic extraordinar, în afară de festivitățile jubileului nunții de argint a Majestaților

Lor.

La 22 a sărbătorit Universitatea această festivitate ș. a.: La ora 12, alai festiv în trăsurile la Rectorul magnific și la Președintele Țării, Seara *Comers* la *Pajura neagră*.

În 23, Epilogul - spolocanie, care dură până la ora 4, bătrânul Mayer făcu cinste 2 poloboace de bere. Zilele următoare decurseră iarăși fără importanță. Am un teribil catar și tușesc de tot parșiv.

Luni, 28 aprilie. Mi i acum ceva mai bine, Eu și Iulco ne căutăm gazdă - căci de la 1 mai trebuie să ne mutăm. La amiază mă întâlnesc cu Hostiuc din Camena. Apoi voiam să plec cu dânsul la Camena. *Unterwegs aber schon nahe bei Mihalcze uberlegte ich mir doch die Geschichte, fuhr nicht weiter sondern kehrte zu Fuss nach Czernzuruk.*

Dienstag 29. Noch imer kein Quartier⁴⁶⁹. Ich nelume Geld vom Flondor um dringende Zahlungen zu leisten.

Pag. 73.

Von der Marika bekomme ich einen Brief wo sie schreibt dass Vater & Stefan krank sind. Ich bin sehr gekrankt. Von Montag auf Dienstag STENOGRAME⁴⁷⁰ in der Nacht brachte Inlo zwei Madel und wir ramelten die ganze Nacht.

Mitwoch 30. Endlich Quartier gefunden bei Dr Kiseler in der Karolinengasse. Ein recht schönes Zimer wir zahlen 12 fl. Morgen ziehen wir ein.

Donnerstag 1. May. Wir ziehen aus dem alten Quartier ins neue ein. Ich bin noch imer recht leidend, u. huste furchterlich. Diese Zeilen schreibe ich schon im neuen Quartier, es ist recht behaglich. Ein fescher Hausbesen⁴⁷¹ nat Ordnung gemacht u. es sieht ganz nett aus. Iulo ist auf der Stunde. Mein Schuler ist wieder was krank.

Vom 1. Bis zum 13. Hab ich nichts eingeschreiben. Ich bin gehorig krank, huste fuchterlich u. habe auch Schmerzen in der Brust. Der gute Mayer behandelt mich. Seit 11. May trinke ich Mine –

Pag. 74.

Ralwasser. Am 10. hat der Club eine Kneipe gehabt. Ich war auch dabei. Nachrichten vom Hause habe ich

Dar pe drum, aproape acu de Mihalcea, mă răzgândii, nu călătorii mai departe, ci mă întorsei pe jos la Cernăuți.

Marți, 29. Încă nici acum gazdă. Iau bani de la Flondor pentru a achita plăți urgente.

Pag. 73

De la Marica capăt o scrisoare in care-mi scrie că tata și Ștefan sunt bolnavi. Sunt foarte mâhnit (...)

Miercuri, 30. În fine, aflat gazdă la Dr. Kiseler, în strada Carolinei. O cameră foarte frumoasă; plătim 12 fiorini. Măine intrăm.

Joi, 1 mai. Ne mutăm din vechea locuință în cea nouă. Sunt încă mereu foarte suferind și tușesc grozav. Șirele acestea le scriu acum la noua gazdă. E foarte plăcut. O zdravănă codană ne-a făcut curățenie și aspectul e de tot convenabil. Iulco e la lecție. Elevul meu e iarăși nuș-ce bolnav.

De la 1 până-n 13 n-am înregistrat nimic. Sunt cumsecade bolnav, tușesc teribil și am și dureri în piept. Bunul Mayer mă tratează. Din 11 mai beau apă minerală.

Pag. 74

La 10, Clubul a avut o *cnaipa*. Am asistat și eu. Știri de acasă am

hinreichende aber nicht sehr fruliche. Der Vater war sehr krank. Stefan ist krank. Die sinzige Marika halt sich noch. – Die Tant Pany wareauf einige Tage hier. Heute den 13. Habe ich die ganze Nacht von B. getraumt. Es geht mir wieder schlecht, ich habe heine Kleider u. kein Geld.

Mitwoch 14. Es ist abscheuliches Wetter. Ein grosses Ungluck⁴⁷² hat mich wieder getroffen. Zeitlich fruh wars. Ich & Iulo liegen noch im Bet, da traten 2 Gerichtsdienner mit noch 2 Gaunern herein u. pfandeten mich fur den verdamten Katz. Ein Gluck noch dass der Schneider Macneko⁴⁷³ fur mich gut gestanden ist u. die Transferirung der Sachen auf 10. Tage verschoben wurde. Ich bin ganz verzweifelt. Wie werde ich mir helfen. Gift mocht'ich nehmen.

Pag. 75.

Donerstag 15. Mai. Traurig ist es mir zu Muthe. Abends haben wir Kneipe ich singe u. trinke Bier wie ein zum Tode verurtheilter⁴⁷⁴, Die Kneipe ist recht gut ausgefallen. Den nicht ofiziellen Theil hat Morariu geleitet. Um 2. Uhr giengen wir nach Haus.

Freitag 16. Einen kleinen Kater hab'ich. Ich geh' mit Iaworski, er zahlt ein Frustuk. Nachmittag im Cafe dann in's Colleg. Hierauf kom ich nach Haus u. schlafe ein Studchen. Nachdem Nachtmahl giengen wir mit Iulko nach Haus u. nekten uns mit dem Hausbesen⁴⁷⁵.

Samstag 17. Ich habe schon lange keinen Brief vom Haus. Es ist mir auch sehr duster zu Muthe. Ich hoffe von

destule, dar nu prea vesele. Tata a fost bolnav. Ștefan e bolnav. Singură Marica se mai ține. Tante Fany a fost pe câteva zile aici. Azi, la 13, am visat toată noaptea de B.

O duc iarăși rău; n-am haine și n-am parale.

Miercuri, 14. E o vreme groaznică. Mare nenorocire; m-a lovit iarăși. Era timpuriu dimineață. Eu și Iulco încă în pat, când 2 slujitori cu încă 2 golani intrară și mă sechestrară pentru afurisitul de Katz. Noroc că croitorul Mațner a cheșăuit pentru mine și ridicarea lucrurilor s-a amânat pe 10 zile. Sunt disperat de tot. Cum o să mă descurc acu!? Mi-aș răpune capul.

Pag. 75

Joi, 15 mai. Mi-i rău jale. Seara avem bairam; cânt și trag la bere ca un condamnat la moarte. *Cnaipa* a reușit foarte bine. Partea inoficială a condus-o Morariu. La ora 2 ne duserăm acasă.

Vineri, 16. Am nițică mahmureală. Plec cu lavorschi; și dânsul plătește o gustărică.

După amiază la cafenea; apoi la cursuri. Pe urmă vin acasă și dorm un ceascuț. După cină, cu Iulco acasă și ne hârjonim cu pocoiovele din casă.

Sâmbătă, 17. De mult acum n-am primit scrisoare de acasă. Mi-i sufletul foarte mohorât. Sper să

der Societät Geld zu bekommen. In der Fruh Colleg. Dann begegnete ich dem Prokopowicz aus Czerepkoutz

Pag. 76

Der ein Fruhstuk ponirte. Nachmittag hatten wir eine ausserodentliche Sitzung. Abends waren wir ein Biechen nach dem nachtmahl beim Mayer wo mehrere Clubisten beisamen waren. Dann kamen wir nach Haus. Ich schreibe das; Iulo liegt schon im Bet u. liest den Zug Hanibals uber die Alpen. Gute Nacht Marika, gute Nacht B., gute Nacht M.⁴⁷⁶

Sontag 18. Ich geh'fruh zum Woittko⁴⁷⁷ und fechte⁴⁷⁸ mit ihm. Nachmittag machten wir mahrere einen Ausflug nach Sadagura, recht animirt u. spassig war. Dort Kehlten wir Wein u. komen alle begeistert mit einem Sadagurer Fiaker um 11. Uhr Nachts nach Czernowitz.

Montag 19. Ich treffe zu Mittag den alten Colleggen Tomamicz⁴⁷⁹ Er kam zu mir worauf wir zum Kratschwill u. dann zum Gobl giengen u. Bier tranken.

Dienstag 20. Nichts besonderes vorgefallen

Pag. 77

Ich schrieb heute einen langmachtigen Brief⁴⁸⁰ nach Haun.

Mitwoch 21. Ich bekomme von der Societat 20 fl. u. zahle 18 fl. dem Katz. Abends ware⁴⁸¹ mit unseren Hausleuten beim Wallfisch v. Askalon u. spielten Kegel. Mir ist's sehr wohl zu Muthe nur bin ich imer etwas krank.

Donerstag 22. Heute ist Christi Himelfahrt⁴⁸² ein schöner Tag. Ich geh'in die Universitat dann spazieren. Nachmittag war Plennarversammlung in der

capăt bani de la *Junimea*. Dimineața cursuri. Apoi îl întâlnii pe Procopovici de la Cerepcăuți,

Pag. 76

care-mi cinsti un aperitiv. După masă avurăm o ședință extraordinară. Seara fuserăm nițel, după cină, la Mayer unde se întâlniseră mai mulți clubiști. Apoi venirăm acasă. Eu scriu astea. Iulco e acum în pat și citește despre trecerea lui Hanibal peste Alpi. Noapte bună, Marica! Noapte bună, B.! Noapte bună, M.

Duminică 18, Mă duc dimineața la Voitco și scrimez cu el. După-amiază

facurăm mai mulți înși o excursie la Sadagura, care fu foarte animată și hazlie. Acolo traserăm la vin și ne întoarserăm, toți inspirați cu fiacru sadagurean, la ora 11 noaptea, la Cern.

Luni, 19. La amiază îl întâlnesc pe vechiul coleg Tomovici. A venit la mine; pe urmă meraserăm la Kratschwill și apoi la Gobl și băurăm bere.

Marți, 20. Nu s-a întâmplat nimic extraordinar.

Pag. 77

Am scris astăzi o cogeamite scrisoare acasă.

Miercuri, 21. Capăt de la Societate 20 fl. și-i achit 18 fl. lui Katz. Seara fuserăm cu gazdele noastre la *Balena de la Askalon* și jucaram popici. Sunt în duși foarte buni, numai mereu ceva bolnav.

Joi, 22. Azi e Înălțarea Domnului. Zi frumoasă. Mă duc la Universitate, apoi la plimbare. După amiază a fost adunare plenară

akad. Lesehalle. Ich bin wieder in den Ausschuss gewählt. Hierauf giengen wir ein Bischen zum Gobl. Nach dem nachtmahl zu Haus.

Freitag 23. Ich habe einiges Geld vom Hause bekommen. Bin noch imer unwohl es geht schlecht mit mir. Mit dem Schorsch trinken wir einige Glas Bier.

Pag. 78.

Ich⁴⁸³ schije zwei Kugeln zum kegelschieben nach Haus worauf ich in's Seminar geh'da ich dort etwas mit den Leuten einzuuben habe. – Abends geh'ich zeitlich nach Haus u. leg'mich auch gleich nieder – ich huste u. die Brust schmerzt mich. Im Bete denke ich daruber nach. Wie schlecht es mir doch wieder geht. Ich habe heute vom Flondor Geld gehabt zu bekommen u. wollte mir Morgen Kleider bestellen. Der Fl. ist aber nach Bessarabien gefahren, komt erst in 14. Tagen – ich bin aufgesessen. Krank bin ich – dieser Tage mocht'ich colloquieren⁴⁸⁴ Samstag mochte ich auf die Pfingsten nach Hause fahren. Weiss Gott! Wenn ich aber an mein theures Heim u. das theure Illiscgestie denke – so wird's mir so leicht, so wohl – ich vergesse meine Krankjeit, meinen Kumer u. meine vielen Sorgen – und doch sind es ja nur Illusionen, Hirngespinnste, die ein

Pag. 79.

mal ein rauher Herbstwind zerreißen wird⁴⁸⁵ es sind Nebelbilder die in Nichts zerfließe – es sind Welten ohne Halt u. Boden. Und doch sind sie mir so angenehm. Meine ganze Existenz, alle meine Intentionen, meine

la Societ. acad. *Lesehalle*. Fui iarăși ales în comitet. Apoi meraserăm puțin la Gobl. După cină, acasă.

Vineri, 23. Am căpătat ceva parale de-acasă. Sunt încă tot bolnav. Da! Cu mine merge treaba rău!

Pag. 78

Trimit două bile de popici acasă, pe urmă merg la seminar, având de

exersat ceva cu cei de acolo. Seara merg de timpuriu acasă și mă și culc îndată. Tușesc tare și mă doare pieptul. În pat mă gândesc și răzgândesc ce rău îmi merge iarăși. Astăzi am avut să primesc bani de la Flondor și mâine voiam să-mi comand haine. Dar Fl. a plecat în Basarabia și vine abia în 14 zile. M-am păcălit ! De bolnav sunt bolnav - zilele acestea aș vrea să colocvez. Sâmbătă aș vrea să plec de Rusalii acasă. Dumnezeu știe! Dar când mă gândesc la scumpa noastră căsuță și la scumpul Ilișești, atunci mi-i atât de ușor, de bine - uit de boala mea, de mânia mea și de multele mele griji... Și totuși nu-s decât iluzii și palate aeriene, pe care

Pag. 79

un aprig vânt de toamnă le va spulbera cândva; fantomele ceturilor care se volatilizează în neant sunt inconștiente năluciri fără de nici un temei. Și totuși mi-s atât de dulci! Întreaga mea

Gegenwart u. die Zukunft versuche ich immer mit jenem Eden u. dem darin waltenden gottlichen Engel in Verbindung zu bringen u. ich traume mich dann so selig in die Idee der Realisirung dieser meiner Plane u. Wunsche hinein – Geisterchor umgaukelt mich – so süss, so lieblich, so traut ertönt ihr Gesang – u. im Morgenschimmer – umflossen vom Rosenglanz entsteigt die theuere dem veilchendurch dufteten Ather u. schwingt in die Höhe sich – wo sie dann auf Krystallinen Smaragdthron sich niederlasst u. mich verwirrt zu ihren goldbeschuhten Fusschen zieht – u. ich – traume u, traume weiter so süss – u. traume u. traume fort weiter⁴⁸⁶.

Pag. 80.

Sontag 25. Ich bin recht schwach Steh' auf u, gehe in die Kirche. Der Gesang ist recht gut gegangen. Nach der Messe gehe ich mit Pridie & Topalla auf ein Glaschen Wein. Nachmittag schlafe ich ein Bischen worauf ich zum Arzt gehe. Er findet mich nicht so schlecht – aber ich weiss trotzdem wie es mit mir steht. Er verschreibt mir Pulver u. 10. Flaschen Sczawnicer⁴⁸⁷ Wasser. Dann geh'ich zum Onkel, Iause⁴⁸⁸ dort u. schieb'nach Haus. Mir ist's sehr traurig. Ich wurde so gerne auf's Land auf einige Zeit fahren u. es geht doch nicht. Vielleicht wird es mir jatzet besser werden. Ich furchte nicht den Tod aber das Steben; u. dann mochte ich nicht gerne jetzt schon sterben.

existență, toate strădaniile mele, prezentul și viitorul meu încerc eu veșnic să-l leg de acel paradis și de divinul înger care-l domină și mă visez apoi așa de fericit în blândul gândul realizării acestor planuri și dorinți ale mele - stau sub vraja unui cor din lumea transcendentală - atât de dulce, de suav, de duios răsună cântul lor - și-n diafan licărit al zorilor - cu beteală de petale trandafirii - coboară adorata mea din văzduhul înmiresmat de vioarele și iarăși într-alt avânt se așază în cristalinu-i tron de smarald, îmbiindu-mă pe mine, în toată uimirea mea, înspre piciorușele ei cu aurite încălțări - și visez și mereu visez tot înainte.

Pag. 80

Duminică, 25. Sunt de tot slab. Mă scol și merg la biserică. Cântarea a mers destul de bine. După liturghie mă duc cu Pridie și Topalla la un păhărel de vin. După amiază dorm nițel, pe urmă merg la medic. Dânsul nu mă află așa rău - clar eu știu totuși cum e cu mine. îmi prescrie drajeuri și 10 sticle de apă S... Apoi merg la unchiul. Iau acolo cafeaua și mă car acasă. Mi-i foarte urât. Aș pleca așa de cu drag la țară pe câțva timp și totuși nu se poate. Poate o să mi se facă acum mai bine. Nu mă tem de moarte - dar de murit; și apoi n-aș vrea să mor chiar acuma.

Wenig Lust und wenig Freude habe ich am Leben – wenn ich aber starr u. kalt geworden bin u. in die feuchte Erde hinabgesenkt werde – da erd ich doch wol gar kein Vergnugen mehr haben⁴⁸⁹

Pag. 81.

Nach dem Nachtmahl geh'ich auf die Kegelbahn.

Montag 26. Fruh'geh'ich auf die Stunde u. bitt' die Frau Flondor um Geld, sie verspricht mir Morgen⁴⁹⁰ zu geben. Hierauf begegnete ich den Dobosch u. habe mich sehr gefreut mit ihm. Er sagte mir, dass ihm der alte Baczynski erzahlt hatte, ich ware mit B. verlobt. Mach den Collegien kamen wir nach Haus u. ich kramte unter meinen Papiren herum u. fand einen Brief von der B. in welchem auch einige Zeilen von der armen Mitzi waren. Wehmut ergriff mein Herz, u. musste weinen. Abends war ich wieder auf der kegelbahn.

Dienstag 27. Ich stehe zeitlich fruh auf, trinke mein Wasser (Sczawnicer) u. gehe spezieren. Ich fahre also positiv zu Pfingsten nach haus. U. zwar fahrt auch Waldberg Max mit mir. Ich freue mich schon sehr auf unsere Reise. Heute schreibe ich auch nach Haus; da ich einen⁴⁹¹ Brief von Stefan u. Marika bekommen habe.

Pag. 82.

Mitwoch 28. Steh'auf'geh'spazieren, auf die Stunde u. dann zue letti. Zank mich mit ihr eine halbe Stunde, dann in die Lesehalle, zu Mittag nach Haus

Oleacă de voie bună și oleacă de bucurie am de la viață - când însă voi fi devenit țeapăn și rece și voi fi scufundat în pământul umed atunci desigur nu voi mai avea nici o bucurie.

Pag. 81

După cină merg la popicărie.

Luni, 26. Dimineața merg la meditație și-o rog pe Doamna Flondor de bani; dânsa-mi promite să mi-i dea mâine. Apoi mă duc la plimbare. După amiază mă-ntâlnii cu Doboș și m-am bucurat foarte cu dânsul. El îmi spuse că bătrânul Bacinschi i-a povestit c-aș fi logodit cu B. După cursuri veniram acasă și eu cotrobăii printre hârtiile mele și aflai o scrisoare de la B. în care erau câteva șire și de la biata Miți. Jale-mi cuprinse inima de a trebuit să plâng.

Seara fusei la popicărie.

Marți, 27. Mă scol de timpuriu, îmi beau apa (*Sozawnicer*) și merg la plimbare. Plec, așadar, desigur de Rusalii acasă, și anume pleacă și Waldberg Max cu mine. Mă bucur foarte de pe acum de călătoria noastră. Astăzi scriu și acasă o scrisoare, căci am primit una de la Ștefan și Marica.

Pag. 82

Miercuri, 28. Mă scol, merg la plimbare, la lecție și apoi la Ietti. Mă cert cu ea jumătate de oră; apoi la *Leseliale*. La amiază, acasă.

Schlafein wenig, Kohler kommt wir gehen zum Kratschwill dort finde ich den Krützl, plausch mit ihm über die Gorgons. Geh' hierauf in's Colleg dann zum Onkel, jause dort, geh' dann spazieren, Nachtmahl, Kegelbahn – Schlafen.

Donerstag 29. Gar nichts besonderes. Mache früh meinen obligaten⁴⁹² Spaziergang. Nachmittags ein Schlafchen, worauf ich in's Colleg geh'.

Freitag 30. Ebenso. Bereite mich zur Reise vor. Gegen Abend geh' ich auch noch ein Biichen zum Onkel. Abends treffe ich mich mit Waldberg zusammen u. wir fahren in der Nacht fort.

Samstag. 31. May bis Mittwoch 4. Juni. Diese Zeit habe ich in angenehmsten u. schönsten Weise zu Hause zugebracht. Wir haben Kegel

Pag. 83.

Geschoben, im Wald u. auf der Wiese spazieren⁴⁹³ gewesen, Gesellschaftsspiele gespielt – Kurz uns sehr gut amüsirt. Berariu mit seiner Frau, Omkel Mally, Olga, Korziu waren bei uns. Am Montag 2. Juni war ich, max & Stefan zu Fuss in Illischestie. Wir waren beim Korciu, dann sind wir in's Wirtshaus gegangen, haben einige Glas Bier getrunken dann waren wir bei Drumerin⁴⁹⁴ u. sind alle nach Haus gegangen. Die Gorgonischen sind nicht zu Hause gewesen, sondern alles in radautz. Am Mittwoch sind wir fortgefahren. In Suczawa sind wir noch beim Iozi abgestiegen, in's Cafeehaus gegangen u. dann zum Bahnhof gefahren. Und bei Lichtenberger's – wen hab' ich im Fenster gesehen? Ah mein Gott – meine theure B. Ich habe alle Farben gewechselt u. wenn ich allein gewesen wäre, wurde

Dorm puțin. Vine Kohler; ne ducem la Kratschwill; acolo îl aflăm pe Krützl; tăifăsuiesc cu dânsul despre Gorgoneni. Merg apoi la cursuri; apoi la unchiul. Iau acolo cafeaua; merg apoi la plimbare, cina; popicărie; culcarea.

Joi, 29. Nimic extraordinar. Îmi fac dimineața plimbarea obligatorie. După amiază somnșorul meu; pe urmă merg la cursuri.

Vineri 30. Tot așa, mă găsesc de plecare. Sub seară mai merg încă puțin la unchiul. Seara mă întâlnesc cu Waldberg și noaptea plecăm.

Sâmbătă, 31 mai până miercuri, 4 iunie. Timpul acesta l-am petrecut acasă în chipul cel mai agreabil și mai frumos. Am jucat popici,

Pag. 83

ne-am plimbat prin pădure și câmpie, am jucat jocuri de societate, într-un

cuvânt ne-am amuzat foarte bine. Berariu cu soția sa, unchiul Mally, Olga, Korziu au fost la noi. Luni, în 2 iunie, am fost eu, Max și Ștefan pe jos la Ilișești. Am fost la Korciu, apoi mersem la cârciumă, beurăm câteva pahare de bere, apoi am fost la Drumerița și pornirăm toți acasă. Gorgonenii n-au fost acasă, ci toți la Rădăuți.

Miercuri plecat-am. În Suceava am mai descins la Ioji, am mers la cafenea și apoi plecarăm la gară. Și, la Lichterbergeni, pe cine-am văzut-o în fereastră? Ah, Dumnezeuule pe scumpa mea B. Am perindat toate culorile și, de eram singur, aș fi intrat.

Ich eingetreten sein.

Pag. 84.

B. sah uns fort nach u. da ich mit dem Gesicht nach rukwärts sass, schauten wir uns fort an – mir ward so bang so wehtes sehnurte mir das herz zusammen. B. sah sehr bleich aus. Armes Kind. Ich wurde so bleich, dass selbst Waldberg erschrak. Den ganzen Weg nach Cz. dachte ich an sie, an diese theure Wesen, das mich auf Schritt u. Tritt begleitet. In Cz. angekommen ward es mir ungemein bang – ich hatte Heim⁴⁹⁵ u. Liebes weh.

Donnerstag 5 Iuni. Beim Erwachen rief ich mir noch alle Erlebnisse zu hause u. wahrend der Reise in die Erinerung zuruk –u. gedachte nur mit Wehmut der angenehm verlebten Stunden. Vormittag gieng ich auf die Stunde, dann kam ich nach haus u. fruhstugte beim Kratschwill mit Iulko & Woitko. Nachmittag verkaufte Iulo ein Paar alte Kaloschen u. wir giengen auf ein Bier. Ich legte mich darauf nieder u. schlief bis 7, Uhr

Pag. 85

Worauf ich zum macuski gieng u. mir Kleider machen liess. Abends war ich noch mit Max auf einen Wein beim Krummen Iuden u. dann kam ich nach Haus

Freitag 6 Iuni. Einen hochat sonderbaren Traum habe ich gehabt. Ich habe die ganze⁴⁹⁶ von B. getraunt – aber in einer so obszonen Art u. Weise dass es

Pag. 84

B, s-a uitat mereu după noi și eu, șezând cu fața îndărăt, ne-am privit mereu - mi se făcu așa de jale, de greu; inima mi se făcu boț. B. arăta foarte palidă. Sărman copil. Eu devenii atât de palid, că chiar Waldberg se sperie. Tot drumul la Cern. m-am gândit la ea, la această scumpă ființă care mă însoțește pas de pas. Ajuns la Cern. mi se făcu nespus de jale; sufeream de dor de casă și de dorul iubirii.

Joi, 5 iunie. Trezindu-mă, îmi depăn în gând toate întâmplările de-acasă și din călătorie, amintindu-mi cu durere de orele plăcut petrecute. Înainte de amiază m-am dus la lecție, apoi venii acasă și luai o gustare la Kratschwill cu Iulco și cu Voicu. După amiază Iulco își vinde o pereche de galoși vechi și

merserăm la o bere. Apoi mă culcai și dormii până la ora 7,

Pag. 85

când apoi mersei la Macuski (Macinsld?) și-mi comandai haine. Seara am mai fost cu Max la un vin... și apoi venii acasă.

Vineri, 6 iunie. Am avut un vis de tot bizar. Toată noaptea am visat de Berta - dar într-un fel, că mă-ncrâncen s-o scriu aici (...)

mich schaudert, das hier niederzuschreiben. B. STENOGRAME⁴⁹⁷ ware eine Hurgeworden u. ich hatte sie nicht mehr haben wollen. Sogar ihre Angehörigen wandten sich von ihr ab u. wollten nichts von ihr wissen. STENOGRAME: Ihre Mutter⁴⁹⁸ rieth mir ab STENOGRAME: sie zu heiraten⁴⁹⁹ Sie gieng daraf nach Amerika durch STENOGRAME: und⁵⁰⁰ machte sich aus dem ganzen nichts daraus, sondern lachte zu Allen – kurz ein eigenthumlicher Traum. Am Ncmittag gieng ich zum Lagler u.; iess mir einiges von der Radautzer Sangerfahrt erzählen. Er sagte mir dass er auch M. & B.⁵⁰¹ gesehen u. gesprochen hatte u. dass sie ihm sehr gut gefielen. – Ich suche wieder

Pag. 86.

Geld fur meine Kleider u. kann nicht finden. Dem Wasilika Morariu habe ich heute gesehen u. gesprochen. Gott sei Dank Topalla hat mir 5 fl. geliehen. Abends war ich bei ihm u. einen Augenblick beim maler Ianowicz.

Samstag 7. Iuni. Fruh war ich mit Max u. haben saure Milch getrunken, darauf kamen wir nach haus u. plauschtenm gemutlich. Max erzählte mir Toplitzer Raubergeschichten. – nachmittag giengen wir zum Gobl mit Max u. Iulo bei regen u. Koth.

Sontag 8. Ich bekomme einen Brief von Stefan u, ein Paket (Wasche) von der Marika. Dann kommt der Onciul zu mir, lernen etwas. Nachmittag zum Gobl u. spazieren.

(...) Chiar și rubedeniile ei apropiate se izolaseră de dansa ne mai voind să știe nimica de ea. Mama ei mă sfătui să n-o mai iau de nevastă. Ea fugi apoi în America și nu-i păsa nimic de întreaga întâmplare, ci râdea de toate acestea - scurt, un vis bizar. După amiază mă dusei la Lagler de-1 făcui să-mi povestească una-alta despre călătoria rădăuțeană a cântăreților. Dansu-mi spuse c-a văzut-o pe M. și B. și c-a vorbit cu dânsule și că i-au plăcut foarte bine. Caut iarăși

Pag. 86

bani pentru hainele mele și nu pot afla. Pe Vasilică Morariu l-am văzut azi și i-am vorbit. Har Domnului, Topala mi-a împrumutat 5 fl. Seara am fost la el și pe-o clipă la pictorul Ianovici.

Sâmbătă, 7 iunie. Dimineața am fost cu Max de-am băut ambii lapte acru; apoi am venit acasă și-am stat cordial de sfat. Max îmi povesti năzdrăvăanii de pe la Teplitz. După amiază ne duserăm cu Max și Iulco, pe ploaie și noroi, la Gobl.

Duminică, 8. Primesc o scrisoare de la Ștefan și un colet (albituri) de la Marica. Apoi vine la mine Onciul; învățăm nițel. După amiază la Gobl. și la plimbare.

Montag 9. Ich schrieb einen Brief nach Haus – Iernte mit O. – Nachmittag in die Collegien. Dann zu Hause u. spukte einigemal mit Blut⁵⁰² – grasslich – es wird schon bald aus sein.

Pag. 87.

Den ganzen Abend war ich höchst missmutiger Stimmung u. legte mich zeitlich zu Bete.

Dienstag 10. Es regnet u. ist abscheuliches Wetter. Ich trinke von heute an fruhgemolkene Milch hier im Hause. Vormittag gehe ich noch mit Max auf naure Milch. Nachmittag gieng ich zum Arzt. Er findet mich nicht so schlecht⁵⁰³. Dann in's Colleg, kom nach Haus schreibe etwas x) u. geh' zum Nachmahl da ich sehr hungrig bin. – nach dem nachmahl gieng ich noch mit Max recht lange spazieren worauf ich mich zu Bete legte.

Mitwoch 11. Ich bekomme meine neuen Kleider sie liegen mir recht gut u. ich freue mich mit ihnen. Vormittag war ich ein Bischen beim Onkel. Beim Nachhausegehen spukte ich abermls mit Blut...Nachmittag schrieb ich nen Brief der Marika wo ich sie um 1 fl. bitte fur frischgemolkene Milch die ich Taglich trinke, Tags uber⁵⁰⁴ bin ich recht traurig u. habe auch viel geweint⁵⁰⁵.

Pag. 88

Donerstag 12. Ich stehe zeitlich auf u. gehe in den Volksgarten spazieren. Es ist wunderschön – die schonen sattigen, grossen Baume die prachtvollen Alleen – die auf u. abgehenden Spaziergänger mit Mineralwasser in der Hand⁵⁰⁶ alles macht den Eindruck als wenn an

Luni, 9. Am scris o scrisoare acasă și am învățat cu O. După amiază la cursuri. Apoi acasă, și am scuipat de câteva ori cu sânge oribil - o să se isprăvească în curând.

Pag. 87

Toată seara am fost în dispoziție foarte rea și m-am culcat de timpuriu.

Marți, 10. Plouă și-i o vreme oribilă. De astăzi înainte beau lapte proaspăt muls aici, în casă. Înainte de amiază mă duc cu Max la lapte bănut. După amiază m-am dus la medic. Dânsul nu mă află chiar așa grav. Apoi la curs. Vin acasă; scriu una-alta și merg la cină, fiind foarte flămând. După cină mai mersei cu Max destul de mult la plimbare; pe urmă la culcat.

Miercuri, 11. Capăt hainele cele noi; îmi stau foarte bine și mă bucur de ele. Înainte de masă am fost puțin la unchiul. Când să vin acasă, am scuipat iarăși cu sânge După amiază îi scrisesei lui Marica o scrisoare în care o rog de 1 fl., pentru lapte proaspăt muls care-l beau zilnic. Peste zi sunt foarte trist și am plâns mult.

Joi, 12. Mă scol timpuriu și merg la plimbare în Grădina publică. E minunat - frumoșii, umbroșii, marii copaci, splendidele alei, lumea care promenează încoace și-ncolo cu paharele de apă minerală în mâini, totul făcându-ți impresia că te-ai

sich in einem Badeorte befinden würde. Nach Hause angekommen verspüre grossen Hunger u. würde. gerne etwas frühstücken leider...⁵⁰⁷ Dann geh'ich zu einer literarischen Sitzung bei uns⁵⁰⁸, wo ich eine Disertation halte über, *die antike Musik bei den Römern* die recht viel Beifall fand. Dann geh'ich spazieren, schau mir die Parade an—denn heute ist Frohleichnam⁵⁰⁹ – u. gehe essen.

afila într-o stațiune balneară. Sosit acasă, simt foame mare și aș gusta ceva ... Dar ... Pe urmă merg la ședință literară la noi, unde eu țin o disertație despre *Muzica antică la romani...*, care s-a bucurat de destul de multiplă aprobare. Apoi merg la plimbare; privesc parada, astăzi fiind Procesiunea cu Corpul Domnului - și merg la masă.

Și acum, în cam aridul nisipet al acestui *Tagebuch*, alt binevenit popas în oaza m-sului *Muzica antică, a Romanilor!* (introducând și elemente sistematizante, cum ar fi numerotările unor posibile subcapitole, ori evidențierile acestora prin litere bold – nota editorului)

Ms. cusut ad-hoc (cu ață de biet student), în chip de caiet (format cvarturi de coală), din 8 foi albe (neliniat), în 16 pagini, dintre cari paginile 2 și 14-16 rămase albe, nescrise. Scrisul e al lui C. Porumbescu. Îl reproducem întocmai, prezentându-l doar cu cuvenitul dichis ortografic și cu obișnuitele noastre *note*. Iar româneasca e așa cum putea fi în graiul unui biet deformat de nemțismul Austriei și de două – trei stridente pumnuliste.

XXI.4.

Muzica antică a romanilor

Pag.1.

MUSICA ANTICĂ A ROMANILOR.

(jos, dedesupt, la dreapta, semnătura): Golembiowski
(mai jos, la stânga, data: 10/VI. 879⁵¹⁰ stud. phil.

Pag.3.

*Musica antica a romanilor*⁵¹¹

Între popoarele vechi ale peninsulei italice, înainte de rădicarea Romei la influința-i puternică stau⁵¹² pe lângă Iapigi, Osci, Samniți și Catini – Etruscii în rândul⁵¹³ prim. Etruscii, un popor deosebit, pe cât de misterios în descendența sa, pe atâta de însemnat prin monumintele dispuseciunelor⁵¹⁴ sale artistice e⁵¹⁵, fără îndoială, primul popor de cultură a⁵¹⁶ Italiei.

Pe lângă opurile⁵¹⁷ sale tehnice, industriale și artistice, cultiva vechiul popor al Etruscilor și muzica; deși nu era aceasta într-un grad deosebit perfecționată. Instrumentul principal al muzicii lor era *flauta dublă* – carea deseori era în forma de⁵¹⁸ oboe, sau ca un fluier scurt; adeseori avea și o capsulă, ori cum se numește ca și pe monumintele etrusce vechi. *Minerva* era

Pag. 4:

protectoarea muzicii de flaută. Flauta dublă se întrebuița în toate cazurile. Pe când mortul, gata pentru înnmormântare, sta culcat jos acoperit cu covoare, ședea la picioarele lui un flautist care cântarea sa o îmbina cu bocetele și cânturile⁵¹⁹ funebre ale femeilor. Prin tot decursul a⁵²⁰ ospetelor funebre acompaniau flaute duble jocul aspru și al săltătorilor și depunerea darurilor în mormânt.

2) - La sacrificii și conde⁵²¹ festive nu lipseau flautele⁵²². Așa se vede pe o vază de argint, aflată lângă Clusium, un flautist cu o flaută-dublă mergând înaintea unui tren⁵²³ festiv, dinapoia lui sălta un jucăuș⁵²⁴, de arme (tripudianus), iar pe partea inferioară a vazei se delectează un pascător de porci de cântarea flautei duble.

3) Picturi pe morminte la Tarquinii arată jocuri bachice cu femei și băieți cari cântă în flaute.

Lyra apare rar la Etrusci și samănă să fie introdusă prin Greci, precum arată picturile mai târzii.

Pag. 5.

Trâmbița era un instrument tirhenic. Într-un mormânt lângă Vudu s-a aflat la anul 832 o trâmbiță etrurică. Ea constă dintr-o țevie lungă carea la capăt se lărgește și⁵²⁵ se cam strâmbă.

Romanii a(u)⁵²⁶ adoptat fără-ndoială⁵²⁷ multe din muzica etrurică. Înaintea Romei puternice dispăru viața și ființa etrurică și se disolvă într'însa. Romanii nu erau un popor cu dispuseciuni însemnate proprie⁵²⁸ artistice, deși

aveau mult sens pentru arte. Dacă Elinul (2) năzuia (1) ⁵²⁹ într'acolo ⁵³⁰ că toată esistența sa să parcurgă în umanitate liberă și frumoasă, atunci grija cea mai mare a romanului era *ne quid detrimenti res publica capiat* ⁵³¹. De aceea se escultivă ⁵³² în Grecia arta și filosofia, la Roma din contra juridia și artele de resbel; Grecia arta și filosofia, la Roma din contra juridia și artele de resbel; Grecia avea oratori – Roma avocați; Grecii zideau paladii ⁵³³ de marmură zeilor lor – Romanii rădicau poduri, aquaducte, drumuri etc. Atât în arta edificatoare ⁵³⁴ cât și în cea formătoare ⁵³⁵ era Roma ⁵³⁶ dependentă

Pag. 6:

la început de Etruria și în urmă de Grecia.

Dionisie din Halicarnas ⁵³⁷ zice că literele, muzica, lyra, ș.a. a ⁵³⁸ venit din Arcadia, la Italia, unde se întrebuintă ⁵³⁹ înainte numai buciune păstorești. Cu toate acestea se naște întrebarea cât adevăr e în referatele scriitorilor mai târzii despre istoria culturii antice, deși enarează Pausanias ⁵⁴⁰ despre o colonizare a Italiei din partea Arcadiei prin Oenotras fiul lui Lycanon (Paus, VIII, 3 - nota lui C. P.).

De însemnat este că **fluierul** (tibia) era instrumentul principal al muzicii romane (Horaz ad Pison, V, 202-207; Ovid Factor VI - notele lui C. P.) și că flauta dublă a Etruscilor s-a conservat și la dâșșii, împărțindu-o în tibias dextras și sinistras (Plinmius, XVI, 36 - nota lui C. P.).

Ei aveau și cântec străvechi la sacrificii, precum misteriosul imn a ⁵⁴¹ lui Marco; la înmormântarea unui cetățean ⁵⁴² cânta o muiere ce-i era neam un cântec funebral (nenia) cu acompaniament de flaute (easque etiam cantu ad tibicinem prosquitur – Cic. *De lege* II. 24. – nota lui C. P.); la ospețe lăudau băieți ⁵⁴³ în cântece cu sau fără acompaniament de flaute faptele strămoșilor. Trâmbița (tuba) chema prin signalul de luptă la război; cu buciumul (buccina) și cu cornul (lituns) încă ⁵⁴⁴ se dă semnale.

Pag.7:

Astfel(iu) stă ⁵⁴⁵ muzica la Romani la anul 353 î. Ch. ⁵⁴⁶ și criteriile ei cele mai însemnate le aflăm chiar în timpurile cele mai târzie prourmate ⁵⁴⁷.

Pe timpul republicii vedem muzica romană tot pe același punct ca și în vechime – ca o parte a servițiilor la sacrificii, sau spre desfătare la festivități și ospețe. Romanii, un popor serios; practic, oțelit ⁵⁴⁸ n-a ⁵⁴⁹ venit necicând cu muzica lor la acel grad, spre ca să o ⁵⁵⁰ priceapă în sensul înalt ca Plato, sau în sensul de un element spiritual cultivatoriu ⁵⁵¹ ca Aristotele. Lor le plăcea s-o asculte și să-și desfete urechile – mai mult nu cereau ⁵⁵². Mai târziu, pe timpul corupțiunii universale, se aflau mai ales între domnii ⁵⁵³ cei mari unii cunoscători (Suet. *Callig*, XXXIII – nota lui C. P.) de muzică, entuziasmați ⁵⁵⁴ de cult, deosebit de jucăușe ⁵⁵⁵ și cântăreți (Cicero vorbește despre o jucăuță (= dansatoare) – nota lui C. P.), coruri imorale ⁵⁵⁶ de fete voluptoase ce cântau în flaute, (Horaz *Sat.* II, v. 1 – nota lui C. P.), chitaroezi și choriști, ce-și făceau ⁵⁵⁷ norocul lor la damele cele mari (Juvenal *Sat.* VI, v. 76-77 – nota lui C. P.), cântăreți – ca cum d. e. Marcus Tigellius Hermogenes – a căror aroganță

întreaga toată șarlataniile Baenkelsaenferilor⁵⁵⁸ moderni (Horaz *Sat.* III – nota lui C. P.).

Pag. 8.

Scriitori de muzică avea Roma foarte puțini și mai târziu de-abia a scris Apulejus⁵⁵⁹ din Madaura (în secol. II după Hs.) o carte despre muzică, carea însă s-a pierdut. În secolul al V-lea d. H. se iviră unii autori mai însemnați: Macrobius Ambrosius⁵⁶⁰, Aurelius⁵⁶¹, Theodosie⁵⁶², Martianus Capella⁵⁶³ și Boethius⁵⁶⁴, dintre cari cel dintâi a scris un comentariu la cartea lui Cicero: *Somnium Scipionis* și cu ocazia⁵⁶⁵ aceasta se exprimă în sens pithagoric⁵⁶⁶ despre muzică, iar al doilea dedică o carte întreagă muzicii; în urmă Boethius a scris un op în cinci cărți de muzică, și prin aceasta devenise la mare onoare la toți scriitorii evului mediu cari i-l⁵⁶⁷ și întrebuințaseră pentru deducerea și construirea teoriilor lor. Magnus Aurelius Cassiodorus⁵⁶⁸ însuși scriitor muzical, laudă mult cartea muzicală a lui Albin⁵⁶⁹ carea a întrebuințat-o⁵⁷⁰ el singur⁵⁷¹ cu mult⁵⁷² folos.

Mare avânt luase muzica romană prin înființarea teatrului. Prima reprezentațiune teatrală văzură Romanii la a. 364 a. H. Subt Consulatul lui C. Sulpitius Peticus și Caius Lic. Stolo⁵⁷³ (*Liv.* VII, 2 – nota lui C. P. – dar nu prea e clar unde i-i locul!)

Pag. 9:

În genere recitau⁵⁷⁴ actorii dialogurile lor, melodia însă și cântarea pentru acțiunea lor executa altul careva. Mai târziu de-abia se îmbină acțiunea cu cântarea, așa că actorul își cânta singur rolul său⁵⁷⁵.

Romanii aveau o dramă⁵⁷⁶ și *vaudeville*. Diomed⁵⁷⁷ distinge la *vaudeville*...1) *Diverbilul*⁵⁷⁸ *Cantilena* și 3) *Corul* i. e. *dialogul*, cântarea de o voce și cântarea în cor. Partea muzicală era foarte importantă, că mai totdeauna se numea și compozitorul⁵⁷⁹ *vaudevillului*; oareșcare Flaccus, un libertin de-a lui⁵⁸⁰ Claudius samănă să fi făcut⁵⁸¹ muzica pentru *vaudevillele* lui Terențiu⁵⁸² și anume cu acompaniament de tibii. Însă nu numai cântecele și pantomimele se acompaniau de tibii. Dară noi avem știri⁵⁸³, mai ales la⁵⁸⁴ Donatus⁵⁸⁵, despre *overture*⁵⁸⁶, muzică introdusă și despre muzică între singuritele⁵⁸⁷ acte ale pieselor dramatice.

Unele drame aveau chiar muzica lor proprie. Cel puțin zice Cicero: Cu începutul muzicii cunoscătorul îndată va pute(a) zice ce se va juca⁵⁸⁸. Ce fel de caracter avea muzica aceasta⁵⁸⁹ a romanilor – nu putem ști; dar precum întru toate, de la a 146 a. H. prevalează cultura

Pag.10:

grecească și poezii romani, dramele lor le constata⁵⁹⁰ după cele grecești, apoi și muzica romană trebuie să se fi acomodat în cea mai mare parte celei grecești, carea de regulă era vioaie și variată – totodată însă și dulce și lină, cu puțină melancolie, și astfel(iu) rămase ea până în timpul împăraților⁵⁹¹... de tot.

Despre muzica la sacrificii știm că și aice tibiile aveau predominanță⁵⁹². Tibiciniștii formau un colegiu deosebit. Afară de aceste se cânta la sacrificii în

cor, și, schinbiș⁵⁹³ de băieți și copile, precum vedem aceasta la Horațiu în *Carmen seculare* și în Oda XXI:

Dianam tenorae dicite virgines;

Intonsum pueri dicite Cynthium

ș. a. m. d.

Mai târziu, subț timpul demoralizat al împăraților, pierdu muzica la sacrificii caracterul acel⁵⁹⁴ frumos și⁵⁹⁵ prin introducerea ceremoniilor egiptene și orientale decăzu ea numai⁵⁹⁶ la un⁵⁹⁷ mijloc spre a ațâța⁵⁹⁸ femeile voluptoase la corupțiunea⁵⁹⁹ cea mai ne bună.

Și la ospete nu lipseau tibiile. Specia⁶⁰⁰ principală la masă, caput coena – ferculă⁶⁰¹ se pune pe masă cu cântare de flaute. La toate aceste muzica era numai luxuria ministria⁶⁰². Cântărețele gaditane⁶⁰³ erau

Pag. 11.

foarte bine plăcute la lumea elegantă. Marțial⁶⁰⁴ ține de semn principal al unui fanfaron dacă știa a șuera melodii gaditane: *Cantica qui Nili, qui Gaditana susurrat* – așa ca și la noi bunăoară cu melodiile operetelor moderne⁶⁰⁵. Și un fel(iu) de concerte aveau romanii, însă și aceste aveau numai scopul de a delecta și a gâdili urechile.

Diletanți era⁶⁰⁶ o mulțime de romani; neci unul însă nu l-a întrecut pre Nero. În momentele sale ultime, în vila lui Phao, nu se poate el destul mângăie, ce artist mare se pierde cu dânsul; *qualis artifex pereo*⁶⁰⁷. Pe timpul incendiului celui mare în Roma, sta el pe așa-numitul turn⁶⁰⁸ a⁶⁰⁹ lui Mecaenas⁶¹⁰ în costum teatral, și cânta devastarea Troiei. Însă ridicul deveni⁶¹¹ încoronatul comediant, dacă citim că el, spre a-și cruța vocea sa, neci când nu vorbea singur cătră soldații săi, ci totdeauna prin alții - că purta table subțire⁶¹² de plumb pe piept spre a-și păstra frumuseța⁶¹³ vocei sale, că-și ținea un măestru⁶¹⁴ de cântare (sphonasens) pe lângă sine, care-l făcea luătoriu aminte dacă vorbea prea tare ș. a. de aceste.

Pag. 12:

Mândrul tiran află între împărații următori un imitator excelent și anume Heliogabalus, carele, după⁶¹⁵ mărturiile lui Lampidius⁶¹⁶ era un geniu, ca și Nero, căci el cânta, salta⁶¹⁷, recita un acompaniament de flaute, sufla în tuba, cânta pandura⁶¹⁸ și organele⁶¹⁹. Apse cantavit, saltavit, ad tibias dixit, tuba cecinit, pandurizavit, organo modulatus est (Lamp.⁶²⁰ în *Hel.* XXIII).

Sub astfel(iu) de împrejurări și cu decăderea Romei, decăzu și muzica antică; ea decăzu în aceeași măsură, ca și viața antică. Juvenal⁶²¹, carele în mania sa morală, ne prezintă lucrurile așa cum era într-adevăr, descrie în *Satyra a 6-a* purtarea damelor celor mari la reprezentațiunile pantomimice a jucătorului⁶²² Bathyllus – într-un mod, din care se poate conchide gradul corupțiunii, care-l ajunseseră astfel(iu) de reprezentațiuni. Și așa înțelegem noi de ce părinții bisericești și scriitorii creștini se opuneau atât de aprig în contra muzicii păgâne, și de ce zice Sf. Ieronim: *O virgină*

creștină neci să nu știe măcar ce e o liră sau o flaută - și spre ce scop sânt ele: *tibia, lyra, cithera*⁶²³ *curfacta sint nesciat*.

Furtuna migrațiunii popoarelor răsturnă toate; învingătorii sălbatici⁶²⁴ năvăleau asupra țărilor mănoase; înaintea vuietului armelor, amuțiră și fugiră artele⁶²⁵.

Cu lumea antică pieri și muzica antică. Însă o moștenire avută rămase timpurilor nouă⁶²⁶. Tezaurii spirituali, ce-i adunară poezii și artiștii lumii antice, erau în stare să învețe chiar lumea nouă, ce e frumos, măreț și însemnat.

Mormântul muzici antice, deveni leagănul celei creștine.

Golembiowski⁶²⁷

Întrebarea la care ar fi de răspuns acum e: Întrucât această – să-i zicem – conferință, *Muzica antică a romanilor* e rod original al Porumbescului, sau – ceea ce-i aproape sigur – întrucât numai compilație după alții. Caracteristic rămâne - oricum - nesațul lui Porumbescu (avânt care-l însoțește și-n creația lui muzicală) - de-a aborda subiecte de amploare, în cazul dat – asemenea important capitol din istoria muzicii! Precum semnificativă e și râvna lui de-a se documenta și-n acest compartiment teoretic. Și iarăși ni-i aminte că – la fel – tot dânsul e autorul celor două manuale didactice *Elementele notației muzicale* și *Elementele muzicii vocale*. Tot dânsul e implacabilul și exigentul critic al cântării eclesiastice orientale față de cea occidentală, în care dânsul se vădește destul de orientat⁶²⁸ și tot dânsul cel ce împrumută de la profesorul de muzică Isidor Vorobchievici, tratatul de instrumentare al marelui Hector Berlioz. Dar asemenea realități constituiesc merituoase binevenite surdine pentru cele compătimiri exprimate față de C. Porumbescu, compozitorul, că n-ar fi avut parte de prea multă instrucție muzicală...

Lucrarea în sine pare a fi fost elaborată în două etape: la început (pag. 3-8), cu mai multe indicații bibliografice; la urmă (pag. 9-13), mai puțină bibliografie⁶²⁹.

Remarcabilă e atitudinea mai mult decât rezervată a lui C. Porumbescu (el însuși, în curând autorul operetei⁶³⁰ *Crai Nou*) față de opereta vieneză de pe la 1879 ca și față de cântecele gadiane, deci spaniolești, din timpul romanilor – când (pag. 11) zice: „*Marțial ține de semn principal al unui fanfaron dacă știa a șuera melodii gadiane..., așa și la noi, bunăoară cu melodiile operetelor moderne*”.

Alta – care se cere lămurită! După Ion Grămadă⁶³¹ C. Porumbescu ar fi ținut (în 3 Ian. 1880), la societatea *România Jună* de la Viena o conferință *Muzica la Români*. I. Grămadă zice: „Dar nu numai în mod practic, ci și teoretic s-a ocupat Porumbescu de muzica românească în decursul petrecerii sale în *R. Jună*, căci vedem că în 3 Ianuarie 1880 a ținut și o conferință *Muzica la Români*, a cărei critică o făcu prietenul său, dl. A. Bârseanu”. Și ne întrebăm acum noi, de n-o fi fost aceeași conferință de la Cernăuți: *Muzica la Români*!? Iar critica brașoveanului Andrei Bârseanu, stăpân pe-o românească mai de

Doamne-ajută, ca mai apropiat de Țara adevăratei limbi românești ce se afla de-a-puterea-fî a avut ce scărmana...

Și acum iarăși *Carnetul Tagebuch*!

Pag 88 1/ 887)

Nachmittag schlafe ich ein Stundchen... Ich fuhle mich wohler u. auch die Laune ist eine bessere. Endlich beschlisse ich auszugehen, aber wohin? Man muss so spekulieren wo man die beste lause kriegen konnte. Mir stehen 4 Wege offen. 1) Zum

Pag. 89

Sause = schlechter Kaffee mit kolossaler Langeweile. 2) Onkel Mihas = Thee mit Butterbrod u. gespanntes Benehmen 1/888) 3). Zum Collegen Kiessler, der mich eben zu sich einladet –

Pag. 88

După – amiazi dorm un ceascuț. Mă simt mai bine, ba și dispoziția e mai bună. În fine, mă decid să ies, dar încotro? Trebuie să chibzuiești bine unde poți căpăta cea mai bună gustărică. Patru drumuri îmi stau deschise:

1) La

Pag. 89

Sause = cafea proastă cu plictiseală colosală;

2) Unchiul Mihas = ceai cu pâine cu unt și conduită strunită⁶³²;

3) La colegul Kieseler, care tocmai mă invită la sine

Kaffee mit irgend einer langweiligen Vorlesung aus seiner Seminararbeit endlich 4). Zum Zobl⁶³³ kein Geld. – Also entschliesse mich zum Sause zu gehen, seit ich von dort ausgezogen bin⁶³⁴ zum ersten Male. Ich kome hin Adel⁶³⁵ u. Tante sind zu haus – cih langweil mich zu Tode endlich komt die alte Weiserecha mit ihrer Frl. Tochter ich langweil mich noch mehr – aber was thut man nicht einem Kaffee zu Lieb; - leider sollte mir das tukische Schiksal einen furchterlichen Possen spielen. Auf einmal reden sie eendlich⁶³⁶ 1/892) fdass sie zum Gobl gehen. Verdamte Geschichte ich druk mich bei Zeiten u. wichtige Angelegenheiten vorgebend u. dass ich gekommen bin mich nur uber ihr Befinden zu erkundigen schieb ich ab, gradaus zum Onkel.

Pag. 90

Dort trinke ich einen Thee mit Butterbrod u. danke im Stillen Gott dass ich noch bei Zeiten hingekomen bin. Nach der Iause gehen wir alle in den Volksgarten spazieren. Nach dem Nachtmahl geh'ich mit Max (Waldberg p. 303) bis gegen 12 Uhr spazieren, selbst in Rosch⁶³⁷ waren wir.

Freitag 13. Ich bin fruh im Volksgarten gewesen⁶³⁸ habe dort den Onkel getroffen u. mit ihm promenirt – ich fuhle mich bedeutend wohler u. habe auch nicht mit Blut ausgeworfen. Auch rauche ich seit 3 Tagen nicht mehr⁶³⁹. Nachmittag wollte ich schlafen es gieng aber nicht den der Kohler, Eyweling⁶⁴⁰) & cafea cu o plictisoatare citanie din lucrarea sa de seminar.

În fine 4). La Zobl = nu-s parale! – Deci mă decid să merg la Sause, prima dată de când m-am mutat de acolo. Vin acolo; Adela și tanti sunt acasă;

mă plictisesc la nemoarte. În fine, sosește bătrâna Weiser (?) cu domnișoara-i fiică. Mă plictisesc și mai tare – dar ce nu face omul de dragul unei cafeluțe! Din păcate, haina soarte avea să-mi joace o farsă teribilă. Deodată d-lor spun că se duc la Göbl. Treabă afurisită! Mă cărăbănesc la timp, pretextând afaceri importante și c-am venit numai ca să le întreb de sănătate, mă și car, harțun la unchiul.

Pag. 90.

Acolo iau un ceai și mulțumesc în taină lui Dumnezeu că am sosit acolo încă la timp. După gustare ieșim cu toții la primblare în Grădina publică. După cină mă primblu cu Max până către ora 12; până și-n Roșa am fost.

Vineri 13. Dimineața am fost în Grădina publică; ș-am întâlnit acolo pe unchiul și m-am primit cu dânsul. Mă simt mult mai bine și nici n-am mai expectorat cu sânge. Și nici nu mai fumez de 3 zile. După amiază voiam să dorm, dar n-a mers, căci veniră Kohler, Eyweling și Max kamen u. Iarmten. Endlich giengen wir fort. Ich schreibe eine Gratulationskarte dem guten Kraemer⁶⁴¹. Haute ist Anton⁶⁴² – also sein Namenstag. Den ganzen Nachmittag sitze ich zu Hause – mach's mir recht gemuthlich, gehe im Garten spazieren, lese Zeitung, spiele etc. Auch war

Pag. 91.

ich beim Mayer. Er verordnete mir nichts mehr, erst wenn ich nach Hause fahre nehme ich 20

Flaschen Selters⁶⁴³ mit. Nach dem Nachtmahl gieng ich mit Max in den Volksgarten spazieren. Es war sehr angenehm. So finster in den dunklen Alleen – u. man sehnte sich so nach einem Liebchen um an ihrer Seite in dem verlockenden Schatten der Nacht zu lustwandeln⁶⁴⁴.

Samstag 14 Luni 79. Fruh im Volksgarten begegnete dem Onkel. Tags uber fiel nichts besonderes vor. Nachmittag hatten wir bei uns⁶⁴⁵ Convent⁶⁴⁶. Abends war ich in der katholischen Kirche wo ein berühmter Iesuit, Klinkowstrom⁶⁴⁷ wundervoll predigte. Auch der Onkel war in der Predigt. Ich gieng dann zum Onkel wo ich mich vom alten Pauli berabschiedete da er schon morgen nach Lepuszna⁶⁴⁸ gahrt.

Sontag 15. Es regnet. Um ½ 10 u. um ½ 12 gehe ich wieder in die Predigt. Nachmittag bin ich beim Onkel. Hier plauschte ich mit dem Onkel viel uber die guten alten Zeiten. Wie er noch in Schipot

Max și făcură zgomot. În fine plecarăm. Scriu un bilet de felicitare bunului Kraemer. Astăzi e Anton – deci onomastica lui. Toată după-amiaza stau acasă. Îmi aranjez totul cât mai plăcut; mă primblu prin grădină, citesc ziarul, cânt etc. Am fost

Pag. 91.

și la Mayer. Nu-mi mai prescrise nimic; abia când plec acasă, iau cu mine 20 de sticle Selters. După cină mă dusei cu Max la primblare în Grădina publică. A fost așa de plăcut. Așa de întunec în umbrele alei și te cuprindea așa un dor

de-o mândruță, pentru ca, alături de dânsa, să rătăcești în ispitoarea umbră a nopții.

Sâmbătă 14 Iunie 79. Dimineața în Grădina publică; întâlnit pe unchiul. Peste zi niciun eveniment deosebit. După amiazi avurăm la noi un Convent. Seara am fost în biserica rom.-catolică, unde un vestit iezuit Klinkowstrom, predica minunat. Și unchiul a fost la predică. Mă dusei apoi la unchiul unde-mi luai rămas bun de la bătrânul Pauli, căci pleacă la Lăpușna acu mâne.

Duminecă 15. Plouă. La 9 și ½ și la 11 și ½ merg iarăși la predică. După amizi sunt la unchiul. Aici tăifăsuii cu unchiul despre bunele timpuri de altă dată. Cum a fost la noi în Șipot.

Pag. 92.

bei uns war. Wir erinnerten uns der guten theueren Mutter, der Tant Theres der Grossaltern⁶⁴⁹ kurz aller unserer Angehörigen u. es wurde uns so bang, dass uns die Thranen über die alten⁶⁵⁰ Wangen rollten. Abends gieng ich noch ein Bischen spazieren zum Weiss wo ich mich mit Wojutzki gut amüsirte.

Montag 16. Ich habe gestern meine alten Hosen verkauft⁶⁵¹ u. heute fruhstuke ich einen guten Kaffee beim Tesacz ich einen guten Kaffee beim Tesacz der mir ausgezeichnet schmeckt. Auch ein zweites⁶⁵² Frühstück habe ich heute zu mir genommen bestehend in einem Gulasch u. einem Glas Bier. Nachmittag kam Max zu mir u. wir schrieben nach haus⁶⁵³ allerlei Dumheiten der Marika u. Olga. – Abends war ich wieder in der Predigt. Nach dem Nachtmahl spazieren u. nach Haus.

Dienstag 17. Ich stehe zeilich auf u. geh'spazieren, nach

Pag. 93.

Dem ich auch noch den Max geweckt u. mitgenommen hatte. Um 11. Bin ich wieder in der Predigt, dieser Kerl predigt aber ausgezeichnet. Nachmittag war ich sehr schlecht aufgelegt, denn ich hatte sehr wenig zu Mittag hehessen u. daher plagte mich der Hunger⁶⁵⁴ Ich gieng mit Max spazieren wir kauften uns Weichsel u. dann gieng ich zum Onkel wo ich wieder in der Predigt; es war aber so voll dass ich nur draussen bei der Thure stehen konnte. Zu Nachtmahl ass ich Krebse.

Pag. 92.

Ne amintirăm de buna, scumpa mamă, de tanti Teresia, de bunici, în scurt de toți ai noștri și ni se făcu așa de jale, că ne curseră lacrimi pe bătrânii noștri obraji. Seara mai mersei puțin la primblare la Weiss, unde petrecui bine cu Voiuțchi.

Luni 16. Ieri mi-am vândut pantalonii cei vechi și astăzi dejunez o cafea bună la Tesacz, care-mi prii excelent.

Și-un al doilea dejun am luat astăzi, adecă un gulaș și-un păhar de bere. După amiazi veni la mine Max și scriserăm lu Marica și Olga fel de fel de ghidușii. Seara fusei iarăși la predică. După cină primblat și acasă⁶⁵⁵.

Marți 17. Mă scol de vreme și ies la primblare, după ce

Pag. 93.

I-am mai trezit și pe Max și luasem cu mine. La 11 iarăși la predică; dar iezeitul ista predică excelent. După amiază fusei foarte rău dispus, pentru că la amiază mâncasem puțin și mă chinuia foamea. Mersei cu Max la primblare; ne cumpărarăm vișine apoi mersei la unchiul, unde căpătai o cafea bună. Seara fusei iarăși la predică; dar era așa de plin, că numai afară la ușă am putut sta. La cină am mâncat raci.

Mitwoch 18. Fruh spazeiren – Stundenach Haus – Predigt⁶⁵⁶ Mittag – zu Haus – lese – schlafe – geh' mit Iulo auf ein Bier – Colleg – zu Haus – meditare – schreibe – Gesangverein – Nacht – mahl es re net.

Dinerstag (19/VI) & Freitag (20/VI) fiel Nichts besonderes vor Samstag (21/VI) hatten wir eine gemeinschaftliche

Pag. 94.

Kneipe⁶⁵⁷ mit den Clubisten beim Gobl -

Sontag war ich beim Onkel zur lause worauf wir spazieren giengen, ebenso Montag, Dienstag u. Mittwoch.

Mitwoch 25. Iuni. Ich bekomme fruh einen Brief von Marika der mir sehr viel Freunde machte. Ich schikte ihr auch einige Noten. Nachmittag war ich beim Onkel worauf wir alle zum Gobl giengen. Nach dem Nachmahl gien ich nach Haus.

Donerstag 26. Fruh mit Onkel u. Max im Volksgarten. Hierauf auf die Stunde. Nach Hause gelesen geschlafen. Nachmittag gelesen, nach dem Colleg zum Onkel, gejaust u. die Tant hat ein ischen am Klavier gespielt⁶⁵⁸. Nach dem Nachmahl haben wir zugeschaut wie die freiwillige Feuerwehr Kunststikel⁶⁵⁹ gemacht hat.

Freitag 27. Fruh nicht espazieren⁶⁶⁰ sondern gelernt. Ich muss colloquieren⁶⁶¹ Dann auf die Stunde. – Hier erfahre ich was Neues: Das die Frau u. Herr Flondor auf's Land fahren

Miercuri 18. Dimineața primblare lecție – acasă – predică. Masa – acasă citesc – dorm – mă duc cu Iulo la o bere – cursuri – acasă meditez – scriu – Societatea de cântare – cină – plouă.

Joi și Vineri nu s-a întâmplat nimic deosebit. Sâmbătă am avut o cnaipă comună

Pag. 94.

cu Clubiștii la Göbl. Duminecă am fost la unchiul la cafea, iar apoi merseăm la primblare; la fel Luni, Marți și Miercuri.

Miercuri, 25 Iunie. Dimineața capăt de la Marica o scrisoare care-mi făcu mare bucurie. I-am trimis și câteva piese muzicale. După amiază am fost la unchiul și în urmă merseăm cu toții la Göbl. După cină mersei acasă.

Joi 26. Dimineața cu unchiul și Max în Grădina publică. Apoi la lecție. Acasă – citit – dormit. După amiază, citit, după curs la unchiul; cafeaua și tanti

a cântat puțin la pian. După cină am privit cum voluntarii pompierilor au făcut acrobații.

Vineri 27. Dimineața nu primblare ci învățat. Trebuie să colocvez. Apoi la lecție. – Aici aflu lucru nou: Doamna și Domnul Flondor plecând la țară

und den Knaben hier lassen, so baten sie mich mit ihm zu wohnen, wo ich auch die Kost haben werde⁶⁶². Ich war vollkomen einverstanden bekam auch 10 fl. u. morgen zieh'ich ein d. h.⁶⁶³ nur mit Betzeug. – Gehe zum Kratschwill fruhstuken wo ich mit Hrimaly plausch, dann schrieb ich einen Brief nach Haus. – Beim Mittag rechne ich mit Schoneich ab u. gebe ihm 5. Fl. bleibe ihm noch 14 fl. 16 x schuldning. Geh' mit Iulo & Hurtig auf ein Bier zum Kratschwill u. dann nach Haus. Schlaf' ein Bischen, geh' dann in die Universitat u. dann auf die Post von wo ich ein Paket abhole. Man hat mir wom Hause meine priesterlichen Kleider geschickt. Marika hat auch 27 einen Kuchen u. 2. Kipferl beigelegt. Es hat mir viel Freud' gemacht. – Dann geh'ich zum Onkel, klimpere ein Bischen am Klavier u. geh' auch gleich weg, da Niemand zu Haus ist. Lass' mich rasiren u. frisiren

Pag. 96.

Gib meine Stiefleten zum Repariren u. schieb nach Haus. – Jetzt sitz ich allein im Zimmer u. schreibe diss. Iulo ist nicht zu Haus, ein Hausbeseb (Kitza) gukt zum Fenster herein – ein sehr braves Madel; sie brachte mir taglich die Milch – es ist ihr sehr bang dass ich schon weg zieh von hier⁶⁶⁴. Nach dem nachtmahl gehen wir auf die Kegekbahn wobei ich den Max derart die Nase einschlug, dass er heftig blutete.

Pag. 95.

și lăsând băiatul aice, mă rugară să locuiesc cu dânsul, unde voi avea și mâncarea. Am fost deplin de acord; am primit și 10 fl. și mâne mă mut adică numai cu așternutul. Merg și dejunez la Kratschwill, unde stau de sfat cu Hrimaly; apoi scrisei o scrisoare acasă. La masă mă decontez cu Schoneich, și-i dau 5 fl. 16 cruceri. Merg cu Iulo și Hurtig la o bere la Kratschwill și apoi acasă. Dorm puțin; merg apoi la Universitate și apoi la poștă de unde îmi ridic un colet. Mi s-au trimis de-acasă hainele mele preotești. Marica a adăugat și 27 cr. un colac și 2 covrigași. Mi-a făcut mare bucurie. Apoi merg la unchiul, drângănesc puțin la pian și plec imediat, pentru că nu e nimeni acasă. Mă rad și mă frizez.

Pag. 96.

Îmi dau pantofii la reparat și mă târâi acasă. Acuma șed singur în cameră și scriu acestea. Iulo nu-i acasă. O pocovoiuță (Chița) cată-nuntru pe fereastră – o fată foarte de treabă; dânsa îmi aducea zilnic laptele; e foarte mânănită că mă mut acu de aice.

După cină mergem la popicărie, la care ocazie eu îl trăznesc pe Max în nas în așa fel, că sângerează amarnic.

Samstag. 28. Zut Stunde fruh, dann ins Colleg worauf ich mit Iaworski auf saurere Milch geh'. Erst abends gieng ich zum Flondor. Um 5. Hatten wir Couvent. 1/920) Ich nachtmahle schon bei Fl. Hole meine Sachen ab u. geh' dann zur Kneipe der Clubisten. Um 12 Uhr kome ich in meine Wohnung u. lege mich nieder.

Sontag 29. Wache auf kleide mich an u. stelle Betrachtungen an wie schon u. elegant ich wohne

Pag. 97.

u. so ohne Sorgen. Das ist prachtig. Auf einmal bin ich ein so grosser Herr geworden dass ich mich selbst nicht mehr erkenne. Jetzt brauche ich nicht mehr zu klagen dass ich nichts zu fruhstuken habe – denn um 7 ½ wird der cafe servirt. Ich trinke mit Otto⁶⁶⁵ Kaffee. Dann kam der Dworski u. hielt seine Stunde – wahrend ich einen Brief nach hause schreibe. Dann geh' ich zum Iulo nim frische Wasche u. kom mit ihm zu mir, zeig ihm meine Sehenswürdigkeiten. Er geht fort u. ich apielte mir auf der Geige. Otto ist in Volksgarten⁶⁶⁶ spazieren gegangen. Ich habe 2. Separate elegante Salons u. wohne wie ein Furst. – Esse Mittag famos – Leon Gojan besucht uns; Nachmittag gehe ich zum Onkel bleibe bis 7 worauf wir zu den Dworskischen gehen. Abends bin ich zu hausemach noch einen Sprung in meine alte Wohnung STENOGRAME⁶⁶⁷: Kusse die Kristel ab u. lege mich wolgemut nieder.

Sâmbătă 28. Dimineața, la lecție, apoi la curs; pe urmă cu Iaworski la lapte bătut. Abia seara m-am dus la Flondor. La 5 am avut Convent. Cinez acu la Fl. Îmi aduc lucrurile și mă duc apoi la cnaipa Clubiștilor. La ora 12 vin la locuința mea și mă culc.

Duminecă 29. Mă trezesc, mă îmbrac și fac reflexiuni cât de frumos și elegant locuiesc

Pag. 97.

și așa de fără grijă. Lucru splendid! Dintr-odată am devenit așa un boier că singur nu mă mai recunosc. Acuma nu trebuie să mă mai plâng că n-am ce dejuna fiindcă la 7 și ½ se servește cafeaua. Iau cu Otto cafeaua. Apoi veni Dworski de-și ținu lecția pe când eu scrisei o scrisoare acasă. Apoi mă duc la Iulo îmi iau cămeși albe și vin cu dânsul la mine, de-i arăt minunățiile mele. Dânsul pleacă și eu am mai cântat pentru mine la vioară. Otto s-a dus la primblare în Grădina publică. Am 2 elegante saloane deosebite și locuiesc ca un principe. Mănânc amiaza minunat. Ne vizitează Leon Goian. După amiazi merg la unchiul; stau până la 7. Pe urmă plecăm la Dworscheni. Seara sunt acasă; mai dau fugața pân-la locuința veche, o sărut cum se cade pe Kristl și mă culc în buna dispoziție.

Pag. 98.

Montag 30. Stehe fruh auf lerne, Nachmittag gehe ich zum Onkel beurlabe mich da er nach Scewnice fahrt. Komm nach Haus u. geh'dann in's

Colleg. Um. 6. Kome mit Waldberg nach Haus. Wir essen Weichsel. Auch in der Wohnung war ich auf einen Augenblick. Lege mich zeitlich nieder.

Dienstag 1. Iuli Mir traumte heute Nacht die gute Mutter u. die Tant Theres. Ich stand fruh auf u. lernte. Um 10 Uhr gieng ich auf die Post u. schikte Zeitungen nach Haus. In der alten Wohnung war ich auf einen Augenblick. Nachmittag in's Colleg u. nach Haus. Der Flondor ist gekommen u. nachtigte hier.

Mitwoch 2. Iuli. Stehe zeitlich auf u. studiere. Flondor fahrt nach Besarabien⁶⁶⁸ fort. Ich sitze den ganzen Tagzu Haus. Bekome auch einen Brief vom Haus, der mir viel Freude machte. Um 6. Uhr gieng ich zur Tante Hermine die Strohwitwe⁶⁶⁹ ist. Dort war auch Romalzia. Dann gieng ich auf einen Augenblick zu Iulko u. trieb

Pag. 99.

Ein Bischen Spektakel mit den Madeln. Abends besuchte ich meine alte Wohnung. Um 11. Uhr legte ich mich zu Bette⁶⁷⁰.

Donerstag (- Donnerstag) 3. Iuli. Fruh wird studirt dann Weichsel⁶⁷¹ gegessen. Nachmittag schlafe ich bis 4. Uhr. Dworski komt halt seine Stunde ich geh'in's Colleg. Begegne den Iliutz⁶⁷² u. Basil Dasch⁶⁷³. Ir gehen zur Kratschwill dann zum⁶⁷⁴.

Pag. 98.

Luni 30. Mă scol devreme; mă pun pe carte. După amiazi merg la unchiul; mă concediez, căci mâine pleacă la Șcevice. Vin acasă și merg apoi la curs. La 6 vin acasă cu Waldberg. Mâncăm vișine. Și-n vechea locuință am fost pe-o clipă. Mă culc devreme.

Marți 1 Iulie. Am visat – o astă noapte pe buna Mamă și tanti Theres. M-am sculat de vreme și-am învățat. La ora 10 m-am dus la poștă și-am trimis acasă ziare. Și-n vechea locuință am fost pe-o clipă. După amiazi la curs și acasă. A venit Flondor și-a mas aice.

Miercuri, 2 Iulie. – Mă scol timpuriu și studiez. Flondor pleacă la Basarabia. Stau toată ziua acasă. Capăt și-o scrisoare de-acasă, care-mi face mare bucurie. La ora 6 m-am dus la Tanti Hermine, care-i singurică acasă. Era și Romalția. Apoi mersei pe-o clipă la Iulco și făcui

Pag. 99.

puțină hârjoană cu fetele. Seara îmi vizitai vechea locuință. La ora 11 m-am culcat.

Joi 3 Iulie – Dimineața studiez apoi mâncat vișine. După amiazi dorm până la 4. Dworski vine își ține lecția; eu merg la curs. Îl întâlnesc pe Iuliuț și Vasile Dasch. Ne ducem la Kratschwill

Augustinerin wo wir mit mehreren Pfafen darunter Tarnawski aus Lukawetz⁶⁷⁵ mit seinem Sohn, dem Gesesenen gendarmerie Postenfuhrer aus

Ilisch. zusammenkommen. Mit diesen kehlen wir in diversen Weinhausern bis ½ 12 Uhr N. M.⁶⁷⁶.

Freitag 4 Iuli. Ich steh' mit einem Katzenjammer auf, verrathe aber nichts vor Otto. Gehe in die Stadt um mich bei Iulo auszuschlafen⁶⁷⁷ Begegne den Bogdanium⁶⁷⁸ der gluklicherweise ein Frustuk zahlt. Geh' zum Iulo um reine Wasche u. kom' hergestellt nach haus. Nachmittag schlafe ich worauf

Pag. 100.

Ich auf einen Augenblick zur Tant Hermine gehe. Abends gieng ich noch mit Otto spazieren.

Samstag 5. Iuli. Fruh studiere geh' dann in's Colleg. Iulo hielt einen abgeschriebenen Vortrag⁶⁷⁹. Nachmittag hatten wir eine Ausschussitzung in der Lesehalle nach welcher ich zum Iulo gieng u. dort langer verblie Nach hause gehend begegne ich Bogdanini den ich zu mir auf Weichsel nachme. Nach dem Nachtmahl gehe ich spzieren u. begegne Iulo, Lagler & Hurtig u. trinken ein Glaschen Wein bei der fetten Ente⁶⁸⁰. Um ¼ 11 schob ich nach Haus u. musste uber's Thurl springen.

Sontag 6. Iuli⁶⁸¹ Stehe spat auf, denn es regnet. Heute Nachts hatte ich schauerhafte Traume, Die verstorbene Mutter⁶⁸² um die ich so furchterlich weinte, dass ich erwachte. Dann die verstorbene Tant Frosin die sich am

apoi la Augustineanca, unde ne întâlnim cu mai mulți popi, între cari Tarnavschi din Lucavăț cu fi-su, cu fostul șef de post al jandarmeriei din Iliș. Chilim cu aceștia în diverse bodeguțe de vin până la ora 1 ½ miezul nopții.

Vineri, 4 Iulie. Mă scol cu mahmureală, dar nu trădez nimic înaintea lui Otto. Ies în oraș pentru a-mi isprăvi somnul la Iulo. Îl întâlnesc pe Bogda...; care din fericire, plătește o gustărică. Merg la Iulo după cămeși curate și vin acasă restabilit. După amiazi dorm; pe urmă

Pag. 100.

merg pe-o clipă la Tanti Hermine. Seara m-am dus cu Otto la primblare.

Sâmbătă, 5 Iulie. Dimineața studiez; merg apoi la curs. Iulo a ținut o conferință copiată. După amiazi avurăm o ședință a comitetului la *Lesehalle*, după care m-am dus la Iulo și-am rămas acolo mai mult. Plecând spre casă dau de Bogdanini pe care-l iau cu mine, la vișine. După cină merg la primblare și dau de Iulo, Lagler și Hurtig, bem câte-un păhăruț de vin la Rața dolofană. La 10 și ¼ m-am târât acasă și a trebuit să sar peste porțiță.

Duminecă 6 Iulie. Mă scol târziu, fiindcă plouă. Noaptea asta am avut visuri cumplite. Mama moartă, după care plângem așa de teribil că m-am trezit. Apoi decedata tanti Frosina care se

Katafalk mit ofenen Augen noch ruhrte – wahrend ich mit dem Onkel besprachen, wie furchterlich doch der Todt⁶⁸³ sel. Der Vater traumte mir auch, eine Menge katholische Pfaffen die zur⁶⁸⁴ Begrabniss ge-

Pag. 101.

komen waren. Endlich sollten wir mehrere in Parade zur Leiche ausruken. Merkwürdigerweise gieng ich aufgeputzt im⁶⁸⁵ mit B & M.⁶⁸⁶ in einer Reihe. So lebhaft erschien die mir vor den Augen, dass alle fruheren schonen Erinnerungen plotzlich wieder mir aller Wucht auftauchten. Es wird auffallen dass ich jetzt so wenig von B. erwahne. Seit dem 6 luni habe ich ihrer keine Erwahnung gethan. Das ist richtig. Und ich gleube Recht zu thun. Es beginnt mir immer klarer zu werden, dass meine schonen, goldenen Traume einmal zu Wasser werden. Und haute ei Erfrischung dieser seligen Erinerungen, doch zieht es lieblich mein Gemuht wie wenn taudend Engel in meinem Herzen Platz genomen hatten u. himlische Musik machten. Es wird mir nach langer Zeit wieder so bang so weh'u. doch so wohl⁶⁸⁷.

.....

.....

Überlassen wir es Gott u. seiner Fugung. Ich bekomme einen Brief vom Stefan nebst

Pag. 102.

auch⁶⁸⁸ einen Gulden. Ich schreibe ihm auch zuruk u. nehme mich zum Studium

mai mișca pe catafalc cu ochii deschiși – pe când eu discutam cu unchiul cât de grozavă e moartea. Și pe Tata l-am visat; o mulțime de popi catolici cari veniseră la înmormântare.

Pag. 101.

În fine, urma ca noi, mai mulți să ieșim în mare ținută la îngropăciune. Curios că eu mergeam chitit în ... cu B. și M. într-un rând. Atât de aievea îmi apăru dânsa înaintea ochilor, că toate frumoasele amintiri de mai nainte reapărură deodată iarăși cu toată covârșirea. Va fi băcător la ochi că amintesc acum atât de puțin de B. Din 6 Iunie n-am mai amintit de dânsa. E adevărat. Și cred că am dreptate. Începe a-mi fi tot mai lămurit că frumoasele mele visuri de aur vor rămânea baltă. Și astăzi la împrăștierea acelor fericite amintiri, mi-i tot sufletul cald-alintat, ca și când mii de îngeri mi s-ar fi furișat în inimă, îngânând o muzică divină. După multă vreme, iarăși mi-i atât de jale, de dureros și totuși atât de dulce...

S-o lăsăm în seama Celui de Sus și voi Sale!

Capăt de la Ștefan o scrisoare pe lângă

Pag. 102.

încă și-un florin. Îi și scriu înapoi și mă apuc de studiu,

de ich morgen zu colloquiren aus romische Geschichte. – Nachmittag kommt Iulo zu mir. Wir gehen in's Cafe u. dann mit Waldberg auf ein Bier z. Kratschwill.

Von dort in⁶⁸⁹ Misikverein. Dort ist Semestralprufung der Schuler. Zu erst kam Violin dann Gesang u. zum Schluss Clavier. Die Violonisten spielten

recht brav insbesondere ein gewisser Rettig, Blaukopf & Rottenburg. Unter den Madeln die sangen leisteten die Frls. Deker aus Illischestie die den Schubertischen *Aufenthalt* sang dann Frl. Gobl Salter & Dornbaum – ziemlich Gutes. Am besten sang Salter, am miserabelsten fiel ein Duet aufgeführt von Frl. Weiser & Negrusz aus. Dann kamen die Pianistinnen – unzählige. Am besten spielten Frl. Statkewicz u. noch eine u. der kleine Tottenburg. Dieser kleine Kerl erregte meine Bewunderung da er ebenso trefflich Violin als Clavier spielt. Zum schlusse

Pag. 103.

Wurde der Wagnerische *Kaisermarsch* für 8 Hände auf 2 Clavieren executirt. Es war viel Publikum – doch was ich bemerkte, u. was sehr bezeichnend für unsere Zeit u. unseren Zeitgeist ist, – war dass sowohl unter den Exevutirenden als auch im Publikum die grösste Mehrzahl ich konnte sahe⁶⁹⁰ 9/10 Juden waren. Von den Schülern u. Schulerinnen vielleicht 25 an der Zahl waren 4 Christen – alles übrige Juden. Und im Zuhorerraume – sah

având mâne de colocvat din istoria romană. După amiazi vine Iulo la mine. Mergem la cafenea și pe urmă, cu Waldberg, la o bere, la Kratschwill.

De acolo, la *Musikverein*. Acolo e examenul semestrial al elevilor. Întâi a venit violina, apoi canto și la fine, pianul. Violoniștii cântară destul de binișor, mai ales un oarecare Rettig Blaukopf și Rottenburg. Între cântărețe realizează prestații destul de remarcabile d-rele Deker din Ilișești, care a cântat *Aufenthalt-ul* lui Schubert, apoi d-ra Gobl, Salter și Dornbaum. Cel mai bine a cântat Salter; cel mai mizerabil a ieșit un duo executat de d-rele: Weiser și Negruș. Urmară pianistele – nenumărate. Cel mai bine cântară d-ra: Statkewicz și încă una și micul Rottenburg. Piciul ăsta îmi cuceri admirația cântând la fel de minunat la vioară ca și la pian. La fine

Pag. 103.

s-a executat wagnerianul *Marsch imperial* pentru 8 mâini la 2 pian. A fost mult public, dar ceea ce-am observat și-i foarte semnificativ pentru timpul nostru și spiritul timpului nostru fu că atât între executanți cât și-n public covârșitoarea majoritate, aș putea zice 9/10 au fost evrei. Între elev și eleve, poate 25 la număr 4 au fost creștini – toți ceilalți evrei. Iar în auditoriu am văzut

ich kaum 5-6 christliche Familien. Im Partere sah ich sogar einige Juden im Kaftan u. Peisse⁶⁹¹. Ueberal steckt sich dieser semitische Stamm vor u. nimt sich auch schon zur musik – zur Kunst – die doch bisher, nur mit sehr geringen Ausnahmen – gleichsam ein Monopol der Christen war –u. zu welchem Zweke? Um vielleicht die Kunst ale Kunst zu betreiben u. zu pflügen? Um die Fruchte der Kunst der Kunst zu Liebe

Pag. 104.

Zu pflucken u. zu geniessen? Nein sondern aus arroganter judischer Eitelkeit u. Prunksucht oder um aus der Kunst ein Geschäft zu machen,

materielle Vortheile zu erringen – aus der Musik – einen Handels u. Gewerneckel zu machen. Auf solche Weise gerath die Musik in profane, unwürdige, barbarische Hände u. wird in ihrer höheren u. erhabenen Aufgabe gehemmt – sie verliert ihren göttlichen Nymbus; - die Musik im Gewande der Semiten – die Musik in der Hand der Juden ist nur ein karikirter Cobold gegenüber den überirdischen Regungen des Beethoven, Mozart & Haydn⁶⁹². Und bis dieses Volk nicht seinen ekelhaften nur auf Gewinn u. materielle Spekulation berechneten Intelekt auch für edlere Zwecke ummodellt u. ich möchte sagen einigermaßen modernisirt hat – wird auch die

Pag. 105.

Musik in seinen Händen nicht Kunst – sondern eben jüdische – Musikmacherei beliben⁶⁹³. Uns das ist ein

abia 5-6 familii creștine. În parter am zărit chiar vreo câțiva evrei în caftan și cu perciuni. Pretutindeni se-ndeasă această seminție semitică apucându-se acum și de muzică, de artă, care, până-aci, numai cu foarte puține excepții, era oarecum un monopol al creștinilor. Și cu ce scop? Au doară pentru a exercita și cultiva arta ca artă? Pentru a culege și a gusta roadele artei

Pag. 104.

de dragul artei? Nu! - ci din arogantă înfumurare și răitoare evreiască sau pentru a face din artă un *gheșeft*, pentru a dobândi pricopseli materiale, pentru a face din muzică un articol de comerț și de meserie. În chipul acesta muzica ajunge în nevrednice mâini profane și barbare și, stânjenită în înaltul și sublimul ei rost, își pierde divinul ei nimb. Muzica în haina semitului, muzica în mâna evreului, este, față de divinele vibrații ale lui Beethoven, Mozart și Haydn numai o caricatură paiațerie.

Și câtă vreme acest neam nu și-l va modela abjectul său intelect, ahtiat numai de câștig și speculă materială, și așa zice, cât timp acest neam nu s-ar fi modernizat într-o câtva, atâta timp

Pag. 105.

și muzica, în mâinile lui, nu va fi artă, ci numai evreiască muzicasterie. Și aceasta e o Filarmonică

Musikverein in dem ein Rumane Präsident ist⁶⁹⁴.

Montag 7. Iuli. Stehe früh auf u. studiere. Nachmittag in's Colleg u. da Loserth keine Zeit hat mich zu prüfen wird das Colloquium auf morgen verschoben. Zu Nachtmahl esse ich mit Otto ein Krebs – Ragout das uns sehr gut geschmeckt hat. Abends spazieren u. noch zu hause etwas gelernt u. schlafen gegangen.

Dienstag 8. Iuli. Früh in die Universität u. colloquirt⁶⁹⁵. Gott sei Dank ein Stein ist uns⁶⁹⁶ vom Herzen gefallen – u. ich fühle mich so frei u. ungebunden wie schon lange nicht. Um 12. Uhr haben wir⁶⁹⁷ eine Comite – Sitzung Nachmittag geschlafen u. in's Colleg. Schreibe noch vor dem einige

Einladungen, da wir Morgen⁶⁹⁸ unsere Schluskneipe⁶⁹⁹ haben sollen. Es wird aber höchstwahrscheinlich nichts draus da der Metropolit in den letzten Zügen ist, u. bis Morgen sterben

Pag. 106.

wird, - wir daher nicht kneipen werden. Ich überreichte auch ein Gesuch an die Societat⁷⁰⁰ um meine Unterstützung. Abends gieng ich ein Bischen spazieren dann nach Haus u. schlafen. Ja⁷⁰¹ richtig einen Brief bekam ich von der Marika wo sie schreibt dass B. u. M. mit Frau Gorgon bei uns waren u. die Frau G. Einen franzosichen⁷⁰². Breif den ich der Marika schrieb, - las in dem ich die Illischer Madchen Engel nante... die Patorin wurde ganz verlegen beim Lesen.

în care președintele e un român!

Luni. 7 Iulie. Mă scol timpuriu și studiez. După amiazi la curs, și fiindcă Loserth n-are timp să mă asculte, colocviul se amână pe mâine. La cină mănânc, cu Otto, tocană de raci care ne-a plăcut de minune. Seara primblat și acasă mai învățat nițel și culcat.

Marți. 8 Iulie. Dimineța, la Universitate și colocvat. Har Domnului; mi-a căzut o piatră de la inimă. Mă simt atât de liber și nelegat ca de mult nu. La ora 12 avem ședință a comitetului. După amiazi dormit și la curs. Mai scriu înainte de aceasta câteva invitații, căci mâine avem cnaipa aceasta de încheiere. Dar foarte probabil nu s-a alege nimic din aceasta, pentru că mitropolitul e pe patul de moarte și până mâine va

Pag. 106.

muri - drept care noi nu vom chefui. Predau și o cerere către Societate pentru subvenționarea mea. Seara ieșii puțin la primblare, apoi acasă și dormit. Da, să nu uit! Căpătai de la Marica o scrisoare în care scrie că B. și M. au fost la noi cu doamna Gorgon și d-na G. A citit o scrisoare franțuzească pe care o scrisese lu Marica în care eu ziceam copilelor Ilișeștene îngeri... Pastorița deveni la citire de tot perplexă.

Ich antwortete auch der Marika gleich.

Mitwoch 9 Iuli. Fruh Morgens stehe ich auf u. geh'zum Bucher da ich mit ihm zu meinem osterreichischen⁷⁰³ Colloquim studiere. Dann komt er zu mir ich fruhstuke u. wir stdieren weiter bis 12. Uhr. Nachmittag begegnete ich dem Tanasko Prokopowicz der mir 6 fl. Gab-ich weiss nicht geschenkt oder heliehn. Ich zahle dem Iulo 3. Fl. fur's Quartier trink mit ihm einige Glas Bier u. geh mit ihm in

Pag. 107.

Die Universitat. Da erfahre ich dass der arme Metropolit Theoktist Blaziewicz um 3 ¼ N. M.⁷⁰⁴ gestorben ist. Eterna lui amintire!⁷⁰⁵...

Also haben wir heute keine sozielle Sitzung⁷⁰⁶. Um 6. Haben wir literarluche⁷⁰⁷ Sitzung, die lezte in diesem Semester. Dann gehen wir mehrere

in die Residenz u. schauen uns die Leiche an. Abends kommen wir mehrere zusammen⁷⁰⁸ d. l. Onczul, Voronca, Bujor, Comoroșan, Iulo u. Luța u. wir kehlen bis 3 Uhr fruh.

Am nachsten Tag.

Donerstag gehe ich zum Bucher lernen worauf wir zum Gobl um 12 gehen wo der Club Fruhschoppen⁷⁰⁹ hat. Nachmittag schlaf ich ein Bischen u. geh'dann in meine alte Wohnung. Hier hetz'ich mich mit STENOGRAME der Kizia herua, u. geh'nach Haus. Abends bin ich bei der festkneipe des Clubs gewesen. Sie fand im Hotel moldavie stat. Es war alles recht nett – nur furchterlich

Îi și răspund Maricăi imediat.

Miercuri, 9 Iulie. Dimineața timpuriu mă scol și merg la Bucher, căci studiez cu dânsul pentru colocviul meu austriac. Apoi dânsul vine la mine; eu dejunez și studiem mai departe până la 12. După amiazi îl întâlnii pe Tanasco Procopovici care-mi dete 6 fl. – nu știu dăruți sau împrumutați. Îi achit lui Iulo 3 fl. pentru locuință; beau cu dânsul câteva beri și merg cu el la

Pag. 107.

Universitate. Acolo aflu că bietul mitropolit Teoctist Blajevici a murit la 3 ¼ după m(iezul) n(optii)...

Eterna lui amintire!...

Așadar astăzi nu avem nici-o ședință socială. La 6 avem ședință literară, ultima în acest semestru. Apoi mergem mai mulți în Reședință și ne uităm la catafalc. Seara ne întâlnim mai mulți inși adecă Onciul, Voronca, Bujor, Comoroșan, Iulo și Luța și chilim până la 3 dimineața. A doua zi, Joi, merg la Bucher la studiat, pe urmă la 12 mergem la Gobl unde Clubul are spolocania de desmahmureală. După amiazi dorm puțin apoi merg la locuința-mi veche. Aice mă hârjonesc cu Chiția și merg acasă. Seara am fost la Kneipa – festivă a Clubului. Dânsa a avut loc în Hotelul *Moldavie*. Totul a fost cum se cade – numai grozav de

langeilig wars⁷¹⁰. Vieliecht deswegen weil der rector war. Dann hatten die Clubisten selbst dch Versenigelung⁷¹¹ won Lie

Pag. 108

Dern in den Colloquien⁷¹² dann dch. Zulassung von schlechten, langeweiligen,

plictisitor. Poate de aceea c-a fost Rectorul. Apoi, chiar prin împletirea(?) de cântece în cele

Pag. 108.

colocvii, apoi prin admiterea unor palavre proaste, plectisitoare,

Unpassenden Schwefeln⁷¹³ (Lobl, Lewy, etc.) der festkneipe den festlichen Charakter benomen. Dornbaum prasidirte bei der Ex-Kneipe mit gewohntem Humor u. Witz. Um 2. Uhr gieng ich nach Haus.

Freitag 11 Juli. Steh' auf u. geh' zum Bucher lernen. Um 12. Uhr geh' ich zu den Clubisten auf Katzenfruhstuck⁷¹⁴. Dieses ist aber auch hochst puklig⁷¹⁵ ausgefallen. Nachmittag zum Bucher lernen 0 eigentlich erst mit Otto in die Residenz um den Mteropolitan anzuschauen. Der war aber schon im Sarg u. schone Blumen u. Kranze mit Bandern lagen auf dem Sarg. Die Sicietat⁷¹⁶ u. das Seminar haben Kranze gegeben. Um 9. Uhr begann der Conduct – sehr schon enorm viele menschen. Corporationen, Vereine etc. etc. ein endloser Zug. Alle beamten, alle Anstalten waren vertpeten. Die Zoglinge sangen. Man fuhrte ihn in die Kathedrale wo er bis Morgen bleibt. Morgen ist die Beerdigung. Ich studiere hierauf mit Bucher bis Abends worauf ich hach hause gehe.

Samstag 12. Fruh zum Bucher studieren bis 9. Dann gehe ich in meine alte Wohnung uberkleide mich in meine pfaffischen Kleider u. gehe in die Kathedrale wo ich mitsinge. Coca & Tomowicz⁷¹⁷ waren auch am Chor. Mein *Tatăl nostru* u. *Adusu-mi-am aminte*⁷¹⁸ wurden auch gesungen. Um 10. Uhr musste ich aber schon fort um weiter zu lernen. Um 1. Uhr gieng der Leichenzug auf den Frie Hof auch sehr schon. Ich gieng auch ein Stuk mit und sang mit⁷¹⁹.

nepotrivate (Löbl, Lewy etc) înșiși Clubiștii i-au luat serbării caracterul festiv. Dornbaum a prezidat la partea inoficială cu obișnuitu-i umor și spirit. La ora 2 plecai acasă.

Vineri 11 Iulie. Mă scol și merg la Bucher la studiat. La ora 12 merg la Clubiști la gustărica de desmămureală. Dar aceasta a reușit pocitanie.

După amiazi la Bucher, la studiat – adecă mai întâi, cu Otto, la Reședință, pentru a-l vedea pe mitropolit. Acesta era însă acu în sicriu și de tot închis. Flori frumoase și cununi cu eșarfe erau culcate pe sicriu. Societatea și Seminarul au dat cununi.

La ora 9 începu cortegiul foarte frumos, enorm de multă lume, corporații, asociații etc. etc. alai fără capăt. Toți funcționarii, toate instituțiile erau reprezentate. Alumnii cântară. Îl transportară la catedrală unde rămâne până mâne. Mâne e înmormântarea. Studiez cu Bucher până-n seară; pe urm merg acasă.

Sâmbătă, 12. Dimineața, la Bucher pentru a studia. Apoi mă duc la vechea mea locuință, mă preîmbrac în hainele mele popești și merg la Catedrală, unde cânt și eu. Coca și Tomovici au fost și ei la cor. S-a cântat și-al meu *Tatăl nostru* și *Adusu-mi-am aminte*. Dar la ora 1- a trebuit acu să plec pentru a studia mai departe. La ora 1 cortegiul funebru pleacă la cimitir, iarși foarte frumos. Mersei și eu o bucată cântând împreună.

Și - iar surprize în nemțeasca acestui pripit-redactat *Tagebuch*: Die Begrabniss (cu gândul la sinonimele: Die Beerdigung, die Beilegung, die Bestattung) – în loc de: Das Begrabniss 69 și 100 9 zur Begrabniss.

Și, *Nach Hause angekommen*: 122, 132, 152, 158 în loc de: *zu Hause angekommen*, cum scrie în pag 137 și 168 (?).

Scăparea din vedere: *depemirt* - 68.

XXI.5.

Tatăl nostru și Adusu-mi-am aminte...

Așadar, în 12 Iulie 1879 (și) la înmormântarea mitropolitului Teoctist Blajevici, corul *teologilor* seminariști, inclusiv C. Porumbescu cântă **două perle din muzica lui bisericească: *Tatăl nostru* și *Adusu-mi-am aminte...***

Nu am văzut msele originale ale acestor două coruri bărbățești dar, la 1933, *familia* (Dr. Livia Cionca și prof. R. Cionca, Cluj) le publica în caietul: Editura Familiei. Din compozițiunile lui Ciprian Porumbescu/ PATRU CORURI BĂRBĂTEȘTI: *Cade-se cu adevărat, Tatăl nostru, Lăudați pre Domnul, Adusu-mi-am aminte*, Revăzute de Andreescu Scheletty, Cluj 1933.

Pe cât la cunoaștem empiric⁷²⁰ aceste două piese, revăzute de Mihail Andreescu-Scheletty, ne sunt date în forma lor autentică. Singurele abateri de la original, în versurile lor popularizate⁷²¹ ar fi în *Tatăl nostru*, ușoare variante cu reliefarea vocalei sonore e; cu sporirea caracteristicii pasionate a lui C. Porumbescu – a grupetului; apoi în măsurile 19 și 20 același adaus al grupetului; și-n măsurile 37, 38, 39, 40, mai patetica ascendență melodică și sonorizare vocalică (n a, în loc de ă) *de cel viclean* în loc de *cel rău*.

În cutremurătorul – imn funebru **Adusu-mi-am aminte...** o minimă retușare – minimisimă față de acea monstruoasă alterare (mai ales finalul ei) a compoziției pe care (și nu numai odată) ne-a prezentat-o emisiunea radiofonică București, încât în foarte legitim chip, a provocat protestul competentului porumbescolog, prof. dr. Victor Morariu, protest afirmat în cronică *Bucovina la Radio: Seară C. Porumbescu și T. Flondor*, ziarul *Glasul Bucovinei* 1938, Nr. 5250, - din care Al. Lupu spicuia în rev. *Făt-Frumos*, An XIII, 1938, p. 47 următoarele: Nu putem... să nu ridicăm protest energic împotriva ciuntirii, ba chiar alterării totale, în partea a doua, a mărețului nostru *Adusu-mi-am aminte*. Nu știm cui se datorește⁷²² nefericita prelucrare, dar nu putem s-o considerăm decât ca o impietate. Și e cu atât mai motivat acest protest al nostru, cât *Adusu-mi-am aminte* există tipărit, revizuit, dar nealterat de Andreescu-Scheletty, apărut în editura familiei, la Cluj 1933, împreună cu alte trei coruri bisericești: *Cade-se cu adevărat, Tatăl nostru și Lăudați pre Domnul*.

Și acum valorificarea muzicală a acestor două imnuri.

Clasice exemple de - să zicem laicizare și occidentalizare în muzica noastră bisericească, așa cum a profesat-o C. Porumbescu în vajnicul său *Rechizitoriu* din 15 Noembrie 1878!

Întâi – necalapodata, firească⁷²³ lor melodică - *Tatăl nostru* parc-ar începe cu o serenadă a lui C. Porumbescu și așa-zisă romanță (din Fascicula a II-a a colecției *Din compozițiunile lui Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1910, pp. 14-15):

Andante misterioso

iar grupetele din măsurile 9, 11 și 21 (grupete generatoare, prin insinuanța lor și de cele grupete ale măsurilor 3 și 19, în uzualele variante ale lui *Tatăl nostru*, precum am semnalat) - și știm că grupetul constituia o pasionetă a compozitorului C. Porumbescu l-au făcut pe unul dintre executanții acestui *Tatăl nostru* să le evite la cântarea lor, dânsul motivând că i-i *oarecum să cânte arii de operă italiană în biserică!*...

Și - iarăși sub raport melodic - profund-impresionantul motiv inițial din lugubru *Adusu-mi-am aminte*:

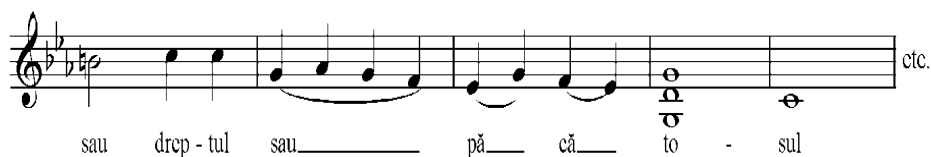
despre care, muzicologul George Onciul zicea că ar fi vrednic să constituie tematica unei grave piese de Schubert sau Beethoven! Și, *ibidem*, magistrala învrejure a textului pe voci care, la unison, își strigă apoi ca din trâmbiți de Arhangheli, înfricoșatul memento: *Eu sunt pământ și cenușă*:

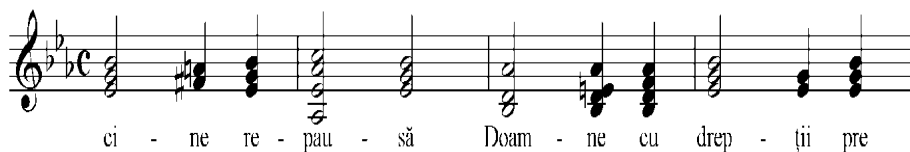
Prima, parțială, tipărire a imnului *Adusu-mi-am aminte* a fost cea din vol. Nifon N. Ploșteanu - *Carte de muzică bisericească*, București, 1902 (pp. 361-364).

Iar tehnica lui C. Porumbescu de-a da atîta relief textului, prin alternarea lui pe voci și aceasta înainte de-a ajunge elevul profesorului de Conservator Franz Krenn și substitutul lui Krenn în dirijarea corului de la biserica imperială a *Sf. Mihail* de la Viena - e mai ales aice, de tot remarcabilă și jalnica tânguire apoi din acest fragment:

Și dintr-odată, senina, creștina resemnare:

Încât acest *Adusu-mi-am aminte* a avut impresionante succese - ca să cităm⁷²⁴. Dar acea profund răscolitoare cântare funebră *Adusu-mi-am aminte*, pe care critici atât de competenți ca prof. G. Onciul de la Conservatorul din Cernăuți și chiar marele... savant muzical și compozitor **Eusebie Mandicevschi** o considera ca una din culmile muzicii noastre bisericești - și aceasta, după ce l-am avut pe un Dima, pe un Musicescu și pe un E. Mandicevschi! Și ce tristă, ce mândră satisfacție va fi avut compozitorul acolo, în lumea dreptilor, când acum câțiva ani în urmă... altă glorie muzicală a neamului românesc, tenorul Traian Grozăvescu, de la opera imperială din Viena, răpus în floarea vârstei..., era petrecut pe drumul vecinicii acolo, la Viena, în acordurile tragice ale aceleiași *Adus-mi-am aminte*, cântat de înșiși colegii defunctului, artiștii Operei din Capitala Austriei. Impresia asupra cântăreților și asupra publicului competent a fost covârșitoare – vorbim de impresia compoziției ca atare, nu a tragediei acelei înmormântări. Ne-o atestă martori vrednici de toată încrederea ca Eus. Mandicevschi și Grigore Pantazi.

(Continuarea pag. 190 din *Tgb.*)

Nachmittag studieren wir u. um 4 ½ gehen wir colloquieren. Es ist auch ganz gut ausgefallen⁷²⁵. Abends geh'ich zum Gobl. Heute ist nemlich⁷²⁶ laglers Namenstag⁷²⁷ u. er ponirt Faschen

Pag. 110.

Bier. Wir haben uns auch recht gemutlich unterhalten. Um 12. Uhr giengen wir in's Cafe Wien. Dort ist Tingl – Tangl. Eine Confekt – Sangerin in Tricot singt verschiedene Volkslieder.

După – amiază studiem și, la 4 ½ mergem la colcovat. A și reușit destul de bine. Seara merg la Gobl. Astăzi e adevărată onomastica lui Lgler și dânsul cînstește un polobocel.

Pag. 110.

de bere. Am petrecut foarte cordial. La ora 12 ne duserăm la Cafenaua Viena. Acolo o muzică de cabaret. O cântăreață – diseuză, în tricou, cântă diverse cântece populare.

- Hier kam auch eine ganze Gesellschaft von Rumanen. Onciul, Macovey, Iancu Cocinschi, Emil Isopescul, Tarnoveanu, Șerban etc. u. wir sassen beisammen bis 2. Uhr.

Sontag 13. Steh' auf um 9. Uhr. Onciul komt zu mir. Wir gehen in die Societat u. besorgen einiges. Ich bekomme erst in einigen Tagen mein Stipendium. Krich dann in der Stadt herum u. wen sehe ich? Die gute, liebe Lenka⁷²⁸ mit einer alteren mir unbekannte Frau. Nachmittag schlafe ich ein Bischen. Iulo kommt zu mir. Ich gehe suf die Post ich behebe dort mein Reisegeld 5 fl. wir gehen auf ein Bier, dann gehe ich nach Haus u. mit Otto auf einen

Pag. 111.

Augenblick zur Tant Hermin. Dann bleib ich bis Abends zu Haus. Abends als ich schon im bett lag kam der Herr Flondor. Dienstag fahrt Otto fort. Ich kann den Tag schon nicht erwarth⁷²⁹. Ich wurde zwar Geld brauchen um hier noch einige dringende Schulden zu bezahlen, aber ich habe nicht. Dieses Semester ist in Allgemeinen gut ausgefallen. Bis aud die 6 wochentliche Krankheit den Lungenkatharh u. das Blutspuken ist alles ziemlich gut abgelaufen. Was meinem Aufwand betrifft, habe ich solchen nicht gemacht, im gegentheil sehr karg u. Schebig⁷³⁰ gelebt, aber ich war zaufrieden u. froh⁷³¹. Die Stunde bei Flondor hat mir viel geholfen.

Aice veni și o întreagă societate de români. Onciul, Macovei, Iancu Cocinschi, Emil Isopescul, Târnoveanu, Șerban, etc. și rămaserăm împreună până la ora 2.

Duminecă 13. Mă scol la ora 9. Onciul vine la mine. Mergem la Societate și aranjăm una-alta. Bursa mea o primesc, din păcate, abia în câteva zile. Mă învârt apoi prin oraș și pe cine-o văd? Buna draga Lenca împreună cu o doamnă mai vârstnică, mie necunoscută. După amiazi dorm nițeluș. Iulo vine la mine. Merg la poștă, de-mi ridic acolo banii de călătorie, 5 fl. Mergem la o bere; apoi merg acasă și, cu Otto, pe-o

Pag. 111

clipă la tante Hermina. Apoi rămân până seara acasă. Seara, când eram acu în pat, sosi domnul Flondor. Marți pleacă Otto. Și eu plec Marți. N-o mai pot aștepta ziua. Mi-ar cam trebui parale, pentru a mai achita aice câteva datorii urgente, dar nu le am. Semestrul ăsta a decurs în general bine. Până la boala mea de 6 săptămâni catarul de plămâni și expectorarea cu sânge a decurs totul detsul de bine. Cât despre luxul meu, nu l-am făcut, din contra am dus-o foarte precar și mizerabil, dar am fost mulțumit și vesel. Lecția la Flondor mi-a ajutat mult.

Studiert habe ich genug. Habe aus romischer, romanischer u. osterr. Geschichte colloquirt. Mit Musik habe ich mich bis auf einige Burschelieder wenig befasst⁷³² Was endlich

Pag. 112.

Meine geheimste u. tiefste Herzensangelegenheit betrifft, so kann ich mir's nicht verhehlen dass ich nur immer an Bertchen dachte u. wenn ein Funke von Liebe sich in meinem Herzen regte, dass er B. galt. Iedenfalls aber diese Gefühl nicht mehr so mächtig u. so intensiv, wie zu Anfang dieses Jahres. Und warum? Wenn man der Pflanze das Licht entzieht. Geht sie zu Grunde; wenn man die Lampe nicht mit frischen Ole füllt, lischt sie aus. – Wenn mich mein Liebchen nicht haben will u. wenn ich sie auch noch so sehr liebe, muss ich endlich alle Hoffnungen aufgeben, mein einziger Trost bleibt mir dann nur der Gedanke an sie....

Montag 14. Gehe früh aus u. besorge meine Geschäfte. Um 11. Uhr gehe ich zum Augustinowicz wo ich den Nestor, Worob⁷³³ Isidor⁷³⁴, Dr. Lupu, Charinowicz finde, sie zahlen Wein u, um 3. Uhr giengen wir alle zum Isidor u. kehlten bis 11. Uhr Nachts. Schrecklich⁷³⁵ Ich konnte nicht durch

Pag. 113.

Gehen. Nestor war total besoffen, abenso auch Isidor. Ich gieng in die alte wohnung u. schlief bis 7. Uhr worauf ich aufstand u.

De studiat am studiat destul. Am colocvat din istoria romană, română și austriacă. Cu muzica m-am ocupat, în afară de câteva cântece studentești, puțin. Cât despre

Pag. 112.

cea mai tainică și adâncă chestiune de inimă a mea, nu mi-o pot ascunde că mereu m-am gândit la Berteluța și dacă în inima mea a licărit o scânteie de iubire, dânsa a fost pentru B. Orcum însă acest sentiment nu mai e așa de puternic și așa de intensiv ca la începutul acestui an. Și de ce? Dacă-i iai plantei lumina – dânsa piere; dacă lampa n-o umpli din nou cu ulei, ea se stinge. – Dacă mândruța mea nu mă vrea, chiar și dacă eu o iubesc încă pe-atâta, trebuie să abandonez în cele din urmă toată speranța; singura-mi consolare rămânându-mi deci numai gândul la ea...

Luni 14. Ies de timpuriu și-mi aranjez lucrurile. La ora 11 mă duc la Augustinovici, unde dau de Nestor Vorob., Isidor, Dr. Lupu, Charinovici; dânsii fac cinste cu vin, și la ora 3, merseserăm cu toții la Isidor și chilirăm până la ora 11 noaptea. Grozăvie! N-am putut

Pag. 113.

fugi. Nestor era complet beat; la fel și Isidor. M-am dus la vechea locuință și-am dormit până la ora 7; pe urmă m-am sculat și

Dienstag 15. Zum Fl. gehe. Hier trinke ich noch Kaffee pak' meine 7. Zwetschken zusammen u. nehme Abschied von Otto u. Flondor. Geh' zu Mittag zum Kronprinz. Nachmittag bin ich fort mit Waldberg zusammen besorge meine Geschäfte kauf mir auch etwas am Petermarkt – geh' noch zur Tant Hermin Abschied nehmen u. nachtmahle beim Kronprinz. Dann giengen wir in die alte Wohnung pakten mit Iulo zusammen. Auch Proch u. Illi lommen denn sie fahren mit uns u. z. Ersterer zu mir. Zum Kratschwill giengen wir ein Bischen nahmen auch ruhrenden Abschied von unseren alten Hausbeseb, giengen noch in's Cafe Wien u. fuhren endlich zum Bahnhof. Hier fanden wir mehrere Bekannte die auch heute

Pag. 114.

Nacht reisen. Ich ubergehe nun kurz die Reise mit der Eisenbahn, Illi blieb în hadik, u. wir langten gluklich in Ttzkany an.

Mitwoch 16. Es erwartet uns der Waggen, aber ich musste noch einen Fiaker fur mein vieles Gepak nehmen. Ich fuhle mich sehr wolgemuth. In Suvzawa blieben wir etwas langer stehen. Ich gehe zum Iози – nicht zu Hus, dafur aber ist der Tunciu da, der mit uns nach Stupka fahrt. Ich, Prosh & Iulo fruhstuken nur etwas beim Gewolb, Iulo besorgt noch seine Angelegenheiten worauf wir zum Tunciu fahren um ihn abzuholen. Hier sah ich auch nach langer Zeit wieder einmal die Zobcia. Endlich setzten wir uns auf u. wio! Giengs nach dem lieben, schonen Stupka. Im Skejer Wirtshaus bei der mauth blieben wir stehen u. giengen ins Wirtshaus u. tranken eine menge Grog

Martî 15: mă duc la Fl. Aici mai iau cafeaua, îmi pachetez calabalâcul și-mi iau rămas-bun de la Otto și Flondor. Mă duc la masă la Kronprinz. După amiazi sunt mereu cu Waldberg; îmi aranjez lucrurile. Îmi și cumpăr una-alta la iarmarocul lui Sân-Chetru, mă mai duc la tanti Hermina de-mi iau ziua-bună și cinez la Kronprinz. Apoi merșerăm la vechea locuință, ne făcurăm bagajul cu Iulo împreună. Sosesec și Prosh și Illi, căci dânșii pleacă cu noi, ș. a primul la mine. La Kratschwill ne duserăm nițel; ne luarăm tandru rămas bun de la vechile noastre pocoiovuțe, mai merșerăm la cafeneaua *Wien* și plecarăm în fine la gară. Aici aflarăm mai mulți cunoscuți cari și ei,

Pag. 114.

pleacă la noapte. Trec sumar peste călătoria cu trenul. Ili rămâne la Dornești și noi ajunserăm cu bine la Ițcani.

Miercuri 16: Ne așteaptă trăsura, dar a trebuit să mai iau un fiacru pentru multul meu bagaj; mă simt în foarte bună dispoziție. În Suceava ne oprirăm ceva mai mult. Mă duc la Ioji; nu-i acasă. În schimb e Tunciu, care pleacă la Stupca cu noi. Eu, Prosh & Iulo gustăm numai cevașilea la Gewolb, Iulo își aranjează treburile; pe urmă plecăm la Tunciu, pentru a-l lua cu noi. Aici o revăd după mult timp de Zobția. În fine, ne urcarăm și vioi o pornirăm înspre draga, frumoasa Stupcă. La crâșma Șcheei, lângă rohatcă ne oprirăm și intrarăm la crâșmă și beurăm mult Grog

u. assen Bier. Alle waren wie ein

Pag. 115.

Bischen beduselt in folge der sc schlaflosen Nacht u. des vielen Grega. Wir fahren über Illischestie. Beim Laur erwischte uns ein Regen der uns bis Illischesxhtie durchnasste, so dass wir in's Wirtshaus einkehren mussten. Tuncio macht schreckliche Dumheiten. Er ist gut besoffen auch der Prosh hat einen kleinen Fetzen. Hier tranken wir noch eine Menge Biere. Die Frau Worob. Des Isidor war mit ihrer Familie auch hier da sie nach Pozorita fährt. Endlich pakten wir uns zusammen u. fuhren weg. Es regnete u. ziemlich durchnasst – mehr aber bekehlen halten wir unseren Einzung in Stupka. Ich freute mich sehr, als ich mich schon zu hause sah vater war aber natürlich höchst ungehalten dass wir bekehlt waren. Die viere spielten noch einen Tarok – wir legten uns zeitlich nieder.

Pag. 116.

Donnerstag 17. Vir stehen spat auf; ich schlief mit prosh in einem Zimer. Endlich habe ich mich ein Bischen ausgeschlafen. Nach dem Frustuk, stimte ich ein Bischen das Clavier, epielte mit Marie – die anderen spielten Tarok, ich u. Marika giengen in Hof um Ribiseln u. zur moaşa Mariuca um Brindza. Nachmittag wurde Kegel geschoben ich machte alle 9. In einem Schub – ebenso auch Tuncio. Nach der iause giengen wir spazieren im Wald. Es war so schon, so gemutlich u. von der Ferue begusste ich mein theueres Illi... das ich gestern nur im Nebelschleier gesehen... Ich legte mich zeitlich nieder wahrend die

şi mâncarăm ouă. Toţi eram

Pag. 115.

niţel cherceliţi de noaptea nedormită şi de multul Grog. Plecăm peste Ilişeşti. La Laur ne-a prins o ploaie zdravănă care până-n Ilişeşti ne-a făcut learcă, încât a trebuit să ne adăpostim în crâşmă. Tuncio face grozave nebunii. E beat cum se cade. Şi Prosh a prins prepeliţa de coadă. Aici mai beurăm o mulţime de beri. Doamna Vorob., a lui Isidor, a fost şi dânsa aici, cu familia, căci pleacă la Pojorâta. În fine ne adunarăm bujenchiţele şi plecărăm. Ploua şi cam learcă, dar mai mult cherceliţi ne inaugurăm intrarea în Stupca. M-am bucurat foarte văzându-mă acu acasă. Tata era însă, fireşte foarte indignat că eram afumaţi. Cei patru mai jucară un taroc. Ne-am culcat de timpuriu.

Pag. 116.

Joi 17: Ne scularăm târziu; am dormit cu Prosh într-o odaie. În fine, mi-am mai împlinit somnişorul. După dejun am acordat puţin pianul; am cântat cu Maria; şi ceilalţi jucară taroc. Eu şi Marica ieşirăm în curte după păţinele şi la moaşa Măriuca după brânză. După amiazi jucarăm popici; eu făcut toate 9 dintr-o aruncătură – la fel Tuncio. După cafea ne duserăm la primblare, în pădure. A fost aşa de frumos, de intim cordial; şi din depărtare mi-l salutai

scumpul meu Ili..., pe care ieri l-am văzut numai prin vălul cețurilor... Mă culcai devreme, pe când

Übringen noch bis spat Tarok spielten (Auch der Komoroschen aus Komanestie war auf einige Augenblicke bei uns).

Freitag 18. Steh'zeitlich auf.- Alles schläft noch bis auf den vater. Spazier'mir im Gerten herum – endlich stehen auch die anderen auf. Die Kegalbahn wird reparirt u. Nachmittag geschoben, doch nicht lange da

Pag. 117.

Uns der Regen wegjagte. Ich spielte mit Marika recht viel – auch vormittag haben wir gespielt; wahrend die ubringen Tarok spielen. Nach der lause schrieb ich mit Marika das *Tagebuch*. Auch einen Schwarm haben wir heute gefangen. Zu hause ist's recht lieb u. schon nur der Vater ist etwas brumig u. dusterer Laune

ceilalți mai jucară până târziu taroc. (Și Comoroșan din Comănești a fost pe câteva clipe la noi).

Vineri 18. Mă scol timpuriu. Toți, afară de Tata, mai dorm. Mă primblu prin grădină; în fine se scoală și ceilalți. Reparăm popicăria și după amiazi jucăm, dar nu prea mult căci

Pag. 117.

ploaia ne alungă. Am cântat cu Marica multișor; și înainte de prânz am cântat, pe când ceilalți joacă taroc. După cafea ne scriem eu și Marica *Tagebuchurile*. Și-un roiu am prins astăzi. Acasă e foarte plăcut și foarte frumos; numai Tata e cam morocănos și-n dispoziție mohorâtă.

XXI.6.

Altă vacanță lungă la Stupca – atracția Vienei

Paginile *Tagebuchului* ne relevă faptul că Ciprian e foarte pasionat în a face (executa) muzică, la același Eusebie Mandicevschi. (*Tgb.*, ff. 28, 29) - dar și împreună cu aceeași Filia (*Tgb.*, ff. 22, 28 și 32 unde-i zice, omenire, așa cum i se zicea acestei ochioase Teofila, pentru mării, fascinații ei ochi: Boopis; sau, iarăși la Mandicevschi, și împreună cu un Patak (*Tgb.* p. 34, 55), despre care mai aflăm (*Tgb.* p. 35) că vrea să compună o cantată pentru nunta de argint a împăratului. Execută la duete chiar și numai cu Patak (*Tgb.* f. 36) și cu un Franzl (*Tgb.* p. 18, 33) - de nu cumva aceasta e identic cu Patak. Ba odată (*Tgb.* f. 31) iată-i amintiți acești Mandicevschi și Patak la Ciprian, acasă - în vacanțe, la Stupca, mereu muzică și cu pianul surioarei Marica (*Tgb.* f. 41, 42, 43, 46, 55, 116, 117, 128), sau, la Ilișești cu rutinatul pianist, pastorul Gordon (*Tgb.* f. 137, 141, 149). Scrie la „Note” (piese muzicale), pe care le trimite în Ardeal („nach Siebenbürgen” *Tgb.* f. 28) – ceea ce va să zică: sau își multiplică și

difuzează compozițiile, sau le trimite la tipar... lui I. E. Tieranu, la Oravița și N. I. Ciurcu, la Brașov.

Frecventează Societatea de cântare („*Gesangverein*” *Tgb.* f. 17 și 93). Nu-i scapă cutare concert sau audiție muzicală: în 12 faur (*Tgb.* ff. 28-29), asista la concertul *Musikvereinului*, unde se execută apoi opera (op. 50) lui Robert Schumann - *Das Paradies und die Peri*. Nu lipsește nici glosa critică: „Ein grandioses werk für gemischten Chor u. Orchester. Ea ist auciziemlich gut ausgefallen bis auf den schlechten Gesang der M. Gorlacz (?) die eine Solo - parthie hatte u. fürchterlich disenirte”.

Și - firește - inevitabilul epilog: „Morariu war auch im Concert. Nach dem Concert lumpten wir mit Hrimal, Duzinkewicz, Patak etc. etc. bis 4 Uhr früh.” Duminică, 6 iulie, e la audiția semestrială a elevilor de la Școala filarmonică (*Musikverein*): vioară, canto și pian. Și aici, critica lui Ciprian Porumbescu!

Foarte drastică față de hiper-ultra-super-prevalentul element semitic al elevilor executanți (4 creștini între cam 25 inși!) și în general față de muzicasteria ("Muzikmacherei") evreiască.

E și **creator în muzică**, semnalăm numai lucrările menționate în *Tagebuch*: marți, 18 febr. (f. 35) pe textul unui Baltinester (dat lui de Mandicevski). Liedul (canto și pian) **Liebeszene**, păstrat de fapt în două manuscrise (variate), unul din 18 și al doilea 19 faur. Duminecă, 23 faur și luni, 24 faur (*Tgb.* p. 42 și 43) compune o **liturghie festivă** („eine Festmesse”) pentru colegii seminariști. Sâmbătă, 23 august (*Tgb.* f. 148), altă compoziție: **Galopul (Polka-schnell)** Lierch übrich den Berch, piano solo... Apoi, marți 2 sept. (*Tgb.* f. 155): „machein Gedicht u. Lied dazu”.

Nu uităm de conferința ***Musica antică a romanilor***.

Și-și înregistrează executarea compozițiilor sale. Duminică, 30 martie, o Liturghie a sa („eine Messe von mir komponirt”), cântată la catedrală (*Tgb.* f. 61); sâmbătă, 12 iulie - la pogrebania Mitropolitului Teoctist Blajevici, piesele sale: *Tatăl nostru* și *Adusu-mi-am aminte* (*Tgb.* f. 109), ulterior incluse printre cele *Patru coruri bărbățești*, revăzute de Andreescu Scheletti.

Nu-și neglijează însă nici **datoriile mai austere: cele universitare**. Miercuri, 5 faur interpretează în Seminarul istoricului Zieglauer, titularul pentru istoria Austriei (*Tgb.* f. 23). Luni, 17 faur (*Tgb.* f. 34) își elaborează pentru același Zieglauer, lucrarea de seminar din istoria Austriei. Miercuri, 19 faur - conferința sa în Seminarul lui Zieglauer (*Tgb.* ff. 35-36).

Ni s-a și păstrat un Seminar - *Zeugniss* - semnat de directorul Seminarului pentru istoria Austriei, Zieglauer la 6 iunie 1879, în care, pentru seminarul 1 (1878-1879) i se certifică lui Cyprian Golembiowski, membru al acestui seminar, participarea zeloasă la exercițiile și obligațiile seminarului și, ca dovadă a sânguinței lui - chiar și prezentarea unei lucrări de seminar.

Precum un *Colloquium* - *Zeugniss*, cu semnătura Zieglauer, la 12 iulie îi atest(ează) - pentru semestrul II (1879) - lui C. Golembiowski, trecerea

colocviului, din cursul *Kriege Österreichs mit d. Pforte im 18. Jhdt. (Războaie ale Austriei cu Poarta în sec. al XVIII-lea, cu rezultat bun (gut)*. Sâmbătă, 15 faur (*Tgb.* f. 32) își citește lucrarea de seminar la profesorul (de istorie universală) Dr. I. Loserth.

Și, iarăși, ni s-a păstrat certificatul, semnat la 7 mai 1879, de Prof. Dr. I. Loserth, directorul seminarului de istorie universală, ca membrul extraordinar al acestui seminar. Cyprian Golembiowski a participat, în semestrul de iarnă 1878/1879 foarte asiduu („in sehr reger Weise”) la exercițiile seminarele - precum, din partea profesorului Loserth,

Ciprian mai dobândește, pentru semestrul de vară, **două certificate de colocvii**: 1 la 16 iunie 1879, din cursul *Anfänge der romanischen Geschichte (Începuturi ale istoriei române)*, ca rezultat lăudabil (*loblich*) - examen menționat în *Tgb.* nu la fila. 92 pe ziua de 16 iunie, ci - retrospectiv - în *Tgb.* f. 111 - și alt certificat, la 8 iulie, *Die Romische Geschichte (Istoria Romanilor)*, cu **rezultat bun (gut)**.

(Toate reprezintă, alături de dorința lui Iraclie, premisele plecării la Viena!)

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1 - Puncte de suspensie ale lui C. Porumbescu
- 2 - În ms.: „also in (der glorreichen, mächtiger) einer Zeit, in der ...”
- 3 - Așa se cere rectificată ordinea logică a cercetărilor (adausurilor) lui C. P.!
- 4 - Cuvintele „unter seine Schafe” – tăiate. – N. B. În nemțește cuvântul *Schaf* are și peiorativa accepțiune de *prost, idiot*.
- 5 - Aluzie la legendele despre Moise, eliberatorul și legislatorul evreilor. – Copil lepădat, crescut de-o fiică de rege egiptean, are parte de-o educație aleasă. Omorându-l însă pe-un egiptean fuge din fața faraonului în Țara madianiților, unde află sălaș în casa preotului Iatos Ragol și ajunge să se căsătorească cu fiica acestuia, Sefora. Păscând vitele socrului său pe muntele Horeb, vede deodată un măcăciș arzând, fără ca flacăra să i se mistuie. Din focul acela îi vorbește glasul Domnului... etc. (Vezi *Testamentul vechiu*, Exodul, Cap III).
- 6 - Dintr-ntâi scrisese: „jetzig”.
- 7 - Catedrala Cernăuțiului e zidită în 1840-1864.
- 8 - Fraza „*Er ruhe sanft – nicht drücken*” citată în ghilimele - și, evident aluzie la funestul Eugen Hacman, mort în Aprilie 1873.
- 9 - „*Mt ihr*” suprascris peste un cuvânt (ilizibil) tăiat.
- 10 - Cf. Dictonul,....
- 11 - Cuvintele din paranteze, tăiate.
- 12 - Fraza „also ... *gehorig* – adaus ulterior.
- 13 - „*ihrer*”, în loc de primordialul „*dieser*”
- 14 - Între „*gar*” și „*vernunftwidrig*”, alt cuvânt tăiat.
- 15 - După „*vernunftwidrig*”, alt cuvânt tăiat.
- 16 - După „*erhalten*”, alt cuvânt tăiat.
- 17 - Descifrarea cuvântului „*daher*”, adaus ulterior nu știm de-i sigură.
- 18 - Descifrare anevoioasă a acestui „*beobachtend*”.
- 19 - C. P. Scrisese dintru-ntâi: „*meine Sache*”
- 20 - *oder Pro (feten)* – tăiat.
- 21 - Dintru-ntâi: „*nur zu einem*”
- 22 - Urmează cuvântul „*tauben*” – tăiat apoi.
- 23 - Era să urmeze cuvântul „*taub*” – tăiat imediat.
- 24 - Urma alt cuvânt (poate: „*predigen*”), înlocuit cu „*sprechen*”.
- 25 - Urma începutul cuvântului „*etw(as)*” – tăiat apoi
- 26 - Cuvântul *was* tăiat.
- 27 - C. P. Scrisese „*bei*”, - completat apoi cu „*dabei*”.
- 28 - Cuvintele dintre paranteze ... tăiate.
- 29 - „*Plötzlich*”, adăugat ulterior
- 30 - Cuvânt tăiat, dar continuat apoi cu „*Sakramentski – Paragraf*” – cuvânt modelat umoristic – și-n cânt de original – reușit chip - sensul interjecției de afurisenie și înjurătură, *Sakrament noch a (ein)* – *Mal* cam sinonimă cu: *Fire-ar*

al naibei să fie! Adică: arboroseanul nostru, ieșit din temniță face haz de necaz cu acest simulacru al fricii de închisoare! – Am urmărit până aici, cu notele din subsol, marele corecturi ale lui C. Porumbescu, procedeu dificil, și pentru tehnica grafică și pentru lectură, procedeu la care de aici încolo renunțăm, reproducând doar forma definitivă a msului.

31 - Ne întrebăm dacă am descifrat corect cuvântul *Rakettaktion*.

32 - Trebuie semnalată propensiunea lui Ciprian pentru augmentative și diminutive.

33) - Plăcerea dobândită cu suferință – strică.

34 - Pentru lămurire: Primul scris zicea: „*der christliche Handeles mit den Lichtern*” – deci vânzătorul de lumânări. – Handeles e negustorul evreu, traficant cu haine vechi.

35 - Puncte de suspensie ale autorului.

36 - Poate: *bewundernd preist*.

37 - ?

38 - Nume indescifrabil.

39 - Continuarea (cf. Nota de la pag. 33-35). De la „*Für die*” până la inclusiv „*innahm*”, iar apoi, imediat pasagiul de sus, de la „*Wenn auch*” până la inclusiv „*Gesangskräften*” - și iarăși, pag. 34 de la „*Unsere Kirches*” până la inclusiv „*hinauskreischen*” – apoi acest pasaj (deși tăiat de C. P., adică nefăcând parte din redacția definitivă a msului, dar prea aferent la chestiunea corului seminarial, decât să fie omis), de la „*Und der Choralgesang*” până la inclusiv „*aufzuführen*” - și, la fel, desigur aice e de adaos aliniatul tăiat de condeiul lui C. P. Dar prins în chenar special, de la „*und dann bleibt es*” până la inclusiv „*Chorales hat*” și iarăși apoi pag. 34, de la „*Es ist wohl*” până la inclusiv „*Natürliches schufen*” - și apoi msul. lui C. P. până la fine.

40 - C. P. scrisese: „*diese zwei Heil = und Glückseligkeit verfolgenden Motoren*”.

41 - C. P. scrisese: „*es wird mit bewunderungswürdiger Starrheit ...*”

42 - Întrebarea-i: care *De - Muris*, cel englez (Normanns, Johannes de M) sau antipodul lui, francezul, de Franciz, Julianus de M.? (V. Riemann - *Musik Lexikon* 1909, p. 963).

43 - Nu știm de am descifrat corect: *Ungereimtheit*.

44 - Jean Philippe Rameau (1683-1764), întemeietorul propriu-zis al disciplinei și teoriei Armoniei.

45 - După *zu*, un cuvânt nedescifrabil. Să fie: *Ahnungen* = presentimente ?

46 - Era în anul ..., deci într-o vreme când scaunul episcopal ort. gr. din Bucovina, încă în deplină ingerință dominantă, strălucea în cea mai înaltă glorie, într-o vreme când puternicul potentat al bisericii și-l trimitea pe-al său *asa vreau, așa poruncesc* cu mare tunet și răsunet până-n cele mai depărtate meleaguri ale Bucovinei și toată lumea i se închina, ca în fața arzândului măraciniș, cu obidă și căință, în acel timp, se întâmplă că se puse piatra de temelie pentru zidirea Catedralei ort. gr. din Cernăuți. Frumoase timpuri de aur,

dar, har Domnului, timpuri trecute - netrecute însă pentru catedrala care mai dăinuiește dâr, ca monument din vremi străbune, arătându-și poate – că numai în exteriorul ei timbrul acelor decenii – ba, ce zic, nu – și-n interiorul ei e clar și răsvedit exprimat ceea ce pe nevrute ne transportă cu 30, 50, o sută de ani îndărăt. Frumos salt înapoi, acesta – dar nu trebuie să uităm că e vorba de-o catedrală ort. Or, aparținătoare așadar unei confesiuni care, în conformitate cu dogmele bisericii sale, trebuie să mențină și să dea moștenire generațiilor următoare toată moștenirea cu tot dichisul ei, fie aceste încă pe atâta de paradoxal sau chiar utopic. Drept care, cu reflecțiunile mele nu mi-i îngăduit să mă comport nici cât de puțin criticând sau chiar numai înregistrând – într-un așa domeniu, care ar atinge cumva dispozițiunile sau dogmele Bisericii ort. gr.; și nici nu vreau să iau asupra mea nerentabila preocupare de-a fi un al doilea Mesia; în adevăr c-ar trebui să dețin tristul rol al unui predicator în pustiu, care vorbește unor urechi surde.

Dar s-o contemplăm cheștiunea mai de aproape din punct de vedere cu titlul indiferent, comportându-ne în treaba aceasta cât mai cuviincios și cuminte, pentru a nu ne trezi deodată cu un pârdaľnic de paragrafoi în ceafă și cu un ordin de arestare-n mână; ci-ndură - că în adevăr cu asemenea treabă nu e de glumit și o surpriză ca aceasta, de câteva și cam douăzeci de săptămânuțe între lacăt și zăvoare, nu e unul din cele mai mari agremente. Nocet empta dolore voluptas.

S-a zidit o biserică deci catedrală; mare, hăt mare și – nimic alta. Monstrul capătă clopote, uși ferestre, icoane etc. etc. și un cor... În scurt, totul, totul își împlinește scopul, stând la locul său cuvenit, chiar și creștinescul Handeles al lumânărilor, cu mare, mare osârdie întru împlinirea datoriei, își ține în mâinile cuviincios – împreunate cartea încasărilor, ba cartea de rugăciuni vreau să zic, ochind speriat și îngrijorat jur – împrejur, ca nu cumva un nechemat să-i facă concurență; le înțeleg toate acestea destul de lămurit, recunosc apoi și scopul a mai fiecărui lucru, dar pentru ce este acea balustradă, acel brâu de priporaoasă zidărie, dânșii se complac a-i spune *chor* - aceasta n-o prea pot pricepe și mult aș da să fiu lămurit, fiindcă nu pot presupune că acel chor e menit să figureze ca podiu pentru câțiva alumni seminariali rău – postiți de ajunare, cari apoi să-și trâmbițe de aice, în ton spaima și groaza omenirii, în mereu urcătoare și coborătoare disonante, cârâiala și urlătura lor.

Cel puțin așa fu el folosit de acu ... de ani și presupunerea că trebuie socotit drept acea estradă pare foarte a fi cea adevărată. Alt chip de folosire a lui până astăzi nu e vădit. – Așadar pe acel cor se face muzică bisericească, - acel generos grai, care, în atât de minunat chip, ne dezleagă limba oloagă de vorbăria profană și care, cu admirație, de deschide larg inimile omenirii în fața Majestății divine, le face să bată, să bată mai tare. – *Musica monet affectus*, provocat in dicersum habitum sensus (= Muzica biciuiește simțurile, trezind în diverse direcții sentimentale) ... dar nu în ort. gr. noastră Catedrală; nu pentru aceștia ți l-ai preconizat tu, dragă Maurus acest cuvânt al tău. Urmează - pag.

35, Nota 213: Pentru aceștia n-au existat un Dufay, Okegem ... „până la inclusiv...: „pe timpul încreștinării noroadelor” - și continuă cu: Chiar dacă se afirmă încercări geniale ca cele ale unui Demetrius Bortniansky, de a crea pe baza proprie ceva original, aceste încercări nu numai că rămaseră cazuri izolate, ci s-au și iscat în chip evident sub influența și după modelul stilului occidental *da capella* iar executarea lor eșuează în marea absență a elementelor cantante. Urmează pag. 35: „Biserica noastră se ține până la, inclusiv: „până la o revedere pe niciodată”, apoi traducerea la această pag. Adică: Dar mi te cântarea corală? Și aceasta nu e cu mult inferioară celei de odinioară. Executată fiind, precum am avut ocazia s-o spun mai sus, de câțiva seminariști cărora aproape că nici nu le pasă ori de prezintă o cântare barem aproximativ audibilă. Și apoi mereu rămâne foarte problematic dacă între cei 40 de seminariști se pot recruta atâtea voci necesare pentru a constitui un cor de patru voci, cel puțin dublate, ca pentru o biserică așa de mare cum e catedrala noastră. Ce folos că dirijorul corului e chiar un profesor de muzică – dacă nu dispune de elementele necesare pentru executarea unui încă pe atâta de simplu coral. Urmează pag. 35: „E desigur adevărat că „până la inclusiv: „au creat opere firești”.

Și totuși în biserica noastră naturalul e atât de cu teamă (*angstlich*) evitat - iar muzica reclamă înainte de toate naturalețe pentru a modela, a izvedi acea mândreață limbă a spiritului și a inimii, lesne inteligibilă oricărui profan. De Muris zice cu drept cuvânt că muzica este o imagine a bisericii, întocmai ca dânsa constituind din diverse părți un tot întreg. Și astfel dânsa substituie fiecărei, la aparență, incidentale și neimportante manifestări din ceremonial, o profundă simbolică: fiecare act bisericesc devine printr-înșă, paralel cu caracteristica ei istorică, simbolul unei idei religios-filosofice; ea se adâncește în cea mai înaltă înălțime și-n cea mai profundă adâncime, pentru a realiza o uriașă imagine a omnicuprinzătoarei, omnistrăbătătoarei, omnidominatei și omnijudecătoarei Biserici.

Altfel desigur se prezintă în catedrala noastră muzica eclesiastică dacă-i permis să abuzez de acest cuvânt – unde, în nevolnicia și-n stângăcia ei limitrofă cu monstruoșitatea, nu numai că nu le acompaniază și nu le reliefează sfintele acțiuni în conformitate cu înaltele ei scopuri, ci dimpotrivă, le răpește în mod iresponsabil tot nimbul solemn ce li se cuvine. Evlavia, orice sentiment religios, toată pietatea suferă din cauza ei și-i demult timpul ca la locurile competente să se ia măsurile necesare, pentru ca acest inconvenient, care prezintă Catedrala ort. gr. nu în cea mai favorabilă lumină, să fie amovat. Mijloace și căi sunt din plin și ar fi lucru ușor de-a constitui un cor catedral stabil, corespunzător înaltului scop, de a-i înlesni acestuia un cât mai larg teren de activare, și de a face astfel din catedrala noastră un vrednic lăcaș de preamărire a lui Dumnezeu aducând-o la același nivel cu alte similare biserici. Căci, cât de important, de măreț, de puternic, îl impresionează pe credincios o descindere în noua sinagogă cernăuțeană. Într-un pitoresc stil mauric-bizantinic, euritmica clădire își înalță impunătoarea-i cupolă peste marea de case,

invitându-l pe orce pasant ca să-i calce pragul.

Interiorul e splendid și, pentru împrejurările noastre, aproape luxurios împodobit. Deodată răsună sonoră voce a protopsaltului – minune de recitativ – la care un cor de băieți, în dulci – răsunătoare voci, răspunde cu un responsoriu cu adevărat încântător. Să-l ascultăm o clipă... Nespusă măreție și gingășie sufletească e exprimată în aceste sunete. Fiecare întorsătură are-n sine un ce de originalitate, fiecare modulație, un ce firesc și necăutat. Și totuși, în fiecă frază, în orice acord, e o gingășie melancolică și o adâncime cari nu se pot spune mai aievea. Aceste voci de copii dau spiritului, inerent a celor cântări, farmec și putere; stai fascinat de covârșitoarea frumuseță a compozițiilor, de puternica impresie a originalității care adie de pretutindeni. O tainică vrajă plutește peste întreaga ceremonie – cântarea îi împărtășește acel profund – simțit colorit care-l covârșește pe fiecare ins, acordându-ți sufletul pentru profundă, solemnă reculegere. Aceasta, da, e cântare religioasă, e muzica religioasă. Și dacă Rameau zice: „Binele nu e alta decât Frumosul pus în mișcare” – atunci comunitatea cultului israelit de la noi a împlinit cu zidirea sinagogeii sale un bine; străduindu-se să-l activeze frumosul într-un atât de măreț scop cu adorarea divinității; iar sinagoga ei își împlinește cu vrednicie menirea de templu, de casă a Domnului.

Și, precum la temelia acestei întregi zidiri rezidă oarecare formulă matematică, rezultat al unui calcul rațional, care-și află expresia în toate părțile sale, în mare și-n mic, ba sugerează chiar marea abundență a acelor, la aparență atât de fantastice elemente decorative, iar suma tuturor acestora, înalță spiritul înspre devinția (?) Supremului: așa răsună ceva de tot miraculos, ceva transcendental din aceste fraze muzicale clădite dintr-o oarecare mică formulă, iar acea mirific sunătoare cântare îmi evocă mereu steaua care din cel mai înalt vârf al clădirii străluce către țaria cerului, înspre care parc-ar dori cu toată ardoarea să se stingă ...

Și cu acestea îmi închei **reflecțiile mele asupra catedralei și sinagogeii**; mă consolez presupunând acea deșăntată și împotmolită cântare din catedrala noastră e numai... o întârziere în muzica... orientală. Ba mai că aș ști să-mi explic această întârziere printr-o imagine din cuprinsul firii: Cine a stat cândva pe țărmul Mării, și-o fi amintind cum cercului de spumă pe care Marea îl aruncă pe țărm, în următoarea secundă îi urmează al doilea. Fizica ne învață că ambele sunt produsul aceluiași talaz, dar inegala dimensiune a valurilor provoacă inegala sosire. Ei bine, muzica noastră eclesiastică de caracter oriental e acel de-a doilea circuit pe care-l aduce același talaz spiritual din secolul nostru, dar care sosește o secundă în urmă (căci ce contează în istorie cinzeci de ani?...).

Să sperăm, să-i sperăm tot binele!

Cernăuți la 15 Novembre 1878.

Cyprian Golembiowski.”

47 - Iar noi ne amintim că, la fel, chiar secretarul lui Eug. Hacmanul - la fel de meschinul Anton Schönbach recomanda pentru cavoul lui Hacman epitaful: „Aici odihnește îndărătnicia și ambițiunea neînduplecată” (vezi Dr. I.Nistor -

Istoria Bisericii din Bucovina, București, 1916, p. 124.

48 - Și de tot vag, autorul acestei monografii își amintește că-n spusele lui C. Morariu despre Ciprian, C. Morariu povestea și de-o controversă avută cu Ciprian, când Morariu ajunge la explozia: - Ba chiar dacă la străini e mai bine decât la noi, nu ni-i iertat să-l proslăvim mai - binele străin! – iar Ciprian, fiul Emiliei Kłodnizchi și ... idolatrul Bertei Gorgon, ca fulgerat de așa cuvinte, fulgerător deveni atât de vlăguit, încât C. Morariu nu mai știa cum să-și atenueze spusele.

49 - Karl Schorsch, coleg și camarad de cameră al lui Ciprian.

50 - Marele Eusebie Mandicevschi (1857-1929), de mai apoi, și care, chiar de pe atunci era un Musiker = muzician.

51 - „Apoi am mai fost cu Sch. la *Societatea de cântare*. Acolo **făcui cunoștință personală cu muzicianul Mandicevschi**. După repetiția de cântare m-am dus la Kneipa (= veselie scăldată în multă băutură) Clubului studenților germani, în hotelul *Russie*. Sch. e adică membru al acestui Club. Eu sunt membru al Soc. Acad. *Junimea*. Junimenii sunt în raporturi foarte amicale cu Clubiștii.”

52 - Ce fel de „în f”? poate că s-o transpună în *Fa Major*?!

52 - Ce fel de „în f”? poate că s-o transpună în *Fa Major*?!

53 - În gergul universitar austro-german, Alma Mater = Universitatea.

54 - Interjecție germană: Valeri, valera!

55 - ale? Sau eterna ceartă a moldovenismului cu acordul articolului pronominal?

56 - Din franc. *Tournure* = port; boiu.

57 - Fr. *Négligée* = capot intim, matinal.

58 - Adică: je suis très charmée.

59 - Parchuni = evrei.

60 - Ce mi-i ritmul, ce mi-i adaptarea la melodie!

61 - Și iarăși, accentuări improprii, (așa, trăiesc!), de-ai zice că stă să concureze cu versuitorul D. Petrino sau cu Tudor Arghezi din zilele noastre, v. T. A. - *Versuri*, 1940: „Un deget cerul fericit l-arată/ Carè de stei fusese cunoscut” - 14; „Am luat ceasul de-ntâlnire / Când se turbură-n fund lacul” - 16; „Aștept crâmpie mici de gingășie”; / Cântece mici de vrăbii și lăstuni” - 37; „Nalt candelabru, strajă de hotare / Stelele vin și se aprind pe rând” - 37; „Și cu tăcerea gândului și-a orei / Vorbele lor le-auzi de pe pământ” - 39; „Lacâte, cine te-a închis? / La ușa marelui meu vis?” - 40; „Lacătul și este și tresare / Cu bezna mea; ca de o sărutare” - 40; ”I-am văzut sufletul trecând / În lumea ceealaltă - 41; „Va fi-mbrăcat în rufele curate / Trupul ei vădov de durere” - 42; ”Și nu cunoști pe buza mea scânteitoare / Buzele calde câte m-au sorbit” - 55; „și gura ta, sorbindu-mi stropii noi, / Buzele-n zbor, umbrite, ți-o sărută - 55; etc.

62 - Așadar: „de-alui”!!!

63 - Dintru-ntâi C. P. scrisese: „fudul, fudul”...

64 - Juan.

65 - tousjours!

66 - D. p.: D. Petrino, *Lumine și umbre* 1870, 131: Un glas în lume / Toate avea / Și aș tău nume / Toate-l rostea. / sau Bolintineanu:

Ca un glob de aur luna strălucea

Și pe-o vale verde oștile dormea.

(*Cea de pe urmă noapte a lui Mihai cel Mare*).

67 - Acest vere nu prea lizibil scris! – Iar în versiunea din *Colecțiunea* 1880: „Căci dese, când venea-ncălțat.”

68 – Pentru a evita confundarea specializării urmate de Ciprian la **cea de-a doua facultate** se impune precizarea că aceasta era **istoria** – așa cum reiese din disciplinele la care face referiri – specializare inclusă în cadrul Filosofiei. El însuși notează în *Tegebuch* că e student la Filosofie. Această specializare în istorie este confirmată și de cele două studii de istoria muzicii bucovinene și istoria muzicii la romani (nota edit).

69 - Dar pentru mine (L. M.) voi reproduce TOTUL!!! (26/2 1958... L. M.)

70 - Inițial autorul a gândit să prezinte bilingv acest caiet de însemnări zilnice, în paralel textul german alăturat cu traducerea românească. Procedul este greoi din cauza grupării diferite a cuvintelor de către calculator. De aceea am apelat la modalitatea întâlnită și în capitolele precedente, de a prezenta cele două variante în mod consecutiv. În cazul jurnalului, pentru a ușura parcurgerea textelor în cele două limbi le voi grupa în fragmente determinate de paginația acestuia (paginație menționată în ambele versiuni); cu alte cuvinte textul german de pe o pagină a *tagebuchului* va fi urmat în continuare de traducerea în limba română, cititorul putând urmări în continuare o variantă sau alta, ori ambele versiuni lingvistice. Între cele două versiuni lingvistice este o pauză de un rând, pentru a evita amestecare textelor. Voi consemna la locul lor însemnările și notele explicative, în limba română, aparținând lui Leca Morariu, mai ales că el a avut în mână varianta scrisă cu litere gotice, cu unele greșeli (corectate de el), prescurtări, sau aproximații și din loc în loc apar stenograme, descifrate cu un specialist. Inconsecvența lui Ciprian, continuată în textele transcrise de Leca Morariu, privind scrierea lui dublu *mm* din unele cuvinte, cu ajutorul unei linii scrise deasupra unui singur *m*, se continuă și în acest text cu deosebirea că am generalizat forma fără liniuță (nota edit.).

71 - Descifrate cu concursul colegului Rudolf Renner, la Râmnicu-Vâlcea în Sept-Oct. 1957.

72 - Din grecescul *αλλοτριος* = străin, nepotrivit.

73 - Manieră grafică a lui C. Porumbescu de a scrie I, în loc de germanul J, precum va scrie mai încolo *Iunimea*, în loc de *Junimea*, Iudin (Judin), Ietti (Jetti)...;

74 - Sub numele Golembiovski, un rând tăiat (șters cu condeiul, iar și mai jos, alte cam 3 rânduri la fel tăiate (desființate), rânduri cari, se pare cuprindeau și semnătura u. K. Schorsch (= și Karl Schorsch), colegul lui C. Porumbescu,

împreună-locuitor cu Ciprian și 2 ștampila ovală K. Schorsch, perfect vizibilă la contrapagina 2, rămasă albă.

75 - 17. Iänner - și iarăși scris cu *I*, în loc de *J*, tăiat cu condeiul.

76 - Onkel Sause, amintit de nenumărate ori de C. P. - Rudă a familiei P.

77 - Alt asiduu și aproape permanent... satelit de alotrii al lui Ciprian.

78 - După acest *ich*, două șire suprimate de noi cu... puncte de suspensie, iar în șirul ultim, din josul paginii deteriorate, cuvintele *Tages* și *mehr* întregite de noi.

79 - Fiind bolnav...

80 - Iarăși puncte de suspensie – pentru aproape două șire!

81 - Citește: *nöthigen*.

82 - Exact! Era vineri 5 Ian., stil vechi și 17 Ian., stil nou.

83 - Locuția „cu toate ale sale 7 perje” s-ar traduce cam prin „cu cățel, cu purcel” = cu tot ce are omul.

84 - *Wol*, în loc de *wohl*.

85 - Sch. = Schorsch

86 - Nu știm cine-i acest Miklau.

87 - Inconsecvent (= pripit!) *verbummeln*, corect, cu doi *m*, iar *Bumlerei* cu un *m*.

88 - C. Porumbescu scrie mereu, scurtat: *dch* pentru *Durch*.

89 - Corect: „*nämlich*”.

90 - Corect: „*letzterer*”.

91 - În josul paginilor, msul. E deteriorat!

92 - Specimen al graiului intim familiar = maméle, bourei.

93 - Patak, alt... satelit (dar și muzical!) al lui C. Porumbescu

94 - Iar nevoie de suspensiune, dar nu de ... suspensoriu...

95 - „*laufens*” și „*machens ha*”- întregite de noi în josul paginii mutilate.

96 - Întregiri ale noastre în colțul stâng de sus al paginei deteriorate: „*Er... hu (bsches)...r(in)*”.

97 - Corect ortografic ar fi „*Bisschen*”.

98 - *Verplamperte* - specimen lexic mai răuț (ca atâtea altele la C. Porumbescu) = îndrăgostit v. Dr D. Sanders - *Handwörterbuch der deutschen Sprache*, Ed. V, 1893, p. 929.

99 - Literarmente = mătură de casă; expresie specifică din gergul studentesc = personalul de serviciu feminin.

100 - Iarăși raritate lexică!..

101 - ... mărturisește bietul Ciprian, ca omul cu musca – ba chiar cu mai multe muscuțe – pe căciulă!...

102 - Ortografic: „*Bett*”..

103 - = *Gerichts* – *Dienner*.

104 - Da! Ziua de 27 Ian. stil nou/ 15 Ian. st.v., era o Lune.

105 - Un avocat, Dr. Horn, avocații în Austria, trebuind să aibă titlul de doctori în drept.

- 106 - Abt. Unchiul: Mihail Klodnizki, zis, Unchiul Michas.
- 107 - Joc de cărți; fr. *Préférence* – încât nu mai trebuia sedila sub c!
- 108 - Deci, precum se va vedea, un carnet (zis, latinește în nota timpului) Omnibus (= pentru de toate) al nostru (*unser*), al lui Ciprian și ... Karl Schorsch.
- 109 - Josul paginei deteriorat! Completăm noi: „*geh h (inuber). Scherze (de) rt m (it)*”
- 110 - Nu prea descifrabil.
- 111 - Să fie un fotograf Kluczenko?
- 112 - Și iată ce-i fu a păți Ciprianului nostru, omul cu pătimașul cult al amintirilor - și care la nevoie declara că e gata a lua „jumătate de duzină” de... fotografii pe spesele sale!
- 113 - Consecutivul *dass* scris de Ciprian cu d și *scharfes s* (în – text)
- 114 - Alt Karl decât colocatarul lui Ciprian, Karl Schorsch.
- 115 - Evident, iarăși Unchiul Michas.
- 116 - L. R. R. = Landesregierungsrat = Consilier al Guvernului Țării.
- 117 - Ges (= Gesellschafts...?) - tăiat (șters), de Ciprian.
- 118 - În pagina, jos stricată, completăm”: ... (würdig) es u. geistrei (ches M.) adchen”.
- 119 - Completăm noi articolul dem: mit dem alten...
- 120 - În colțul de sus, dreapta, completăm: „artiges”, apoi „zuge” și „Dworstki”.
- 121 - Cruci x = *Kreutzer*, „grițar”, ban.
- 122 - *Mitwoch* (de la *Mitte* = mijloc), scris greșit (ca atâtea la C. Porumbescu) cu un singur t.
- 123 - ??
- 124 - Urne - aice parifrază...
- 125 - Iarăși pagina jos deteriorată, - completată de noi: „*die* (dar mai lipsește un scurt cuvîntel)” -și: „(*gesch*)*wenkt ha (tte)*”
- 126 - Colțul stâng sus, rupt; completat de noi: „*den*” apoi: „*ei(ne)*” -și: „*erinne r (e)*”.
- 127 - *Tagebuch-ul* fiind și al lui Schorsch rectifică imediat, adică la ora 11 1/2, că, de ger, nu s-a mai dus la patinat. Și, de aci înainte, însemnările lui Karl Schorsch, cari uneori îl privesc și pe Ciprian, le reproducem între acolade.
- 128 - Vezi titlul carnetului.
- 129 - Bude (= cușcă) le zic studenții – Bursch-i (duelgii) localului lor, unde-și fac exercițiile de duel. Aice însă evident e vorba de chiar camera lor rece, de parcă ar fi dat într-însa gerul Siberiei.
- 130 - Să fie un *aber*? Colțul foii rupt!
- 131 - Săltărețul dans polonez.
- 132 - *Post-Büchel* - cărțului - călindărașe, cu ușoară literatură distractivă, oferite de personalul factorilor poștali de Anul Nou. Iar Ciprian – cum se vădi și cu alte carnete ale sale - era un pasionat colecționar de glume, anecdote etc.

- 133 - Medicul din pag. 4 și 8 ale *Carnetului*.
- 134 - Ciprian scrisese dintru-ntăi *sehnlichst* – schimbat apoi în *angelegentlichst*.
- 135 - Salvatoarele punctulețe de suspensie!...
- 136 - Completăm noi: „*geschl*” (*achtet*) și „*requ*”.
- 137 - Nu știm cum s-ar completa cuvîntelul de dinaintea lui „*habe*”, iar înaintea numelui Loserth o fi de completat, poate: „Prof”. sau: „Dr.” În „semestrul de iarnă” (Oct. 1878 - Faur 1879), profesorul Dr. I. Loserth făcea cursurile: *Allegemeine Geschichte (Istoria universală)*, 5 ore pe săptămână, și *Über die Anfänge der romanischen Geschichte (Despre începuturile istoriei române)*, 2 ore pe săpt. (v. *Anmeldungsbuch*-ul lui C. Porumbescu).
- 138 - *Schwanzen*, în gergul studentesc = trag chiulul, neglijez.
- 139 - *Stoff*, în gergul studentesc = bere.
- 140 - Soc. *Musikverein*ului cernăuțean.
- 141 - Marele Eusebie Mandicevski de mai târziu, de pe atunci (la 22 ani vîrstă!), avînd acum faima de *Musiker* – muzician! (1857-1929).
- 142 - În josul foii deteriorate completăm noi: „(*gemu tlich*)” -și „(*anim*) irt, unter”.
- 143 - *Schwefel* din langajul studentesc ar fi cel mai propriu de tradus cu actualul cuvînt bancuri.
- 144 - Și aice, colțul de sus, dreapta, fiind rupt, e întregit de noi, cu: „(*losgelass*) en” și cu „*die (ofizielle)*”.
- 145 - Bairamurile studentești începeau cu partea „oficială”, la care participau autoritățile (universității) și musafirii inclu. „*musafirce*” ... și continua cu cea „neoficială”, în care, numai cei de casă, rămîneau la largul lor și la strîmtul punguțelor - și se încheia, la nevoie..., și cu epilogul ex și: epi - Kneipei - celor de pe sub cele mese și cele scaune!
- 146 - *studiosus juris* = student în drept.
- 147 - Dublul *m*, indicat prin supra linioară ne-ar trimite la indicativul prezent *Kommen*, deci: „venim”.
- 148 - Ortografic, cu 2 *n*: *Donnerstag*.
- 149 - Ședință la *Junimea*?
- 150 - *Kater* și *Katzenjammer* = mahmureală de după noaptea becheriță...
- 151 - Colțul din stînga sus, întregit de noi cu: „...*lbin*” și „*g(egangen)*”
- 152 - O fi același stud. jur. din pag. 13 a *Carnetului*.
- 153 - Acest comiliton de escapade, dar și de muzică a lui Ciprian, ajuns apoi k. k. Prefect de județ (și nu prea iubitor de români e elogios amintit de violonistul și directorul de muzică Adalbert Hrimaly în broșura *Dreissig Jahre Musik in der Bukowina, Erinnerungen vom Jahre 1874 bis 1904* Cernăuți, 1904, pag. 24 și 32). Dar Hrimaly îl menționează (de altfel ca și pe E. Mandicevski - sub alte raporturi) în canto: „*Auch der stimmungswaltige heutige Bezirkshauptmann Patak, als Solist, ist bis jetzt nicht erstzu*” Și covârșitoarea voce a prefectului de azi, P. în partii solistice, până astăzi nu e înlocuită”). Pe

când în ansamblul lui E. Mandicevski e vorba de muzică instrumentală de cameră.

154 - E. Teofilia, fiică a preotului Gheorghe Popovici din Hatna-Dărmănești (jud. Suceava), Teofilia, căsătorită apoi, cu avocatul dr. Ioan Luția de la Suceava și mamă a eroului bucovinean, mort în Războiul pentru Întregirea Neamului, în 21/11 1916, la Ștefănești pe Neajlov, ca ofițer al României libere, Lascar Luția - și mamă a două fiice, dr. Aspasia Șandru și Olda Geagea, ambele distinse publiciste. Iar marele pictor bucovinean Epaminonda A. Bucevski (v. Leca Morariu, *Epamin. Bucevski, gloria picturii arborosene*, Cernăuți, 1943) ne-a dat și portretul în ulei al tinerei Teofilia, zisă (chiar și de C. Porumbescu) ca-n Omer, *Boopis*, pentru arătoșii, marii ei ochi.

155 - „zum” și „(m)ich” – întregit de noi.

156 - Da! Jovialul, seninul C. Porumbescu, știa să se comporte și cu exponentele sexului gingaș!

157 - (d)er Ca(targi) – întregit de noi.

158 - Repetiție la același *Gesangverein*.

159 - *Nachmittag* = după masă.

160 - Ciprian, până și-n visurile nopții, plânge.

161 - Firește BERTA!

162 - „(la)chen” întregit de noi.

163 - Ortografic: *riess*!

164 - *Theurer*

165 - Punctele după *vergessen* și *verwirklichen*, ca și linia după *erwachte* ale lui Ciprian.

166 - Sch. Scris întâi - și tăiat, șters.

167 - Firește, camaradul de cameră al lui Ciprian, e și dânsul cântăreț.

168 - *bis*, întregit de noi.

169 - Ana Voronca.

170 - Ciprian uită să scrie (în noul alineat) terminațiunea – *lich* a cuvântului *wahrscheinlich* din capătul liniei precedente.

171 - Așadar Ciprian îi administrează chiulangiului Schorsch o morală glumeață.

172 - Articolul *den* (ca și 3 - 4 șire mai jos), suprimat în: în *Gesang verein*.

173 - Deci și la *Junimea* teutonicul obicei al kneipelor - când mai târziu apoi; *Junimea* cernăuțeană, cu un mai românesc program de activitate (educație națională, literară, culturală!) abandonează kneipa și scrima și nopțile albe.

174 - Gherasim Buliga, primul președinte al *Arboroasei*.

175 - Înainte de *noch*, un cuvânt dispărut prin ruptura colțului de hârtie.

176 - Completat de noi: „ko(men)”.

177 - Aice în ortografie corectă: *Bett*.

178 - Președintele *Junimii*, Dimitrie Onciul.

179 - Și acest Frnzl, asiduu partener de muzică al lui C. Porumbescu.

180 - Bravo pasiune, aceasta care-i ținutuește la pupitre 5 1/2 ore.

181 - Sindrofie muzicală, pentru care Karl Schorsch și-a curățat toaleta, cu benzină (vezi pag 16 a *Tagebuch-ului* acestuia). Și sindrofie urmată de dans.

182 - Și rămân caracteristice și onorabile aceste noptatice reflexiuni ale lui C. Porumbescu asupra bietelor noastre eterne zădărnicii...

183 - Ortografic: *wate!*

184 - Și iată o generoasă camaraderie – cu acest Franzl – camaraderie care, într-o singură ședință reclamă 5 și 1/2 ore pentru „divinul Mozart”!

185 - Orcus, - în concepția anticității romane, lumea de jos, iadul, imperiul zeului Pluto.

186 - Citat între ghilimele! Deci citat din?...?

187 - *theure*.

188 - „*Nach Hause*”? Acasă! Poate de unde are și o soră la Cernăuți – v. pag. 11 din acest *Tagebuch* și pag. 26 din *Carnet* (aice pag 260).

189 - Două (?) cuvinte dispărute, foaia fiind jos stricată.

190 - „*zu(m)*” și „*Z(osia)*”, completat de noi.

191 - Cuvintele „*zog ich mich*”, tăiate șterse.

192 - Ana Voronca

193 - Două șire înlocuite de noi cu puncte de suspensie.

194 - Întregim noi „*die Stadt*”.

195 - *Kratochwil* = alt restaurant.

196 - Întregirea noastră: „*Ge(ang)svereinsmitglieder*”.

197 - Rituala sindrofie matinală a benchetuitorilor din noaptea trecută. Țăranul moldovean îi zice spolocanie zilei de desmeticire care urmează după banchet, hram etc.

198 - *Köhler*, cu *h* (ca și Schorsch în pag. 14 = 252, îl scrie acum și C. P.

199 - *Arborosa* (fără românescul oa), ca nemțălăii epocii, scrie Ciprian.

200 - Soră-sa Mărioara, Marica, Mariorica.

201 - Probabil *Klage – Angelegenheit* = execuția pentru pâra lui Kluczenko.

202 - Probabil reputatul basist Mihai Ferlievici.

203 - Întregirile noastre: „*(l)iegt im Spital*”.

204 - Întregit de noi: „*Ver(kuhlt)*” și: „*b(ei)*”.

205 - Da! Teofilia Popovici (cum aminteam, mai apoi Luția) e permanenta pianistă a nucleului muzical (de cameră) de la Eusebie Mandicevski.

206 - Generoasă, distinsă modestie la acest C. Porumbescu, în această recunoaștere a superiorității mai tânărului E. Mandicevski, care-i revizuieste o seamă de compoziții!...

207 - Completăm noi: „*(Ge)ld u. kein Au(sweg)*”.

208 - Completăm noi: „*u.*” și „*(gien)g*”

209 - Licențiat în teologie Ciprianul nostru, dar totuși (și destul de ... să zicem, artist) și „cunoscător, dacă nu chiar specialist, într-ale dulcineelor.”

210 - Dr Ferdinand Zieglaue von Blumenfeld, născ. 1829 în Tirol, adus ca prof. de istoria Austriei la noua Universitate din Cernăuți (1875). Cunoscut mai

ales prin ale sale *Geschichtliche Bilder aus der Bukowina* (12 fascicule) 1893-1908.

211 - *Anmeldungsbuch* – ul lui Ciprian Golembiowski îl arată înscris, pe semestrul Oct. 1878/ Faur 1879. și la prof. Zieglauer (care pe atunci era și decanul Facultății filosofice), *Historisches Seminar (ost. Gesch.)* – deci – Seminarul de istoria Austriei. În Seminar studentul prezenta lucrări științifice originale și făcea interpretări de texte, documente...

212 - Simpatice la omul Ciprian acest (permanent) sens pentru aspectul omenesc al locuinței sale.

213 - Soarta bieților studenți cu părinți nu prea „plinuți” la pungă.

214 - Aceeași – din pag. 15, 17, 20.

215 - *Ich* – completat de noi.

216 - După *feierten*, ștersătura pare că, a cuvântului *dann* (?) și a terminațiunii *es* din *unseres* (probabil *Wiedersehens*).

217 - Mare distanță semantică între aceste *Bierfritzer Gäusen* cari par a însemna lacrimi și acel *Bierfritz* din pag. 9 al *Tagebuch-ului*.

218 - Biblioteca Universității.

219 - Altă societate studențească această *Lesehalle*.

220 - Hofmann – așa semnează dânsul în cartea de cursuri a lui C. Porumbescu - *Quastor* (Chestor) al Universității cernăuțene.

221 - Întregirile noastre: „*(Lag)ler war*”.

222 - Întregirile: „*A(bend's)*”

223 - Evident la același *Gesamverein*.

224 - Studentul C. Porumbescu. știa deci să și lucreze – poate mai mult decât ortacul său Schorsch.

225 - Trândăviorul Schorsch uită de cele două linioare (punctate) pe a din *wahrend*.

226 - Și tot dânsul o lungește cu *Faulenzerei* – a sa, chiar și până la dublul ll, în loc de, corect: *faulenze*.

227 - Vezi pag. 19 din *Tagebuch*.

228 - După *kneipe*, cuvântul *auf* (adică: *auf der ich auch war*) tăiat de Ciprian.

229 - Dr. Reiss, fost apoi primar al Cernăuțului. O stradă i-a purtat mult timp numele.

230 - Ortografic: *Sonntag* cu 2 n!

231 - Dacă-i Popp din pag. 258, atunci halal de dânsul! Și cu adevărat – *Wein, Weib und Gesang!*

232 - Altă bodegă (uzual de coloniale) cu o cămăruță – anexă pentru un vinișor – firma armeanului Tabacar.

233 - Arboroseanul Topala.

234 - Vasilică Morariu, fiul mitr. Silvestru Morariu – Andreivici.

235 - Așadar nu numai *préférnce*, ci și *écarté*.

236 - Profesorul Supan făcea geografia, în cadrele programaticii studiilor universitare din Austria, istoria fiind studiată – destul de impropriu – combinată cu geografia. În semestrul 1878-1879, Ciprian urmă la profesorul Supan cursurile: *Geografie der Alpenlander* (2 ore pe săptăm.) și *Über Vulkanismus* (1 oră săptăm.) – v. Caietul lui de cursuri *Anmeldungsbuch*.

237 - Pentru Atanasie Pridie.

238 - Lux pe care – lui Vasilică Morariu îi dă mâna să și-l permită.

239 - De la *Kehle* (beregată, gătiță)? Verbul *Kehlen*, e frecvent la C. Porumbescu (după cum frecvent i-a și practicat acțiunea pe care o exprimă!) având înțelesul de a chili, a bea cu nemiluita (nesăbuita).

240 - Vajnicul meșter lăutar Grigori Vindireu...

241 - Ciprian neglijează cele 2 puncte pe *a*.

242 - Va să zică de perit, românește în plină nemțească, iar acest *de perit* s-ar traduce cu: cântă de-ți vine să piei, să le dai toate pe una, să le faci toate trăsnăile de extaz, de transportare. Iar asemenea expresie, venită din partea lui C. Porumbescu, e un mare elogiu pentru violonistul Grigori Vindireu.

243 - Întregirea noastră: „*ke(lten)*”. Ciprian îl ortografiază și cu *h*: „*u.Kehl'mit ihm*” pg. 72 din *Tagebuch*, 1879. Într-o scrisoare a lui Gheorghe Popescul (mai apoi Dr Gh. Albescu) către (cumnatul său) Constantin Morariu, datată Cernăuți 15 Mart 1879, citim: „Grigorie din Suceavă o fost în carnavalul acesta cu trecerea pe-o zi în Cern și a cântat la Cronprinz o noapte întreagă și ne-a încântat atât de tare, încât toți ne-am îmbătat.”

244 - Regim funest care trebuia să se răzbune asupra șubredului organism al kehluitorului nostru.

245 - = *Grande-Soirée*.

246 - Cine-o fi fost acest Grigoruță Hacman?

247 - „*Traurig!*” De ce? – În urmă Ciprian o să-l invidieze pe Ștefan pentru aleasa lui.

248 - Lămuririle noastre, mai jos!

249 - Întregirile noastre: „*(Con)cert*” și apoi „*(Paradies u.) Peri!*”

250 - Robert Alexander Schumann (1810 - 1856), marele romantic cu op 50 *Das Paradies und die Peri, ein Vokalwerk für Orchester* (H. Riemann, *Musik – Lexikon* 1909, p. 1286.

251 - Adalbert Hřimaly (1842 - /) compozitor și dirijor ceh, din 1874, la Cernăuți, ca director al *Musikvereinului* (Soc. Filarmonice) și al Școalei de muzică. H. Riemann - *Op. cit.*, p. 629. În H. Riemann i se da calificativul *tuchtiger Violonist* (apreciat violonist) - dar într-un concert de la Cernăuți, subsemnatul l-a auzit executând *Balada* lui C. Porumbescu atât de rece – profesoral, încât...

252 - Dr Basil Duzinkiewicz, magistrat austriac și apoi prefectul județului Suceava, reputat violoncelist. Elogios menționat de Ad. Hřimaly în cart. *Dreissig Jahre Musik in der Bukowina*, Cernăuți 1904, p. 21.

253 - Și deci o mică întrerupere în prezentarea *Tagebuchului* din 1879.

- 254 - O reproducem exact în „ortografia” originalului.
- 255 - Astăzi am zice: „Răspunzând scrisorii Dv!”
- 256 - Stampilă, aplicată deci ulterior (după moartea lui Ciprian), manuscriselor porumbescene de colecționara lor! Mărioara Rațiu-Porumbescu.
- 257 - Ortografic corect: Jänner.
- 258 - În Msul. De la Cacova: „mândrețe”, „Sun (= Ș-un) cântec!”
- 259 - ” ” ” ” : „mi se pare”.
- 260 - ” ” ” ” : „economie”.
- 261 - Elocvente rămân estropierile textului din msul. cacovean.
- 262 - Distinsul magistrat bucovinean Vasile Hrincu, Cf. și pag. 85 Nota 445, îndulcindu-și amărăciunile refugiului său de la Cluj și cu cercetarea periodicelor noastre de pe vremuri, ne-a servit și pe noi, cei de la Râmnicu Vâlcei, cu diverse informații, între cari și aceste știri culese din colecțiile – câte i-au stătut la îndemână și destule, dintre dânsule, incomplete! – prea vrednicului Monitor oficial al Culturalității dacoromâne care a fost *Familia* marelui suflet românesc Iosif Vulcan.
- 263 - Care fu chiar și *Medicul fără voie* al lui Molière!
- 264 - Județul Bihor.
- 265 - *Tagebuch*, literalmente ar fi carnet al zilelor, iar *Nachtbuch*... al nopților
- 266 - Msul. prezintă în 1 1/3 pagini de coală mare piesa *Salutare*, Cuvinte și musica de C. Golembiovski, și-n continuare, pe 2/3 și 1 pagină coală mare, piesa (cu titlul mai avansat) *Pe ceriul României* (dar în textul piesei, tot textul primordial: „Pe ceriul Bucovinei”. Msul. acesta, de 3 foi și 3 pagini (alte 3 pagini rămase albe), comparat cu alt ms. – Dragoescu, semnat de 2 ori Dragoescu și cuprinzând în pagini, coală mare piesele: „*Unde sunt eroii?*” Musică de Th. Georgescu, arang. p(entru). cor bărb. de C. G. Porumbescu” și „*Măi Române*, poezie de I. Văcărescu, musică de C. G. Porumbescu” – grafologic e și dânsul, fără îndoială al lui Dragoescu.
- 267 - Înlocuit cu mai sobrul, mai economistul: „*cântăm, cântăm ș-amu*”!
- 268 - Non-sensul „*Ea ne vine viitor*” derivând din, se vede, un ms. ilizibil.
- 269 - „Ne-nterupt” scrisese întâi și C. Porumbescu în msul. din 1879.
- 270 - Regionalismul „*steclă*” înlocuit cu „*sticlă*”, precum adineaori, regionalismul „*amu*” alternează cu „*acu*” și „*acum*”.
- 271 - Deci faimosul de mai apoi, Vasile Mangra (1852-1918).
- 272 - Așadar Afanase Tuducescu (1851 - 1885), cunoscut și ca publicist.
- 273 - Discută, se pare, chestiuni de-ale Soc. *Junimea*.
- 274 - Mereu Vasile Morariu...
- 275 - Atanasie Pridie.
- 276 - Cât de lung (înalt) trebuie c-a fost acest Griboschi dacă și lunganul de C. Porumbescu îl face „lung!”
- 277 - Mereu același Eusebie Mandicesvschi.
- 278 - Pe *ich* îl completăm noi.

280 - În fine, în „ortografia” lui C. Porumbescu, și-n neologismul german un

282 - Schimbarea de macaz, de la Teologie la „Filosofie” și acum, la Drept.

284 - Care Lutia?

285 - Da! Până la rangul de adjunkt, funcționarii din magistratură nu erau retribuiți. De altfel sărmanii „7-8 ani” : $1879+7(8) = 1886$ (1887)! Unde avea să fie decedatul din 1883 - atunci!!

287 - Caracteristic! C. Porumbescu – cu justă intuiție pare că... – nu-și făcea iluzia c-ar putea râvni la ascensiunile unui ...Vasile Morariu și At. Pridie! Iar n din „*abgeschlossen*” completat de noi.

288 - Scilicet: în muzica bisericească.

289 - Ba bine că nu! Omul C. Porumbescu – cu atâta comoară de calități. Și cât de simpatizat putea fi, va recunoaște el însuși în ale sale „*alten Tagen*”!

290 - „Și vai și răs-vai de biata lui „bătrânetă”!...

291 - Numele nu e prea decifrabil.

292 - Cuvânt (de cam 11 litere) indescifrabil.

293 - Don, completat de noi. – Agerul spirit umoristic al lui C. Porumbescu – era firesc ca, în fața acestei pompoase inutilități – să aibă viziunea lui *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*.

294 - Iarăși element lexic din argoul studentesc: Mos = *nervus rerum*.

295 - Micile vacanțe intersemestriale, după *Anmeldungsbuch*-ul lui Ciprian, fără precizarea zilelor, vacanțele dintre semestrul I, „bis Februar 1879” și sem. II „Vom Marz 1879”.

296 - Sause - unchiu și gazdă a lui C. Porumbescu.

297 - so = so wie so

298 -) Știm că C. P. audiază și cursurile profesorului Dr. I. Loserth – iar la 7 Mai 1879 prof. Loserth îi eliberează următorul certificat: (titlul Seminarial – *Zeugniss* lipsește - și certificatul nu e scris pe-un formular imprimat)

Dass (timbru fiscal de 15 kr) Herr Cyprian Golembiowski als ausserordentliches Mitglied des historischen Seminars während des W. Semesters 1878/ 79 in sehr reger Weise Antheil an den Übungen derselben genommen hat, ird hiemit von dem Untergezeichneten bestätigt.

Czernowitz am 7 Mai 1879

Prof. Dr. I. Loserth

Director des hist. Sem. (Abth. für allg. Cesch)

- că dl. C. G., a participat ca membru extraordinar al seminarului istoric, în cursul semestrului de iarnă 1878-79, cu foarte mare asiduitate, la exercițiile acestuia, se certifică cu aceasta de către subsemnatul

Cernăuți, la 7 Mai 1879

Prof. Dr O. Loserth

Director al semin. de istorie (Sect. pentru istoria generală)

299 - Atât de „*faul*”, încât i-i lene să-și supravegheze virgula de după „*nachmittag*” – ca și celelalte inadvertențe de interpuncție.

300 - Îl completăm pe *und*.

301 - Dar cine-i acest Franzl?

302 - Berta!

303 - Deci arboroseanul Orest Popescul.

304 - Acesta, Seminarul teologic.

305 - Să fie Tit Constantinovici din grupul (fotografie încă inedită) absolvenților Facult. de Teologie din 1878 (9 inși cu spiritualul lor Mihai Fracinschi)? Dar Ilie Dugan (*Arboroasa*, 1930, p. 50) zice despre Tit C.: „s-a înecat în Prut, făcând baie, în ziua când a trecut primul examen teologic”.

306 - Aice, Moos, cu 2 o = mușchiu = păraluțe

307 - De mare grabă ori bucurie, îmbucuratul de perspectiva călătoriei, uită să scrie și cuvântul *Haus* (= „*nach Haus*” = acasă; la Stupca).

308 - Completăm noi = „*di(sem)*”.

309 - ... Bănuiește studentul nostru „la Filosofie”, ca unul ce se cam știa cu muscuța pe căciulă!....

310 - Caracteristică... indulgență apreciativă din partea scânteitorului student (care în 7 ore ticluiește o lucrare de seminar pe 6 coale mari!) pentru profesorul Dr. Ferdinand Zieglauer von Blumenfeld. După citatul *Meldungsbuch* al lui Ciprian, prof. Zieglauer făcea, în semestrul I Oct. 1878 Faur 1879: *Geschichte der Befreiungskriege* (2 ore pe săpt.) și *Historisches Seminar* (öst. Gesch.) – 2 ore pe săpt., iar în sem. II Marte-Iulie 1879: *Österreichs Kriege mit der Pforte im XVIII. Dahrgundert*, 2 ore pe săptămână. În cursul acestui an (1878-1879) Dr v. Zieglauer semnează și ca Decan al Facultății. Iar la cam finea anului 1878-79, Zieglauer va semna pentru Ciprian următorul *Seminar-Zeugniss* la fel de suveran în neglijarea interpuncției ca și scrisul studentului pentru care era scris! Adică:

Seminar-Zeugniss

(pe o foaie albă, neimprimată)

Dem Herrn Cyprian Golembiowski Hörer der philosoph. Fakultät im ersten Jahrgange bestätige ich auf sein Ansuchen dass er als Mitglied des historischen Seminars an den Übungen der Abtheilung desselben für österreichische Geschichte im letztverflossenen Semester 1878/ 79 in eifriger Weise sich betheiligt, den vorge schriebenen Verpflichtungen in jeder Beziehung nachzukömen sich bestrebt und seinen Fleiss namentlich auch durch eine schriftliche Arbeit bekubdet habe.

Czernowitz den 6 luni 1879

Dr v. Zieglauer

Director des hist. Seminars

(Abth. Für osterr. Geschichte)

Certificat de Seminar, domnului C. G., auzitor al Facultății filosofice din primul an, îi atesta, la cererea sa, că în calitate de membru al Seminarului de istorie a participat la exercițiile secției pentru istoria Austriei, în semestrul din

urmă 1878/ 79, cu asiduitate, c-a stăruit să-și împlinească, sub toate raporturile îndatoririle prescrise și că și-a manifestat sârguința mai ales și printr-o lucrare scrisă.

311 - *zu mir* – întregit de noi, apoi iar lacună.

312 - Nume nelămurit scris!

313 - după *Ūhr*, iar lacună.

314 - Începând de la „*Da kam*” (și-n grabă, *kam* cu linioara pe m nu l-ar dubla pe m), scris mai amic și mai îndesățel, ulterior, - se vede. În loc de *Iulko* (tăiat cu condeiul) scrie apoi *Hurtig*; apoi, în spațiile deteriorate, completăm nou *zu mir*, înțelegând apoi că se transportă la o chefulală, unde stau până.... la ora 4 dim., și că unul dintre acești matadori doarme la Ciprian!

315 - Completăm în numele Baltinester (și firma unu magazin de la Cernăuți, încă și pe la 1895/ 96, pe ti. Totuși, competentul Alfred Klug, în *Bukowiner deutsches Dichterbuch* (1938), n-are știre de acest Baltinester.

316 - Cu justă intuiție și-i impresionant! – cel ce era să devină marele Eusebie Mandicevski îi prezintă (îi cedează) lui C. Porumbescu textul adecvat lui Porumbescu !

317 - Se bizuia deci zdravăn în muzică acest Patak, elogiât în cântare de Adolf Hřimaly.

318 - La profesorul Marty, Ciprian înscrisesse în semestrul Oct. 1878 - Faur 1879 cursul *Einleitung in die Philosophie* (2 ore pe săpt.) vezi al lui *Anmeldungsbuch*.

319 - La finea semestrelor, profesorii atestau în caietele de cursuri (*Anmeldungsbuch*), frecventarea cursurilor de cătră studenți; profesorii dădeau deci tostătul (cuv. aproape indescifrabil)!

320 - Și iarăși pag. 270 – cine-i acest Franzl?? – pe F din „*Franzl*”, îl completăm noi.

321 - Piesa cu textul lui Baltinester - *Liebscene* – scrisă în prima redacție, la 18/II, iar în redacția a doua, la 19/II.

322 - Sublinierile lui C. Porumbescu, de parcă și dânsul s-ar fi fost mirând de viteza isprăvilor sale... Viteză care se vede și-n absența verbului auxiliar la participiul perfectelor ... și-n suveranul dispreț a interpuncției.

323 - Medicul.

324 - Alt medic.

325 - *Kabsan* se zice în iudaica ucraineană – bucovineană = un prostănac!

326 - *schon* tăiat apoi cu condeiul.

327 - Iar, în semnul alertei sale spontaneității, înclinată umorului, dânsul va scanda imediat în versuri (prinse-n ghilimele, parodiind cine știe ce citat)...

328 - Caracteristică confesiune pentru vivul, seninul temperament al lui C. Porumbescu!

329 - *so*, completat de noi în colțul paginei deteriorate.

330 - Cam uită d-lui de rechizitoriul său din 15 Nov. 1878!

331 - Totuși se pare că prin intervenția acestui bun Karl („des guten Karl”) debitorul C. Porumbescu e scos din încurcătura unei execuții judecătorești.

332 - Ortografic: „allzu”.

333 - Completăm: „(Absic)hten”.

334 - Și mereu Ciprian se va vădi un entuziast al călătoriei, al drumeției, al călătoriei înspre Stupca sa!

335 - Și cu drept cuvânt, C. Porumbescu avea să se caracterizeze (într-o scrisoare de la Viena, 25 Iulie 1881 – către Epaminonda Bucevschi) drept un „Gefühlsmensch” (ceea ce s-ar traduce cu: sufletel liric) – căci, cine dacă nu un *Gefühlsmensch* își personifică în așa fel până și chilioara sărăciei sale?! Citatul complet e: „Insbesonds re glit das von uns, ich meine Sie nud mich, denn wir sind, wie man das so im gewöhnlichen Leben nennt - Gefühlsmenschen, und gar oft haben Dinge die Andereu ganz gleichgültig erschienen, auf uns den machtigsten Eindruck gemacht” (vezi articolul nostru *Ciprian Porumbescu către Epaminonda Bucevschi* în: *Convorbiri literare*, An. XXIV, pag. 483-490.

336 - Ca, mereu în ortografia lui C. Porumbescu: „gesteckt.”

337 - Data de 20 o completăm noi, în colțul deteriorat al foi.

338 - Deci, *die Fuhr*, carul (harabaua) de la gospodăria părintelui Iraclie amenajată ad-hoc și poate, chiar cu un scaun („Sitz”).

339 - Acest Markali de la Ilișești, mai e amintit în carnetul lui C.: ff. 46-47.

340 - „et (was)” întregit de noi în colțul rupt al foi.

341 - *Ich lies* în loc de „*ich lese*” – formă regională – familiară, analogizată după pers. a 2-a și a 3-a: *du liest, er liest*.

342 - zabca ar fi broscuță.

343 - Frate-su.

344 - Completăm noi: „*nieder (lege)*”.

345 - Completăm noi: „(Vate)r *schlaft i(m)*.”

346 - Completăm noi: „*Sa(mstag)*”

347 - Întrebarea rămâne: Care *Polcă*? Cea mai apropiată ca dată? *Kleeblatzen* din 20 Sept. 1878? *Souvenir de Iassy* din 7 Iulie 1878?

348 - Un Piczak amintit în pag 33 a acestui *Tagebuch*.

349 - Oficiul poștal se afla (ca și astăzi, 1957!) la Ilișești!

350 - Deci frunțașă comună bănățeană Șiria, locul natal al lui I. Slavici

351 - De la *Bett* până la *Sonntag* stenogram, sistem *Gabelsberger* descifrate (în 14 Sept. și 9 Oct. 1957) cu prof. Rudolf Renner. Pasagiile scrie între parantezele roșii ... nu se vor publica!

352 - Iar cu această Mali și cu d-l Ciprian, pare că-i oleacă de încurcătură!...

353 - Ortografic: „letzter.”

354 - Completăm noi: „(ha)be.”

355 - Completăm noi: „(a)ssen.”

356 - Alt joc de cărți.

357 - Iarăși alt joc de cărți.

358 - *Liturgia pentru timpul postului* – v. pag. 42 din *Tagebuch*.

- 359 - Completăm noi: „*Di(enstag)!*”
- 360 - Irma, fiică a lui Onkel Josef Mally și a Olimpiei (fiică a preotului gr. cat. Iulian Klodnicki).
- 361 - Și acordor de pian știa să fie Ciprian.
- 362 - Scris în capricioasa ortografie a lui Ciprian și fără de *ie!*
- 363 - *Ich* completat de noi
- 364 - Punctele de suspensie – ale resemnării.....
- 365 - Corect: „*zuhaue*”!
- 366 - Probabil directorul de mai apoi Ștefan Dracinschi.
- 367 - De oboseală, grabă (mai ales graba acestui scris indiferent și lăsător, cu multă umplutură de prisos) și de „*Kopfschmerz*”, cronicarul nostru scrie până și Raht, în loc de Rath!
- 368 - Da! Ciprian Porumbescu vibra intens pentru poezia firii, pentru viața de la țară.
- 369 - Una dintre operetele compozitorului și publicistului (libretistului, autor de texte p. operele și operetele sale comice, dar și de texte p. alți compozitori: J. Strauss, Suppé și Millöcker) Franz Fr. Richard Genée (1823–1895), *Der Seekadet* (H. Riemann, *Musik – Lexikon* 1905 pp. 464-465).
- 370 - Citatul muzical nu prea lămurit scris! Poate fi și: *fa diez sol* (anacuruză) și apoi de 4 ori *mi*. Să fie un fragment din *Allegro con fuoco* vezi ed. 50 *Operetten für Pianoforte de Franz Goerner* (ed. Globus, Berlin)? Iar pentru anul 1879, *Seekadet*-ul, datând din 1876, era lucru cam proaspăt.
- 371 - „*I(ch)*”, completat de noi.
- 372 - „*will*” – stenograme.
- 373 - Da – da! Povestea cu Mali (v. și pag. 42 din *Tgb.*
- 374 - Amintitul oarecare Markali, din pag. 40 (*Tgb.*).
- 375 - *m* din *zum*, completat de noi.
- 376 - Din greșeală, ci 2 a!
- 377 - Completăm inadvertența *vergangen* cu *vergangenen*.
- 378 - Dar dece *wehmuthig*?
- 379 - Altă calitate a omului Ciprian: Bucuria de-un interior intim – cald.
- 380 - Ce mi-i și ce ți-i și cu ortografia, când prea ești la largul tău și, după ce, 7 rânduri mai sus, l-ai pe „*ziemlich*” cum se cuvine, îl scrii acum pe „*vieleicht*” și pe „*überal*” cu câte 1 singur l!... Iar diese stiquetlose Benhmen – ca să rămânem în expresiile lui, Iraclie 9 v. pag. 6 din *Tgb.* și aici pg. 247) - și-n ortografie, e altă caracteristică din temperamentul lui C. Porumbescu - și dânsa se vădește și-n opera lui muzicală!
- 381 - Bertha și Minna.
- 382 - Completăm noi: „*De(r)*”.
- 383 - Cari încep cu: „*Meine*” și se termină cu „*Bertha*”!
- 384 - Lipsește un cuvânt ca: *worauf* sau *dann* = apoi.
- 385 - Deci o atestare a țigăniei de la Stupca.
- 386 - Avea bietul teologel absolvat destul să postească ... la Viena.

- 387 - Completăm în colțul paginii rupte: „(schrei)bt.”
- 388 - Știm că Iraclie era un harnic cititor de ziare și avea și pasiunea corespondenței.
- 389 - Un fel de gogoși coapte, nu în untură, ci în tavă.
- 390 - Ciprian scrisese dintru-ntâi „Samstag 29” – dar anul 1879 era ordinar (nu bisect) și deci, 29 fu tăiat - șters.
- 391 - „Bedenken” (răsgândire)..., fiindcă era prima vizită la prezumptiva cumnătică a lui Ciprian și a Mărioarei: logodnica fratelui lor, Ștefan.
- 392 - Călătoria, firește, cu căruța părintelui Iraclie.
- 393 - Completăm noi: „Pr(ufung)”
- 394 - Completăm noi: „(W)ir.”
- 395 - Firește! Dânsul, Ciprian, cel deprins. Ca la *Arboroasa* sau ca la Ceahor etc. de-a fi matca albinilor, vorba lui C. Morariu!
- 396 - O răzbunătoare Nemesis îi stoarce deci această confesiune aceluia, care la știrea despre logodirea lui Ștefan, se pripise să anticipeze.
- 397 - Iarăși semnul întrebării, în loc de cel al exclamării!
- 398 - *Țipserii* ca și *Șvabii* Bucovinei, o populație nemțească, colonizată de stăpînirea austriacă.
- 399 - Caracteristice reflecțiuni (de rezonanță empirică) ale liricului C. Porumbescu!
- 400 - I – completat de noi.
- 401 - De la Șiria, la care deunăzi trimitea niscai piese muzicale și știm că Ciprian își vindea o seamă de compoziții.
- 402 - Îl completăm noi pe *m* în „(de)m”.
- 403 - Profesorul Ion Drogli (1832 – 1887), soțul Aglaiei Eminovici (soră a lui Eminescu).
- 404 - Diction făcând parte din alaiul șarjelor ironizante față de cel ajuns la ananghie și la aman și care stă să se descurce, dar singur nu prea știe cum.
- 405 - În mod excepțional, aice *Mittwoch* ortografiat corect cu 2 tt.
- 406 - Completat de noi: „(nothig)en”.
- 407 - *mich* scris de două ori
- 408 - *Montag*, subliniat de trei ori
- 409 - *Gott*, repetat.
- 410 - La onomastica lui Josef Mally, 19 Martie st. nou (1879), fiind ziua Sf. Iosif la rom – catolici.
- 411 - Locuție germană care ar exprima figurativ rezultatul vorbăriei fără de frâu: „îmi găurește burta cu atâta vorbărie”.
- 412 - Dimitrie și fratele său Ilarion.
- 413 - Da! Deși numai Societatea studențească *Junimea* se bucura de atâta prestigiu, încât lumea, și de prin provincie o gratifica cu chete și danii.
- 414 - Uită să-l scrie pe *ich*: *hatte ich*.
- 415 - Mihail Klodnicki, fratele mamei lui Ciprian.
- 416 - Nume nu prea lizibil scris.

- 417 - Subliniat de 3 ori (ca și data de 17 Martie, a Berthei).
- 418 - Frază subliniată ca și cea pentru Bertha, din 17 Martie.
- 419 - Completăm noi: „i(ch)”!
- 420 - Societatea *Junimea*.
- 421 - *Freund!* (Amic)-
- 422 - Care însă în caietele de cursuri ale lui Ciprian (pentru Facultatea teologică pg. 5 și pentru Facultatea filosofică pg. 1 și 2, de 2 ori), semnează cu Hofmann.
- 423 - Întâi scrisese *ist*; apoi, peste ștersături, *war*.
- 424 - Probabil *Liturghia p. timpul postului* – v. pg. 42-43 din *Tagebuch*.
- 425 - În *Anmeldungsbuch* (Caietul de cursuri) pg. 3 citim: „Nachtragliche Inscriptions-bewilligung von akad. Senate datto 29 Marz 879 z. 298 Cz. 1/4 879” și semnătura indescifrabilă a noului chestor.
- 426 - ortografic: „*schabig*”! Dar cine-ar mai sta să semnaleze neglijențele comodului C. P. într-ale ortografiei!
- 427 - În idiom evreiesc – ad-hoc: „*Sadigirer*”, în loc de „*Sadagurer*” sau „*Sadagorer*” – de la cuiabarul iudaic *Sadagura*.
- 428 - Și iarăși fals: „*nach Hause*”, în loc de: „*zu Hause*”! v. pag. (din *Tagebuch*) 47.
- 429 - Drama *Die Ahnfrau* (1816) a poetului austriac Franz Grillparzer (1791-1872).
- 430 - Hotărât! Pentru temperamente așa de... „împrăștiate”, scrisul nu-i decât o piedică! Și-n loc de „*zehnfach*”, ne pomenim cu: „*zenhfach*”!; Ca și mai sus.
- 431 - Tatăl Lolei, devotata amică a Bertei și a lui Ciprian. Om de omenie. Lichtenberger a fost mult timp primar al comunei Ițcani.
- 432 - Până și la un „*Her*” cu un singur r (și care-i boierul Flondor tatăl lui Otto Flondor) ajungem în ortografia cipriană.
- 433 - *auf* scris de 2 ori.
- 434 - Completăm noi: „*S(amstag)*”
- 435 - *Strons*, cuvânt studențesc, cu înțelesul bani.
- 436 - Hotelul „*Russie*”.
- 437 - Ce-o fi fost acel Convent?
- 438 - *Romanisch* pe atunci; *rumänisch* mai apoi.
- 439 - *Strich* - promenada femeilor de consumație.
- 440 - După Dr. Daniel Sanders, *Handwörterbuch der deutschen Sparche*, Ed. V, Leipzig. 1893, pag. 628: *der Ramm* = berbece - *și rammeln* = a se împerechia (despre animale vorbindu-se). Ar fi, deci, să ortografiem cuvântul „*rämmeln*”.
- 441 - Una din fiicele pastorului Gorgon.
- 442 - Completat de noi: „(m)*usste*”
- 443 - Începând cu „*Geo*” – incl – „*sie*” – stenograme
- 444 - Cuvintele: „*Treo mehr*” – stenograme.

- 445 - Subliniat de două ori.
- 446 - Se bucură nespun - și de călătorie și de călătoria acasă, la Stupca!
- 447 - Adică, mai corect: „*das alte Frl!*”
- 448 - Completat de noi: „*u(ber)*.”
- 449 - Probabil *Kramer* = *Kramer* cf. *Tgb.*, pag. 42.
- 450 - Uită să-l scrie pe: *zu*.
- 451 - Corectăm: „*grosse*”.
- 452 - Întregit de noi: „*(o)ft*”.
- 453 - Subliniat.
- 454 - Vorbă mare spusă-n ceas rău!...
- 455 - Completăm noi: „*i(m)*”.
- 456 - Citește: „*deprimiert*”.
- 457 - La Curtea boierului Popovici.
- 458 - Citește: „*Das Begrebniss*”.
- 459 - Și iarăși cuvânt mare spus în ceas rău! – Punctele de suspensiune ale lui Ciprian.
- 460 - Completăm noi: „*v(orwards)*”.
- 461 - Deci Marți, 15 Aprilie stil nou.
- 462 - Și iarăși, în atâta duim de neortografie, nu fiindcă autorul n-ar fi inițiat în tainele ortografice, ci fiindcă dispune de-o genială neglijență în cele formale, un *obwol* fără h!
- 463 - *maje-jestaten* – gândăvit pe a 2-a silabă!
- 464 - Titlul oficial al Rectorului universitar, al Magnificenței Sale Rectorului era în Austria *Rector magnificul*.
- 465 - Comersul = întâlnire de mare ținută, în prezența somităților universitare și diverși musafiri, inclusiv reprezentantele sexului gingaș - a studenților, fie pe fiecare societate studențească în parte, fie cu toții la un loc. Comersul se sărbătorea, în finalul său, și la mese întinse garnisite și cu lichidele lui Bacchus.
- 466 - „*Pajura neagră*” cunoscut mare hotel cernăuțean, de clasa I-a.
- 467 - O fi cântărețul Ilie Hostiuc din grupul Corului studenților teologi cu Isidor Vorobchievici-Hostiuc, acumă preot la Camena?
- 468 - Comună în nord de Cernăuți.
- 469 - Și mereu, mereu *Quati(e)r* fără de *r* la prima silabă!
- 470 - Stenogramele, de la „*in der Nacht*”.
- 471 - Cf. pag 6. din *Tagebuch*.
- 472 - În fine un *ck* (după vocale) în ortografia lui Ciprian!
- 473 - Nume nu prea descifrabil.
- 474 - Mărturisire (senzație) foarte caracteristică!....
- 475 - Sport pe care d-lor îl practicau cu osârdie.
- 476 - Mina Gorgon.
- 477 - Intim al lui Ciprian, care... va asista și la înmormântarea lui Ciprian.

478 - Poliedricul Ciprian, care se va descurca și la aparatele de gimnastică ale lui Vater Jahn, avea interes și pentru muschetăreasca harcea-parcea a studențimii.

479 - O fi Ștefan Tomovici din același Cor al studenților teologi, dirijat (cam în 1874 – 1875) de Isidor Vorobchievici.

480 - Da! C. Porumbescu era meșter și-n ticluirea de ample scrisori, dar și cu mult șart redactate!

481 - „Corectează” sau *waren wir* sau *war ich*.

482 - Ba-n 1879, *Înălțarea Domnului* cădea în aceeași zi și la catolici, în 22 mai st. nou / 10 Mai st. vechi.

483 - *I* din *Ich* completat de noi.

484 - Examenale semestriale la Universitățile austriece se chemau Coloquii.

485 - Întregirea noastră: „(*wir*)*d*”

486 - Întregit de noi: „(*wei*)*ter*” . Și iată în această pagină, 79, un adevărat imn, un *Hohelied* al Iubirii, cântat – nu-n tonuri, ci-n cuvinte – de Ciprian Porumbescu Bertei Gorgon... care-l merita!

487 - Poate că nu e bine descifrat numele acelei ape-minerale.

488 - Iause – gustarea de după-amiază, dintre dejun și cină; în Austria cafeaua cu lapte, așa – zisa *weisser – Kaffee* = cafeaua „albă.”

489 - Și de pe acuma, reflexiuni asupra morții!...

490 - Completăm noi: „(*morge*)*n*”.

491 - Completăm noi: „(*eine*)*n*”.

492 - Așadar primblări obligatorii – poate din ordinul medicului.

493 - Completăm noi: „(*spazie*)*ren*”.

494 - Cine o fi?

495 - Dorul de casă, dorul de Stupcă e caracteristic pentru liricul C. Porumbescu

496 - Uită să scrie cuvântul *Nacht* = noaptea.

497 - Stenograme de la „*ware*” – incl. „*wollen*”.

498 - Stenograme „*Ihre Mutter*”

499 - Stenograme: „*sie zu heiraten!*”

500 - Stenograme: „*und*”.

501 - Nina și Berta.

502 - Prevestirea fatalului final!....

503 - Numai că de data aceasta Ciprian, uită să scrie (v. pag. 80): „*aber ich weiss traotzdem, wie es mit mir steht.*”

504 - Ortografic: *Tagsuber*.

505 - Da! Cel ce nu odată era prins de C. Morariu cu ochii înlăcrimați... și cel ce știa să-și plângă neîmplinita iubire în acele elegii ale sale, e Ciprian Porumbescu, la chiar cei aproape 26 de ani ai săi, era în stare să plângă mult.

506 - Și - ai zice că Ciprian Porumbescu ne servește aice textul la cutare stampă de Franz Xaver Knapp...

507 - Așadar gaudienele exerciții întru cele ale ajunatului încep, pentru bietul C. Porumbescu nu abia la Viena, ci chiar și de pe la la Cernăuți.

508 - *bei uns* = la noi – adevă la Societatea *Junimea*.

509 - Mare sărbătoare în Biserica romano – catolică, sărbătorită și cu mare procesiune.

510 - Cum deci la 10 Iunie, Ciprian însemna în *Carnetul* său: *schreibe etwas* (vezi *Tagebuch* pag. 37), - înțelegem că scria și la această conferință a sa.

511 - Tânărul student Ciprian folosește o vastă bibliografie, din care citează:

1 - Döllinger - *Iudenthum & Heidenthum* f. 458 – (notă a lui C. P.). Se pare că e citat teologul catolic Johann Ignaz Döllinger (1799-1890);

2 - Denkm. D. *Kunst v. Guhl & Gaspar* + 1 p. XIV – (nota lui C. P.) – Ernst Guhl (1819-1862), istoric al artelor;

3 - O. Muller, tab. LX, f. 302 și Guhl tab. XV f. 14 – (notă a lui C. P.);

4 - Kugler f. 98 – (nota lui C. P.) – Probabil Franz Kugler (1808-1858), istoric al artelor;

5 - E. Braun: *Die Ruinen & Museen Roms* p. 796. – (nota lui C. P.) - Deci arheologul Emil Braun (1809-1856), *Die Ruinen und Museen Roms* 1854. Își anticipa deci C. Porumbescu călătoria sa italiană din...!

512 - În loc de *stau*, C. P. corectează (cu creionul): *ocupă*.

513 - În loc de *în rândul*, C. P. schimbă (cu creionul): locul – încât fraza va fi: *ocupă... locul prim*.

514 - dispeseciuni = calităților, virtualităților native.

515 - Schimbat de C. P. cu *sunt*.

516 - Corectat de C. P. cu: *sl*

517 - Schimbat de C. P. cu: *productele*.

518 - Completat de C. P. cu: *unui*

519 - Probabil cânturile sau cântările.

520 - *q* tăiat apoi de C. P.

521 - alaiuri!

522 - Cuvintele festive *nu lipseau* ... înlocuite de C. P. cu: *totdeauna era muzică de flaute*.

523 - *tren!* Germ. Zug De înlocuit cu alai.

524 - Dintru-ntâi C. P. scrisese: *jucători(u)*, înlocuit apoi cu *jucăuș*.

525 - Cuvintele se cam strâmbă, înlocuite cu: *vine încovoiată*.

526 - Îndreaptă: *au*.

527 - Cifrele 1, 2, 3, aruncate în cerdac, râvnesc topica: Romanii fără-ndoială a(u) adoptat.

528 - Pentru mania pluralului feminin în e (ca și mai sus (pag. 4): *picturile mai târzie*) vezi Leca Morariu.

529 - Cifrele 2, 1, aruncate de C. P. deasupra, (iar de noi, din considerații tehnice ale tiparului, alături) ar realiza topica improprie: *Dacă năzuia Elinul...!*

530 - Iar expresia *năzuia într-acolo* ea cam aduce a nemție!

531 - Ca statul să nu sufere o acădere.

- 532 - Să fie oare germanul *sich ausbilden* cauza acestui bizar se escultivă?
- 533 - Palate!
- 534 - arhitectonică – vrea să zică autorul nostru.
- 535 - plastică (arta plastică, die bildende Kunst) – înțelegem noi!
- 536 - Topica... negermană: Roma era.....!
- 537 - Dionysios din Halikarnassos ('n Asia Mică), descinde de la Roma în an. 30 înainte de Hr. Să-i zicem arheolog cu opera sa despre antichitățile romane.
- 538 - Iarăși *a*, în loc de au.
- 539 - Și iarăși forma regională a pers. a 3-a plur. Din imperfect, fără dezinență -u.
- 540 - Pausanias - autor grec. În *Descrierea Greciei* tratează și operele de artă, tradițiile etc.
- 541 - Îndreaptă iarăși al.
- 542 - În grabă, C. P. scrie: cetățani!
- 543 - Tot graba (?) ni-l dă pe acest *baețe*(?)
- 544 - Încă – după germ. *auch*!
- 545 - Cuvântul *sta*, înlocuit cu: *era*
- 546 - Dintru-ntâi C. P. scrisese: *de* (= de la?).
- 547 - *Prourmiez*, barbarism, după germanul *fort-setzen* = a continua.
- 548 - Dintru-ntâi C. P. scrisese: *de fier* – înlocuit apoi cu *oțelit*.
- 549 - n-au
- 550 - Expresie bizară a lui C. P. acest *spre ca să* = *ca să vezi*.
- 551 - *Educator* vrea să zică C. P.
- 552 - Adaos cu creionul: (*nu cereau*) nemică de la dâșșii.
- 553 - Cuvântul *domnii* înlocuit (în creion) cu *signorii*.
- 554 - După *entusiasmați* adaus cu creionul *împreună cu* – dar nici această nu lămurește fraza!
- 555 - dansatoare
- 556 - imorale!
- 557 - *făceau* înlocuit cu: *cântau*
- 558 - Bänkelsänger = lăutar de tavernă.
- 559 - Lucius Apulejus, nasc. Pe la 125-130 după Hr., la Madaura (Africa). Opera lui principală e *Metamorphoseon* s. de Asino aureo libri XI (cu deliciosul episod despre Amor și Psyche).
- 560 - Sfântul Ambrosius, nasc. la Trier (după H. Riemann – *Musik Lexikon*, 1909, p. 31) în 333 și mort în 397. Din 374 episcop de Milano (ales contra voinței sale și chiar înainte de a se fi botezat!!) Pasionat cultivator al muzicii, ba și compozitor de imnuri (părintele imnologiei latino-catolice). Inovator în muzica bisericească occidentală după modelul cântărilor răsăritene.
- 561 - Istoricul, din sec. IV după Chr., Sextus Aurelius Victor.
- 562 - Iar paranteza lui C. P. (de la Ambrosius până la incl. Theodosie) nu prea are rost și denotă doar necontrolul riguros al msului.

563 - Martianus Capella, născ. 456 după Chr. (și dânsul la Mandana, Africa) autor al enciclopediilor *De nuptiis Philologiae et Mercurii* și *De septem artibus liberalibus*.

564 - Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius, născ. (după H. Riemann - *Op. cit.* p. 159) pe la 475 d. Chr., la Roma. Ajunge mâna dreaptă a lui Theodorich cel Mare, regele ostrogoților, iar, în cele din urmă condamnat la moarte și executat, la 524 (526) - Filosof și matematician, B. are și operă, în 5 cărți, *De musica*.

565 - Deci și pumnulisme (v. mai sus: *monumintele dispuseciunilor etc.*)

566 - ?

567 - i-l sau îl – voia să zică C. P.?!!

568 - Magnus Aurelius Cassiodorus născ. pe la 485 la Seyllaceum (Schillazzo) în Lucenia, mort la 580, agreeat al Curții lui Theodorich și Atharich. Capitolul *Institutiones musicae* din opera sa *De artibus ac disciplinis liberalium litterarum* îl erijează (după H. Riemann - *Op. cit.* 1909, p. 226) alături de contemporanul său Boethius în principalul informator al evului mediu asupra teoriei muzicale antice.

569 - ?

570 - Modificat de C. P. (cu creionul): *să fi întrebuințat-o.*

571 - Schimbat de C. P. (cu creionul): *însuși.*

572 - Schimbat de C. P. (cu creionul): *mare.*

573 - Nume descifrat de Emanoil Iliuț cu scrisoarea-i din 16 XII 57 în care ne-a reprodus întreg cap. 2 din Titus Livius *Ab urbe condite*, liber VII.

574 - C. P. scrisese întâi: *vorbiau*

575 - *Corectat* (vorba vine!) de C. P. cu: *voia sa.*

576 - *Corectat* apoi *drame.*

577 - Diomedes (din sec. 4 după Chr.), autorul unei *Ars grammatica* în 3 cărți.

578 - ?

579 - C. P. scrisese întâi: *componistul.*

580 - de-ai lui!

581 - *făcut* corectat de C. P. cu: *compus*

582 - Publius Terentius Afer, născ. 185 ante Chr. la Catargo (Africa - de aceea Afer), mort la 159, autor a 6 comedii (deci vodeviluri).

583 - Modificat de C. P. cu: *Dar avem cunoștință...*

584 - prin.

585 - Aelius Donatus, gramatic din sec. 4 după Chr., la Roma. Are o *Ars grammatica* și comentarii la Terențiu și Virgil.

586 - Îndreptat apoi de C. P. cu: *ouverture.*

587 - Inițial C. P. scrisese *dife*, adică sta să scrie mai corect: *diferitele.*

588 - Îndreptat în: *joca!*

589 - *Aceasta* – cuvânt tăiat, șters (?) de C. P. (?).

590 - *Construiau.*

- 591 - Urmează 2 cuvinte indescifrabile
 592 - predominarea! Tot bizarerie pumnulistă!
 593 - C. P.: schimbișiu.
 594 - Schimbat de C. P. cu: *caracterul ei cel frumos*.
 595 - C. P. voia să continue cu: *se forma la* – cuvinte pe care în urmă le suprimă.
 596 - *numai* adaus ulterior.
 597 - C. P. voia să continue cu: *o*
 598 - Cuvântul *ațâța* înlocuit cu *irita*.
 599 - C. P. scrisese întâi: *demo* – demoralizarea
 600 - Piesa, mâncarea!
 601 - *ferculum* -i = rând de bucate, fel de mâncare.
 602 - *luxuria ministra* ar fi îmbelșugare auxiliară.
 603 - Din Gades, astăzi Cadix în Sud – vestul Spaniei.
 604 - Marcus Valerius Martialis (43-104 după Chr.), din Bilbilis (Spania) – deci crăian al Gaditancelor – dar trăit și la Roma, mare poet latin, *Rege al epigramaticei* în cel mai deplin înțeles al cuvântului îi zice traducătorul lui în nemțește Theodor Schuppli.
 605 - Prețioasă, această deprecieri a operei moderne de către C. Porumbescu!
 606 - erau
 607 - ce maestru mor eu!
 608 - Dintru-ntâi C. P. scrisese: *pe turnul lui...*
 609 - al!
 610 - Corect: Maecenas.
 611 - Poate fi și: devine. Alte corecturi (ștersături), din toiul primului scris – ceea ce parcă denotă că stăm chiar în fața primei redacții (ciorna!) pripitului autor C. P. – sunt cuvintele semnalate cursiv: *Însă ridicul și un devine el dacă citim încoronatul comediant dacă citim....*
 612 - subțiri!
 613 - În loc de: *dulceața*, cum scrisese întâi.
 614 - În loc de: *un cântăreți*, cum scrisese întâi.
 615 - C. P. scrisese întâi: *după cum*
 616 - ?
 617 - Traducerea lui *saltavit* ar fi: *dansa*
 618 - Dar instrumentul muzical pandura nu ni s-a descris!
 619 - Și iarăși instrumentul *organum* iarăși nu ni-i descris.
 620 - ?Lampidius?
 621 - Decimus Iunius Juvenalis (cam între 42 și 125 după Chr.), important poet satiric.
 622 - = dansatorului.
 623 - Și tot în pripa scrisului, conferențiarul nostru uită să înșire în traducerea-i și citera!

- 624 - Cuvântul următor, dar șters – tăiat e: potop.
- 625 - Ecoul lui *inter arma silent Musae*.
- 626 - Cineva, corijează: *noue*.
- 627 - Semnătura repetată și aici.
- 628 - Vezi detaliile celor două lucrări, prezentate într-n capitol anterior.
- 629 - Până și cerneala (mai concentrată în pg. 3-8) pare că indică acelaș fapt.
- 630 - Deși unii îi zic lui *Crai-Nou*, operă.
- 631 - I. Grămadă - *Societatea academică socială-literară România Jună din Viena, 1871-1911*, Monografie istorică, Arad, 1912, p. 77 și 155.
- 632 - Lucru firesc acesta ca struneala de salon să nu-i priască acestui temperament natural care putea face notă stridentă și cu a sa purtare lipsită de *etichetă* – *etiquetloses Benehmen* (pg. 6 din *Tgb*).
- 633 - Poate Göbl; G – *asimilat* lui z din zum!
- 634 - Vezi pag. 32 din *Tagebuch* .
- 635 - Vezi pag. 39 din *Tgb*.
- 636 - Citește: *endlich*
- 637 - Suburbia a Cernăuțului.
- 638 - Primblări – se vede prescrise șubrezitului de plămâni C. Porumbescu de către medici!
- 639 - Frază subliniată de C. P. și la care, cu un asterisc, adaugă (cu altă cerneală) în subsol, nota: *Und auch bie jetzt – bis zum 16. Aug. Habe ich nicht geraucht u. werde auch nocht Mehr Tauchen.* - *Și chiar și până acum – până-n 16 Aug. N-am fumat și nici nu voi mai fuma.*
- 640 - Nume nu prea descifrabil.
- 641 - Vezi pag. 42, 43 din *Tagebuch*.
- 642 - Subliniat de 2 ori.
- 643 - Apă minerală – după comuna Selters în Oberhessen.
- 644 - Mărturie caracteristică pentru dornicul de iubire Ciprian.
- 645 - *La noi* – la Soc. *Junimea*?
- 646 - Nu putem preciza ce fel era acest *Convent*.
- 647 - Numele nu e prea descifrabil.
- 648 - Lăpușna, în munții Bucovinei, la cam 6 km. spre nord de Șipotele Siretului, pe vremuri, mult cercetată stațiune balneo-climaterică – cf. Leca Morariu; *Ce-a fost odată, Din trecutul Bucovinei*, Ed. I-a, Cernăuți, 1922, pp. 67-81 și 99-101, sau Ed. a II-a, București 1926, pp. 55-66 și 83-84.
- 649 - De ortografiat *Grosseltern*
- 650 - Nostimă generalizare a acestui alt *bătrân*
- 651 - Așadar, Iulo-și vinde galoșii..., Ciprian, pantalonii, și bietul *fruștiuc* (*Fruhstük*) tot iese.
- 652 - Evident că nu... digestia a precipitat sfârșitul lui Ciprian!...
- 653 - Adecă la Stupca.

654 - *Că nemică nu-l descurajează pe om așa ca foamea* – îi va scrie el și părintelui său Iraclie, de la Viena, în 14 Nov. 1879 (vezi Leca Morariu - *La semicentenarul C. Porumbescu*, Suceava, 1933, p. 30.

655 – (La 16/6 colocează la Loserth din ist. română! L. M)

656 - Foame – nefoame., dar când dă de-un lucru excepțional, ca predilecție aceluia meșter Iezuit, nu obosește să-l asculte chiar și de 2 ori pe zi!...

657 - Mai târziu *Junimea*, intrând pe-un făgaș mai propriu-românesc, se emancipează de această frățietate cu Clubiștii nemți, descotorosindu-se și de acelelalte apucături ale burșilor neromâni: excese de cheflie, scrimă etc.

658 - Așadar și tantișoru ... pianistă!

659 - Record de libertate ortografică: Până și Stickel cu i, în loc de ii!

660 - Notat telegrafic, pentru: *bin nicht spazieren gegangen*.

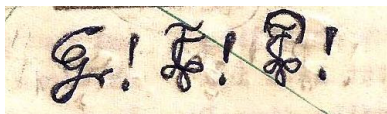
661 - Colocviul (studentului cu profesorul) se zicea examenul semestrial din cursul audiat.

662 - E apogeul a tot ce se poate numi confort în casă și masă pentru studentul C. Porumbescu.

663 - *das heisst = id est*.

664 - Urmează trei țircluri (nemțește Zirkel) – semne simbolice – ornamentale ca d. p. acesta pentru Soc. *Junimea* (înghirland inițialele V. C. F. J., cu semnificația *Vivat, crescat, floreat, Junimea*).

Iar aici, în pag. 96 din *Carnetul* lui Ciprian, cam următoarele 3 țircluri: pe cari le-am descifra ca:

Vivat, crescat, floreat Golembiovschi (Gorgon) Ciprian! Porumbescu!

665 - E așadar vorba de Otto Flondor!

666 - Lipsește articolul: *in den Volksgarten*.

667 - Stenograme începând cu: *kusse* și terminând cu *ab*.

668 - Boierii bucovineni mai aveau deci relații cu Basarabia.

669 - *Stroh* = paie; *Witwe* = văduvă. *Strohvitwe* = soție al cărei soț e pe câțva timp departe de ea; așadar, nu văduvă de paie, ci (într-o interpretare, se pare, umoristică - după un obicei medieval soție care, în absența soțiorului, trebuie să doarmă... nu pe salteluță sugerătoare de... gânduri *rele*... ci austerul așternut de paie goale!...

670 - *Bett*, ortografie aice cum se cuvine: cu doi *tt*!

671 - O fi avut Flondor în grădină și-un vișin?

672 - Se vede că Ioan Iliuț, colegul lui Ciprian din Corul de la 1874-1875, dirijat de Isidor Vorobchievici (v. Ilie Dugan - *Arboroasa*, 1930, p. 15 - unde Iliuț e greșit scris: Iliăș!) și vezi fotografia absolvenților Facultății de Teologie – Cernăuți din 1878, cu Ioan Iliuț în colțul din stânga, șezând în fața lui Orest Popescu.

673 - Probabil un Vasile Dașchievici; dar cine-o fi?

674 - Citește: zur.

675 - Lucavița și Lucavățul, comune din Bucovina. Iar Tarnavski o fi Mihai Tarnavski din același grup al absolvenților de la 1878-9 cel mai scund, în picioare, la spatele rectorului Mihail Dracinski.

676 - *Nach Mitternacht*.

677 - Alt avantaj al locuitului la obraze subțiri: Că trebuie să-ți camuflezi năravurile.

678 - Sfârșitul numelui, indescifrabil

679 - Deci și Iulo, student! Student care-și... plagiază (?) lucrarea de seminar.

680 - Altă bodegă sau așa ceva.

681 - De la acest *Sontag 6. Iuli*. (deci cam ½ din pag 100 a *Carnetului Tagebuch*) și până la, inclusive, *in dem ein Rumane Prasident ist* (din pag. 105, sus) publicat, cu introducere, note și traducere, de subsemnatul în articolul *Pagini inedite din Ciprian Porumbescu*, din rev. *Cetatea Moldovei*, (Iași), An. IV, vol. IX, Nr. 4, din Aprilie 1943, pp. 5-9.

682 - Decedată în 5 Aug. 1876.

683 - Corect: *Tod!*

684 - Și iarăși: *zur Begrabniss!*

685 - Urmează un cuvânt nelămurit! Să fie: *hemnd!*

686 = Berta u. Minna.

687 - Voce a adevăratei iubiri!

688 - La întorsul paginii, și prisosul *auch* (= și) alături de *nebst* (= pe lângă).

689 - Citește: *in den Musikverein*.

690 - Poate: *sagen*.

691 - *Peisse*, pe evreiește - perciuni!

692 - Și la câți alți compozitori (moderni!) nu s-o fi potrivit această (pentru dânsul atât de caracteristică) apreciere a lui Ciprian Porumbescu!

693 - Și mai iată la ce conluzii (și la ce expiare !) ajunge admiratorul cântărilor din templul evreiesc al Cernăuților de la 1878!

694 - Fraza din urmă e adaosă ulterior; și ea dă de înțeles că un... președinte ca C. Porumbescu, altfel de regim ar prezida în *Musikvereinul* Cernovițului...

695 - Da! Ceea ce se evidențiază și cu următorul certificat păstrat:

Colloquium-Zeugniss

Herr Cyprian Colembiowski, ordentlicher Horer der philosophischen Facultat im Sommer – Semester, hat sich am heutige Tage bei mir einen Colloquium aus Romischer Geschichte mit gutem

Erfolge unterzogen. – Czernowitz, am 8 Juli 1879.

Losert

K. K. Universitäts Professor

696 - *Usn* – deci, probabil, și Iulo.

697 - Wir = cei de la *Junimea*.

698 - Ca de atâtea ori, Ciprian scrie și adverbul *morgen* cu majusculă.

699 - *Kneipe, Schlusskneipe*, chefurile, duelgismul... – obiceiuri teutonice de la care, apoi, *Junimea*, redresată la mai sănătoase obiceiuri românești, a renunțat mai apoi.

700 - Societatea *Junimea*.

701 - În fine, un i inițial, scris de C. Porumbescu cu J, nu cu I!

702 - Deci, gata la te miri ce năzdrăvănie, iată-l pe Ciprian ticluind și-o scrisoare în franțuzește.

703 - Cursul din istoria Austriei din care C. P. va colocva în 12 VII.

704 - Iar acest N. M. citit *Nach Mitternacht* (= după miezul nopții), fiindcă la I. Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, 1916, p 139, citim că Teoctist a murit în 27 Iunie 1879, iar 27/6 st. vechiu 1879 ar fi fost 8 Iulie st. nou nu al lui C. Porumbescu

705 - *Eterna lui amintire!* – românește și chiar neolitic îi zice C. Porumbescu chiriarhului pe care îl glorificase în text și melodie.

706 - Așadar nu *Kneipă*, ci ședința socială, cu ceva literatură și cântări ceea ce a fi mai de obrazul Societății *Junimea!*

707 - Întregește: *eine literarische Sitzung*. - Și iată că ședința socială se întregește de la sine! Aice, conferința; iar mai încolo și chileala!

708 - *d. i.* = *Das ist sau id est*

709 - Confuzie! Când a fost C. P. la *Festkneipa Clubiștilor*, seara, dacă, în 9/7 – Miercuri-seara, chefuiește cu ortacii, iar Joi, la 12 amiazi asistă la deschepuirea camarazilor Clubiști???!!

710 - = *war's*.

711 - (?) Cuvânt indescifrabil!

712 - Aice, colocviul are cu totul alt înțeles - și să zicem chiar la polul opus decât cel al temutului examen semestrial, în academică discuție (colloquium!) cu profesorul. Adecă: *Kneipele*, zise și *Comersuri* (mai ales cele festive) din tradițiile studențimii, de educație *academică* (universitară) germană, se desfășurau cam după următorul șablon... Și cine-ar putea afirma că dânsule n-au constituit o parte integrantă din viața studentului (și artistului) C. Porumbescu? Faimoasele ședințe sociale ale *Arboroasei* și-n continuare cele ale *Junimii* nu se putea să difere prea mult de tipicul general! Deci: la lunga masă-ntinsă, din mijlocul sălii, în zăngănit de *pocale*, pletora membrilor activi din respectiva societate academică solennizantă. În capul mesei președintele; în celălalt cap, *contrapunctul*, zis și *contrariul*. Și toți, în ținută de rigoare. La *Junimea*, ținută de rigoare ajunse și costumele românesce naționale! De jur-împrejur la alte mese și chiar în loje, oaspeții: ceilalți membri ai societății – onorifici fondatori (întemeietori), sprijinitori, emeriți (foștii mari membri activi) cu familiile lor, apoi autoritățile universitare (Rector, Decani, Profesori), apoi ceilalți *comilitoni* (= camarazi) din alte societăți studențești ș. a. Președintele inaugurează partea festivă cu o alocuție către toate categoriile de musafiri prezenți, închinând pentru toți... Membrii intonează imnurile ad-hoc: *În țara mândra a fagilor*;

Latina gintă e regină...; Gaudeamus Igitur! Între aceste sonore cântări la unison, se perindă multe alte cuvântări... chiar și una pentru *sexul frumos*. Finalul fiecărei *orațiuni* e un trăiască! și-un *Ex!*, care, de rigoare, ar vrea să comande *pocalul până la fund*. După executarea acestui *Ex*, președintele comandă: *Collocviu* – ceea ce cam identic cu *pe loc repaos*... Clipele, în care poți schimba o vorbă, o privire, sau arunca un zâmbet, ori o petală de floare peste masă... Ăsta-i colocviul amintit de C. Porumbescu! După asemenea parte *oficială* (= festivă), musafirii retrăgându-se, gloata rămâne la largul ei... *Ex – Kneipe* îi zice Ciprian... Sub prezidiul unui meșter al veseliei, voroavele și cântările se prelungesc până-n zorii zilei...

Efectul ni l-a sintetizat până și poetul A. Mirea (deci dioscurii D. Anghel - Șt. O. Iosif) în *Colloquium* din *Caleidoscopul* lui A. Mirea! După importantul eveniment cultural din 9 Iunie stil nou 1908, când în teatrul din Cernăuți, s-a desfășurat, prin Secția teatrală a aceleiași Societăți academice, *Junimea*, prima – primisima reprezentare a palpitantei piese naționaliste, *Zorile*, de Șt. O. Iosif, revista *Viața Românească*, An III, 1908, vol. 9, pag. 454-460 ne surprindea, la *Cronica veselă* cu sarja *Coloquium* (recte: *Colloquium*), semnată A. Mirea. Scena (I) se petrece în casa unui poet plecat în Bucovina, noaptea în lumina fantastică a lunii – zice textul. În absența poetului plecat prind glas lucrurile din cameră: ceasornicul, primul papuc, al doilea, clopoțelul, paharul, dulapul, fotoliul..., clopoțelul repetând cuvântul cu care... prezidiul *Comersului* de la Cernăuți, în care *Junimea* îl sărbătorea pe blândul, duiosul, taciturnul autor al *Zorilor*, anturat de fascinantul său satelit D. Anghel, își enunța comenzile, poruncile sale: *Silentium! Silentium!* – Scena II... Dimineța. *Poetul obosit de drum... aruncându-și geamantanul într-un colț și de treaz ce e, dialogând cu obiectele din cameră:*

Aduc la fiecare din dulcea Bucovină
Un pic de veselie!... Ce oameni sânt pe-acolo!
Ei știu să prețuiască pe fiii lui Apolo!
Cu dragoste frățască întâmpină pe frați.
Și ce surori frumoase... Hei! patru zile-ntregi
Am fost noi, cei cinci oaspeți, tratați ca niște regi...
Așa e-n Bucovina, o zeii mei Penați!

Silentium! Dați-mi voie (tușește), deși nu-s orator (tușește încurcat) Să vă salut... adresându-se Patului): Ilustru vechiu membru fondator! Primește tot respectul (cătră Autorii din bibliotecă): O membri *emeriti* De șoareci, deie Domnul să fiți în veci feriți!

(cătră mobile)

Voi mobilele mele, *conmilitionii* mei
Și vastă călimară, tu puțul cu idei...

.....

În sănătatea voastră acest *pocal* cu vin
Să zicem: Vivat, Crescat! și Floreat! Și-amin!...

Iar când servitoarea, își face apariția, ca să-i aștearnă patul:

Servitoarea: - V-am așternut...

Poetul: O fiică a Romei, te salut! A... tu ești Cleopatra!

Servitoarea: Eu sânt... V-am așternut...

Poetul: *O dulce Bucovină! O țară, pitorească!*

Servitoarea: Ce spune?!...

Poetul: Dulce țară!... În fine: să trăiaaască!!!

713 - *Schwefel* = pucioasă, iar la figurat, în gergul *academic* – studentesc identic cu *Stiefel* = ciobotă și vorbărie, flecăreală, pălăvrăgeală seacă, fără de miez.

714 - Și iată-l și sinonimul lui *Fruhschoppen*.....

715 - Și ni-i aminte de titlul intuit de Creangă: *Dragoste chioară și amor ghelbos* - puklig îndemnând *ghebos, cocoșat*.

716 - Die Societat *Junimea*.

717 - Calistrat Coca (acesta prim-tenor I) și Ștefan Tomovici - membri în Corul (1874-1875) dirijat de Is. Vorobchievici (vezi și Ilie Dugan - *Op. cit.*)

718 - Cele două capodopere religioase ale lui C. Porumbescu, menționate de el însuși.

719 - Și astfel mitropolitul Teoctist s-a învrednicit ca și-un Ciprian Porumbescu să fie cronicarul pogrebaniei sale.

720 - Subsemnatul le cunoaște temeinic din executarea lor, de sute și sute de ori, în corul elevilor licești de la Suceava, sub bagheta mult emeritului profesor Severi(a)n Procopovici (+1933), publicist și ani de zile, președinte al Societății *Ciprian Porumbescu* – Vizez rugăciunea *Tatăl nostru* și din executarea în familie cu tata (Constantin) și cu frații (Victor și Aurel) – imnul funebru *Adusu-mi-am aminte*...

721 - În Oltenia - cea cam străină de muzica lui C. Porumbescu - *Tatăl nostru* a fost popularizat (1944-1958) de cântăreața Octavia Lupu-Morariu, laureată a Primului concurs internațional de canto și vioară de la Viena, 5-19 Iunie 1932.

722 - Cineva ne șoptea că aberația – aberație potențată și prin transpunerea piesei în cor mixt (!) – se datorește lui – cine-ar crede – Ion Vidu!!

723 - Vezi: *Und doch wird in unserer Kirche das Naturliche so angstlich gemieden; und die Musik bedarf in erster Linie des Naturlichen, um sie zu jener erhabenen, jedem Leien leicht verständlichen Sprache des geistes u. des herzens zu machen* din citatul rechizitoriu.

724 - Din articolul lui Victor Morariu - *Personalitatea muzicală a lui Ciprian Porumbescu și opera sa*; în rev. *Făt-Frumos*, An. VIII, 1933, pag. 68.

725 - Ceea ce se vede din următorul certificat semnat de prof. Zieglauer:

Colloquium – Zeugnis.

Herr Cyprian Golembiowski, ordentlicher Horer der philosophischen Facultat, im zweiten Studien – Semester, hat sich am heutigen Tage bei mir einem

Colloquium aus Kriege Osterreichs mit d. Pforte im 18. Jhdt./ zweistundiges
Colloquium / mit gutem Erfolge unterzogen.

Czernowitz, am 12 Iuli 1879.

Dr v. Zieglauer

K. K. Universitäts-Professor.

(un cetrificat asemănător era semnat de același profesor cernăuțean la 7 iulie
1879 – nota edit.)

726 - Corect: *namlich*!

727 - Exact! În 12 Iulie st. nou era Heinrich.

728 - Acea generoasă surioară a marelui Epaminonda A. Bucevschi, Elena
(Lenca) Bucevschi, care și-a bine – meritat chiar și din partea lui C.
Porumbescu calificativele de bună și dragă.

729 - Știm, știm cât de semper – dornic era de casă, de Stupca sa!

730 - *Schabig, neschabig* – dar ortografiat cu u!

731 - Mulțumire și seninătate izvorâte mereu din aceeași debordantă bogăție
a sufletului!

732 - Măcar noi să nu le uităm ședințele muzicale cu Eusebie Mandicevski
și Teofilia Popovici și ceilalți!

733 - Nestor Vorobchievici, fratele lui Isidor.

734 - Isidor Vorobchievici, muzicianul - notoriu ucenic, ba chiar măestru
într-ale lui Bacchus.

735 - Cu adevărat atât de *schrecklich* (= grozav), încât până și Ciprian
trebui... să se-nspăimânte!